

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым
министрлігі
Министерство образования и науки
Республики Казахстан
Ministry of Education and Science of the
Republic of Kazakhstan

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті
Евразийский национальный университет
имени Л.Н. Гумилёва
L.N.Gumilyov Eurasian National University

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы
Научно-исследовательский центр
«Молодежь»
Scientific-Research Center «Youth»

«ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ»
«МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА»
«YOUTH OF KAZAKHSTAN»

2016

ҰЛТТЫҚ БАЯНДАМАСЫ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ДОКЛАД
NATIONAL REPORT

Қазақстан Республикасы Білім
және ғылым министрлігі

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті

«Жастар» ғылыми-зерттеу
орталығы

«ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ – 2016» ҰЛТТЫҚ БАЯНДАМАСЫ

АСТАНА — 2016

УДК 329 (574) (042.3)

Қ 18

«Қазақстан жастары — 2016» Ұлттық баяндамасы. Национальный доклад «Молодежь Казахстана - 2016».
National report «Youth of Kazakhstan - 2016». Қайдарова Ә.С., Әшімханова Д.Ә., Маулитов А.Е., Зайниева Л.Ю., Мекебаева М.А., Жүсіпова А.С., Қалдыбаева О.В., Насимова Г.О., Сеңгірбай М.Ж., Тесленко А.Н. — Астана, 2016. - 364 б.

Аударма: қазақ тіліне — Якупбаева С.

Көркемдеу және беттеу — Гаврилкевич Р.

ISBN 978-601-7857-13-4

«Қазақстан жастары — 2016» Ұлттық баяндамасы Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігінің қолдауымен дайындалды.

Ұлттық баяндама жастардың ахуалын және Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жастар саясатының жай-күйін талдауға арналды.

Баяндамада әлеуметтік зерттеулердің, мемлекеттік органдардың, ресми статистикалық және басқа да деректер негізінде қазақстандық жастардың әлеуметтік-демографиялық құрылымы сипатталады; білім және ғылым, денсаулық сақтау, еңбек және кәсіпкерлік, жастардың әлеуметтік – саяси үрдістерге қатысуы, құқықтары, мәдениеті және т.б. салалардағы жастардың жай-күйіне толық талдау жасалды.

Ұлттық баяндама мемлекеттік органдарға, оқу орындарына, қоғамдық бірлестіктерге, жастар ресурстық орталықтарына, барлық бұқаралық ақпарат құралдары - мемлекеттік жастар саясатын тиімді іске асыруға мүдделі барлық тұлғаларға арналып дайындалды.

Национальный доклад «Молодежь Казахстана - 2016» подготовлен при поддержке Министерства образования и науки Республики Казахстан.

Национальный доклад посвящен анализу положения молодежи и состояния государственной молодежной политики в Республике Казахстан.

На основе социологических исследований, официальных статистических и иных данных государственных органов в докладе представлен социально-демографический портрет казахстанской молодежи; осуществлен детальный анализ положения молодежи в сферах образования и науки, занятости и предпринимательства, права, здоровья и досуга, участия в общественно-политических процессах.

Национальный доклад адресован государственным органам, учебным заведениям, молодежным ресурсным центрам, СМИ — всем, кто заинтересован в эффективной реализации государственной молодежной политики.

«National report Youth of Kazakhstan - 2016» prepared with support of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan.

The national report is devoted to analysis of the young people's situation and the development of the state youth policy of the republic of Kazakhstan.

On the basis of social researches, official statistics and other data of public bodies, the report describes socio-demographic structure of the youth of Kazakhstan; a detailed analysis of the situation in the fields of education and science, employment and entrepreneurship, law, health and leisure, youth participation in political processes and other topics conducted.

The national report is addressed to public authorities, educational institutions, public associations, youth resource centers, media — all stakeholders interested in the effective implementation of the state youth policy.

УДК 329 (574) (042.3)

Қ 18

ISBN 978-601-7857-13-4

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2016 г.

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2016 г.

© Scientific-Research Center «Youth», 2016.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	4
1 тарау. Қазақстан Республикасы жастарының демографиялық сипаттамасы	6
1.1. Жастардың әлеуметтік топ ретіндегі ерекшеліктері.....	7
1.2. 14 пен 29 жас аралығындағы жастар саны	9
1.3. Жастардың жыныстық және жас құрылымы.....	9
1.4. Жастар арасында неке, ажырасу, туу және өлім көрсеткіштері.....	11
1.5. Жастардың сыртқы және ішкі көші-қоны.....	18
2 тарау. Қазақстан Республикасы жастарының құқықтық мәртебесін реттеу заңнамасы	23
2.1. Қазақстан Республикасы жастарының құқықтық жағдайының заңнамасы мен жастар саясаты негіздерін талдау	24
2.2. Шетелдік тәжірибе және дамыған елдердің заңнамасы	25
2.3. Жастардың құқықтық мәдениеті мен құқықтық танымының пайда болуының маңызды мәселелері	29
3 тарау. Қазақстан Республикасының тәуелсіздік жылдарындағы мемлекеттік жастар саясаты	33
3.1. Жаһандану процесі аспектісіндегі жастар саясаты мәселелері	34
3.2. Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін нығайтуда жастар саясатының маңызы мен рөлі	36
3.3. ҚР жаңа кезеңдегі жастар саясатын жүзеге асыру және қалыптастырудың ерекшелігі	38
4 тарау. Жас ұрпақтың денсаулығы мен бос уақыты	44
4.1. Жастардың денсаулығына әсер ететін әлеуметтік-маңызды аурулар.....	45
4.2. Салауатты өмір салты және жастар арасындағы спорттық-сауықтыру жұмыстары	50
4.3. Жастардың бос уақыты	54
5 тарау. Жастар өміріндегі білім және ғылым	59
5.1. Білім жүйесінде жастардың құқығын жүзеге асыруда: қолжетімділік, сапа, білім саласындағы инновацияны пайдалану.....	60
5.2. Ғылымдағы жастар: өрлеу мен бастамалар	69
5.3. Жастардың әлеуетін арттыруға мүмкіндік беретін халықаралық стипендиялық «Болашақ» бағдарламасы.....	71
6 тарау. Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы	75
6.1. Жастардың мемлекеттің әлеуметтік - экономикалық дамуына қатысуы.....	76
6.2. Қазақстан Республикасы жастар арасындағы еңбекті және жұмыспен қамтуды реттеудің ерекшеліктері	82
6.3. Қазақстан Республикасы жастарын әлеуметтік қамсыздандыру кепілдіктері.....	87
6.4. Жас отбасылардың әлеуметтік әл-ауқаты	90
7 тарау. Саяси-қоғамдық процестердегі жастар	94
7.1. Жастардың елді басқару жүйесі мен Қазақстан Республикасының саяси және азаматтық өміріне қатысуы	95
7.2. Жастардың наразылық белсенділігі	99
7.3. Жастар және дін	102
8 тарау. Жастар арасындағы қылмыс	109
8.1. Жастар арасындағы құқықбұзушылықтар мен қылмыстардың жалпы сипаттамасы: құқықбұзушылықтың себептері мен профилактикасы	110
8.2. Жастар арасындағы суицид	114
ҚОРЫТЫНДЫ	119
ҰСЫНЫСТАР	121

КІРІСПЕ

Жастар – қоғамдық өзгерістердің басты факторы. Бұл қоғамның саяси, экономикалық және әлеуметтік салаларын айқындайтын күш, сондай-ақ заманауи әлеуметтік рухани мәдениеттің даму факторы болып табылады. Тәуелсіз Қазақстанның болашағы жастардың білім деңгейіне, олардың құндылықтарына, әлеуметтік белсенділігіне, тәртіп үлгісіне және де, олардың қоғамдық процестерге бейімделуіне тәуелді.

Заманауи жағдайларда өмір сүріп жатқан жастар мінез-құлық стереотиптерінің күйреген, әрдайым бірқалыпты өтпейтін әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық өзгерістердің кезеңінде есейді. Сондықтан, бүгінгі таңда жастардың кім екендігі, олардың әлеуеті туралы сұрақтар аса өзекті.

«Қазақстан Жастары – 2016» Ұлттық баяндамасының өзектілігі елдің экономикалық және саяси салаларындағы өзгерістерге және де алдыңғы баяндамадан бері өткен өзгерістерінен туындаған.

Ұсынылып отырған баяндаманың жаңалығы объективті факторлармен – ел дамуының жаңа болмысымен, жастар арасындағы жаңа тенденцияларға сай, сонымен қатар сәйкесінше айналымдағы ауқымды деректерді айқындау болып табылады.

2015 жыл – жаңа «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Қазақстан Республикасының Заңының қабылданған, Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі «Қазақстан – 2020: болашаққа жол» Мемлекеттік жастар саясаты Тұжырымдамасының екінші кезеңінің іске асырылу жылы. Жыл сайынғы ұлттық баяндама

бір жағынан алдыңғы кезеңнің нәтижесі, екінші жағынан одан әрі дамудың бастапқы бағыттары болып табылады.

Оның негізгі мақсаты болып мемлекеттік, қоғамдық және әлеуметтік-демографиялық топ ретіндегі жастарды алып қарағандағы жастар жағдайын тұрғылықты қарастыру, жастар арасындағы негізгі тенденцияларды айқындау және мемлекеттік жастар саясатының келешектегі мәселелерін шешудің оңтайлы жолдарын анықтау болып табылалы.

«Қазақстан Жастары – 2016» Ұлттық баяндамасы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым Министрлігінің тапсырысы бойынша, «Қазақстан Республикасының жастар саясаты туралы» Заңының 6 бабына сәйкес дайындалған және осы іспетті баяндамалардың төртінші шығарылымы болып табылады.

Баяндама 8 тараудан тұрады. Онда Қазақстан Республикасындағы жастардың әлеуметтік-демографиялық мінездемелері, сандық өзгерістері және жас құрылымдары, жастар арасындағы өлім және туу тенденциялары қарастырылады. Адам әлеуетінің маңызды элементтері білім және ғылым екендігі айқын. Сондықтан авторлардың назары жастардың түрлі топтарын біліммен қамту, жастардың білім деңгейі мен сапалы білімге қол жетімділігін және ғылымға қызығушылығын айқындауға бағытталған.

Қазақстан Республикасы жастар саясатына, оның құрылуы және іске асырылуына жеке тарау арналған. Тарауда жаһандану жағдайындағы жастар саясатының

өзекті мәселелері қарастырылған. Жастардың елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына және шешім қабылдау процесіне қатысуына, талдауына, еңбек нарығында өз орнын айқындауына, жұмыспен қамтуларына ерекше назар аударылады.

Жастардың салауатты өмір салтына арналған тарауда жастардың салауаттылықты ұстануы, олардың денсаулығына әсер ететін әлеуметтік дерттер қарастырылған. Жастардың қоғамдық-саяси процесстерге қатысуы туралы тарауда олардың саяси белсенділігі, азаматтық ұстанымы, азаматтық белсенділікті таныту үшін жасалған жағдайлар, наразылық білдіру белсенділігі, қоғамдық өмірге қатысуы, шешім қабылдауы қарастырылған. Сонымен қатар жастар өміріндегі дін ерекше назар аудартады.

Жастар мен қоғамның өзге қарым-қатынасы болып девиантты (әлеуметтік нормалардан ауытқыған) қатынастары кіреді. Баяндамада жастардың қылмысына қатысты тенденциялары, олардың асоциалды құлықтары талданған.

Қолда бар ақпарат аймақаралық сараптау мәселесін шешуге үнемі мүмкіндік бермейді. Түрлі секторлардағы жас топтарына қатысты статистикалық ақпараттардың сәйкессіздігі бөлек көрсеткіштерді алып қарастыруға қиындық туғызады. Осыған орай баяндаманың бөлімдері әр түрлі жіктелген. Жалпы алып қарағанда кешенді зерттеу жастар дамуының оң әрі кері аспектілерін анықтауға, ел дамуына қосатын үлестерін, мемлекеттік жастар саясатын дамыту мүм-

кіндіктерін, жастар арасында туындайтын мәселелердің өзектілерін анықтап олардың шешілу жолдарын айқындауға мүмкіндік береді.

Баяндаманы дайындау барысында мемлекеттік статистика, ғылыми зерттеулер, министрліктер мен бөлімдер ұсынған ақпараттық-аналитикалық материалдар, Қазақстан Республикасы жастарының қоғамдық бірлестіктері, ірі мекемелер мен ұлттық компаниялардың, бұқаралық ақпарат құралдары ұсынған және ғаламтордан алынған ақпараттар қолданылған.

Ұлттық баяндама инфографикалық түрдегі жастардың сапалық және сандық сипаттарын көрсететін ақпараттармен қамтылған. Суреттер мен кестелерде сенімді статистикалық және өзге де ақпараттар көрсетілген.

Баяндамада 2016 жылы Қазақстан Республикасының Білім және Ғылым Министрлігінің тапсырысы бойынша Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы өткізген, 2000 адам қатысқан «жалпы әлеуметтік сауалнаманың нәтижелері қамтылған.

«Қазақстан Жастары – 2016» Ұлттық баяндамасын министрліктердің, бөлімдердің, Республикалық және аудандық деңгейлердегі жастармен жұмыс жасау мемлекеттік органдарының, оқу орындарының, қоғамдық ұйымдардың, жастар ақпараттық орталықтарының, Бұқаралық ақпарат құралдарының және өзге де қызығушылық танытқан азаматтардың жұмысында қолдануға болады.

Қазақстан Республикасы жастарының демографиялық сипаттамасы

1 ТАРАУ

1.1. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ТОП РЕТІНДЕГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жастар – бұл жас сипаттамаларының кешені, әлеуметтік орны, және де әлеуметтік-психологиялық қасиеттері негізіндегі әлеуметтік-демографиялық топ. 2014 жылдың 7 шілдесінде қабылданған Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» заңына сәйкес жастар – он төрт пен жиырма тоғыз жас аралығындағы азаматтар болып табылады. Статистикалық құжаттарға сәйкес жастар келесідей үш топта көрсетілген: 14-18 жас – кіші, 19-23 жас – орта, 24-28 (қоса алғанда) санаттары үлкен жастар.

Әлеуметтік топ ретінде жастардың ерекшелігі – өтпелі кезеңінде, әлеуметтік мобилдіктің жоғары деңгейінде, статустың өзгеруімен байланысты жаңа әлеуметтік рөлдерді (студент, азамат, отбасылы) игеруінде, өмірде өз орнын белсенді іздеуде, нормалар мен құндылықтар жүйесінің қалыптасуында деп түйінделген.

Әрекеттің жетекші түрлері тұрғысынан жастық шақ білім алудың (оқу әрекетінің) аяқталуы және еңбек жолының (еңбек әрекетінің) басталуымен тұспа-тұс келеді.

Психология тұрғысынан жастық шақ – өзінің Менін табу, адамның индивидуалды, қайталанбас тұлға ретінде қабылдануы, сәттілік пен бақытқа қол жеткізудің ерекше жолын іздеу процесінің кезеңі.

Құқық тұрғысынан жастық шақ – азаматтық кәмілетке толу уақыты. 1994 жылдың 27 желтоқсанында қабылданған Қазақстан Республикасы Азаматтық Кодексі 17 бабы 1,2 тармақтарына сәйкес азаматтың өз әрекеттерімен азаматтық құқықтарға ие болуға және оны жүзеге асыруға, өзі үшін азаматтық міндеттер жасап, оларды орындауға қабілеттілігі (азаматтық әрекет қабілеттілігі) кәмілетке толғанда, яғни он сегіз жасқа толғаннан кейін толық көлемде пайда болады және заң құжаттарында он сегіз жасқа жеткенге дейін некелесуге рұқсат етілетін жағдайда, он сегіз жасқа толмаған азамат некеге тұрған кезден бастап толықтай әрекет қабілеттілігіне ие болады. Кәмілетке толған адам азаматтың бар құқығын толық пайдалану (сайлауға қатысу, заңды некеге тұру және т.б. құқығы) мүмкіндігіне ие болады. Сонымен қатар, осы уақытта жас адам белгілі бір жауапкершіліктерді де (заңдарды сақтау, салық төлеу, отбасының еңбекке жарамсыз мүшелеріне қамқор болу, Отанды қорғау және т.б.) өз мойнына алады.

Қазіргі заман қоғамында жас адам тұлғасының қоғамда өз орнын белгілеу және өзін-өзі тануы мәселесі – мемлекет үшін өзекті және басым міндеттердің бірі.

Қазіргі таңда жаңа бағдарларға, сәттілікке қол жеткізудің құндылықтық ұстанымдарына, рацио-

налды экономикалық қабілетке ие жастардың жаңа тобының қалыптасу процесі жүріп жатқандығын айта аламыз.

Жастардың қоғам үшін маңыздылығы өте жоғары, бұл адами капиталдың ең бастысы – қоғамның инновациялық және стратегиялық ресурсы. Жастар – өз дамуының әр сатысында өзін ұдайы өндіретін қоғам тарихының субъектісі, мұны екінші орынға жылжытуға болмайды. Әлеуметтік-экономикалық өзгерістердің басталуымен қазақстандық жастар әр жас адамнан тұлғалық дүниетаным мен өмірінде соған жүгінуді талап ететін жаңа міндеттерді шешуі тиіс.

Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаев бастамасымен қабылданған «Қазақстан – 2050» стратегиясында, «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» бағдарламалық мақаласы мен басқа да стратегиялық құжаттарда жастар саясатының негізгі басымдықтары айқын көрсетіліп, модернизацияланып жатқан Қазақстанның іргелі ресурсы – жастарға үлкен үміт пен жауапкершілік артылып отыр [1].

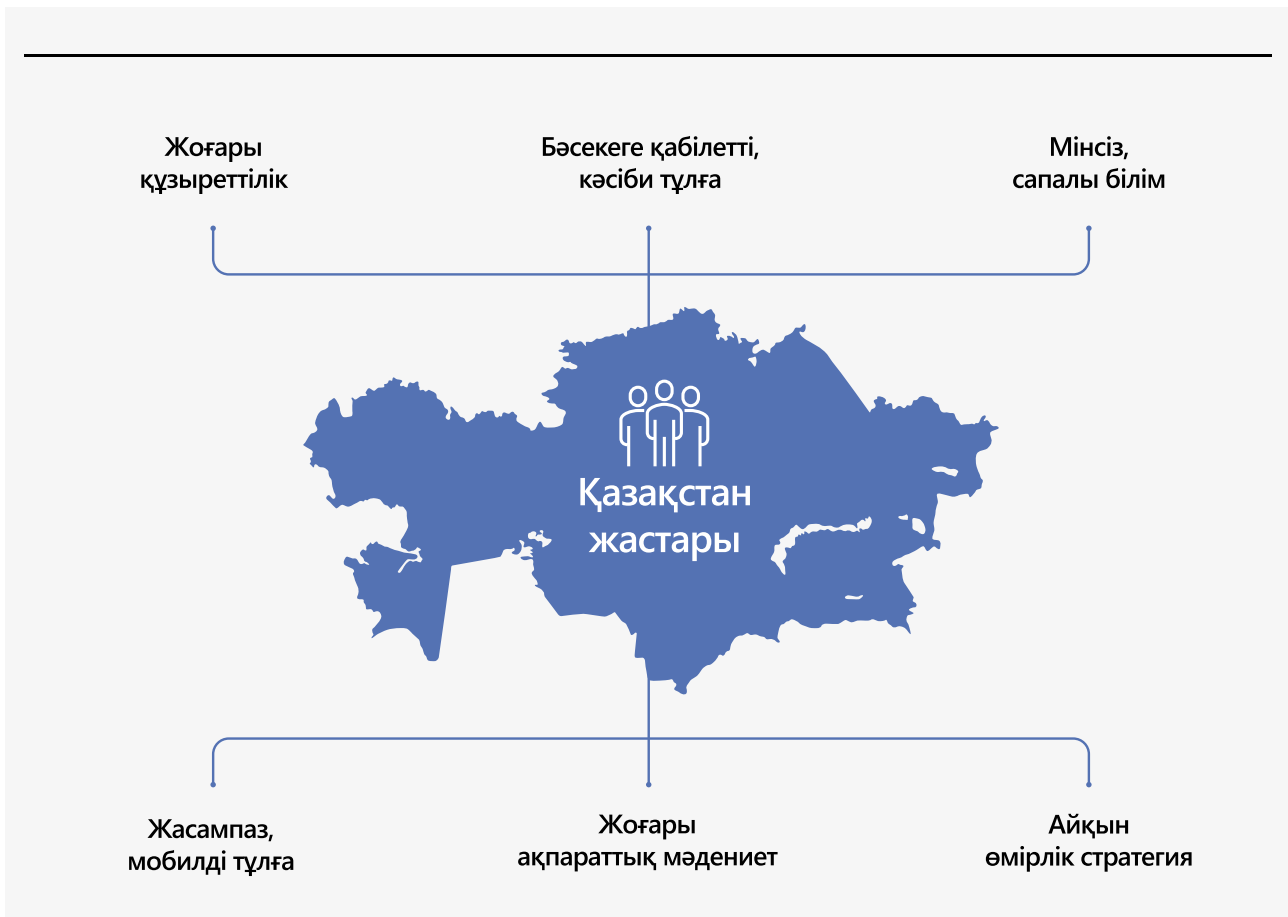
Бүгінгі күні жастар қоғамның саяси, экономикалық және әлеуметтік құрылымдарын айқындайды. Еңбек мәдениетінің деңгейі – тұлғаның маңызды сипаттамасы және еңбек әрекетіне дайындығының негізі. Жоғары еңбек мәдениетіне ие тұлғаға қоғам қажеттілігі өз еңбек өміріне жастардың дайындық деңгейін анықтайтын ғылыми-техникалық және әлеуметтік прогресс талаптары негізінде жүзеге асады. Мұндай талаптарға қоғамдық өндірістің күрделенуін, еңбек мазмұнының, сипатының және жағдайының өзгеруін, өндірістің тікелей мүшелеріне, олардың жалпы білімділік, кәсібилік және мәдени деңгейлеріне жаңа талаптардың пайда болуын жатқызуға болады.

Жастардың еңбек мәдениеті әрекет негізінде және еңбек нормаларындағы, дағды үлгілері мен стандарттарын, еңбек дәстүрлерін игеру мен қолдау арқылы қалыптасады. Еңбекте адам лауазымдық және рөлдік қабілет талаптарын игеріп дағдыланады. Еңбек – мәдени құндылықтарға ортақтасып бағдарланып қана қоймай, болашаққа жетелейтін өз құндылықтары мен идеалдарын қалыптастыратын тұлғаның инкультурация және әлеуметтену саласы. Бұл өзінің рухани әлеуетін дамыту үшін объективті алғышарттарды құрастыруға және жас адамға қарама-қайшылық пен қақтығыссыз (ішкі және сыртқы) еңбек және қарым-қатынастың әлеуметтік бөлінісі жүйесіне кірігуге, барлық әлеуметтік институттармен өзара әрекет етуге мүмкіндік береді.

Бір жағынан қоғамда орын алған әлеуметтік-экономикалық процестер және екінші жағынан жаһандану ықпалы әсерінен қазақстандық жастар алдында маңызды міндеттер бар [2].

1. «Мінсіз, сапалы білім» - қазақстандық қоғамның ұлттық жобасы. Білім – жоғары құндылық, жас ұрпақтың дүниетанымдық ұстанымдарының басымдығы, қоғамның ынталандырушы және мәдени құрамдас бөлігі, адами капитал, рухани және қаржылық дағдарысты еңсеру жолы.
2. «Жасампаз, мобилді тұлға» – Қазақстанның сәтті, динамикалық, инновациялық экономикасы жаңа құзыретті идеяларды ұсынуға және жүзеге асыруға қабілетті, стандартты емес шешімдерді табатын және қабылдай алатын, адамның ішкі ресурстарын шығармашылық өзін-өзі дамытуға және өмір сүру барысында оны жүзеге асыруға қызығушылығы бар жасампаз, мобилді тұлға тәрбиелеу негізінде қалыптасады.
3. «Бәсекеге қабілетті, кәсіби тұлға» - мемлекеттің стратегиялық міндеті. Бұл тренд сәттілікке қол жеткізуге мақсатталған жаңа формациялы адамдарды тәрбиелеуді көздейді. Нарықтық қатынас жағдайында әрекет ету мақсатын анық айқындайтын, мүмкін болатын нұсқаларды болжайтын, кәсіби және өмірлік мансаптың дамуына ықпал ететін рационалды адамгершілігі басым жол таңдай алатын белгілі бір саладағы кәсіпқой, бәсекеге қабілетті тұлға.
4. «Жоғары ақпараттық мәдениет» - жаңа ақпараттық технологияларды меңгерудің заманауи деңгейі, ХХІ ғасырда адамға қолжетімді аса көлемді ақпараттық базаны жүйелі, талдай және өңдей алуға қабілетті мен осы мәліметтерді тұлғалық және кәсіби өсу үшін моралды-этикалық аспектісінде қолдану.
5. «Айқын өмірлік стратегия» - негізгі бағдарларын өмірлік мақсат ету, адам өмірінің белгілі бір тұжырымдамасын құрастыру, нақты құндылықтық бағдарларының болуы, өмірлік коллизиялар мен қиындықтарды жеңуге дайындық, уақытша сәтсіздіктерден сабақ алып, бастама танытуы, нәтижелерді дұрыс бағалау және т.б. сынды тұлғаның дүниетанымдық бағдарларын қалыптастырудағы бүтін және көпқырлы қажетті компоненттер.
6. «Жоғары құзыреттілік» - әр адамның жағдайды дұрыс түсінуі, белгілі бір кәсіби саладағы мақсаттарды, міндеттер мен нормаларды қою және орындау; индивидтің

өмірлік стратегиясын мәнді жүзеге асыруға қабілеттігі, тұлғалық өсу үшін шексіз мүмкіндіктерін үздіксіз анықтауға ынтасы; аксиологиялық – тұлғаның өзінің және жалпы маңызды құндылықтар тұрғысынан өмірлік жағдайларды дұрыс бағалай алу қабілеттілігі.

1.2. 14 ПЕН 29 ЖАС АРАЛЫҒЫНДАҒЫ ЖАСТАР САНЫ

Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінің ақпаратына сәйкес, 14 пен 29 жас аралығындағы жастар саны 2016 жылдың басында 4 099 653 адамды құрады (1 сурет).

Заманауи қазақстандық қоғамның құрылымында жастар 23,2% құрайды (1.2 сурет).

2016 жылдың басындағы негізгі жас топтары санының қатынасы: 14-18 жас – 27,1%; 19-23 жас – 33,2%; 24-29 жас – 39,7%.

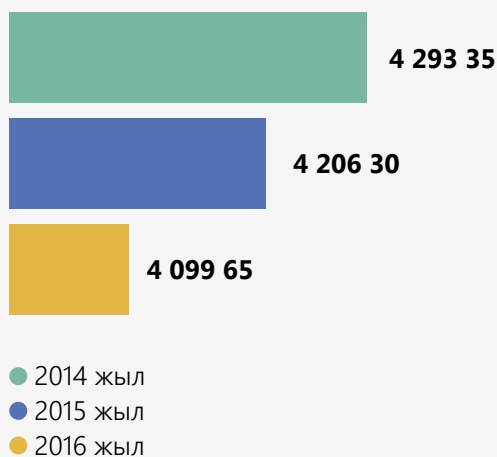
2016 жылдың басындағы негізгі жас топтары санының қатынасы: 14-18 жас – 27,1%; 19-23 жас – 33,2%; 24-29 жас – 39,7%.

Жастардың топ көрсеткіштерінің ішінде ең көп үлесті үлкен 24-29 жас аралығындағылар алады.

2016 жылдың басындағы қала тұрғындарының арасындағы жастар үлесі ауыл жастарынан көп, сәйкесінше 56,6% және 43,4% құрайды (1.4 сурет).

Жастардың қалада өмір сүруге деген талпынысы ауыл жастарынан артық болуымен айқындалады. Бұл жағдай ең алдымен жастардың білім мен еңбек мақсаттарына байланысты.

1.1 сурет.
Қазақстан Республикасындағы жастар саны (2014-2016 жж, адам)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

2016 жылдың басында жалпы халық санынан жастардың үлесі 23,2% құрады. 2014-2016 жж. динамикалық қатар 1.5 суретте көрсетілген.

2016 жылдың басында жастардың ең көп үлесі (өткен жылдардағыдай) Оңтүстік-Қазақстан (715 512 адам) және Алматы (432 483) облыстарында болды. Ең аз көрсеткіш Солтүстік-Қазақстан облысында 112 390 адамды құрады (1 кесте).

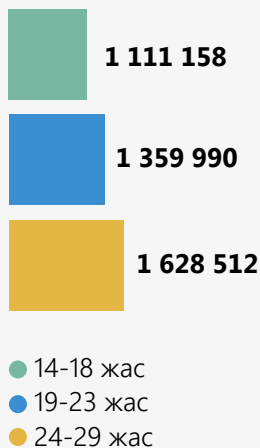
1.3. ЖАСТАРДЫҢ ЖЫНЫСТЫҚ ЖӘНЕ ЖАС ҚҰРЫЛЫМЫ

Статистика Комитетінің ақпаратына сәйкес жастардың гендерлік портреті ер және әйелдер арасында теңдей бөлінген. Жас ер азаматтар аз ғана көпшілікке ие, сәйкесінше 50,4% және 49,6%. Абсолютті көрсеткіштер: 2 066 510 ержәне 2 033 143 әйелдер (1.6 сурет).

1.2. сурет.
2016 жылдың басындағы жалпы халық санынан (адам) жастар үлесі

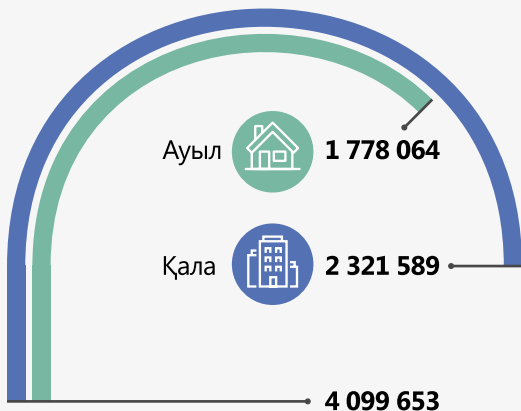
1.3 сурет.
Жастардың негізгі жас топтары бойынша көрсеткіштері

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.4 сурет
2016 жылдың басындағы қала және ауыл тұрғындары арасындағы жастардың үлесі

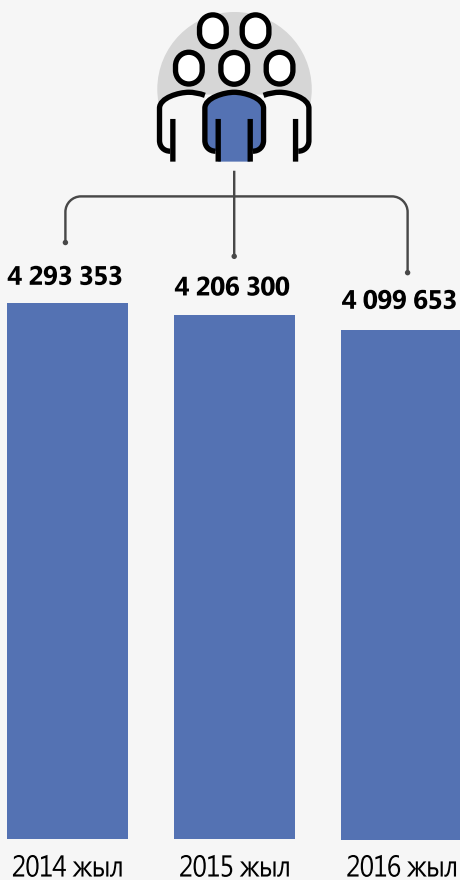

1.1 кесте. 2016 жылдың басындағы облыстар бойынша жастар саны, адам.

№	Облыс	Жастар (%)
1	Ақмола	162 724
2	Ақтөбе	205 985
3	Алматы	432 483
4	Атырау	140 870
5	Шығыс-Қазақстан	292 107
6	Жамбыл	253 615
7	Батыс-Қазақстан	145 879
8	Қарағанды	304 269
9	Қостанай	194 537
10	Қызылорда	185 686
11	Маңғыстау	150 565
12	Павлодар	157 751
13	Солтүстік-Қазақстан	112 390
14	Оңтүстік-Қазақстан	715 512
15	Астана қ.	199 294
16	Алматы қ.	445 986

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.5 сурет
2014-2016 жж. жастар саны

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

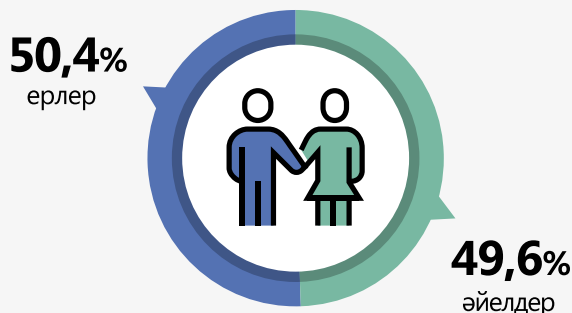
Ерлер мен әйелдердің ең көп үлесі үлкендер жас тобында белгіленген – 24-28 жас, сәйкесінше 19,66% және 20,06% (1.7 сурет)

Негізгі жас топтары бойынша ерлер мен әйелдер қатынасы келесідей (1.8 сурет):

- 14-18 жас: 51,1% ер балалар және 48,9 қыз балалар (айырмашылығы 2,2%);
- 19-23 жас – жігіттер 50,9% және қыздар 49,1 (айырмашылығы 1,8%);
- 24-28 жас: 50,5 % ерлер және 49,5% әйелдер (айырмашылығы 1%).

Көріп отырғанымыздай, 24-28 жас аралығындағыларды есептемегенде, ер азаматтардың саны әйелдерге қарағанда аз басымдыққа ие. Алайда түзетілуге

1.6 сурет
Қазақстан Республикасының 2016 жылдың басындағы гендерлік құрамы, %

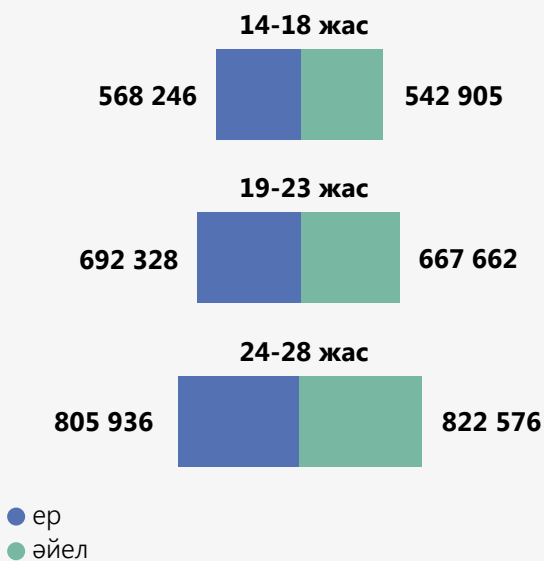

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.7 сурет.

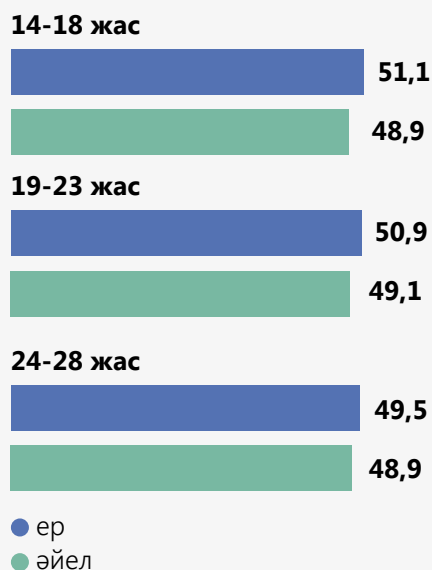
2014 жылдың басындағы жастардың жыныстық және жас құрамы (адам)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.8 сурет.

2016 жылдың басындағы ерлердің және әйелдердің негізгі жас топтары бойынша қатынастары, %

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

ұшырағанда келесідей жайтқа тап боламыз: 19-23 жас және 24-28 жас топтарындағы қала тұрғындары арасында әйелдер басымдыққа ие (1.9, 1.10 суреттер).

Ал ауылдарда керісінше жайтты байқаймыз: ер адамдар әйелдерден көбірек. 19-23 жас аралығында ерлер әйелдерден 5% көп, 24-28 жас аралығында айырмашылық 6,4% құрайды.

Бұл неге байланысты? Бұл сәйкессіздік ауылды мекендерде әйелдердің оқу бітіргеннен кейін қалаға көбірек кететіндігінде.

Осылайша, білім беру орындарында гендерлік тепе-теңсіздік сақталып отыр. 2015/2016 оқу жылының басында ЖОО-да қыз балалар ер балаларға қарағанда көбірек болды. Студент қыз балалардың үлесі ерлерге қарағанда 11,8%-ға жоғары.

Ауыл жастары арасындағы ер және қыз балалар арасындағы сәйкессіздік төменде көрсетілген (1.10 сурет).

1.4 ЖАСТАР АРАСЫНДА НЕКЕ, АЖЫРАСУ, ТУУ ЖӘНЕ ӨЛІМ КӨРСЕТКІШТЕРІ

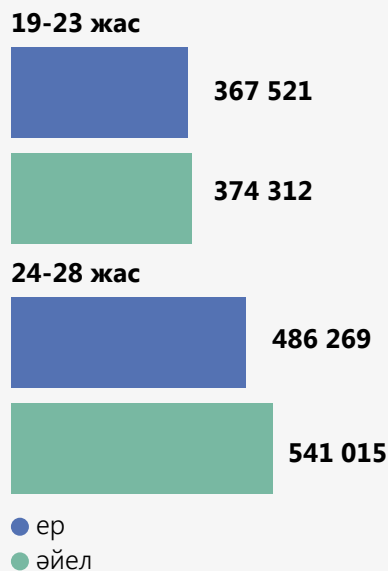
Туу көрсеткіші.

2015 жылдың соңында Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ақпаратына сәйкес жастар арасындағы туу көрсеткіші 2014 жылға қарағанда азайған (9942 балаға). 2015 жыл жастар арасындағы туу көрсеткішінің жағымды динамикасын тоқтатты деуге болады. (1.11 сурет).

Бұл неге қатысты? 2015 жылдағы туудың төмендеуі

1.9 сурет.

Қала

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1990 жылдарда, туу көрсеткіші төмен болған жылдарда туылған жастардың репродуктивті процеске енуіне байланысты. 2015 жылғы туудың төмендеуі өз

1.2. кесте. 2015/2016 оқу жылының басында оқу түріне байланысты білім алушылардың саны

Білім беру мекемелерінің түрлері	Білім алушылар саны, мың адам		Жынысы бойынша қарастыру, пайыз	
	Ерлер	Әйелдер	Ерлер	Әйелдер
Барлығы	1 895,2	1 897,3	50,0	50,0
Жалпы білім беру мектептері	1 378,9	1 420,7	49,3	50,7
Техникалық және кәсіптік білім беру	238,2	260,8	47,7	52,3
Жоғарғы оқу орындары	256,8	202,6	55,9	44,1
Магистратура	18,3	11,6	61,2	38,8
Докторантура	1,4	0,9	60,9	39,1
Резидентура	1,6	0,7	69,6	30,4

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

кезегінде 1990 жылдардың басында болған туудың төмендеуінің «демографиялық жаңғырығы» болып табылады.

Туу көрсеткіші барлық жас когорталарында болды. Бұдан бөлек, туу көрсеткіші қалаға қарағанда жоғары болатын ауылды мекендерде де туу көрсеткіші төмендеді (1.12 сурет).

Қазақстан жастары құрайтын балалардың басым бөлігі 20-24 жас аралығына тиесілі (116 222 бала немесе 48%).

Барлық жас мөлшері бойынша ауылдың туу көрсеткіші қалаға қарағанда жоғары.

Жастар арасындағы туу көрсеткішінің ең жоғары коэффициенттері Оңтүстік-Қазақстан, Маңғыстау, Жамбыл, Атырау және Қызылорда облыстарында.

Жастар арасындағы туу көрсеткішінің төмен коэффициенті Алматы және Қостанай облыстарында тіркелген.

Аймақтық сипат келесідей: 15-18 жас арасындағы туудың ең жоғарғы коэффициенті Маңғыстау облысында (27,32‰); 19-23 жас аралығындағы ең жоғары коэффициент Оңтүстік-Қазақстан облысында және 213,10‰ құрайды; 24-28 жас аралығы сондай-ақ Оңтүстік-Қазақстан облысында және 233,53‰ құрайды (1.14 сурет).

Неке

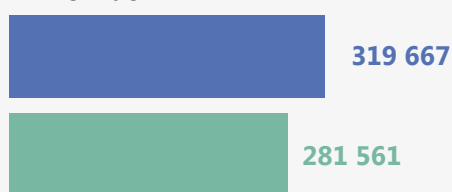
20-24 жас жастардың неке құратын жас аралығы болып табылады. 2015 жылы Қазақстанда жастар арасында 213101 неке қиылған, салыстырар болсақ, 2014 жылы 231191 неке, 2013 жылы 248374 неке қиылған. Статистикалық ақпараттан байқағанымыздай, қиылып жатқан неке саны орта есеппен 17-18 мыңға төмендеді (1.15 сурет).

1.10 сурет.
Ауыл

19-23 жас

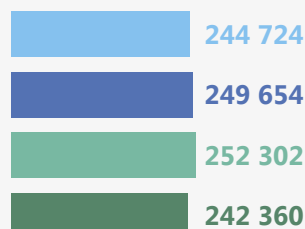
24-28 жас

● ер
● әйел

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.11 сурет.
2013-2015 жж. жастар арасындағы балалардың туу көрсеткіші, балалар саны

● 2012 жыл
● 2013 жыл
● 2014 жыл
● 2015 жыл

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.12 сурет.
Қала/ауыл ретінде қарастырылған туу көрсеткіші, %

2015 жыл

2014 жыл

2013 жыл

Қала

Ауыл

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА
МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.13. сурет.
Туудың қала/ауыл ретінде қарастырғандағы жас коэффициенттері, ‰

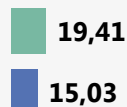
24-28 жыл

19-23 жыл

15-18 жыл

Қала

Ауыл

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА
МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

2013-2015 жж. аралығындағы жастар арасындағы туу туралы ақпарат, балалар

Ана жасы	2013 жыл	2014 жыл	2015 жыл
20 жастан төмен	20747	20343	17348
20-24 жас	124737	122623	116222
25-28 жас	104170	109336	108790
Барлығы	249654	252302	242360

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА
МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

Некедегі жастар негізінен 20-24 және 25-28 жас аралағындағылар.

Жастардың жас топтарының ерекшеліктерінің кестесі (1.16, 1.17 суреттер):

– 20-24 жас және 25-29 жас топтарында неке құрмаған жастардың үлесі үлкен;

– 25-28 жас тобында өзге топтарға қарағанда ажырасқандардың және жесірлердің үлесі басым.

Отбасы - болашақ ұрпақтың туылуы мен дамуына жауапты маңызды әлеуметтік институт болып табылады. Отбасында бала әлеуметтену процесінен өтеді, мінез-құлық нормалары мен құндылықтарын үйренеді.

Қазақстан жастары үшін отбасы ең маңызды өмір құндылығы болып табылады (1.18 сурет).

Сонымен қатар отбасы құндылықтарымен денсау-

улық барлық этникалық топтардағы жастарға бірдей маңызды. Бірақ бірқатар құндылықтар жүйесінде этникалық айырмашылықтарды аңғаруға болады. Қазақ жастары орыс және басқа этнос өкілдеріне қарағанда, мансап, денсаулық, өнер, қызықты жұмыс, шынайы махаббат және т.б. құндылықтардан гөрі, тәуелсіз, жеке бостандық, атақ, жалпыға танылу, билік, басқаруға ұмтылу, сенімді және адал достар сияқты құндылықтарды жөн санайды (1.19 сурет).

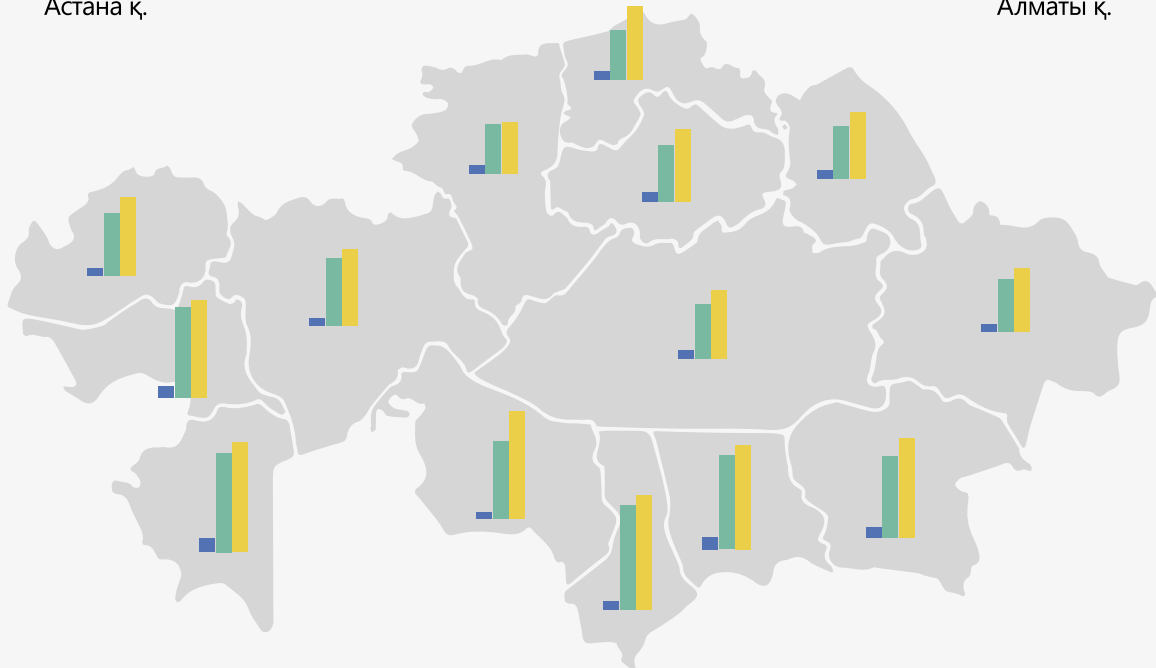
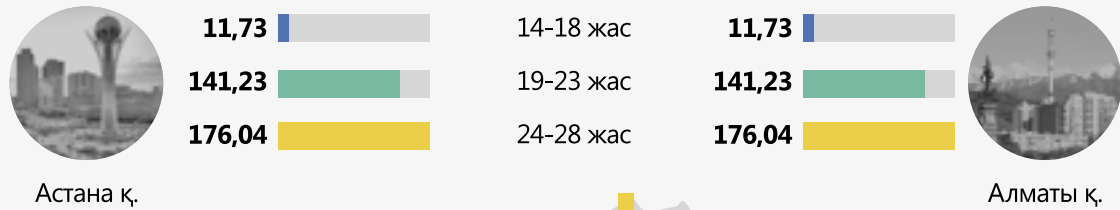
Жастардың құндылықтары жас топтарына қарай өзгеріп отырады. Осылайша, жас шамасы ұлғайған сайын (24-29 жас шамасы) «Материалдық игілік, байлық» секілді құндылықтар арта түседі. Жас топтар үшін «сенімді достар», «тәуелсіздік», «өнер, өз таланттарын ашу мүмкіндігі» секілді құндылықтар маңызды (1.20 сурет).

Жастар» F30-ның негізгі жас топтары арасында өткізген әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері жастардың көпшілігінің жақын болашақта білім мен мансапқа (сәйкесінше 34,5% және 29%) көңіл бөлетіндіктерін көрсетті. Сауалнамадан өткен 23,7% жастардың бөлігі алдағы үш жылда отбасы өміріне көңіл бөлетіндіктерін көрсетті (1.21 сурет).

Жалпы алғанда әлеуметтанулық сауалнама нәтижелері Қазақстан жастарының басым бөлігінің отбасылық құндылықтарға көңіл бөлетіндіктерін көрсетті, сондай-ақ ауқымды бөлігі білім мен өзін-өзі дамытудың маңыздылығын түсінеді.

1.14 сурет
Аймақтық сипаттағы жас аралықтарының туу коэффициенттері, ‰

	14-18 жас	19-23 жас	24-28 жас
Ақмола облысы	19,37	114,01	147,84
Ақтөбе облысы	14,5	137,38	156,34
Алматы облысы	20,56	165,75	201,2
Атырау облысы	23,5	184,1	198,85
Батыс-Қазақстан облысы	14,23	107,46	129,55
Жамбыл облысы	25,32	190,13	211,49
Қарағанды облысы	16,75	111,5	139,83
Қостанай облысы	16,82	99,72	104,59
Қызылорда облысы	13,07	156,93	218,55
Маңғыстау облысы	27,32	201,69	223,35
Оңтүстік-Қазақстан облысы	17,11	213,1	233,53
Павлодар облысы	17,25	106,1	134,3
Солтүстік-Қазақстан облысы	17,96	100,91	149,25
Шығыс-Қазақстан облысы	14,23	107,46	129,55

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

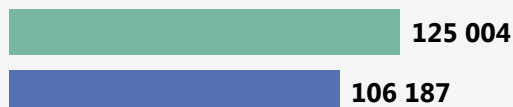

1.15 сурет.
2013-2015 жж. жастар арасындағы неке саны,
адам.

2015 жыл

2014 жыл

2013 жыл

- ер
- әйел

1.18 сурет. Жастардың өмір құндылықтарының
маңыздылығының көрсеткіші, %

Өмір құндылықтары	%
Отбасы бақыты	74,1
Денсаулық	56,7
Материалдық игілік, байлық	36,0
Сенімді достар	29,8
Мансап	18,6
Қызық жұмыс	14,2
Тәуелсіздік, жеке бостандық	13,3
Өнер, өзталанттарынашумүмкіндігі	6,5
Өзгелерге пайда әкелу мүмкіндігі	4,8
Шынайы махаббат	3,6
Атақ, жалпыға танылу	3,0
Билік, басқару мүмкіндігі	2,4
Жауап беруге қиналамын	0,7

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАРАТЫ)

Ажырасу

Елімізде жастар арасындағы ажырасу деңгейі жоғары болып отыр. Ең үлкен ажырасу деңгейі жоғары жас топтарында (25-29 жас) байқалып отыр (1.22 сурет).

Қазақстан бойынша жалпы ажырасу көрсеткіші: әрбір төртінші некеге бір ажырасушыны құрап отыр. Жалпы, 18 бен 28 жас аралығындағы жастар арасында былтырғы жылмен салыстырғанда ажырасу деңгейі төмендеп келеді 851 жайт (1.23 сурет).

1.16 сурет 2015 ж. жастар арасындағы неке және неке жағдайы, адам (Ерлер)

Жас	Неке құрғандар (Неке жағдайы бойынша), оның ішінде:	Бұрын неке қимағандар	Жесірлер	Ажырасқандар	Неке жағдайын көрсетпегендер
<18	75	75	0	0	0
18-19	2696	2662	2	8	24
20-24	47820	47103	59	628	30
25-28	47026	43973	93	2931	29
Барлығы	97617	93813	154	3567	83

1.17 сурет. 2015 ж. жастар арасындағы неке және неке жағдайы, адам (Әйелдер)

Жас	Неке құрғандар (Неке жағдайы бойынша), оның ішінде:	Бұрын неке қимағандар	Жесірлер	Ажырасқандар	Неке жағдайын көрсетпегендер
<18	1247	1241	0	0	6
18-19	16442	16234	9	30	169
20-24	68491	66836	94	1516	45
25-28	29304	25757	142	3383	22
Барлығы	115484	110068	245	4929	242

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.19 сурет. Этникалық топтардағы жастардың өмір құндылықтары, %

Өмір құндылықтары	Қазақтар	Орыстар	Өзге ұлттар
Отбасы бақыты	72,7	78,3	75,5
Материалды қамтамасыз болу, байлық	33,1	41,4	46,2
Сенімді достар	30,4	29,7	25,5
Тәуелсіздік, жеке бостандық	14,2	9,7	14,1
Денсаулық	56,4	57,9	56,5
Мансап	17,7	20,9	20,1
Атақ, жалпыға танылу	3,6	1,7	1,1
Билік, басқару мүмкіндігі	2,9	1,2	0,5
Өнер, өз таланттарын жүзеге асыру мүмкіндігі	6,2	7,0	7,6
Қызық жұмыс	12,6	15,5	23,4
Өзгелерге пайда әкелу мүмкіндігі	4,9	3,0	8,2
Шынайы махаббат	3,0	4,7	4,9
Жауап беруге қиналамын	0,8	-	0,5

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАТАРЫ)

1.20 сурет. Жас топтары арасындағы негізгі өмір құндылықтары, %

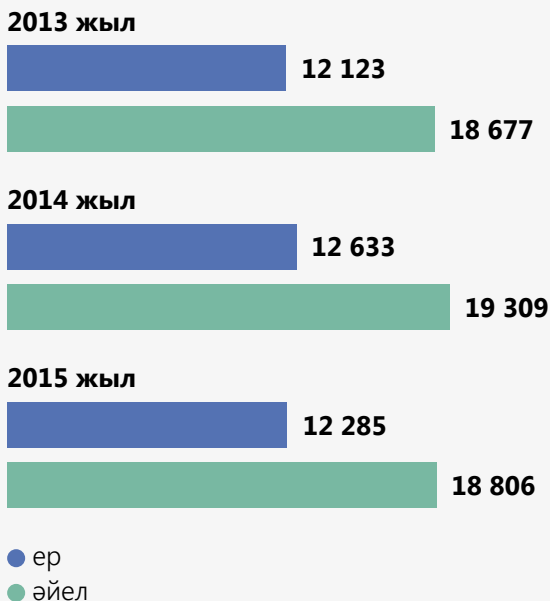
Өмір құндылықтары	14 пен 18 жас арасы	19 бен 23 жас арасы	24 пен 29 жас арасы
Отбасы бақыты	71,1	71,7	78,0
Материалдық игілік, байлық	28,2	37,2	40,6
Сенімді достар	37,5	28,8	25,2
Тәуелсіздік, жеке бостандық	15,7	13,6	11,4
Денсаулық	56,2	53,0	59,8
Мансап	19,0	18,8	18,0
Атақ, жалпыға танылу	2,8	4,3	2,2
Билік, басқару мүмкіндігі	2,1	2,8	2,2
Өнер, өз таланттарын жүзеге асыру мүмкіндігі	9,2	6,7	4,5
Қызық жұмыс	13,0	14,7	14,5
Өзгелерге пайда әкелу мүмкіндігі	5,1	5,1	4,4
Шынайы махаббат	3,3	4,7	2,8
Жауап беруге қиналамын	0,4	1,1	0,4

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАТАРЫ)

1.21 сурет
Сауалнамаға қатысушылардың
«Алдағы үш жылда неге көңіл бөлгіңіз келеді?» деген сұраққа жауап беруі (%)ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ
НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАТАРЫ)

1.22 сурет.
2013-2015 жж. жастар арасындағы ажырасу мәліметтері, адам.

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

Ажырасудың басты себептері ретінде: бедеулік, тұрмыстық зорлық, тұрмыстық келеңсіздіктер, материалдық нашар жағдай, отбасылық құндылықтардың болмауы, түрлі тәуелділіктер, ішімдік, нашақорлық, интернет тәуелділігі, сондай-ақ терең қатынастардың болмауы, шалағайлық және өзара түсіністіктің жетіспеушілігі болып табылады.

Өлім көрсеткіші

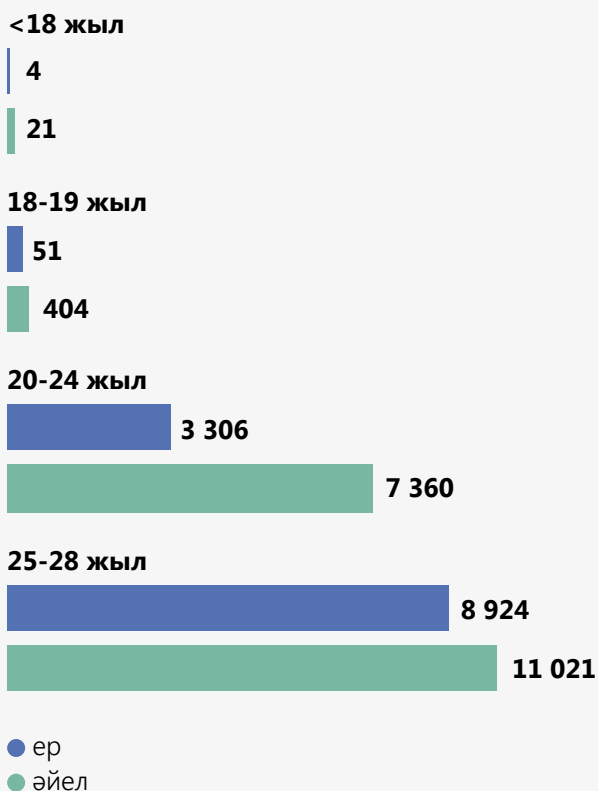
14-28 жас арасындағы жастардың өлім көрсеткішін анықтау үшін өлгендер санын жыл бойынша тұрғындар санына шағатын жас коэффициенті қолданылды, промилде белгіленген, 1000 адамға шаққанда.

2015 жылы ерлер мен әйелдер арасында ең жоғарғы өлім коэффициенті 24-28 жас аралығындағы топқа тиесілі болып, сәйкесінше 1,97 және 0,64‰ құрады. Ең аз коэффициент 14-18 жас аралығына 0,68 және 0,46‰ құрады (1.25 сурет).

Өлім көрсеткіші ерлерде әйелдерге қарағанда жоғары. Соңғы үш жылда өлім көрсеткішінің өсуі байқалады, 2014 жылғы өлімнің азаюы 2015 жылғы көбеюіне ауысады. Ерлер мен әйелдер аралығында ең осал топ 24-28 жас арасы (1.24 сурет).

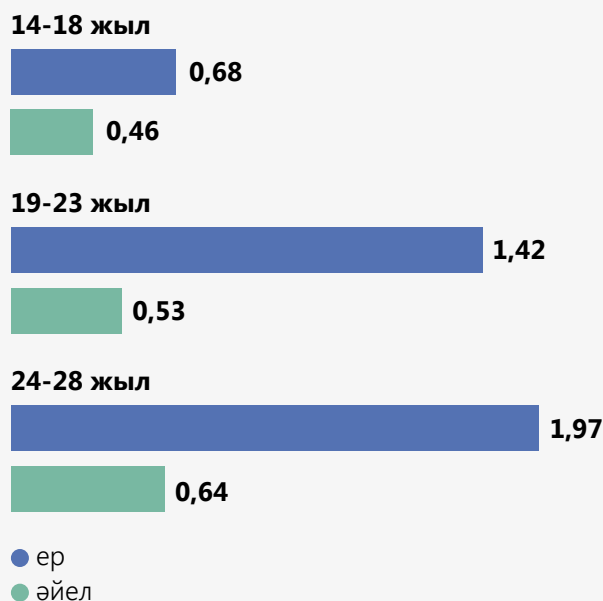
Соңғы үш жылда 14-18 жас арасындағы топта көрсеткіш 2014 жылы 0,16‰ азайды және 2015 жылы 1,03‰ көбейді; 19-23 жас аралығында – 2014 жылы 0,18‰ азайып, 2015 жылы 0,02‰ көбейді; 24-28 жас арасында – 2014 жылы 1,29‰ азайып, 2015 жылы 0,94‰ ұлғайды (1.25 сурет).

1.23 сурет.
2015 жылғы ажырасу, адам

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.24 сурет.
2015 жылда жынысы бойынша жастар арасындағы өлім көрсеткіші, ‰

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

Әйелдер мен ерлер арасындағы ең жоғарғы өлім көрсеткіші Солтүстік-Қазақстан облысында, ең төмен көрсеткіш Алматы мен Астана қалаларында (1.26, 1.27 суреттер).

1.5 ЖАСТАРДЫҢ СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ КӨШІ-ҚОНЫ

Заманауи қоғамда көші-қон процесстері кең таралып маңызы бар әлеуметтік-экономикалық құбылысқа айналды.

Қазақстан әлемдік көші-қоннан құр қалмады. Көші-қон мемлекеттердегі демографиялық және жұмыс күшінің тапшылығымен күресуде, өзге елдердегі жұмыссыздық пен халықтың кедейлігімен күресуде айқын рөлге ие болды.

Статистика Комитетінің ақпаратына сәйкес 2015 жылы Қазақстанда жастар арасынан 7256 адам, оның ішінде 3209 ер, 4047 әйел эмиграция жасаған; ал 5819 адам елге келді, оның ішінде 2713 ер, 3106 әйел. Сальдо (-1437) құрады (1.28 сурет).

Жастардың көші-қонға көзқарасы

Жастарды көші-қонға деген көзқарастары бойынша 4 топқа бөлуге болады: ішкі мигранттар, жақын шетелге кететін сыртқы мигранттар, алыс шетелге кететін сыртқы мигранттар, ешқайда кеткісі келмейтіндер.

«Жастар» ҒЗО-ның өткізген әлеуметтанулық зерттеулерге сәйкес сауалнамаға қатысушы жастардың 60,7%-ы ешқайда кеткісі келмейтіндер. Сұралғандардың 15,5% Қазақстанның өзге аймақтарына көшуді қалаған. Жастардың 11,2% өзге елге кеткісі келетіндері. Республика бойынша сауалнамаға қатысқандардың жауаптары 1.29 суреттегі диаграммада көрсетілген.

Жастар көші-қонының негізгі себептері: болашақтың болмауы (29,9%), жеке мотивтер (26,7%), еңбек шарттары (21,3%), басқа қалада/елде білім алу (18,2%) (1.30 сурет).

Көші-қонға деген қатынастың аймақтық көрсеткіштері:

Өзге елге кету туралы ең көп Қарағанды (25,2%), Солтүстік-Қазақстан (23,2%), Ақтөбе (20,6%) облыстарының тұрғындары айтқан.

Қазақстанның өзге аймағына көшуді ең көп Қызылорда (29,2%), Солтүстік-Қазақстан (28,6%) және Оңтүстік-Қазақстан (23,2%) облыстарының жастары қалаған (1.31 сурет).

Көріп отырғанымыздай көрсеткіштер өте жоғары. Бұл өз кезегінде аталған аймақтарда жастардың бағыт-бағдарына кері әсер ететін белгілі бір мәселелердің болуын білдіреді.

Жастардың ұлтына қарай көші-қонға қатынасы келесідей: қатысушылардың басым бөлігі ұлтына қарамастан көшуді қаламайтындарын білдірді.

Өзге елге кеткісі келетіндердің ішінде орыс ұлтының жастары басым (22,9%) және өзге ұлт өкілдері (19,6%) (1.32 сурет).

Жастардың басым бөлігі, дәлірек айтқанда 57,5%-ы елде қалатын ойларын білдірді, 26,4%-ы өзге елге аз уақытқа кеткілері келетінін, бірақ жалпы өз елінде тұрғанды қалайтындарын білдірді, 11,9%-ы өзге елге тұрғылықты мекен деуге кеткілері келетінін айтты (1.33 сурет).

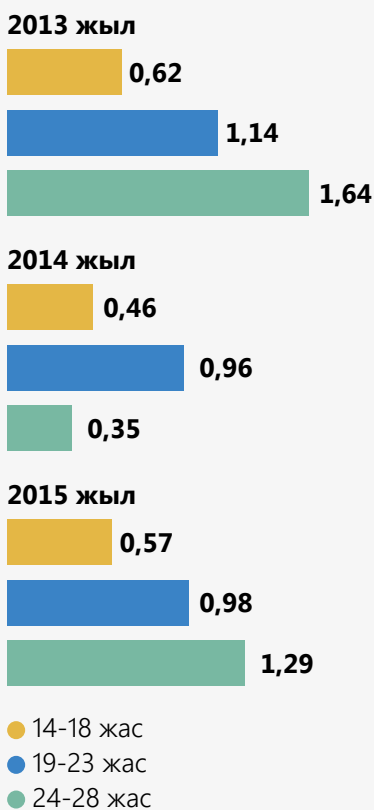
Халық арасындағы жастардың үлесі 23,2%-ды құрайды. Ол дегеніміз еліміздің әрбір төртінші тұрғыны 14-28 (қоса алғанда) жас аралығында.

2015 жылдың туу динамикасы өткен жылға қарағанда керісінше болды.

2015 жылдағы туудың төмендеуі 1990 жылдарда, туу көрсеткіші төмен жылдарда туылған жастардың репродуктивті процеске енуіне байланысты. 2015 жыл жастар арасындағы туу көрсеткішінің жағымды динамикасын тоқтатты деуге болады.

Жастар арасында ең көп өкілдер 24-28 жас аралығындағы топтар.

1.25 сурет.
2013-2015 жж. жастар арасындағы өлім коэффициенті, %

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.26 сурет

Аймақтар бойынша 2015 жылы жастар арасындағы өлім көрсеткіші (жас тобына қарай өлгендерді 1000 адамға шаққанда, %)

Ерлер

Астана қ.

0,44

1,14

1,18

14-18 жас

19-23 жас

24-28 жас

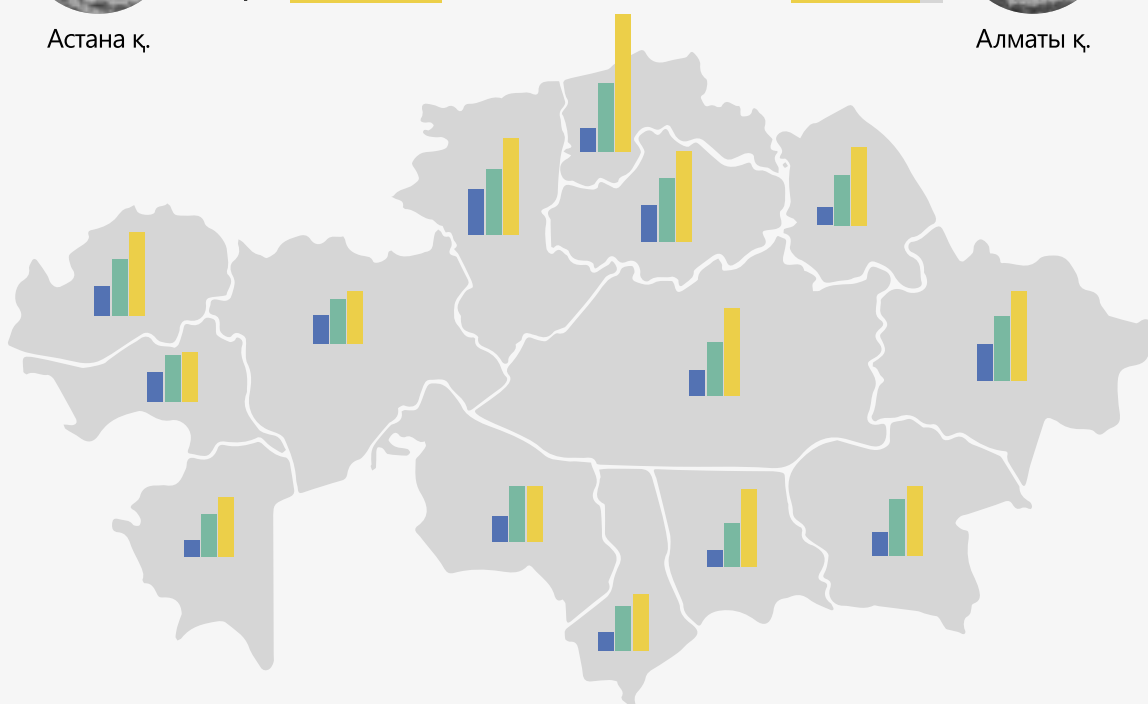
0,22

0,59

1

Алматы қ.

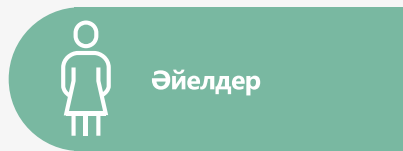

	14-18 жас	19-23 жас	24-28 жас
Ақмола облысы	1,07	1,86	2,63
Ақтөбе облысы	0,83	1,29	1,53
Алматы облысы	0,69	1,64	2,04
Атырау облысы	0,86	1,36	1,44
Батыс-Қазақстан облысы	0,87	1,64	2,44
Жамбыл облысы	0,49	1,26	2,26
Қарағанды облысы	0,75	1,55	2,55
Қостанай облысы	1,32	1,9	2,82
Қызылорда облысы	0,73	1,62	1,62
Маңғыстау облысы	0,49	1,24	1,75
Оңтүстік-Қазақстан облысы	0,53	1,29	1,64
Павлодар облысы	0,52	1,47	2,28
Солтүстік-Қазақстан облысы	0,69	1,99	4,02
Шығыс-Қазақстан облысы	1,06	1,88	2,61

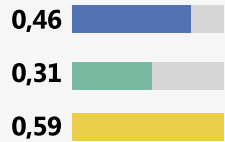
ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

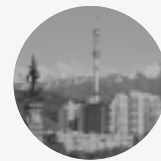
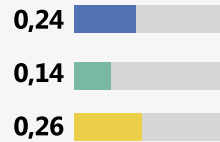
1.27 сурет
Аймақтар бойынша 2015 жылы жастар арасындағы өлім көрсеткіші
(жас тобына қарай өлгендерді 1000 адамға шаққанда, ‰)

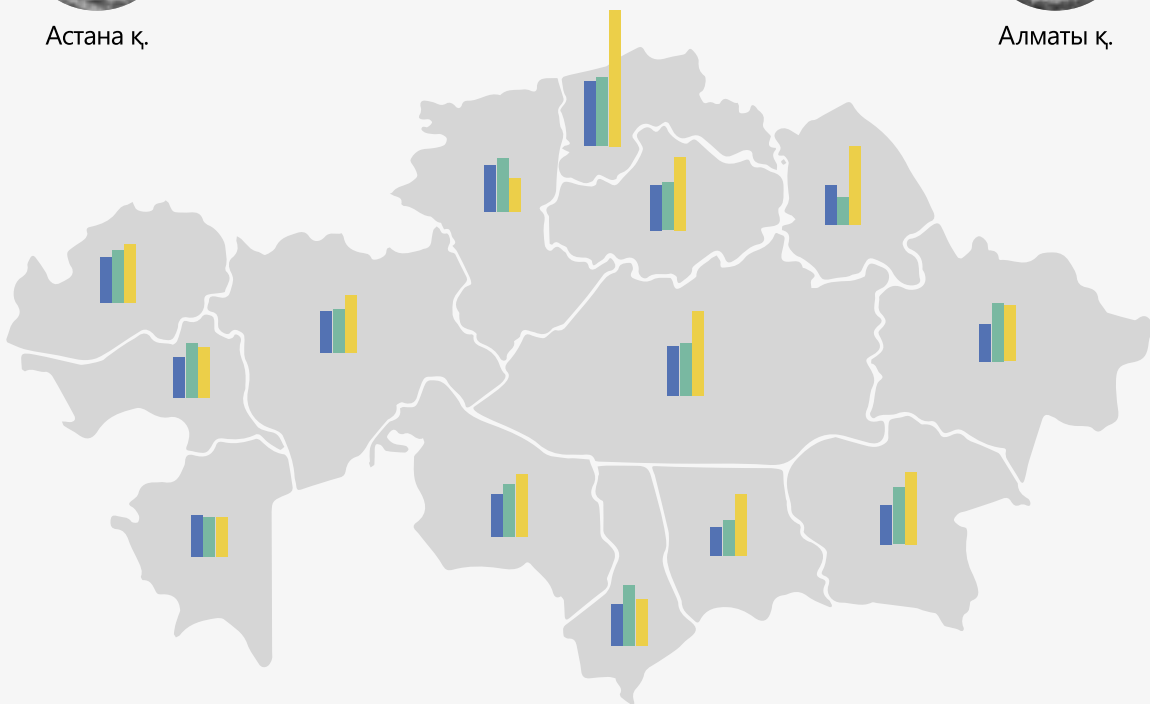
Астана қ.

14-18 жас
19-23 жас
24-28 жас

Алматы қ.

	14-18 жас	19-23 жас	24-28 жас
Ақмола облысы	0,52	0,55	0,84
Ақтөбе облысы	0,48	0,5	0,66
Алматы облысы	0,45	0,65	0,83
Атырау облысы	0,46	0,63	0,58
Батыс-Қазақстан облысы	0,52	0,6	0,67
Жамбыл облысы	0,33	0,41	0,71
Қарағанды облысы	0,57	0,6	0,97
Қостанай облысы	0,53	0,61	0,38
Қызылорда облысы	0,49	0,6	0,72
Маңғыстау облысы	0,47	0,45	0,45
Оңтүстік-Қазақстан облысы	0,47	0,69	0,53
Павлодар облысы	0,45	0,31	0,9
Солтүстік-Қазақстан облысы	0,74	0,79	1,56
Шығыс-Қазақстан облысы	0,43	0,67	0,64

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

1.28 сурет. Жас топтары және жынысы бойынша жастардың сыртқы миграциясы, адам.

Ерлер	Иммигранттар	Эмигранттар
14-28	428	709
19-23	1016	1091
24-28	1269	1409

Ерлер	Иммигранттар	Эмигранттар
14-28	412	774
19-23	1276	1365
24-28	1418	1908

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

Ең жоғары туу көрсеткіші де осы топта. Отбасы және отбасы құндылықтары жастар үшін ең негізгі құндылық болып табылады.

Ауыл жастарының саны қала жастарына қарағанда төмен.

Неке мен ажырасудың ең жоғары көрсеткіштері жастардың үлкен тобында байқалады.

Әлеуметтік зерттеулердің нәтижесі жастардың көшіп-қонуға деген мақсаттарының негізін анықтауға мүмкіндік берді.

Жастардың көші-қон процесінің сальдосы керісінше болып отыр. Бұған қарамастан жастардың басым бөлігі елде қалуды қалайтындарын білдірді.

1.29.сурет.

«Тұрғылықты жеріңізден кеткііз келедіме?» деген сұраққа жауап бергендер (%)

Басқа жаққа кететін ойым жоқ

Қазақстанның өзге аймағына кеткіім келеді

Өзге елге кеткіім келеді

Тұрып жатқан облыс ішінде басқа қалаға кеткіім келеді

Жауап беруге қиналамын

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАРАТТАРЫНАН)

1.30. сурет.

«Неліктен кеткііз келеді?» деген сұраққа жауап бергендер (%)

Өзімнің және балаларымның келешегімді көрмеймін

Жеке мақсаттар

Жұмысты басқа қаладан таптым

Өзге елде/қалада білім алғым келеді

Нашар экология

Менің мекенім аудан/қала орталығынан алыс

Өз ұлымның болашағын көрмеймін

Елді мекенімде ауруханалар, мектептер, жолдар, бала-бақшалар және т.б. жетіспейді

Тарихи отаныма оралғым келеді

Елді мекенімде қылмыс деңгейі жоғары

Өзге себептер (ұлтшылдық, жемқорлық, өз-өзін дамыту және басқа)

Жауап беруге қиналамын

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАРАТТАРЫНАН)

1.31 сурет. Сауалнамаға қатысушылардың «Тұрғылықты жеріңізден көшетін ойыңыз бар ма?» деген сұраққа жауап беруі (облыстар бойынша, %)

	Тұрып жатқан облыстың басқа мекеніне көшуді қалаймын	Қазақстанның басқа аймағына көшуді қалаймын	Өзге елге көшуді қалаймын	Кететін ойым жоқ	Жауап беруге қиналамын
Ақмола	21,8	7,7	1,3	64,1	5,1
Ақтөбе	6,9	15,7	20,6	56,9	-
Алматы	6,5	6,0	6,5	80,0	0,9
Атырау	38,2	19,1	8,8	30,9	2,9
Шығыс Қазақстан	6,9	15,2	14,5	53,1	10,3
Жамбыл	3,3	16,5	9,1	70,2	0,8
Батыс Қазақстан	19,4	12,5	12,5	55,6	-
Қарағанды	13,2	19,2	25,2	36,4	6,0
Қостанай	14,7	8,4	13,7	63,2	-
Қызылорда	12,4	29,2	4,5	44,9	9,0
Маңғыстау	11,0	17,8	11,0	56,2	4,1
Павлодар	10,1	11,4	10,1	62,0	6,3
Солтүстік Қазақстан	-	28,6	23,2	44,6	3,6
Оңтүстік Қазақстан	6,7	23,2	8,8	61,0	0,3
Астана	2,9	12,5	8,7	71,2	4,8
Алматы	6,6	8,5	8,1	74,9	1,9

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАРАТТАРЫНАН)

1.32 сурет. Сауалнамаға қатысушылардың «Тұрғылықты жеріңізден көшетін ойыңыз бар ма?» деген сұраққа жауап беруі (ұлты бойынша, %)

	Қазақтар	Орыстар	Өзге ұлт өкілдері
Тұрып жатқан облыстың басқа мекеніне көшуді қалаймын	10,0	9,7	7,1
Қазақстанның басқа аймағына көшуді қалаймын	17,3	9,2	15,2
Өзге елге көшуді қалаймын	6,7	22,9	19,6
Кететін ойым жоқ	63,0	54,1	56,5
Жауап беруге қиналамын	3,0	4,0	1,6

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАРАТТАРЫНАН)

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. «Қазақстанның әлеуметтік модернизациясы: Жалпылама Еңбек Қоғамға жиырма қадамы» атты Қазақстан Республикасы Президенті Н.Назарбаевтың бағдарламалық мақаласы;
2. Қанағатова А.М. «КазҰУ жаршысы», 2011;
3. 2015 жылдың 9 ақпан №285-ВҚРЗ «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» ҚР заңы;
4. 1994 жылғы 27 желтоқсандағы бекітілген Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі;

5. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/gordost-predubejdeniya-suprugov-nazvaniy-odnimi-prichin-275954/.

1.33 сурет.

Сауалнамаға қатысушылардың «Өзге елге кету мүмкіндігі болған жағдайда қалар ма едіңіз жоқ кетер ме едіңіз?» деген сұраққа жауап беруі (%)

Өз елімде қалар едім

Өзге елге уақытша кетер едім, бірақ өз елімде тұрғанды қалаймын

Өзге елге тұрғылықты мекендеуге кетер едім

Жауап беруге қиналамын

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО АҚПАРАТТАРЫНАН)

Қазақстан Республикасы жастарының құқықтық мәртебесін реттеу заңнамасы

2 ТАРАУ

2.1. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖАСТАРЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫНЫҢ ЗАҢНАМАСЫ МЕН ЖАСТАР САЯСАТЫ НЕГІЗДЕРІН ТАЛДАУ

Қазақстанда Жастар саясаты Қазақстан Республикасының № 285-V заңы аясында 2015 жылдың 9 ақпанында қабылданған «Мемлекеттік жастар саясаты туралы», 2013 жылы 27 ақпанда Үкімет қабылдаған 2020 жылға дейінгі «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар туралы тұжырымдамасы және т.б. жүзеге асады [1].

«Мемлекеттік Жастар саясаты» туралы заңының мақсаты жастардың рухани, мәдени, білім беру, кәсіби және табиғи дамудың толық жағдайын жасаумен қатар шешім қабылдауға қатысуға, толық әлеуметтенуге және олардың қабілетін болашақта елдің дамуына бағыттау болып табылады.

Бұл Заңның алдыңғы «Мемлекеттік жастар саясаты» туралы заңынан айырмашылығы 2004 жылдан бастап жастар ұйымының мәрбесін бекітуді Үкіметтік емес ұйым 28 б., 1 тарау, Қазақстан Республикасының 2015 жылдың 9 ақпанында қабылдаған «Мемлекеттік жастар саясаты» туралы заңына байланысты өзгертілді.

Жастар саясатын тиімді жүзеге асыру үшін Заң мемлекеттік жастардың қызығушылығына тұрақты қатысуына, жастармен бірге атқарылатын қоғамдық-саяси институттардың қызметін реттеу және мазмұнын анықтау, жастар саясаты аясында ортақ принциптерді басқару, басқа заңдармен және заңға қосымша актілермен басқарылуын болжайды.

«Жастардың Республикалық және аймақтық форумы» 20-бапқа сәйкес, республикалық форум мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыру және құрылу механизмі сипатында анықталды. Жастардың республикалық форумы — жастар мен мемлекеттік ұйымдар арасындағы жалпы ұлттық өзара қатынастың қалыптасуын қамтамасыз етуге, мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыру барысында мемлекеттік ұйым мен жастардың өзара әрекетіне қатысты сұрақтарға жауап іздеумен айналысады.

Республикалық форум жастарға, жастардың ұйымына мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруда шешім қабылдауға мүмкіндік жасайды; мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруда пікірлесуді қамтамасыз етеді және оның жетілуіне сипаттаманы ұсынуға жағдай жасайды.

Жастардың аймақтық форумы жастар мен жергілікті атқарушы органдар арасындағы аймақтық өзара әрекеттің қалыптасуы мақсатында жүзеге асады.

Аймақтық емес форумда қабылданған шешім мінездемелік сипатқа ие, ол жергілікті атқарушы органға және жастардың Республикалық форумында қаралуға жіберіледі. Республикалық форумының шешімі 4-қорытынды ережеде 12.т, Қазақстан Республикасының Білім және Ғылым министрі № 233 [2] 2015 жылдың 23 сәуірінде қабылданған «Жастардың Республикалық форумын тәртіпке келтіру», сонымен қатар сипаттамалық мәнге ие, бірақ шешім қай уәкілетті органға бағытталғаны жөнінде Ережеде сипаттамалық ақпарат жоқ.

«Мемлекеттік жастар саясаты саласындағы консультативтік-кеңесші органдар» 21 бапқа сәйкес, Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы жастар саясаты туралы Кеңесі консультативтік-кеңесші орган болып табылады, қызметтің тәртібін және ұйымдастырылуын Қазақстан Республикасының Президенті анықтайды және әртүрлі деңгейдегі әкімдіктер қызмет атқарады.

Консультативтік-кеңесші органдар 14-29 жас аралығындағы жастардың құқықтары мен еркіндіктерін қорғауға қатысты мемлекеттік жастар саясатының жүзеге асырылуын талдауға және жастарға олардың құқықтары мен қызығушылықтарына қатысты мәселелерді шешуге мүмкіндік беруге бағытталған. Жергілікті деңгейде жастар мәселесіне әкімдіктің барлық деңгейінде Кеңес құрылған еді. Кеңестің жұмысшы органы Шығыс Қазақстан облысы және Қызылорда облысының Ішкі саясат басқармасының аймақтық жастар саясатының мәселелерін басқару қызметімен анықталды [3].

Консультативтік-кеңесші органдардың негізгі қызмет саласы жастар ұйымдарының және жастар бірлестіктерінің ақпараттық-насихаттау және түсіндірме жұмыстарына негізделген болатын. Мәселен: «Қоғамдық жастар палатасы» (Алматы қаласы тәжірибесі), жас кәсіпкерлердің дамуы мен қолдау жасау, студенттік құрылыс отрядтарының дамуы және «Жасыл Ел» қолдау бағдарламасы, «Дипломмен ауылға», «Жұмыспен қамту 2020», ауылдық жастар ұйымдарына жастар саясаты саласында әлеуметтік қызметті жүзеге асыру мақсатында қызмет сапасын көтеру және дамытуға байланысты семинар жұмыстары жүргізіледі [4].

Жастар ұйымы мемлекеттік саясат төңірегінде институттық қызметті дайындайды.

23-бапқа сәйкес «Жастар ресурстық орталықтары» саяси-құқықтық және экономикалық салада тең құқықты субъект ретінде қызмет атқаруға мүмкіндік жасайтын және заңды тұрғыда мәртебе беретін Әділет министрлігінен мемлекеттік тіркеуден өтетін, өзінің есептік

шоты бар заңды тұлға болып табылады. [5]. Жастар ресурстық орталықтары жергілікті билік органдарымен қызмет көрсету және жастар мен жастар ұйымдарына ресурс берумен қамтамасыз етіледі.

Жастар ресурстық орталықтары жастардың бастамаларын ақпараттық-әдістемелік, кеңес беру, сүйемелдеу мен қолдауды, жастар арасындағы ахуалдың мониторингін және оны талдауды жүзеге асырады. Ресурстық орталықтар жергілікті билік органдарына тәуелді. Ресурстық орталықтардың негізгі қызметі жастар мен жастар ұйымдарының дамуына және оларға қызмет көрсету болып табылады. Бұл жерде жастар қызметке тұруға байланысты, білім алуға, кәсіби дайындыққа, бос уақытын өткізуге және туризм мен спортқа қатысты ақпарат алады. Сонымен қатар, орталықтарда жастардың бос уақытын ұйымдастыру және психологиялық білім беру қызметтері де жүзеге асады.

Жастар ресурстық орталықтарының қызметі негізінде мәртебе, құқықты және қызметтер негіздерін анықтайтын Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіне заңгерлердің сараптамалары нәтижесінде алынған ақпараттарға байланысты қосымшалар енгізу қажет болуы мүмкін.

24 бапқа сәйкес «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы» ғылыми зерттеулер жүргізеді және мемлекеттік жастар саясатын іске асыруды әдістемелік қамтамасыз етуді жүзеге асырады.

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының қызметін қаржыландыру бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылады. Қазақстан жастарының өзекті мәселелерін зерттеу мақсатында құрылған тәуелсіз орталық құру жастардың мәселесін жан-жақты және тереңінен қарауға мүмкіндік береді және жас ерекшеліктеріне қарай қызығушылықтары 14 жастағы жастардың қызығушылығы мен 20 және 28 жастағы жастардың қызығушылығы арасындағы айырмашылықты ескеріп, сонымен қоса ауыл және қала жастары, студент және жұмыс жасайтын жастар деп бөлу арқылы олардың қызығушылық бірегейлігін анықтайды.

Осылайша, номативтік-құқықтық база негізінде жастар саясатына жастардың қатысу механизмі төмен, мемлекеттік билікке жастардың жастар ұйымдарында өз қызығушылықтарын лоббилендіру мен өздерін таныстыру саясаты ұйымдаспаған. Біздің ойымызша, жастардың жеке мәселесін өздері шешу үшін оларға түрткі болып және жағдай жасау қажет. Сонымен қатар, жастар саясатын жүзеге асыруда мекемеаралық өзара байланыстың төмендігі анық көрінеді.

2.2. ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ДАМЫҒАН ЕЛДЕРДІҢ ЗАҢНАМАСЫ

Жастар саясаты саласында Экономикалық бірлестік және даму ұйымдары елдеріндегі тәжірибені басшылыққа алынады. Бұл бірлестікке мемлекет тарапынан саяси және экономикалық ең ірі дамыған 35 ел кіреді, оның ішінде басым көпшілігі ЕуроОдақ мүшелері (2.1 сурет).

Экономикалық бірлестік және даму ұйымдары стандарттарына сай адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігі жыл сайынғы білімге жұмсалатын шығынның (мемлекеттік шығынның) Жалпы ішкі өнімнен 5-6% құрау қажет.

Дамыған елдерде жастар саясатының негізгі екі түрлі стратегиясы жүзеге асады. Біріншісі, жастардың арнайы тобына, «қолайсыз», яғни көмекті қажет ететін әлеуметтік қорғанышы әлдеқайда төмен топқа шығын жұмсау тәртібін қолданады.

Екіншісі, мемлекеттің жауапкершілігіндегі барлық жастарды біріктіру және барлық жастарға қолжетімді әлеуметтік бағдарламаны өңдеуді жүзеге асырады. Қалай болғанда да, стратегиялық мақсатты мемлекет ретінде жүзеге асыру (соның ішінде қаржылық) және азаматтық қоғамның түрлі құрылымдарын қатыстыруды қабылдайды.

Тәжірибенің сәтті жақтары да бар. Жапондық жастар саясатын жүзеге асыру мемлекеттік органдар мен қоғамдық институттар арасындағы өзара тиімді әрекет жасайды, сонымен қатар, жауапкершіліктерін де қатаң бөліп береді. Бұл елде жастардың санасына әсер ететін бұқаралық ақпарат құралдары мен интернет-ресурстарға қатал түрде көңіл аударылады. Жастардың қауіпті және қолайсыз келетін интернет-сайттарға мүмкіндікті шектейтін саясатты жүзеге асырады. Азия елдерінде жастардың білім алуына және жұмысқа тұруына көбірек көңіл бөлінеді. Қытай Халық Республикасының Мемлекеттік жастар саясаты (одан әрі – ҚХР), мысал ретінде, Қытайдың Коммунистік партиясының шешіміне сәйкес жастардың барлық өмір сүру салаларына араласады.

Германияда, 90-нан астам жастарды қадағалайтын аймақтық жастар одағы бар. Ол жастардың төрттен бірін құрайды.

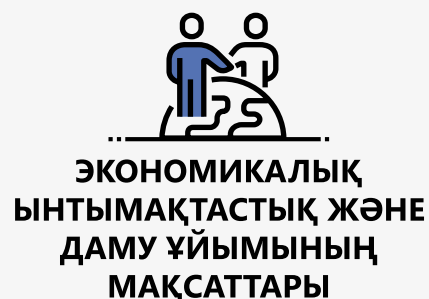
АҚШ-та жеке-мемлекеттік серіктес механизмі енгізілген. Оған жастар бағдарламасын жүзеге асыруға жеке қайырымдылық ұйымдары мен коммерциялық секторлар қатысады. Американдық білім беру мекемелерінде өзіндік басқару органы дамыған. Ол жастарға қажетті әлеуметтік, мәдени, коммуникативті және басқару дағдыларын үйренуге мүмкіндік береді.

Көптеген елдерде мемлекеттің қарауындағы ар-

2.1 сурет

Экономикалық бірлестік және даму ұйымы

- ұйымға қатысушы, сондай-ақ қатыспайтын елдердің экономикалық және әлеуметтік дамуына көмектесу
- дамушы мемлекеттерге көмек көрсету саласындағы күштерді ынталандыру
- көпжақты кемсітілмеген негізде әлемдік экономикалық айырбастың дамуына жағдай жасау
- сауда және жалпыэкономикалық саясатын реттейтін оңтайлы әдістер әзірлеу

най жастар орталығы және қызметі өте қарқынды жүзеге асып отыр.

Мысалы, Түркияның ірі қалаларында жастардың ақпараттық және мәдени орталықтары жұмыс жасайды, Германияда — жастардың ақпараттық кеңес беру бюросы қызмет істейді. Аталған орталықтар желі арқылы негізгі стандартты қызмет пакеті, ақпаратпен алмасу жүйесі және оны жаңалау қызметімен айналысады. Испанияда, Португалияда және скандинавиялық елдерде жастардың мемлекеттік-қоғамдық әлеуметтік қызмет көрсету жүйесі енгізілген.

Еуропалық жастар саясаты тұжырымдамасын жүзеге асырудың әдісі мен формаларының ұқсастығына қарамастан, дамудың ең негізгі екі үлкен стратегиясын бөліп көрсетуге болады. Біріншісі, жастар саясаты мемлекеттің жетекші рөлдері саласына негізделген (Франция, Германия).

Екіншісі — жастар саясаты азаматтық қоғам құрылымы саласында және басымдық мемлекетке беріледі (Ұлыбритания, Швеция).

Осылайша, жастар саясатының негізгі мемлекеттік заманауи міндетіне жастардың түрлі әлеуметтік мәртебесін теңестіру кіреді.

Әлемдік жастар саясатының талдауы бойынша, жастар саясатын тиімді жүзеге асыруға қолы жеткен Германия және Жапония елдері болып отыр. Еуропадағы жастарды жұмыспен қамту бойынша Германиядағы жастар саясаты ең үздік деп танылған. Қазіргі таңда жастар арасындағы жұмыссыздықтың деңгейі төмен (7,7%), Еуро Одақ елдерімен салыстырмалы түрде (22,2 пайыз) көрсеткішті көрсетіп отыр. Ең жоғары көрсеткіш — Испания (53,2 пайыз) және Греция (52,4 пайыз) [6].

Германияның жастар саясаты біріншіден мемлекеттің ерекше рөліне негізделсе, екіншіден, қоғамдық ұйымдарға қызметті беру мекемесіне сүйенеді. Германиядағы жастар саясатының

құқықтық негізі болып Конституция, Азаматтық Кодекс, Қылмыстық Кодекс, «Жастар мен балаларға әлеуметтік көмек» туралы Федералды заң, сонымен қатар тек жастар мен балаларға қатысты мәселелерді шешетін заңдар болып табылады [7].

«Жастар мен балаларға әлеуметтік көмек көрсету» Федералды заңының мақсаты — жас адамға қоғаммен бірігу процесіне қатысуға көмектеседі. Жастарға көмектің мынадай түрлері: жеке және әлеуметтік дамуға көмек, балаларды тәрбиелеуге ата-аналарға кеңес беру көмегі, жастардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, жастарға, балаларға және ата-аналарға жайлы өмір сүруіне жағдай жасау болып табылады [8]. Германиядағы жастар туралы заң әлеуметтік мәнге ие және жастардың қоғамға бірігуіне негізделген.

Германияның жастар саясатының айырмашылығына:

— жастарды қоғамдық процестерге ғана емес, сонымен қатар кәсіпкерлік қызметке де тарту;

— Жастар саясаты үш түрлі деңгейде жүзеге асады: федерацияның ұлттық деңгейі, федералдық жердің аймақтық деңгейі және муниципалды меншік деңгейі немесе ауылдық округтер. Федералды деңгейде жастар мен балалардың жағдайы туралы есеп пен заңды қабылдайды. Жергілікті (аймақтық деңгей) жастарға кеңес беру және біліктілігін жоғарылатуды ұйымдастыруды қамтамасыз етеді. Қалалар мен аймақтар (жергілікті деңгей) жастарға көмек жасайды, жоспарлайды және жауап береді (2.2 сурет).

Жастармен жұмыс келесідей бағытта жүзеге асады:

— бірінші формасы — бұл мобильді жұмыс, ол өзіне жастармен далалық жұмысты, жеке көмекті, топтық және қоғамдық жұмысты жүктейді:

— екінші формасы—бұл референтті топтар. Олар негізінен жастардың қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында қызмет етеді және жергілікті заңдық актілерге өзгерістер енгізеді;

— үшінші формасы—«елшілер» олар муниципалитетті аймақтан келген өкілі тағайындалуы мүмкін [9].

Жастарға көмек көрсететін мемлекеттік органдар және ерікті ұйымдар жастарға жергілікті деңгейде ғана көмек жасайды, сол себепті басымдылық жастар мен балаларға көмек көрсететін мемлекеттік емес құрылымдарға беріледі. Балалар мен жастарға жұмсалатын мемлекеттік көмек көзінің 84 % -ын муниципалитет төлейді (қалалар,

қауымдастықтар және аудандар) [11].

Сонымен, Германиядағы әлеуметтік-мемлекеттік серіктестікке негізделген жастар саясаты мәселені шешуге федералды органдардың белсенді қатысуы мен қоғамдық ұйымдарға негізделіп қызмет етіп жатқаны жастардың мәселелерін шешудің тиімділігі белгілі болды. Неміс үкіметі бір жағынан, жастар ұйымдарын жастардың саясатқа араласуының құралы ретінде пайдаланса, екінші жағынан, жастардың әлеуметтік мәселелерін шешуге және қоғамның саяси және қоғамдық өміріне араласуын пайдаланып отыр.

Жапония

Жапониядағы жастар саясаты жастар арасындағы қылмыстың ең төмен деңгейін (9,9%) көрсетуімен ең тиімді саясатты ұстанып отыр деп есептелінеді. Сонымен қатар, Жапонияда ең ауыр қылмыс түрлері (кісі өлтіру, ұрлық, зорлау, шабуыл жасау) Экономикалық бірлестік және даму ұйымдары елдерінің арасында салыстырмалы түрде ең төменгі көрсеткішке ие [12].

Жапония ерекше Азия елі болып табылады. Мұнда, біріншіден, жастарды тәрбиелеуге көптеген ғасырдан жалғасқан ұлттық дәстүр: үлкенге, отбасына құрмет, белгілі бір әлеуметтік ортаға бауыр басып қалу, ұжым үшін тәуекелге бару секілді, екіншіден, жастар саясатының құқықтық жүйесінің пайда болуына ағылшын-америкалық үлгі негіз болды.

Жапонияның жастар саясатының негізгі заңнамасына Конституция, «Жастар мен балалардың дамуына және қолдауға көмек» туралы акт

Германиядағы жастар саясатының негізгі сипаттамасы:

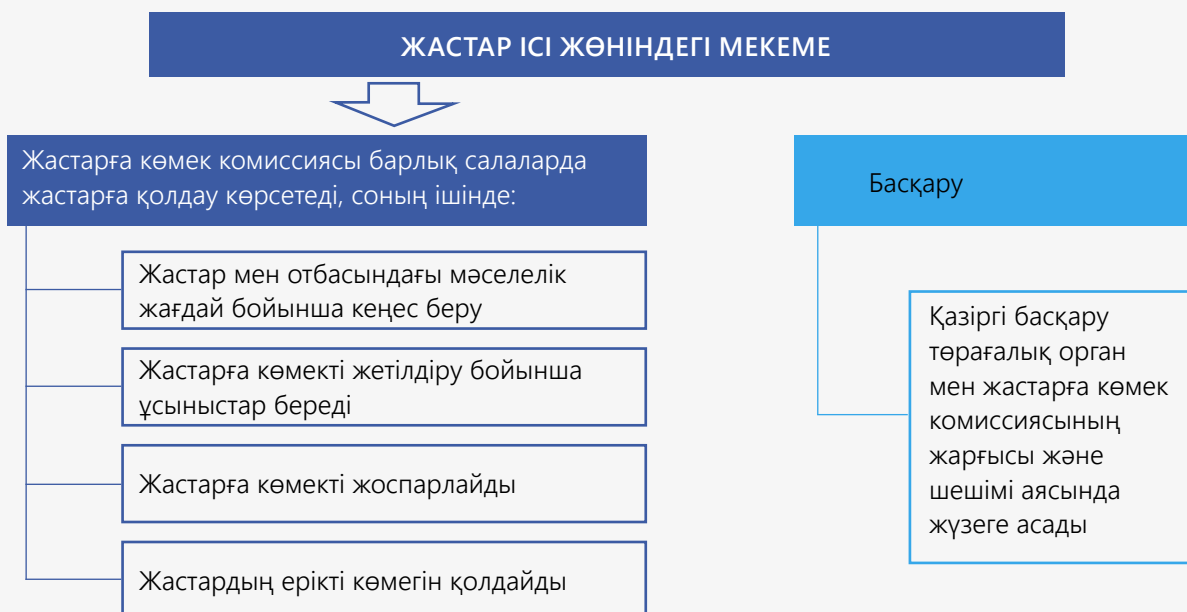
арнайы орган - Отбасы, қарттар, әйелдер және жастар ісі бойынша федералды министрліктің болуы

90 астам жалпыұлттық жастар одағының қызметіне жастар қатысуының жоғары пайызы (шамамен 70%)

жастардың жас ерекшеліктерін ескеру
Германияда жастарды 14-тен 18-ге дейін жастар және 18-ден 27-ге дейін жас ересек деп бөледі

2.2 сурет

Германиядағы жастар мәселесімен айналысатын жергілікті деңгейдің құрылымдық мекемесі [10]

(2010 жыл), Жастар дамуының ұлттық саясаты (2008 жыл), «Жастар туралы ақ кітап» (2013 жыл) және т.б. «Жастар мен балалардың дамуына және қолдауға көмек» туралы актіде негізгі көңіл жастардың қоғамға бірігуі мен әлеуметтенуіне бөлінеді. Сонымен қатар, салауатты өмір салты идеяларына, туу мәселелеріне, кәмелет жасқа толмағандар арасындағы қылмыстың алдын-алу және жастардың әлеуметтік тәуелсіздігін қолдауға негізделген [13].

Жапон үлгісінің негізгі сипаттамасы: Жастар саясатын Білім, мәдениет, спорт, ғылым және технология министрлігі мемлекеттік құрылым үйлестіреді. Сонымен қатар, жастарды дамытудың министрліктер кабинеті базасындағы Комитет жүзеге асырады. Ортақ ұлттық деңгейде жастар кеңесінің ұйымы, ал ұлттық, аймақтық және жергілікті деңгейде жастарды дамытуда Ұлттық ассамблеясы қызмет атқарады. Жастар ұйымының қызметі қатал тәртіпке негізделген және сектор бойынша сегменттелген, яғни бөлшектерге бөлінген. Мысалы, Жапонияның Жастар экологиялық лигасы жалпы ұлттық жастар тобының табиғатты қорғау қызметін атқаратын АСЕАН жастар желісінің ішіндегі ең ірісі болып табылады [14].

Жапонияның жастар саясатының заңнамалық және концептуалды негізін айта кеткен жөн. Оны орталық үкімет өндесе де, мемлекеттің өзі биліктік уәкілдікті жастар басқармасын жергілікті және аймақтық деп бөле отырып, жастарға азаматтық қоғам институттары арқылы саясатқа максималды түрде қатысуына мүмкіндік береді. Шынында, жастар саясатын жүзеге асыруда мемлекеттік басқару мен азаматтық қоғам институттары арасындағы қызметтік міндеттер мен жауапкершілік деңгейі өте анық шектеледі.

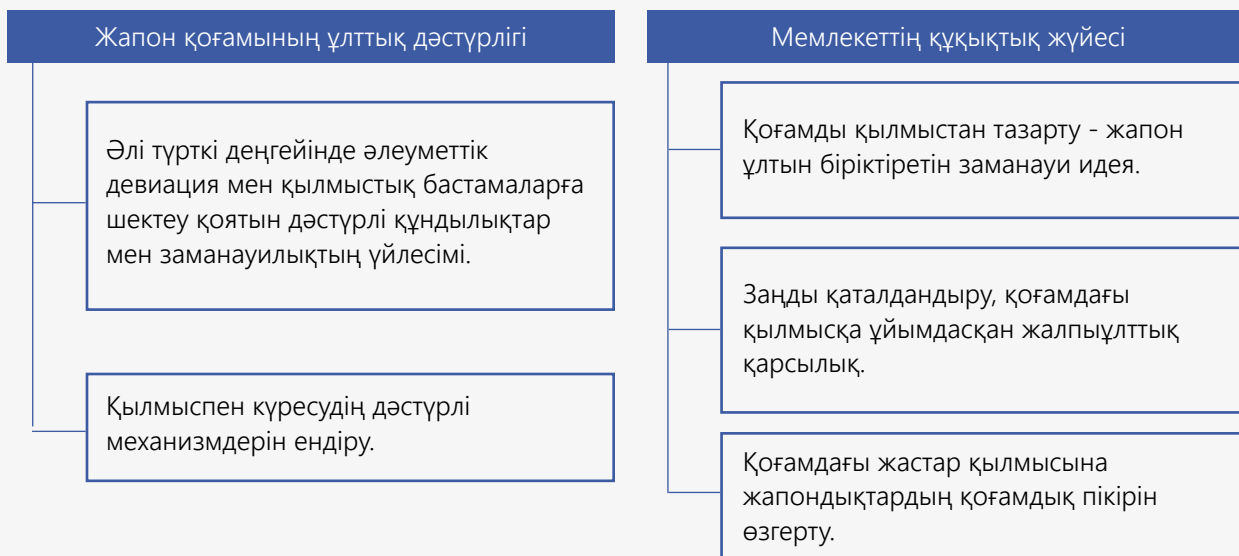
Жапонияның жастар саясатының маңызды

бағыты болып жасөспірімдерді девианттық мінез-құлықтан аулақ ұстау үшін мектептегі білімге ерекше көңіл бөле отырып, мектеп, ата-ана және аудан тұрғындары арасындағы өзара қатынасты жақсарту мақсатында мектепке жетекші рөлді береді [15] (2.3 сурет).

Жапония өз алдына құқықтық жүйенің аралас үлгісін ұстанады, яғни, Жапон қоғамында ағылшын-америкалық ортақ құқық пен нормаға негізделген қарапайым құқықты ұстанады. Батыс өркениетінің жетістіктеріне сүйенеді. Жапония дәстүрлі құндылықтар жүйесінен бас тартқан емес (әлеуметтік-топтық бағдар, ұжымдық, компаниядағы «отбасылық» басқару әдісі), яғни жастардың кең таралған мәселелерін шешу үшін мемлекет пен қоғамның қарауына береді [17]. Кәмелет жасқа толмағандардың девианттық әрекетіне шара қолдану үшін алдын-ала ескерту және реабилитациялық мәнге ие жұмыстарды негізге алады.

Германия мен Жапонияның негізгі айырмашылықтары мынада: Жапонияның жастар саясаты заңнамасы жастардың мемлекетке және қоршаған қауымдастыққа бейімделуінде. Сонымен қатар, қоғам өзінің дәстүрлері мен өмірлік ұстанымдарын сақтап қалуға тырысса, жастары, жаһандану мен технологиялық жаңалықтардың қирату салдарының алдын алады [18]. Германияның жастар саясаты ол кезде жастардың жастар саясатын құруға тікелей қатысуына негізделген принциптерді ұстанады. Бұл бағыт «Жас ұрпақтың өміріндегі муниципалды және аймақтық құрылымдарда қатысу туралы Еуропалық хартиямен» өңделіп ұсынылған, онда жастардың қоғамның және аймақтың өмірлеріне араласу үшін әртүрлі ұсыныс түрлері мен институттары ескерілген [19].

2.3. сурет. Жапониядағы жастар арасындағы қылмысқа кедергі болатын жолдар [16].

2.1. кесте. 2015-2016 жылдың 9 ай ішінде тіркелген қылмыстың ауырлық деңгейіне қарай жастардың жасаған құқық бұзушылық саны мен динамикасы.

Қылмыс түрлері	2015 жылы 9 ай ішінде	2016 жылы 9 ай ішінде	Динамика,%
Барлық қылмыс саны	37478	39611	5,4
Онша ауыр емес	6260	6795	8,6
Ауырлығы орташа	19737	21942	11,2
Ауыр	4865	5482	12,7
Аса ауыр	420	440	4,8

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕП КОМИТЕТІ

2.3. ЖАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТІ МЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ ТАНЫМЫНЫҢ ПАЙДА БОЛУЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ МӘСЕЛелЕРІ

Қазақстандағы жастардың құқықтық танымы мен құқықтық мәдениетінің пайда болу мәселесі көптеген себептерге байланысты: жастар арасындағы заң бұзушылық деңгейі, тұрғындардың және лауазымды тұлғаның құқықтық жауапкершілігінің болмауы, жастардың азаматтық құқығының қорғалмауы, құқық қолдану тәжірибесіне деген сенімсіздік, құқықтық сауатсыздық және т.б.

Бүгінде Қазақстан қоғамы үшін жастар арасындағы қылмыстық құқық бұзушылық маңызды болып табылады. Жастар арасындағы қылмыстық құқық бұзушылықтың көптеген аймақтарда көбеюі орын алуда отыр. Жыл сайын олардың қатарын 46-54 мың қылмыс толықтырып отыр. [20].

Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігінің статистикалық мәліметтерінің талдауына сүйенсек, елде 2016 жылы 6 ай ішінде қылмыстық жағдай 2015 жылмен салыстырғанда 10,8%-ға көбейіп отырғанын көрсетеді (20 296-дан 22 489-ға дейін). Қылмыстың ауырлық деңгейіне қарай: онша ауыр емес қылмыс -0,855%, ауырлығы орташа қылмыс - 13,73 %, ауыр қылмыс - 15,36% , және аса ауыр қылмыс -3,38 % - деп бөлінеді (2.1 кесте).

Сонымен қатар, қылмыстың барлық түрінің жағымды өсу динамикасы байқалады.

Жастар арасындағы шұғыл-профилактикалық шараларының алдын алу мақсатында Ішкі істер министрлігінің басқа министрліктермен және мекемелермен өзара әрекеттесіп жасаған қызметтері барысында зорлау секілді қылмыс түрін 19,7%-ға дейін, бұзақылықты 18,2 %-ға, кісі өлтіруді - 6,01%-ға және ауыр қылмысты 3,38 %-ға төмендетті.

Статистиканың мәлімдеуінше 2015 жылы 104 мыңнан астам адам 87 мың қылмыс жасаған, немесе 86% жұмыссыз болып табылады. Сонымен қоса, 42 мың, немесе әрбір екінші адам жастар категориясына жатады. Құқық қорғау органдарының қызметкерлерінің айтуынша, жастар арасындағы қылмыс жасаудың себебі жұмыссыздықтан болып отыр.

Кәмелет жасқа толмағандар арасындағы құқық

бұзушылық деңгейінің көбеюі бір аймақта деңгейі жоғары болмаса, кейбір аймақта төмен болып келеді. 2016 жылдың 1 жартыжылдығындағы қылмыстың көп көбеюі - 1549 адам, салыстырмалы түрде (2015 жылдың 6 ай ішіндегі 1363 адам) 13,6 %-ға артқан. Алматы облысында (87,7%-ға), Астана қаласында (81,8%-ға), Атырау қаласында (81,3%-ға) және

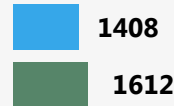
2.4 сурет

2015 жыл мен 2016 жылдың алғашқы жарты жылдығындағы құқық бұзушылықтың түрлеріне қарай қылмыстың динамикасы

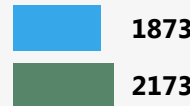
Ұрлық 22,32%

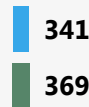
Алаяқтық 14,49%

Тонау 16,02%

Қарақшылық 8,2%

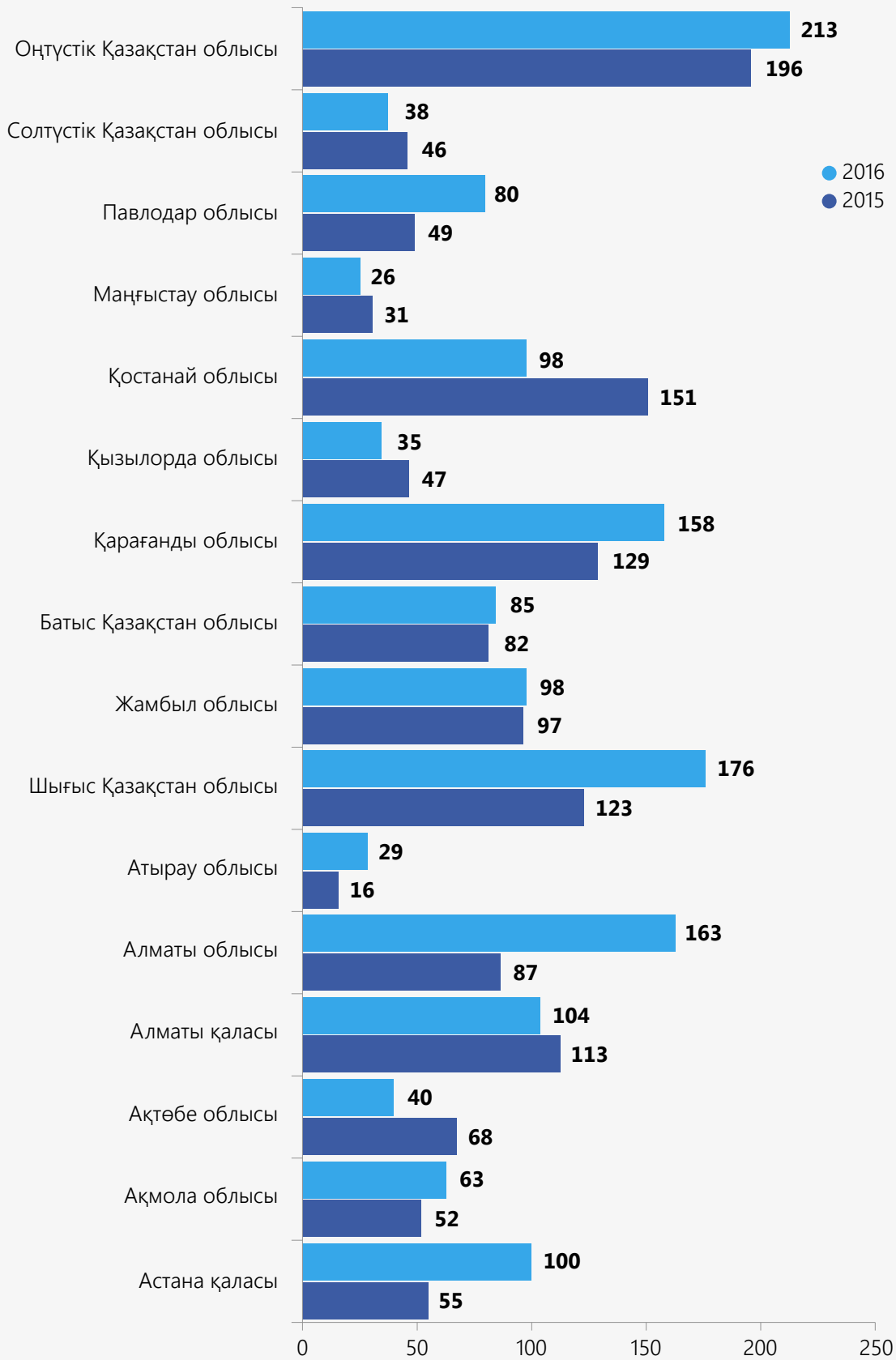
● 2015 ж.
● 2016 ж.

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕП КОМИТЕТІ

2.5 сурет

Аймақтардағы тіркелген кәмелет жасқа толмағандардың қылмыстық құқық бұзушылығы туралы ақпарат

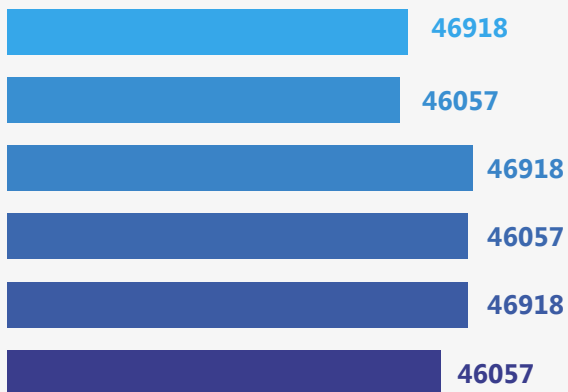

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕП КОМИТЕТІ

2.6. сурет. 2010-2015 жылдардағы қылмыс деңгейінің динамикасы, %-бен

Қылмыстық істерді талдау барысында соңғы 5 жылдың аралығында жастар қатысуымен жасалынғандарының саны 10% ұлғайғандығын көрсетті

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕП КОМИТЕТІ

Павлодар облысында (63,3%-ға) көбейгендігі анықталып отыр. Кәмелет жасқа толмаған Ішкі істер департаментінің есептік тізімінде тұрғандар (2015 жылы 9572- ге және 2016 жылы 9866-ға) 3,1%-ға өскені анықталып отыр. Қараусыз қалған және панасыз қалғандар саны (2015 жылы 2020 және 2016 жылы 2327) 5,8%-ға артып отыр (2.5 сурет).

Әлеуметтік зерттеу нәтижелері көрсетіп отырғандай, қылмыстың көптеген саны кіріс деңгейі төмен жастар арасында болып отыр. Жұмыс жасап жүрген жастарда құқықтық мәдениет деңгейі жоғары, ал төменгі құқықтық мәдениет жұмыссыз жастарға тән.

Жастар арасында жасалған қылмыстық талдау соңғы 5 жылда олардың (2010 ж — 46918, 2011 ж. — 46057, 2012 ж — 54522, 2013 ж — 54042, 2014 ж — 53961, 2015 ж — 50766) 10%-данартық өскенін көрсетті (2.6 сурет).

Қорытынды ретінде қазіргі уақытта жастардың құқықтық мәдениеті мен құқықтық түсінігінің қалыптасу деңгейінің баяулығы байқалады. Қазақстан жастарының құқықтық мәдениеті мен құқықтық түсінігін қалыптастыруға әлеуметтік-экономикалық мүмкіндіктер мен бастапқы жағдай жасау үлкен рөл атқарады.

Жастар саясатының саласын реттеу туралы заңнамасы мемлекетіміздің тәуелсіздік алған жылдары тұжырымдамамен қайта қаралып, дамып және қосымша толыққан еді.

Қазақстан Республикасының 2015 жылғы мемлекеттік жастар саясатының даму қорытындысында, жағымды тенденцияны көруге болады. Басым көпшілігінде, 2015 жылы қабылданған заңның алдыңғы 2004 жылғы «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» заңнан айырмашылығы Үкіметтік емес ұйым болып табылатын жастар ұйымының мәртебесін бекіту болып табылады. (28 бап,1), Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес 2015 жылдың 9 ақпанындағы «Мемлекеттік жастар саясаты туралы», жастар ресурстар орталығы заңды тұлға болып, ақпараттық-әдіснамалық, кеңес беру қызметін атқарып және жастардың бастамасына қолдау көрсету, сонымен қатар мониторинг және жастар ортасындағы жағдайларға талдау жасау, жастар үшін әлеуметтік қызмет көрсету бағытында негізделіп жазылған.

«Мемлекеттік жастар саясаты» туралы заңға Республикалық және аймақтық форум секілді жаңа түсініктер енгізілген.

Шетелдердің тәжірибесі көрсетіп отырғандай жастар саясатындағы негізгі бағытты Экономикалық бірлестік және даму ұйымы (ЭБДҰ) елдерінің тәжірибесі алады. Еуропадағы жастарды жұмыспен қамту мәселесі бойынша Германияның жастар саясаты ең үздік ел деп танылған. Германияның жастар саясаты әлеуметтік-мемлекеттік серіктестікке негізделген, және қоғамдық ұйымдармен тапсырманы шешуде жергілікті және аймақтық органдардың белсенді қатысуын іске қосып, жастар алдында тұрған мәселелерді бір жақты шешіп отыр. Неміс үкіметі бір жағынан жастар ұйымын жастарды саясатқа қатыстырудың негізгі құруда ретінде пайдаланып отыр. Ал екінші жағынан жастардың әлеуметтік мәселесін шешу және жастарды қоғамның саяси және қоғамдық өміріне араластыруды көздеген.

Жапонияның жастар саясаты жапон қоғамының дәстүрін белсенді қолданып отыр, ал жастардың девиантты әрекетінде құқықтық жүйе кәмелет жасқа толмағандарға алдын ала ескерту және реабилитациялық мәнге ие шараларға жүгінеді.

Дамыған елдердегі жастар саясатының тәжірибесі мемлекеттің түрлі үйлесімділік деңгейі мен азаматтық қоғам институттарын дәстүрдің дамуына жағымды көзқараспен еңгізуді, жастардың белсенді қатысуымен жастар бірлестігін саясатқа негіздеп отыр.

Қазақстанның Германия, Жапония және басқа да дамыған елдерден айырмашылығы, ТМД елдері секілді азаматтық қоғам қалыптасу процесі жүріп жатыр. Қазақстан үшін шет елдік жастар саясатының тәжірибесі азаматтық қоғамның онша дамымаған институттарына байланысты кейбір шектеулерге ие болғандықтан қызығушылық тудырып отыр.

«Жастар ғылыми-зерттеу орталығының» әлеуметтік зерттеу нәтижелері құқықтық мәдениет пен азаматтық құқықты бұзу тәжірибесі арасындағы корреляциялық тәуелділіктің бар екендігін анықтаған.

Жастар арасында адам құқығының бұзылуы туралы қауіп таралуы пайда болды. Бұл аталған жағымсыз жағдай екі түрлі әсер етуі мүмкін: біріншіден, бұл құқықтық шынайылық туралы ой жастардың құқық бұзғанда өзін-өзі ақтайтын құралы, яғни ол құқықтық мәдениет пен құқықтық түсініктің қалыптасуына шынымен кері әсерін тигізеді. Екіншіден, біздің мемлекетімізде заңның негізгі жүйесі өзін қорғау механизмін әлі қалыптастырмаған және елдің жас азаматтарының құқығының жүзеге асуына кепілдік беру жағдайы жасалмағандығын көреміз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Закон Республики Казахстан «О государственной молодежной политике» от 9 февраля 2015 года; Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее» от 27 февраля 2013 года.
2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 апреля 2015 года № 23306 утверждения порядка проведения республиканского форума молодежи // <http://online.zakon.kz>; Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 апреля 2015 года № 244 Об утверждении типовых правил о региональном форуме молодежи // <http://online.zakon.kz>.
3. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 апреля 2015 года № 231 Об утверждении типового положения о советах по делам молодежи при акиматах» // <http://online.zakon.kz>.
4. Консультативно-совещательные органы // <http://youthpolicycenter.kz/ru/institucionalnaya-podsistema/konsultativno-soveschatelnye-organy.html>
5. Об утверждении типового положения о молодежных ресурсных центрах // <http://adilet.zan.kz>
6. Уровень безработицы молодежи в Германии самый низкий в ЕС // <http://euroua.com/europe/eu/4537-uroven-bezrobotitsy-molodezhi-v-germanii-samyj-nizkij-v-es>
7. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 года // <http://lawerss.narod.ru/subjects/constzs/germany.htm>
8. Параграф 1KJHG // www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=4478
9. Молодежная политика и участие молодежи в Европе // http://www.earyouth.eu/sites/default/files/documents/youth_policy_and_participation_epyru_rus-1.pdf
10. Помощь детям и молодежи в Германии // http://www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=4478
11. Источники финансирования // http://www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=5002
12. Насколько «безопасна» Япония в сравнении с другими странами? // <http://www.nippon.com/ru/features/h00068/>
13. Part 2 Adm3n3strative Policies on Youths Chapter 1 Comprehensive and Systematic Promotion of Policies for Youth Development // www8.cao.go.jp/youth/English/whitepaper/2009/pdf/s2-1.pdf
14. Japan // <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/japan/>
15. Латыпов С.Р. Государственная политика Японии в сфере борьбы с девиантным поведением молодежи (1990 — 2008 гг.) // <http://diss.seluk.ru/av-politologiya/748442-1-gosudarstvennaya-politika-yaponii-sfere-borbi-deviantnim-povedeniyem-molodezhi-1990-2008-gg.php>
16. Морозов Н. А. Преступность в современной Японии: проблемы криминологической и уголовно-правовой политики // <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1649466>
17. Джон Ч.С., Шень Д.Ш., Морозов Н. Особенности преступности, уголовной политики, правосознания и правовой культуры в странах АТР (сравнительное исследование) // http://law.vl.ru/analit/show_atr.php?id=701&pub_name=%CE%D1%CE%C1%CE%CD%CD%CE%D1%D2%C8+%CF%D0%C5%D1%D2%D3%CF%CD%CE%D1%D2%C8%2C+%D3%C3%CE%CB
18. Четыре модели государственной молодежной политики - опыт сравнительного анализа // <http://e-conference.ru/modules.php?name=News&file=print&sid=4314>
19. Европейская Хартия об участии молодежи в общественной жизни на местном и региональном уровне принята Конгрессом местных и региональных властей Европы (10-я Сессия - 21 Мая 2003 г. - Приложение к Рекомендации 128) // <http://molodchiny.ru/assets/files/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%2013.pdf>
20. Результаты социологического исследования НИЦ «Молодежь».

Қазақстан Республикасының тәуелсіздік жылдарындағы мемлекеттік жастар саясаты

3 ТАРАУ

3.1. ЖАҒАНДАНУ ПРОЦЕСІ АСПЕКТІСІНДЕГІ ЖАСТАР САЯСАТЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жаһандық мәселелер барлық адамзаттың өмірлік маңызды қызығушылығын қозғайды және шешімін табу үшін келісілген әрекетті талап етеді. Әлемдік қауымдастықтың дамуы стратегиялық маңызды инновациялық ресурс болып табылатын жастармен тығыз байланысты. Ол әрбір елдің барынша үлес қосуынсыз бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз ету мүмкін емес. Жастар - бұл мықты келешектің қайнар көзі. Оның кең таралған қоғаммен мемлекеттің негізгі даму әлеуеті ретіндегі сипаттамасы сәйкес келмейді немесе аздық етеді. Жастар ертеңгі күннің ғана емес, ол бүгінгі күннің де көшбасшысы.

Жастардың табыстылығының болып қалыптасуы үшін кешенді әдіс маңызды болып табылады. Ол көп сатылы жастар саясатының үш негізгі сипатында ғана жүзеге асады: халықаралық, аймақтық және ұлттық. Тәжірибе жастар саясатын жүзеге асыру үшін аталған үш деңгейде де қажет. Жастар саясатына тән ортақ параметрлерді сақтай отырып оның әрбір деңгейінің жүзеге асуы өзіндік ерекшеліктерге ие. Халықаралық деңгейдің негізгі қалыптасу звеносы Біріккен Ұлттар Ұйымы, оның жүйесіндегі орталық органдары мен мандандырылған мекемелері болып табылады.

Аталған ұйымның қызметін талдау кезінде жастардың дамуына тұрақтылық пен бейбітшілікті нығайтудың негізі кепіл болмақ. Сондықтан БҰҰ-ның күші өз құрылымдарын белсендіру, жастар саясатын жүзеге асырудың аймақтық және ұлттық деңгейлерін толық қолдау арқылы өскелең ұрпаққа баса назар аударуға жұмылдыруға бағытталған. Біріккен Ұлттар Ұйымында тек қана жастармен жұмыс жасайтын ұйымдар бөліп қарастырылған. Оның ішінде ең маңыздысы ЮНЕСКО және ЮНИСЕФ.

1995 жылы БҰҰ 2000 жылға дейінгі және кейінгі кезеңдерге жастарға қатысты әлемдік әрекет бағдарламасын қабылдады. Ол өз алдына жастардың жаһандық мәнге ие мәселелерін шешудің халықаралық стратегиясы болып табылады. Бағдарламада қызметтік бағыттың басым он бағыты анықталған: білім беру, жұмыспен қамтамасыз ету, аштық пен жоқшылықты жою, денсаулық сақтау, қоршаған ортаны қорғау, нашақорлық құралдарымен күрес және кәмет жасқа толмағандар арасындағы қылмысты жою, бос уақыты ұйымдастыру, қыздар мен жас әйелдер құқығын қорғау және де жастарды қоғамдық өмірге араластыру мен шешім қабылдау процесіне көңіл бөлу.

2010 жылғы БҰҰ Бас ассамблеясының шешімімен осы жыл Халықаралық жастар жылы деп аталды. Жыл сайын жастар мыңжылдықтың дамуына өзіндік үлес қосу мақсатымен Жастар ассамблеясында жиналады. Олар әлемдік және аймақтық мәселелерді ше-

шуге бағытталған бағдарламамен танысады және өз Отанында көшбасшы болу үшін білім мен дағдыны үйренеді. Жастардың жаһандық мәселелерді шешуге қатысу мүмкіндігін БҰҰ үлгісі — халықаралық студенттік қозғалыс та ұсынады. Оның аясында түрлі елдерде БҰҰ үшін күн тәртібі өте маңызды түрлі сұрақтар талқыланатын конференциялар өткізіледі.

Мемлекеттік топ деңгейінде жастарға қатысты біріккен мақсатты жұмыс жасалды. Аймақтық жастар саясатын нығайтуға БҰҰ-ның аймақтық комиссиясы қызмет атқарды. Яғни, нақты жұмыспен мемлекеттер тобына және жеке елдерге жәрдемдеседі.

Тәуелсіз мемлекеттер достастығының тәжірибесі қызықты — ол жастардың даму процесі және мемлекет өзара байланысты болмауы мүмкін емес дегенді меңзейді.

2010 жылдың желтоқсанында ТМД мемлекеттері басшыларының Кеңесінің шешімімен 2020 жылға дейінгі халықаралық жастар саясатының аймақтық стратегиясы бекітілді. Үлкен мүмкіндікке ТМД-ның Парламентаралық ассамблеясы ие болды. 2012 жылы қарашада оның бекітуімен «Мемлекеттік жастар саясаты» туралы заң қабылданды.

2014 жылы жастар саясаты кеңесінде Беларусь Республикасы төрағалық етті. Азаматтық патриоттық тәрбиеге мән бере отырып патриоттық жобалар жүзеге асты: «Шексіз достық» халықаралық форумы, «Ашық жоба — жастар бірлестігі» халықаралық жастар бастамасының фестивалі, «Жастардың достық күні». Беларусь Республикасы Президентінің Қаулысымен 2015 жыл жастар жылы болып бекітілді. Бұл жаңалықтың бастамасы жылдың басында өткен Республикалық жастар форумы болды [1].

Достастық елдерінде мемлекеттік жастар саясатының заңнамалық негізінің қалыптасуына ерекше көңіл бөлінеді. Үкімет 2014 жылдың 29 қарашасында Ресей Федерациясы мемлекеттік жастар саясатының негізі 2025 жылға дейінгі уақытқа бекітілді. Құжат Ресей Федерациясы 2025 жылға дейінгі мемлекеттік ұлттық саясаттың жағдайын ескере отырып өңделді. Ол жастар мен балалардың азаматтық патриоттық және рухани-құндылықтық тәрбиесімен айналысуды қолға алды. Ол мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін принциптер жүйесін басымдық берілген тапсырмалар мен механизмдерді анықтайды.

Ол механизмнің толық кешенін құрайды: құқықтық, ұйымдастырушылық, ақпараттық, ғылыми-сараптама-лық және әлеуметтік. Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асырудың басты нәтижесі болып Ресей Федерациясы жастарының әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсарту және оларды елдің әлеуметтік экономикалық өміріне араластырудың деңгейін көбейту болды [2].

1991 жылы 20 қарашада Өзбекстанда «Өзбекстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының негізі

туралы» Заң қабылданды, ал 2014 жылдың 6 ақпанында «Өзбекстан Республикасының мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруға бағытталған қосымша шаралар туралы» Өзбекстан Республикасы Президентінің қаулысы қабылданды. Онда мемлекеттік жастар саясатының негізгі бағыттары мен принциптері, оның жүзеге асуын қамтамасыз етіп жатқан ұйымдар мен мекемелердің уәкілеттілігі көрсетілген. Жастарды құқықтық және әлеуметтік қорғауға бөлек бөлім арналған. Басым көпшілігінде, жас азаматтарға жұмыс іздеп қиналғанда және еңбек нарығында тең жағдайда бәсекелесуге мүмкіндігі болмаса, қосымша жұмыс орындарын құру және арнайы кәсіпкерліктер құру көмегімен еңбекке араластыруға қамтамасыз ету, арнайы оқу бағдарламасын ұйымдастыру, сонымен қатар әлеуметтік қорғауды қажет ететін жастарды еңбекпен қамту үшін кәсіпорындарда, мекемелерде, ұйымдарда аз мөлшердегі жұмыс орындардың санын сақтау арқылы көмек көрсетуді көздейді. Таланты және дарынды жастарды мемлекеттік қолдауда арнайы бап қарастырылған [3].

Шекарааралық аймақтарда жастардың кездесу тәжірибесі тұрақтылығымен ерекшеленеді. 2016 жылдың 3-4 қазанында Астана қаласы Қазақстан Республикасының Бірінші Президенті кітапханасында XIII шеңберінде аймақаралық бірлескен халықаралық Қазақстан мен Ресей арасындағы «Жастар саясатының орындалуы мен қалыптасуының ерекшеліктері» атты ғылыми-тәжірибелік конференция өтті. Оны ұйымдастырған Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігімен бірге Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті және «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы болды. Конференцияға Ресей Федерациясының үлкен делегациясы қатысты. Қазақстан және Ресей ғалымдары, екі елдің қоғамдық бірлестік өкілдері жастар дамуының маңызды сұрақтарын талқылады. Алғаш рет жастарға арналған диалог алаңы 2013 жылдың қарашасында Екатеринбургте өткен Қазақстан мен Ресейдің шекарааралық ынтымақтастығы X форумының бағдарламасына кіріктірілді. Жастардың талқыға салған тақырыбы «XXI ғасырдағы көшбасшылық және инновациялар: болашаққа көзқарас».

Халықаралық дәстүрге айналған шекаралас бірлестіктегі жастардың «Бірлік. Единство. KZ» атты этномәдени форумы өтті. 2016 жылдың сәуір айында VI форум болды. Ол Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған «XXI ғасырдағы этникааралық дипломатия: жаңа шақырулар, жаңа тенденциялар» атты ұранмен өтті [4].

Жастар саясатының аймақаралық (немесе аймаққа жоғарыдан келетін) даму өзекті болып табылады. Олардың элементтері түрлі халықаралық мемлекеттік бірлестіктер еңбектерінде бақыланды. Осылай, 2007 жылдан бастап Ұжымдық қауіпсіздік туралы келісім

ұйымы мүше мемлекеттерінің жастар патриоттық және әскери-спорттық бірлестіктерінің жиыны өткізіледі.

2007 жылдан бастап Екатеринбургте Шанхай ұйымдары бірлестігінің жастар кеңесінің конференциясы өтті. Азиядағы сенім шараларымен өзара әрекет кеңесі жөнінде тақырыбында жастар кеңесі құрылды.

2009 жылы осындай жиын Қазақстанда да өтті. Еуразия экономикалық одағының шеңберінде жастар бірлестігі құрылады. 2015 жылдың шілде айында Мәскеуде осы одақтың жас көшбасшыларының бірінші форумы өтті.

2015 жылдың ақпан айында БҰҰ «Жастар 2015: біз қалайтын болашақты құрамыз» атты әлемдік жастар форумы өтті. Форумның негізгі қатысушылары — Жастар ісі жөніндегі ұлттық кеңестің өкілдері, аймақтық жастар ұйымдары, сонымен қатар жастар саясаты мәселесімен айналысатын белсенділер. Форумның негізгі қатысушылары — Жастар ісі жөніндегі ұлттық кеңес, жергілікті жастар ұйымы, мүше мемлекет үкіметінің, сондай-ақ жастар саясаты мәселесіне белсенді қатысатын БҰҰ-ның негізгі агенттіктері мен бағдарламаларының өкілдері. Қазақстан Республикасы ЮНЕСКО қауымдастығы және Қазақстан ұлттық федерация клубының делегаты болып тағайындалды. БҰҰ күн тәртібіндегі сұрақтармен қатар басқа да мәселелер: гендерлік теңсіздіктің маңызы және Африка жастарының ерекше қажеттіліктері, сонымен қатар жастар қызығушылығының Әлемдік әрекет бағдарламасының 20 жылдығы туралы айтылды [5].

БҰҰ Бас хатшысы Пан Ги Мун әлем тұрғындарының жартысы — 25 жастағы жастар және олар халықаралық қауымдастықтың дамуына өз үлесін қосады деп атап көрсетті. Бас хатшы жастарда көп кездесетін мәселелерді атап көрсетті. Жастар тек білім саласының, денсаулық сақтауда және еңбекпен қамтылудың негізінде ғана емес, олар саясаттың қалыптасуына, ерлер мен әйелдердің теңдігіне, бостандық пен мүмкіндіктерді жүзеге асыра алатын демократиялық қоғамды құруға өз септігін тигізгісі келеді. Жастар жер шарында климаттың өзгеруінен, адамдарды қинап жатқан Сирия және Оңтүстік Судандағы сияқты аштықтан қорғауға өз үлестерін тигізу керек. Пан Ги Мун жастарды барлығына лайықты өмір сүруді қамтамасыз етуге шақырды [6].

Әлемдегі ең ірі жаһандық мәселелердің бірі — жұмыссыздық мәселесі. Оның ішінде жастар арасында. Сарапшылар арасында «адасқан ұрпақ» деген ой пайда болды. Жастардың көп бөлігі тұрақсыз жұмысқа ие, төменгі жалақы, еңбек жағдайының болмауы және әлеуметтік қорғандық жоқтығымен сипатталады. Бұл көбіне әйелдерге қатысты айтылып жүр. Жұмыс жасайтын балалардың саны көп. Әлеуметтік теңсіздіктің орын алуы және әлеуметтік-экономикалық статусының төмендігі жастар арасындағы жұмысқа тұру-

дың мүмкіндігі төмендеді. адамдардың жасы өскен сайын жоғары білім алудың мүмкіндігінен ғана емес, тұрақты отбасылық өмірін де қалыптастыра алмай жатады. Мұндай олқылықтың орнын нашақорлықтың және қылмыстың саны толықтырып отыр. Аталған жағдайды эксперттер «жай әрекеттегі экономикалық бомба» деп атады [7]. Жастардың мәселесі миграциялық араласуды қиындатып туғызып отыр. Оның ішінде Еуропаға орын ауыстыру кең орын алды. Мұның барлығы саяси тұрақсыздыққа әкеліп соғады.

Жастардың жағдайын жақсарту олардың білім алуы мен еңбекке араласу және жұмыспен қамтылу перспективасын құруда кәсіби дайындығына және біліміне үнемі инвестиция құйып отыруды талап етеді.

Жастар саясатын жүзеге асырудың көп деңгейлі жүйесі халықаралық ұйымдар мен жаһанданып жатқан әлем мемлекеттеріне жігіттер мен бойжеткендердің өзара әрекетін кеңейтуге, олардың этносаралық қатынасын нығайтуға, жастар жұмысындағы жаңа тенденцияларды жеке тәжірибесі және ұлттық ерекшеліктерімен үйлестіруге, бір мемлекет шеңберінен тыс шығатын жастар саясаты үлгілерін сәтті дамытуға мүмкіндік береді. Өз кезегінде, жастар ынтымақтастығын белсенді ету — мемлекеттер, халықаралық құрылымдардың өзара әрекетін нығайтуға, олардың ұйымдасуының жетілуіне және әрекет нәтижелілігін жоғарылатуға жақсы алаң болып табылады.

Жастар саясатын жүзеге асырудың көп деңгейлі жүйесінің жұмыс жасауы үшін мемлекеттер, яғни жастар саясатының ұлттық деңгейінің рөлі өте маңызды. Бұл қорытындыны былай дәлелдеуге болады: халықаралық және аймақтық деңгейлер шеңберінде ұлттық деңгей құрылымдарымен іс-шараларды жүзеге асыру мемлекеттердің әлемдік қауымдастыққа интеграциялануы, қоғам өміріндегі жастар маңыздылығын ескере отырып, халықаралық ынтымақтастықты кеңейту негізінде орын алады. Бұл жастар ортасының ішкі құрамдас бөліктерін ғана емес, жалпы жастар саясаты деңгейлерін «байланыстыратын» түрлі халықаралық ұйымдар, арнайы құрылымдар қызметін өзекті етеді. Сондықтан, мемлекет үшін принциптік барлық халықаралық актілерге жастар негізін қосу мақсатты қажеттілік. Саяси элита жастармен жұмыс жасай отырып, олардың келешекке жұмыс жасайтынын және өз елдерінің ерекшеліктеріне қарай жаһандық идеяларды белсенді пайдаланатынын түсінуі қажет.

3.2. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІГІН НЫҒАЙТУДА ЖАСТАР САЯСАТЫНЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН РӨЛІ

Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясатының пайда болуына талдау жасайтын болсақ,

25 жыл бойы Тәуелсіздік кезеңінде жастар арасында ұлттық қызығушылықты ескере отырып, қызметтің оңтайлы әдістері мен түрлерін, жас мемлекеттің жастар саясатын жүзеге асыруын, әлемдік қауымдастықта, аймағында, әсіресе кеңестік алаңында ерекшеліктерін іздеумен айналыстық деген сипаттамаға сай келеді. Қазақстандағы мемлекеттік жастар туралы Бірінші заң КСРО-ның құлауына аз қалған шақта 1991 жылы қабылданған еді.

Қазақстандық мемлекеттің қалыптасуымен бірге жүретін реформаларда жастарға ерекше көңіл бөлінеді. Олар, ең біріншіден, халықтың барлық топтарына қарағанда барлық жаңашылдықты, өзгерістерді сезінгіш, ел дамуында өзіне бастама алуға дайын тұратын тобы. Сонымен қоса, Қазақстан жастарының басым бөлігі- Тәуелсіздікпен құрдас. «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының «Мемлекеттік жастар саясатының жағдайы: қажеттіліктер және әлеуметтік тәжірибе» атты әлеуметтік зерттеулерде респонденттерінің көбі Қазақстандағы реформа еліміздің жастарының дамуына бағытталған екендігіне сенімді [8].

Жастардың орны бөлек және адами капиталды толтыру және жақсарту деген сұраққа да солар жауап бере алады. ЭБДҰ елдерінің стандарты негізінде оның сапасының дамуы Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың «100 нақты қадам» ұлт болашағы атты бес институционалды реформаны жүзеге асыруды көздейді. Жастар- маманның қайнар көзі, олар жаһандық сұрақтың ішкі де сыртқы жағдайын түсіне алатын, игере алатын тактикалық және стратегиялық қызметтерді атқаратын елдің бәсекеге қабілеттігін арттыратын қозғаушы мықты күші.

Елдегі жастар саясатының белсенді дамуына Қазақстан Республикасы Президенті — Елбасы Н.Ә. Назарбаев тарапынан тұрақты назар аударылып, оның жан-жақты қызметіне жағдай жасайды және қоғамдық өмірдегі рөлін жоғары бағалайды. Елбасының күш салуы жастардың қазақстандық қоғамның алдыңғы қатардағы күшіне, авангардтық рөлін атқаруына бағытталады. Бұл алғашқы Президент Жолдарында және оның басқа да Үндеулерінде көрініс тапты.

«Қазақстан-2050 стратегиясы»: орныққан мемлекеттің жаңа саяси курсы жолдауында: жастар мемлекеттің саяси курсының қорғаушы күші ретінде анықталған [9]. 2014 жылдың қаңтарында барлық қазақстандықтарды 2050-Стратегиясының басты мақсатына бірге жетуге үлес қосуға шықарған Президент, жастарға ерекше ден қойды: «Бұл бағдарлама- сендер үшін. Сіздер оның жүзеге асуын қадағалайсыңдар және жемісін де сендер көресіңдер. Жұмысқа араласыңдар, әркім өз жұмыс орнында болсын. Бейжай қарамаңдар. Елдің болашағын халықпен бірге құрыңдар!» [10].

«Нұрлы жол-болашаққа бастар жол» атты Жолдауында Президент жастарға тағы да ерекше көңіл бөлді. «Жастар- мемлекетіміздің тірегі. Мемлекет жаңа ұрпаққа барлық есіктерді және жолдарды ашып берді! «Нұрлы жол» - міне осыған біздің креативті жастардың күш біріктіретін кезі келді. Осы Жолдауда қазақстандықтардың бір-біріне деген толерантылығы мен сенімділігі - Қазақстанның болашағын ашатын кілт. Президенттің өзі «біз өзіміз этникааралық келісім мен бірлігімізді сақтауымыз қажет» деді. Назарын назарды жастарға бөлді. Біздің жастар жаңа, тәуелсіз мемлекетте өсіп келе жатыр. Қазіргі ұрпақ 90-жылдардағы қиындықты, соғысты көрген жоқ. Көбі Қазақстандағы тұрақтылық пен бейбітшілікті міндетті болуға тиіс жағдай деп қабылдайды» [11]. Тұрақтылықты сақтау мақсатында әрі қарай дамудың жолдарын салу үшін адамдарға тәрбие беру жұмыстарын, оның ішінде жастарға жалғастыру керек.

Президент Жолдауында, елдің алдыңғы қатарлы жоғары оқу орындарындағы дәрісінде жас ұрпақтың дамуы көп жағдайда білімді толық меңгеруімен байланысты деп айтылады. 2015 жылдың 30 қарашасындағы «Қазақстан жаңа жаһандық шынайылықта: өсу, реформалар, даму» атты Жолдауында техникалық мамандарды дайындау жүйесіне максималды көңіл бөлу айтылған. Техникалық және кәсіби білім инвестициялық саясаттың жетекші бағыты болуы керек деп атап көрсетті Н.Ә.Назарбаев. Жолдауда техникалық білім алу мен жұмысшы мамандықтарды игеру арасында тығыз байланыс көрсетілген. Айта кету керек мұнда жас адамның кәсіби өсуінің негізі ғана емес, сондай-ақ үлкен тәрбиенің әлеуеті де қаланады. Бірінші рет, осындай Жолдауда елдің дамуы үшін маңызды құжатта, Президент жастарды кәсіби мамандықтарды игеруге шақырады, мысалы, адамның қалыптасуының құндылықтары ретінде өз өмірінің тәжірибесін, еңбекпен тер төгіп өзінің жұмысқа шынығуын келтіреді. Ең маңыздысы, Президент еңбек адамын мадақтайды. Адам капиталының дамуының жаңа серпілісін жария етіп, Президенттің оған мықты негіз жасауы маңызды. Жолдауда Республика Үкіметіне «Жалпыға тегін кәсіби-техникалық білім беру» жаңа жобасын әзірлеуді тапсырды, ол 2017 жылдан бастап күшіне еруге тиіс [12].

Жастарды тәрбиелеу жолында зор мәнге ие Қазақстан халқы ассамблеясының XXIV съезінде қабылданған 2016 жылғы «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық Патриоттық актісі қабылданды. «Бұл қазақстандық бірлік пен бірегейліктің ауқымды және бірден-бір генетикалық бағдарламасы» — деп атап өтті Н.Ә.Назарбаев. Аталмыш акт ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатқан біздің рухани құндылықтардың және ұмтылысымыздың негізгі форматын беруі тиіс. Жаһандық әлемдегі Қазақстанға біздің көзқарасымыз, мораль және сенім, экономика мен саясат мәселелері біртұтастырылған.

Актіде Мәңгілік елдің жеті мызғымас негізі көрсетілген. Бұл Тәуелсіздік және Астана; Жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік және келісім, Зайырлы мемлекет және Жоғары руханият, Инновацияның негізіндегі тұрақты Экономикалық өсу, Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы; Ортақ Тарих, Мәдениет және Тіл, Ұлттық Қауіпсіздік және Қазақстанның жалпы әлемдік және аймақтық мәселелерді шешудегі жауапкершілік [13].

Мұндай бағыт мемлекеттік жастар саясатын үнемі жетілдіріп отыруды талап етеді. Мемлекеттік жастар саясатының заманауи кезеңдегі негізгі жағдайын анықтайтын бағытын «Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» Жастар қанатының бірінші съезінде Н.Ә.Назарбаев сөз еткен болатын. Ол жастардың шектен тыс жағдайын жасаудан аулақ болуы қажет себебі, ол өзіндік белсенділік күшін жоғалтып еріншектікке алып келеді. Екінші жағынан мемлекеттік жастар саясаты жастарға елдің толық құқы бар азаматы болып қалыптасуына мүмкіндік жасауы тиіс. Бұл сапалы кәсіби білім алу тұрақты жұмыс және отбасын құру үшін жеке баспанасының болуы, салауатты өмір салтын ұстанумен байланысты. Президент Үкіметтің бұл саясаты ұлттың бәсекеге қабілеттілігін арттыру стратегиясының маңызды мақсатының негізгі төрт элементінің жеткен жетістігі деп атап көрсетті [14].

2015 жылғы ақпанда қабылданған Н.Ә.Назарбаевтың «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» заңның мақсаты болып: «жастардың дамуына толыққанды рухани, мәдени білім беру, кәсіби және табиғи дамумен қатар елдің шешім қабылдау процессіне үлес қосумен мүмкіндіктерін арттыруды бағыттарын күшейту керек» [15]. Мемлекеттік жастар саясатының міндетіне елдің қоғамдық саяси және әлеуметтік экономикалық өміріне жастарды қатыстыру және жастардың заңды қызығушылықтарына құқықтарын қорғаумен қатар азаматтылық тәрбие мен Қазақстанға деген ұлтшылдық сезімін нығайту кіреді.

Мемлекеттік жастар саясатының сүйенетін принциптерінің арасында мәдени, адами және рухани, құндылықтар, азаматтық, жауапкершілік, еңбексүйгіштік, конфессияаралық келісім мен этникааралық толеранттылық отбасы тәрбиесіне басымдық беру кіреді. Принциптердің қатарына жастардың өзін мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруды және оның ғылыми, кешенді және қорытынды әдісі арқылы қадағалау жатады [16].

2016 жылдың үшінші мерзімінде «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы жүргізген Қазақстан Республикасының жастар арасындағы қоғамдық - саяси жағдайға жасалған әлеуметтік эмпириялық зерттеудің нәтижесінде 96,7 % жастар Қазақстанның азаматы екендігін мақтан тұтады. (77% - толыққанды, 19,7% - иә-ге жақын) (3.1.сурет).

Жастарға патриотизмнің жоғары деңгейі тән. Жастардың басым бөлімі өз өміріне қанағаттана-

ды (37,4%- толық қанағаттанады, 46,8%- қанағаттануға жақын). Оған куә 2016 жылы үшінші мерзімде «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының жүргізген Қазақстан Республикасының жастар арасындағы қоғамдық - саяси жағдайды әлеуметтік зерттеу кезінде нәтижелері анық көрінді [17].

Сауалнамаға қатысқан жастардың басым көпшілігі Қазақстан дұрыс бағытта дамып келе жатыр және дұрыс даму жолына жақын - 85,8%, ал 80,2% респонденттер елдегі саяси жағдай табысты және табыстылыққа жақын деп жауап берді [17].

Мемлекеттік жастар саясаты бірінші кезекте патриот жастарды тәрбиелеуге шақырды. Ал екіншіден жастардың дамуына жағдай жасау деп көрсетті. Мұндай ойды 2016 жылғы «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы жүргізген «Мемлекеттік жастар саясатының жағдайы: қажеттіліктер және әлеуметтік тәжірибе» атты сауалнама негізінде 37,5% және 34,8% респонденттер айтты. Осыған орай 64%- ға жуық жастар, олардың жағдайы көбіне өздеріне, өз белсенділігі мен қабілетіне байланысты деп санайды [18].

Елдің дамуына жастарды араластырудың маңызын, атап айтқанда, жастар арасындағы билікті жүзеге асыруға қатысу және саясатқа әсер етудің мүмкін еместігін олардың сауалнамалардағы қанағаттанбау деңгейінен көруге болады. Сауалнамаға қатысқан әрбір үшінші жастар Қазақстан саясатының қалыптасуына жастардың қандайда бір болмасын әсер етуін жоққа шығарады және жастардың әсері төмен деп жауап берді.

Жастардың көбісі қоғамда өздерінің лайықты орынға ие болатындарына сенімді емес. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей сұралғандардың жасы қаншалықты төмен болса, соншалықты Қазақстан жастары Қазақстан саясатының қалыптасуына ықпал етуге

және оған қатысуға мүмкіндік бар екендігіне сенімді. 14 пен 18 жас аралығындағы сұралғандардың 23,8% жастардың саясатқа әсері өте жоғары 24 және 29 жас аралығында сұралғандардың көрсеткіші 19%-ды құрайды [19].

Осылайша мемлекеттік жастар саясаты елді нығайтуға белсенді араласуға Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін және Тәуелсіздікті нығайтуға бағытталған.

3.3. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖАҢА КЕЗЕҢДЕГІ ЖАСТАР САЯСАТЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖӘНЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Қазіргі жастар саясатының жаңа кезеңі 2013 жылы қабылданған «Қазақстан-2020» «Болашаққа жол» атты мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасымен және 2015 жылдың ақпанында Президент қол қойған «Мемлекеттік жастар саясаты» Заңында қарастырылған. Бұл құжатта жас отбасылар үшін қол жетімді баспана, сапалы білім, ғылыми-техникалық әлеуеттің дамуы, денсаулық сақтау және салауатты өмір салтын қалыптастыру, жұмыспен қамтуға жағдай жасау, кәсіпкерлікті дамыту, жастардың құқықтың мәдениеті дамыта отырып, жемқорлыққа жол бермеу секілді негізгі бағыттарды қамтиды [20]. 2015 жылғы қазанда ҚР Президенті орталық коммуникациялар қызметінде осы тұжырымдаманың бірінші кезеңі қорытындыланды. Онда жастар саясатының жүйелі жолға қойылғаны айтылды Енді жастарды патриоттық рухта тәрбиелеуге басты назар аударылатыны айтылды [21].

Жастар саясатының басқару саласында жаңа ізденістер басталды. Бұл сала көптеген министрліктердің қарамағында болып келген еді. Оның ішінде білім және ғылым министрлігінде мейілінше тұрақты қолдауға ие болып келеді. 2012 жылы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі жанынан жастар саясаты туралы Комитет құрылып, кейін департамент болып өзгерді. Ал 2016 жылдан бастап ҚР Президентінің Жарлығымен құрылған Дін істері және заматтық қоғам министрлігінің құзырына берілді.

Жастар саясатының басқару саласы 2008 жылы Президент жанынан құрылған жастар саясаты туралы Кеңесте де бар. Онда жастар саясатын үйлестіру, жастар арасында жағдайларды саралау және практикалық бағыт беру қамтылған. 2012 жылдан бастап Жастар Кеңесінің өңірлерде көшпелі отырыстарын өткізе бастады. Ал 2013 жылдың ақпанында мемлекеттік органдар мен жастар ұйымдары арасындағы байланысты нығайту мақсатында үйлестіру кеңестері құрыла бастады. Нәтижесінде барлық облыстарда және Астана, Алматы қалаларында облыстық, қалалық кеңестер құрылып, оны елбасының тапсыруымен өңір басшылары жетекші болып бекіді. Бұл мемлекет пен

3.1. сурет — Сіз Қазақстан Республикасының азаматы болғаныңызға мақтанасыз ба?

ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО МӘЛІМЕТТЕРІ)

3.1. кесте — Жастар ресурстық орталықтарына келесідей белсенді іс әрекетті күтеді. (%)

	%
Жастарды жұмыспен қамтуға әрекеті	49,0
Қолжетімді баспанаға ие болу бағдарламасына әрекет	43,9
Жоғары білім алуға әрекеті	27,8
Жастар арасындағы кәсіпкерлік қызметті дамытуға әрекеті	25,9
Бос уақытты ұйымдастыру шаралырын және мәдени дамытуға әрекеті	17,5
Техникалық және кәсіби білім алуға әрекеті	13,4
Құқық қорғаушы мен заңгер көмегі	12,7
Әлеуметтік қызметкер және психолог көмегі	10,7
Басқа (соқырлар үшін Брайля шрифті бар компьютерлер, спортпен айналысуға әрекеті, көп балалы отбасыға көмек және тағы басқа)	0,6
Жауап беруге қиналамын	12,6

ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО МӘЛІМЕТТЕРІ)

жастар арасындағы тікелей байланыстың орнауына игі ықпал етті.

2012 жылдың «Нұр Отан» партиясы «Жас Отан» жастар қанатының 2-съезінде партия жетекшісі, Елбасы Н. Назарбаев жастар саясаты мен оны басқару жүйесі туралы нақты айтқан болатын. Онда айтылған өзгерістер мен толықтырулар барлық министрліктер мен әкімдіктердің жастармен жұмыс жасауда ұстанатын негізгі бағытына айналды. Жастар ұйымдарының өкілдерін Үкіметтік емес ұйымдардың құрамына енгізу, жастардың қатысумен қоғамдық қорлар құру, аудан ауылдық округтерде жастарды жергілікті басқару ісіне тарту Жергілікті жерлердегі жастар ұйымдарының рөлін арттыру, сондай - ақ ірі компаниялар мен үлкен еңбек ұжымдарында жастардың белсенділігін күшейту. Кәсіпкерлікке бет бұрған жастар белсенділігін арттыру бағытында «Жастардың бірыңғай еңбек биржасы» веб-порталын құру, өңірлік даму бағдарламасы бойынша жас отбасыларды баспанамен қамту еліміз бойынша жүйелі жүргізіліп келеді [22].

Елбасы атап көрсеткендей, әр жасқа қоғамның әсерін арттыру мақсатында жастарға қызмет көрсету орталықтары ашылуда. Онда жастардың белсенділігін арттыру, жас кәсіпкерлерге қызмет көрсету жолға қойылған. Соның ішінде Жастардың ресурстық Орталықтарының жұмысын ерекше атауға болады.

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының зерттеу нәтижесі бойынша 2016 жылдың 3-тоқсанында бүгінгі жастардың Орталықтан 49 % жұмыс табуға, 43,9% қолжетімді баспана алуға, 27,8 % жоғары білім алуға, 25,9 % кәсіпкерлікті дамытуға қолдау күтеді. Жастар ресурстық Орталығының мемлекеттік бағдарламалар мен жастарға ақпараттық қызмет көрсетуде олардың мәдени өмірі мен бос уақыттарын тиімді өткізуіне ықпал етуі тиіс.

Жастар үшін жасалып жатқан игілікті істердің әр жасқа жетуі үшін төменгі деңгейдегі жастар комитеттерінің маңызы ерекше. Қазіргі кезең басқару жүй-

есіндегі ерекше белсенділікпен ерекшеленеді. Ол әсіресе, оқу орындары мен өндіріс ұжымдарында және ұлттық компанияларда анық байқалады. Бұл «Қазмұнайгаз» ҰК» АҚ, «Қазақстан Темір Жолы» ҰК» АҚ, «Қазатомпром» ҰАК» АҚ, «Қазақтелеком», «KEGOC» АҚ, «Қазпошта» АҚ және т.б. Комитеттер жастар саясатын үйлестіру мен жүзеге асу мақсатында құрылады. Олар жастардың рухани, мәдени, білім, кәсіби қалыптасу мен физикалық дамуына әлеуметтік-экономикалық, құқықтық, ұйымдастыру шарттары мен кепілдіктеріне бағытталған және олардың шығармашылық әлеуетін ашу, жастар ұйымдарымен ынтымақтастық пен байланыстарын нығайту. Осы комитеттердің қатысуымен компанияларда кадр қорын толықтыру бағытында жұмыстар жүргізіліп жатыр, жастар слеттер мен форумдары және басқа іс-шаралар өткізіледі, тәлімгерлік дамып жатыр, «Үздік маман арасында», рационализаторлық және өнертапқыштық байқаулары өткізіледі. Жастарға патриоттық тәрбие беру үлкен маңызға ие. Жастар әр түрлі қайырымдылық науқандарға қатысады, балалар үйлері тәрбиеленушілеріне қамқорлық етеді. Компаниялар оқу орындарымен әріптестік орнатып олармен дуальдық оқу жүйесін жүзеге асырады. Жоғары оқу орнының студенттеріне кәсіпорындарда өндірістік және дипломдық практикадан өту мүмкіндігі беріледі. Сондай-ақ жас мамандардың біліктілігін арттыру, қайта даярлықтан өткізуге де компания мүдделі. Компаниялар жас жұмысшылардың және оның отбасыларына әлеуметтік және қаржылық қолдау қамқорлығын білдіреді. Айрықша назарда ұстайтын.

Жастар мәселелерін шешу үшін жастар ұйымдарынан бастап, қызығушылық білдірген барлық қоғамдық институттардың, оның ішінде жастар ұйымдарының өзара байланысы керек. «Нұр Отан» партиясы жанындағы жастар қанаты бұл бағытта тұрақты жұмыс істеп келеді. Бұл істе Қазақстан халқы Ассамблеясының бастамасы пайдалы. Этномәдени бірлестіктер құрамындағы жастардан жастар ұйымы құрыла бастады.

Өңірлерде осы бірлестіктер жанында үйлестіру кеңесі жұмыс істейді.

2014 жылдың сәуірінде Қазақстан халқы Ассамблеясы жанынан «Жарасым» жастар бірлестігі құрылды. Ол жастардың халықаралық әріптестігін дамытуда өте өзекті құрылымға айналды. Бұл жастар саласындағы Қазақстан мүше болып табылатын халықаралық қауымдастықтар мен ел аумағындағы ҚР екіжақты келісімдер негізінде жүзеге асырылады. Түрлі құрылымдардағы жастар саясатының жүзеге асудағы ақпараттандыру деңгейі біркелкі емес. (3.2. сурет).

Әлеуметтік зерттеу анықтағандай, сұрау салынғандардың ішінде: Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі жанындағы жастар саясаты Департаменті туралы 43,4 %, ҚР Президенті жанындағы жастар саясаты Кеңесі туралы 38,1%, Жастар саясаты жөніндегі басқарма /облыстық ішкі саясат басқармасы/ 34,9 % Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы туралы 33,9 % естіген.

«Жұмыспен қамту жол картасы-2020» бағдарламасы жастар үшін мемлекеттік бағдарлама ретінде таныс. Осы бағдарламаны дамытуға арналған сала аралық комиссия отырысында жастарды негізінен компьютерлік сауаттылыққа, кәсіпкерлік пен ағылышын тіліне

3.2 кесте — Жас респонденттердің Қазақстандағы жастар жобасының жастарды қолдау мен дамытуға арналған жұмысы туралы білімі (% есебінде)

Жобалар мен бағдарламалар	%
Жасыл Ел	78,1
«Дипломмен ауылға!» жобасы	72,0
Мәңгілік ел жастары - индустрияға жобасы	33,5
«Даму-комек» жас кәсіпкерлер мектебі	28,1
Жастардың маман резерві	18,0
«SAGEKazakhstan» жоғары сыныпта білім алушыларға кәсіпкерлікті үйрету бағдарламасы	11,2

ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО МӘЛІМЕТТЕРІ)

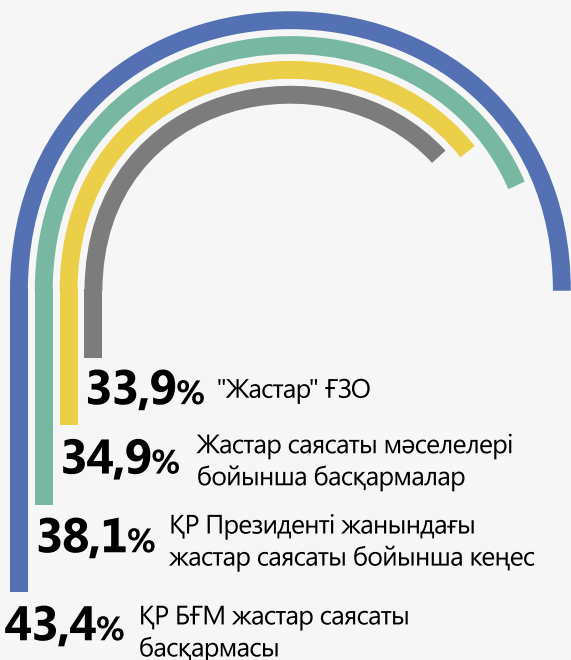
оқытуды жолға қою туралы айтылды. Ол жұмыссыз жастар үшін болашақта кәсіп табуына мүмкіндік жасайды. Сондай-ақ жастар практикасын кеңейтіп келешекте еңбек өтіліне қосу, сол арқылы жоғары оқу орнын бітірген жас маманға қажетті еңбек өтілін жасақтау болып табылады. Алайда, әлеуметтік сауалнама көрсеткендей елде жасалып жатқан жастар практикасы туралы көптеген жастар хабарсыз болып шықты, оның ішінде 47% жастарға жасалып жатқан игіліктерден хабарсыз [23]. Олар «Жасыл Ел», «Дипломмен ауылға» жобаларынан ғана жақсы хабардар болып шықты (3.2 кесте).

2016 жылдың қазанында «Нұр Отан» партиясы, Денсаулық сақтау министрлігі және әлеуметтік даму мен Білім және ғылым министрлігі мектеп бітіргеннен кейін оқуды жалғастырмаған жастарға жұмыспен қамтудың өзара түсіністік пен бірлестікте көмек көрсету туралы Меморандумға қол қойды. «Нұр Отанның» есебінде 2016 жылғы құжатқа негіз болған 10 мың адам назардан тыс қалмады. Сонымен қатар барлық түлектер жұмыспен қамту орталықтары мен басқа әлеуметтік қызметтер орталығына бара бермейді [24].

Жастардың қабілетіне маңызды әсер ететін екі ірі Республикалық ұйым бар. Ол - Жас Отан (сұралғандардың 74,2% ұйымның қызметі туралы біледі) және «Жасыл ел» Республикалық штабы (жастар арасында 49,4% ақпараттанған). Егер жастар мәселесімен айналысатын саяси партиялар туралы айтатын болсақ, онда сауалнама нәтижесіне сай басқа партиялармен салыстырғанда үлкен айырмашылықпен «Нұр Отан» партиясы көш бастап тұр (66,2%) [25].

2016 жылдың сәуірінде «Нұр Отан» партиясының әлеуметтік кеңес фракциясында «Жастарға қолдау» эксперттік топтың отырысында Қазақстан Республикасының Парламент Мәжілісі Ұлт жоспары «100 нақты қадам» жастар саясатының аясында мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асырудың маңызды мәселе-

3.2 сурет
Жастар саясаты саласында түрлі құрылымдар жұмысы туралы жастардың ақпараттану деңгейі (%)

ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО МӘЛІМЕТТЕРІ)

3.3 сурет

Жастардың Қазақстандағы мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруға қанағаттану деңгейі (%)

Толығымен қанағаттанамын

21,3%

Қанағаттанамын деуге болады

53,9%

Қанағаттанбаймын деуге болады

9,5%

Қанағаттанбаймын

4,5%

Елдегі жастар саясаты туралы ешнәрсе естігем емеспін, білмеймін

6,5%

Жауап беруге қиналамын

4,3%

ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО МӘЛІМЕТТЕРІ)

лерін талқылады. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі Жастар саясаты департаменті ақпараты бойынша 2016 жылы бюджеттен жастар саласындағы байқау негізінде 10 әлеуметтік жобаны жүзеге асыруға 74,4 миллион теңге бөлді. Департамент Үкіметтік емес ұйымдардың жастар жобасын қаржыландыру үшін басқа қайнар көздерден көмек көрсету үшін жұмыстар атқарылып жатыр. Сонымен қатар «оператор гранттары» жүйесі бар, яғни белгілі бір салада қызмет істейтін мемлекеттік орган. Бұл жағдайда жастар ұйымы үшін Дін істері жөніндегі министрлік және Қазақстан Республикасының азаматтық қоғам гранты туралы сөз болып отыр. Мекемелік грант қорының 10%-на дейін қаражатын жастар секторына беру туралы сарапшылар тобына талқылауға ұсыныс білдірді [26]. 2015 жылы жастар ұйымы мен өзара әрекетке Республикалық бюджетінен 1094,07 млн теңге бөлінді, ал жергілікті - 4256,1 млн теңге бөлінді [27].

2016 жылы «Жастар» ғылыми - зерттеу орталығы жүргізге «мемлекеттік жастар саясатының жағдай: қажеттіліктер мен әлеуметтік тәжірибе» атты әлеуметтік зерттеудің нәтижесі бойынша сұралған жастардың басым бөлігі (75,2%) Қазақстанда оның жүзеге асуын қанағаттандыратыны анықталды (3.3 сурет).

Жастарды қолдауда респонденттер мемлекеттік шараларға (2016 жылдың екінші тоқсанында жүргізген әлеуметтік зерттеудің қорытындысы бойынша) сапалы және қолжетімді біліммен қамтамасыз етуге (55,6%) және жастарды жұмыспен қамтуға жағдай жасауға (50,5%) көңіл аударды. Сұралғандардың 40,5 пайызы қолжетімді баспана жүйесінің дамығанын айтты (3.4 сурет).

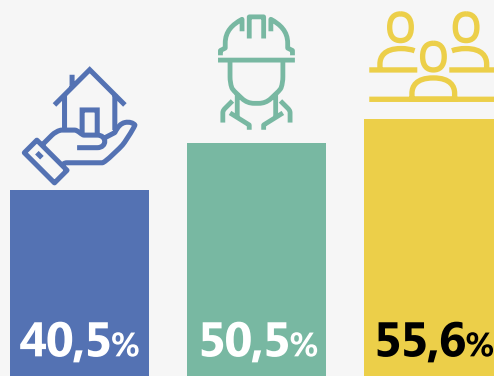
«Қазақстан жастары - 2014 « Ұлттық баяндаманың мәліметтері бойынша жастар үшін білім алу мен жұмыспен қамтылу бірінші орында, яғни 61,4 және 51,1 %. Үшінші орынды салауатты өмір салтын қалыптастыру мен медициналық қызмет көрсетуді дамыту алды. (44,7%), баспана мәселесі - 42,1% [28].

Алайда «Мемлекеттік жастар саясатының жағдайы: қажеттіліктер және әлеуметтік тәжірибе» атты әлеуметтік зерттеудің мәліметтері бойынша жастардың жұмыспен қамтылуға байланысты мәселелерінің көбеюі анықталды (69,2%) және білімге қатысты (20,3%) көрсеткішті көрсетті. Тұрғын үймен қамтылу жағдайы бұрынғы деңгейде қалды (41,8%) (3.3 кесте).

Әлеуметтанулық сауалнама нәтижесінде жастар, мемлекеттік жастар саясатынан көбіне практикалық көмек пен индивидуалдық әдісті, бизнес жобалар мен нақты шараларды күтеді. Оқу мекемесінен бөлек жастардың барлық санатын қамтитын бейресми желілік қауымдастық қажет. Жағдайды жақсартудың ең тиімді жолы болып жастар ісі жөніндегі комитеттердің санын көбейту мен жастар ресурстық орталықтарының қызметін жоспарлау қажет. Жастар ұйымын нығайту

3.4 сурет

Жастарды қолдаудағы мемлекеттік шаралар

- Қолжетімді баспана
- Жұмыспен қамту
- Білім берудің қолжетімділігі мен сапасын қамтамасыз ету

ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО МӘЛІМЕТТЕРІ)

3.3 кесте — Жастарды қолдау мен дамытуға бағытталған мемлекеттік қызметтің бірінші кезектегі бағыттары. (%)

	%
Жастарды жұмыспен қамту	69,2
Баспанамен қамту	41,8
Сапалы және қолжетімді білім	20,3
Нашақорлық және маскүнемдікпен профилактикалық күрес	9,3
Жастардың патриоттық тәрбиесі	8,7
Жастар арасындағы қылмыс	7,9
Жастар арасындағы салауатты өмір салтын қалыптастыру	7,5
Жастар арасындағы бос уақытты ұйымдастыру	5,9
Басқа	0,4
Жауап беруге қиналамын.	4,3

ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО МӘЛІМЕТТЕРІ)

РЕСПОНДЕНТТЕРДІҢ БІРНЕШЕ НҰСҚАНЫ БЕЛГІЛЕУ
НӘТИЖЕСІНДЕ 100% КӨРСЕТКІШКЕ ТЕҢ ЕМЕС

талап етіліп отыр. Мүмкін Ұлттық жастар және балалар қоғамдық бірлестігін құру мәселесін қою керек. Ол мемлекеттік қолдауды жүзеге асырады. Үлкен қалалардағы жастармен урбанизация мәселесі маңызды болып қала бермек. Кішкентай қалаларда тұратын жастарға көбірек көңіл бөлу қажет болып отыр. Бұл тұста қалаларды дамытуға байланысты, оның ішінде кішігірім қалаларға бағдарламаларды белсенді түрде пайдалану керек.

Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асырудағы басты кемшілігі — жас адамдар өміріндегі мәселелерді шешудегі жүйелік пен мақсатты әрекет үйлестігі мен нақты механизмдерінің мемлекеттік, кеңестік-танымдық органдардың, жастар ұйымдары арасындағы байланыстың болмауы. Соңдықтан басқару аппаратының қысқартылуына қарамастан жастар саласын үйлестіруші жеке мемлекеттік орган қажет. ҚР-ның Парламентіндегі жастардың білім жүйесінің құрылымы дұрыс.

Оларға мамандарды жас мөлшеріне қарай емес істің сапасына қарай таңдалу қажет. Дайындық, қайта даярлау және біліктілігін арттыру үзіліссіз және кәсіби негізде жүргізілуі тиіс. Бұл тұста бөлімдегі жұмыскерлер ғана емес, жастар саясатын жүзеге асыратын кейбір министрліктер мен мекемелердің міндеттері, сондай-ақ жастар саласындағы барлық басқару вертикаліндегі жұмысшылар мен жастар көшбасшылары да кіреді. Бұл мақсатта Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік академияны қолдану сонымен қатар еліміздің алдыңғы қатарлы жоғары оқу орындарында «Жастармен жұмысты ұйымдастыру» сөз болып отыр.

Әлемдік тәжірибені ескере отырып, мақсатты түрде барлық қабылданған құжаттарды, оның ішінде мемлекеттік бағдарламалар, жастар жайындағы сұрақтардың көлемі мен мағынасына тәуелді емес халықаралық актілерді басқарушы орган экспертиза жасау керек. Ең бастысы, қолайлы шешімдер мен әрекеттерді тауып, бұл сарапшылық қорытындымен құжаттарды қабылдау кезінде санасуы қажет. Сонда әрбір құжатта жалпы қазақстандық мемлекеттілігін және өскелең ұрпақты дамытуға жұмыс істейтін жастарға қатысты тармақ қамтамасыз етіледі.

Жастар саясаты саласында негізгі бағыт өзіне 35-тен астам саяси және экономикалық тұрғыдан дамыған, оның ішінде басымдық танытып отырған көп елдер-Еуропалық Одақтың мүшелері болып отырған Экономикалық бірлестік және даму ұйымы елдерінің тәжірибесіне тиесілі.

Жастардың дұрыс қалыптасуына кешенді әдіс маңызды рөл атқарады. Ол - жастар саясатының көп деңгейлі сипаты негізінде: халықаралық, аймақтық және ұлттық негізде жүзеге асады.

Жастар мемлекеттік топ деңгейінде бірлестікті күшейтулері қажет. Аймақтық жастар саясатын нығайтуды БҰҰ-ның аймақтық комиссиясы жүргізеді, ол мемлекеттің нақты топтарына және жеке елдерге таныс жұмыс болып табылады.

Жастар саясаты деңгейінің аймақаралық дамуы маңызды болып отыр. Мұндай тәжірибе ҰКШҰ, ШЫҰ, АСӨШК, Еуразиялық экономикалық одақ шеңберінде жүзеге асады.

Жастардың жағдайын жақсарту олардың біліміне тұрақты инвестиция құю мен қызметтік өмірге даярлау мақсатында кәсіби дайындықтан өткізу және жұмыспен қамтудың перспективаларын құруды талап етеді.

Елімізде жастар саясатының белсенді дамуына ҚР-ның Президенті Н.Ә.Назарбаевтың жастарға жан-жақты қызметке қолдау жасауға және тұрақты көңіл аударылуы негіз болып отыр.

Аталған әлеуметтік сауалнамалар жастар арасындағы иерархияның басында әлдеқайда қиын мәселе болып жұмыспен қамтылу мәселесі тұр (69,2%), баспана мәселесі 41,8% және үшінші орында сапалы және қолжетімді білім алу - 20,3% -ды құрап отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. 2015 год в Беларуси — Год молодежи: молодежная политика в Республике Беларусь. <http://www.gosatomnadzor.gov.by/index.php/ru/2-uncategorised/230-2015-god-v-belarusi-god-molodezhi-molodezhnaya-politika-v-respublike-belarus>; 2015 год в Беларуси — Год

- молодежи: молодежная политики в Республике Беларусь. Государственная молодежная политика. <https://gigabaza.ru/doc/1666644.html>.
2. Основы государственной молодежной политики РФ до 2025 года. mosmetod.ru/metodicheskoe-prostranstvo/sredne-professionalnoe-obrazovanie/normativnyedocumentu/osnovy-gosudarstvennoj-molodezhnoj-politiki-rf-do-2025-goda.
 3. Приоритеты государственной молодежной политики. http://uzbekistonovozi.uz/ru/articles/index.php?ELEMENT_ID=16841; О государственной молодежной политике. Закон Республики Узбекистан от 14 сентября 2016 года № ЗРУ-406. http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=88888.
 4. Казахстанская правда, 12 ноября 2013 и 23 апреля 2016.
 5. Казахстан принял участие во Всемирном молодежном форуме ООН 2015. — <http://www.unesco.kz/new/ru/culture/news/2922>.
 6. Пан Ги Мун призвал молодежь решать задачу обеспечения достойной жизни для всех. — <http://xn--m1aba.xn--p1ai/ru/news/20140603/03698.html>.
 7. Осанов С. Безработная молодежь: бомба замедленного действия // Казахстанская правда, 20 января 2015.
 8. Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.28.
 9. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана «Казахстан — 2030». Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев (Алматы, 10 октября 1997 года) // Избранные речи. Том Ш. 1995-1998 гг. — Астана: ИД «Сарыарка», 2009. — С.247,403.
 10. Казахстанская правда, 18 января 2014.
 11. Казахстанская правда, 12 ноября 2014.
 12. Казахстанская правда, 1 декабря 2015.
 13. Казахстанская правда, 27 апреля 2016.
 14. Казахстанская правда, 15 мая 2008.
 15. Закон Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года № 285-V «О государственной молодежной политике»
 16. Казахстанская правда, 11 февраля 2015.
 17. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.53,55.
 18. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде». 3 квартал 2016 года. — Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.11,15.
 19. Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. — С. 27,14.
 20. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.52.
 21. Казахстанская правда, 11 февраля 2015.
 22. Пархоменко М. Все для молодых // Казахстанская правда, 24 октября 2015.
 23. Казахстанская правда, 17 ноября 2012.
 24. Шварц А. Чтобы программа работала эффективнее // Казахстанская правда, 6 августа 2016; Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. — С.37. 2016.
 25. Сыздыкова Л. Дать молодежи работу // Казахстанская правда, 8 октября
 26. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.56-57.
 27. Нурбергген А. Молодежный вопрос // Казахстанская правда, 19 апреля 2016. 2015.
 28. Пархоменко М. Все для молодых // Казахстанская правда, 24 октября
 29. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.40; Национальный доклад «Молодежь Казахстана — 2014». С.112.

Жас ұрпақтың денсаулығы мен бос уақыты

4 ТАРАУ

4.1. ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ӘЛЕУМЕТТІК-МАҢЫЗДЫ АУРУЛАР

Жастардың денсаулығы мемлекеттік деңгейдегі басты құндылықтар болып табылады. Ең алдымен, мемлекет жастарды әлеуметтік маңызды аурулардан оның ішінде туберкулез, ЖҚТБ, нашақорлық, жыныстық жолмен берілетін т.б., инфекциялардан қорғау үшін бар күшін салады. Аталған аурулар тобы халықтың денсаулығына елеулі қатер туғызып, қоғамға үлкен залалын тигізеді, еңбекке уақытша және тұрақты жарамсыз болып қалуына байланысты, аурудың алдын алу, емдеу және оңалту шараларына қомақты шығындардың қажеттілігінен оның соңы мезгілсіз қазаға, қылмысқа алып келеді. Жастар ең бір әлсіз топтардың бірі болып табылады, өйткені олар эпидемиялық процесске тез тартылады. Әлеуметтік маңызы бар аурулардың өсу себебі жастар арасындағы әлеуметтік ерекшеліктер, гигиеналық білім деңгейінің төмендігі, қоғамдағы жағдайлар және ерте жыныстық қатынасқа түсу болып табылады.

Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігінің мәліметтері бойын-

ша 2016 жылдың алғашқы 6 айында туберкулезге қарсы диспансерлерде есепте тұрған 15-29 жас аралығындағы жастардың абсолюттік саны 4817 адамға жеткен (4.1. сурет).

Туберкулезге қарсы диспансерлік есепте, белсенді туберкулезбен ауыратын науқастардың жалпы санының 40,4% үлесін 25—29 жас аралығына дейінгі еңбекке жарамды жастардың бөлігі құрайды.

Салыстырмалы талдау қала және ауыл жастары арасында туберкулездің таралуын, яғни қала жастары арасында—2988 жағдай (62,03%) ауыл жастарына қарағанда—1829 жағдай (37,97%) абсолютті бірлікте аурудың таралу тенденцияларының сақталғанын көрсетті (4.2. сурет).

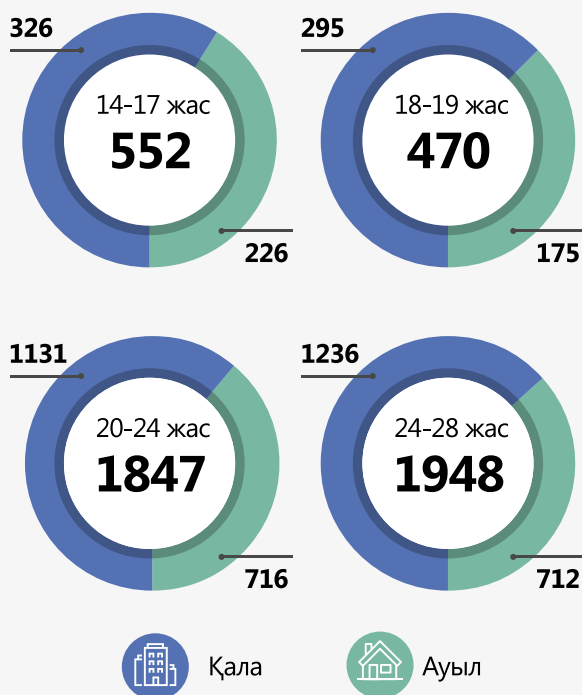
2016 жылдың бірінші жартысында 21-28 жас аралығындағы ауыл және қала жастарының туберкулезбен сырқаттану санының қысқарған динамикасы көрсетілген. Сондай-ақ, алдыңғы есепті кезеңмен салыстырғанда 14-17 жас аралығындағы қала және ауыл жастарының туберкулезбен сырқаттану санының ұлғаюы байқалады (4.3. сурет).

2016 жылдың 6 айында туберкулез инфекциясының таралуына жүргізілген талдау (облыс бойынша) Оңтүстік Қазақстан, Атырау, Алматы, Қызылорда облыстарында 14-28 жас аралығындағы жастардың ауруға шалдығуының ең жоғары көрсеткіштерін тіркеді (4.4. сурет).

Қазақстанда қатерлі ісік ауруынан болатын өлім-жітім халықтың өлім-жітім құрылымында екінші орын алады. Қатерлі ісік және радиология ғылыми-зерттеу институтының (ҚазҒЗИОЖР) мәліметтері бойынша, 2015 жылы елімізде қатерлі ісік ауруымен науқас-

4.1 сурет

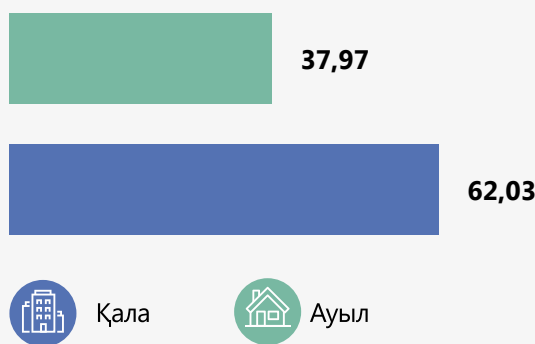
Қала / ауыл бойынша туберкулезге қарсы диспансерлерде есепке тіркелгендердің 14-29 жас аралығындағы жастардың санының салыстырмалы талдауы (абсолюттік сан)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

4.2. сурет

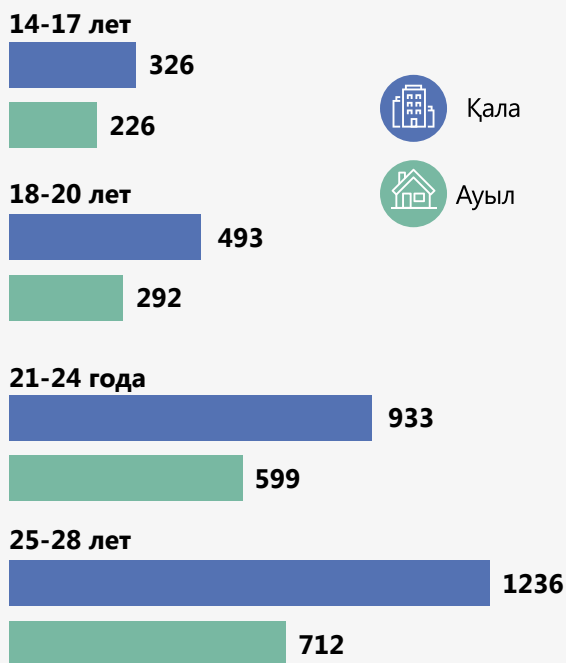
Қала және ауыл жастары арасындағы туберкулездің таралуына салыстырмалы талдау

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

4.3. сурет
Туберкулезге қарсы диспансерде есепте тұратын 15-29 жас аралығындағы жастардың санын, қала / ауыл бойынша салыстырмалы талдау (абсолюттік саны)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

4.4. сурет — Туберкулезбен ауырған адамдардың жалпы санындағы жастардың үлесі, %

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

ЖАС ҰРПАҚТЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ МЕН БОС УАҚЫТЫ

4 ТАРАУ

танғандар саны 100 мың тұрғынға шаққанда 207,8-ді, алқатерлі ісіктен болатын өлім-жітім 100 мың тұрғынға шаққанда 89,9-ды құрады [1].

Қатерлі ісік ауруымен тіркелгендердің жалпы санынан 874 адамды 15-29 жас аралығындағы жастар құрайды.

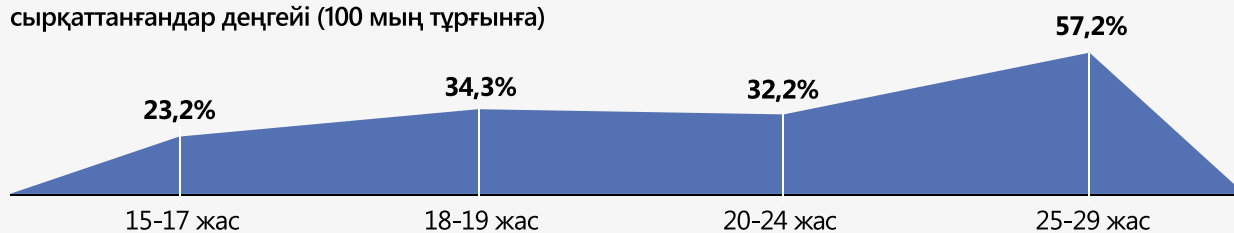
2015 жылдың соңында жастар арасындағы қатерлі ісік аурулардың деңгейіне жүргізілген талдау 25-29 жас аралығында оның ең жоғары мәндерін көрсетті — 100 мың тұрғынға шаққанда 57,2 жағдай (4.5. сурет).

2015 жылы 14-28 жас аралығындағы жастар арасында қатерлі ісік ауруымен сырқаттанушылар деңгейі өткен жылмен салыстырғанда 2 есеге өскен (4.5. сурет).

2015 жылдың қорытындысы бойынша 25-29 жас аралығындағы жас ерекшелігі санатында қатерлі ісікпен сырқаттанғандардың ең көп саны Астана қ., Алматы, Қызылорда, Маңғыстау облыстарында тіркелген (4.6. сурет).

Балалар мен жасөспірімдер — бұл тұрғындардың ең осал санатының бірі, ішімдік, есірткі, психотроп-

4.5 сурет
15-29 жас аралығындағы жастар арасында қатерлі ісік ауруымен сырқаттанғандар деңгейі (100 мың тұрғынға)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

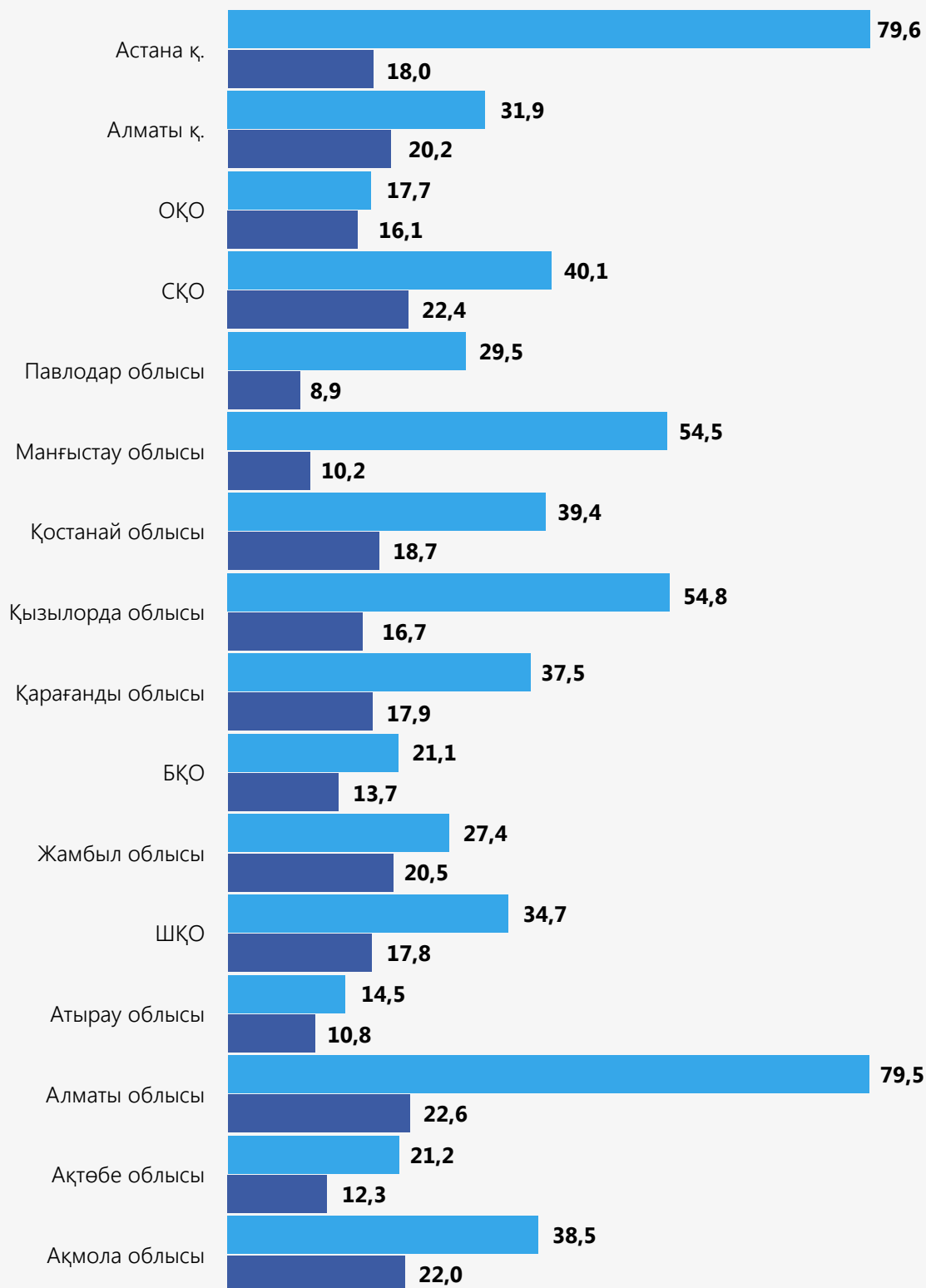

тық заттарды және т.б. өзіне сынап көруге деген ниеті олардың жас, мінез-құлық ерекшеліктеріне қауіпті ауытқушылықтарға алып келетінін ескеру керек.

2015 жылдың қорытындысы бойынша, денсаулық

сақтау органдарында (наркодиспансерлерде) ішімдік және есірткіге тәуелді 15-29 жастағы азаматтардың жалпы саны 8916 адамды, оның ішінде 7979 ұлдар және 937 қыздарды құрады (4.7. сурет).

4.6. сурет — Тұрғылықты аймаққа байланысты 25-29 жас арасындағы қатерлі ісік деңгейіне сараптамалық талдау (100 мың тұрғынға шаққанда)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

Психобелсенді заттарды пайдалану нәтижесінде психикалық және мінез-құлық ауытқушылығына ұшырап есепте тұрған жастардың санына талдау жүргізгенде, бұл тұлғалардың негізгі санаты 25-29 жас аралығындағы жастар екенін атап көрсетті (15-29 жас аралығындағы есепте тұрған жастардың жалпы санының 64,8%-ы). 4.8. суретте қалған тұлғалардың жас ерекшелігі шоғырының үлесі көрсетілген.

Өткен жылдармен салыстырғанда психобелсенді заттарды пайдалану нәтижесінде психикалық және мінез-құлық ауытқушылығына ұшыраған 25-29 жас аралығындағы жастарда ауру қарқыны азайған беталыс байқалды (4.9.сурет). Өткен жылдағыдай, жалпы алғанда ауру саны 25-29 жас аралығындағы топтың арасында ең көп бөлікті құрайды. Аталған ауру қарқынының азаюы жалпы барлық жастарға тән, сондай-ақ оның әрбір ішкі топтарына да қатысты. Алайда, осы ауру қарқынының азайған беталысына қарамастан, психобелсенді заттарды тұтынушы тек осы жастар

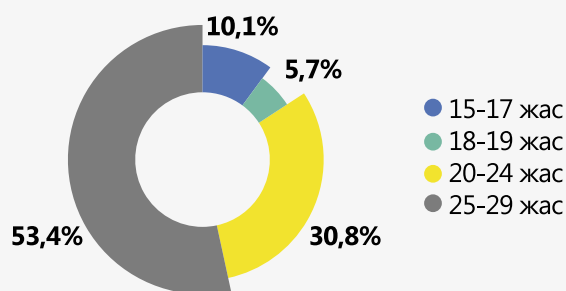
тобы екенін ұмытпауымыз керек.

Ішімдікті пайдалану нәтижесінде психикалық және мінез-құлық ауытқушылығына ұшырап, есепте тұрған 25-29 жас аралығындағы жастардың саны өткен жылдармен салыстырғанда 2014 жылы 30013 жағдай, 2015 жылы 22689 жағдайдан 16423 жағдайға дейін айтарлықтай төмендеген. Сонымен қатар, төмендеу бағыты барлық жастың ішкі топтарында орын алады (4.10. сурет).

Өткен жылмен салыстырғанда, ЖИТС-пен ауырғандар санының жоғары көрсеткіштері көптеген аймақтарда, сонымен қатар Астана және Алматы қалаларында анықталды (4.11. сурет), сондай-ақ, тек Қостанай облысында ғана АИТВ-инфекциясы таралуының көрсеткіші (25,0%-дан 18,3%-ға дейін) төмендегені байқалды.

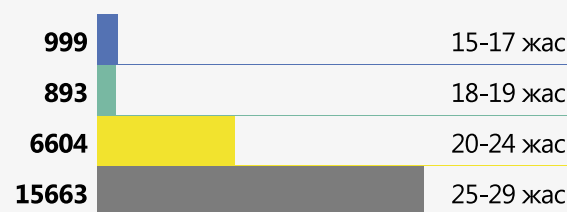
Жастар денсаулық орталықтары (ЖДО) — әлеуметтік маңызды ауруларды болдырмаудың алдын алу шараларында және емдеу кезінде жастардың өмірінде маңызды рөл атқарады.

4.7 сурет
Денсаулық сақтау органдарында (наркодиспансерлерде) яғни ішімдік және есірткіге тәуелді жастардың саны, %-ы

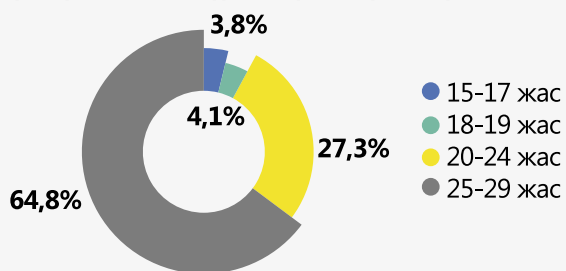
ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

4.9 сурет
2015 жылы психобелсенді заттарды тұтыну нәтижесінде психикалық және мінез-құлық ауытқушылығымен есепте тұрған 15-29 жас аралығындағы жастар саны

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

4.8 сурет
Жастардың басты жастар тобында психобелсенді заттарды пайдалану нәтижесінде психикалық және мінез-құлық ауытқушылығына ұшырап есепте тұрған тұлғалардың үлесі

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

4.10 сурет
2015 жылы алкогольді тұтыну нәтижесінде психикалық және мінез-құлық ауытқушылығымен есепте тұрған 15-29 жас аралығындағы жастар саны

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

Олардың жалпы саны өткен жылмен салыстырғанда 14-ке (77-ден 91-ге дейін) өсті, бірақ Алматы облысында ЖДО мүлдем жоқ, ал Шығыс-Қазақстан облысында 2 ЖДО, Қарағанды облысы мен Алматы қаласында бір-бірден ЖДО жабылып қалған. Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау және

4.11 сурет
Аймақ бойынша 2016 жылы ЖИТС орталықтарына есепке тұрған 15-29 жас аралығындағы жастардың жалпы санының %-ы

әлеуметтік даму министрлігінің мәліметі бойынша Жамбыл облысында ЖДО саны 11-ге өскен, бұл қалада ЖДО саны республика бойынша ең жоғарғы деңгейде, Қызылорда облысында 5 ЖДО-ға, Ақтөбе облысында 2 ЖДО-ға көбейген (4.12. сурет).

ЖДО-да жастар кешенді қызметтер (психологиялық, заңдық және медициналық) кеңестер, сондай-ақ, өздерінің құқықтарын қорғау бойынша әлеуметтік қолдау және көмек ала алады. ЖДО жұмысына

жасөспірім-еріктілер қосылған, бұның өте маңызды тәрбиелік, профилактикалық және ағартушылық мәні бар. Сонымен қатар, жастар ЖДО-да телефон арқылы 150 («Шұғыл желі») психолог және гинекологтың кеңестерін алуына болады.

4.2. САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫ ЖӘНЕ ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ СПОРТТЫҚ- САУЫҚТЫРУ ЖҰМЫСТАРЫ

Дене шынықтыру және спорт саласы қоғамда ең басым бағыттардың бірі ретінде мықты әлеуметтік бірлікті насихаттап, жасына және әлеуметтік мәртебесіне қарамастан, бірыңғай болашақ ұлтын қалыптастыруға атсалысады. Қазіргі заманда спорт және салауатты өмір салты экономикалық дамумен қатар азаматтардың тұрмыстық өмір сүру сапасының басты көрсеткіштері ретінде қарастырылады, сондай-ақ халықты әлеуметтік жұмыспен қамтудың маңызды аспектісі болып табылады.

Сайып келгенде, спорт жалпы ұлттық бірліктің, ынтымақтастықтың белгісіне айналуға және өз еліне деген мақтаныш сезімін оятуға, жаңа қазақстандық отансүйгіштікке, ынтымақтастықтың негіздерін қалыптастыруда маңызды аспектілердің бірі болып саналады.

Дене шынықтыру және спортпен айналысу тұрғындардың денсаулығын жақсарту үшін, өзін-өзі іске асыру және дамыту құралы дағдарысқа қарсы әлеуметтік құбылыстарға қарсы күресте ең қолжетімді және тиімді механизмдерінің бірі болып табылады [2].

Статистикалық талдаудың мәліметтері көптеген өңірлерде, дене шынықтыру және спортпен айналысатын жастардың саны 39,2%-ға дейін төмендегенін көрсетті.

Осындай теріс өзгерістер Қарағанды (226 138-ден 144 162 адамға дейін), Ақтөбе (154 273-тен 72 911 адамға дейін), Павлодар (124 325-тен 75 402 адамға дейін), Ақмола (103 137-ден 67 752 адамға дейін), СҚО (88 490-нан 44 588 адамға дейін) және Маңғыстау (88 095-тен 52 694 адамға дейін) облыстарында тіркелген.

Ал, Оңтүстік Қазақстан (175 692 адам болған, қазір 346 323 болды), Алматы (172711 адам болған, қазір 309 661 болды) облыстарында және Алматы (154 931 адам болған, қазір 242 968 болды) қаласында жастардың спортқа көбірек ден қойғандарының айтарлықтай өскені байқалады (4.13. сурет).

Сондай-ақ, өткен жылмен салыстырғанда ұлттық спорт түрімен машықтанушы жастардың саны (265 786 адамнан 278235-ға дейін) артқан (4.15. сурет).

4.12. сурет

Аймақтардағы ЖДО саны

4	4	Ақмола облысы
7	9	Ақтөбе облысы
0	0	Алматы облысы
7	7	Атырау облысы
7	5	Шығыс-Қазақстан
3	14	Жамбыл облысы
3	3	Батыс-Қазақстан
9	8	Қарағанды облысы
3	8	Қызылорда облысы
2	2	Қостанай облысы
7	7	Маңғыстау облысы
1	1	Павлодар облысы
1	1	Солтүстік-Қазақстан
2	2	Оңтүстік-Қазақстан облысы
12	12	Астана қ.
9	8	Алматы қ.
77	91	Барлығы

● 2015

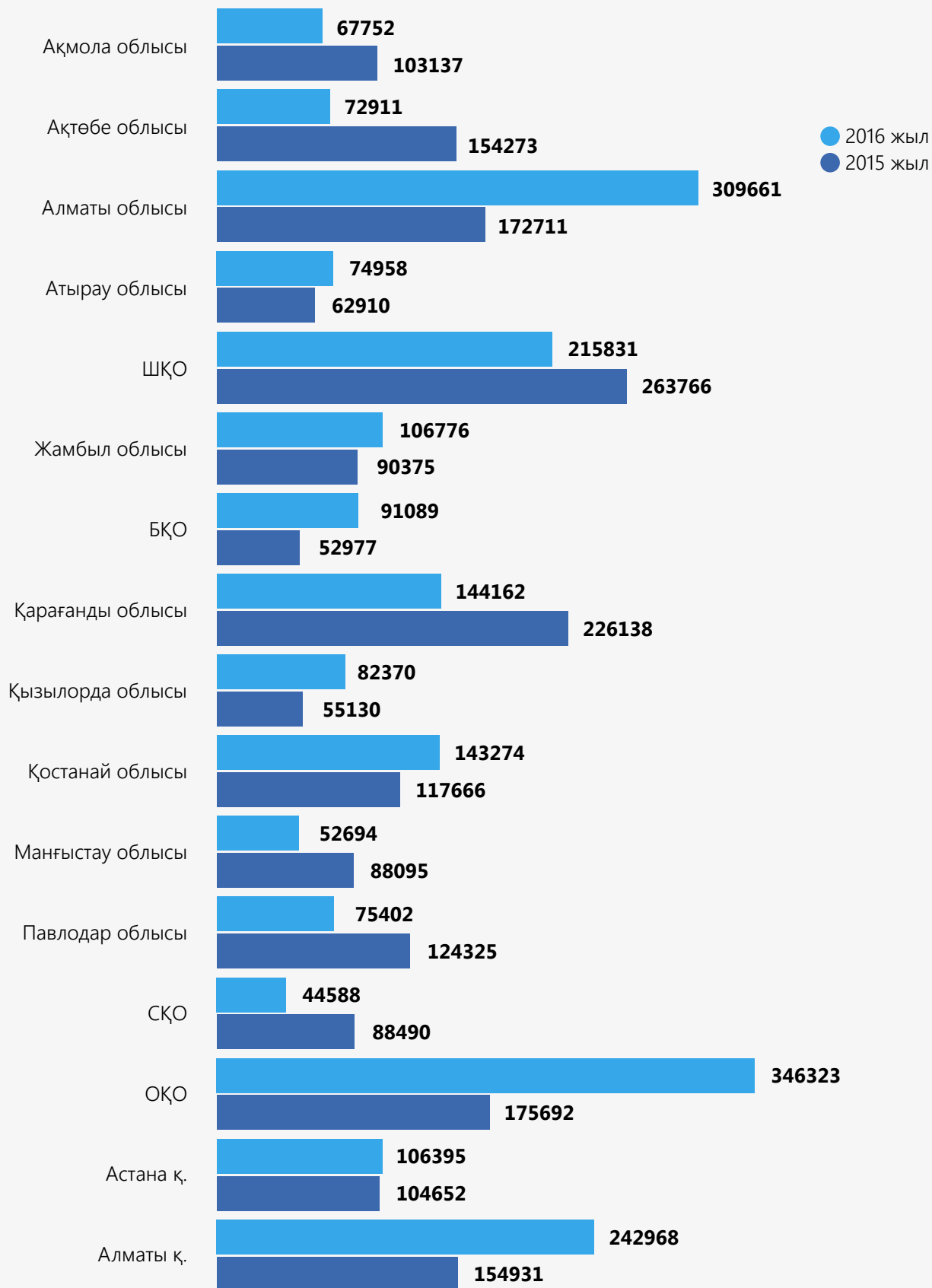
● 2016 I жарты жылдығы

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ
ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

4.13 сурет

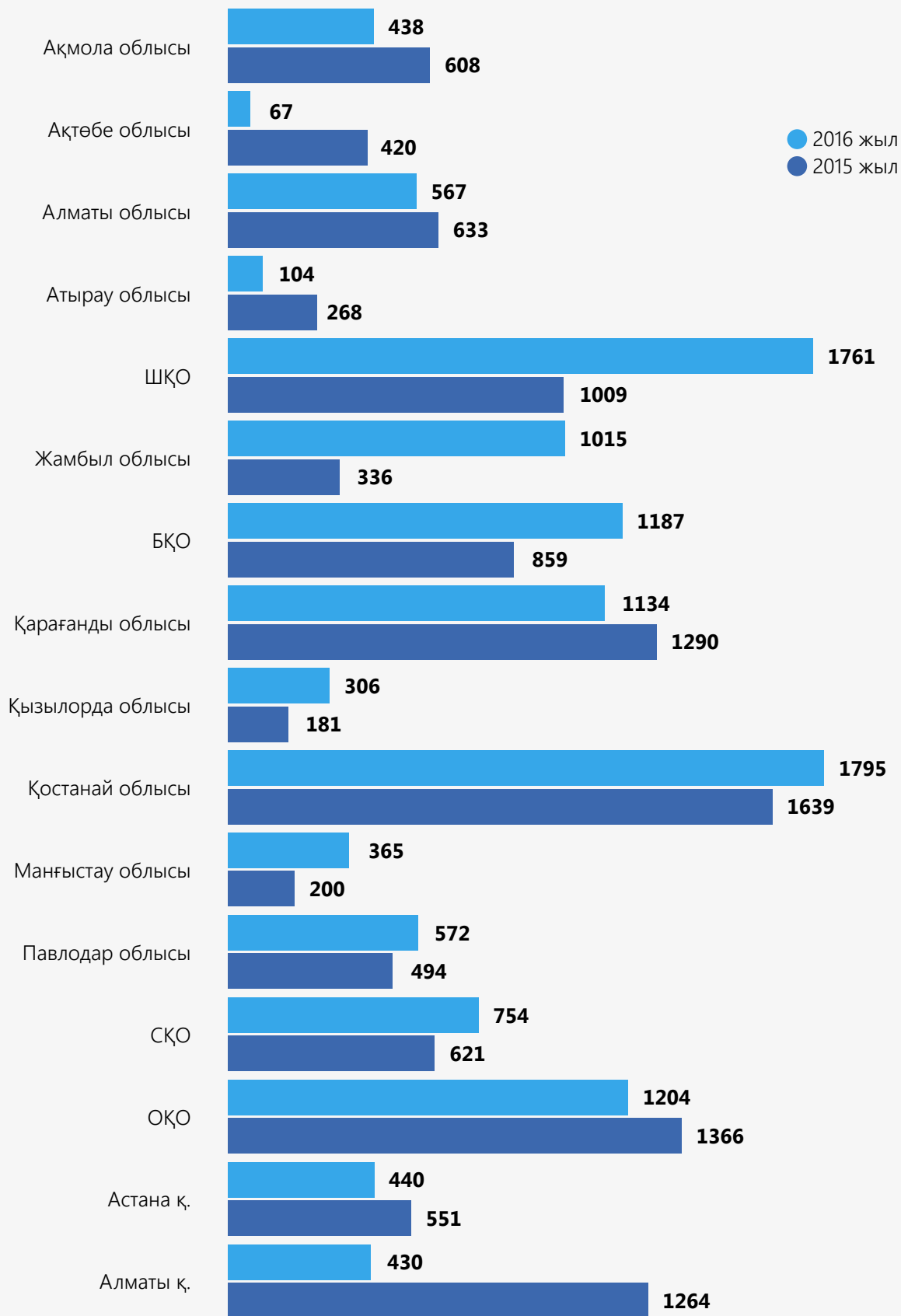
Өңірлер бойынша дене шынықтыру және спортпен айналысатын жастардың саны (2015-2016 жж.)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ

4.14 сурет
Өңірлер бойынша мүмкіндігі шектеулі жастардың дене шынықтыру және спортпен тұрақты айналысатын жастардың саны

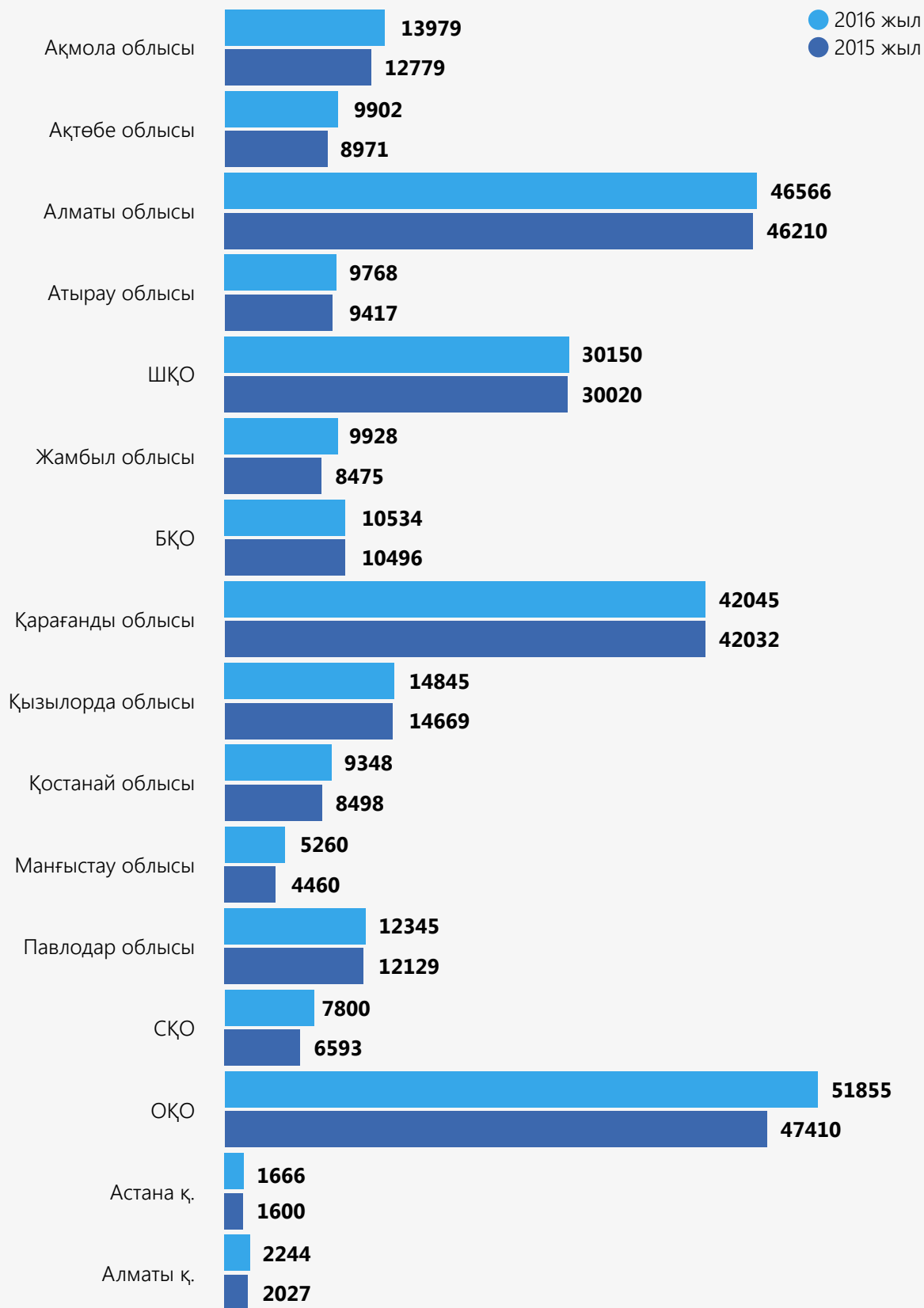

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ

4.15 сурет

Өңірлер бойынша ұлттық спорттың түрімен машықтанушы жастардың саны

ДЕРЕККӨЗІ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ

4.3. ЖАСТАРДЫҢ БОС УАҚЫТЫ

Демалыс, жеке тұлғаның әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерінің негізі болып, өзін-өзі іске асыру және өзін-өзі сәйкестендіру, рухани және дене қасиеттерінің өрісін дамыту үшін бос уақыттың құрылымдық элементі болып табылады.

Қазіргі жастардың қалыптасуы елдегі әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен байланысты болғандықтан олар өздерінің бос уақытын, идеологиясыз өздерінше ұйымдастырып өткізеді. Оларға ұсынылып отырған көңіл көтеру, демалыс базасы, араласу сияқты жаңа мүмкіндіктер бос уақытты тиімді пайдалануға жағдай жасайды.

Нарықтық экономиканың нәтижесі мәдени орталықтардың жеке меншіктің қолына өтуіне себеп болды, сөйтіп жастардың мүддесі жартылай ескерусіз қалды. Жастардың басым бөлігінің осындай орталықтарға баруына қаражат жетіспеушілігі қосымша қиындық туындатып отыр.

Бос уақыттың көп болуы, оны тиімді жұмсай алмау жастар арасында түрлі мәселелерді туындатуда.

Сондықтан, жастардың шығармашылық әлеуетінің жүзеге асуын дамыту, бос уақытын тиімді өткізуін реттеуді қалыптастырудың маңыздылығы артып отыр.

Қазақстандық жастардың бос уақытты ұйымдастыру мәселесінің өзектілігі, олар өздерінің бос уақытында қарапайым немесе дәстүрлі деп атауға тура келетін бос уақыттың түрлерімен: теледидар қарау

(96,5%), достармен кездесу (96,5%), музыка тыңдау (94,9%), желідегі қатынас (83,5%), веб-тораптарға кіру (82,9%) өткізеді. Яғни бұл жерде бос уақытты үйде өткізу туралы айтылған.

Жастардың көпшілігі әлеуметтік желілерде қарым-қатынас жасау үшін ғаламтор желісін пайдаланғанды дұрыс санайды.

Жастар әлдеқайда аз кітап оқиды (60,7%), мұражай, театр мен көрмеге (25,3%), музыкалық концерт, фестивальдарға барады (34,5%) (4.16.сурет).

Үйден тыс белсенді қоғамдық және мәдени шараларға қатысу, бос уақыттың пайдалы белгісі екенін айта кету керек.

Жастардың көпшілігі күнделікті демалыс уақыттарын дәстүрлі (белсенді емес) үлгіні пайдаланып бос уақыттарын өткізеді.

Жастар, бос уақыттың белсенді формасы зияткерлік және мәдени даму шараларының (театрға, көрмеге, музейге, концерттерге) қызметін, айына бір немесе жылына бірнеше рет қолданады.

Жастар үшін бос уақытты үйде өткізу демалыстың ең тиімсіз жолы екенін атап өткен жөн.

Жастар бос уақытының басым бөлігін ғаламтор желісінде өткізетіндігі сауалнамаға берген жауаптардан байқалады.

4.17 суретте кестеде жастардың бос уақыт қызметінің негізгі түрлері көрсетілген және және сауалнамаға жауап берген респонденттердің жартысына жуығы күн сайын онлайн байланыста

4.16 сурет

Бос уақыттың түрлері

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО ДЕРЕКТЕРІ БОЙЫНША)

болатынын (59,5% -әлеуметтік желілер, форумдар) және (44,9%-веб-тораптарға) кіретінін айтқан.

Интернет желісі байланыстар үшін жаңа жағдайлар мен мүмкіндіктер жасауда. Жаңа интернет—технологиялары тіл барьерін дамытып, барлық әлемдегі байланыс процессін барынша қысқартады. Әлеуметтік желілер—ең танымал коммуникациялық құралдар,

болашақта нақты уақыт режиміндегі байланысты қуып жетуге мүмкіндік беретін болады.

Жастардың әлеуметтік желіде және форумда үздіксіз отыруы, олардың әлеуметтенуіне теріс әсер етеді. Интернетке-тәуелді болу жастар үшін өте қауіпті.

Жастар арасында танымал дәрежесі бойынша алдыңғы орындарда тұрған әлеуметтік желілер «ВКон-

4.17 сурет

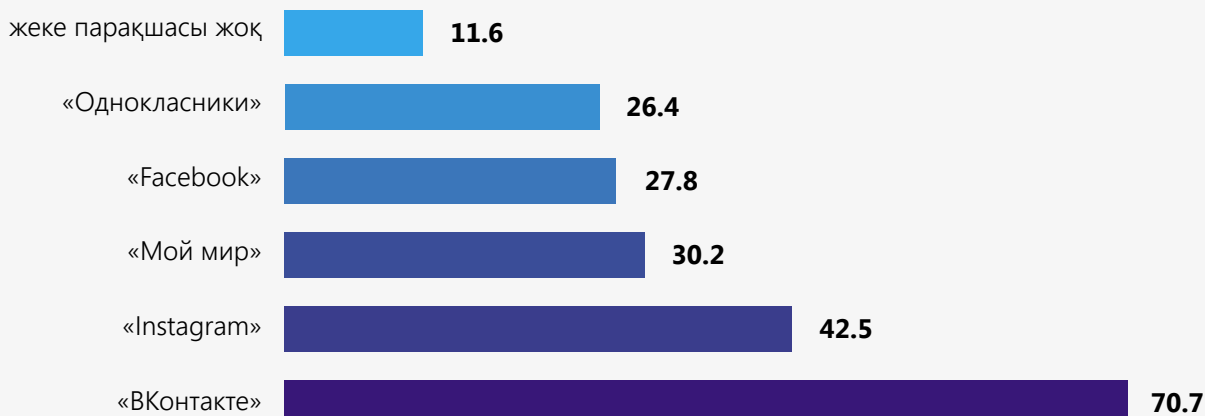
Жастардың бос уақытын өткізуі

	Күн сайын	Кем дегенде аптасына бір рет	Айына бір реттен кем емес	Жылына бірнеше рет немесе одан кем	Ешқашан	Жауап беруге қиналамын
Достарыммен кездесемін	48,5	34,0	14,0	2,9	0,5	0,3
Теледидар қараймын	63,4	28,7	5,3	1,1	1,2	0,5
Музыка тыңдаймын	60,6	26,3	8,0	2,4	1,7	1,1
Музыкалық концертке, фестивальға барамын	5,2	8,5	20,8	32,9	31,5	1,2
Спорт. Дене шынықтыру. Фитнес айналысамын	19,2	32,5	16,4	11,3	19,5	1,2
Газет оқимын	9,4	28,6	21,5	14,8	25,1	0,7
Кітап оқимын	13,2	25,2	22,3	17,3	20,4	1,7
Интернет-сайтқа кіремін (әлеуметтік желіден басқасы)	44,9	27,3	10,7	3,9	12,2	1,1
Интернетте байланыс (әлеуметтік желі, форумдар)	59,5	18,0	6,0	3,8	11,6	1,3
Компьютерлік ойындар ойнаймын	16,3	17,9	13,3	13,5	37,8	1,3
Театр, музей, көрмеге барамын	1,8	8,4	15,1	32,5	41,2	1,2
бар, мейрамхана, кафе, клуб, дискотекаға барамын	3,0	14,0	33,7	30,3	18,2	9,0
Шопингпен шұғылданам	3,5	15,8	38,9	21,0	19,2	1,8

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО ДЕРЕКТЕРІ БОЙЫНША)

4.18 сурет

Жастар арасындағы әлеуметтік желілердің рейтингісі

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО ДЕРЕКТЕРІ БОЙЫНША)

такте» (70,7%), «Instagram» (42,5%), «Мой мир» (30,2%), «Facebook» (27,8%), «Одноклассники» (26,4%).

Жауап берген респонденттердің 11,6%-і әлеуметтік желілерде тіркелмеген, жеке парақшалары жоқ (4.18. сурет).

Жастардың бос уақытында белсенді емес түрлерінің басым болуы мәдени демалыс мекемелерінің санымен ешқандай да байланысты емес.

4.1. суретте Облыстар және Астана, Алматы қалала-

ры бойынша мәдени ойын-сауық мекемелерінің саны (оның ішінде жастарға арналған) берілген.

Мәдени және ойын-сауық мекемелерінің санының көп болғанына қарамастан олардың сапасына сауалнамаға жауап берген Қазақстан жастарының жартысы (54,6%, олардың ішінен 14,1% — толық, 40,5% — ішінара) ғана қанағаттанған.

Қанағаттанбаған — 22,4% (қанағаттанбауы ықтималы — 17,2%, толық — 5,2) [3].

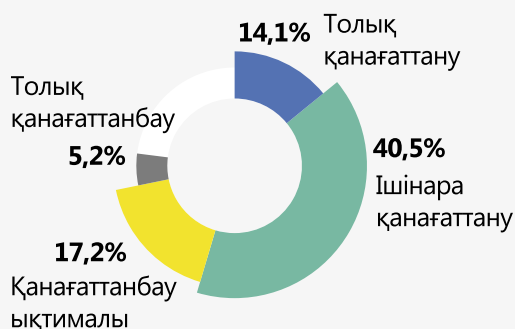
4.1. кесте

Мәдени ойын-сауық мекемелерінің саны (оның ішінде жастарға арналған)
(2016 жылдың бірінші жартысында жағдай бойынша)

Облыс	Мәдени мекемелердің жалпы саны	Мәдениет үйі және Клуб	Кітапхана	Мұражай	Театр	Филармония	Басқалар
Ақмола обл.	666	271	379	11	2	1	1
Ақтөбе обл.	475	203	239	20	-	-	3
Алматы обл.	292	-	-	-	-	-	-
Атырау обл.	281	-	21	11	24	-	1
Шығыс-Қазақстан обл.	639	305	322	10	2	-	-
Жамбыл обл.	499	199	287	7	2	1	3
Батыс-Қазақстан обл.	695	275	396	17	2	-	5
Қарағанды обл.	267	-	-	-	-	-	-
Қызылорда обл.	394	172	209	11	1	1	-
Қостанай обл.	701	295	387	10	4	1	4
Маңғыстау обл.	118	-	-	-	-	-	-
Павлодар обл.	530	235	280	13	2	-	-
Солтүстік-Қазақстан обл.	589	240	317	12	3	1	16
Оңтүстік-Қазақстан обл.	730	254	423	25	8	1	19
Астана қ.	63	-	-	-	-	-	-
Алматы қ.	457	-	30	16	15	-	396

ДЕРЕК КӨЗІ: ЖЕРГІЛІК АТҚАРУШЫ БИЛІК ОРГАНДАРЫ

4.19 сурет
Мәдени және ойын-сауық мекемелерінің сапасына жастардың қанағаттану деңгейі

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ
(«ЖАСТАР» ҒЗО ДЕРЕКТЕРІ БОЙЫНША)

Осылайша, өзін-өзі жүзеге асыру үшін мүмкіндіктердің артуынан және бос уақытты ұйымдастыру қызметінің алуандығынан көрінетін жастардың бос уақытын ұйымдастыру саласындағы оң тенденцияға қарамастан, жалпы жастардың әлеуметтік-мәдени жағдайы шығармашылық даму басымдылығы және өзін-өзі дамытудан айырылуымен сипатталып, жалпы алғанда екпін өз көңілін өзі көтеруге ауысқан. Қазіргі Қазақстан жастары арасында мәдени құндылықтар төмен, көбінесе енжарлық пен тұтынушылық мәдениет басым.

Осы факторлардың барлығы жастардың бос уақытын реттеу қажеттілігінің жетілгендігінің дәлелі. Жастармен жұмыс жасаудың жаңа әдістері мен қағидалары жастардың өз (тұлғалық маңызды) қажеттіліктерін ескере отырып, бос уақытты ұйымдастыру (әлеуметтік бағытталған қызмет) мәдениетінің анағұрлым жоғары деңгейінің қалыптасуына ықпал етуі қажет.

Сонымен қатар, зерттеушілер көрсетіп отырғандай, бос уақытты ұйымдастырудың міндеті жастар девиантты мінез-құлқының алдын алу үшін маңызды болып табылады.

Бұл контексте маңызды міндет жастардың барлық санатының бос уақытын ұйымдастыруда тең мүмкіндіктер жасау болып табылады. Бос уақытты ұйымдастыру саласын коммерцияландыру жастардың түрлі санаты арасындағы айырмашылықтың артуына ықпал етті.

Сондықтан, жастардың бос уақытын ұйымдастыру саласында жастардың бос уақытын реттеу жүйесін жаңартып, оның тиімділігін арттыру қажеттілігі айқын. Сондай-ақ, бос уақытты ұйымдастыратын мекемелер мен жастарға арналған шаралар тарымдылығына екіпін жасау маңызды.

Жастарды әлеуметтік-мәдени шығармашылыққа және бос уақытты ұйымдастырудың әлеуметтік маңызды шараларына ынталандыру кезеңінде әлеуметтік жарнама жағымды рөл атқарар еді. Себебі қазіргі таңда Қазақстан жастары арасында теледидар қарау бос уақытты өткізудің ең көп тараған түрі болып отыр.

Ал үшінші кезеңде инфрақұрылымды дамыту маңызды, яғни жастардың шығармашылық дамуына мәдени орта қалыптастырып, мәдени мекемелер желісін кеңейтіп, олардың қолжетімділігін, са-

пасы мен тиімділігін арттыру арқылы жағдай жасау маңызды.

Ал үшінші кезеңде инфрақұрылымды дамыту маңызды, яғни жастардың шығармашылық дамуына мәдени орта қалыптастырып, мәдени мекемелер желісін кеңейтіп, олардың қолжетімділігін, сапасы мен тиімділігін арттыру арқылы жағдай жасау маңызды.

Жастар эпидемиялық үрдістерге жылдам түсетін халықтың анағұрлым әлжуаз тобы. Жастар арасында әлеуметтік маңызды аурулардың көбеюіне әлеуметтік дезадаптация, гигиеналық білімнің төмен деңгейі, орта жағдайы себеп болады.

Өткен жылмен салыстырғанда, 2015 жылы 14-28 жас аралығындағы жастар арасында қатерлі ісік (онкологиялық патология) ауруы 2 есе жиі кездесті.

15-29 жас аралығында жастар арасында психоактивті заттарды қабылдау нәтижесінде пайда болатын психикалық және жүріс-тұрыс бұзылуы аурулары өткен жылмен салыстырғанда төмендеу тенденциясы байқалды. 15-29 жас аралығындағы ішімдікті қабылдау нәтижесінде пайда болатын психикалық бұзылыстар мен жүріс-тұрыс бұзылуы аурулары есебінде тұрған жастар саны өткен жылмен салыстырғанда айтарлықтай, яғни 2014 жылғы 30013-тен 2015 жылы 22689-ға төмендеді. Төмендеу тенденциясы барлық жас аралық топтарда байқалғанын ескерген жөн.

Статистикалық мәліметтерді талдау аймақтардың көбінде спортпен айналысатын жастар санының азайып бара жатқанын көрсетті.

Кері динамика Қарағанды, Ақтөбе, Павлодар, Ақмола, Солтүстік Қазақстан және Маңғыстау облыстарында байқалған. Спортпен айналысатын жастар саны айтарлықтай Оңтүстік Қазақстан, Алматы облыстары мен Алматы қаласында байқалған.

Бос уақытты ұйымдастыру мәселесінің өзектілігі қазақстандық жастар өз уақыттарын бос уақытты өткізудің теледидар қарау (97,4%), достарымен кездесу (96,5%), әуен тыңдау (94,9%), ғаламторда шүйіркелесу (83,5%), ғаламтор сайттарын ақтару сияқты қарапайым түрлерін таңдағанда артады.

Сонымен қатар, бос уақытты өткізудің енжар түрінің артуы мәдени-бос уақытты ұйымдастыру мекемелерінің санымен корреляцияланбайды.

Жастар бос уақытын ұйымдастырудағы жағымды тенденциялар, өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндіктерінің көбеюі және бос уақытын ұйымдастыру түрлерінің артуына қарамастан, жалпы жастардың әлеуметтік-мәдени жағдайы шығармашылық даму, өзін-өзі жетілдіру басымдықтарының жоғалуы мен екіпіннің көңіл көтеруге бұрылуымен сипатталады.

Сурет 4.20

Жастардың бос уақытын ұйымдастыру мәдениетін қалыптастыру

жастарды әлеуметтік-мәдени шығармашылыққа қатысуға ынталандыру

жастарды бос уақытты ұйымдастырудың әлеуметтік маңызды түрлеріне араластыру

жастардың бос уақытын ұйымдастыруды материалды-техникалық, ұйымдастыру-әдістемелік және кадрлық қамтамасыз ету

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. В Казахстане онкологические заболевания занимают второе место по смертности // <http://www.zakon.kz/4773129-v-kazakhstan-onkologicheskie.html>
2. Концепция развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года — см.: Указ Президента Республики Казахстан от 11 января 2016 г. №168 «Об утверждении Концепции развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года» // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000168>
3. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 3 квартал 2016 года научно-исследовательский центр «Молодежь».
4. Суртаев В.Я. Молодежный досуг как социально-педагогическое явление: Автореф. дис. д-ра пед. наук. — СПб.: СПбГАК, 1995. — 33 с.
5. Суртаев В.Я. Социология молодежного досуга / В.Я. Суртаев. — СПб: Ростов н/Д.: Изд-во «Гефест», 1998. — 224 с.
6. Суртаев В.Я. Молодежная культура. — СПб.: Питер, 1999. — 216 с.

Жастар өміріндегі білім мен ҒЫЛЫМ

5 ТАРАУ

5.1. БІЛІМ ЖҮЙЕСİNДЕ ЖАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҒЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДА: ҚОЛЖЕТІМДІЛІК, САПА, БІЛІМ САЛАСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯНЫ ПАЙДАЛАНУ

Дүние жүзілік экономикалық форумының 2015-2016 жылғы әлемдік бәсекелестік индексіне Қазақстан әлемнің 140 елінің ішінде 42 орында орналасқан. Білім беру мен ғылымның 12 индикаторының ішінен 8-і, оның ішінде білім беру жүйесі мен ғылыми-зерттеу ұйымдарының сапасы, мектептердің ғаламторға қол жетімдігі, зерттеу және білім беру қызметтерінің ашықтығы бойынша жетістікке жеткен.

Мың жылдық даму мақсаттарын орындаудағы еліміздің жетістігін ЮНЕСКО атап өтті. Білім беруді дамыту индексі бойынша Қазақстан көшбасшы он елдің қатарында.

Білім беру — Біріккен Ұлттар Ұйымы Даму бағдарламасының адами даму рейтингінің үш негізгі субьективті факторлардың бірі. 2015 жылы Қазақстан әлемнің 188 экономикасының арасында 56-шы орын алып, дамыған елдер қатарына енді.

Ақпараттандыру мен жаһандану, ғылыми-техниканың өсіп-жетілу заманында білім әлеуеті жоғары әлеуметтік институттардың ең маңызды саласы болып саналады. Барлық көкейкесті сауалдарға жауап беруші және дұрыс ұйымдасқан әлеуметтік, экономикалық және саяси сұраныстар кешеніне ие болған білім жүйесі — қоғамның үйлесімді дамуына ықпал етеді. Білім

жүйесі — Ұлттық қалыптасуының негізгі ресурстарының бірі болып табылады.

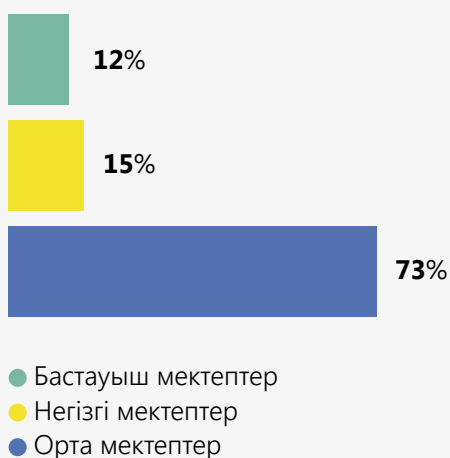
Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылдың 1 наурызында №205 Үкімімен бекітілген «Қазақстан Республикасында білімді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» негізінде Қазақстанда білім жүйесі дамып, жүйелі түрде жетілдірілуде [1].

Орта білім

Тұғыры биік Тәуелсіздік жылдарынан бастап Қазақстан Республикасында орта білім берудің белгілі жүйесі, жаңаша талаптар дәуірі қалыптасып, маңызды жаңарудың өрісі кеңейе бастады. Заманауи табыс белгілеріне ие болу үшін әрбір азамат өз дағдылары мен құзыретін қалыптастыруы тиіс болды. Соның ішінде — қаржы, заңгерлік білім мен біліктілікті арттырып, белсенділік танытып, түрлі топтармен, топпен жұмыс жасай білуді қажет етті. ХХІ ғасырдың басындағы бірден-бір көкейкесті дағдылардың бірі — ақпараттық технологиялар саласындағы сауаттылық, сонымен қатар ақпарат ағынына бейімделу, ақпараттық технологиялық жаңалықтың көлемін ұлғайту қажет еді.

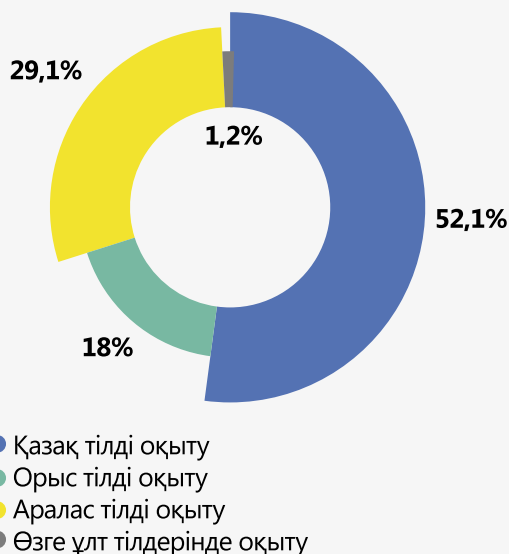
Қазақстан Республикасының Статистика комитетінің Ұлттық экономикалық министрлігінің мәліметіне сәйкес, 2015-2016 оқу жылының басында Республикада 7511 мектеп, сонымен қатар 7160-күндізгі жалпы білім беру мектептері жұмыс істей бастады. Оның ішіндегі — 1665 қалалық мектептер (23,3 пайыз), ауыл-

5.1 Сурет
2015-2016 оқу жылындағы жалпы білім беру мектептерінің күндізгі түрінің таралуы, %

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІНІҢ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МИНИСТРЛІГІ

5.2 сурет
2015-2016 оқу жылындағы тілдік оқытудың сандық бөлінуі, %

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІНІҢ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МИНИСТРЛІГІ

дық мектептер (76,7 пайыз).

Республика көлеміндегі бастауыш мектептер саны 839 (12 пайыз), негізгі мектептер 1062 (15 пайыз), орта мектеп 5259 (73 пайыз) [2]. Қазақстандағы 2015-2016 оқу жылында жалпы білім берудің күндізгі түрінің таралуы жөнінде 5.1 суретте мәліметтері ұсынылды.

2015-2016 оқу жылында орта мектептердегі жалпы оқушылар саны 2799,5 мың адам, алдыңғы оқу жылына қарағанда көп, 114,4 мың көрсеткіш. Еліміздегі ауылдық мектептердің сандық басымдығына қарамай, оларда тек қана 47 пайыз оқушы үйренеді. (1317,9 мың адам). Ал қалалық мектептерде, тиісінше, 53 пайыз оқушы оқып үйренеді екен (1481,6 мың адам).

Орта мектептерде 52,1% - пайыз қазақ тілінде оқыту жүргізіледі, 18 пайыз орыс тілінде, ал 29,1 пайызы аралас тілді сипаттағы мектептерде оқытылады. 43 мектепте (0,8 пайыз) өзге ұлттың тілдерінде оқытылып жүргізіледі (тәжік, өзбек т.б.) [2].

Соңғы он жыл ішіндегі жүргізілген талдауларға қарағанда оқушылардың тілдік ортасы мен мемлекеттік тілге деген көзқарастарының өзгерген динамикасын көруге болады. Егер 2006-2007 оқу жылдарында мемлекеттік тілді білгісі келген оқушылар қатары 57,9 пайызды құраған, ал 2015-2016 оқу жылдар аралығында бұл көрсеткіш 65,3 пайызға тең, яғни алдыңғыға қарағанда 7,4 пайыз өскен. Орыс тілді оқушылар санының көрсеткіші, керісінше, 7,3 пайызға қысқарған. (38,3% - 31% төмен түскен). Өзге ұлт тілінде оқытылатындар саны

5.1 Кесте — орта білімді қамтитын коэффициенттік жалпы деңгейі

	2000 жыл	2006 жыл	2015 жыл
Қазақстан Республикасы	91,35	102,30	103,78
Оның ішінде:			
әйел	92,55	103,26	105,66
ер	90,18	101,41	101,98

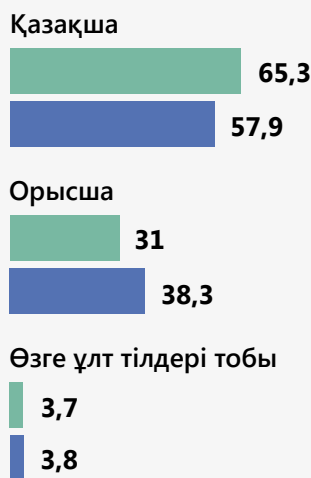
ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІНІҢ
ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МИНИСТРЛІГІ

соңғы 10 жыл ішінде сол бұрынғы деңгейінде қалған. (2006-2007жж. 3,8 пайыз, 2015-2016 жж. 3,7 пайыз).

Осылайша, мәліметтер көрсеткішімен, соңғы он жыл ішінде мемлекеттік тілдің ұстанған жолы айқындалып, деңгей-дәрежесі көтеріліп, мектеп оқушыларының арасында қазақ тілін таңдап, оқығысы келетіндер саны артты.

Қазақстан Республикасы Статистика комитетінің Ұлттық экономикалық министрлігінің мәліметтеріне сүйенсек, бірден-бір көрсеткіш, еліміздегі білімнің қолжетімділігін сипаттайтын орта білімнің жалпы деңгейі артып, жасына қарамай, орта және орта білім берумен қатар, халықтың жалпы саны 11-17 жастағы жеткіншектер бірінші баспалдақты оқулармен қамтылып, мекемелерде техникалық және кәсіптік біліммен сусындай бастады.

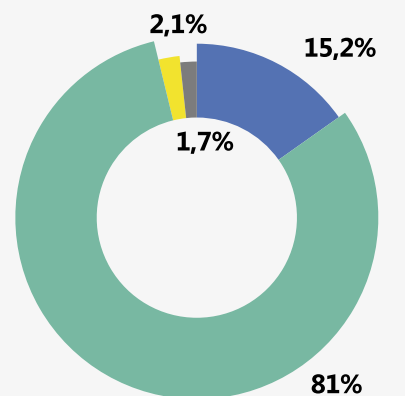
5.3 Сурет
Тілді оқытудағы оқушылар санын бөлудің динамикасы

● 2015-2016 оқу жылы
● 2006-2007 оқу жылы

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІНІҢ
ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МИНИСТРЛІГІ

5.4 сурет
2015 ж. Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталықтарының құрамы, %

● Ата-анасының қарауынсыз қалғандар
● Қадағалаусыз және панасыз қалғандар
● Девиантты мінез-құлықтылар
● Өмірдің қиын сәтіне тап болғандар

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ
ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ КОМИТЕТІ

Егерде соңғы 15 жылдың динамикалық көрсеткішіне талдау жасасақ, жалпы білімнің деңгейі өсіп отырғанын көруге болады.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 30-бабына сәйкес, азаматтарға мемлекеттік оқу орындарында тегін орта білім алуына кепілдік беріледі. Орта білім алу міндетті болып табылады.

2015-2016 оқу жылдары Республика бойынша 10 күннен аса себепсіз сабақтан қалып, мектепке келмейтін мектеп жасындағы 547 бала (0,1% оқығандардың жалпы саны) анықталды. Іс-шаралар өткізудің нәтижесінде 366 оқушы мектепке қайта келіп, ал 181 бала сабаққа қатыспайтын іс-әрекеттерін жалғастыруда (26 аз қамтылған балалар және 104 қолайсыз отбасы, 0-тергеуде, 59-іздеуде, 62-оқығысы келмейді, 56-көші-қон), соның ішінде 131 бала 10 күннен аса себепсіз сабақтан қайта қалған [3].

Білім сапасының негізгі индикаторлық көрсеткіштерінің бірі ҰБТ болып саналады. Ұлттық бірыңғай тестілеу - жалпы орта білім беру мекемелерінде, жоғары және орта кәсіптік білім берудегі қабылдау емтихандарымен қатар жүретін оқытудың қорытынды аттестациялау нысандарының бірі. Қазақстанда 2003 жылдан бастап орта мектепті бітірушілермен ҰБТ тапсырылады.

2016 жылдың Ұлттық бірыңғай тестілеуге 84079 адам қатысқан, оның ішінде мектеп бітірушілер 69,4 пайызды құраған, сонымен қатар қазақ тілділер саны - 61739 адам (73,4 пайыз), орыс тілділері — 22340 адам (26,6 пайыз). Ең төменгі сатыдағы өтпеген бітірушілер саны - 14252 (16,95 пайыз), соның ішінде — 10267-і қазақ тілді оқыту және 3985-і орыс тілділер. Бес пәннен 100 баллдан жоғары жинаған 16565 бітірушілер болды (19,7 пайыз) [7].

Қосымша алған білімдерінің негізінде балалардың сапалы білім алудағы таңдауын қамтамасыз ету, отбасы мен балалардың әлеуметтік-экономикалық көкейкесті мәселелері шешіліп, жалпы қоғамда қалпына келтіру мүмкіндігі туар еді. Қосымша білім беру - оқыту мен тәрбиенің үдерісі, оқушы мен тәрбиеленушінің мақсатын, жан-жақты қалауын, қанағаттануын қамтамасыз етеді [8, 252 б].

Қазақстан Республикасының білім және ғылым Министрлігінің мәліметі бойынша, 2015-2016 оқу жылы Қазақстанда 860 қосымша білім беру мекемелері іске асуда. 2015 жылы қосымша білім беруді қамту, яғни қосымша білім беру мекемелерінің және мектеп ішіндегі үйірмелер 1700573 баланы қамтыды (61,9% барлық балалар саны), 2014 жылмен салыстырғанда 109849 бала артық. Жалпы білім беру мектептерінде спорт секцияларының түрі кеңейтіліп, спорт ойындарының түрлері көбейтілді. 2015-2016 оқу жылы 35 мыңнан астам спорт түлерінің секциялары қызмет көрсетуде.

5.2 Кесте. Соңғы 5 жылдағы ҰБТ көрсеткіші

Жыл	Орташа балл ҰБТ
2012	70,9
2013	74,5
2014	76,9
2015	79,4
2016	81,2

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІНІҢ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МИНИСТРЛІГІ

Балаларға арналған әлеуметтік қолдау

2016 жылдың 9 ай ішінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің мәліметтері бойынша, 20 кәмелетке толмағандар бейімдеу орталықтары бар, оның ішінде 13-орталық облыстан, 5-Астана, Алматы, Семей, Жезқазған, Теміртау қалалары және 2-аудан орталығынан (Зыряновск ауданы және Шығыс Қазақстан облысы Ридер қаласы).

Осы кезеңде, кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі орталыққа 5107 кәмелетке толмағандар орналастырылды, соның ішінде 776-і ата-анасының қарауынсыз қалғандар, 4137-сі қадағалаусыз және панасыз қалғандар, 108-і арнайы білім беретін ұйымдарға жіберілген девиантты мінез-құлықтылар, 86-сы өмірдің қиыншылық сәттеріне тап болған кәмелетке толмағандар (5.4 сурет).

Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығына түскен 4998 бала орналстырылды: оның 4218 жасөспірімі - жанұяларға берілді, балалар үйі мен жетім балалар үйіне жіберілген, ата-анасының қарауынсыз қалғандары - 508, 86-қорғаншылыққа берілген, потранаттыққа-23 бала, арнайы мектепке - 97 жіберілген, басқа облыстардағы кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталықтарына - 34, басқа мемлекеттердегі сол сияқты ұйымдарға жіберілгені - 9, қонақжай отбасына - 23 бала жіберілген.

Кәмелетке толмағандар бейімделу орталықтарында кеңес берудің 20-сы, психологиялық, анықтамалық-ақпараттық қамтамасыз етуге бағытталған отбасын қолдау бойынша қызметтер, әлеуметтік және құқықтық көмек орталықтары болып табылады.

2016 жылдың 9 ай ішінде мониторинг қызметтерінің жанұяны қолдау қызметі ұйымдастырылған, 215 ата-ана мен 418 кәмелетке толмағандар құжаттарды рәсімдеуге, 2 ата-ана жұмысқа орналастыруға, 4-кәмелетке толмаған, 11 ата-ана және 73 кәмелетке толмаған арнайы білім беру құрылғыда, 1843 ата-ана мен 1542 балаға құқықтық кеңестер беріліп, көмек көрсетілді. Ата-ананың қомқорынсыз қалған, 97 оқу орны және 58 ұйым жетім балалар үшін 298 отбасына жолсапарлар жүзеге асырылды.

Жетім-балалар мен ата-анасының қамқорынсыз қалған балалар 1303 (2015 жылы - 813), қазақстандық азаматтардың отбасылар қорғаншылыққа және қамқоршылыққа - 330 (2015 жылы - 381), патронаттық тәрбиеге - 192 (2015 жылы - 177), бала асырап алу - 172 (2015 жылы - 255), өз отбасына 609 бала қайтарылды.

2016 жылдың 9 ай ішінде жетім-балалар мен ата-ананың қамқорынсыз қалған балаларға арналған 4 мекеме жабылды: «Үміт» балалар үйі (Қарағанды облысы), Раев атындағы Көкпекті балалар үйі, «Семей қаласының №3 балалар үйі» (Шығыс-Қазақстан облысы), Ақмола балалар үйі. Кәмелетке толмағандардың бейімделу орталығындағы жетім-балалар мен ата-ананың қамқорынсыз қалған балаларға арналған 2 мекеме қайта ұйымдастырылды: «Достық», «Светоч» жетімдер үйі (Шығыс-Қазақстан облысы) [3].

Қазақстанда білім жүйесін жетілдірудің басым бағыттарының бірі дарынды балаларды қолдау болып табылады. Егерде 2013 жылы Қазақстан бойынша дарынды балаларға арналған мектептер саны 99 болса, 2014 жылы 104 мектеп, ал 2016 жылы елімізде дарынды балаларға арналған арнайы 122 мамандандырылған білім ошақтарын ашуда «Дарын» мектебінің желісін көбейту көзделуде [4].

Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігінің мәліметі бойынша, 2014 жылдың соңында осы санаттағы балалар саны 141952 бала немесе 2,8% жалпы тұрғындардың 18 жасқа дейінгілері. Оның ішінде - мектеп жасындағылар - 66,4 пайыз, яғни 94256 бала. Білімді жетілдірудің Мемлекеттік бағдарламасының негізінде, инклюзивті тәжірибе арқылы «енгізілген білімнің» қағидасына сәйкес, балалар кедергісіз аймақта оқытылып және тиісті педагогикалық қолдауға ие болады [5, 57 б]. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің мәліметтеріне сәйкес 2015 жылы даму мүмкінділігі шектеулі балалардың саны 141 952 құрайды (2014 ж. — 138 513).

Қазақстан Республикасында мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған 100 арнайы мектеп, 38 арнайы балабақша, 55 психологиялық-медико-педагогикалық кеңестер, 142 психологиялық-педагогтық түзетулер, 13 реабилитациялық орталықтар, 734 логопедтық пункттар қызмет көрсетеді [6; 5, 58 б].

Техникалық және кәсіптік білім

Техникалық және кәсіптік білім берудің жүйесі еліміздің экономикасының өсуі мен еңбек нарығының қажеттілігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Қазақстан Республикасында 2015-2016 оқу жылдары 807 техникалық және кәсіптік мекемелер жұмыс істеді. Алдыңғы жылмен салыстырғанда олардың саны 13 бірлікке өскен немесе 1,6 пайыз.

Қазақстанның 807 мекемесінде техникалық және

кәсіптік білім берудің 777 күндізгі бөлімі, 399-сырттай бөлімі жұмыс жасайды. Техникалық және кәсіптік білім беру мекемелерінің 638-і (79,1 пайызы) қалада, 169-ы (20,9 пайызы) ауылдық жерде орналасқан. Қазақстанның техникалық және кәсіптік білім беру құрылымдары 799 бірлікпен (99 пайыз) колледж, 4 (0,5 пайыз) училищелері, 4 (0,5 пайыз) жоғарғы техникалық мектептері ұсынылған.

2015-2016 оқу жылы техникалық және кәсіптік білім беру қызметімен жалпы білім алушылар саны 498965 адамды құрады, оның ішінде 238,2 мыңы немесе 47,7 пайызы - әйелдер [9].

2015-2016 оқу жылы техникалық және кәсіптік білім берудегі қаладағы оқушылар саны 450301 адамды (90,2%), ауылда - 48664 адамды (9,8%) құрады.

Ал техникалық және кәсіптік білім берудің күндізгі бөлімі бойынша 2015-2016 оқу жылы 422395 адам (84,6%), кешкі формада - 3233 адам (0,6%), ал сырттай оқытуға - 73337 адам (14,8%).

2015-2016 оқу жылы техникалық және кәсіптік білім беруде 183 мамандыққа және 463 біліктілікке оқыту жүргізілді. 55,4 пайыз оқытылуда немесе 294,3 мың адам техникалық, технологиялық, ауылшаруашылық мамандығымен оқытылып, қамтамасыз етілді.

2016 жылы техникалық және кәсіптік мекемелерден білім алған бітірушілер саны 165946 адам, соның ішіндегі 129729-ы күндізгі бөлімде білім алғандар. Күндіз бітіргендердің 93,2 мың адамы (71,8%) жұмыспен қамтылған, ал 14,1 мың адамы (8,5%) оқуларын жоғары оқу орындары мен колледждерде одан әрі жалғастырған.

2015-2016 оқу жылы Республикада техникалық және кәсіптік мекемелерде 37489 ұстаз қамтылып, 5623 кәсіптік білім беру шеберлері, жалпы оқытушылардың арасында 73,4% ерекше әйел ұстаздар, кәсіптік білім беру саласында өз ісінің шебері саналатын - 45,0% оқытушы қызмет атқарады [9].

Жоғары білім

Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметіне сай, 2015 жылы Қазақстанда жоғары және жоғары оқудан кейінгі білім беру саласында білім беру қызметін 125 жоғары оқу орны жүзеге асырған.

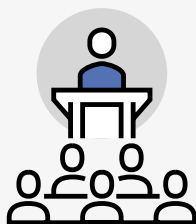
2015 жылы Қазақстан Республикасында 83 университет, 21 академия, 19 институт және оларға теңестірілген білім беру ұйымдары, 2 Ұлттық зерттеу университеті қызмет атқарған.

2015-2016 оқу жылының басында 374181 адам (81,4%) университетте, 27154 адам (5,9%) академияда, 35417 адам (7,7%) институттар мен оларға теңестірілген ұйымдарда, 22617 адам (4,9%) ұлттық жоғары оқу орнында оқып жатқан.

Оқушылар құрамын бакалавриат бағдарламасы бойынша — 459 369 адам, магистратура бойын-

5.5 сурет Студенттердің жоғары оқу орнының түрі бойынша үлестірілуі (2015-2016 оқу жылы) %

Университеттер

81,4%

Академиялар

5,9%

Институттар мен оларға теңестірілген ұйымдар

7,7%

Ұлттық университеттер

4,9%

ДЕРЕККӨЗІ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА
МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

ша — 29 882 адам, PhD докторантура бойынша — 2 288 адамды құраған.

Бұл ретте, бакалаврдың 7,4%, магистранттардың 22,4%, докторанттардың 25,6% мемлекеттік тапсырыс бойынша оқыса, қалған студенттер ақылы негізде білім алуға.

Студенттердің жалпы санынан 78% (358233 адам) күдізгі бөлімде, 30214 адам (6,6 %) кешкі бөлімде, 70922 адам (15,4 %) сырттай оқу бөлімінде оқыған.

Жоғары оқу орнында барлық білім алып жатқандар құрамынан 216879 адам (47,2%) мемлекет меншігіндегі, 236700 (51,5%) жеке меншіктегі, 5790 адам (1,5%) шетел меншігіндегі ЖОО-да білім алып жатқан.

Көрсетілген мерзімдегі оқу тілі бойынша студенттердің үлес салмағына сәйкес, 287 899 адам (62,7%) — мемлекеттік тілде, 157 357 адам (34,2%) — орысша, 13 932 (3%) — ағылшынша, 60 (0,01%) — қытайша, 36 (0,007%) — немісше, 85 (0,083 %) — арабша оқыған [10].

Қазақстандық студенттер негізінен (68,9%) ақылы негізде оқиды. Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметіне орай, 2015-2016 оқу жылында студенттердің 28% (128536 адам) мемлекеттік білім гранттарының есебінен тегін білім алған.

5.3 кесте

Оқу нысаны бойынша студенттер сананың үлестірілуі (2015-2016 оқу жылы)

Оқу нысаны бойынша студенттер сананың үлестірілуі

Мемлекеттік білім гранттарының есебінен	128 536	28,0%
Мемлекеттік білім беру тапсырысы есебінен	9242	2%
Оқыту қызметін сатып алу есебінен	316 338	68,0%

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА
МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

Білім алып жатқан студент жастардың елдері бойынша үлесі келесідей: 448540 білім алушы (97,6%) — Қазақстан азаматтары, 6865 адам (1,5%) — ТМД азаматтары, 3964 адам (0,9%) — алыс шетелдерден келген азаматтар.

Квота бойынша білім алып жатқан студенттер сипаттамасын талдау қатысушылар арасында жеңілдіктер бойынша білім алып жатқандардың келесідей санын көрсетті: соғысқа қатысушылары мен мүмкіндігі шектеулі жандар үшін жеңілдіктер мен кепілдіктер бойынша 5 адам, 18 жастан асқан I және II топтағы мүмкіндігі шектеулі жандар саны — 622, 18 жасқа дейінгі бала күнінен мүгедектер мен мүгедек балалар саны — 380, жетім және қорғаушысынан айырылған студенттер саны — 2259, ауыл жастары қатарынан шыққан студенттер саны — 59989, ұлты қазақ, бірақ азаматтығы қазақстандық емес студенттер саны — 2587.

Қазақстан жоғары оқу орындарындағы оқытушы профессорлық құрамының саны 40 844 адамды құрады (2013 жылы — 41 635, 2014 жылы - 40 320). Сонымен қатар, ЖОО-ның ғылыми дәрежесі бар ОПК (оқытушы-профессорлық құрам) саны әлі де аз және ол 50,4 % құрап отыр. Тек 2% ғана PhD доктор дәрежесі бар [11].

Қазақстандық ЖОО-дар әлемдік рейтингтерге белсенді қатысады. QS рейтингіндегі әлемдік мықты университеттерді бағалау алты қағидаға негізделді:

1. Академиялық абыройы 40%;
2. Жұмыс берушілер арасындағы абыройы 10%;
3. Оқытушы құрамның студенттерге қатынасындағы саны 20%;
4. Дәйексөз келтіру индексі 20%;
5. Шетелдік студент үлесі 5%;
6. Шетелдік оқытушы үлесі 5%;

QS WUR рейтингінде 2016 жылы 8 қазақстандық университет көрсетілген.

Рейтингтің «үздік үш жүз» мықты университет қатарына әл-Фараби атындағы ҚазҰУ 2015 жылмен салыстырғанда 39 позицияға көтеріліп, 236 орынды иеленсе, «үздік төрт жүздікке» Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті 26 позицияға көтеріліп,

5.4 кесте

Қазақстандық ЖОО-ның QS World University Ranking жүйесіндегі орны

2016 жылғы орны	2015 жылғы орны	ЖОО атауы
236	275	әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
345	371	Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
411-420	551-600	Қ.Сәтпаев атындағы ҚазҰТУ
501-550	601-650	Абай атындағы ҚазҰПУ
601-650	701+	М.Әуезов атындағы ОҚМУ
651-700	701+	ҚБТУ
701+	701+	Бөкетов атындағы ҚарМУ
701+	701+	Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ
-	701+	С.Сейфуллин атындағы Қазақ агро-техникалық университеті

ИСТОЧНИК: [HTTP://WWW.TOPUNIVERSITIES.COM/](http://www.topuniversities.com/)

345 орынды иеленді. Қ.Сәтпаев атындағы ҚазҰТУ көрсеткіштерін 74% жақсартып, «үздік 411-420» қатарынан табылды. Абай атындағы ҚазҰПУ 100 позицияға көтеріліп, «Үздік 501-550» арасынан шықты, «601-650 үздікке» М.Әуезов атындағы ОҚМУ, «651-700 үздікке» ҚБТУ, «701+ үздікке» Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ кірді.

5000 үздік әлемдік ЖОО қатарына бес қазақстандық ЖОО кірген. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ — 2011, Қ.И.Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті — 2253, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті — 2721, С.Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университет — 3110, С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті — 3822 және Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті — 4706 орындарға табан тіреген.

Жоғары оқудан кейінгі білім беру

2015-2016 оқу жылында Қазақстан Республикасында Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметіне сай, жоғары оқудан кейінгі білім бойынша кадр даярлауға мемлекеттік тапсырыс көлемі келесідей: магистратура - 7 241 орын, PhD докторантура — 623 орын [11].

Магистратура бойынша оқытындардың жалпы саны 29882 адамды құрады. Олардың ішінде ғылыми педагогикалық бағдар бойынша - 21615 адам (72,3%), кәсіптік бағдар бойынша — 8267 адам (27,7%) білім алып жатыр. Қазақстан Республикасында магистранттарды дайындау екі бағдар бойынша жүргізіледі: ғылыми педагогикалық (21 615 адам — 72,3%) және кәсіптік (8 267 адам — 27,7%).

5.5 кесте.

Дайындық бағдар бойынша магистратура студенттері санының үлестірілуі (2015-2016 оқу жылы)

Оқу түрі/бөлім	Адам	Үлесі (%)
Ғылыми және педагогикалық бағдар	21 615	72,3%
Кәсіптік бағдар	8 267	27,7%
Барлығы	29882	100%

Грантта оқитын магистранттар мен коммерциялық негізде оқытындар қатынасы 48,1% (грант) және 50,4% (оқыту қызметін сатып алу есебінен), оның ішінде 278 магистрант (1%) мекеме есебінен оқыса, 552 магистрант 1,8% құрайтын шетелдік азаматтар.

Қазақстанда докторантураның әлемдік ғылыми кеңістікте еркін бағдарлана алатын жас ғалымның сапалы жаңа форматын дайындауға бағытталған үлгісі жүзеге асуда.

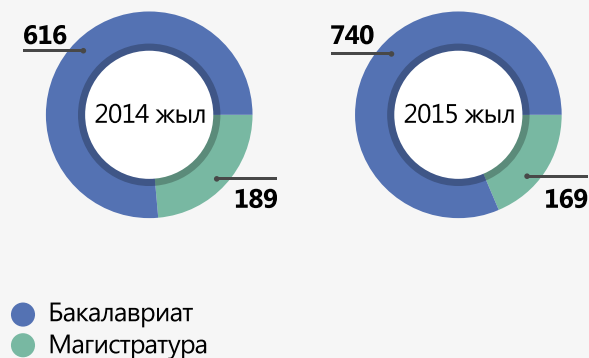
Жастар (29 жасқа толған және оған дейінгі жастағы азаматтар) магистратурада білім алушылардың 84,7% (25309 адам) докторантурада оқытындардың 93,2% (1135 адам), резидентура тыңдаушыларының 93,2% (2168 адам) құраған.

Магистратурада білім алып жатқандар саны басым мамандықтар: әлеуметтік ғылымдар, экономика және бизнес — 24,6%, техникалық ғылымдар мен технологиялар — 24,1%, білім беру — 16,2%, құқық - 10,5%.

Докторантурада оқытындардың жалпы саны 2288 адамды құраса, олардың арасындағы әйелдер саны 1394 адамды, яғни 60,9% құраған.

5.6 сурет

Мемлекеттік бюджет есебінен ұтқырлық бағдарламасына қатысқан студенттер саны, 2014-2015 жж., адам.

ДЕРЕККӨЗІ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ БОЛОН ПРОЦЕСІ ЖӘНЕ АКАДЕМИЯЛЫҚ ҰТҚЫРЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

2015 жылы докторантураны 533 адам бітірсе, олардың ішінде 175 адам немесе 32,8% диссертация қорғады. Докторантура бойынша білім алып жатқандар саны басым мамандықтар: техникалық ғылымдар мен технологиялар — 26,4%, әлеуметтік ғылымдар, экономика және бизнес — 15,1%, жаратылыс ғылымдары — 9,7% [12].

Академиялық ұтқырлық

Қазіргі әлемде болып жатқан түбегейлі өзгерістер білім беру жүйесіне зор ықпал ететін интеграциялық үрдістерді құрайды. Түрлі елдердің білім беру стандарттарының үйлесімінен көрінетін ашық әлемдік кеңістік құрылуда. Қазақстандық жоғары білімнің қазіргі уақыттағы міндеттерінің бірі білім беруді модернизациялау, білім қолжетімділігін, сапасын және тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Аталмыш мақсаттарға жетуге көп жағдайда академиялық ұтқырлық қолқабыс болады. Білім алушыларға арналған мемлекеттік бюджет есебінен сыртқы ұтқырлық бағдарламасы алғаш рет 2011 жылы басталды.

2015 жылы Қазақстанның 48 ЖОО-да академиялық ұтқырлық бағдарламасын жүзеге асыру үшін мемлекеттік бюджеттен 725789,160 мың тенге бөлінді.

5.7 кесте.

Академиялық ұтқырлық бағдарламасын мемлекеттік бюджет есебінен қаржыландыру динамикасы (мың. теңге)

	2014	2015
Бюджеттік қаржы көлемі	629748,0	725789,2

2015 жылы АҚШ, Еуропа және Оңтүстік-Шығыс Азия ЖОО-нда академиялық ұтқырлық бағдарламасы

бойынша 909 адам (алдыңғы жылмен салыстырғанда 13% артық) білім алған. Оқу мерзімі бір семестрден кем болмаған. Оның ішінде Еуропада — 840 адам (92,4%), АҚШ-та — 50 адам (5,5%), Оңтүстік-Шығыс Азияда — 19 адам (2,1%) білім алған.

Білім саласындағы инновацияның қолданылуы

Заманауи қоғамның дамуындағы басты фактордың бірі инновация болып табылады, яғни өмір үрдісіне инновациялық технологиялардың енгізілуі. Бүгінгі әлемдік экономика жағдайында елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және дамыған 50 мемлекеттің қатарына ену үшін инновациялық кластердің дамуы негіз болып табылады.

Қазақстандағы инновацияның өндірістік процесіне енгізудің 2015 жылғы жоспарында ең белсенді аудандары - Қостанай облысы, Астана қаласы, Шығыс Қазақстан және Қызылорда облыстары болып табылады. Қазақстанның ұлттық инновациялық саясатын, инновациялық экономиканы жүзеге асыруда қабілетті, инновациялық жобаларды жасап, оларды жүзеге асыратын білікті мамандарды дайындауды қамтамасыз ететін міндетті инновациялық білім жүйесін қалыптастыру негіз болып табылады.

Қазақстан Республикасының білім жүйесіндегі инновациялардың бірі - мектептердің 12 жылдық білім жүйесіне көшуі. Негізгі мақсаттары: балалардың 6 жастан бастап білім алуы, жоғарғы оқу орындарындағы жалпы білім беру бағдарламаларының санын қысқарту, жоғарғы оқу орындарының оқыту бағдарламасын халықаралық стандартқа сәйкестендіру.

Еуропа Кеңесі Декларациясына (1992 ж.) сәйкес әлемдік білім кеңістігінде 136 мемлекетте соның ішінде АҚШ, Жапония, Германия, Франция сияқты дамыған мемлекеттерде 12 жылдық орта білім жүйесі жүзеге асады. ТМД мемлекеттерінің ішінде 12 жылдық білім алу жүйесін Беларусь, Украина, Өзбекстан және Балтық мемлекеттері таңдаған [13].

2016 жылдың 1 қыркүйегінен бастап еліміздегі 12 жылдық білім алу жүйесіне барлық мектептердегі 1-сынып оқушыларына арналған бастауыш мектептерге арналған 24 оқу бағдарламалары, негізгі және жоғарғы мектептерге арналған 84 оқу бағдарламалары, 22 әдістемелік құрал және жалпы білім беретін мектептердегі мұғалімдерге арналған 31 ұсыныс құрастырылған [14].

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының ұйымдастыруымен 2016 жылдың 2-ші тоқсанында өткізілген «Жастар арасындағы қоғамдық-саяси жағдайды қарастыру» атты әлеуметтік зерттеу нәтижесі бойынша 12 жылдық білім жүйесіне көшуді жастардың 21%-ы қолдады. Қолдаушылардың жалпы көрсеткіші 37,1% құрады. NEET (оқымайтын және жұмыс істемейтін жастар) санатындағылардың 65%-ы, жалпы жастар

5.7 сурет
2014 - 2015 жж. мемлекеттік бюджет қаржыландыруы негізіндегі академиялық ұтқырлықтың динамикасы, адам

2014 жыл

2015 жыл

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

санатының 58,6%-ы 12 жылдық білім жүйесіне көшуді қолдамады.

Көптілді білім алу Қазақстанның білім жүйесіндегі мерзімді инновация болып табылады. Бұл жаңалықтың өзектілігі экономикалық, мәдени және саяси саладағы интеграциядағы жалпы әлемдік үрдіспен анықталады. Көптілді білім алу, тіл құзіретіне қабілетті, халықаралық білім кеңістігінде және еңбек нарығында, мәдени байланысқа негізделетін қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілін меңгеретін білікті, бәсекеге қабілетті мамандарды дайындауға бағытталған.

2016-2017 оқу жылынан бастау алған білімнің жаңа жүйесіне кезеңдеп көшу 2019 жылы аяқталады деп жоспарланған. 2019 жылдан бастап, мектептерде негізгі оқыту тіліне қарамастан, Қазақстан тарихын қазақ тілінде, Дүниежүзі тарихын орыс тілінде оқыту қарастырылған. Жоғарғы сынып оқушыларына (10,11,12 сынып оқушыларына) 2019 жылдан бастап химия, физика, информатика, биология сияқты 4 пәнді ағылшын тілінде оқыту көзделген. Барлық мектептерде қазақ тілі пәнінен бөлек, «Қазақстан тарихы» пәні қазақ тілінде оқытылады.

2016 жылдың соңына қарай біліктілікті арттыруға арналған арнайы курстарды 90 мың мұғалім, оның ішінде 67 мың мұғалім жаңа білім жүйесімен аяқтауы жоспарланған. Биология, химия, физика және информатика пәндерінен сабақ беретін 600 мұғалім 2016 жылы ағылшын тілінің төрт айлық курсына аяқтауы тиіс.

Көптілді білім беруді жүзеге асырудағы табысты мысал ретінде ағылшын тілінде сабақ беретін Назарбаев Зияткерлік мектебін және Назарбаев Университетін айтуға болады. Бұл білім ордаларында сапалы білім жинау, еліміздегі жастардың зияткерлік және кәсіби тұрғыда өсуіне жол ашады.

2015 жылы 594 жас білікті мамандардың алғашқы түлектері бітіріп шықты (446 бакалаврмен 148 магистрлер).

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының ұйымдастыруымен 2016 жылдың 2-ші тоқсанында өткізілген «Жастар арасындағы қоғамдық-саяси жағдайды қарастыру» атты әлеуметтік зерттеу аясында Қазақстан Республикасы жастарының көптілді білім жүйесіне деген көзқарастары анықталған. Жастардың мектеп пәндерін үш тілде оқытуға байланысты пікірлері бөлінген. Сұралған жастардың негізгі санаты (49,1 %) осы жаңа жүйені қолдады. NEET (оқымайтын және жұмыс істемейтін жастар) санатындағылардың 52,3 % қолдады. Бұл мәліметтер еліміздегі жастардың білім беру жүйесіне көптілді білім беру реформасын енгізуді қолдайтындарын көрсетеді. Алайда, қазіргі таңда бұл реформаны қолдамайтындардың саны дәл осындай болып тұрғаны алаңдатады.

Қазақстан Республикасында еліміздегі жалпы білім жүйесінің локомативі, инновация енгізудегі ерекше алаңы болып табылатын «Назарбаев Зияткерлік

мектебі» жүйесі бар. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» (НЗМ) - халықаралық білім беру бағдарламаларын анықтау және енгізудегі тәжірибе алаңы болып табылады.

НЗМ негізінде зерттеулер, сараптама, анықтама, енгізу және білім берудің заманауи модельдері жүзеге асырылады. 2015 жылдың соңындағы нәтиже бойынша 20 Зияткерлік мектепте 13448 оқушы білім алған. Олардың ішінде 818 оқушысы 1-6 сынып аралығындағы оқушылар және 12630 7-12 сынып оқушылары. 2015-2016 жылы НЗМ-да білім алғандардың саны алдыңғы жылмен салыстырғанда 2002 оқушыға артқан. 20 мектептің ішінде 10 мектеп физика-математикалық бағытта, 9 мектеп химия-биология бағытында, бір мектеп Халықаралық Бакалавриат бағытында білім береді [15].

Көріп отырғанымыздай, Назарбаев Зияткерлік мектептері жұмыс істегелі бері осындай мектептері бар аудандар мен білім алушылардың саны көбеюде.

2011-2012 жылы қабылданған Мемлекеттік білім беру бағдарламасына байланысты, Қазақстанда білім сапасының мониторингінің бір түрі болып табылатын оқудағы жетістіктердің сыртқы бағасы ОЖСБ енгізілді.

2015 жылы ОЖСБ қыркүйек айының 9 мен 14 қараша аралығында 46 жоғары оқу орнында өткізілді. 55093 студенттің ішінде 49654-і қатысты. Олардың ішінде күндізгі оқу бөлімінде 46631 адам, сыртқы оқу бөлімінде 3023 адам. 2015 жылы Республика бойынша ОЖСБ нәтижесінің ортақ ұпайы 200 ұпайдан 79 ұпайды құрады. (2014 ж. -81 ұпай); қазақ тілді бөлімнен - 78, орыс тілді бөлімнен - 80,8 [16].

Қазақстандағы жоғары білім сапасын бағалау жүйесінің тиімділігін қамтамасыз ету үшін 2015 жылы ЖОО-ды аккредиттеудің ұлттық үлгісін енгізу жұмыстары жалғастырылды. Қазақстан Білім беру сапасын қамтамасыз етудің еуропалық реестрдің үкіметтік мүшесі болды. Аккредиттеу органдарының ұлттық реестріне 10 аккредиттеу агенттігі кіреді, оның ішінде 2-і Қазақстаннан және 8-і шетелдік (3 — Германиялық, 1 — Австриялық, 3 — АҚШ, 1 — Ұлыбританиялық) ұйымдар.

Ұлттық реестрге 10 аккредиттеу агенттігі кіреді: 2 қазақстандық (БСҚҚТА, АРТА) және 8 шетелдік агенттік (ACQUIN, ASIIN, FIBAA, AQ Austria, ABET, ACBSP, MSA-CESS, IMAREST).

Қазақстандағы ұлттық институттық аккредиттеуді Аккредиттеу және рейтингтің тәуелсіз агенттігі (АРТА) және Білім беру сапасын қамтамасыз етудегі қазақстандық тәуелсіз агенттік (БСҚҚТА) жүзеге асырады.

ҚР БҒМ Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығының мәліметіне сай, 2015 жылы ұлттық аккредиттеу агенттіктерінен 73 ЖОО институттық аккредиттелді, бұл барлық ЖОО-ның 64,2% құрайды, олардың ішінде: Ұлттық ЖОО — 8 (88%); мемлекеттік

ЖОО—29 (93,5%); біріккен ЖОО—14 (93,3%); Халықаралық ЖОО—1 (100%); жеке ЖОО—20 (36,3%).

БСҚҚТА-да институттық аккредиттеуден 46 қазақстандық ЖОО өтті, олардың ішінде: ұлттық ЖОО—4; мемлекеттік ЖОО—16; біріккен ЖОО—10, жеке ЖОО—15; АРТА-да 26 ЖОО өтті, олардың ішінде: ұлттық ЖОО—4; мемлекеттік ЖОО—13; біріккен ЖОО—4, жеке ЖОО—5.

2016-2019 жылдарға арналған Білім мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сай, Қазақстанда 2015 жылы зерттеу университетін дамыту жалғасты. Қазақстанда зерттеу университеттерін құру Елбасының инновациялық экономиканы қалыптастыру бойынша бағытының сүбелі жалғасы. Оның жүзеге асуы елдің шикізат экспортына тәуелділігінен арылуын және қайта өңдеу, интеллектке бағытталған ғылымды қажет ететін салалардағы дамудың жоғары динамикасын қамтамасыз етеді. Қазақстандағы зерттеу университетінің алғашқы үлгісі «Назарбаев Университет» болып табылады. Бұл — білім беру, ғылым және өндірісті өзара интеграциялау, тиімді академиялық орта қалыптастырып, отандық ғылыми құрылымдардың әлемдік ғылыми кеңістікке енуі үшін жағдай жасау мақсатында Президент бастамасымен құрылған халықаралық жоғары оқу орны [17].

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылдың 19 желтоқсанындағы «Қ.И. Сәтпаев атындағы Қазақ Ұлттық техникалық зерттеу университеті» коммерциялық емес акционерлік қауымдастығын құру мәселелері туралы» №1330 Қаулысына сәйкес, Білім және ғылым министрлігінің от 2015 жылдың 12 қаңтарындағы №6 бұйрығымен «ҚазҒЗТУ» КеАҚ Құру шараларының жоспары бекітілді. Жаңа ұйымдастырушылық құрылымда ондаған оқу және зерттеу институттары, мыңнан аса оқымыстылар — академик, ғылым докторлары мен кандидаттары жұмылдырылған. Олар айналысатын өзекті ғылыми-техникалық мәселелер шеңберіне арнайы физикалық-механикалық ерекшеліктері бар наноқұрылымдық материалдарды өндіру; түсті метал рудаларын өндіру және қайта өндірудің инновациялық технологияларын өндіріске енгізу; пласттық мұнай өнімдерін өндірудің жаңа технологияларын дайындау және т.б. кіреді. Қазақстан Президенті қазіргі жағдайда ел экономикасы кәсіби дайындығы жоғары кадрлар, әсіресе инженерлік-техникалық бағдардағы мамандарды қажет етіп отырғандығын тілге тиек ете отырып, жаңа университет базасында ірі ғылыми-зерттеу орталығын салуды міндеттеді.

Жағымды жайт дарынды балаларға арналған мектептердің саны көбеюі, 2016 жылы «Дарын» мектептерінің жүйесін құраушы 122 мектеп бар.

5.8 сурет
ҚР жастарының 12 жылдық білім жүйесіне көшуге деген көзқарастары,%

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО ДЕРЕКТЕРІНЕ СӘЙКЕС)

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Балаларды қорғау комитетінің кәмелеттік жасқа толмаған жетім-балалар мен ата-ананың қараусыз қалған балалар маңызды жұмыстар атқарған. 2016 жылдың 9 айы ішінде жетім-балалар мен ата-ананың қараусыз қалған балаларға арналған білім беру мекемелерінің жүйесінде 4 мекеме қысқарды. 2016 жылы 9 айы ішінде отбасыларға, 2015 жылдың қарағанда, 38%-ға артық жетім-балалар орналастырылды.

Қазақстан Республикасында білім алуға барлық тұрғынға мүмкіндік жасалған, соның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларға. 2016 жылы Қазақстан Республикасында мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған 100 арнайы мектеп, 38 арнайы балабақша, 55 психологиялық - медико-педогогикалық кеңес беру, 142 психологиялық - педагогикалық реттеу, 13 қалпына келтіру орталығы, 734 логопед пункттері ашылған.

ҰБТ-ұлттық бірыңғай тестілеу нәтижесінің ортақ көрсеткіштері соңғы 5 жыл ішінде өсіп келеді: 2012 жылғы 70,9 баллдан 81,2 баллға өскен.

2015 жылы қосымша білім алушылардың саны 2013 жылмен салыстырғанда 20%-ға (680-нен 860-қа дейін) өскені байқалған.

2016-2017 оқу жылында елдегі білім берудің жаңартылған мазмұнына, Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі инновациялармен (мектептегі 12-жылдық білім беруге көшу, көптілді білім беру еңгізу) байланысты кезеңдік өту басталды.

Қазақстандағы техникалық және кәсіби білім беру жүйесі тұрақты дамуды көрсетеді, бұл техникалық және кәсіби білім беру мекемелердің саны өткен жылмен салыстырғанда шамасы 12-ге немесе 1,5 %-ға өскенін көріп отырмыз.

Қазақстанның жоғары мектебін 125 ЖОО құрайды.

Демографиялық жағдай, жоғары оқу орындарының қысқаруы, ҰБТ қатысушылары санының қысқаруына байланысты Қазақстан ЖОО студенттері құрамының кері динамикасы байқалады.

Статистикалық ақпаратты талдау соңғы 10 жылда Қазақстанның орта білім беру мекемелері қатысушыларының арасында орыс тілінде білім алушылар үлесінің 7,3% қысқарғаны туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Өз кезегінде қазақ тілінде білім алушылар үлесі бірқалыпты өсу үстінде (7,4%). Бұл тенденция білім берудің барлық деңгейіне тән және жалпы халық құрамындағы қазақ ұлты өкілдерінің үлесінің артуы, көптілді білім беруді дамыту бағдарламаларын енгізу сияқты түрлі жағдайларға байланысты.

Қазақстандық ресми білім беру сапасымен қамтамасыз етудің жүйесі Қазақстанның білім беруіндегі барлық деңгейін реформалаудағы негізгі басымдықтардың бірі болып табылады. Жоғары білім беру жүйесінде күндізгі оқу түрі басым (78%). Бұл, өз кезегінде, өмір бойына созылатын бейресми білім беру мәселесін өзектендіреді және қазақстандық білім беру заңнамасындағы кемшіліктер және өмір бойына созылатын білім алудың ортақ жүйесінің құрама бөлігі ретінде бейресми білім беруді әлсіз заңнамалық реттеу туралы мәселені жарыққа жығарады.

Магистратура гранттары санының бакалавриат гранттарының санына қатынасы әлемдік ЖОО контингенті құрылымына сәйкес (1:5).

ЖОО-н аккредиттеудің ұлттық үлгісі енгізілген. 2015 жылы қазақстандық аккредиттеу агенттіктерінен 72 жоғары оқу орындары институттық аккредиттеуден өтті.

Жоғары оқудан кейінгі білім жүйесіндегі білім алушылар арасында магистратура бойынша оқытындар саны басым, олардың 72,3% ғылыми-кәсіптік бағыт бойынша білімдерін шыңдауда. Магистратура мен докторантура қатысушыларының арасында мамандықтар бірдей таралған. Анағұрлым кең таралғандар мамандықтар: әлеуметтік ғылымдар, экономика және бизнес, технология және техникалық ғылымдар, білім беру.

Қазақстандық жоғары оқу орындары әлемдік

рейтингтерге белсене қатысуда. Қазақстандық ЖОО-ның ғаламдық рейтингтердегі жоғарғы орындары — елдің тиісті келбетін қалыптастырумен қатар өзге де маңызды көрсеткіштер (адам капиталын дамыту мен ел бәсекелестігінің индексі және т.б.) бойынша оның позициясын нығайтуға қосқан үлесі.

Республикада мақсаты тағылымнан өту мерзімінде қосымша кәсіби тәжірибе алу, шетелдік университеттердің оқу бағдарламаларымен танысу, ортақ оқыту бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша шетелдік ЖОО-мен жаңа шарттар жасасу мүмкіндіктері болып табылатын академиялық ұтқырлық бағдарламалары белсенді түрде жүзеге асуда.

Қазақстандағы жоғары және жоғары оқудан кейінгі білімнің басымдығы білім беру, ғылым және өндірістің өзара интеграциясы болып табылады. Қ.И.Сәтпаев атындағы Қазақ Ұлттық техникалық зерттеу университеті сынды зерттеу ЖОО құрылды. Мұнда еліміздің іргелі және қолданбалы ғылыми-білім берушілік зерттеулермен айналысатын үздік ғалымдарының пулы құрылған.

Автономды білім беру ұйымы «Назарбаев Университет» ғаламдық білім беру мен ғылыми жаңалықтар флагманына айналды. Оның инженерлік мектептерінде инновациялық білім және ғылыми жобалар сәтті жүзеге асуда. 2015 жылы маңызды межеге жетті. Кәсіби дайындығы жоғары алғашқы 594 жас түлектерді ұшырды. (446 бакалавр және 148 магистр).

5.2 ҒЫЛЫМДАҒЫ ЖАСТАР: ӨРЛЕУ МЕН БАСТАМАЛАР

Соңғы жылдары Қазақстан ғылымында айтарлықтай өзгерістер болды. Институттың заманауи жағдайы 2011 жылы 18 ақпанда бекітілген № 407-IV «Ғылым туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес, ғылымды қаржыландырудың жаңа механизмін енгізу мен ғылымды бақылаудың жаңа моделіне көшуімен сипатталды.

Қазақстанда ғылыми ортаның кадрлық потенциалының жағдайын тұрақтандыру үрдісі 2014 жылға дейін жалғасып, ғылыми қызметкерлердің санының тұрақты өсу үрдісі байқалды. 2012-2014 жылдар аралығында ғылыми қызметкерлердің саны 1,2 есе өсті. 2015 жылы Республикадағы ғылыми қызметкерлердің саны 24735 адамға жетті.

Соңғы кездері ғылымға келіп жатқан жастардың көбейіп жатқаны байқалады. Қазақстан республикасының Ұлттық экономика министрлігі Статистика Комитетінің мәліметтеріне сәйкес 2015 жылы 35 жасқа дейінгі ғылыми зерттеулермен айналысқан қызметкерлер саны 2012 жылмен салыстырғанда 1,2 есеге ұлғайған (2012 жылы – 7762 адам, 2015 жылы – 9008 адам).

Ғылым мен техника саласындағы Мемлекеттік сыйақы, Қазақстан Республикасының ғылым мен білім Министрлігінің атаулы 6 сыйақысы, мемлекеттік ғылыми жәрдемақы (50 жастарға және 25 атақты ғалымдар) ғылым, білім саласындағы елеулі ынталандыру болып табылады.

Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру көлемі соңғы жылдары көбеюде. 2011 жылы ғылымды дамыту үшін 26,8 млрд. теңге бөлінсе, 2012 жылы 46,3 млрд. теңге бөлінген. Келесі екі жыл арасында ғылыми зерттеулерді қаржыландырудың өсу үрдісі сақталып келеді.

2015 жылы ғылыми-зерттеу және тәжірибе-құрастырушы жұмыстарға алдыңғы жылмен салыстырғанда 4,5% ұлғайып, 63902,9 млн теңге бөлінген. Қолданбалы зерттеулерге арналған шығындардың жалпы көлемі 53,3%, фундаментальді зерттеулерге 22,9 % және тәжірибе-құрастырушы жұмыстарға - 23,8% құрады.

Қазақстанның ғылыми орталықтарының жұмысының нәтижесі бойынша тәжірибелі- құрастырушы жұмыстардың басты бағыты инженерлік жұмыстар мен технологиялар саласындағы ғылыми-зерттеу және тәжірибелі- құрастырушы жұмыстар болып табылады. Ғылыми-зерттеу және тәжірибелі - құрастырушы жұмыстардың шығыны 42,7% құрады. Жаратылыстану саласындағы ғылыми зерттеулерге кеткен шығын 36,6%, шаруашылық саласындағы ғылыми зерттеулерге 11%, медицина саласындағы ғылыми зерттеулерге - 3,9%, гуманитарлық саладағы ғылыми зерттеулерге 4,6%, әлеуметтік саладағы ғылыми зерттеулерге — 1,2% қаражат кеткен.

2015 жылдың соңына қарай ғылыми-зерттеулерді орындаушы 25 жасқа дейінгі қызметкерлердің саны 2636 адам, 25-34 жас аралығындағы 6372 адамды құрады. Олардың ішінде зерттеуші-мамандар 25 жасқа дейінгілер 1486 адам, 25-34 жас аралығындағылар 4928 адам. 25 жасқа дейінгі 428 адам ғылыми немесе академиялық дәрежеге ие, 25-34 жас аралығындағылар - 2882 адам [19].

Бүгінде Қазақстанның жас ғалымдарына әлемдік ақпараттық ресурстар қолжетімді және әлемдік компаниялар мен баспалармен (Thomson Reuters, Springer, Elsevier) келісімдер мен лицензиялар бекітілген.

Халықаралық рейтингісі жоғары баспаларда еліміздегі ғалымдарының басылымдық белсенділігі байқалады. 2015 жылы әлемнің алдыңғы қатарлы журналдарында жарияланған еңбектердің саны 1995 құрады, олардың ішінде Scopus (Elsevier) — 976, Web of Core Collection (Thomson Reuters) - 327 және екеуінде бірдей - 692.

Екі жақты негізделген ғылыми - зерттеу бірлестігі дамып келеді, Ұлыбритания, АҚШ, ҚХР, Корея, Жапония, Мысыр, Германия, Италия, Франция, Польша, Ресей, Украина т.б елдермен ғылым және

техника саласында 30-дан астам келісім бекітілген.

Бүгінгі таңда ғылыми жұмыстарды ұйымдастырушылар ғылыми мектептердегі тиімділіктің болмауы, жастардың бастамалық қабілеттерінің төмендігі, ғылыми ізденістерге деген мотивацияның болмауы сияқты қиындықтарға кезігеді. Сонымен қатар, ғылыми мансап жастарда төменгі өмір деңгейі, төменгі әлеуметтік қамтамасыз ету, жалпы алғанда, «сәтсіздікпен» байланысады, бұған қарама-қарсы мысалы үлкен шетелдік компаниядағы жұмысты айтуға болады [20].

Жастарды ғылыми салаға ынталандыру үшін моральдік, материалдық және ұйымдастырушылық нысандарды пайдалану қажет. Ынталандырудың моральді тәсілі деп университеттердегі бұйрықтардағы алғыстар, сертификаттар, мадақтаулар, докторантураға түсудегі ұсыныс хаттарды айтуға болады. Ынталандырудың материалдық тәсілдеріне атаулы жәрдемақылар, сыйақылар, қосымша қаражат, қала сыртындағы және шетелдердегі іс-шараларға сапарлар және «Университеттің кадрлық резерв» жобасына енуін айтуға болады. Ынталандырудың ұйымдастырушылық нысанына ең белсенді студенттер мен жас ғалымдарды конференциялар мен сайыс комитеттеріне мүшелікке өткізу, оларды ағын старостасы, кафедра меңгерушісінің орынбасары етіп тағайындау т.б жатады. Субъектілерді мақсатты түрде ынталандыру олардың шығармашылықтарына, мансап сатысымен көтерілулеріне ықпал етеді [21].

Жастарға ғылым саласындағы зияткерлік қабілеттерін арттыру мақсатында Қазақстанның ЖОО-да ғылыми ұйымдар мен жоғарғы оқу орындарының басқаруымен және ғылым мен техниканың даму мәселелерін қарастыруға жас ғалымдарды шақыратын «Жас ғалымдардың кеңесі» қоғамдық ұйымы құрылған. Бұл ұйымдар жас ғалымдардың негізгі және қосымша зерттеулерге белсене қатысуына, ғалымдардың мүмкіндіктерін біріктірулеріне және көкейкесті ғылыми мәселелерді шешуге ықпалын тигізеді [22].

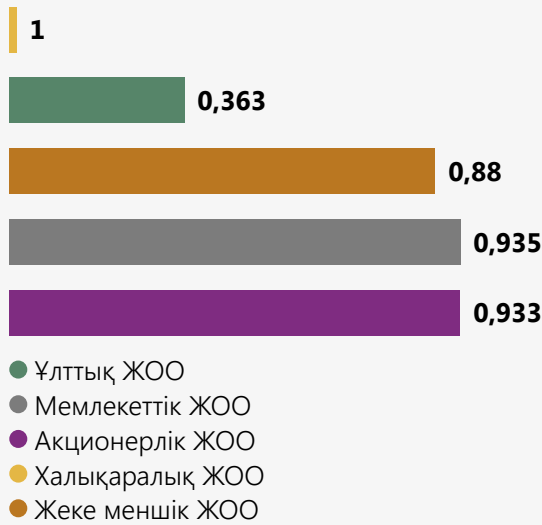
Соңғы кездері ғылымға көңіл бөліп, бет бұрып жатқан көптеген жастар байқалады. Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру көлемі артты. 2015 жылы ғылыми зерттеулер мен тәжірибелі- құрастырушы жұмыстарға кеткен ішкі шығындар алдыңғы жылмен салыстырғанда 4,5 % өсіп, 69302,9 млн. теңгені құрады.

Қазақстандағы ғылым саласындағы жұмыс нәтижесі бойынша ғылыми зерттеулер мен тәжірибелі-құрастырушы жұмыстардың басты бағыты инженерлік және технологиялар саласындағы зерттеулер болып табылады. Және де ғылыми - зерттеу және тәжірибелі - құрастырушы жұмыстарға кеткен ішкі шығын 42,7 % құрады.

Бүгінде Қазақстанның жас ғалымдарына әлемдік

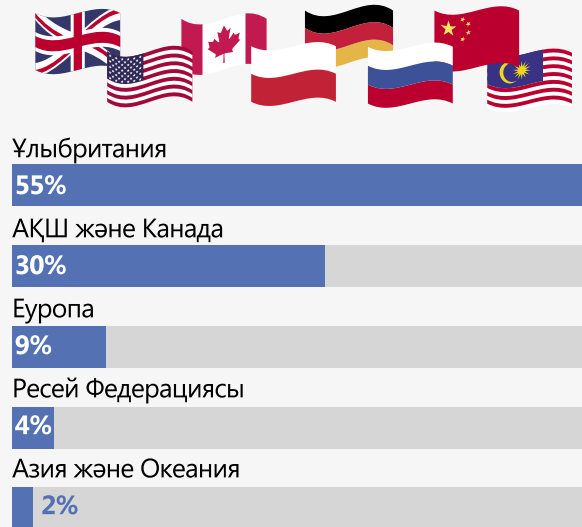

5.9 сурет
ЖОО арасындағы институттық аккредиттеу

ДЕРЕККӨЗ: «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАР ОРТАЛЫҒЫ» АҚ

5.11 сурет
«Болашақ» бағдарламасының стипендиаттарының білім алып жатқан мемлекеттеріне қарай бөлінуі, %

ДЕРЕККӨЗ: АҚ «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ ОРТАЛЫҒЫ»

ақпараттық ресурстар қолжетімді және әлемдік компаниялар мен баспалармен (Thomson Reuters, Springer, Elsevier) келісімдер мен лицензиялар бекітілген.

Халықаралық рейтингісі жоғары баспаларда еліміздегі ғалымдарының басылымдық белсенділігі байқалады. 2015 жылы әлемнің алдыңғы қатарлы журналдарында жарияланған еңбектердің саны 1995 құрады, олардың ішінде Scopus (Elsevier) — 976, Web of Core Collection (Thomson Reuters) - 327 және екеуінде бірдей - 692.

Екі жақты негізделген ғылыми-зерттеу бірлестігі дамып келеді, Ұлыбритания, АҚШ, ҚХР, Корея, Жапония, Мысыр, Германия, Италия, Франция, Польша, Ресей, Украина т.б елдермен ғылым және техника саласында 30-дан астам келісім бекітілген.

5.3. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУЕТІН АРТТЫРУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕТІН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТИПЕНДИЯЛЫҚ «БОЛАШАҚ» БАҒДАРЛАМАСЫ

Еліміздің жас, дарынды азаматтарына әлемнің үздік университеттерінде білім алуларына мүмкіндік беретін, Қазақстан Республикасы Президентінің «Болашақ» халықаралық стипендиясы бағдарламасы елдің тұлғалық капиталын дамытуға үлкен үлесін қосты.

2015 жылдан бастап, магистр дәрежесі мен доктор атағына ие қазақстандық үміткерлер шетелдік

магистратура және докторантура бағдарламаларына мүмкіндік алды. Елді индустрияландыру кадрларын дайындауға бағытталған отандық жоғарғы оқу орындарының білім процесіне докторанттарды дайындайтын жаңа бағдарлама - Split PhD енгізілді. Қазақстанда 2015 жылдан бастап тіл үйрету дайындығы «6+6» моделі негізінде, яғни, 6 ай елімізде және 6 ай шетелде білім алу жүйесі негізінде жүргізіледі.

«Болашақ» Халықаралық стипендиясын жүзеге асыру барысында әлемнің 33 еліндегі 200 үздік университеттерде білім алуға мүмкіндік беретін стипендия 11126 қазақстандыққа берілді [23].

2016 жылдың 1 маусымдағы дерегіне сәйкес,

5.12-сурет «Болашақ» бағдарламасының стипендиаттарының жынысына қарай бөлінуі, %

ДЕРЕККӨЗ: АҚ «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ ОРТАЛЫҒЫ»

5.11 кесте. 2015 жылы НЗМ-де білім алушылардың санаттары, оқушылар саны

Білім алушылардың санаттары	Оқушылардың саны, адам
Толық емес отбасындағы балалар	2103
Көпбалалы отбасындағы балалар	1501
Зейнет жасындағы ата-аналар	238
Ата-анасы жұмыссыз	1166
Ата-анасы мүгедек	244
Асырап алушы қарауындағы балалар	34
Мүгедек балалар	33
Ауылдық жерден келген балалар	1285
Кішігірім қалалар, аудан орталықтарынан келген балалар	1650

ДЕРЕККӨЗ: «НАЗАРБАЕВ ЗИЯТКЕРЛІК МЕКТЕБІ» БІЛІМ БЕРУ АВТОНОМДЫҚ ҰЙЫМЫНЫҢ 2015 Ж. ЖЫЛДЫҚ ЕСЕБІ [16].

«Болашақ» бағдарламасымен 18-29 жас аралығындағы 948 стипендиат білім алуда, олардың ішінде 483-і ер адамдар, 465-і әйел адамдар. Стипендиаттар Ұлыбритания, АҚШ, Канада, Франция, Германия, Швейцария, Ресей, Оңтүстік Корея, Жапония т.б елдердің 24 жоғарғы оқу орындарында білім алуда.

2016 жылғы мәлімет бойынша, «Болашақ» бағдарламасымен білім алушылардың саны 55% Ұлыбританияда, АҚШ пен Канадада - 30%, Еуропа мемлекеттерінде - 9%, Азия мен Океанияда - 2%, Ресей Федерациясында - 4% құрады.

2016 жылдың 1 маусымдағы дерегіне сәйкес, тілдік дайындықтарды 18-29 жас аралығындағы 233 адам өтуде. Бұл көрсеткіш жалпы тілдік курстарда білім алушылардың 25 % құрайды.

Жалпы білім алушы стипендиаттардың саны 1516, олардың 948-і 18-29 жас аралығындағылар. Бұл көрсеткіш жалпы үміткерлердің 62,5 % құрайды.

18-29 жас аралығындағы үміткерлер арасында ең жиі кездесетін мамандықтар: «Ақпараттық және технологиялар мен жүйелер», «Мемлекеттік саясат; Политология», «Мұнайгаз ісі», «Экономика. Қаржы. Бухгалтерлік есеп және аудит; Бағалау», «Сәулет. Құрылыс. Қала құрылысы», «Энергетика», «Қоғамдық денсаулықты қорғау», «Журналистика. Қоғаммен байланыс», «Құқық», «Халықаралық қатынастар», «Білімді басқару».

«Болашақ» Халықаралық стипендиясын жүзеге асыру барысында, әлемнің 33 еліндегі 200 үздік университетте білім алуға мүмкіндік беретін стипендия 11126 қазақстандыққа берілді.

2015 жылдан бастап магистр дәрежесі мен доктор атағына ие қазақстандық үміткерлер шетелдік магистратура және докторантура бағдарламаларына мол мүмкіндік алды.

2016 жылдың 1 маусымдағы дерегіне сәйкес, «Болашақ» бағдарламасымен 18-29 жас аралығындағы 948 стипендиант білім алуда.

2016 жылғы мәлімет бойынша, «Болашақ» бағдарламасымен білім алушылардың саны 55% Ұлыбританияда, АҚШ пен Канадада - 30%, Еуропа мемлекеттерінде - 9%, Азия мен Океанияда - 2%, Ресей Федерациясында - 4% құрады.

«Болашақ» жүйесі ілгері дамуда. Сонымен қатар, жыл сайын бұл бағдарлама арқылы оқуға түсу шарттары қиындап кетті. Яғни, бұл бәсекеге қабілетті жас мамандарды дайындауға қажетті қағида. Өзекті және қажет деген мамандықтар бойынша кәсіби мамандарды даярлауға елімізде ерекше көңіл бөлінуде.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. ҚР 1 наурыз 201216 ж. «2016-2019 ж. аралығындағы Қазақстан Республикасының білімі мен ғылымын дамыту бағдарламаларын бекіту» туралы. [Электрондық ресурс] - қолжетімді режимі: http://control.edu.gov.kz/sites/default/files/gpron_ukaz_ot_1.03.2016_no2015_1.pdf (27.08.2016);
2. «2015/16 оқу жылының басындағы Қазақстан Республикасындағы жалпы білім беретін мектептер» атты Қазақстан Республикасының ұлттық экономика министрлігінің комитетінің бюллетені. (ҚР БҒМ әкімшілік мәліметінен). «Әлеуметтік сала». 23 Серия [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016 г.);
3. 2015 жылғы және 2016 жылғы балалардың құқығын қорғау саласындағы негізгі нәтижелер. Бала құқығын қорғау Комитетінің есеп беруі. [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: <http://www.balakk.kz/sites/default/>

- files/upload/files/%20%D0%B7%D0%B0%202015%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB.pdf (19.09.2016 г.)
- Дарынды балаларға арналған білім беру жүйесі. Ресми сайты РНПЦ «Дарын». [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: <http://daryn.kz/blogs/fromorg/4/11> (17.09.2016 г.)
 - «2015 жылғы Қазақстан жастары» Ұлттық баяндама Астана: ҒЗО «Жастар». - 2015. — 141 с.
 - ҚР білім беру жүйесіндегі қызметкерлердің республикалық тамыздық педагогикалық жиыны. «Жаңарту шартындағы арнайы білімнің дамуының үрдісі мен мүмкіндіктері». Паннелдік сессиясы [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: <http://edu.gov.kz/ru/news/respublikanskoe-avgustovskoe-pedagogicheskoe-soveshchanie-rabotnikov-obrazovaniya-respubliki> (16.09.2016 г.)
 - 2016 ж. ҰБТ нәтижелері туралы ақпарат. ҚР БҒМ сайты. [Электронный ресурс] — қолжетімді режимі: <http://edu.gov.kz/ru/news/informaciya-ob-itogah-provedeniya-ent-2016-goda> (16.09.2016 г.)
 - 2016-2017 ж. аралығындағы Қазақстан Республикасындағы жалпы білім беретін мектептердегі білім жүйесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы. Нұсқаулық-әдістемелік хат. Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰҒА. - 2016. - 277 с.
 - «2015/16 ж. аралығындағы техникалық және кәсіби білім алу» Қазақстан Республикасының ұлттық экономика министрлігі комитетінің бюллетені 23 Серия. «Әлеуметтік сала». [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016 г.)
 - «2015/16 ж. аралығындағы Қазақстан Республикасындағы жоғарғы оқу орындары». Қазақстан Республикасының ұлттық экономика министрлігі комитетінің бюллетені Серия 23. «Әлеуметтік сала». [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016 г.)
 - Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігінің 2014-2018ж. арналған стратегиялық жоспары.
 - «2015/16оқу жылына арналған жоғарғы оқу орнынан кейінгі білім алу». Қазақстан Республикасының ұлттық экономика министрлігінің комитетінің бюллетені Серия 13. «Әлеуметтік сала». [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016 г.)
 - «100 нақты қадам» Ұлт жоспарын жүзеге асыру туралы СЦК брифингінде Ерболат Досаев мәлім етті. Қазақстан Республикасының ұлттық экономика министрлігінің комитетінің ресми интернетресурсы. [Электрондық ресурс] қолжетімді режимі: http://economy.gov.kz/ru/news/detail.php?ELEMENT_ID=69434 (19.09.2016 г.)
 - ҚР 12-жылдық орта білім беру туралы концепциясы. Жоба. Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰҒА. - 2010. - 24 с.
 - «Назарбаев Зияткерлік мектептері» білім жүйесінің автономдық жылдық есеп беру.- 2015. [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: <http://nis.edu.kz/ru/about/reports/?id=4865> (10.09.2016 г.)
 - 2015 жылғы республикадағы жоғарғы оқу орындарындағы ЖБІБ. [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: <http://control.edu.gov.kz/ru/ob-itogah-voud-2015-goda-v-vuzah-respubliki> (19.09.2016 г.)
 - К.Бекишев ҚР білім жүйесіндегі инновациялар. // Танымдық-ғылыми білім алу: шақырулар мен мүмкіндіктер. Академик В.В. Лунин және Н.Е. Кузьменко түзетулерімен. М.: Мәскеу университетінің басылымы. 2013. - с. 36-53
 - А.А.Нурмагамбетов Халықаралық мобильдікті жүзеге асыруда отандық ЖОО-ның тәжірибесі. // «Халықаралық мобильдік: басқару, қаржыландыру, нәтижелер мен сапа қамтамасыздығы» Алматы қ., 2016 ж. 14-15 сәуір.
 - «2015 ж.ҚР-дағы Ғылыми сала» Қазақстан Республикасының ұлттық экономика министрлігінің комитетінің бюллетені. Серия 17. «Ғылым мен инновациялар». [Электрондық ресурс] — қолжетімді режимі: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersScience?_afLoop=3445685485792725#%40%3F_afLoop%3D3445685485792725%26_adf.ctrl-state%3D1atw93q72d_30 (19.09.2016 г.)
 - Технологиялардың физикалық институттарындағы жас ғалымдар мен студенттердің ғылыми жұмысы. Мүмкіндіктер, қиындықтар, шешу жолдары. Мартюшев Н.В. //Негізгі зерттеулер. — № 9 (1 бөлім). — С. 103
 - ҚР-дағы ғылыми инновациялардың дамуындағы жас ғалымдардың үлесі. С.Баишев аты-

дағы Ақтөбе университетінің баспасы. 2014
Бекбосынова Г.К., Айбасова А.М.

22. 22. Ғылым мен жастар: қатынастар мен әлеуметтік болжамдар // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық университет. Жансаутова К.С., Тажибаева Г.Д. [Электрондық ресурс]—қолжетімді режимі: <http://repository.enu.kz/bitstream/handle/data/10726/molodezhi-nauka.pdf?sequence=1> (19.09.2016)
23. Болашақ бағдарламасының тарихы // Оф. сайт АО «Халықаралық бағдарламалардың орталығы» МОН РК. [Электрондық ресурс] –Қолжетімді режимі: <http://bolashak.gov.kz/ru/o-stipendii/istoriya-razvitiya.html> (19.09.2016)

Жастардың әлеуметтік – экономикалық жағдайы

6 ТАРАУ

6.1. ЖАСТАРДЫҢ МЕМЛЕКЕТТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК - ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ҚАТЫСУЫ

Әлеуметтік — экономикалық даму кез келген мемлекеттің қызметінің негізі болып табылады. Мемлекеттің әлеуметтік — экономикалық дамуының негізінде елдің адамгершілік, интеллектуалдылық, генетикалық, экологиялық және демографиялық әлеуеті түсіндіріледі. Заманауи қоғамның дамуы мен қызметінің ең маңызды факторының бірі халықтың шамамен бесінші бөлігін құрай отырып, әлеуметтік өзгерістерде және реформалардың жүзеге асуында маңызды рөл атқаратын жастар болып табылады.

Қазіргі таңда, статистикалық мәліметтерге сүйенсек, көбінесе жастардың саны басым болып келетін қызмет саласы, бұл көтерме және бөлшектеп сату, мотоцикл және көліктерді жөндеу (16%), ауыл, балық және орман шаруашылықтары (15,5%),

6.1 сурет
Экономикалық қызмет түрлеріне байланысты
15—28 жас аралығындағы жұмыс істейтін
жастар, 2016 жыл, 2 тоқсан (мың адам)

Экономикада қамтылғандар, барлығы	2178,4
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	337,1
Өнеркәсіп	245,0
Кен өндіру өнеркәсібі және карьерлерді қазу	58,1
Өңдеу өнеркәсібі	136,6
Электрмен жабдықтау, газ, бу беру және ауа баптау	36,3
Сумен жабдықтау, кәріз жүйесі, қалдықтардың жиналуын және таралуын бақылау	14,0
Құрылыс	198,4
Көтерме және бөлшек сауда; автокөліктер мен мотоцикл жөндеу	347,6
Көлік және қоймалау	136,2
Тұру және тамақтану бойынша қызметтер	47,7
Ақпарат және байланыс	58,4
Қаржы және сақтандыру қызметі	70,5
Жылжымайтын мүлік операциялары	26,3
Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	76,0
Әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету саласындағы қызмет	65,7
Мемлекеттік басқару және қорғаныс; міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	147,5
Білім беру	231,6
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызмет	89,1
Өнер, ойын-сауық және демалыс	45,6
Басқа қызмет түрлерін ұсыну	56,0

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА
МИНИСТРЛІГІНІҢ СТАТИСТИКА КОМИТЕТІ

6.2 сурет
Мемлекеттік органдарда, құрылымдарда,
лауазымдық өкілетті атқаруда, еңбек қызметін
жүзеге асырып жатқан жастардың мемлекеттік
басқаруға қатынасы.

Өңір	29 жасқа дейінгі мемлекеттік қызметкерлер	29 жасқа дейін (%)
Астана қаласы	284	34,8
Алматы қаласы	446	32,4
Ақмола облысы	745	23,6
Ақтөбе облысы	732	29,4
Алматы облысы	1034	25,9
Атырау облысы	367	23,8
Шығыс Қазақстан облысы	919	23
Жамбыл облысы	526	20,5
Батыс Қазақстан облысы	627	26,4
Қарағанды облысы	859	25,5
Қостанай облысы	831	24
Қызылорда облысы	329	16,7
Маңғыстау облысы	353	31,3
Павлодар облысы	677	24
Солтүстік Қазақстан облысы	680	25,5
Оңтүстік Қазақстан облысы	1139	25,7
Барлығы	10548	25

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ
ЖӘНЕ ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ АГЕНТТІГІ

өнеркәсіп (11,2%), және сонымен қатар білім саласы (10,6%) (6.1 сурет).

Мемлекеттік органдарда, құрылымдарда, лауазымдық өкілетті атқаруда, еңбек қызметін жүзеге асырып жатқан жастардың мемлекеттік басқаруға қатынасын айтатын болсақ, ол жоғарғы деңгейде. Әсіресе, бұл сұрақ Қостанай (24%), Павлодар (24%), Атырау (23,8%), Ақмола (23,6%), Шығыс Қазақстан (23%), Қызылорда (16,7%) секілді облыстарды маңызды болып келеді (6.2 сурет).

Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызмет және жемқорлыққа қарсы агенттігінің деректеріне сәйкес 2016 жылдың 1 қаңтарында «А» корпусында (Саяси мемлекеттік қызметкерлер) жастардың арасынан тек 2 адам көрсетілген. Мемлекеттік қызметте жұмыс жасайтын жастардың басым бөлігі «Б» корпусында (Әкімшілік мемлекеттік қызмет атқарушылар) көрсетілген, олардың саны 10546 адам (6.3 сурет).

Сонымен қатар деректерді динамикаға сәйкестендіріп қарайтын болсақ, онда мемлекеттік қызметтегі жастардың үлесінің екі еседен де аса қысқарғандығы көрінеді.

6.3 сурет

Мемлекеттік қызмет саласында жасайтын жастардың көрсеткіш динамикасы

	2013	2014	2015	2016
А корпусы	90	2	4	2
В корпусы	21 856	22 304	22 937	10546

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ ЖӘНЕ ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ АГЕНТТІГІ

Бұның басты себебі ретінде «Қазақстан — 2050» Қазақстан Республикасының даму Стратегиясында ресми мәлімделгендей мемлекеттік қызметтің жаңа үлгісінің қалыптасу үрдістері мен саяси қызметкерлер санының жалпы қысқартылуы көрсетіледі.

Дегенменде, мемлекеттік қызметте жұмыс жасайтын жастардың үлес салмағының азаюына қарамастан, жастар үшін бұл саланың маңыздылығы, оның тартымдылығы және жастар үшін қызықты болуы бұрынғыдай жоғарғы деңгейде.

Мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуына жастарды қосып, араластырудағы басты рөл жастарға бағытталған жобаларды жүзеге асыру болып табылады. Олардың қатарына «Жасыл ел», «Дипломмен — ауылға!» жобасы, «Мәңгілік ел жастары индустрияға», сонымен қатар «Жастар кадрлік резерві».

(6.5 сурет) Қазақстан жастарының арасындағы ең танымал жоба «Жасыл ел» болып табылады. Бұл жоба аясында ең алдымен жас ұрпақты патриоттық тәрбиелеу, табиғатқа қамқор болуға баулу секілді мақсаттар көзделінді. «Жасыл ел» жобасын жүзеге асыру жылдарында 241 034 адам еңбек тәрбиесін алды. Жастардан құрылған бригадалар тек қалаларда ғана емес, сонымен қатар өрттен кейінгі ормандарды да тазарту жұмыстарымен айналысады [1] (6.6 сурет).

Жастар арасындағы танымалдығы жағынан екінші орындағы «Дипломмен — ауылға!» бағдарламасы аясында, жоба басталғаннан бері 46 мың адам ауылдық аймақтарға көшіп жұмыс жасауға кеткен. Олар-

6.4 сурет

Мемлекеттік органдарда, құрылымдарда, лауазымдық өкілетті атқаруда, еңбек қызметін жүзеге асырып жатқан жастардың мемлекеттік басқаруға қатынасы

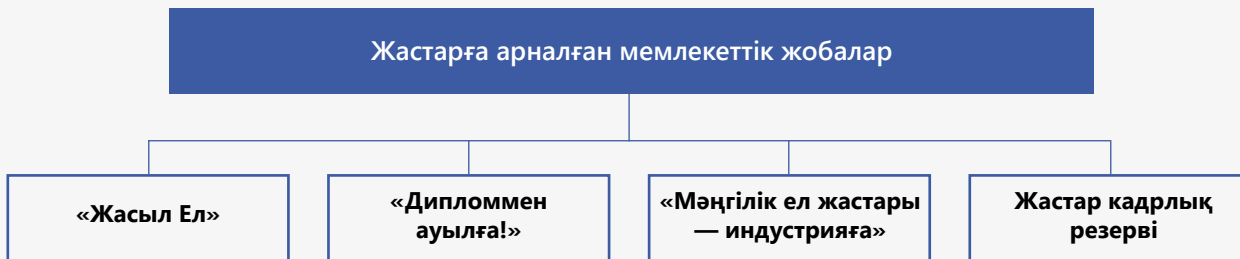
	Саяси	«А» корпусы	«Б» корпусы	«Б» корпусы (үлесі)	Облыс, елорда және республикалық маңызы бар қала әкімдері, олардың бірінші орынбасарлары және орынбасарлары	Облыс әкімшілігінің орталығы болып табылатын қала әкімдері	Облыстық маңызы бар қала әкімдері	Облыстық маңызы бар қала, аудандары және аудандық әкімдерінің орынбасарлары (Е-1)	Аудандық маңызы бар қала, ауыл, елді мекен және ауылдық округ әкімдері (Е-1)	Өкім орынбасары (Е-1)
Астана қаласы	0	1	283	35,33	0	0	1	1	0	0
Алматы қаласы	0	0	446	32,84	0	0	0	0	0	0
Ақмола облысы	0	0	745	23,79	0	0	0	2	9	5
Ақтөбе облысы	0	0	732	29,68	0	0	0	0	6	3
Алматы облысы	0	0	1034	26,13	0	0	0	0	9	13
Атырау облысы	0	1	366	24	0	0	1	0	4	3
Шығыс Қазақстан облысы	0	0	919	23,11	0	0	0	1	6	3
Жамбыл облысы	0	0	526	20,68	0	0	0	0	1	2
Батыс Қазақстан облысы	0	0	627	26,69	0	0	0	0	5	1
Қарағанды облысы	0	0	859	25,76	0	0	0	2	5	2
Қостанай облысы	0	0	831	24,21	0	0	0	1	9	2
Қызылорда облысы	0	0	329	16,89	0	0	0	0	1	0
Маңғыстау облысы	0	0	353	31,8	0	0	0	1	2	1
Павлодар облысы	0	0	677	24,23	0	0	0	0	6	2
Солтүстік Қазақстан облысы	0	0	680	0	0	0	0	10	1	
Оңтүстік Қазақстан облысы	0	0	1139	25,86	0	0	0	4	3	8
БАРЛЫҒЫ	0	2	10546	25,25	0	0	2	12	76	46

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ ЖӘНЕ ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ АГЕНТТІГІ

6.5 сурет

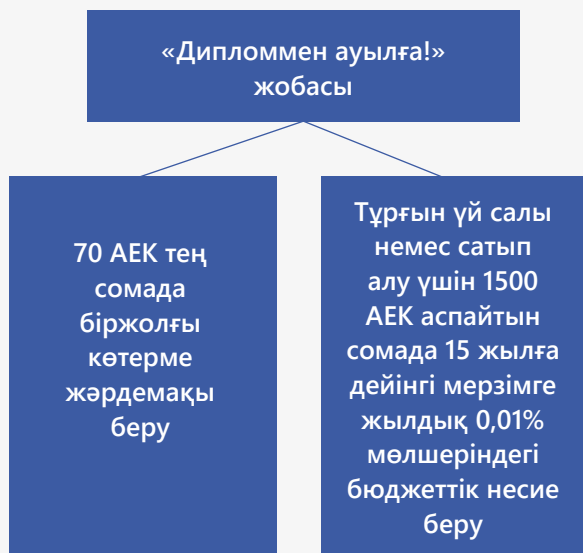
Жастарға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар

дың барлығы көлемі 9 млрд теңгеден асатын көтерме ақы алып, жартысы дерлігі баспана алу мақсатында несиелерге қол жеткізді. 2016 жылы жобаға тағы 6 мыңға жуық мамандар қатысты. Бұл жобаның жүзеге асуы өткен жылғылармен салыстырғанда ауылдық аймаққа кадрлік ағымның белгілі бір деңгейде өскендігін дәлелдейтін оңды нәтижелерге жетуге мүмкіндік берді. Әлеуметтік саланың және АПК — ның мамандарының келуі барлық облыстардан байқалады. Бірақ мамандардың саны басым болып келетін аймақ Алматы облысы — 5002, ОҚО — 4723 және БҚО — 4080. Бұл жоба 2009 жылы мемлекет басшысының тапсырысымен бастау алды.

6.7 сурет

«Дипломмен — ауылға!» жобасы

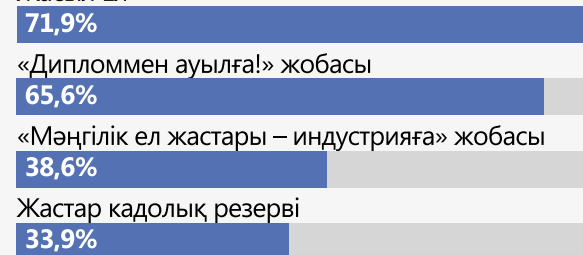
6.6 сурет. «Жасыл ел» жасақтарындағы еңбекші жастардың аймақтарға бөліп есептегендегі саны, 2016 жыл

Облыс/Қазақстан	Жастар саны
Ақмола	605
Ақтөбе	2199
Алматы	2263
Астана қ.	1120
Алматы қ.	1276
Атырау	600
Шығыс Қазақстан	1 600
Жамбыл	573
Батыс Қазақстан	1225
Қарағанды	905
Қостанай	308
Қызылорда	1000
Маңғыстау	1200
Павлодар	1350
Солтүстік Қазақстан	434
Оңтүстік Қазақстан	1350
БАРЛЫҒЫ	18008

ДЕРЕККӨЗ: «ЖАСЫЛ ЕЛ»

6.8 сурет

Жастардың жас мамандарға және жұмысқа орналасуына арналған жобалар туралы ақпараттануы, пайыздық көрсеткіште

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО ДЕРЕКТЕРІНЕ СӘЙКЕС)

Жас мамандарға жұмысқа орналасу саласында көмектесуге бағытталған «Мәңгілік ел жастары индустрияға», сонымен қатар «Жастар кадрлік резерві» атты екі жоба жастар арасында танымал емес, яғни кең таралмаған. Бұл жоба туралы ақпараттанған жастар саны мемлекеттегі жас азаматтардың үштен бір бөлігі (6.8 сурет) [2].

2014 жылдан бастап жүзеге аса бастаған «Мәңгілік ел жастары индустрияға» атты әлеуметтік жобасы «Қазақстан — 2050» стратегиясында елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың өзі алға тартқан басым бағыттардың бірі болып табылады, және де бұл жоба барысында білікті кадрлерді дайындау міндеті атқарылуы тиіс.

Жобаға қатысушы университеттердің саны 2015 жылы 2014 жылғымен салыстырғанда 7-ден 9-ға дейін көбейді, ал мамандықтар тізімі 19 дан 61 ге дейін көбейді. Ал студенттердің құрамы 2015 жылы 5000 адамды құрады. (6.10 сурет). «Мәңгілік ел жастары индустрияға» атты әлеуметтік жобаның грантына ие болғандар санының жалпы оқуға түскендермен салыстырғанда ең жоғарғы көрсеткіші Оңтүстік Қазақстан және Қызылорда облыстарына тиесілі болды (80%). Алғашқы түлектер 2018 жылы бітіреді деп күтіліп отыр.

«Жастар кадрлік резерві» атты жобаның мақсаттарын айтатын болсақ, оның құрылуы да Президенттің «мемлекеттік басқарудың, бизнестің және қоғамдық қызметтер саласының жүйелеріне арналған заманауи және тиімді басшылардың жаңа ұрпағын қалыптастыру» деген тапсырысымен шартты байланысты. Бұл басшылыққа 2008 жылы «Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанатының I съезінде жастарды тағайындаған болатын.

6.9 сурет

«Мәңгілік ел жастары индустрияға» әлеуметтік жобасы

Мақсаты - еңбек күші артық өңір (Алматы, Оңтүстік Қазақстан, Жамбыл, Қызылорда, Маңғыстау облыстары) жастарына білім беру және әрі қарай жұмыс күші жеткіліксіз елдің шығыс, батыс және солтүстік өңірлерінде жұмыспен қамту.

Жоба қатысушылары жатақханамен, азықпен және шәкіртақымен қамтамасыз етіледі.

6.10 сурет

«Мәңгілік ел жастары индустрияға» жобасы, 2015 жыл, [3]

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

6.11 сурет

«Жастар кадрлік резерві» жобасы

«Жастар кадрлық резерві» жобасы

Мақсаты—кәсіби дағдылар мен басқару құзыреттілігі артуының жоғары деңгейіне ие, кәсіби өсуге бағытталған заманауи және оңтайлы басқарушыларды қалыптастыру.

Міндеттері:

- басқару кадрларын табу, іріктеу, дайындау және оқыту;
- жаңа білім алу мен өзін-өзі жетілдіруге жас қазақстандықтардың кәсіби өсуі үшін қажетті жағдай жасау;
- озық оқыту технологияларына сүйенген кадрлық резервті дайындаудың оңтайлы жүйесін қалыптастыру.

7 жылдың ішінде «Жастар кадрлік резерві» атты жобасына қатысу үшін 13000 нан астам жас өтініш берген болатын.

Жобаның жалпы жүзеге асуы барысында, барлық уақыт бойы 404 адам әртүрлі ұйымдарда ашық конкурстық іріктеуден, тестілеу, оқытушы модульден, кәсіби біліктіліктерін бағалаудан, тағылымдамадан өтті.

Мемлекеттік органдарда және ұлттық компанияларда тағылымдамадан өткеннен кейін резервте тұратын қызметшілердің 40%-ы жұмыс орындарын ауыстырды. Олардың тіпті жартысынан көбі аудандықтан облыстыққа, қалалық/облыстықтан республикалық деңгейге көтерілді.

Жобаны жүзеге асырудың 2016 жылғы нәтижесі бойынша «Жастар кадрлік резервіне» 16 конкурсқа қатысушылар тіркелген болатын (6.12 сурет).

Қазақстан Республикасының ірі бизнесін жүзеге асыру салаларында, өндірістік үрдістерге қатыса отырып, әлеуметтік-экономикалық жүйеде жастар ерекше орынға ие болады.

Осындай бағытпен, «Қазатомпром ҰАК» АҚ жүйесінде жыл сайын жас мамандар жұмысқа орналасады. «Қазатомпром ҰАК» АҚ жүйесіне кіретін өндіріс орындары үнемі осының негізінде жұмыс берушінің жалақысын, жұмысшылардың арасында тәжірибелісін басшы етіп тағайындау, бірден жәрдемақы беру, үй алу үшін немесе басқа нәрселерге қол жеткізу үшін

жеңілдіктерді қарастыратындай жастарды қолдайтын арнайы бағдарламаларды жүзеге асырады.

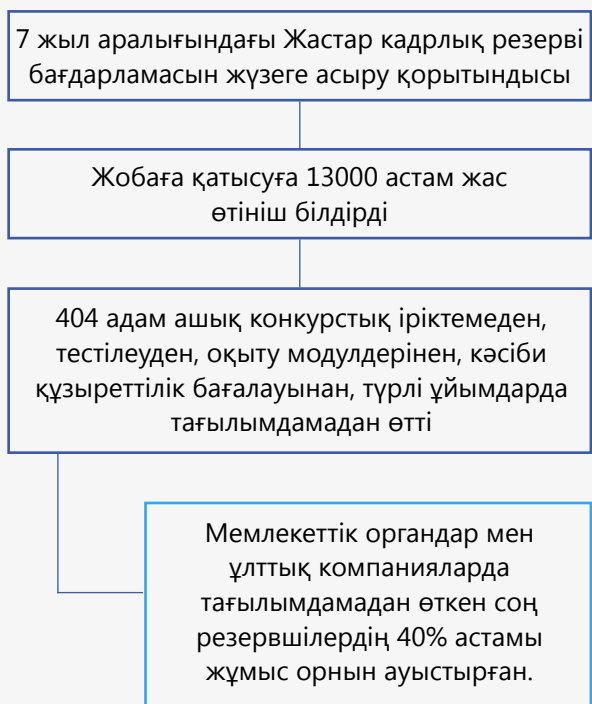
Бұдан басқа, жоғары оқу орындарының студенттеріне өндіріс орындарынан өндірістік және дипломалды тәжірибеден өтуге мүмкіндік беріледі.

Жастардың көбінесе өздерін белсенді көрсетуі кәсіподақтық қозғалыс аясында орын алады. Бүгінгі күнде, Қазақстан Республикасының кәсіподақ Федерациясы 2 млн 200 мың адамды біріктіріп отыр, оның ішінде 29 жасқа дейінгі жастар саны 545058 адам, яғни кәсіподақ мүшелерінің жалпы санының 25%-ын құрайды. 2010 жылдан бері Қазақстан Республикасының кәсіподақ Федерациясында жастар мәселесі бойынша Комиссия жұмыс атқарады. Барлық деңгейдегі кәсіподақ органдары жанынан жастар комиссиялары құрылды. Бас Кеңестің шешімімен «Кәсіподақ Федерациясының жастар саясатының негізі» бекітілді. Ең бастысы, жастар саясаты кәсіподақтың жастармен жұмысын жүйелендірумен, жастардың заңдық құқықтарын қорғаудағы мемлекеттік және қоғамдық ұйымдармен өзара байланыстағы ұзақ мерзімді позицияларды нақтылаумен, жастар арасынан кәсіподақ мүшелерін толықтырумен және кәсіподақтық қозғалыстың көшбасшыларын дайындаумен айналысады.

Қазіргі таңда, теміржолшылар, денсаулық сақтау жұмысшыларының, білім және ғылым, мәдениет, мұнай газ кешеніндегі кәсіподақтарда жастар санының өскендігі байқалады. Жастармен кәсіподақтық жұмысты шынайы жақсартудың негізінде кәсіподақтық активті дайындауды игеру мен оқу, үйрену жатады. Осыған орай, кәсіподақ жастарының алдында кәсіподақтық жұмыстың өзекті деген бағыттары бойынша білім алып, тәжірибелік қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді, соның ішінде, құқықтық мәселелер, ұжымдық келісімдер, ұйымдастыруды ұжымдық атқару, жастар және гендерлік саясат мәселелерін қарастырады.

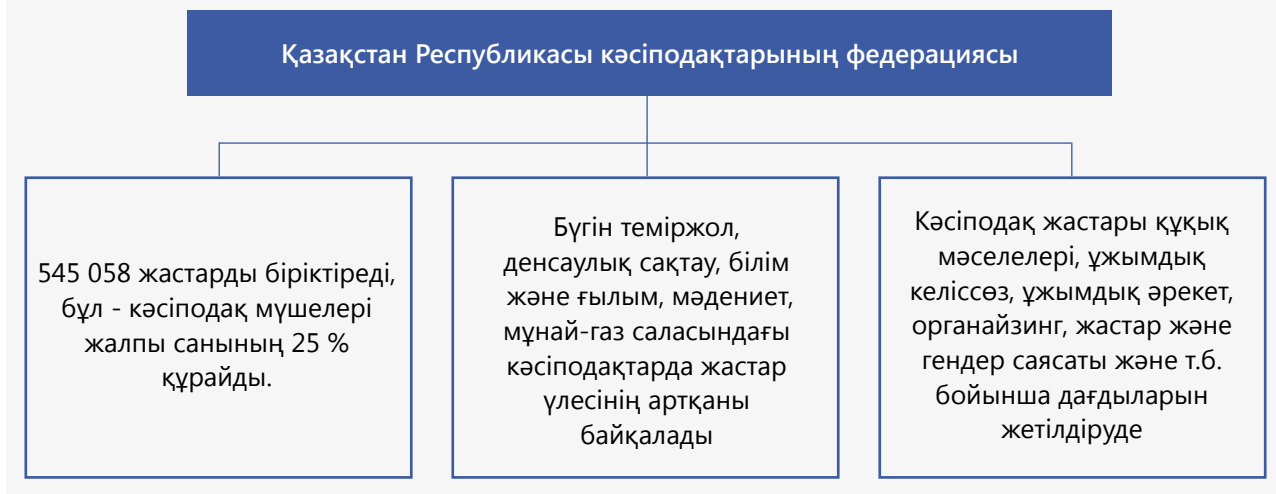
Жастардың құрылымының алдыңғы қатардағы тәжірибесі ретінде біз мысал ретінде Қостанайдағы, Маңғыстаудағы, Атыраудағы «Келешек» кәсіподақтық ұйымдарының жастар қанатын көрсете аламыз. Жұмыс барысында кәсіпшілер одағының белсенділері кәсіподақтың жағымды имиджін қалыптастыруға әсер ететін бірқатар шараларды іске асырды. Кәсіподақтың жас белсенділері ақпараттандырушы әрі насихаттаушы, ұйымдастырушы әрі әдістемелік жұмыстың үлкен бөлігін мойындарына алып атқарды. Бұдан басқа, Қазақстан Республикасының кәсіподақ Федерациясы жастар арасындағы кәсіподақ имиджін қалыптастыруда және жастарға арналған түрлі қызықты шараларды ұйымдастыруда (конференциялар, форумдар, семинар тренингтар, қайырымдылық акциялары, дөңгелек үстелдер) және ақпараттандырушы жұмыстарды (Бұқаралық Ақпарат Құралдарындағы айқын түсіндірулер, «Қазақстан кәсіподағы» газетінде жастармен жүр-

6.12 сурет
«Жастар кадрлік резерві» жобасын жүзеге асырудың нәтижелері

6.13 сурет
Кәсіподақтық қозғалысқа жастардың қатысу факторлары

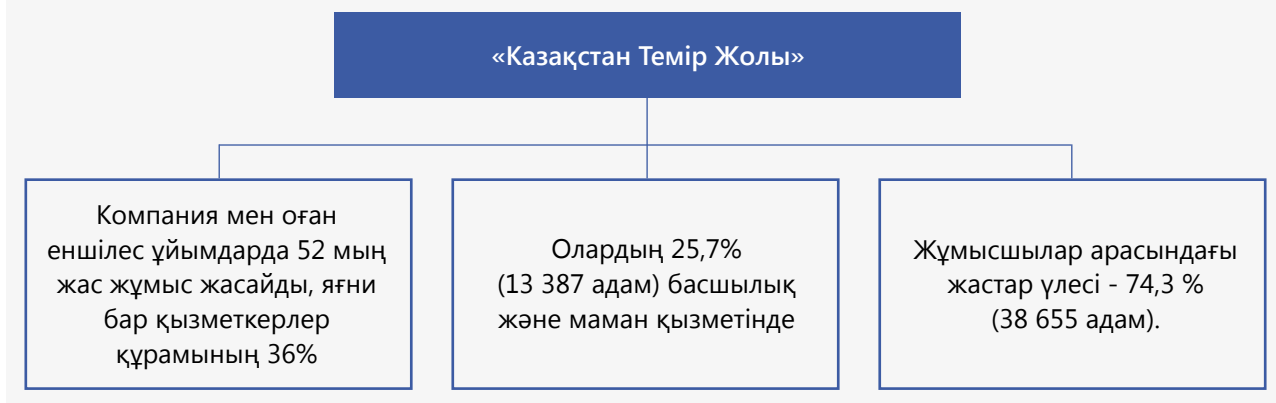
гізіліп жатырған жұмыстар туралы жариялау) атқаруда көмектесіп, бірігіп қызметтер атқарады.

Компанияның қызметіне жастардың араласуына үлкен мән беретін «Қазақстан Темір Жолы» Ұлттық корпорациясы. Өздерінің жастар саясатына арналған жеке бағдарламаларынан бөлек, компанияда нақты қадамдар бекітілген. Жекелеп алғанда, 2012-2015 жылдар аралығында 30-35 жас аралығына жататын Компания жұмысшыларының салыстырмалы саны 13%-ға дейін көбейді. Бүгінгі күнде, Компанияда және компанияның еншілес ұйымдарында барлық жұмысшылардың 36%-ын құрайтын 52 мың жас жұмысшылар қызметтерін атқарып жатыр. Олардың 25,7%-ы (13387 адам) басшылардың және мамандардың лауазымдарына ие. Жұмысшылардың арасындағы жастардың үлесі 74,3%-ды (38655 адам) құрайды. 2016 жылы жастарға арналған ұйымның бағдарламасын

жүзеге асыру барысында мемлекет аймақтарындағы теміржолшы жастарды қамтитын өте мәнді жастарға арналған бірқатар шаралар өткізілді. Сонымен қатар, компания жұмысшылардың және жастардың әлеуметтік қамсыздануына үлкен мән береді.

Дегенменде, жүзеге асырылып жатқан шараларға қарамастан, қазіргі таңда, еліміздің әлеуметтік — экономикалық дамуындағы жастардың рөлі әлі де жоғары деңгейде емес. Статистикалық деректерге сүйенетін болсақ, олардың көп бөлігі біліктілікті талап етпейтін салаларда қызмет атқарып жүр. Бірінші кезекте, әңгіме сауда — саттық және ауыл шаруашылық салаларында болып отыр. Осылайша, жастардың еңбек нарығының көрсеткіші жоғары білімге ие бола тұра, мемлекет жастарының бәсекеге қабілеттілігінің жеткіліксіз болуын дәлелдеп отыр.

6.14 сурет
Өндірістік үрдістерге жастардың қатысуының факторлары

6.2. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ ЕҢБЕКТІ ЖӘНЕ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУДЫ РЕТТЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

«Қазақстан–2050: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» стратегиясы аясында жастар саясатының артықшылықтарын жүзеге асыру ең негізі мақсаттардың бірі болып табылады. Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев жастардың қазіргі талантты ұрпағын қалыптастыруға мүмкіндік берген, адамзат потенциалының дамуына ұзақмерзімді күш салатын саясаттың тиімділігін ерекше атап көрсеткен болатын.

Дегенменде, қазіргі таңда мемлекет әлеуметтік модернизация, жеделдетілген инновациялық индустриализация және экономикалық интеграцияға қатысты бірқатар міндеттерді алға тартып отыр. Тәуелсіздіктің 20 жылдығында жеткен жетістіктерді бекіте отырып, Қазақстан XXI ғасырдың үшінші онжылдығында сенімді түрде алға қойған мақсатына жетпекші, яғни дамыған елдің қатарына ену.

Осындай жағдайда үлкен үміт пен жауапкершілік аға ұрпақтың жасампаз істерінің эстафетасын жалғастыратын, ұлттық бәсекеге қабілеттіліктің деңгейін одан әрі көтеретін, XXI ғасырда Қазақстанның гүлденуі мен әлемдік танылуын қамтамасыз ететін жастардың мойнына жүктелмек.

Қазақстан тәуелсіздік алған күннен бастап, жастардың білім, еңбек және жұмыспен қамтылу, денсаулық сақтау, шағармашылық қабілетті дамыту салаларында жастардың әлеуметтік құқығын қамтамасыз етуге бағытталған әр түрлі бағдарламалар жүзеге асырылып, сонымен қатар жастардың дұрыс әлеуметтенуін әрі патриотизм құндылықтарын қалыптастыратын жағдай жасалынып жатыр.

Қазақстан жастарының жұмыспен қамтылуы саласындағы қазіргі жағдайды талдау.

Қазақстан Республикасы ұлттық экономика Министрлігінің статистика Комитетінің деректеріне сүйенсек, 2016 жылдың 2 жартысында жастардың арасындағы экономикалық белсенді бөлігі 2 274,0 құрады, соның ішінде 2 178,4 адам жұмыспен қамтылғандар болып табылады.

Еліміздегі жастар арасындағы жұмыссыздық 4,2%-ды құрады, бұл 2015 жылғымен салыстырғанда сол кезеңдегі көрсеткіштен 0,3%-ға төмен (жылдың дәл сондай кезеңінде 4,5%-ды құраған болатын). Сандық мәнде қарастыратын болсақ, жұмыссыз жастардың саны 2016 жылдың екінші ширегінде 95,5 мың адамды құрады.

Өмірлік табыс пен жоғары мансап, әрине, еш күмәнсіз кез келген жастың ең басты маңызды қажеттіліктерінің бірі деп айта аламыз. «Жастар» ғылыми зерттеу орталығының жүргізген әлеуметтанулық зерт-

6.15 сурет
Табысқа және жоғары мансапқа жету үшін не қажет деген сұраққа жауаптардың тізімі (%)

	%
Білімді болу	60,6
Жоғары біліктілік пен кәсіби даярлық	48,3
Қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білу	31,8
Керекті байланыстар мен таныстардың болуы	22,2
Заңды жақсы деңгейде білу	19,8
Ата-ананың ауқатты болуы	18,4
Дарындылық пен ерекше қабілеттерге иелену	15,2
Жолы болғыш адам болу керек	10,9
Тартымды және сүйкімді болу	6,5
Қазақ тілін білу	5,5
Қазақ және орыс тілдерін білу	5,4
Сәтті тұрмысқа шығу немесе үйлену	4,8
Физиологиялық күшті иелену	4,4
Басқа	0,1
Алдыға мақсат қоя білу	0,1
Тұрақты жұмыс	0,1
Жауап беруге қиналамын	1,9

ДЕРЕККӨЗ: «ЖАСТАР» ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ ЖҮРГІЗГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ

теу нәтижелеріне сәйкес, жастардың ойынша табыс пен жоғарғы мансапқа жету үшін қажетті дейтін факторлары анықталды. Сауалнама ұсынған факторларды екі топқа бөліп қарастырсақ болады. Бірінші топқа адамның өзіне байланысты интерналды факторлар кіреді: жақсы білім (60,6%), жоғары біліктілік, кәсіби дайындық (48,3%), тілді игеру (31,8%), заңдық сауаттылық (19,8%) және т.б..

Екінші топқа сыртқы жағдайларға тәуелді экстерналды факторларды жатқызамыз: байланыс пен таныстар (22,2%), бай ата-ана (18,4%), жолы болғыштық (10,9%), сырт келбеттің тартымды болуы (6,5%).

Байқағанымыздай, жастар көбінесе, бірінші топтағы факторларды белгілеген. Яғни, соған сәйкес, респонденттер өмірлік және мансаптағы табысқа жету үшін иек артушылық емес, адамның өз еңбегі мен күші қажетті екендігін білетіндігі.

Жастардың жұмысқа орналасуындағы кедергілер көбінесе жұмыс тәжірибесінің болмауы (47,7%), төменгі жалақы (37,4%), тұратын аумақтағы жұмыс орындарының болмауы (30,3%), жемқорлық, жұмыс берушілердің парақорлығы (24%), алған білім мен жұмыс беретін орындағы талаптардың сәйкес келмеуі (21,9%), жастардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттіліктерінің төмен болуы (21,4%) (6.16 сурет).

6.16 сурет

Сіздің елді мекеніңіздегі жастардың жұмысқа орналасуына не кедергі келтіреді деген сұраққа жауаптардың тізімі. (%)

	%
Жұмыс тәжірибесінің жоқтығы	47,7
Аз жалақы	37,4
Тұрғылықты жерде жұмыс орындарының жоқтығы	30,3
Жұмыс берушілердің парақорлығы	24,0
Білім деңгейінің бос орынның функционалдық талаптарына сай келмеуі	21,9
Жас мамандардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілетсіз болып келуі	21,4
Жас мамандардың жоғары мақсаттары	7,0
Ешқандай кедергілер жоқ	6,4
Ұлттық белгі бойынша кемсіту	5,3
Денсаулықтың жағдайы	5,3
Кішкентай баланың болуы	5,1
Жыныстық белгі бойынша кемсіту	3,8
Басқа	0,0
Жауап беруге қиналамын	3,0

ДЕРЕККӨЗ: «ЖАСТАР» ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ ЖҮРГІЗГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ

Осылайша, жастардың алған білімдеріне сәйкес тілектері мен еңбек нарығындағы орын алып отырған шынайы жағдайды келісілмеген деп сипаттауымызға болады.

Қазіргі кезде жастар өмірлік табыс пен жоғары мансапқа көп көңіл бөледі. Оған жету үшін жауап берушілердің көбі жеке өз күштерін, жігерін салуға ерекше мән береді (жақсы білім алу, жоғары біліктілік, кәсіби дайындық, тілді игері, заңдық білім және т.б.). Бірақ олардың ішінен сыртқы жағдайлардағы факторларды қолдайтындары да бар (байланыс және таныс, бай ата ана, жолы болғыштық, сырт келбеттің тартымды болуы).

Жауап бергендердің ішінен жартысынан көбі алған білімдерімен қанағаттанады, олардың ішінде техникалық, кәсіби немесе жоғары білімге қарағанда, мектепке дейінгі және жалпы орта біліммен қанағаттанады. Өйткені, жұмысқа орналасу барысында елді мекенде қажетті жұмыс орындарының жоқтығына байланысты, алған кәсіби білім мен нарықтың қойған талабы кей кезде сәйкес келмей жатады.

Сонымен қатар, жастардың жұмысқа орналасуындағы кедергілер қатарына жастардың жалақыға қоятын, тіптен орындалмас жоғары талаптары. Жұмыстағы тәжірибенің болмауы, жастардың еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігінің төмен болуына алып келеді. Аталған себептердің барлығы жұмыс берушілерді жемқорлық пен парақорлыққа итермелейді.

Жастар арасындағы жұмыссыздықты төмендету үшін атқарылып жатқан шаралар.

Еңбек және жұмыспен қамту саласындағы мемлекеттік жастар саясаты жастарды жұмысқа орналастыру бағдарламаларын жүзеге асыру, қоғамдық жұмыстарды дамыту және жастарды кәсіби дайындық, біліктілікті жоғарылату курстарынан өткізу арқылы орындалып жатыр.

Жастардың жұмыспен қамтылу мәселелерін тиімдірек шешу мақсатында қабылданып отырған шараларды жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету («Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020»), жұмысқа орналасуды қамтамасыз ету («Дипломмен ауылға!», «Мәңгілік ел жастары - индустрияға», «Бизнестің жол картасы — 2020»), білім алудағы ын-таландыру (2017 жылдан бастап барлығы үшін тегін кәсіби білім, «Болашақ» бағдарламасы, ауыл жастарына арналған гранттар мен квота) секілді компоненттерге бөлетін мақсатты әдістер қолданылады.

«Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020»

Жастар арасындағы жұмыссыздықты шешуде атқарылып жатқан шаралардың ішіндегі ең негізгісі «Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020» бағдарламасын жүзеге асыру болып табылады. Бұл бағдарлама Қазақстан Республикасы Президентінің қаулысымен 2015 жылдың 31 наурызында № 162 бұйрығымен бекітілген. Бұл бағдарламаның мақсатты индикаторы жастардың жұмыссыздығын 2020 жылға дейін шегеру болып табылады.

6.17 сурет

«Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020»

Жұмыспен қамту 2020 жол картасына қатысу үшін басым құқық

- оқуды аяқтағаннан кейін үш жыл ішінде жалпы білім беру мектептерінің 9, 11 - сыныптарын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары білімнен кейінгі білім беру ұйымдарын бітірушілерді және оқушыларын қоса алғанда, жиырма тоғыз жасқа дейінгі
- он сегізден жиырма тоғыз жасқа дейінгі балалар үйінің тәрбиеленушілеріне, жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға

6.18 сурет

«Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020» бағдарламасының бағыттары

Халықты жұмыспен қамтамасыз ету	Кәсіпкерлікті қолдау, құру немесе кеңейту	Мемлекет, жұмыс беруші, білім беру мекемелері мен бағдарлама қатысушыларының арасында жауапкершілікті бөлу
<ul style="list-style-type: none"> • Әлеуметтік-экономикалық даму әлеуеті жоғары және орта қалалық және ауылдық елді мекендерде инфрақұрылым жобаларын іске асыру • Жұмыс орындарын жедел құрып, жұмыссыздық деңгейін қадағалау 	<ul style="list-style-type: none"> • кәсіпкерлік негіздерін оқыту 	<ul style="list-style-type: none"> • жұмыс берушінің қажеттілігі шеңберінде оқыту және қоныс аудару арқылы жұмысқа орналасуға жәрдемдесу

«Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020» бағдарламасын жүзеге асыру Қазақстан жастары арасындағы жұмыспен қамтуды көбейту үшін жағдай жасауды қарастырады.

Бұл бағыттағы мемлекеттік қолдау шаралары кәсіби дайындықтан өту үшін тегін курстарға жіберу, қайта дайындалу және біліктілікті жоғарылату, тұрғылықты жері мен жұмыс орнына дейінгі жолақысына субсидия секілді бағытта жүргізіледі. Сонымен қатар сәйкес келетін бос орындарды іздеу және жұмысқа орналасуға көмектесу, әлеуметтік жұмыс орындарын субсидиялау және жастардың тәжірибесіне қатысушыларға еңбек ақы төлеу сияқты әрекеттерді атқарысады.

Көшіп келген жағдайда қатысушыға көшкені үшін қаржылай көмек, қызметтік баспана беру, жұмысқа орналасу мақсатындағы тұрғылықты жерінде кәсіби оқыту сияқты көмектерге кепілдік береді.

Қазақстан Республикасының Әлеуметтік даму және денсаулық сақтау министрлігінің мәліметтеріне сәйкес 2016 жылдың 1 маусымында «Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020» бағдарламасын жүзеге асыру аясында 26 мыңнан астам адам мемлекеттік көмекке ие болды (соның ішінде 173 адам кәсіпкерлік негіздері бойынша оқудан өтті, 201 жас шағын несиеге ие болды, 1727 адам кәсіби білім алды)

1 қаңтардан 1 маусымға дейінгі аралықта 6867 адам тәжірибеден өтуге жіберілді, олардың ішіндегі 1929 жас тұрақты жұмысқа орналастырылды.

Анықтамалық: «Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020» бағдарламасына 2009—2014 жылдар аралығында 235 мыңнан астам жастар қатысты. 2015 жылы бағдарлама аясында 59 мың жас мемлекеттік көмекке қол жеткізді. 2016 жылдың 1 қаңтарында бағдарламаның аясында 63367 жас мемлекеттік көмекке қол жеткізді, соның ішіндегі ауыл жастары 29632 адам.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі кәсіби дайындыққа қабылданған адамдарды оқуын қаржыландыруды басқарады. «Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020» бағдарламасы аясында оқып жатқандардың құрамы 2015—2016 оқу жылында 210 адамды құрады. «Жұмыспен қамтудың жол картасы — 2020» бағдарламасы жүзеге аса бастағаннан бері кәсіби оқуға 63,7 мың жас жіберілді. Оқу аяқталған соң 27,4 мың қатысушы (43%) жалпы ел бойынша жұмыстарға орналастырылды.

«Бизнестің жол картасы — 2020»

«Бизнестің жол картасы — 2020» бағдарламасын жүзеге асыру барысында Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерлік қызметті дамыту және қолдау, соның ішінде жас кәсіпкерлері қолдау атқарылып жатыр.

Бұл біртұтас бағдарламаның іске қосылған күнінен бастап 2016 жылдың 1 шілдесіне дейін мынадай қаржылық көмектер көрсетілді (6.19 сурет).

6.19 сурет

«Бизнестің жол картасы — 2020» бағдарламасының қаржылық қолдаулары

Бизнестің
жол
картасы -
2020

- жалпы сомасы 1471,73 млрд. теңге болатын 7628 жоба бойынша ЕДБ несиелерінің пайыздық мөлшерлемесін субсидиялау, 127,64 млрд. теңге субсидия төленді, оның ішінде жас кәсіпкерлер үлесі - 10%, яғни 694 жоба (2016 жылдың бірінші жарты жылдығында 86,51 млрд. теңге несие сомасына 850 жоба субсидияланды, 13,96 млрд. теңге төленді);
- жалпы сомасы 74,2 млрд. теңге болатын 2009 жоба бойынша банк несиелері бойынша кепілдік берілді, кепілдік сомасы - 31,5 млрд. теңге, оның ішінде жас кәсіпкерлер үлесі - 11%, яғни 230 жоба (2016 жылдың бірінші жарты жылдығында жалпы сомасы 8,8 млрд. теңге болатын 363 жоба бойынша банк несиелері бойынша кепілдік берілді, кепілдік сомасы - 3,6 млрд. теңге);
- 2 616 млн. теңге сомасына 1031 грант берілген, оның ішінде жас кәсіпкерлер үлесі - 21%, яғни 216 жоба (2016 жылдың бірінші жарты жылдығында 288,5 млн. теңге сомасына 154 грант);
- 3,05 млрд. теңге сомасына 1034 микронесие берілген, оның ішінде жас кәсіпкерлер үлесі - 16%, яғни 165 жоба (2016 жылдың бірінші жарты жылдығында 607 млн. теңге сомасына 185 несие).

«Жасыл ел»

Мемлекет басшысының бастамасымен 2015 жылы Қазақстан Республикасында «Жасыл ел» жобасы кең етек алды.

Қазіргі таңда «Жасыл ел» - серпіліс алып келген үлкен жоба. 10 жылдың ішінде 200 мыңнан астам қатысушыларды жұмылдырды. Олардың күшімен миллиондаған теректер отырғызылып және 100 мың гектар жер өңделді.

Жастар ғылыми зерттеу орталығының әлеуметтанулық зерттеу нәтижелеріне сәйкес сұралғандардың 12,8%-ы жобаның жүзеге асуында жеке қатысқандарын алға тартты, 11,6%-ы жобаны ең үздіктердің бірі деп көрсетті («Жас Отан» жастар қанатынан кейінгі екінші орында).

«Жасыл ел» бағдарламасын жүзеге асыруға қатысу жұмыссыз жастардың әлеуметтік мәселесін шешіп қана қоймай, сонымен қатар олар үшін бір идеологиялық түрткі, серпіліс болып табылады. Жастар үшін өмірдің қиын жағдайларында бұл жастардың еңбек қозғалысының мүшесі болу қызықты жұмыс болды. 6.21 суретінде «Жасыл ел» жұмысының толық ақпараты ұсынылған.

«Дипломмен ауылға!»

Жалпы, жобаны жүзеге асыру барысында ауыл аймаққа 42 787 маман тартылды, олар 7,940 млрд.

тг көлемінде көмекке қаржы алды. 17 197 маманға 37,389 млрд. көлемінде баспана алу үшін несие берілді.

2016 жылы жобаның аясында республикалық бюджеттен 2725 маманға баспана салу үшін немесе сатып алу үшін қаржылық несиеге 8,670 млрд. теңге көлемінде қаржы бөлу қарастырылды.

2016 жылдың 1 шілдесінде 1334 маманға бюджеттен баспана алу үшін 4,075 млрд. теңге көлемінде бөлінді.

«Жастар тәжірибесі»

«Жастар тәжірибесі» атты жоба жүзеге аса бастағаннан бері әлеуметтік жұмыс орындарына 86,8 мың адам орналастырылған, олардың ішіндегі жастары 31,6 адам.

2015 жылы «Жастар тәжірибесі» жобасы бойынша 10267 адам жұмысқа орналастырылды, 2016 жылдың 1 шілдесінде 8558 жас қатысты, ал тұрақты жұмысқа 2418 адам орналастырылды.

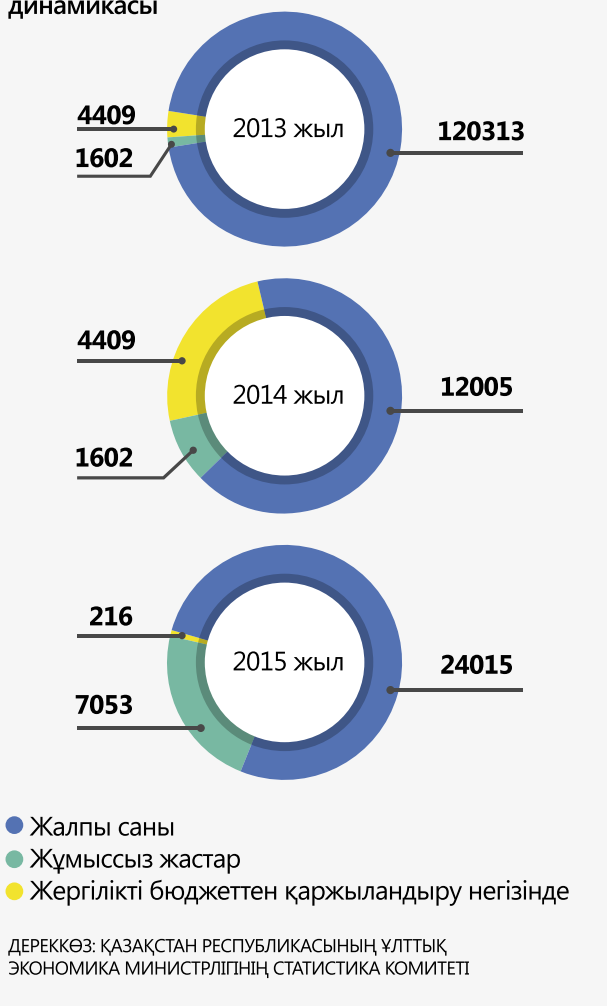
Жалпы 2016 жылы 11262 адам қатысады деп күтіледі. «Жастар тәжірибесі» атты жобасына қатысу үшін 3851 ұйым, кәсіпорындармен келісімге отырғызылған.

Жастардың жұмыспен қамтылу деңгейін көтеру үшін ұсынылатын шешімдер.

Қазақстандық жастардың жұмыспен қамты-

6.20 сурет
«Жасыл ел» (2005-2016 жж.) жобасы аясында жұмысқа орналастырылған жастардың динамикасы

лу деңгейін әрі қарай көтеру мақсатында, осы әрекет етіп жатқан бағдарламалардың аясында жаңа әдістер мен бағыттарды енгізу арқылы қызмет саласын кеңейту ұсынылады.

«Жасыл ел»

Мемлекет басшысының бастамасымен 2015 жылы Қазақстан Республикасында «Жасыл ел» жобасы кең етек алды.

Қазіргі таңда «Жасыл ел» – серпіліс алып келген үлкен жоба. 10 жылдың ішінде 200 мыңнан астам қатысушыларды жұмылдырды. Олардың күшімен миллиондаған ағаштар отырғызылып және 100 мың гектар жер өңделді.

Жастар ғылыми зерттеу орталығының әлеуметтанулық зерттеу нәтижелеріне сәйкес сұралғандардың 12,8%-ы жобаның жүзеге асуында жеке қатысқандарын алға тартты, 11,6%-ы жобаны ең үздіктердің бірі деп көрсетті («Жас Отан» жастар қанатынан кейінгі екінші орында).

«Жасыл ел» бағдарламасын жүзеге асыруға қатысу жұмыссыз жастардың әлеуметтік мәселесін шешіп қана қоймай, сонымен қатар олар үшін бір идеологиялық түрткі, серпіліс болып табылады. Өмірдің қиын жағдайларында жастар үшін бұл еңбек қозғалысының мүшесі болу қызықты болды.

6.21 суретінде «Жасыл ел» жұмысының толық ақпараты ұсынылған.

«Дипломмен ауылға!»

Жалпы, жобаны жүзеге асыру барысында ауыл аймаққа 42 787 маман тартылды, олар 7,940 млрд. тг көлемінде көмекке қаржы алды. 17 197 маманға 37,389 млрд. көлемінде баспана алу үшін несиес берілді.

2016 жылы жобаның аясында Республикалық бюджеттен 2725 маманға баспана салу үшін немесе сатып алу үшін қаржылық несиесіне 8,670 млрд. теңге көлемінде қаржы бөлу қарастырылды.

2016 жылдың 1 шілдесінде 1334 маманға бюджеттен баспана алу үшін 4,075 млрд. теңге көлемінде бөлінді.

«Бизнестің жол картасы - 2020»

«Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасын жүзеге асыру барысында Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерлік қызметті дамыту және қолдау, соның ішінде жас кәсіпкерлері қолдау атқарылып жатыр.

Бұл біртұтас бағдарламаның іске қосылған күнінен бастап 2016 жылдың 1 шілдесіне дейін мынадай қаржылық көмектер көрсетілді (6.19 сурет).

6.21 сурет
10 жыл ішінде «Жасыл ел» бастамасының іске асуы

Кезең	Ел ішінде 44, 235 миллион көшет отырғызылды	134 288 га-дан астам жалпы алаңында жұмыстар атқарылды
2005 жыл	5 000 000	8 000 га
2006 жыл	11 000 000	19 000 га
2007 жыл	9 000 000	11 929 га
2008 жыл	9 800 000	12 200 га
2009 жыл	2 043 000	12 500 га
2010 жыл	4 700 000	12 700 га
2011 жыл	993 639	12 900 га
2012 жыл	1 010 000	12 100 га
2013 жыл	464 600	10 000 га
2014 жыл	105 412	7 612 га
2015 жыл	69 663	16 347 га

ДЕРЕККӨЗ: «ЖАСЫЛ ЕЛ»

6.3. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖАСТАРЫН ӘЛЕУМЕТТІК ҚАМСЫЗДАНДЫРУ КЕПІЛДІКТЕРІ

Жеке меншік тұрғын үйдің болмауы жастардың ең бір өзекті мәселесі болып табылады. Жеке меншік тұрғын үй — ол отбасы қамалының тұғыры, табысты кәсіби мансап, жан тыныштығы мен адамның өзін-өзі дамытуы. Халық экономикасының даму сатысына және мүмкіндіктеріне сүйене отырып, мемлекет тұрғын үйге қол жеткізуде жастарға қолдау көрсететін болады. Баспанаға ие болу ең сұранысқа ие көмектің түріне жатады. Жеке меншік тұрғын үйді сатып алу — әрбір адамның өміріндегі ең маңызды мәселелердің бірі. Өзіндік пәтер — ол тұрақтылық пен тыныштықтың кепілі ғана емес, ол біріншіден, отбасын құру мен отбасы мүшесінің санын көбейтудің іргесі.

Жастар арасында ең көп таралған мәселелердің бірі тұрғын үй мәселесі болып табылады. Осы мәселемен жас отбасылар жиі кездеседі.

Жас отбасылардың тұрғын үй мәселесін шешуде Қазақстан заңнамасына сәйкес мемлекет қолдауымен мемлекеттік тұрғын үй бағдарламасы, жалға берілетін тұрғын үй секілді түрлері бар.

Жастарға арналған баспана — бұл 2012 жылы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту — Қазақстан дамуының басты бағыты» атты халыққа Жолдауымен көрсетілген, Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтің тапсырмасы шеңберінде әзірленген тұрғын үй құрылысының жаңа бағыты [4].

2020 жылға дейін өңірлерді дамыту бағдарламасы:

Тұрғын үй мәселесі, әлеуметтік маңызы бар басқа мәселелер секілді, әрдайым мемлекеттің бақылауында тұрады. Бұған дейін мемлекет тарапынан тұрғын үй қорын дамытуда және жастарды баспанамен қамтамасыз етуде түрлі шаралар қолданды.

Қазіргі уақытта Тұрғын үй құрылыс жинақ банкі (бұдан әрі — ТҮҚЖБ) 2020 жылға дейінгі аймақтарды дамыту бағдарламасы бойынша жұмыс жасап жатыр. Бұл қазақстандықтарды, соның ішінде жас отбасылар

үшін қолжетімді және жайлы тұрғын үймен қамтамасыз етуге бағытталған бірегей бағдарлама болып табылады.

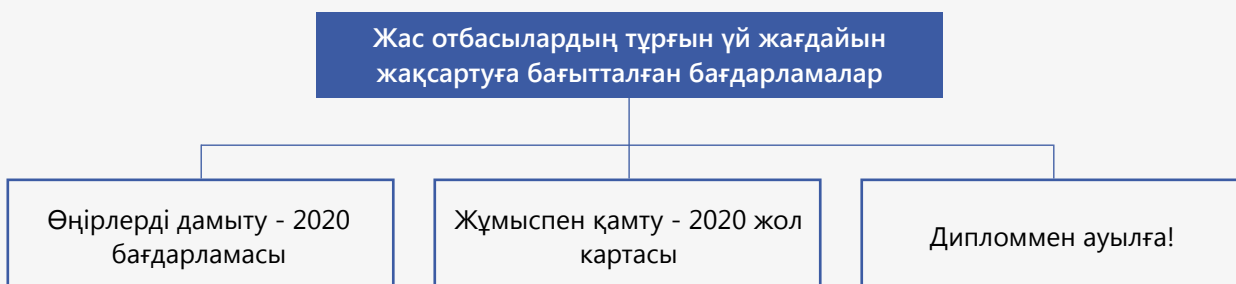
Сондай-ақ, енді отбасын құру үстіндегі жастарға арналған арнайы бағдарлама бар. Бұл бағдарлама жастарға жалға берілген тұрғын үйді кейіннен сатып алудың ыңғайлы нұсқасын таңдауға көмек береді, ал өз кезегінде банк жинақтау үшін қолайлы жағдайға және тұрғын үй несиесін алуға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасы территориясында баспанасы жоқ немесе жалға берілген тұрғын үйі болмаған азамат (немесе отбасы мүшесі) бағдарлама қатысушысы бола алады.

Сатып алу құқығымен жалға берілетін тұрғын үй немесе АҚ «Ипотекалық ұйым «Қазақстан ипотекалық компаниясы» мүмкіндік береді. Қазақстан ипотекалық компаниясы (бұдан әрі — ҚИК) желісі арқылы тұрғын үйге үміткер көпбалалы отбасы, толық емес отбасы, мүгедек-баласы бар немесе асыраушы отбасы, жетім балалар, ата-анасының қарауынсыз қалған балалар, оралмандар, сондай-ақ мемлекеттік қызметкерлер, әскери қызметкерлер, арнаулы мемлекеттік орган қызметкерлері, бюджеттік ұйымдардың қызметкерлері бола алады. Сонымен қатар, тұрғын үйге Қазақстандық ипотекалық компанияның келісімге отырған немесе меморандум жасасқан мемлекеттік заңды тұлғалардың қызметкерлері де қол жеткізе алады. «Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасы» жүзеге асыру барысындағы барлық кезеңінде АҚ «ИҰ «Қазақстан ипотекалық компаниясы» тұрғын үйдің 1483 мың шаршы метрді ұсынуды жоспарлайды (шамамен 29 мың пәтер). Тұрғын үй сатып алу мүмкіндігіне ие орта буынға жататын үміткерлерге АҚ «Самұрұқ-Қазына» жылжымайтын мүлік қоры» бағдарламасы арналған.

АҚ «Самұрұқ-Қазына» жылжымайтын мүлік қоры» желісі арқылы тұрғын үйге Қазақстан Республикасының барлық азаматтары қол жеткізе алады. Бірақ бастапқы тапсырыс кезеңіне — тұрғын үйі жоқ немесе баспана жағдайының жақсарғанын қажет ететін адамдар бола алады.

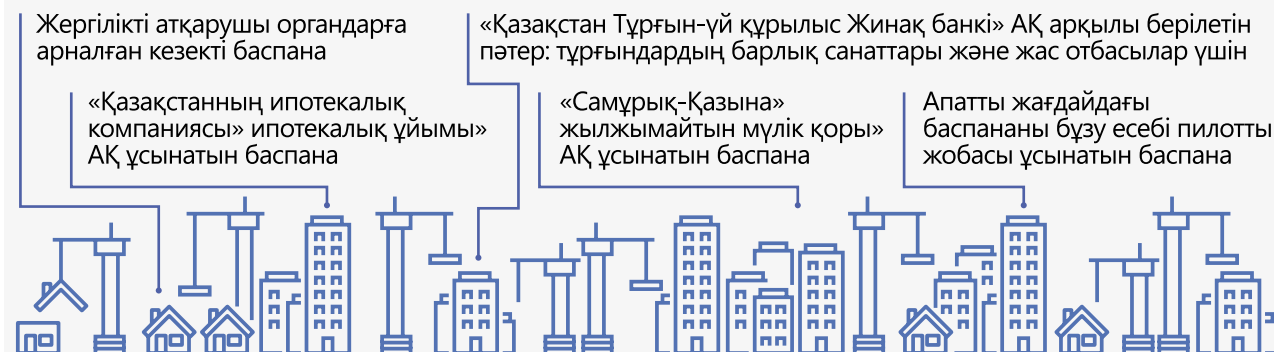
6.22 сурет. Жас отбасылардың баспана жағдайын жақсарту бағдарламасы

6.23 сурет

«Өңірлерді дамыту – 2020» бағдарламасы шеңберіндегі қол жетімді тұрғын үй құрылысының негізгі бағыттары

Бағдарлама аясындағы қолжетімді баспана құрылысы келесі бағыттар бойынша жүргізіледі:

Жеке меншік пәтерге ие болу бағдарламасы шеңберінде басқа мүмкіндіктерге қарағанда АҚ «ТҰҚЖБ» желісі бойынша қол жеткізу танымал болып есептеледі. Банк ережесін сақтаған жағдайда Қазақстан барлық азаматтары қол жеткізе алады (үш немесе одан да көп жыл бойы пәтер құнының жартысы жинақталса, егер есепшот әрдайым толықтырылып отырған жағдайда). Сонымен қатар, банк бірлескен айлық кірісі 230 мыңнан аспайтын жас отбасыларға арнап пәтерлер ұсынады. Экономикалық жағдайға тап болған тұста АҚ «ТҰҚЖБ» жұмысында бір мүмкіндік бар — долларға толық тәуелсіз. Банк сүйенетін тек бір валюта — теңге. Өз кезегінде, тұрғын үй құны доллар бағамына байланысты өзгеріске ұшырамайды.

АҚ «ТҰҚЖБ» желісі негізінде жұбайлар жасының әрбірі 29-дан аспайтын отбасыларға арналған «Жас отбасыларға арналған тұрғын үй» ішкі бағдарламасы жүзеге асып жатыр. Егер отбасы толық болмаған жағдайда, онда баланы (балаларды) асырап отырған және 29 жастан аспайтын ата-ана мүшесінің жас мөлшері тек біреуіне қатысты болады. Сонымен бірге, тұрғын үй алаңы отбасы мүшелерінің санына байланысты жеңілдік несие шартымен ұсынылады: әрбір адамға 15-тен 18 шаршы м.-ге дейін бөлінеді. Егер отбасында 3 адам тұрған жағдайда, пәтер ауданы 45 шаршы м-ден кем болмауы қажет [5].

«Жас отбасы» бағытында қатысу үшін жұбайыда және оның отбасы мүшелерінде пәтерге қол жеткізудегі жобаланған мекенде, яки тұрып жатқан жерінде жылжымайтын мүліктің болмауы қажет.

Қорытындылай келе, Қазақстан тұрғыны, жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз етудегі барлық бағдарламалар ішінде табысты бағдарламасы ретінде «Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасын» айтуға болады. Себебі, бұл бағдарламаны жүзеге асыру барысында жас отбасылардың басым көпшілігі баспанаға қол жеткізген болатын. Бүгінгі күні

«Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасы» әрбір қазақстандық үшін жеке меншік баспанаға қол жеткізудегі шынайы мүмкіндік болып табылады [6].

Мемлекет жас отбасы үшін тұрғын үйге ие болуда басқада көптеген мүмкіндіктерді ұсынады. Сондай-ақ «Жұмыспен қамту 2020 жол картасы» бағдарламасы шеңберінде қызметтік тұрғын үйге қол жеткізуге болады.

Еңбек қоры мобильділігінің артуы жұмыс беруші қажеттілігінің шеңбері негізінде Қазақстан Республикасы азаматтарының ерікті қонысына және жастардың бейімделуін қамтамасыз ету жағдайына байланысты жүзеге асады.

Мемлекеттік қолдауға қатысуға және қамтамасыз ету құқығына ие тұлға, мобильділік арттыру барысында жұмыспен қамтудың белсенді шараларына қатысатын және оларға мемлекеттік қолдау шарасына ие болуда, жәрдемдесу Ережесіне байланысты анықталады.

Белгіленген өлшемдерге сәйкес, жергілікті атқарушы органдар өңірлік даму жөніндегі уәкілетті органмен келісе отырып, төмен жағдайдағы елді мекен тұрғындарының тізімін және әлеуметтік-экономикалық дамуы үшін жоғары әлеуетін анықтайды және оларды Бағдарлама операторларына бағыттайды.

Пилоттық режимдегі «Еңбек ресурстарының ұтқырлығын арттыру» компонентінің жүзеге асырудағы қосымша жағдайы:

Шығыс-Қазақстан, Солтүстік-Қазақстан, Қызылорда және Павлодар облыстарында, сондай-ақ өңірлерде ведомствоаралық комиссияның шешімімен анықталған құрылысқа, салып бітуге, иелік етуге және қызметтік тұрғын үйге қоныстануға жұмыс берушілердің қатысуымен жүзеге асырылады.

«Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасын» жүзеге асыру қорытындысы барысында бір

6.24 сурет. 2016 жылғы Қазақстан аймақтары бойынша «Жас отбасы» бағдарламасы

Өңірлер	Үй саны	Пәтер саны	көлемі, мың-кв.м
Ақмола	1	75	5
Алматы	2	100	7
Атырау	1	45	3
Шығыс Қазақстан	4	345	20
Батыс Қазақстан	2	180	11
Қарағанды	3	228	10
Қызылорда	3	180	12
Павлодар	1	64	5
Солтүстік Қазақстан	1	75	4
Оңтүстік Қазақстан	2	216	11
Астана	3	382	25
Алматы	15	594	34
Барлығы	38	2484	146

ДЕРЕККӨЗ: [HTTP://EGOV.KZ/WPS/PORTAL/CONTENT?CONTENTPATH=/EGOVCONTENT/HOUSE/BUY_SELL_RENT/ARTICLE/MOLODAYA_SEMYA&LANG=RU](http://EGOV.KZ/WPS/PORTAL/CONTENT?CONTENTPATH=/EGOVCONTENT/HOUSE/BUY_SELL_RENT/ARTICLE/MOLODAYA_SEMYA&LANG=RU)

миллионға жуық адам, оның ішінде 800 мыңға жуығы ауыл тұрғындары жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің белсенді шарасына қамтылады [7].

6.4. ЖАС ОТБАСЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ӘЛ-АУҚАТЫ

Қазақстан Республикасының Конституциясы Қазақстанды әлеуметтік мемлекет деп жариялап, оның саясаты лайықты өмір сүруі мен еркін дамуына жағдай жасауға бағытталғанын көрсетті. Осы саясатқа байла-

нысты азаматтардың еңбектері мен денсаулықтарын (мүгедек және жасы үлкен азаматтарды қосқанда) қорғауға, мемлекеттік қолдау көрсетілуі отбасыларға, жүкті әйелдерге әлеуметтік қызметтердің даму жүйелері мен басқа да әлеуметтік қамсыздандыру кепілдіктері жүзеге асырылады.

Қолжетімді тұрғын үйді сатып алу — бұл тек мемлекеттің қызмет бағыттарының бірі. Бұдан бөлек, басқа да қолдау шаралары бар:

Мемлекеттің әлеуметтік саясаттың негізгі бағыттарының бірі — баланың тууына орай жас отбасыларды қолдау. Әлеуметтік қолдау бір жолғы баланың туылған кезіндегі жәрдемақыны, ай сайынғы жәрдемақыны, жағдайы төмен отбасыларда екі жасқа дейінгі балаларға арналған тегін тамақтандыру, медициналық және басқа да салық, тұрғын үй, ата-аналар мен балаларға арналған жәрдемақыларды қамтиды.

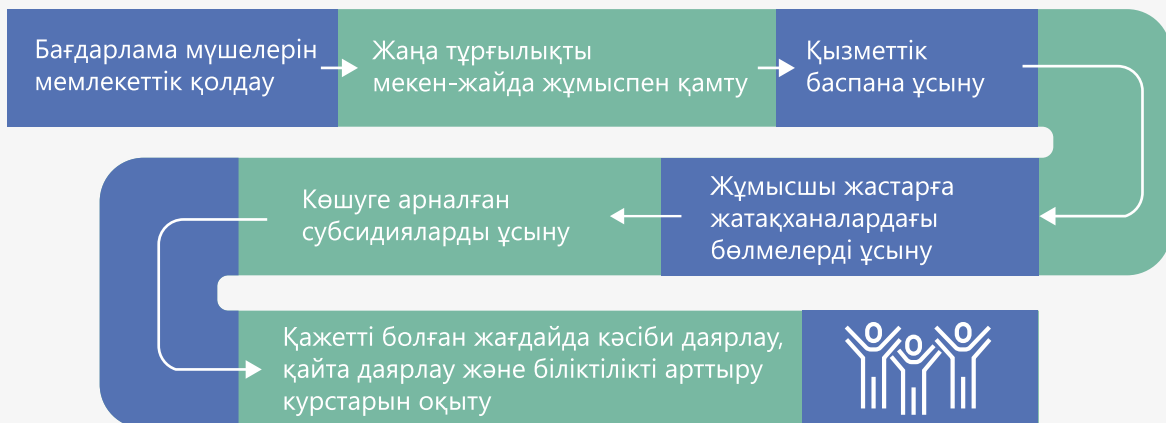
Қазақстан Республикасының «Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақы туралы» Заңына және «Еңбек туралы» Заңның 66 бабына сәйкес, Қазақстанда 2016 жылға баланың туу және 1 жылға дейін бала күтімі бойынша ай сайынғы біржолғы жәрдемақы қарастырылды.

Егер туылған баланың анасы (немесе анасының жоқтығына орай, әкесі) жұмыс жасамаған жағдайды, жүктілігі және босануы бойынша мемлекеттік жәрдемақы бөлінеді.

Бала туылған кезде, баланың анасы немесе әкесі жұмыс жасайтын немесе жасамайтынына қарамастан, бала туылған кезде мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен берілетін «бір жолғы мемлекеттік жәрдемақы» алуға тиісінше құжаттармен бара алады.

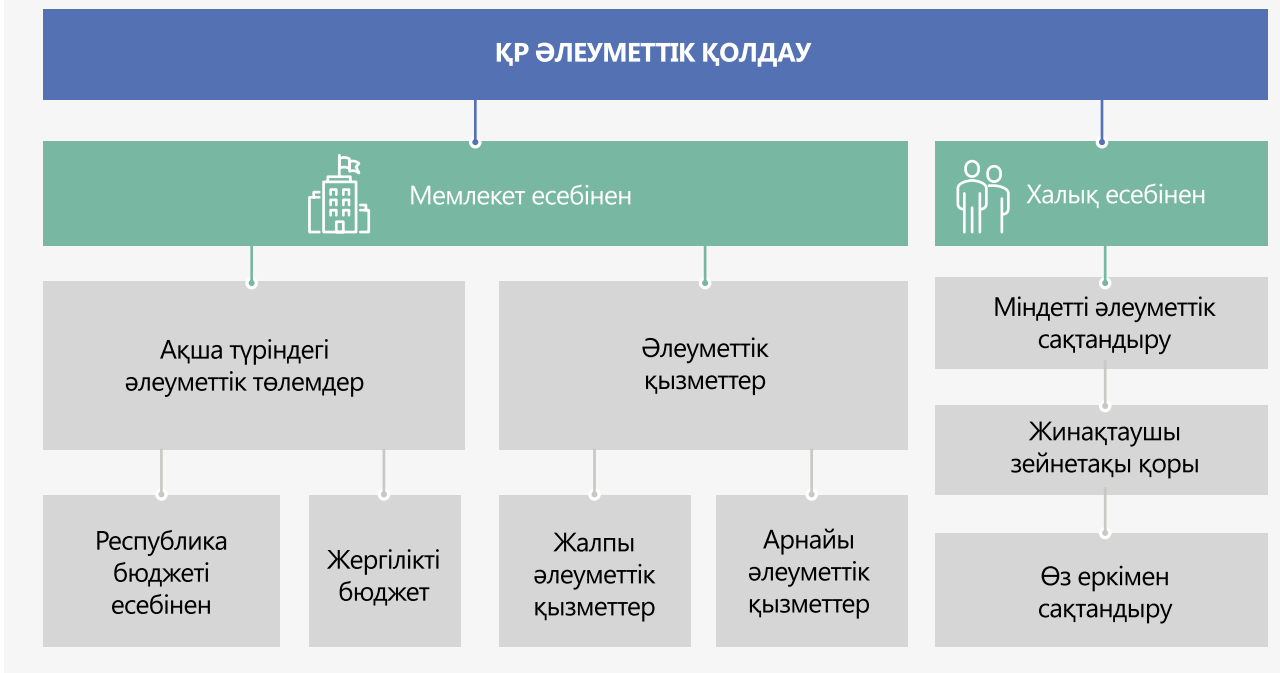
Егер туылған баланың анасы (әкесі) жұмыс жасамаған жағдайда, Қазақстан Республикасында мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ай сайынғы қол-

6.25 сурет
Бағдарлама қатысушылары үшін мемлекеттік қолдау

6.26 сурет
ҚР-ғы әлеуметтік қолдау

ма-қол ақша есептеу бөлінеді. Туу туралы куәліктің негізінде, ақша есептеу бала туылғаннан кейін жүзеге асырылады.

«Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақы туралы» Заңның 4 бабына сәйкес туылған, асырап алынған (қабылданған), және балаларға қамқоршылыққа (қамқоршылық) алуға құқығы бар отбасылар келесі құқыққа ие болады:

- туу кезінде жеңілдіктер (бала туған жағдайда); жәрдемақы қамқорлығы, егерде:
- міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қатысушысы емес, бала күтімімен айналысатын тұлға;
- 2008 жылғы 1 қаңтарға дейін туылған, міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қатысушысы есептелінетін, бала күтімімен айналысатын тұлға;
- жан басына шаққандағы орташа табысы азық-түлік құнынан төмен жағдайда, балаға берілетін жәрдемақысы;
- мүгедек баланы тәрбиелеп отырған жағдайда берілетін жәрдемақы.

Отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақы Қазақстан Республикасының «Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақы туралы» 2005 жылғы 28 маусымының №63-III Заңына сәйкес тағайындалады және төленеді. 18 жасқа дейінгі жәрдемақы жан басына шаққандағы орташа табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен жағдайда тағайындалады.

6.27 сурет
Әлеуметтік қолдау шаралары

6.28 сурет

Баланың тууымен байланысты жас отбасыларға арналған әлеуметтік қолдау

Баланың туылуына байланысты жас отбасыларға арналған әлеуметтік қолдау

Баланың туылуына және тәрбиелеуге арналған ақшалай төлемдерді кепілдік беру

Бір жасқа толуына дейінгі балаға қарауға байланысты демалыс уақытына бір мезгілдік жәрдемақы
Балаға ай сайынғы жәрдемақы

Аз қамтылған отбасылардағы жастық физиологиялық нормаларға сәйкес, екі жасқа дейінгі балаларға тегін тамақтанумен қамтамасыз ету

Ата-аналар мен балаларға арналған еңбек, салық, тұрғын, медициналық және басқа жеңілдіктер

2016 жылдың 1-тоқсанында Қазақстандағы азық-түлік себебінің мөлшері 21364 теңгені көрсеткен, ең төменгі күнкөріс деңгейінен азық-түлік себетінің құны 60% құрады. 2016 жылдың 1-тоқсанында Қазақстандағы азық-түлік себетінің мөлшері 12 818 теңгені құрайды. Жәрдемақы мөлшері 1,05 айлық есептік көрсеткішті немесе әрбір балаға 2227 теңгені құрайды.

Жастар корпусының даму жобасы

Жастар корпусының даму жобасы (кейін — Жоба) № 454-V ЗРК 2016 жылдың 18 ақпанынан бастап Қазақстан Республикасы заңымен ратификацияланған, 2015 жылдың 10 қыркүйегінен бастап Қазақстан Республикасы мен Қайта құру және Даму Халықаралық Банкі (кейін — Халықаралық банк) арасындағы №TF014174 гранты туралы келісім аясында Қазақстан

Республикасының Білім және ғылым министрлігімен жүзеге асырылады.

Жоба мақсаты қауымдастық игілігі үшін әсіресе, әлеуметтік жағынан осал жастар тобының арасында қоғамға пайдалы қызметті оқыту бағдарламаларын жүзеге асыру арқылы қауымдастық өміріне және өмірлік маңызды қабілеттерді дамытуда жастарды іске қосу үшін ынталандыру болып табылады.

Жоба іс-шаралары үш компонент аясында ұйымдастырылған:

- қауымдастық және өмірлік маңызды қабілеттер игілігі үшін қоғамдық пайдалы қызметтер дағдысын оқытуды қолдау;

- жастар саясатын жүзеге асыруға арналған Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің институттық механизмдерін дамытуды қолдау;
- жобаны басқару, мониторинг жүргізу және бағалау.

Жоба Қазақстанның жастар саясатын дамытуда айтарлықтай пайда әкеледі деп күтілуде, негізінен жастар дамуының позитивті дамуы есебінен: қауымдастық өміріне жастардың тартылуы, бастамашылықтың мадақталуы, қоғамға пайдалы қызметтердің дағдысының оқытылуы.

Берілген Жоба Қазақстан Республикасының Үкіметімен жасалған (кейін ҚРҰ) 2020 жылға дейінгі Стратегиялық жоспардың дамуына әсерін тигізеді, сонымен қатар ҚРҰ — де өтілетін жастар саясатының түрлі бағыттары әсіресе, 2020 — мемлекеттік жастар саясаты Тұжырымдамасын жүзеге асыруға әсерін тигізеді. Жоба қорытындысы бойынша алынған нәтижелер жастар бағдарламаларын әрі қарай жасау мен дамыту саясатын әзірлеудің негізі болады.

Белгіленген күтілімдерге жету үшін бірінші компонент аясында қызметтердің келесідей бағыттары қарастырылған:

- Қауымдастық игілігі үшін қоғамға пайдалы қабілеттерді оқыту бойынша шағын жобалар аясындағы гранттар және әлеуметтік стипендиялар (8500 — ден аз емес жас адамдар және 100 жастар ұйымдар);

- Өмірлік маңызды қабілеттерді дамыту және жобаларды басқару сұрақтары бойынша оқыту (менторлық және бенефициарларға арналған апталық оқыту курстары);

- Жастардың осал топтарымен жұмыс (осал жастардың 60% - дан аз емес жас бенефициарлары);

- Үйлестіру, ақпараттық өзара байланыс және есеп берушілік.

Екінші компонент аясында мыналар жоспарланған: NEET категориялы жастар жұмысының механизмін оқып-үйренуде зерттеулер жүргізіледі; жастар арасындағы еріктілікті дамытуға үлес қосылады, соның ішінде Қазақстандағы еріктілікті дамыту стратегиясы жасалынады, сонымен қатар жастармен жұмыс саласындағы мамандар әлеуетін дамытуға бағытталған іс-шаралар қаржыландырылған. Үшінші компонентті

жүзеге асыру үшін Жобаның фидуциарлы аспектерін басқару, мониторингті қамтамасыз ету және Жоба көмекшілерінің бағасы, 2016 жылдың соңына дейін аяқталады деп жоспарланған Үйлестірушілік агенттікті іріктеу үрдісіне кіріспе сияқты міндеттері бар жобаны басқару бойынша құрылды Топ (ЖБТ).

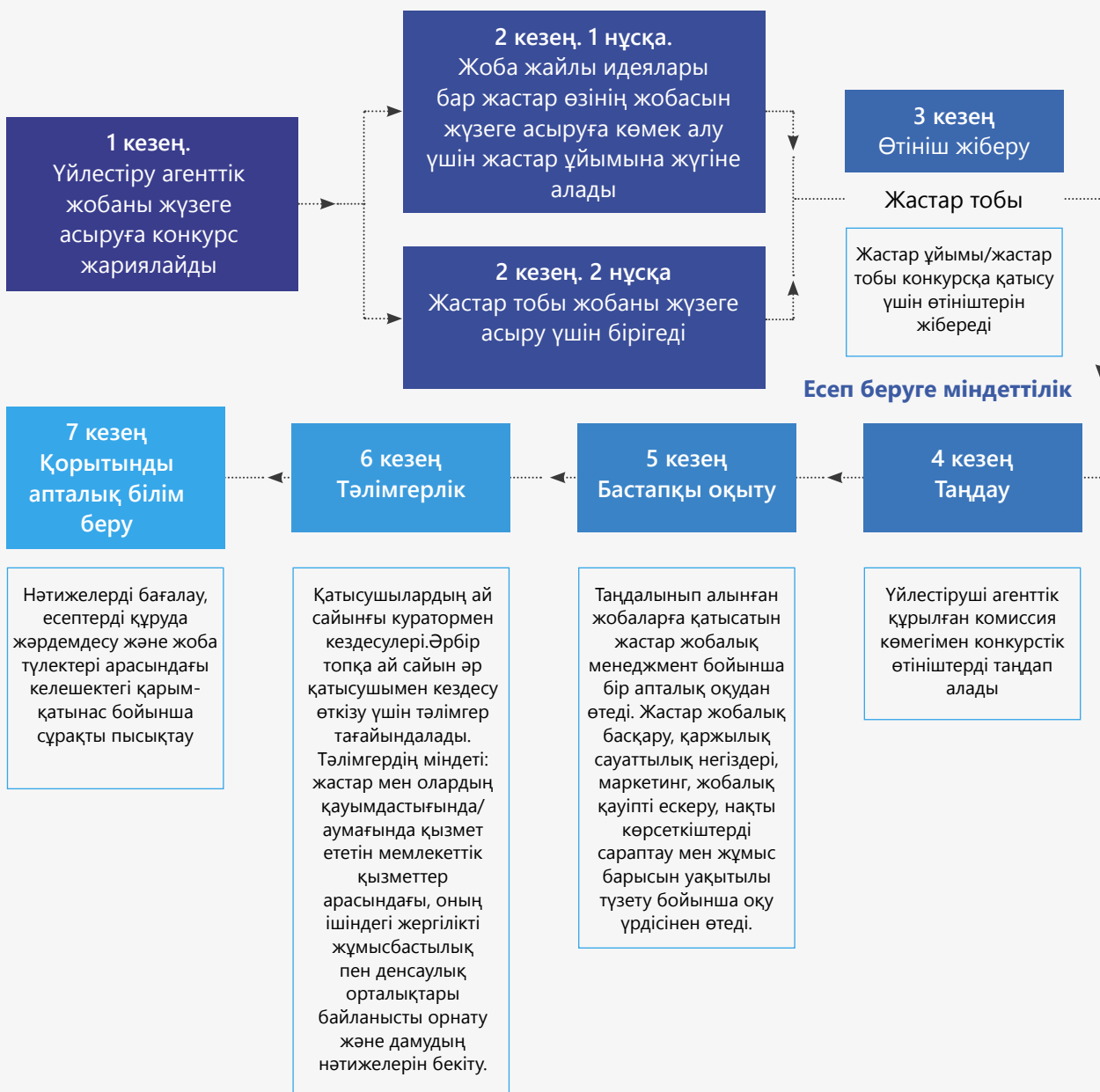
Жоба тұрақтылығы Жобаны жүзеге асырудың барлық кезеңдерінде жастардың қатысуын ынталандыру және қолдау арқылы қамтамасыз етіледі. «Жастар көмегімен жастарға арналған» концепция Жоба тұрақтылығын қамтамасыз етуде өте маңызды рөл алады, себебі Жоба аясында іске қосылған меншікті

бастамаларын жүзеге асыруды әрі қарай жалғастырады деп күтілуде.

Бүгінгі күні, статистикалық деректерге сәйкес, Қазақстан жастары көбінесе мынадай салаларда басым жұмыс жасайды, олар көтерме және бөлшектеп сату, көлік және мотоциклдерді жөндеу (16%), ауыл, орман және балық шаруашылығы (15,5%), өндірістік (11,2%), сонымен қатар білім саласы (10,6%). Ел ішінде Жастар жұмыссыздығының деңгейі 4,2% құрайды, бұл 2015 жылдың дәл осындай мезгілінде 0,3% төмен көрсет-

6.29 сурет
Жобаның 1 Компонентін жүзеге асыру сызбанұсқасы

1 Компонентін жүзеге асыру сызбанұсқасы

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК – ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ

кішті құрайды (2015 жылдың дәл осындай мезгілінде — 4,5%). Сандық есепте 2016 жылдың екінші тоқсанында жұмыссыз жастар саны 95,6 мың адамды құрады.

Жастар (29 жасқа дейінгі ҚР азаматтары) мемлекеттік басқару саласында өте аз жұмыс жасайды. Қазақстанда 91 330 мемлекеттік қызметкер болса, олардың құрамындағы жастар саны — 10 548 қызметкер, бұл көрсеткіш 11,5% -ды құрайды. Осыған қарамастан, 10 548 жас мемлекеттік қызметкердің тек 2 адамы «А» корпусында (Саяси мемлекеттік қызметкерлер) қызмет жасаса, қалған 10 546 жас мемлекеттік қызметкер «Б» корпусында (Әкімшілік мемлекеттік қызметкерлер) қызмет істейді. 2013 жылмен 2016 жыл арасындағы мемлекеттік қызметкерлер саны ішінде жастар үлесі екі есеге 21 946 адамнан — 10 546 адамға дейін қысқартылған* [* 2016 жылдың 1 қаңтарындағы ҚР мемлекеттік қызмет жұмыстары бойынша Министрліктің деректері].

Жұмыспен қамтуды өсіруге, әлеуметтендіруге, кәсіби өсуге, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуына қатысуға бағытталған «Жасыл Ел», «Дипломмен ауылға», «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», «Жастардың кадрлік резерві» жобаларын жүзеге асыруда жастар белсенді түрде қатысуда.

Жастар арасындағы ең көп таралған мәселелердің бірі тұрғын үй мәселесі болып саналады. Бұл мәселемен көбінесе жас отбасылары кездеседі. Мемлекеттің жастарды қолдаудағы ең қажетті түрі тұрғын үй алуға көмек беру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Программа «Жасыл Ел» реализуется в полном объеме - глава Комитета лесного и охотничьего хозяйства МСХ РК Е.Нысанбаев / http://www.kazinform.kz/kz/programma-zhasyl-el-realizuetsya-v-polnom-ob-eme-glava-komiteta-lesnogo-i-ohotnich-ego-hozyaystva-msh-rk-enysanbaev_a2306740
2. Молодежный кадровый резерв / <http://rezerv.kz/ru/about/info/>
3. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан, 2015 год
4. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002012/links>
5. http://egov.kz/portal/Content?contentPath=/egovcontent/house/buy_sell_rent/article/molodaya_semya&lang=ru
6. <http://otyrar.kz/2014/10/kak-poluchit-zhile-programme-molodaya-semya/>
7. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000316>

Саяси- қоғамдық процестердегі жастар

7 ТАРАУ

7.1. ЖАСТАРДЫҢ ЕЛДІ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІ МЕН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ САЯСИ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ӨМІРІНЕ ҚАТЫСУЫ

Қазіргі Қазақстан жастарының саяси бағасы мен саясатқа қатысу деңгейі қандай? Бұл сұрақ пікірталас-тар туындатары хақ. Бұл сұрақ төңірегінде сарапшылар пікірі әртүрлі, тіпті екіге жарылады. Ең алдымен, Қазақстан жастарының әлеуметтік-демографиялық сипаттамасымен қатар, ел саясатына көзқарасы мен оған араласуын бағалауы бойынша да әртекті екендігін атап өткен жөн. Басым бір бөлігі, өмірге конформистік көзқарасы, саясатқа қызығушылығының төмен дәрежесінің нәтижесінде бүгінгі күні жастар саясатқа елеулі ықпал етуде шарасыздықты мойындауымен ерекшеленеді. Олармен салыстырғанда азырақ бөлігі саясатқа саналы көзқарасы, елде болып жатқан үдерістерді өзгертуге құлшынысы арқылы ерекшеленеді. Бұл топ, көбінесе, қала жастары арасында кездеседі. Ықпал ету құралы ретінде қазіргі әлемдік трендке толығымен сай заманауи ақпараттық технологияларды, әлеуметтік желілерді пайдаланады. Дегенмен, олардың мобилизациялық мүмкіндіктерінің аса жоғары емес екендігін атап кетуге болады.

Жастардың қоғамдық-саяси өмірге қатысуы, өз кезегінде индивидтің өз саяси мүдделерін білдіре алуына саяси жүйенің қаншалықты ашық және өмірдің бұл саласының қатардағы азаматтың мүдделеріне қаншалықты қызмет ете алатынының көрсеткіші болып табылады.

Зерттеушілердің айтуынша, адам саясатқа неғұрлым аз қызықса, оның өрбуіне өз ықпалының төмен екенін сезінсе, саяси көзқарастары соғұрлым қалыптаспаған, тұрақсыз, нәтижесінде елдің әлеуметтік-саяси болмысынан оқшаулануы әбден мүмкін. Оқшаулану, өз кезегінде, жастардың өздері өмір сүріп өз мүмкіндіктерін жүзеге асырып отырған қоғамда өз-

дерін пайдасыз, маңызсыз деп сезіне отырып, басқа сыртқы және жүйеден тыс ұйымдарға бой ұруына ықпал етуі мүмкін. Қазіргі таңда, Қазақстанда өткізілген зерттеулер көрсетіп отырғандай, еліміздің жастары өз елі үшін барынша қызмет ету қажеттілігін сезініп отыр [1].

Қазіргі ақпараттық технологиялар ғасырында, жастардың саяси және азаматтық араласу нысаны елеулі өзгеріске ұшырады. Бұқаралық қатысу жастардың саяси және азаматтық бастамаларының даму дәрежесін көрсететін жалғыз фактор емес. Қатысудың дәстүрлі түрлерімен қатар, алдыңғы қатарға белгілі бір дәрежеде саясиландырумен сипатталатын түрлі бейресми қозғалыстарға қатысу, түрлі субмәдениеттерді дамыту сияқты жүріс-тұрыс үлгілері шығуда. Сонымен қатар, әңгіме, сөзсіз, заманауи байланыс құралдары арқасында күшті мобилизациялық мүмкіндігі бар және ел өміріне елеулі өзгеріс енгізе алатын белсенділер туралы болып отыр.

Жастардың қоғамның саяси өміріне араласуын, бірінші кезекте, жастардың саяси-мәдени сипаттамасы. Өз кезегінде, саяси мәдениет объективті саяси процестерді қабылдау мен тиісті қорытынды шығару нәтижесінде қалыптасады. Қазақстанның күрделі әлеуметтік-экономикалық трансформациялық кезеңі сол уақытта өскен қазіргі жастардың көзқарастары мен ұстанымдарына, сөзсіз, ықпал етпей қоймады. Бұл тұрғыда, Қазақстанның қазіргі жастарының саяси мәдениеті айтарлықтай қарама-қайшы болып табылады. Міндетті түрде ескерерлік тағы бір фактор, ол - елдегі жастардың біртекті еместігі, олардың ұстанымдары жас ерекшеліктері мен тұратын мекеніне (ауыл және қала жастары, қалаға пайда табуға келген жастар) және қызметпен қамтылуына (жұмыс істейтін жастар, кәсіпкер жастар және студент жастар) байланысты болып отыр. Бұл тікелей жастардың белгілі бір топтары, олардың саясатқа қызығушылық деңгейі, саяси

7.1 Сурет

Қоғамның саяси өміріне қатысу деңгейлері

Азаматтық қатысу

Индивидтің саясаттағы шынайы атқарған әрекеті, оның саяси өмірге (сайлау науқандарындағы кандидаттар мен партияларды қолдауға бағытталған белсенді әрекеті; митингтер мен шерулерге қатысу, мүдделес партия, топ шараларына қатысу)іс жүзінде араласуы

Саяси қатысу

Өз елінің тағдыры үшін жауапкершілікті сезіну, саяси үрдістер, оқиғаларға саналы қызығушылығы, саяси өмірді үнемі жаңарту қажеттілігі, саяси талдау дербестігі мен жеке дара шешім қабылдау. Түрлі азаматтық бастамалар азаматтық қатысудың сыртқы формасы болып табылады.

өмірге араласу дәрежесі, өмірлік мәселелерді шешудегі мемлекеттің рөлі туралы түрлі ұстанымдары арқылы бір-бірінен ерекшеленуінен көрінеді.

Елде жүзеге асып отырған саясатқа қызығушылығы мен жүзеге асып отырған мемлекеттік бағдарламалар туралы ақпараттануы жастардың саналы қызығушылығы, олардың қоғам мен мемлекетті рационалды-сыни қабылдай алуы саяси және азаматтық қатысуының негізгі көрсеткіші болып табылады. Саяси қатысудың белсенді әрі шынайы формасы белгілі бір қоғамдық құрылымдар қызметіне қатысу арқылы жеке және қоғамдық мүддеге қатысты шешімді шығарып, оны жүзеге асыруға ықпал етуге ұмтылу болып табылады. Қазіргі таңда, саяси қатысудың дәстүрлі формасымен қатар, күшті мобилизациялық қуаты бар ақпараттық кеңістіктегі қызметтер, блогерлердің қызметі кең тараған.

Жастардың саясатқа қызығушылығының деңгейі

Жастардың елде жүргізіліп отырған саясатына деген қызығушылығына қатысты «Мемлекеттік жастар саясатының жағдайы: қажеттіліктер мен әлеуметтік тәжірибелер» атты ҒЗО «Жастар» 2016 жылы жүргізген зерттеуі орынды (сурет. 7.2).

Әлемдегі саясат пен жаңалықтар туралы ақпарат алудың негізгі көздері теледидар (89,2%), ғаламтор (60,5%), отбасылық әңгімелер (33,1%), сондай-ақ туысқандар мен достармен әңгіме (16%) болып отыр.

Саяси ақпарат алудың көзі ретінде әлеуметтік желілер жастар арасында өте аз бөлігі, сұралушылардың 10% ғана қолданылады. Ғаламтор, радио, әлеуметтік желілер саяси ақпарат көзі ретінде қала жастарының арасында кең тараса, ауыл жастары теледидар мен күнделікті газеттерге көбірек қызығушылық танытқан (сурет 7.3) [1].

Жергілікті атқарушы органдар жастар мен жастар ұйымдарын қолдап, дамыту үшін ұйымдастыратын жастарға ақпараттық кеңес берумен айналысатын жастар ақпараттық орталықтарының қызметі туралы Қазақстан жастары толық ақпараттанбаған. Мысалы, әртүрлі дәрежедегі Жастар ақпараттық орталықтарының жұмысы туралы сұралған жастардың 31,8% біледі. Аталмыш ұйым туралы жартысынан көбі (57,7%) білмейді (сурет 7.4).

Қазіргі жастардың Жастар ақпараттық орталығы тарапынан қандай көмек қалайтынына келсек, ең қажеттілері жастарды еңбекпен қамту (49%), қолжетімді баспана бағдарламасына қатысу (43,9%), жоғарғы білім алу (27,8%), кәсіпкерлікті дамыту (25,9%) және т.б. болып табылады (7.5 сурет).

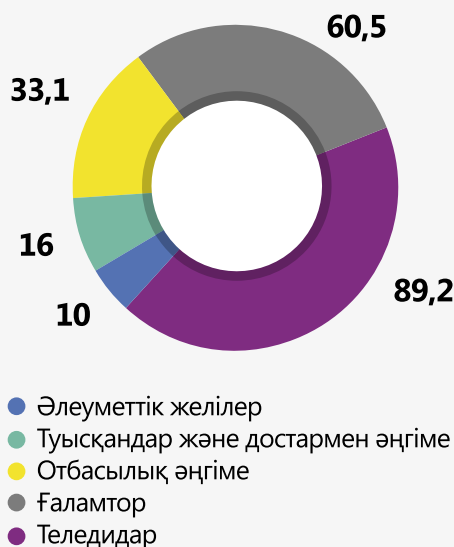
Осылайша, Қазақстан жастарының басым бөлігі қазіргі таңда елдің саяси өміріне аса қызығушылық танытпайды. Жастардың 10%, яғни саяси ақпарат көзі ретінде әлеуметтік желілерді пайдаланатындар, жаңа технологиялар арқылы елдің саяси өміріне ықпал етуге тырысып жатқандар жастардың белсенді сегменті болып табылады. Яғни, саяси қатысудың дәстүрлі емес

7.2 сурет
Сіз еліміздің саяси өміріне қызығушылық танытасыз ба? (%-бен)

ДЕРЕККӨЗ: ҒЗО «ЖАСТАР» ӨТКІЗГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ

7.3 сурет
Әлемдік саясат пен оқиғалар жөніндегі ақпарат алу көздері

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

7.4 Сурет

Сіз тұратын қала/облыстағы Жастар ақпараттық орталықтары туралы білесіз бе? (%-бен)

	%
Ия, білемін. Жастар ақпараттық орталығының қызметіне жүгінгенмін	5,1
Ия, Жастар ақпараттық орталығының қызметі туралы білемін, бірақ ешқашан жүгінген емеспін	13,0
Ол туралы естігенім бар	13,7
Жастар ақпараттық орталығының қызметі туралы ештеңе білмеймін	57,7
Жауап беруге қиналамын	10,6

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

нысандарын пайдаланғанымен, оларды елдің саяси процесінің белсенді қатысушыларының қатарына жатқызуға болады.

Сонымен қатар, еңбекпен қамту мен тұрғын үй мәселесі ел жастары үшін негізгі мәселе екендігін ескерсек, Қазақстан жастары елдегі жүргізіліп отырған саясатқа рационалды көзқарасымен ерекшеленіп, ең алдымен, олардың жеке мүдделеріне қатысты бағдарламалар мен саясатқа қызығатыны анық.

Қазақстан жастарының саяси және азаматтық қатысу деңгейі

Жастардың саяси және азаматтық қатысуының кең таралған нысандарын анықтау үшін 2016 жылдың үшінші ширегінде Қазақстан жастары арасында жүргізілген әлеуметтанулық зерттеу нәтижелерін қарастырайық. Алынған мәліметтерге сай, Қазақстан жастарының басым бөлігі саяси партиялар мен қоғамдық бірлестіктерге мүше емес. Қазақстан жастарының тек 15,3% жүйелі түрде волонтерлік қызметпен айналысады.

7.6 Сурет

Келесі айтылғандармен келісесіз бе жоқ па?

	Күнде дерлік	Аптасына бір реттен кем емес	Айына бір реттен кем емес	Жылына бірнеше рет және одан да сирек	Ешқашан	Жауап беруге қиналамын
Волонтерлік қызметпен (адамдарға, жануарларға көмек, қоршаған ортаны қорғау және т.б.) айналысасыз	6,6	8,7	9,2	19,0	55,6	1,1
Қоғамдық бірлестіктер қызметіне қатысасыз	2,4	6,6	6,0	11,2	73,1	1,0
Саяси партия қызметіне қатысасыз	1,2	4,9	4,6	8,6	79,9	1,0
Шіркеуге барып, діни жоралғыларды орындайсыз	1,3	8,5	12,6	22,6	53,5	1,7

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

7.5 Сурет

Жастар ақпараттық орталығынан қандай көмек немесе қызмет алуды қалар едіңіз? (%-бен) [3].

	%
Жастарды еңбекпен қамтамасыз ету және жұмысқа орналастыруға көмек	49,0
Қолжетімді баспана бағдарламасына қатысуға көмек	43,9
Жоғарғы білім алуға көмек	27,8
Жастар арасында кәсіпкерлікті дамытуға ықпал ету	25,9
Мәдени, бос уақытты ұйымдастыруға көмек	17,5
Техникалық, кәсіптік білім алуға көмектесу	13,4
Заңгер, құқыққорғаушының көмегі	12,7
Психолог, әлеуметтік жұмысшының көмегі	10,7
Басқа (соқырлар үшін Браер пернелері бар компьютерлер, спортпен айналысуға көмек, көп балалы отбасыларға көмек және т.б.)	0,6
Жауап беруге қиналамын	12,6

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

«Елдің саяси өмірінде қазақстандық жастардың рөлі қандай?» деген сұраққа сұралушылардың 48,4% немесе екеуінің бірі олардың елдің саяси өміріне қатысуы сайлауда дауыс берумен байланысты деп жауап берген. Саяси қатысудың басқа нысандарында, сұралғандардың пікірінше, жастар маңызды рөл атқармайды.

2015 жылы Эберт қорының бастамасымен Қазақстанда жүргізілген сұрау нәтижесі бойынша, саяси және азаматтық бастамаларға қатысудың бүгінде жастар үшін маңыздылығы басымдылық емес, қайта керісінше болып отыр. Респонденттердің ішінде саясатпен айналысып, азаматтық бастамаларға қатысу «маңызды емес» деп есептейтіндер 45,9% құраса, «мүлде маңызды емес» дейтіндер 35,5% құраған.

7.7 Сурет

«Қалай ойлайсыз, Қазақстанның саяси өмірінде жастар қандай рөл ойнайды?» деген сұраққа берілген жауаптар үлесі (%-бен) [3].

	%
Сайлауда дауыс беруге белсенді қатысады	48,4
Мемлекеттік жастар ұйымдары мен бірлестіктеріне қатысады	22,3
Түрлі қоғамдық ұйымдар мен саяси партиялар арқылы саясатқа ықпал етеді	21,7
Мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында жұмыс істейді	15,7
Мемлекеттік жастар саясатын жүргізуге ықпал етеді	15,5
Митингіге, қарсылық шараларына қатысады	13,2
Өз қатарларымен соқтығыстар мен тәртіпсіздіктерге қатысады	4,6
Елдің саяси өміріне ықпал етпейді	15,8
Жауап беруге қиналамын	8,7

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

ҚОСЫНДЫСЫ 100% ШЫҚПАЙДЫ, СЕБЕБІ РЕСПОНДЕНТТЕРГЕ ЖАУАПТАРДЫҢ БІРНЕШЕ НҰСҚАСЫН ТАҢДАУ ҰСЫНЫЛҒАН

2016 жылы жүргізілген зерттеу жастар арасындағы жастардың саясатқа ықпал етіп, билікті жүзеге асыра алу мүмкіндігіне қанағаттанбайтындығын білдірген. Жастар арасында сұралғандардың тек 21% жастардың Қазақстандағы саясатты жүргізуге мүмкіндігі жоғары екендігін көрсеткен. 39% бұл мүмкіндіктері шектеулі деп бағалаған. Сұралған жастардың үштен бір бөлігі жастардың ықпалын әлсіз не Қазақстан саясатын қалыптастыруда ешқандай ықпалы жоқ деп есептейді [3].

Жас ұрпақтың саяси ұстанымдары мен көзқарастарына келсек, олар қарама-қайшы сипатталады. Өз күшімен отбасына сүйенетіндер 35,8% құраса, патерналистік ұстаныммен ерекшеленіп, көмекті мемлекеттен күтетіндер 46,4% құраған. Көзқарастарында «оңшылдарға» тән ұстанымдар кездесетін, сондай-ақ кеңестік құндылықтан толықтай бас тартпаған «бейтараптар» жастардың жалпы құрамындағы респонденттердің 17,8% құраған. Тиісінше, Қазақстан жастарының басым бөлігі жеке мәселені шешуде мемлекетке иек артудың жоғары деңгейімен ерекшеленеді.

Осылайша, қазақстандық жастар бір-бірінен азаматтық және саяси мәселелермен қатар, халық мәселесін шешудегі мемлекеттің рөлі қандай болу керектігі бойынша да айтарлықтай ерекшеленеді.

Көпшілігі саясат пен елдің саяси дамуына деген әлсіз қызығушылығымен, саяси қатысу формасына араласуының төмен деңгейімен сипатталады. Мұндай жүріс-тұрысты белгілі бір дәрежеде жастар өздеріне маңыздылығы бойынша жұмыспен қамту, білім алу, тұрғын үймен байланысты міндеттерді алдыңғы

7.8 Сурет

«Қазақстандағы саясаттың қалыптасуына қатысу және оған ықпал ету мүмкіндігін қалай бағалайсыз?» деген сұраққа берілген жауаптар (%-бен)

Өте үлкен әсер

Кейбір әсері бар

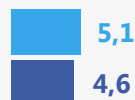
Әлсіз әсері

Ешқандай әсері жоқ

Жауап беруге қиналамын

● Барлық жастар
● NEET

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

қатарға қояды. Сондықтан, бір жағынан, жастардың саясатқа қызығушылығының төмендігін алғашқы қажеттіліктермен қамтамасыз ету мәселелерінің өткір болуымен тығыз байланысты. Жастардың қатысуының төмен деңгейінің тағы бір себебі, олардың Қазақстандағы саяси қатысудың дәстүрлі механизмдерінің тиімділігіне, елде болып жатқан жағдайларға ықпал ету мүмкіндігіне сенімсіздігі болып табылады. Яғни, ел жастарының басым бөлігі саяси оқшауланудың белгілі бір деңгейімен сипатталады деуге болады.

Солай бола тұра, қазіргі таңда, Қазақстан жастарының елдің саяси өміріне қатысу ниеті бүгінгі саяси және азаматтық бастамаларға қатысудың шынайы деңгейінен жоғары. Бұл деректің маңызы зор, өйткені жоғары қажеттілік жағдайында жастардың өз мемлекетіне тиесілік пен пайдалылық сезімінің болмауы жастардың деструктивті ұйымдарға бет бұруы,

олардың психологиялық көңіл-күйінің бұзылуы, нашар әлеуметтік хал-ахуалды сезіну сияқты көптеген жағымсыз салдарға апарып соғуы мүмкін. Зерттеушілер көрсеткендей, жастар белсенділігі, олардың азаматтық және өмірлік ұстанымдары, мемлекеттік шешімдерге ықпал ету құлшынысы — мемлекеттік қауіпсіздік кепілі [4].

Бұл контексте жастар неге және қалай ықпал ету керек екендігін түсінбегенде саяси коммуникация мен қатысу арналарының жетіспеушілігі қосымша мәселе болып табылады. Әлеуметтік мәселелерді шешуге ықпал ету барысына араласудың шынайы механизмдері мен арналары туралы көзқарастың болмауы елдің көпшілік жастарында өзінің қажетсіздігі мен керексіздік сезімін тудырады.

Өз саяси көзқарастарын жаңа ақпараттық технологиялар арқылы таратып, жүзеге асыратын жастарды ерекше атап өткен жөн. Бұл контексте әңгіме, өзін-өзі жүзеге асыруда мүмкіндіктері жоғары қала жастары туралы болмақ. Олардың ел саясатына көбірек араласуына Қазақстан қалаларындағы ғаламторға қолжетімділік пен оның сапасы әсер етеді. Ауыл жастарында ондай мүмкіндік айтарлықтай төмен. Яғни жастардың бұл тобы үшін заманауи байланыс құралдары елдің саяси өміріне елеулі ықпал етуге мүмкіндік беретін құрал болып табылады. Дегенмен, елдің 90% жастары үшін әлеуметтік желілер ақпарат көзі болып табылмайтынын ескерсек, бүгінгі таңда жастардың бұл тобының мобилизациялық мүмкіндігінің жоғары еместігін баса айтуға болады.

Бұл контекстегі әңгіме жастардың әлеуметтік және саяси қатысуы үшін инфрақұрылымды дайындау қажеттілігі турасында болып отыр. Бұл мәселе басымдыққа ие және орталық билік деңгейінде шешілуі қажет. Мәселе жергілікті жастар орталығы, оларды қаржыландыру деңгейі, ең бастысы олардың қызметінің айқындылығы мен тиімділігі туралы болып отыр.

Қоғамдық дамудың күрделі мәселелерін талқылау барысына бұқаралық институттар арқылы жастарды тарту қажет, сондай-ақ оны орталық деңгейінде ғана емес, жергілікті деңгейде де ұйымдастыру қажет. Қызмет бағыттарының бірі ретінде жас таланттарды анықтап, қолдау болатын халықаралық жастар форумын мысал ретінде көрсетуге болады. Мұндай форумдар жастар белсенділігін дамыту алаңына айналуымен қатар, азаматтық қоғам институттары арқылы аймақтық мәселелердің шешіміне де ықпал етуге мүмкіндік береді. Бұл мәселеде ресми келісті артта қалдырып, форумдарды жоғары деңгейде ұйымдастыруға мүмкіндік берсе, ел жастарының ел үшін пайдалы әрі олардың пікірі маңызды екеніне сезініп, өз күшіне сенімі артар еді.

Қазақстан жастарының саяси және азаматтық қатысу жолдары туралы ақпараттануының төмендігі үл-

кен мәселе болып отыр. Сондықтан жастар арасында құқықтар мен міндеттер туралы, елдегі саяси өмірге тікелей ықпал етудің мүмкін жолдары туралы ақпаратты тарату маңызды. Осылайша, азаматтық тәрбиелеу, әлеуметтік-саяси белсенділікті тәрбиелеу маңызды болып табылады. Осы орайда Ұлыбритания тәжірибесі қызықты. Онда 2002 жылдан бастап, мектеп бағдарламасының бір бөлігі ретінде азаматтық тәрбиелеу курсы енгізілген.

7.2. ЖАСТАРДЫҢ НАРАЗЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ

Зерттеушілер пікіріне сай, наразылық белсенділіктің негізгі көрсеткіштері: наразылық әрекеттерінің саналылығы; акцияларға қатысу жиілігі; өткізілетін акция көлемі; наразылық шарасына өзгелерді тарту; мемлекеттік билік органы қызметіне, саяси-құқықтық мәдениет деңгейіне қанағаттанбаушылық [5].

2016 жылдың соңында «Мемлекеттік жастар саясатының жағдайы: қажеттіліктері мен әлеуметтік тәжірибелер» мәселесі бойынша ҒЗО «Жастар» жүргізген зерттеу нәтижелері бойынша, жастар арасындағы наразылық потенциалдары төмен. Сұралғандардың басым бөлігі, дәлірек айтқанда, 72,5% тұрғылықты жерінде наразылық акцияларының орын алу мүмкіндігі жоқ не жоқтың қасы екендігін көрсеткен. 32,4% тұрғылықты жерінде наразылық акцияларының орын алмайтынына толықтай сенім білдірген. Сұралғандардың 13,2% берген бағасына сенімсіз және ондай акция болуы мүмкін деген. Тек 4,8% бұқаралық наразылықтар болуы мүмкіндігін алға тартқан (7.9 сурет).

Аймақтар бойынша наразылық акциясының орын алу мүмкіндігі жоғары деп өз елді мекендерін Қызылорда («бар» және «бар болса, керек» жауаптарының қосындысы 50,6% құраған), Жамбыл (43,8%), Қарағанды (28,4%), Атырау (27,9%) облыстарының тұрғындарын көрсеткен (сурет 7.10).

Әрине, тек әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері арқылы жоғары не төмен наразылық әлеуеті туралы қорытынды жасауға болмайды. Назылықтар объективті және субъективті факторлар әсерінен пайда болары белгілі. Бұл — мемлекеттік билік органдарына сенім дәрежесі және аталмыш аймақтардағы жастардың әлеуметтік хал-ахуалы, қатысу формасы және қоғамдық-саяси қозғалыс белсенділігінің дәрежесі. Осы орайда, тек жоғарыда көрсетілген облыстарда ғана емес, елде толығымен деструктивті наразылық белсенділігін төмендету шараларының тиімді жүйесі қажет.

Жастардың өмірге қанағаттанушылық деңгейі наразылық әлеуетінің маңызды факторы болып табылады. 2016 жылдың үшінші ширегінде ҒЗО

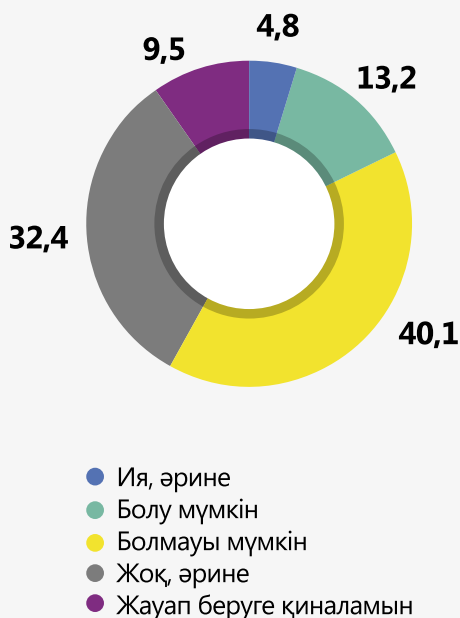
«Жастар» жүргізген «Жастар арасындағы қоғамдық-саяси жағдайды зерттеу» сұрау нәтижелері бойынша, респонденттердің көпшілігі өміріне қанағаттанады: толық қанағаттанады — 37,4%, қанағаттанарлыққа жақын — 46,8%. Сұралған жастардың 13,8% өмірге қанағаттанбайды (7.11 сурет).

Жастарды бұқаралық наразылық акциясына баурауға итермелейтін негізгі себептерді сипаттайтын көрсеткіштерді зерттеу қажет.

Саяси наразылық себептері көптеген факторларға байланысты: елдегі және әлемдегі саяси үрдіс ерекшеліктері, азаматтардың дәстүрлері мен мәдениеті, азаматтық қоғамның дамуы. Сонымен қатар, наразылыққа бет бұру мүмкіндігі жастардың әлеуметтік мәселелерге алаңдаушылығымен қатар артуы мүмкін. Қазақстан жастарының наразылығының негізгі түрткісі әлеуметтік-экономикалық мәселелер: азық-түлік, ЖЖМ, дәрі-дәрмек бағасының шарықтауы (12,9%), жұмыстан шығып қалу немесе қысқару (12,2%), жалақы, зейнетақы, шәкіртақының уақытынан кешігіп төленуі (9,7%), коммуналдық қызмет тарифінің қымбаттауы (7,5%) және т.б. (7.12 сурет).

Сондай-ақ, респонденттердің 8,4% үшін билік әрекетіне көңілі толмау наразылыққа себеп болуы мүмкін екендігіне назар аударған жөн. Бұл биліктің әлеуметтік-экономикалық саладағы тиімді әрекеттері, демократиялық институттарды іске қосу, жастардың саясатқа қатысуының жаңа механизмдерін дайындау арқылы саяси сенім деңгейін көтеру қажеттілігі туралы

7.9 сурет
«Қалай ойлайсыз, сіз тұрып жатқан жерде наразылық акциясы басталуы мүмкіндігі бар ма?» деген сұраққа берілген жауап үлестері (% бен)

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

7.10 сурет

«Қалай ойлайсыз, тұрғылықты жеріңізде (тұрғын аймақта) қазір наразылық акцияларының туындау мүмкіндігі бар ма?» деген сұраққа жауаптардың үлестері (облыстар көрсеткіші, %-бен)

	Бар	Бар болса, керек	Жоқ болса, керек	Жоқ	Жауап беруге қиналамын
Ақмола	1,3	12,8	46,2	15,4	24,4
Ақтөбе	6,9	18,6	47,1	16,7	10,8
Алматы	0,5	13,5	50,7	28,4	7,0
Атырау	4,4	23,5	36,8	20,6	14,7
Шығыс Қазақстан	4,1	8,3	32,4	32,5	22,8
Жамбыл	18,2	25,6	26,4	27,3	2,5
Батыс Қазақстан	1,4	8,3	34,7	44,4	11,1
Қарағанды	7,9	20,5	44,4	23,2	4,0
Қостанай	2,1	7,4	34,7	51,6	4,2
Кызылорда	18,0	32,6	29,2	12,4	7,9
Маңғыстау	2,7	9,6	31,5	47,9	8,2
Павлодар	1,3	2,5	48,1	43,0	5,1
Солтүстік Қазақстан	-	-	35,7	51,8	12,5
Оңтүстік Қазақстан	0,6	4,4	41,3	53,4	0,3
Астана қаласы	4,8	8,7	47,1	19,2	20,2
Алматы қаласы	6,6	19,4	39,3	17,1	17,5

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

«Өз мүддеңізді қорғау үшін қандай шара қолданар едіңіз?» деген сұраққа жауап ретінде сұралған жастардың 20,2% сотқа, 12% «Нұр Отан» партиясына, 9,9% газет, теледидар, радиоға жүгінетіндігін білдірген (7.13 сурет).

Бұл нәтижелер Қазақстан жастары, ең алдымен, өз мүдделерін қорғаудың конструктивті әдістеріне бағытталғандығы және наразылық туындауының мүмкіндігін төмендететін заңдар, бекітілген нормаларға бағынуға дайындығын білдіреді. Алайда, өз мүддесін қорғау үшін жастардың тек 8,1% мемлекеттік билік өкілдеріне жүгінетіндігін көрсеткен. Жастар мәселе туындаған жағдайда мемлекеттік билік органдарына қарағанда бұқаралық ақпарат құралдарына көбірек сенеді. Оған қоса, «наразылық митингісіне қатысамын», «аштық жариялаймын», «жұмысқа, оқуға шықпаймын», «Авто жолдар мен транс жолдарды бөгеуге қатысамын», Парақшалар мен прокламациялар таратамын» деген жауаптардың қосындысы 12,5% құрады. Сондай-ақ, «ештеңе істемеймін» дейтін 39,7% мен әсіресе жауап беруге қиналған 12,5% жастарды

назардан тыс қалдыруға болмайды.

Осылайша, әлеуметтанулық зерттеулер нәтижелеріне сүйене отырып, жастардың наразылық потенциалы саяси жүйені тұрақсыздандыратын шынайы қауіп туғызбайды деп қорытынды жасауға болады. Сонымен қатар, әлеуметтік наразылықтар әлеуметтік-саяси өзгерістер түрткісі, қоғамдағы қордаланған мәселелер мен қайшылықтарды анықтау тәсілі болып табылады. Назылықтар жастардың қанағаттанбауының себептерін аша отырып, қоғамдағы ахуалдың нашарлығы туралы белгі береді. Сондықтан, қазіргі мәселе жастардың наразылық жүріс-тұрысының мәдениеті мен олардың мүдделерін заңды механизмдер арқылы білдіруін дамытуда. Бұл деструктивті формаға ауысуы мүмкін наразылықтарға кедергі болады, ал оларды реттеу қоғам үшін таңқалыстарға жалғасуы мүмкін.

Осыған орай, жергілікті атқарушы органдар келесі шаралар кешенін қабылдауы қажет:

— Жастарда саяси-құқықтық мәдениетті қалыптастыру, жастар мен мемлекеттік билік арасында диалог құру, жастарды радикализациялану мәселелерін анықтау;

7.11 сурет

«Айтыңызшы, сүріп отырған өміріңізге қанағаттанасыз ба жоқ па?» деген сұраққа жауаптың үлестері (%)

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

7.12 сурет

«Наразылық акциясына баруға сізді қандай мәселе итермелеуі мүмкін?» деген сұраққа жауап үлестері (%-бен)

Мәселе	Пайыз (%)
Азық-түлік, ЖЖМ, дәрі-дәрмек бағасының шарықтауы	12,9
Жұмыстан шығып қалу немесе қысқару	12,2
Жалақы, зейнетақы, шәкіртақы және көмекақының уақытынан кешігіп төленуі	9,7
Билік әрекетіне көңілдің толмауы	8,4
Коммуналдық қызмет тарифінің негізсіз қымбаттауы	7,5
Тұрғын үй мәселесі	7,3
Негізсіз айыппұл	7,2
Әділетсіз сот шешімдері	6,7
Медициналық мекеме қызметкерлерінің өз міндетіне жеңіл қарауы мен кәсіби дайындығының төмендігі	5,9
Экологиялық жағдайдың төмендеуі	5,8
Несие немесе ипотека төлемдерінің көтерілуі	5,3
Мектеп, ЖОО, колледждегі мәселелер	5,1
Қабылданған реформалармен келіспеушілік	4,5
Білім беру қызметі сапасының төмендігі	2,8
Этникалық құқықтың бұзылуы	1,9
Басқа: лаңкестік, девальвация, жер реформасы, барлық саладағы тамыр-таныстық	0,6
Мені ашық наразылыққа ештеңе итермелеуі мүмкін емес	46,5
Жауап беруге қиналамын	10,1

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

7.13 сурет. «Өз мүддеңізді қорғау үшін қандай шара қолданар едіңіз?» деген сұраққа жауап үлестері (%-бен)

	%
Сотқа жүгінемін	20,2
«Нұр Отан» қабылдауына барам	12,0
Газет, теледидар, радиоға жүгінемін	9,9
Мемлекеттік билік өкілдерінің қабылдауына барамын	8,1
Бейбіт шеруге қатысамын	7,6
Наразылық митингісіне қатысамын	3,7
Жұмысқа, оқуға шықпай қоямын	3,6
Аштық жариялаймын	2,4
Авто жолдар мен тарс жолдарды бөгеуге қатысамын	1,4
Парақшалар мен прокламациялар таратамын	1,4
«Нұр Отаннан» басқа кез келген партияға жүгінемін	1,3
Басқа	0,2
Ештеңе істемеймін	39,7
Жауап беруге қиналамын	12,5

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

- Жастар құқығын қорғау;
- Жастарды әлеуметтендіретін бағдарламаларды жүзеге асыру;
- Жастар мүдделерін білдіруінің легитимді құрылымы мен механизмін дамыту.

7.3. ЖАСТАР ЖӘНЕ ДІН

Қазақстанда дінге қызығушылық бұқаралық сипатта өрбіп отыр. Құдайға сиынушылық, түрлі діни мерекелер мен рәсімдерге қатысушылар айтарлықтай көбейді, тіпті оладың арасында діншіл емес адамдар да көп кездеседі. Қазақстандағы діни сананың оянуы «ұлттық рухтың» жаңғыруымен қатар дамуда. Салыстырмалы қысқа мерзім аралығында Қазақстандағы діни жағдайдың өрбуі зерделеніп, жауапты қажет ететін бірқатар сұрақтар туындатып отыр.

Жастар арасындағы діни ахуалды бағалау

Жастардың, әсіресе қазақ ұлтының өкілдері арасында дінді ұстанатындар саны өсіп келеді. «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының 2016 жылдың 3-тоқсаны бойынша жасаған есебіне қарасақ, жастардың шамамен 79,6% дінге әртүрлі деңгейде сенеді. Олардың арасында дінді белсенді түрде ұстанатындардың үлесі - 9,9% (сурет 7.14).

Жастардың басым бөлігі өздерін Қазақстандағы ең ықпалды әлемдік дәстүрлі діндерге: ислам (80%)

7.14 сурет. Айтыңызшы, Сіз өзіңізді дінге сенетін адаммын деп есептейсіз бе?

	%
Мен дінге сенемін, діни қауымдастық өміріне араласамын, діни нормаларды ұстанамын	9,9
Мен дінге сенемін, бірақ шіркеуге тек мерекелерде барамын, діни нормаларды өте сирек ұстанамын	31,2
Мен дінге сенемін, бірақ діни өмірге араласпаймын	38,5
Дінге сенбеймін, бірақ кейде ғибадатханаға барып тұрамын, діни нормаларды кейде ұстанамын	4,6
Дінге сенбеймін, бірақ сенетіндерге құрметпен қараймын	7,5
Мен дінге бейтарап қараймын	3,9
Дінге түбегейлі қарсымын, атеистпін	1,1
Жауап беруге қиналамын	3,5

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (ҒЗО «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

және православ діндеріне (16,9%) жатқызатыны анық (7.15 сурет).

Жастар буынындағы діншілдіктің ұлттық ерекшелігі бар. «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының жүргізген әлеуметтанулық зерттеу бойынша, қазақ ұлтының жастары өзінің дінді ұстанатынын, яғни «дінге сенемін, діни салттарды сақтаймын» дегенді орыс (6,6%) және өзге этнос (17,3%) жастарына қарағанда жиі корсеткен (7.16 сурет).

7.15 сурет
Жастардың ұстанатын діндері. 2014 жыл

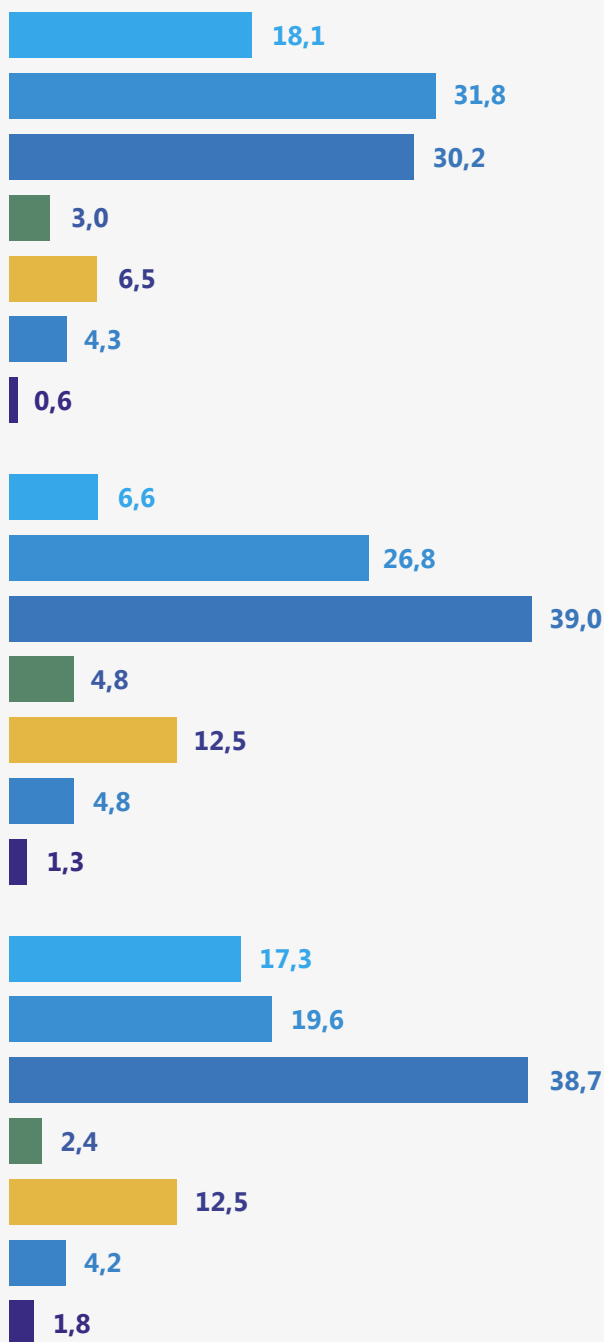

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО БОЙЫНША)

7.16 сурет

Түрлі этнос өкілдерінің дінге сену деңгейі.

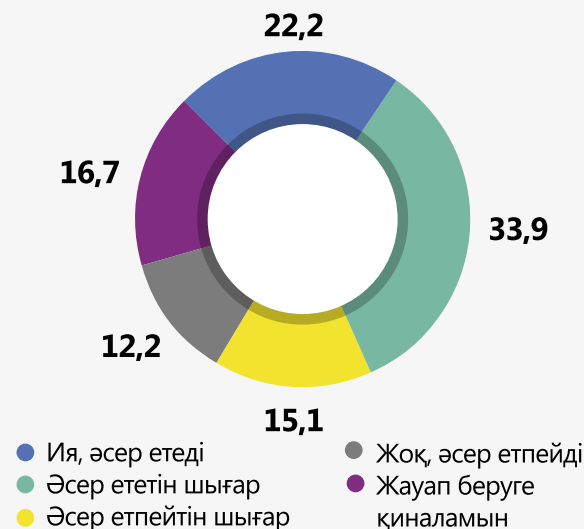

- Дінге сенемін, діни салттарды сақтаймын
- Дінге сенемін, бірақ діни салттарды сирек орындаймын
- Дінге сенемін, бірақ діни салттарды өте сирек орындаймын
- Дінге сенбеймін, бірақ кейде мешітке, шіркеуге барып тұрамын
- Дінге сенбеймін, бірақ сенетіндерді құрметтеймін

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО БОЙЫНША)

7.17 сурет

Қалай ойлайсыз, дін Қазақстан қоғамының беріктігі мен тұрақтылығына әсер ете ме? (%)

ДЕРЕККӨЗІ: ҒЗО «ЖАСТАР» ӨТКІЗГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ

7.18 сурет

Сіздің ойыңызша, жастар діннен нені іздейді?

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ САУАЛНАМАСЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ЖАСТАР» ҒЗО БОЙЫНША)

Сонымен қатар, діншілдік жастардың ойынша, Қазақстан қоғамының беріктігі мен тұрақтылығына әсері елеулі. Сұралған жастардың жартысынан астамы (56,1%) қоғам тұрақтылығын қамтамасыз етуде діннің жағымды әсерін атап өткен. Ал, 27,3% дін қоғамдағы үдерістерге кері ықпал етеді деп көрсеткен (7.17 сурет).

Діннің жастар үшін маңыздылығын қарастырғанда, жастар діннен нақты нені іздейтінін түсіну қажет. F30 «Жастар» жүргізген әлеуметтанулық зерттеу нәтижелеріне сай, сұралғандардың үштен бірі дерлік (28,5%) «болашаққа үміт пен сенімді» іздесе, төрттен бірі (25,6%) «өмірдің мәні мен түсінігін» іздейді, ал әрбір бесінші респондент (22%) «өмірдің қиын кезінде қолдау» (21,6%) «дисциплина мен тәртіп» іздейді (7.18 сурет).

Сонымен қатар, жастар қоғамдық өмірдің келесі салаларына алаңдаушылықтарын білдірген (7.19 сурет).

Кестеде (7.19 сурет) бейнеленген мәліметтен байқап отырғанымыздай, жастар арасында «діни радикализм мен экстремизм» едәуір алаңдатушылықты тудырып отыр.

Лаңкестік, экстремизм және оларға қарсы күрес мәселелері қазіргі әлемде жеке мемлекет үшін де әлемдік қауымдастық үшін де аса маңызды мәселелердің біріне айналды. Соңғы кездердегі лаңкестік акцияларының көлемі мен сипатына байланысты, аталмыш мәселе жеке адам, жеке ұлт мәселесінен жалпы планетарлық құбылысқа айналды.

Қазақстандағы дәстүрлі исламның жаңғыруымен қатар елдегі әлеуметтік-саяси жағдайды тұрақсыздандыруға қабілетті, бүгінде діни экстремизмге айналған исламның радикалды және фундаменталистік ағымын тарату сияқты тағы бір тенденция байқалуда. Бұл құбылыс өз ағымымен бүкіл Таяу Шығысты орап, біртіндеп Кавказға кіріп, Орталық Азия елдеріне белсенді түрде еніп отыр.

Алматы, Ақтөбе, және Таразда орын алған бірқатар оқиғалар Қазақстандағы терроризм мен экстремизм мәселелерін күрт өзектендірді. Экстремистердің құқық қорғау органдарымен ашық қарулы қақтығысқа түсуі сияқты ассоциалды әрекеттері елдегі деструктивті күштер қызметінің жаңа кезеңінің бой алғанын айқын байқатты.

Зайырлы мемлекеттің басты міндеті діни экстремизммен күрес саласындағы оңтайлы мемлекеттік саясат жүргізу болып табылады. Діни экстремизм, күрделі әлеуметтік-құқықтық, саяси және этнопсихологиялық сипаттағы көпөлшемді әрі амбивалентті құбылыс. Бұл — діни преференциялар мен артықшылықтар, діни араздық пен өшпенділік, дінді саясиландыру және т.б. жағымсыз факторлар арқылы көрініс табатын қоғам үшін қауіпті құбылыс.

25 жылдық Тәуелсіздік мерзімінде Қазақстан жоспарлы экономикалық кеңестік елден нарықтық

7.19 сурет

Сіздің ойыңызша, төменде көрсетілгендердің қайсысы ел қауіпсіздігіне едәуір қауіп төндіреді?	%
Діни радикализм мен экстремизм	51,2
Ақпараттық арандатушылық, бақылаусыз ғаламтор	32,3
Жаппай жұмыссыздық пен халықтың кедейленуі	27,3
Тәуелсіздікті жоғалту қаупі	12,5
Ұлттық болмыс пен дәстүрден айрылу	12,0
Жауап беруге қиналамын	11,6
Экологиялық апаттар, су мен ауаның ластануы	11,3
Қоғамдағы наразылық көңіл-күй мен әлеуметтік шиеленістің артуы	9,4
Этносаралық шиеленіс пен дау-дамай	7,9
Сепаратизм, территорияны бөлуге шақыру	7,1
Жаппай эпидемиялар, аурулар	6,5
Демократиялық құқық мен еркіндікті басып жаныштау	5,8
Жылу мен қуат беруді тоқтату	3,1
Жемқорлық	0,2
Азық-түлік бағасының өсуі	0,1

ДЕРЕККӨЗ: ЖАСТАРДАН ЖҮРГІЗІЛГЕН ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ СҰРАУ НӘТИЖЕЛЕРІ (F30 «ЖАСТАР» МӘЛІМЕТІ БОЙЫНША)

қатынастағы тұрақты мемлекетке айналды. Бұл жол оңай болған жоқ, мемлекет ішкі және сыртқы саясатта бірден экономикалық, саяси және мәдениет аралық қатынастарды құрды.

Сарапшылардың негізгі қорытындылары бойынша, әлеуметтік жанжалдар мен тәртіпсіздіктердің негізгі себебі елдегі тұрақсыз қоғамдық-саяси және экономикалық жағдай болып табылады. Сондай-ақ, кейбір аймақтарда халық арасында діни экстремизмді тарату нәтижесінде тұрақсыздық мәселесі шиеленісіп отыр.

Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің мәліметтеріне сай, 2016 жылы 6 айдың ішінде терроризм мен экстремизм элементтері бар 315 қылмыс тіркелді, олар бойынша (заң күшіне енген сот үкімі бойынша) 57 адам сотталды.

Террористік және экстремистік элементтері бар қылмыстар динамикасы 2015 жылғы көрсеткіштер 2014 жылғы 163 оқиғамен салыстырғанда 225% құрап, өсіп отырғанын көрсетіп отыр. 2016 жылы 6 айдың ішінде терроризм мен экстремизмге қатысты 315 оқиға тіркелген. Яғни, жыл бітпей жатып, 2015 жылдың бір жылдық көрсеткішінен асып түскен. Экстремизм мен терроризмге қатысты қылмыстық құқық бұзушылық жасаған тұлғалар арасында келесі жас санатындағы 20 адам:

Кесте, 1998-2015 жылдар аралығында және 2016 жылдың алты айында терроризм мен экстремизмнің элементтері бар қылмыс саны және аталмыш санаттағы қылмыс түрлерін жасағаны үшін (заң күшіне енген сот үкімі бойынша) сотталғандар саны туралы статистикалық мәліметтер

Жылдар	Барлық тіркелген қылмыс	Барлық сотталғандар
1998	9	7
1999	18	5
2000	14	21
2001	17	7
2002	13	2
2003	17	3
2004	115	24
2005	65	29
2006	56	24
2007	59	35
2008	60	83
2009	49	41
2010	45	44
2011	89	46
2012	132	128
2013	108	83
2014	132	58
2015	297	83
2016	315	61

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС ПРОКУРАТУРАСЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕПКЕ АЛУ ЖӨНІНДЕГІ КОММИТЕТІ

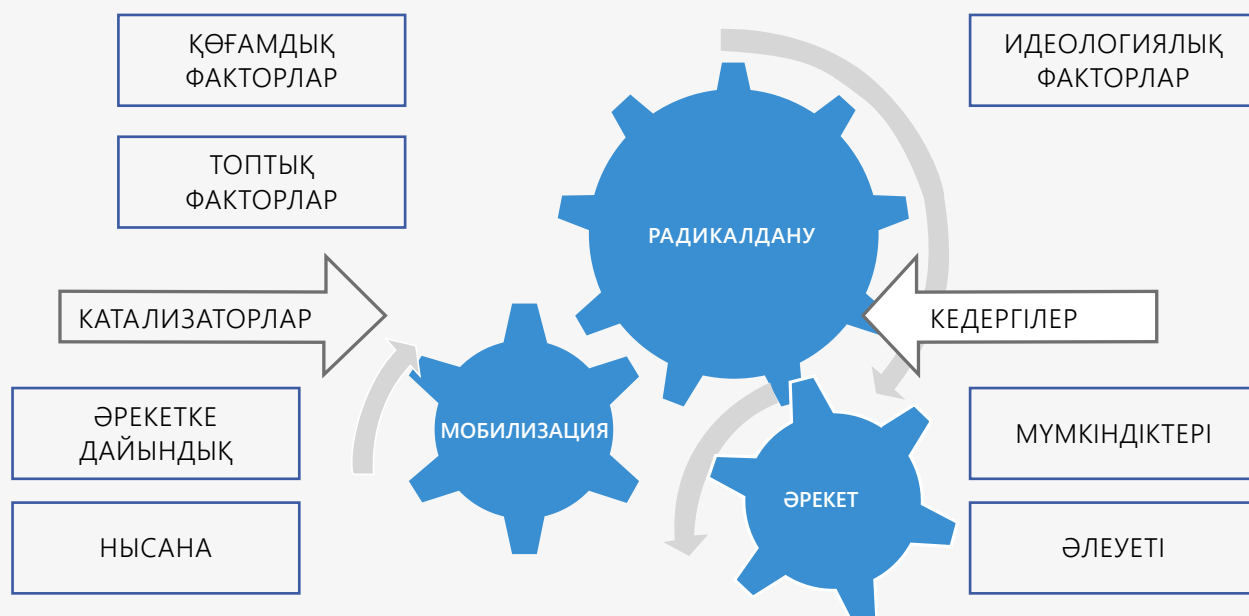
- 18 жасқа дейін — 1 адам;
- 18-20 жас аралығында — 4 адам;
- 21-29 жас аралығында — 16 адам.

Жастар экстремистік идеяларды не себептен қолдайды? АҚШ Ұлттық терроризмге қарсы орталығының зерттеуі бойынша, халықтың радикалдануы мен мобилизациялануын бір ғана фактормен түсіндіру қиын. Жеке, қоғамдық, топтық, әлеуметтік-саяси және идеологиялық факторлардың әрқайсысы тұлғаның радикалдануына себепкер болуы мүмкін. Оның әрекет етуге әзірлігі, мүмкіндігі, шама-шарқы мен тиісті нысанның болуы радикалданған адамдардың жұмылуына, яғни мобилизациялануына алып келеді. Сөйтіп, олар нақты әрекетке барады (сурет 7.20).

2000-жылдарға дейін Қазақстанға діни радикализм сырт елдерден келген. Кейіннен 2003-2004 жылдары радикализм жергілікті тұрғындар арасында белең ала бастады. 2008-2009 жылдары қауіпсіздік құрылымдарының алғашқы террорлық актілердің алдын алғандығы туралы ақпараттар жарияланды [6]. Ал 2011 жылы елдің батысында, орталығында және оңтүстігінде терактілер болды, және олардың барлығын діни экстремистік идеялар жетегінде жүрген жергілікті жастар ұйымдастырды. 31 қазанда Атырау облыстық әкімшілігінің маңында болған жарылыс пен 12 қарашада Таразда болған атыстың екеуі де Қазақстанның мемлекеттік органдарына қарсы бағытталды [7], 17 мамырда 25 жастағы Р.Махатов Ұлттық Қауіпсіздік Комитеті Ақтөбе облыстық департаментінің алдында өзін өзі жарып жіберді [8].

Осы кезден бері қарай Қазақстандағы діни экстремизм мен терроризмнің жастарға тән мәселе екені

Сурет 7.20 Радикалдану механизмі

ДЕРЕККӨЗ: АҚШ-ТЫҢ ТЕРРОРҒА ҚАРСЫ ОРТАЛЫҒЫ

ашық айтыла бастады. Америкалық ғалымдардың пайымдауынша, Орталық Азияның басқа елдерімен салыстырғанда Қазақстандағы жиһадшылардың жасы анағұрлым жас [9]. Е.Қариннің деректері бойынша, 2004 жылы Атырауда бекініп, 2008 жылдан бастап «Қазақ исламшыл жиһады» қауымдастығын құрған Мейрамбек Мақұлбектің тобында болғандардың дені 21-25 аралығындағы жастар, олардың орташа жасы — 25, ең жасы 18, ал ең кәрісі — 43 жаста. Ауғанстан-Пәкістан шекарасындағы террорлық жасаққа осы топтың өкілдері кеткен [10].

Атырау облысындағы белсенді түрде Ислам дінін ұстанатындардың 90% 13-30 жас аралығындағылар болса, соның ішінде 70% салафизм бағытына жатады, яғни қазақ ұлтының дәстүріне сай қалыптасқан ханафи мәзхабына жат ағымның ықпалында [11].

Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеті мәліметіне сай, 2016 жылы 6 айдың ішінде экстремизм мен терроризмге қатысты құқық бұзушылықтардың өндірістегі саны 372 құрап отыр.

Қазақстандағы діни экстремистердің күштік құрылымдар жасаған әлеуметтік портреті де ғалымдардың тұжырымымен көбіне сәйкес келеді. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы елдегі террористің стандартты бейнесін «28 жастағы, орта білімді, жұмыссыз жас жігіт. Арнайы діни білімі жоқ. Үйленген, бірнеше баласы бар» деп суреттейді. Әлеуметтанушы С.Бейсембаев бұл ерекшеліктеріне қоса террористердің басым бөлігінің «ішкі мигранттар» екенін, яғни, ауылда туып, өсе келе күнкөріс мақсатында үлкен қалаларға көшкендер екенін баса айтады. Сауалнамаға қатысқан 14 қылмыскердің тек біреуі Түркіменстаннан келген оралман, біреуінен басқасының ұлты қазақ, екеуінен басқасы қазақ тілді адамдар [12].

Терроршылардың әлеуметтік деректеріне қарасақ, олардың қандай себеппен бұл жолға түскендерін шамалап білуге болады. С.Бейсембаевтың деректері бойынша, олардың басым бөлігі әлеуметтік тұрғыдан аз қамтылған, ата-аналарының діни сауаты жоқ отбасылардан шыққан [13]. Ал Е.Қарин олардың діни медреселерден білім алмағанын, толық емес отбасыларда өскенін айтады және араларында оқу ақысын төлей алмай, жоғары оқу орнынан шығып қалғандардың көп болғанына ерекше назар аудартады [14]. Сондай-ақ діни экстремизм жолына түскендердің 70-95% ресми жұмыс істемейтінін алға тартады. Олардың арасында базарларда сауда жасайтындар және сол сияқты тұрақты емес кәсіп түрімен айналысатындар көп. Дегенмен, діни экстремисттердің арасында қоғамдық өмірге жақсы араласқан жас адамдар да кездеседі.

Қазақстанда болған террорлық актілердің басым бөлігін жергілікті тұрғындар мемлекеттік мекемелерге, күштік құрылымдарға қарсы бағыттаған. Мұның артында жастардың қазіргі қоғамда қалыптасқан

әлеуметтік-саяси ахуалға деген наразылығы, шарасыздығы жатыр. Ел өміріндегі соңғы жылдарда болған әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, соның ішінде ұлттық валютаның девальвациялануы және халықтың бір бөлігінің кірісінің азаюы діни экстремизмнің қаупін күшейте түседі. Бұған қоса, жұмыссыздықтың артуы, әлеуметтік лифтінің болмауы, азық-түліктің, коммуналдық қызмет ақысының қымбаттауы, ішкі миграцияның өсуі, демографиялық өсім жағдайында лайықты тұрмыстың болмауы белең алып отыр. Жемқорлық деңгейінің жоғарылығы, азаматтарға мемлекеттік қызмет көрсету сапасының төмендігі де жағдайды ушықтыра түседі.

Жастар үшін әлемдегі саясат пен оқиғалар туралы ақпарат алудың негізгі көздері теледидар (89,2%), фаламтор (60,5%), отбасылық әңгімелер (33,1%), сон-

7.21 сурет
2016 жылы 6 айдың ішінде экстремизм мен терроризмге қатысты құқық бұзушылықтардың өндірістегі саны (аймақтар)

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС ПРОКУРАТУРАСЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕПКЕ АЛУ ЖӨНІНДЕГІ КОМИТЕТІ

дай-ақ, туысқандар және достармен әңгіме (16%) болып отыр. Жастардың мардымсыз бөлігі, сұралушылардың 10% ғана әлеуметтік желілерді саяси ақпарат көзі ретінде қолданады. Ғаламтор, радио, әлеуметтік желілер саяси ақпарат көзі ретінде қала жастарының арасында кең тараса, ауыл жастары теледидар мен күнделікті газеттерге көбірек қызығушылық танытады.

Әлеуметтік өлшемдер Қазақстан жастары Жастар ақпараттық орталықтарынан, ең алдымен, еңбекпен қамту және жұмысқа орналастыру (49%), қолжетімді баспана бағдарламасына қатысу (43,9%), жоғарғы білім алу (27,8%), кәсіпкерлікті дамыту (25,9%) сияқты т.б. көмектерді алғысы келетіндігін көрсеткен.

Еңбекпен қамту мен тұрғын үй мәселесі ел жастары үшін негізгі мәселе болып отыр. Қазақстан жастары елдегі жүргізіліп отырған саясатқа рационалды көзқарасымен ерекшеленіп, ең алдымен, олардың жеке мүдделеріне қатысты бағдарламалар мен саясатқа қызығатыны анық.

Жастардың өмірге қанағаттанушылық деңгейі наразылық потенциалының маңызды факторы болып табылады. 2016 жылдың үшінші ширегінде F3O «Жастар» жүргізген «Жастар арасындағы қоғамдық-саяси жағдайды зерттеу» сұрау нәтижелеріне сай, респонденттердің көпшілігі өміріне қанағаттанады: толық қанағаттанады — 37,4%, қанағаттанарлыққа жақын — 46,8%, ал сұралған жастардың 13,8% өмірге қанағаттанбайды.

Қазақстан жастарының наразылығының негізгі түрткісі әлеуметтік-экономикалық мәселелер: азық-түлік, ЖЖМ, дәрі-дәрмек бағасының шарықтауы (12,9%), жұмыстан шығып қалу немесе қысқару (12,2%), жалақы, зейнетақы, шәкіртақының уақытынан кешігіп төленуі (9,7%), коммуналдық қызмет тарифінің қымбаттауы (7,5%) және т.б.

Жастар, әсіресе қазақ ұлтының өкілдері арасында дінге бет бұрғандар саны артуда. Сұралған жастардың 79,6% діни көзқарастарды ұстанады.

Жастардың пікірінше, дінге бет бұру қазақстандық қоғам тұрақтылығы мен беріктігін қамтамасыз етеді.

Сұралған жастардың жартысынан астамы (56,1%) дін қоғам тұрақтылығы мен беріктігіне оң ықпал ететіндігін көрсеткен.

Әлеуметтанулық зерттеулер мәліметіне сай, сұралғандардың үштен бірі дерлік діннен (28,5%) «болашаққа үміт пен сенімді» іздесе, төрттен бірі (25,6%) «өмірдің мәні мен мағынасын» іздейді, ал әрбір бесінші респондент (22%) «өмірдің қиын кезінде қолдау», (21,6%) «дисциплина мен тәртіп» іздейді.

Алматы, Ақтөбе, және Таразда орын алған бірқатар оқиғалар Қазақстандағы терроризм мен экстремизм мәселелерінің өзектілігін күрт арттырды. Экстремистердің құқық қорғау органдарымен ашық қарулы

қақтығысқа түсуі сияқты асоциалды әрекеттері елдегі деструктивті күштер қызметінің жаңа кезеңінің бой алғанын айқын байқатты.

Сұралған жастардың 50% астамы діни радикализм мен экстремизм ел қауіпсіздігіне төнген негізгі қауіп деп есептейді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики / А.Т. Даутов, Р.Р. Аюпова, Т.В. Башарина — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — 204 с.; Молодежь Центральной Азии. Казахстан. На основе социологического опроса. Под науч. руководством проф. Клауса Хурельмана. Алматы, 2015. — 440 с.
2. Молодежь Центральной Азии. Казахстан. На основе социологического опроса. Под науч. руководством проф. Клауса Хурельмана. Алматы, 2015. С. 143.
3. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 3 квартал 2016 года научно-исследовательский центр «Молодежь».
4. Научно-исследовательский центр «Молодежь» «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 2 квартал 2016 года Астана, 2016г.
5. Беликова Е.А. Политическое участие молодежи: анализ проблем политической активности / <http://elibrary.ru/item.asp?id=21642615>
6. Beissembayev, Serik. 2016. Religious Extremism in Kazakhstan: From Criminal Networks to Jihad. The Central Asia Fellowship Papers. No. 15. <https://tengrinews.kz/events/atyirauzdaniya-oblastnogo-akimata-progremelovzryiva-200394/> <http://rus.azattyq.org/a/terrorism-map-in-kazakhstan/24747077.html> <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13043-how-real-is-the-jihadi-threat-to-kazakhstan?.html>
7. Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. — Astana, 2016. — 154 p. <http://iwep.kz/en/kommentariyeksperta/2013-09-01/the-problem-of-terrorism-for-kazakhstan-between-the-scylla-and-charybdis> 12. http://www.ofstrategy.kz/images/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F_%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC_%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B3_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA.pdf 13. Ibid

8. Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. — Astana, 2016. — 154 p.
9. Karl-Dieter Opp. Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis. New York: Routledge, 2009, 448 pp.
10. Jenkins J.S., Klandermans B. The Politics of Protest. Comparative Perspectives on State and Social Movements. Univ. Of Minnesota Press: UCL Press. 1995. P.6.
11. Гарр Т. Почему люди бунтуют. — СПб.: Питер, 2005. — С.10-11 [461 с.].
12. Гаранин О.Ю. Протестная активность молодежи в условиях политической модернизации современной России: Автореф. дисс. к. полит. н. — Волгоград, 2009.
13. «Религиозная ситуация в Казахстане и процессы активизации религиозного сознания молодежи». Аналитический отчет. — Алматы, 2014.

Жастар арасындағы ҚЫЛМЫС

8 ТАРАУ

8.1. ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАР МЕН ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ ЖАЛПЫ СИПАТТАМАСЫ: ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ СЕБЕПТЕРІ МЕН ПРОФИЛАКТИКАСЫ

Жастар арасындағы қылмыс үнемі үрей тудырады. Жасөспірімдік шақ ересек адамдардың қоғамында қалыптасқан моральдық нормалар мен принциптерге қарсы наразылықтардың көбейетін кезеңі ретінде белгілі. Дұрыс әлеуметтенбеудің кесірінен көбінесе жастар арасында құқық бұзушылықтардың өсуін көрсетеді.

Қылмыстық статистика жастардың жас категорияларын есепке алу үшін жас ерекшелік градациясын қолданады. Сөйтіп, жастар «жасөспірімдер» «кәмелетке толмағандар» - 14—18 жас аралығы, «жастар» — 19—24 жас аралығы және «жас ересек адамдар» - 25—29 жас аралығы болып бөлінеді.

Жасөспірімдіктердің, жастардың арасындағы қылмыстың генезисіне өтетін болсақ, онда, бәрінен бұрын, жалпыға ортақ заңдылықтарға бағынатындықтарын байқауға болады. Жасөспірімдердің және жастар арасында таралған қылмыстың ерекше, айтарлықтай себептері жоқ. Бірақ әлеуметтік экономикалық теңсіздік, әр түрлі топ, страталарға жататын адамдарға қолжетімді мүмкіндіктердің теңсіздігі, өзіндік ерекшеліктермен жасөспірімдерге және жастарға қатысты бөлінеді.

Біріншіден, барлық қоғамдарда «үлкен» және «кіші» деген ұғымдар тек жасқа қатысты емес, сонымен қатар статустық ерекшеліктерді де білдіреді. «Ағалық» деген ұғым тек қана сипаттамалық емес, сонымен қатар теңсіздікті, кем дегенде құқық пен міндеттің асимметриясын білдіретін құндылықтық, әлеуметтік статустық мәнді береді. Барлық тілдерде «кіші» деген ұғым тек қана жасты емес, сонымен қатар бағынышты, тәуелді статустың көрсеткіші болып түсіндіріледі [1]. Бұл жерден жоғарылап кеткен девианттылық туралы ғана емес, және де жоғарылаған виктимділік туралы (яғни, құрбан болу мүмкіндігі) айтып өту керек.

Тек ресми статистика деректеріне сүйенсек, 2015 жылы кәмелетке толмағандарға қатысты 2011 жылғымен салыстырғанда екі есеге артық қылмыстар жаса-

лынған. Олардың ішіндегі қылмыстың жартысынан көбі Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексінің 120—124 баптары бойынша қарастырылған (зорлық, жыныстық сипаттағы зорлық әрекеттер, он алты жасқа толмаған белгілі бір адаммен жыныстық сипаттағы әрекеттер және зәбірге төзулер, жыныстық қатынасқа мәжбүрлеу, ер адамдар арасындағы қатынас, әйел адамдар арасындағы қатынас, жас балаларды азғындау).

Бас Прокуратураның деректеріне сүйенетін болсақ, зорлаушылардың құрбанына 1491 жасөспірім айналса, 2015 жылы — 1943 болды. 2016 жылы тек 6 айдың ішінде осындай қылмыстық құқықбұзушылықтардың саны өткен жылғымен салыстырғанда 30% ға көтерілді. 2015 жылы он алты жасқа толмаған жастарға жыныстық сипаттағы зорлық әрекеттер — 133, жыныстық зорлық көрсеткені үшін — 465, жас балаларды азғындатқаны үшін — 101 қылмыстық іс қозғалды. Тек Оңтүстік Қазақстан облысының өзінде жүктілік бойынша есепке тұрғандар саны 467 кәмелетке толмағандар, 2016 жылы 4 айдың ішінде Оңтүстік Қазақстан облысында 93 жасөспірім қыздар жүкті болған.

Жалпы Республика бойынша қастандыққа тап болып құрбан болған 1360 кәмелетке толмағандар анықталды, олардың ішіндегі 670 жасөспірім қаза тапты, және де 626 жасөспірімнің денсаулығына ауыр зақым келді. Көптеген жағдайларда жасөспірімдерге қатысты қылмыстар олармен шамалас жастармен жасалып, жасөспірім көмек сұрап баратын ересек адамдар көп жағдайда жасырып қалады. Осыдан келе, барлық қылмыстың беті ашылмайды деген алаңдаушылық пайда болады.

Екіншіден, адамдардың қажеттіліктері мен оларды қанағаттандырудың тең емес мүмкіндіктері арасындағы қарама-қайшылық жастарға және жасөспірімдерге келгенде ерекше мәнді әрі күрделі сипатқа ие болады. Олардың табиғи, интеллектуалдылық, эмоционалдылық күштерінің дамуы, ересектердің әлемінде өздерін сенімді ұстауға деген талпыныстары әлеуметтік жетілудің жетіспеушілігімен, кәсіби және өмірлік тәжірибенің жоқтығымен, төменгі біліктілікпен қарама қайшылыққа ұшырасып жатады. Көптеген әлеуметтанулық зерттеулер жастар мен жасөспірімдердің оқу мен еңбек, тұрғын үй, өзін-

8.1 кесте

2015 жылға және 2016 жылдың 9 айына арналған жастар арасындағы қылмыс.

Қылмыс түрлері		2015 жылдың 9 айы	2016 жылдың 9 айы
Қылмыстың барлық саны	37478	39611	
Олардың ішінде	Онша ауыр емес	6260	6795
	Ауырлығы орташа	19737	21942
	Ауыр	4865	5482
	Аса ауыр	420	440

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИК ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕП КОМИТЕТІ

8.2 кесте

2010-2015 жылдарға арналған жастар арасындағы қылмыстың құрылымы

Қылмыс түрлері		2010г.	2011г.	2012г.	2013г.	2014г.	2015г.	2016 9 ай ішінде
Барлығы қылмыс		46 918	46 057	54 522	54 042	53 961	51856	39611
Жеке адамға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар		3 890	3 619	4 336	4 487	4 191	3 825	2705
Олар-дың ішінде	Адам өлтіру (99 бап)	764	653	722	629	482	349	281
	Денсаулыққа қасақана ауыр зиян келтіру (106 бап)	797	832	864	867	775	887	662
	Зорлау (120 бап)	969	991	1 339	1 421	1 242	939	554
Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар		31 202	33 648	37 448	35 540	35 860	31 241	26083
Олар-дың ішінде	Ұрлық (188 бап)	19 230	21 625	23 941	22 488	22 965	18 946	16515
	Алаяқтық (190 бап)	2 317	2 167	2 844	2 999	4 071	2 995	2435
	Тонау (191 бап)	5 634	6 268	6 502	6 152	4 958	3 893	3095
	Қарақшылық (192 бап)	1 364	1 420	1 209	1 010	743	590	474
Қоғамдық қауіпсіздікке және қоғамдық тәртіпке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар		5 791	5 566	7 913	9 804	9 437	7 265	4349
Бұзақылық (293 бап)		5 407	5 198	7 276	9 351	8 980	6 931	3955

ДЕРЕК КӨЗІ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕП КОМИТЕТІ.

шығармашылық жағынан көрсете алмау шарттарымен қанағаттанбайтындықтары анықталды. Бұл қанағаттанбаушылық «қырсықтық» пен жастардың тым аса амбицияларының кесірімен емес, объективті жағдайлармен түсіндіріледі.

Үшіншіден, жасөспірімдерге қатысты қоғам қолдайтын бағыттағы энергияны, әлеуметтік белсенділікті «канализациялау» секілді өте күрделі мәселе тұр, өйткені жастық шақ мүмкіндік болмағанның өзінде әлеуметтік мойындауды, өзін-өзі танытуды қажет етеді. Өзін — өзі танытудағы қанағаттанбаған қажеттілік өзін тек қана шығармашылықта (айтарлықтай қиын) таныту ғана емес, сонымен қатар белсенділіктің негативті формаларында (Герострат комплексі) зорлық, қылмыста (ең оңайы) ретритизмге алып келіп маскүнемдік, нашақорлық секілді жолдарға кетуге итермелейді.

Қылмыстардың статистикасы өткен жылы Қазақстанда енгізілген қылмыстық және әкімшілік істердің санымен жүргізіледі. Жалпы 2016 жылдың ішінде 14—29 жас аралығындағы жастарға 39611 іс қозғалды.

2015 ж., және 2016 ж., 9 айына арналған жастар арасында қылмыс динамикасы көрініс береді (8.1 сурет).

Жастардың жасаған қылмыстарын талдау 2015 жылмен салыстырғанда, 2016 жылдың 9 ай ішінде қылмыс деңгейі 5,4% -ға дейін өсуін көре аламыз. Жастар арасындағы қылмыстардың ішінде мүлкітік қылмыстар басым. Осылайша, 2016 жылдың 9 айы ішінде жастар жасаған 39611 қылмыстардың ішінде, зорлық-зомбылық бағыттағы қылмыстар 70%-дан астам (26083), ұрлық (16515), тонау (3095), алаяқтық (2435) және қарақшылық (590) құрайды.

2016 жылдың 9 ай ішінде толық сапалы талдау көрсеткіші бойынша жасөспірімдер арасында өңірлік ерекшелігі ашылды (сурет 8.3).

Жасөспірімдер мен жастар арасындағы қылмыстың өңірлік ерекшеліктерін егжей-тегжейлі талдау жастар арасындағы қылмыстық мойынсұнудың таралу мөлшеріне байланысты Қазақстан өңірлерін алты топқа (тап) бөлуге мүмкіндік береді: төменгі қылмыстық мойынсұнудың таралуы (13-27 жас аралығындағылар, 100 мың тұрғынға шаққанда 100-ден 500 ге дейін) бұл Республиканың тек екі өңірін қамтиды - Маңғыстау және Жамбыл; ортадан төмен қылмыстық мойынсұну Ақмола, Атырау, Қызылорда секілді үш өңірді және Астана қаласын қамтиды (500-ден 1000-ге дейін), (1000-ден 1500-ге дейін), орташа қылмыстық мойынсұнудың таралуы - Ақтөбе, Батыс Қазақстан және Оңтүстік Қазақстан облысы (1500 жылдан 2000 жылға дейін), орташадан жоғары қылмыстық мойынсұнудың таралуы - Қарағанды, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстары және Алматы қаласында; жоғары (2000 және одан да көп) таралуы - үш аймақта: Алматы, Шығыс Қазақстан және Қостанай облысы. Осылай аймақтардың арасындағы жақсы жағдайдың он есеге дейін артық не кем болатынын көреміз. Бұл жерде, жастардың қылмыстық белсенділіктерін аймақтың әлеуметтік — экономикалық жағдайына белгілі бір деңгейде тәуелді екендігін айтуға болады (8.4 сурет).

Жастардың және жасөспірімдердің қылмыстық жағдайына аймақтық әсер ету, қызығушылық танытқан мемлекеттік органдардың, «Нұр Отан» партиясы мемлекеттік емес ұйымдардың және қауымда-

8.3 кесте

2015 және 2016 жж. жастар арасында таралған қылмыстың өңірлік ерекшеліктері.

Облыс	Кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтары	Қайта құқық бұзушылықтар	Алкогольдік немесе сірткілік масаң күйінде құқық бұзушылық
Ақмола	98	1560	1060
Ақтөбе	74	1833	1095
Алматы	266	3567	1397
Атырау	76	1173	315
Батыс Қазақстан	109	1671	1219
Жамбыл	150	789	651
Қарағанды	216	1949	648
Қостанай	154	3697	1581
Қызылорда	66	888	414
Манғыстау	41	414	378
Оңтүстік Қазақстан	314	1644	869
Павлодар	106	2421	987
Солтүстік	61	2393	956
Шығыс Қазақстан	243	6591	1781
Астана қ.	132	664	370
Алматы қ.	155	2083	551

ДЕРЕК КӨЗІ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕП КОМИТЕТІ.

стық өкілдерінің қатысуымен Республикалық деңгейде олардың заңға бағынушылық жүріс-тұрысын қалыптастыру мақсатында оперативті — профилактикалық шаралар және акциялар («Жасөспірім — Заң — Қауіпсіздік», «Жұмысбастылық», «Мен және менің полицейім») жүргізіліп жатыр. Өткен жылы 9 айдың ішінде 7 мыңнан астам осындай шаралар өткізілді. ІД бастамасымен жыл сайын шынайы уақыт режимінде қолданушылар өздерін мазалайтын сұрақ қоя алатындай интернет конференциялар өткізіледі.

Қазақстандағы кәмелетке толмаған қылмыскерлердің үлесі ешқандай айқын тенденциясыз тұрақты 6%. 14—16 жастағы кәмелетке толмаған қылмыскерлердің үлесі 2,7% (2016 жылдың 9 айы ішінде). Олардың қылмыстық белсенділіктері, әрине, 18-21 жастағылардан төмен (2372 және 6975).

Түсініксіз ересек бола тұрып, жастар топтарға біріге отырып, заңға бағынатындығымен ерекшеленбейтін өздерінің құндылықтары, нормалары, қызығушылықтары, тілдері (сленг), символдары аясында жастар субмәдениетін құрады. Субмәдениетті қауымдастықтардың пайда болуының әлеуметтік — психологиялық факторлары — адамдардың бірігуге деген қажеттіліктері, психологиялық қорғаныш, басқалардың түсінгенін қалау, өзі секілділердің арасында өзін — өзі таныту болып табылады.

Субмәдениетті қауымдастықтардың қаншалықты ұйымдасқан және үздік, болса, соншалықты басым мәдениеті олардан қатты және мүлдем бас тартады.

Бұл жерде, ең алдымен, әскери қызметтегілердің

арасында ішімдік және есірткі жағдайдағы жасалынған құқық бұзушылықтардың өскендігін (на 40%) атап өткен жөн. Қазақстандық жоғары сынып оқушыларының арасында жүргізілген зерттеулер сұралғандардың 70% - ы ертеректе, тіпті алғашқы рет 11-13 жастарында алкогольді сусындарды ішіп көргендіктерін айтты.

Жас ұрпақ арасындағы ауыл шаруашылық жұмысшылары мен жұмыскерлерінің үлесі, қылмыс жасағандар секілді, мемлекет халқының арасындағы осындай категориялардың қысқартумен түсіндіруге болатындай азаюда, бірақ тұрақты табыс көзі жоқ адамдардың үлесі өсіп бара жатыр. Осылай 2015-2016 жылдары аралығында қылмыс жасаған қазақстандық жастардың жартысына жуығы қоғамнан және оның құндылықтарынан белгілі әлеуметтік психологиялық ара қашықтықта әлеуметтенудің жағымсыз жағдайының құрбанына айналып өмір сүруде [2]. Кәмелетке толмаған жастар арасында топтық қылмыстың пайыздық деңгейі үнемі жоғары.

Жалпы, соңғы он жылда жасөспірімдер санының біршама көбеюіне қарамастан, жасөспірімдер арасында таралған қылмыстың жыл сайын орташа 6-7% - ға төмендейтін тенденциясын байқаймыз. Бірақ, жасөспірімдер жасаған қылмыстар санының азайғандығына қарамастан, құқық қорғау органдары тұрғысынан атқарып жатқан профилактикалық жұмыстары біз қалаған нәтижеден әлдеқайда алыста. Қазақстан Республикасының «Жасөспірімдер арасындағы құқықбұзушылық профилактикалары мен балалардың бақылаусыз және қараусыздығы туралы

8.4 кесте

Жүйке жүйесіне әсер ететін дәрілерді қолдану барысында психикалық бұзылыстар мен әрекеттің бұзылуына ұшыраған есепке алынған 15-29 жас аралығындағы жастардың саны, 2015 жыл.

Облыс	Жасы									
	Психобелсенді заттар					Ішімдік				
	15-17	18-19	20-24	25-29	Бар-лығы	15-17	18-19	20-24	25-29	Бар-лығы
Ақмола	85	42	221	785	1133	61	20	134	685	900
Ақтөбе	114	69	496	1166	1845	105	52	299	767	1223
Алматы	26	26	78	350	480	16	9	38	278	341
Атырау	16	18	115	315	464	0	10	18	156	184
БҚО	25	34	149	339	547	11	12	54	237	314
Жамбыл	25	38	240	542	845	15	17	54	291	377
Қарағанды	16	43	354	1285	1698	10	18	241	991	1260
Қостанай	37	70	351	777	1235	29	21	151	447	648
Қызылорда	4	8	121	419	552	4	8	104	363	479
Маңғыстау	3	36	226	240	505	0	5	16	57	78
ОҚО	44	34	527	1196	1801	41	7	385	963	1396
Павлодар	25	74	753	1665	2517	16	27	193	763	999
СҚО	32	37	162	417	648	22	15	77	308	422
ШҚО	262	243	1553	3008	5066	105	178	1243	2484	4010
Астана қ.	59	76	413	1049	1597	39	39	161	706	945
Алматы қ.	226	45	845	2110	3226	208	31	713	1895	2847
Қазақстан Республикасы	999	893	6604	15663	24159	682	469	3881	11391	16423

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ДЕНСАЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

ескерту» заңының 6 бабының, 1 тармағына сәйкес, жасөспірімдер арасындағы қылмыстың, қараусыздық пен бақылаусыздықтың профилактика жүйесіне ішкі істер органдары, білім, жасөспірімдер ісі мен олардың құқығын қорғау бойынша комиссиялар, және де басқа бәсекеге қабілетті мемлекеттік органдар кіреді.

Статистикаға сәйкес, қылмыс жасаған жасөспірімдердің жалпы санында ер балалар үлесі 85%, ал қыз балалар үлесі 15% құрайды. Соңғы жылдары жасөспірім қыздар мен үлкен қыздар жасайтын қылмыс саны мен аясының кеңейгендігін байқаймыз.

Қылмыс жасаған жас адамдардың 30% ешқайда жерде білім алып, жұмыс жасамаған. Жастар жасайтын қылмыстардың санының көбеюіне әсер ететін басты себептердің қатарында ішкі миграцияны атап көрсетуімізге болады, күйзеліске толы аумақтардан бірінші кезекте ауылдардан Қазақстанның ірі өндірістік қалаларына жасөспірімдердің ағылып келуінен барлық қылмыс санының ішінде жасөспірімдер жасайтын қылмыс 80% құрайды.

Статистика 2015 жылы қылмыс жасаған 104 мыңнан астам адамның 87 мыңы немесе 83% жұмыссыз болып келетінін дәлелдейді. Сөйте тұра 42 мың адам немесе әрбір екінші адам жастар категориясына жатады. Осындай жағдайда көптеген қылмыстың

экстремизм және терроризммен байланысты болуы, және онда жастардың қатысуы өте қатты алаңдатады: 60% — терроризм, 71% — террористік топтардың құрылуы мен басшылық ету, 90,9% — экстремизм мен террористік әрекеттерді қаржыландыру.

Көптеген әлеуметтік зерттеулер жастар арасындағы қылмыс проблемасының отбасының дисфункциясының нәтижесі екенін көрсетеді. Сондықтан америкалық психологтар мен әлеуметтанушылардың кросс-мәдени зерттеулері «отбасы институтының құлдырауы балалар мен жастардың әл-ауқатына елеулі қауіп-қатер төндіретіндігі» туралы гипотезаны растады. Еуропалық Одақтың төрт елінен алынған зерттеу нәтижелері ауқатты отбасынан шыққан жас адамдардың салауатты өмір салтын ұстанатындығын көрсетеді [3].

Статистика комитетінің деректеріне сүйенсек, әл ауқаты нашар отбасылардың үлесі төмен аймақтарда ажырасудың үлесі де төмен болып келеді. Оңтүстік Қазақстан облысында әл ауқаты нашар отбасылар үлесі — 0,1%, ажырасу үлесі 11% (некенің ажырасуға қатынасы — 9:1), Қызылорда, Маңғыстау, Атырау, Жамбыл облыстарында ажырасудың үлесі 18,5% дан аспайды, яғни, орташа республикалық (26,5%) үлестен төмен. Әл ауқаты нашар отбасылардың үлесі

көп аймақтарда керісінше жағдай: Қостанай (47,9%), Қарағанды (35,7%), Павлодар (41%), СҚО (40,2%) облыстарында ажырасудың үлесі салыстырмалы түрде жоғары, некелердің ажырасуы қатынастары 2:1, 3:1, бұл деректердің құқық қорғау органдарының есебінде тұрған әл ауқаты нашар отбасылар және жасөспірімдер туралы мәліметтермен байланысты екендігі сөзсіз (8.6 сурет).

Отбасылық бей-берекеттің ең басты себептерінің бірі отбасылық маскүнемдік болып табылады.

Қазақстандағы отбасылық маскүнемдіктің таралуы туралы ресми жарияланатын статистика жүргізілмейді, дегенменде мамандар «маскүнемдік» ауруы бойынша есепте тұрған адамдар санының деректеріне сүйене отырып халық арасында әлеуметтік шектің таралу картасын көрсететін мәліметтерді қолданады.

Факторлы талдау нәтижелері бойынша, отбасылық әл ауқаттың нашар болуының негізі басты белгілерін көрсетуге болады: ата — аналардың маскүнемдігі (нашақорлығы), тұрмыстық — материалдық мәселелер, отбасындағы шиеленістер, ата — ананың бала мәселесіне және шаруасына немқұрайлы қарауы, ата — ананың балалармен аз уақыт өткізуі, балаларға көрсетілетін зорлық, толық емес отбасылар (көбінесе, әкенің болмауы), отбасының және балалардың айналасын әлеуметтік емес, қылмыстық топтардың қоршауы.

Бұл жерден, жастардың және жасөспірімдердің девиацияларының әр түрлі формаларына профилактика жүргізу үшін, ең басты міндет заманауи жастардың әлеуметтені ерекшеліктерін, есеюдің әр кезеңіндегі жастар әлеуметтенуінің институттарын, әдістерін жән әлеуметтік психологиялық механизмдерін анықтау екендігі айдан анық. Осы тәрізді зерттеулер жасөспірімдердің және балалардың әлеуметтік дамуында кейбір бұзылулар мен артта қалулар байқалуы ықтимал болатындай әлеуметтену үрдісінің «тың жерлерін» анықтау керек.

8.5 кесте

2015 жылдың аяғында «маскүнемдік» диагнозымен («Д есеп») есепте тұрған адамдар саны (тек әл ауқаты нашар отбасылардың үлесі жоғары аймақтар арасында)

Өңір	Саны
Шығыс Қазақстан	31 741
Павлодар	18 660
Қарағанды	21 083
Қостанай	11 910
Ақмола	14 471

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

8.2. ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ СУИЦИД

Қазақстандағы әлеуметтік - экономикалық қайта құру әлеуметтік өмірдің барлық салаларын қамтыды. Адам қызметінің көптеген салаларды дамытуды ынталандырудағы оң өзгерістермен бірге, табыс теңсіздігі, рухани құндылықтардың сұранысының күрт төмендеуі, әлеуметтік және психологиялық икемсізденуі және бағытынан адасуы, жұмыссыздық, қиын қылмыстық ахуал, отбасылық түрінің өзгеру процесінің өсуі секілді қоғамдағы теріс үрдістер күшейді. Мұның барлығы қазақстандықтардың әлеуметтік — экономикалық жағдайына ауыр әсерін тигізеді.

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің мәліметтері бойынша суицид коэффициентінің жалпы көрсеткіші 2015 жылға қарағанда 26,3%-ке өсті. Егер 2014 жылы 2957 оқиға тіркелген болса, 2015 жылы бұл көрсеткіш 3735 өзін-өзі өлтіру оқиғасына өсті. Қазіргі уақытта ең жоғарғы суицид сатысы Шығыс-Қазақстан (595), Алматы (368), Қостанай (365) облыстарында байқалды.

Келтірілген цифрлер өзін-өзі өлтіру мәселесі кең етек алып жатқан масштабты көрсетіп, суицидтер саны бойынша Қазақстанды әлем бойынша «көшбасшы» қатарларынан тұрақты тіркеп отыр. Жұмыссыздықтың жоғарғы деңгейі, табыс көзінің төмендеуі, өз кезегінде өмір сүру деңгейінің түсуі, қазақстандықтар үшін өзін-өзі бағалауда және болашаққа деген сенімінен айырып отыр.

Қазақстанда 15-29 жас аралығындағы жастардың 2016 жылы 9 айдың ішінде 2091 суицид жасау ұмтылысы мен 769 жасалған суицидтік әрекеті тіркелді. Республиканың басқа өңірлеріне қарағанда, Шығыс-Қазақстан (444), Қарағанды (362) облыстары мен Астана қаласында (244) салыстырмалы түрде суицидтік ұмтылысы жоғары жасалынады.

Айта кету керек, жас жігіттердің (1185) көрсеткіші жас қыздарға (1599) қарағанда суицид жасауға жиі ұмтылады. Бірақ, жас аралық статистикалық анализ суицид жасау ұмтылысы 25-29 жас аралығындағы ер адамдардың басым деңгейде жасайтындығын және 18-24 жас аралығындағы қыздардың үрдісін көрсетті. (8.10 сурет).

2016 жылдың 9 айы ішінде суицид ең жоғары көрсеткіші Шығыс Қазақстан (397), Алматы (335), Оңтүстік Қазақстан (293) облыстарында байқалады (8.11 сурет).

Статистика бойынша суицид жасау саны өзін-өзі өлтіру әрекеттер жағдайымен салыстырғанда жыныстық белгі бойынша басқа көрініс береді. Егер жас әйелдер өзіне қол жұмсау әрекеттерін жиірек жасаса, ер адамдардың жасалған суицидтер саны 3 есеге абсолюттік басымдыққа ие.

Өзін-өзі өлтіруде балаларға қарағанда жасөспірімдер арасында жиі орын алып, олардың көбінің

8.1 сурет
Отбасылық әл ауқаттың нашар болу белгілері

8.6 кесте
2015-2016 жылдар аралығындағы 6 айдың ішінде ІІБ есебінде тұрған әл ауқаты нашар отбасылар туралы мәліметтер

Облыс	Қолайсыз отбасы саны		
	ІІБ есебінде тұрғандардың барлығы		+- в %
	2015	2016	
Астана қ.	281	283	0,7
Ақмола	1497	1589	6,1
Ақтөбе	487	503	3,3
Алматы қ.	915	917	0,2
Алматы	982	1064	8,4
Атырау	227	234	3,1
Шығыс Қазақстан	1135	937	-17,4
Жамбыл	720	696	-3,3
Батыс Қазақстан	218	234	7,3
Қарағанды	1986	1874	-5,6
Қостанай	1186	1439	21,3
Қызылорда	26	186	-29,5
Маңғыстау	234	229	-2,1
Павлодар	727	646	-41,1
Солтүстік Қазақстан	684	367	-46,5
Оңтүстік Қазақстан	1064	1223	14,9
Байқоңыр қ. ІІМ	1	1	0,0
Қазақстан Республикасы	12608	12422	-1,45

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ

ойластырған әрекеттері жүзеге асырылады. Жүзеге асырылған жасөспірімдердің суицидтік әрекеті барлық суицидтік әрекеттердің 1%-нан аспайды. Бұл жаста суицидтік әрекет көбіне бопсалау секілді мінезқұлық сарынына ие болады. Тек жастардың 10% өз қалауымен өзін-өзі өлтіруге ұмтылады (өз-өзіне қол жұмсау), ал 90% - көмекке зәр болады. Жастар тобында күйзеліс секілді психикалық ауытқуға ұшырау артып жатыр. Күйзеліс: ерігу мен әлсіздік сезімі, кішігірім нәрселерге көңіл бөлуі, тындамауға ұмтылыс, ішімдікке және есірткеге әуесқойлық секілді белгілер жатады.

Суицид жасау әрекеттерін зерттей отырып, кәметке толмаған азаматтырымыздың икемділіктері туралы айтуға болады. Бұл 2015 жылы орын алған 201 оқиғаның 181-н немесе 90%-н байқауға болады. Өңірлік анализ Оңтүстік-Қазақстан (42), Алматы (21), Шығыс-Қазақстан (19) облыстарында орын алған суицидтік әрекеттердің басымдылығын көрсетеді (8.14 сурет).

Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасының құқықтық статистика және арнайы есеп комитетінің деректері, көп жағдайда жасөспірімдер арасындағы өзін — өзі өлтірудің алдындағы факторлар белгіленбеген болып келеді. Жасөспірімдер арасындағы суицидтің себептерінің ішіндегі ең танымалы ата — анамен, туыстармен шиеленістің болуы және, сонымен қатар психологиялық факторлар (жалғыз сезіну, бас тарту) болып табылады (8.15 сурет).

Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігі 2014-2018 жылдарға арналған суицидтің алдын алу және психологиялық саулықты дамыту бойынша Жол картасы қабылданды, бірақ онда өзін-өзі өлтіруді алдын алу механизмдері қарастырылмаған. 2016 жылдың басында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі және «Үлес-2020» қоғамдық қоры жасөспірімдік суицидтерді алдын алуға арналған баламалы бағдарламасын дайындады. 20 жасқа дейінгі жас аралығындағы суицидтің алдын алу жаңа бағдарламасы жастардың жағымды ойларын қалыптастыруға бағытталады. Табысқа жеткен ересек адамдардың мысалында балалардың құндылықтық бағдарын жоғарылатуы ұсынылады. Қаншалықты бұл шаралар іске асырымды — бұл ашық сұрақ.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде, өзіне-өзі қол жұмсаудың жалпы бейнесін шығаруға болады. Көптеген ғалымдар пайымдауы бойынша, суицидтік әрекет — бұл тұлғаның әлеуметтік-психологиялық кері бейімделуі, жағдайдың сәтсіз ушықтыру себебінен немесе шешілмейтін өмірлік мәселелерді индивидтің субъективті түсінуі (яғни суицид — бұл адамның қоғамнан шеттетілу реакциясы және өз мәселелерін шешу мүмкіндігін таба алмау). Бұл жерде өз өмірімен қоштасу кейінгі әрекеттерінен алдын алу жұмыстары маңызды.

8.7 кесте

2016 жыл 9 ай ішіндегі жас бойынша суицид жасау әрекетінің саны туралы ақпарат

Облыс / ҚР	ер			әйел			Барлығы
	15-17 жас	18-24 жас	25-29 жас	15-17 жас	18-24 жас	25-29 жас	
Қазақстан Республикасы	40	397	454	198	584	418	2091
Ақмола	2	45	32	15	45	32	129
Ақтөбе	7	21	23	19	51	23	118
Алматы		13	15	14	34	11	88
Атырау	2	3	8	13	10	5	112
Батыс Қазақстан	2	9	9	11	18	3	36
Жамбыл	3	11	8	16	42	15	75
Қарағанды	5	71	103	36	84	63	112
Қостанай	4	49	61	10	50	31	106
Қызылорда	2	8	19	16	28	23	73
Маңғыстау	3	16	22	29	46	28	92
Оңтүстік Қазақстан	8	14	9	27	36	22	182
Павлодар	7	41	52	16	35	29	98
Солтүстік Қазақстан	3	56	41	19	50	21	96
Шығыс Қазақстан	10	105	116	24	121	68	310
Астана қ.	1	32	24	29	100	58	282
Алматы қ.	4	42	36	24	62	35	174
Барлығы			891			1200	

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕПКЕ АЛУ ЖӨНІНДЕГІ КОМИТЕТІ

8.8 кесте

Қазақстан Республикасы территориясындағы орын алған суицид туралы мәлімет

Облыс / ҚР	Тіркелген өзін-өзі өлтіру		
	2014 ж.	2015 ж.	2016 жылдың 9 айы
Қазақстан Республикасы	2 957	3 735	3112
Ақмола	162	306	205
Ақтөбе	118	109	103
Алматы	298	368	335
Атырау	59	84	78
Батыс Қазақстан	114	169	143
Жамбыл	84	103	125
Қарағанды	178	333	266
Қостанай	368	365	273
Қызылорда	169	141	136
Маңғыстау	95	106	74
Оңтүстік Қазақстан	158	245	293
Павлодар	238	241	176
Солтүстік Қазақстан	227	268	173
Шығыс Қазақстан	561	595	397
Астана қ.	4	62	106
Алматы қ.	75	217	208

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕПKE АЛУ ЖӨНІНДЕГІ КОМИТЕТІ.

Жастар жасаған қылмыстарды талдау 2015 жылдың кезеңімен салыстырғанда 2016 жылдың 9 айында жастар қылмыс 5,4 % деңгейінің өсуін көрсетеді. Жастар жасаған қылмыстардың арасында қылмыстық мүліктік түрлері басым болып келеді. Осылайша, 2016 жылдың алғашқы 9 айы ішінде жастардың жасаған 39.611 зорлық-зомбылық қылмыс 70% -дан астамы (26 083), ұрлау (16515), тонау (3095), алаяқтық (2435) және қарақшылық (474) құрайды.

Қазақстанда кәмелетке толмаған құқық бұзушылардың үлесі қылмыстық жастардың жалпы санының 6% тең. 2016 жылдың 9 ай ішінде 14-16 жас аралығындағы қылмыс жасаған үлесі-2,7% құрайды.

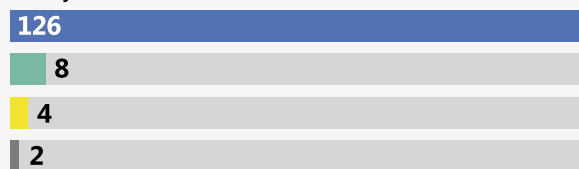
Осыған қарамастан, жастар арасындағы қылмыскерлік жайындағы статистикалық талдау 2010-2015 жылдар аралығындағы жастар жасаған қылмыскерліктің жалпы санының төмендегенін байқауға болады.

Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, қылмыс жасаған жасөспірімдердің жалпы үлесінде 85% ер балалар, 19% қыз балалар құрайды. Соңғы жылдары

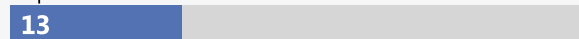
8.2 сурет
Кәмелетке толмағандардың арасындағы суицидтік әрекеттің жолдары (18-ге дейінгі жас)

- Асылу
- Жоғарыдан құлау
- Дәрімен улану
- Басқа

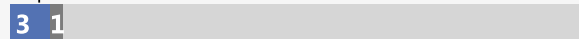
Республика бойынша

Ақмола

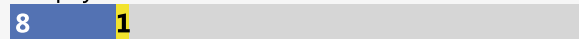
Ақтөбе

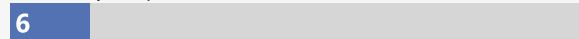
Алматы

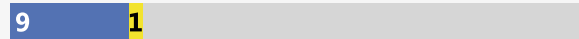
Атырау

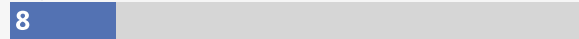
Батыс Қазақстан

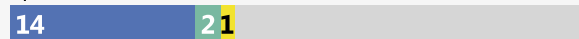
Жамбылская область

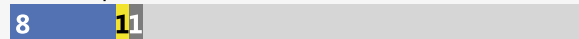
Қарағанды

Қостанай

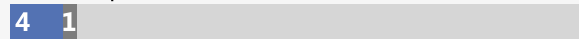
Қызылорда

Маңғыстау

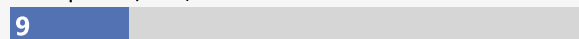
Павлодар

Оңтүстік Қазақстан

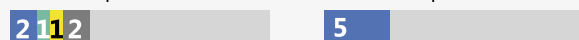
Солтүстік Қазақстан

Шығыс Қазақстан

Астана қ.

Алматы қ.

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ ЕСЕПKE АЛУ ЖӨНІНДЕГІ КОМИТЕТІ

8.3 сурет Жасөспірімдер арасындағы суицидтің алды болатын факторлар (18 жасқа дейін)

- Жалғыздық
- Қолайсыз тұрғын үй жағдайы
- Анықталмаған
- Туыстарымен конфликтілік қатынас
- Ата-анасымен конфликтілік қатынас
- Басқа

ДЕРЕККӨЗ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС
ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ СТАТИСТИКА ЖӘНЕ АРНАЙЫ
ЕСЕП КОМИТЕТІ.

жасөспірім қыздар мен қыздар жасайтын қылмыстардың саны мен аясы кеңейіп келе жатыр.

2016 жылдың 9 мамыр ішінде Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы статистикасына сәйкес 3112 суицид жағдайлары тіркелген.

15-29 жас аралығындағы жастар арасында өзіне қол жұмсауға әрекет жасағандар 2091 және суицид жасағандар 764 жағдай тіркелді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Кон И.С. Ребенок и общество: (историко-этнографическая перспектива). М: Наука, 1988. С.85.
2. Мудрик А.В. // Психология общения. Энцикл. словарь // http://communication_psychology.academic.ru/506/МУДРИК_Анатолий_Виктор_ович
3. Houseknecht, S. and Sastry, J. (August, 1996). Family «decline» and child well—being: A comparative Assessment. Journal of Marriage and the Family. Vol. 58, pp.726-739.
4. Данные Комитета по правой статистике Генеральной прокуратуры Республики Казахстан.
5. Данные МВД Республики Казахстан.
6. Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. — Astana, 2016. — 154p.
7. А.Т.Даутов, Р.Р.Аюпова, О.В. Николаева. Қазақстандық құндылықтарды зерттеу. — Астана: «Жастар» ҒЗО, 2016.
8. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», 2 квартал 2016 года. Аналитический отчет. — НИЦ «Молодежь», Астана, 2016.

ҚОРЫТЫНДЫ

Осылайша, әлеуметтанулық мәліметтерді жан-жақты зерттеудің қорытындысы, мемлекеттік ресми статистика мәліметтері бойынша Қазақстан Республикасының жастар қоғамдық бірлестіктерінің, министрліктері мен мекемелерінің ақпараттық-талдау материалдары, ірі өнеркәсіп пен ұлттық компаниялар, бұқаралық ақпарат құралдарының контент-анализі мен интернет — ресурстарынан алынған жастар аясындағы маңызды мәселелер талқыланды.

Талдаудың қорытындысы бойынша, жастар саласындағы білім мен ғылым, жұмыспен қамтылу және кәсіпкерлік, құқық, денсаулық және бос уақытты ұйымдастыру, діни жағдайлар мен қоғамдық-саяси процестерге қатысуы туралы келесідей қорытынды жасауға болады:

1. Жастардың үлесі жалпы халықтың 23,2 %-ын құрайды. Жастар құрылымының ең жоғары сандық жоспарына сәйкес өкіл тобын 24–28 жас аралығындағы жастар құрайды. 2015 жыл туу көрсеткішінің төмен болуымен сипатталады, себебі жастардың репродуктивті жасы 1990 жылдардың басында туылған жастар болды, ал ол кезде туудың кенеттен төмендеуі байқалды. Ауыл жастарының үлес салмағы қала халқының үлесінен төмен.

2. 2015 жылғы Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясатының дамуын қорытындылай келе, жағымды тенденцияны байқауға болады. Атап айтқанда, 2015 жылы 9 ақпанда қабылданған «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңда жастар ұйымының құқықтық мәртебесін бекітуді Үкіметтік емес ұйым деп тану (28 бап), жастар ресурстық орталықтарын жастардың бастамаларын ақпараттық-әдістемелік, консультациялық сүйемелдеу мен қолдауды, жастар арасындағы ахуалдың мониторингін және оны талдауды жүзеге асырады, жастарға арналған негізгі әлеуметтік қызмет бағыты; Республикалық және аймақтық форум секілді жаңа түсініктер енгізілген.

3. Жастар саясаты саласында негізгі бағыт болып мемлекет тарапынан 35-тен астам саяси және экономикалық жағынан дамыған және елдерінің көбі Еуропалық Одаққа мүше Экономикалық бірлестік пен даму ұйымы елдерінің тәжірибесі жатады. Жастардың толық қалыптасуы үшін жастар саясатына бірнеше деңгейлі мәні бар кешенді әдіс қажет: халықаралық, аймақтық және ұлттық. Мемлекеттер тобы деңгейінде жастарға қатысты күш салуға бірлесуі абзал. Елдегі жастар саясатының белсенді дамуына Елбасы — Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев тарапынан жас ұрпақты қолдау үшін тұрақты назарын салуы мен жан-жақты қызмет атқаруы оң ықпал етіп отыр.

4. Жастардың денсаулығы мемлекеттік деңгейдегі басым құндылықтардың бірі болып табылады, соның ішінде, мемлекет жастарды әле-

уметтік маңызды аурулар: туберкулез, ЖИТС, нашақорлық, жыныстық жолмен берілетін инфекциялардан және т.б сақтауға ұмтылады. Мұндай ауру түрлері халықтың денсаулығына айтарлықтай зардап шеккізеді, қызметке ұзақ немесе уақытша орала алмаудан қоғамды үлкен зиянға ұшырататын және уақытынан бұрын өлім мен қылмыстың, реабилитациялық және профилактикалық емдеуге жұмсалатын көп шығынға алып келеді. Жастар халықтың эпидемиялық процеске тез бейімделгіш тобы болып табылады.

14–28 жас аралығындағы жастарда қатерлі ісік (онкопатология) ауруларға ұшырау деңгейі 2015 жылы алдыңғы жылмен салыстырғанда 2 есеге өскен. 2016 жылдың алғашқы жарты жылдығында 21–28 жас аралығындағы қала және ауыл жастарының туберкулезбен ауру динамикасының төмендегенін көруге болады. Өткен жылмен салыстырғанда Қостанай өңірінен басқа барлық аймақтарда ЖИТС-пен аурудың жалпы деңгейі өсті.

15–29 жас аралығындағы жастардың алкоголь пайдалану нәтижесінде психикалық ауытқулар мен әрекет ауытқуларына байланысты есепте тұрған жастардың саны өткен жылмен салыстырғанда айтарлықтай төмендеген.

Статистикалық мәліметтердің талдауы бойынша спортпен айналысатын жастар саны көптеген өңірлерде төмендегені анықталды.

Жастардың бос уақытты ұйымдастыру түрлерінің сан алуандығы мен өзін-өзі шыңдау үшін жасалып жатқан мүмкіндіктердің жағымды тенденцияларының орын алып отырғанына қарамастан, жастардың әлеуметтік-мәдени жағдайы шығармашылық дамудың басымдықтарын жоғалту мен жалпы өзін дамытуда көптеген шығындарымен сипатталады.

5. Қазақстанда соңғы 10 жылда орта білім беру мекемелерінде мемлекеттік тілде оқып жүргендер саны 7,4 %-ға артты. Қазақстан Республикасында білімге қолжетімділік халықтың барлық топтарына кепілдік береді, соның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларға да. Жетім балалар мен ата-ананың қарауынсыз қалған балаларға білім беретін оқу ошақтары жыл сайын кеміп келе жатыр. Қазақстанда 2015 жылы кәмелет жасқа толмаған балаларға арналған 2 жетімдер үйі, 4 балалар үйі, 1 мектеп, 2 сәбилер үйі жабылды және отбасылық түрдегі 12 балалар үйі ашылды.

ҰБТ-ның соңғы 5 жылдағы орташа көрсеткіші 2012 жылы 70,9 баллдан 2016 жылы 81,2 баллға дейін өсті.

Қосымша білім беру мекемелер саны 2013 жылы 680-нен 2015 жылы 860-қа дейін өсті.

Қазақстандағы техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары алдыңғы жылмен салыстырғанда 12 бірлікке көбейді немесе 1,5 %-ға артты.

Жоғары оқу орнында білім алатын студенттердің

тілдік бөлінуіне қарай көрсеткіштер — мемлекеттік тілде 62,7%, орыс тілінде — 34,2%, ағылшын тілінде — 3%, қалғандары — қытай, неміс, араб тілдерінде білім алатындарын көрсетті.

2015-2016 оқу жылында QS World University Ranking халықаралық беделді университеттердің рейтингі бойынша сегіз қазақстандық жоғары оқу орны әлемнің 800 ең үздік жоғары оқу орындары тізіміне енді.

Соңғы уақытта жастардың ғылымға қызығушылығы артқаны байқалып жүр. Ғылыми зерттеулерге қаржыландырудың көлемі ұлғайды.

Қазақстандағы ғылыми ұйымдардың қызметіне талдау нәтижесінде басым бағытта инженерлік өңдеу мен технология саласындағы зерттеулер болып ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-құрастыру қызмет орын тапқан. Ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-құрастыру қызметі жалпы соммасы 42,7 % шығынды құрады.

Қазақстандық ғалымдардың халықаралық баспадағы рейтингінде айтарлықтай өсудің көрсеткіші байқалады.

Халықаралық «Болашақ» стипендиясын жүзеге асыру жылдарында 11 126 қазақстандық әлемнің 33 елінде ең үздік деген 200 жоғары оқу орындарында білім алды.

Отандық жоғары оқу орындарының оқу процесінде елдің индустриялануына маман дайындауға бағытталған SplitPhD деп аталатын жаңа бағдарлама жасақталды.

6. Жастар арасындағы жұмыссыздық мәселесі елде 4,2 %-ды құрап отыр. Ол алдыңғы 2015 жылмен салыстырғанда 0,3 %-ға төмен екендігін көрсетеді. Жұмыссыз жастардың саны 2016 жылдың екінші тоқсанында 95,6 мың адамды құрады. Жұмыссыздық және баспамен қамтылу мәселесі елдегі жастар үшін маңызды мәселеге айналып отыр. Қазақстан жастары елдегі саясаттың жүзеге асуына рационалды қатынаста екені анық, себебі бірінші кезекте, бағдарлама мен саясат тікелей олардың қызығушылығына назар аударады.

7. Жастар мемлекеттік басқару органдарында аз қамтылған. Мемлекеттік басқаруда жастардың үлесі 11,5 %-ды құрайды. Соның ішінде мемлекеттік басқаруда жас қызметкерлердің 10 548-нен тек 2 адам ғана «А» корпусына ие. Мемлекеттік басқару қызметінде жастардың үлесі 2013 жылдан 2016 жылға дейін 21 946 адамнан 10 546 адамға дейін екі есе азайды.

Жастар елдің әлеуметтік-экономикалық, кәсіби дамуына, әлеуметтенуіне, жұмыспен қамтудың бағыттарына арналған «Жасыл Ел», «Дипломмен ауылға!», «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», «Жастар кадрлық резерві» жобаларын жүзеге асыруға қатысады.

Жастардың наразылық әлеуетіне өмірге қанағаттану деңгейі маңызды фактор болып табылады. Сауал-

намаға қатысқан жастардың басым бөлігі өз өміріне қанағаттанатын айтқан. Әлеуметтанулық зерттеудің қорытындыларына негізделсек жастардың наразылық әлеуеті саяси жүйесін тұрақсыздандыру шынайы қаупін тудырмайтынын байқауға болады. Дегенмен де, жастардың наразылық әрекетімәдениетінің қалыптасу, олардың қызығушылықтарын білдіру заңды механизмдерін әрі қарай даму мәселесі өзектілігі нығая бермек. Бұл деструктивті форманы қабылдаған наразылықтарға тосқауыл болады, ал оларды шешілуі — қоғамдағы толғаныспен қабаттас болады.

Қазақстан жастарының қанағаттанбауының басты себебіне әлеуметтік-экономикалық мәселе айналып отыр: азық-түлікке бағаның артуы, дәрі-дәрмек (12,9%), жұмыстан қысқартылу немесе босату (12,2%), еңбекақыны, зейнетақы мен шәкіртақыны төлеуді кешіктіру (9,7%), коммуналдық қызметтерге тариф бағасының өсуі (7,5%) және т.б.

Жастар арасындағы, оның ішінде қазақ ұлтының азаматтары арасында діни адамдардың саны өсіп келе жатыр. Сауалнама бойынша 79,6% жастар діни көзқарасты ұстанатындар болып отыр. 50%-дан жоғары сұраққа қатысқан жастар діни радикализм мен экстремизм елдің қауіпсіздігі үшін басты қауіптілік болып табылады деп жауап берді.

8. Қылмыс мәселесі әрбір мемлекет үшін маңызды мәселе. Жалпы, 2016 жылдың 9 айы ішінде жастар жасаған қылмыс деңгейі 2015 жылмен салыстырғанда өскені байқалып отыр өскені байқалып отыр. Жастар арасында кең орын алған қылмыс түрі — мүлікке қарсы қылмыс. Қазақстанда кәмелет жасқа толмағандар жасаған қылмыстың үлесі жалпы жастар жасаған қылмыстың 6%-ын құрап отыр. Бұған қарамастан, 2010-2015 жылдар аралығында жастар арасындағы қылмыскерліктің төмендеу тенденциясы байқалады. Қазақстан Республикасының Бас Прокуратурасының 2016 жылғы 9 ай ішінде жасалған 15-29 жас аралығындағы жастар 2091 суицид жасауға ұмтылған және суицидтік 764 қылмыс тіркелген. Аталған сандар суицид мәселесінің төтенше жағдайда маңызды және мемлекет оны шешуде белсенді қызмет атқаруын талап етіп отырғанын көрсетеді.

Осылайша, жастар жағдайының қорытынды талдауы бойынша, білім мен ғылым, жұмыспен қамту және кәсіпкерлік, құқық, денсаулық және бос уақыт, діни жағдайлар, қоғамдық-саяси процесске қатысуға қорытынды жасай отырып, алдыңғы жылға қарағанда жағымды алға жылжудың бар екендігін көруге болады. Оны тек мемлекеттік институттар ғана емес, сонымен қатар, халықаралық ұйымдар мен халықаралық рейтингтердің салыстырмалы көрсеткіштері де көрсетіп отыр.

ҰСЫНЫСТАР

Қорытынды негізінде мынадай ұсыныстар ұсынылады:

Орталық мемлекеттік органдарға:

— Жастардың өзіндік мәселесін шешу үшін және жастардың қатысым механизмін анықтауға, жастар ұйымын өзіндік басқаруға және мемлекеттік органдарда, оның ішінде жергілікті деңгейде өз қызығушылығын лоббилендіруге және оларға заңға басымдық бере отырып құқықтық бөлуді шешу үшін жағдай жасау;

— Қазақстандағы жастар мәселесін шешуде мемлекеттік органдармен қатар жұмыс жасай алатын балама әлеуметтік құрылым құруға мүмкіндік жасау. Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, мұндай құрылым ерікті жастар ұйымдары болып табылады;

— Тиімді жастар саясатын жүзеге асыру және қалыптастыру үшін басты назарды жергілікті басқаруға аудару қажет. Жастарды жергілікті басқару саясатын қалыптастыратын және биліктің жергілікті атқарушы органдарының қолдауына мұқтаж мақсатты топ деп қарастыру қажет. Сонымен қатар, жастарды жергілікті жастар саясатын жүзеге асыратын және қалыптастыруға белсенді түрде қатыстыру қажет;

— Жастар ұйымдарына (қаржылық, ұйымдастыру және т.б.) жағдай жасауы, олардың қызметін әкімшілік әдістермен емес, әлеуметтік жобаларға олардың назарларын қарату арқылы қадағалау, жастардың әлеуметтік мәселелерін іздеу қажет;

— Жастардың саяси-құқықтық мәдениетін қалыптастыруға кешенді шараларды құрастыру және жастар мен мемлекеттік билік органдары арасында диалогты қалыптастыру, жастардың радикализм мәселесін шешу, жастарды әлеуметтендіру бағдарламасын жүзеге асыру қажет және жастардың қызығушылығын білдіретін легитимді механизм мен құрылымды дамыту қажет.

Қазақстан Республикасының жемқорлыққа қарсы және мемлекеттік қызмет агенттігіне:

— Жастар шешім қабылдауға жауапты билік органдарында болуы керек. Бұл процесс жастардың әлсіз тобы кірістірілген жағдайда тиімді жүзеге асатын болады.

Қазақстан Республикасының ұлттық экономика министрлігіне:

— Жастар кәсіпкерлігіне көңіл бөле отырып, бизнес ортаны дамытуға жұмысты тоқтатпау қажет;

— Жастарға әлеуметтік жүйені енгізу және өңдеуге байланысты аймақтық және жергілікті деңгейде кәсіпкерлік қызметке қатыстыру қажет.

Дін істер және азаматтық қоғам жөніндегі министрлік:

— Жастар ұйымы мәртебесін нығайту жұмыстарын жалғастыру керек. Жастар мен балаларға қоғамдық бірлестікті құруға мемлекеттік қолдау көрсететін Ұлттық кеңесті құру мәселесін қою керек.

— Жастардың мақсатты топтарына бағытталған жұмысты тоқтатпау;

— Жастарды бірлестік өміріне араластыруға және өмірлік маңызды дағдыларды үйретуге, соның ішінде, жастардың әлеуметтік әлсіз тобына, оның ішінде NEET категориясына жататын жастармен жұмыс жасау қажет.

— Жастар ісі жөніндегі кеңесті барлық деңгейдегі әкімдіктің консультативті-кеңес қызметіне іске қосу керек.

— Жастар саясатын жүзеге асыруға маңызды рөл атқаратын ақпараттық қызметті Жастар ресурстар орталықтарымен бірігіп атқару қажет. Кең ауқымды мемлекеттік және мемлекеттік емес қызмет құрылымын ақпараттық сүйемелдеуі қажет (гарнттар көмегімен, мемлекеттік тапсырыспен);

— Тұрғындардың, оның ішінде жастардың діни сауаттылығын, діннің тарихы мен рөлі туралы арттыру. Сонымен қатар Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген Қазақстан Республикасының мемлекетінің зиялы сипатын айқын түсіндіру керек. Әңгімеге, дәрістерге ғалым-дінтанушыларды, жастар арасында танымал мәдениет қайраткерлерін тарту, интернет технологияны пайдалану, БАҚ арқылы елдегі діни жағдаймен таныстыру секілді қызметтерді атқару керек;

— Елдегі экстремизм мен діни радикализм жағдайының кең таралып кетуінің жағдайын тұрақтандыру және жақсарту мақсатында ескертпелі, алдын алу шаралармен қоса, міндетті формалды рәсімдер жүзеге асыру ұсынылады: міндетті факультативті емес діндер тарихы сабақтарын мектептерге ғана емес, кәсіптік және техникалық білім беретін мекемелерге де, жоғары оқу орындарына да енгізу; жас-еріктілер есебінен ақпараттық-насихаттау жұмыстарын ұйымдастыру; әртүрлі қызықты жастар үшін форматты қолдану: көпшілік, қонақ дәрістер, телеарналардағы әлеуметтік роликтер, дінтану пәнін сапалы оқыту арқылы діни және зайырлы сауаттылықты арттыру. (Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігімен бірге).

Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігіне:

— Барлық жастар арасындағы салауатты өмір салтын ұстануды насихаттау құралдары арқылы түрлі үлгілерді пайдаланып қатыстыру;

— Жастарды жұмыспен қамту бағдарламасының аясын, бұл бағдарламамен жастарды қамтуды кеңейту;

— Қазақстанның арнайы аймақтарындағы онкологиялық ауру диагностикасын ерте кезден медициналық тексерістен өткізу үшін Қазақстанның Тұңғыш Президенті Қорының тәжірибесін кеңейту және қолдану;

— Жастардың әлеуметтік-маңызды ауруын профилактикалық емдеу барысында денсаулық орталықтарында жастардың рөлі үлкен екеніне назар аудару;

Қазақстан Республикасының мәдениет және спорт министрлігіне:

— Әлеуметтік-бағытталған жобалар шеңберінде жастардың көп бөлігіне қолжетімділікті арттыру шарымен мәдени орталықтарды (спорттық, мәдени және т.б.) құру үшін Үкіметтік емес ұйымдарға, бизнеске гранттарды, кредиттерді бөлу механизмін қарастыру қажет;

— Қазақ ұлттық құндылықтарды сіңіре отырып, жастармен діни экстремизм және радикализм мәселелері бойынша қарсы жұмысты ұйымдастыру;

— Заманауи әлемде дін институтының моральды-құндылықтық және мәдени, білім беру туралы жастарды ақпараттандыру;

— БАҚ қызметін күшейту, атап айтқанда, экстремистік және террористік сипаттағы қауіпті көрсететін әлеуметтік жарнаманы көп қолдану қажет; дәстүрлі және дәстүрлі емес діни ағымдардың қызметі; мемлекеттік құрылымның экстремизм мен діни терроризмнің таралуына қарсы қызметі;

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігіне:

— Көп деңгейлі үздіксіз білімнің ұлттық үлгісі үшін бейресми білімді қоса отырып, концептуалды және заңнамалық негізін құру, ересектерді оқыту (өмір бойы);

— оқушылар, студенттер мен ата-аналар арасында көптілділік реформасын енгізу мен мемлекеттік органдар мен үкіметтік емес сектор жағынан 12 жылдық мектеп бағдарламасына өту туралы түсіндіру жұмыстарын ұйымдастыру;

— кәсіптік және техникалық білім беруді ұйымдастыру жұмыстарын жалғастыру, кәсіпорындармен байланысты нығайту, жастардың тәжірибеден (Ұлттық компаниялар құрамында кәсіпорын, жеке ірі және шағын кәсіпорындар) өтуәне жәрдемдесу;

— мектептерде техникалық және кәсіби білім туралы үгіт-насихат жұмыстарын жүргізу, техникалық мамандықтардың имиджін көтеру;

— мамандықтар мен түлектердің қажеттілігі туралы жоғары оқу орындары мен мамандықтар шегінде қажеттілік деңгейін сараптау;

— Академиялық ұтқырлық бағдарламасы мен ше-

телдік ғалымдарды тартуды қаржыландыруды жалғастыру, шетелдік оқу орындарында отандық оқытушылардың тағылымдамасын кеңейту;

— Ерекше қажеттіліктері бар студенттері үшін квотаны көбейту механизмін жасай отырып, инклюзивті білім беру принциптерін енгізу бойынша жұмысты жалғастыру, бұл санаттағы студенттер үшін оқу орындарының материалдық базасын кеңейту; олардың қажеттіліктерін ескере отырып оқу орындарының оқу бағдарламалары мен саясатын өзгерту;

— Оқу орны деңгейіндегі реформаның жұмысын жалғастыру: сапа менеджменті жүйесін жетілдіру, оқу орындарындағы жұмысқа орналасу мәліметтерін талдау, еңбек нарығын үнемі сараптау, шетелдердің оң тәжірибесін ескеру.

— Қазақстанның білім жүйесіндегі университеттердің жетекші орнын нығайту жұмысын жалғастыру, әлемдік білім кеңістігіндегі республика оқу орындарының орын алуын кеңейту, ондағы Қазақстан жоғары білім жүйесінің интеграциясын дамыту мен қолдау, студенттердің, ғылыми қызметкерлердің, оқытушылардың ұтқырлығын кеңейту.

Жергілікті атқарушы органдарға:

— Жастар саясаты кеңесінің қызметі бойынша барлық деңгейдегі жұмысты күшейту, олардың қатарын жастармен толықтыру, жастардың маңызды мәселелерін шешуде мақсатты бағытталған қызметтерді жүзеге асыру (баспанамен қамтамасыз ету, жұмыспен қамту мәселесі, жас отбасыларына қолдау және т.б.)

— Жастардың қажеттіліктерін ескере отырып олардың түрлі категорияларымен жұмыстың жаңа формаларын енгізу;

— Мектеп мұғалімдері, техникалық және кәсіптік мекемелердегі, жоғары оқу орындарындағы ұйымдардың әдіснамасын түсіндіру мақсатында оқу семинарларын жүргізу, жастармен экстремизм және терроризмге қатысты түсіндірме жұмыстарын жүргізу;

— Жастарға дене шынықтыру және спортпен айналысудың қолжетімді шараларын ұйымдастыру;

— Ауылдық жерлерде ұлттық спорт түрлерінің дамуына ықпал жасау және жастар арасындағы түрлі спорт түрлерін дамыту;

Ұлттық компаниялар мен ірі өндірістік кәсіпкерлерге:

— Жұмыс жасайтын жастар үшін жастар ісі жөніндегі комитеттің/ кеңес қызметінің тиімділігін арттыру;

Жастар ұйымына:

— Жастардың түрлі топтарының нақты мәселелерін шешуге жүйелік жұмыс жүргізу;

— Жастардың түрлі топтарына бос уақытты ұйым-

дастырудың шараларын жалғастыру, оның ішінде салауатты өмір салтын ұстануға, спорттық жарыстар, қызығушылықтарына қарай үйірмелер, (музыкалық билер, әдеби, тілдік және т.б.), жастарды қоғамға біріктіруге бағытталған қызметтер, психологиялық және әлеуметтік қолдауға мұқтаж жастармен жұмыс жасау. Жастар арасында отбасылық өмір салтын насихаттайтын шараларды ұйымдастыру, дәстүрлі неке және отбасы институтын дамыту жұмыстарын жүргізу;

— Мектептерде, техникалық және кәсіптік білім беретін мекемелерде, сонымен қатар жоғары оқу орындарында түрлі мәселелерге қатысты пікірталас диалогтарын құру.

Қазақстан Республикасы Білім
және ғылым министрлігі

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті

«Жастар» ғылыми-зерттеу
орталығы

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ДОКЛАД «МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА – 2016»

АСТАНА—2016

ОГЛАВЛЕНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	126
Глава 1. Демографическая характеристика молодежи Республики Казахстан	128
1.1. Идентификация молодежи как социальной группы	129
1.2. Численность молодежи в возрасте от 14 до 29 лет.....	131
1.3. Половозрастная структура молодежи.....	132
1.4. Брак, развод, рождаемость, смертность среди молодежи	134
1.5. Внешняя и внутренняя миграция молодежи.....	140
Глава 2. Законодательство Республики Казахстан, регулирующее правовой статус молодежи	136
2.1. Анализ законодательства Республики Казахстан по вопросам правового положения молодежи и основам молодежной политики	147
2.2. Зарубежный опыт и законодательство развитых стран.....	148
2.3. Актуальные вопросы становления правосознания и правовая культура молодежи	152
Глава 3. Государственная молодежная политика в годы обретения Независимости Республики Казахстан .	157
3.1. Проблемы молодежной политики в аспектах процесса глобализации	158
3.2. Роль и значение молодежной политики в укреплении независимости Республики Казахстан.....	160
3.3. Особенности формирования и реализации молодежной политики в Республике Казахстан на современном этапе.....	163
Глава 4. Здоровье и досуг молодого поколения	169
4.1. Социально-значимые болезни, влияющие на здоровье молодежи	170
4.2. Здоровый образ жизни и спортивно-оздоровительная работа среди молодежи	175
4.3. Досуг молодежи.....	179
Глава 5. Образование и наука в жизни молодежи	184
5.1. Реализация права молодежи на образование: доступность, качество, использование инноваций в образовательной среде.....	185
5.2. Молодежь в науке: перспективы и инициативы.....	195
5.3. Международная стипендиальная Программа «Болашак» – возможность для раскрытия потенциала молодежи.....	196
Глава 6. Социально-экономическое положение молодежи	200
6.1. Участие молодежи в социально-экономическом развитии страны.....	201
6.2. Особенности регулирования труда и занятости молодежи в Республике Казахстан	206
6.3. Социально-обеспечительные гарантии молодежи в Республике Казахстан	212
6.4. Социальное благополучие молодой семьи.....	214
Глава 7. Молодежь в общественно-политических процессах	219
7.1. Участие молодежи в системе управления страны и в политической и гражданской жизни Республики Казахстан.....	220
7.2. Уровень протестной активности молодежи	225
7.3. Молодежь и религия	227
Глава 8. Преступность в молодежной среде	234
8.1. Общая характеристика преступлений и правонарушений в молодежной среде: причины и профилактика правонарушений.....	235
8.2. Суицид среди молодежи	240
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	244
РЕКОМЕНДАЦИИ	247

ВВЕДЕНИЕ

Молодежь—главный фактор перемен в обществе. Это сила, которая определяет политические, экономические и социальные структуры общества, а также выступает в качестве фактора развития духовной культуры современного социума. От уровня образования молодежи, ее ценностных установок, образцов поведения, социальной активности, степени ее интеграции в общественные процессы зависит будущее независимого Казахстана.

Молодое поколение, живущее в современных условиях, выросло в сложной обстановке разрушения стереотипов поведения, стремительной и не всегда гладко проходившей социально-экономической и общественной трансформации. Поэтому, сегодня, вопросы о том, что представляет собой современная молодежь, каков ее потенциал, особенно актуальны.

Актуальность Национального доклада «Молодежь Казахстана—2016» обусловлена теми изменениями в экономике и социальной сфере страны, а также в молодежной среде, которые произошли со времени подготовки предыдущего доклада.

Новизна настоящего доклада определяется объективными факторами—новыми реалиями в развитии страны, обозначившимися новыми тенденциями в молодежной среде и, соответственно, отражением новых реалий на базе анализа широкого круга источников, вводимых в оборот.

2015 год—год принятия нового Закона Республики Казахстан «О государственной молодежной политике», год завершения первого этапа реализации Концепции государственной молодежной политики до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее». Ежегодный национальный доклад является, с одной стороны, итогом предыдущего этапа, с другой—ступенью, новой точкой отсчета системы координат для дальнейшего развития.

Его основной целью является объективная оценка положения молодежи с позиций государственных интересов, общества и самой молодежи как социально-демографической группы, выявление основных тенденций в молодежной среде и определение оптимальных путей решения перспективных задач государственной молодежной политики.

Национальный доклад «Молодежь Казахстана—2016» подготовлен по заказу Министерства образования и науки Республики Казахстан в соответствии со статьей 6 Закона Республики Казахстан «О молодежной политике Республики Казахстан» и является четвертым по счету подобным докладом.

Доклад состоит из 8 глав, в которых рассматриваются социально-демографические характеристики молодежи Республики Казахстан, в том числе динамика численности и возрастная структура, изучаются

тенденции смертности и рождаемости среди молодежи. Известно, что важнейшими элементами человеческого потенциала выступают образование и наука, поэтому внимание авторов сосредоточено на анализе охвата различных групп молодежи образованием, определении уровня и доступа к качественному образованию и степени вовлеченности молодежи в науку.

Отдельная глава посвящена государственной молодежной политике Республики Казахстан, особенностям ее формирования и реализации. В данной главе определены основные проблемы молодежной политики в аспектах процесса глобализации. Особое внимание уделяется анализу участия молодежи в социально-экономическом развитии страны и в процессе принятия решений, ее положению на рынке труда, масштабам молодежной занятости и безработицы, трудоустройству выпускников.

В главе, посвященной здоровью и досугу молодого поколения, рассмотрены особенности здорового образа жизни молодежи, выявлены социально-значимые болезни, влияющие на здоровье молодежи. В главе, посвященной участию молодежи в общественно-политических процессах, рассмотрены политическая активность, гражданская позиция молодежи, условия, создаваемые для проявления ею гражданской активности, уровень ее протестной активности, участие в общественной жизни, принятии решений. Наряду с этим, особый интерес представляет место религии в жизни молодежи.

Другой стороной взаимоотношений молодых людей и общества выступает девиантное (отклоняющееся от социальных норм) поведение. В докладе анализируются основные тенденции, складывающиеся в преступности среди молодежи, охват молодого поколения асоциальными проявлениями.

Необходимо отметить, что имеющаяся информация не всегда позволяла решить задачу сопоставительного и, в частности, межрегионального анализа в полной мере. Имеет место также несовпадение возрастных группировок в статистике различных секторов, что затруднило проведение сопоставления по отдельным показателям. По этим причинам разделы доклада имеют разную степень детализации. В целом же, проведенный комплексный анализ позволил выявить позитивные и негативные аспекты развития молодежи, ее потенциальные возможности и вклад в развитие страны, выработать некоторые практические рекомендации по повышению эффективности государственной молодежной политики, принятию необходимых мер по своевременному решению возникших проблемных вопросов и определению приоритетных направлений работы с молодежью.

В ходе подготовки доклада были использованы научные исследования, данные официальной государственной статистики, информационно-аналитических материалов министерств и ведомств, молодежных общественных объединений Республики Казахстан, крупных предприятий и национальных компаний, контент-анализа средств массовой информации и сведения из интернет-ресурсов в открытом доступе.

Национальный доклад снабжен материалами в инфографическом виде, иллюстрирующими количественные и качественные характеристики молодежной среды: в рисунках и таблицах приводятся достоверные статистические и иные данные.

В докладе обобщаются данные массовых социологических опросов Научно-исследовательского центра «Молодежь», которые были выполнены по заказу Министерства образования и науки Республики Казахстан в 2016 году и в каждом из которых приняли участие по 2000 респондентов.

Национальный доклад «Молодежь Казахстана — 2016» может быть использован в работе министерств, ведомств, государственных органов по работе с молодежью республиканского и регионального уровней, учебных заведений, общественных организаций, молодежных ресурсных центров, СМИ и других заинтересованных в вопросах молодежной политики организаций и лиц.

Демографическая характеристика молодежи Республики Казахстан

ГЛАВА 1

1.1 ИДЕНТИФИКАЦИЯ МОЛОДЕЖИ КАК СОЦИАЛЬНОЙ ГРУППЫ

Молодежь — это социально-демографическая группа, выделяемая на основе совокупности возрастных характеристик, особенностей социального положения и социально-психологических свойств. По Закону Республики Казахстан «О государственной молодежной политике» от 9 февраля 2015 года, молодежь определяется как - граждане Республики Казахстан в возрасте от четырнадцати до двадцати девяти лет. Согласно статистическим документам молодежь представлена в следующих трех подгруппах: 14-18 лет — младшая, 19-23 года — средняя, 24-28 лет (включительно) — старшая возрастные когорты.

Особенности молодежи как социальной группы заключаются в переходности положения; высоком уровне социальной мобильности; освоении новых социальных ролей (студент, гражданин, семьянин), связанных с изменением статуса; активном поиске своего места в жизни; формировании системы норм и ценностей.

С точки зрения ведущих видов деятельности, период молодости совпадает с завершением образования (учебной деятельности) и вступлением в трудовую жизнь (трудовая деятельность).

С точки зрения психологии, молодость — это период обретения своего Я, утверждения человека как индивидуальной, неповторимой личности; процесс поиска своего особого пути достижения успеха и счастья.

С позиции права, молодость — время наступления гражданского совершеннолетия. В республике Казахстан в соответствии с пунктом 1,2 статьи 17 Гражданского кодекса Республики Казахстан от 27 декабря 1994 года способность гражданина своими действиями приобретать и осуществлять гражданские права, создавать для себя гражданские обязанности и исполнять их (гражданская дееспособность) возникает в полном объеме с наступлением совершеннолетия, то есть по достижении восемнадцатилетнего возраста. Совершеннолетний человек получает полную правоспособность, т. е. возможность пользоваться всеми правами гражданина (избирательными правами, правом вступления в законный брак и т. д.). Одновременно молодой человек принимает на себя определенные обязанности (соблюдение законов, уплата налогов, забота о нетрудоспособных членах семьи, защита Отечества и др.).

В современном обществе проблема самоопределения и самоутверждения личности молодого человека является актуальной и приоритетной задачей государства.

В настоящее время мы можем говорить о том, что происходит процесс формирования абсолютно

нового слоя молодежи с новыми ориентирами, ценностными установками на достижение успеха, рациональным экономическим поведением.

Чрезвычайно важна значимость молодежи для общества, это самый главный человеческий капитал – инновационный и стратегический ресурс общества. Молодежь – это субъект истории, в которой общество воспроизводит себя на каждом следующем этапе собственного развития, ей не должна отводиться второстепенная роль. С началом социально-экономических преобразований перед казахстанской молодежью встали новые задачи, решение которых требует от каждого молодого человека личностного миропонимания и следование им в своей жизни.

В инициированных Президентом Казахстана Н.А. Назарбаевым Стратегии «Казахстан – 2050», программной статье «Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда» и других стратегических документах рельефно отражены основные приоритеты молодежной политики, возлагается огромная надежда и ответственность на молодежь как базовый ресурс модернизирующегося Казахстана [1].

Молодежь уже сегодня во многом определяет политические, экономические и социальные структуры общества. Уровень культуры труда является важной характеристикой личности и основой ее готовности к трудовой деятельности. Потребность общества в личности с высокой культурой труда диктуется требованиями научно-технического и социального прогресса, определяющими необходимый уровень подготовки молодежи к самостоятельной трудовой жизни. К таким требованиям можно отнести изменение содержания, характера и условий труда, появление новых требований к непосредственным участникам производства, к их общеобразовательному, профессиональному и культурному уровню и др.

Трудовая культура молодежи формируется на основе деятельности и через усвоение и поддержание трудовых норм, образцов и стандартов поведения, трудовых традиций. В труде человек усваивает и осваивает требования своего статусного и ролевого поведения. Труд – сфера инкультурации и социализации личности, в которой он не только приобщается к культурным ценностям и ориентируется в них, но и формирует собственные ценности и идеалы, устремляющие его в будущее. Это создает объективные предпосылки для развития собственного духовного потенциала и позволяет молодому человеку без противоречий и конфликтов (внутренних и внешних) вступить в систему социального разделения труда и отношений, взаимодействовать со всеми социальными институтами.

Перед казахстанской молодежью стоят важные задачи, продиктованные, с одной стороны социально-э-

кономическими процессами, протекающими в обществе, с другой стороны влиянием глобализации [2].

1. «Блестящее, качественное образование» - национальный проект казахстанского общества. Образование - высшая ценность, приоритет мировоззренческих установок молодого поколения, это и мотивационная и культурная составляющая социума, человеческий капитал, путь преодоления финансового и духовного кризиса.
2. «Креативная, мобильная личность» - успешная, динамичная, инновационная экономика Казахстана будет создана на основе воспитания креативных, мобильных личностей, способных генерировать и реализовывать новые компетентностные идеи, умеющих находить и принимать нестандартные решения, имеющих желание к творческой самореализации внутренних ресурсов человека, воплощение их в жизнедеятельности.
3. «Конкурентоспособная, профессиональная личность» - стратегическая задача государства. Данный тренд предполагает воспитание лю-

дей новой формации, нацеленных на достижение успеха. В условиях рыночных отношений - профессионал в определенной области, высококонкурентоспособная личность, четко определяющая цель деятельности, умеющая прогнозировать варианты, умеющая выбирать наиболее рациональный и нравственно оправданный путь, способствующий развитию профессиональной и жизненной карьеры.

4. «Высокая информационная культура» - современный уровень овладения новыми информационными технологиями, умение человека систематизировать, анализировать, перерабатывать колоссальную информационную базу, доступную человеку XXI века, использование ее данных в морально - этическом аспекте для личностного и профессионального роста.
5. «Четкая жизненная стратегия» - целостное и многоаспектное образование необходимых компонентов в выстраивании мировоззренческих ориентиров индивида, включающей в себя: жизненное целеполагание основных ориентиров, выстраивание определенной

жизненной концепции человека, наличие конкретных ценностных ориентаций, готовность к преодолению жизненных коллизий и трудностей, желание извлекать уроки из временных неудач и проявлять инициативу, адекватно оценивать результаты и т.д..

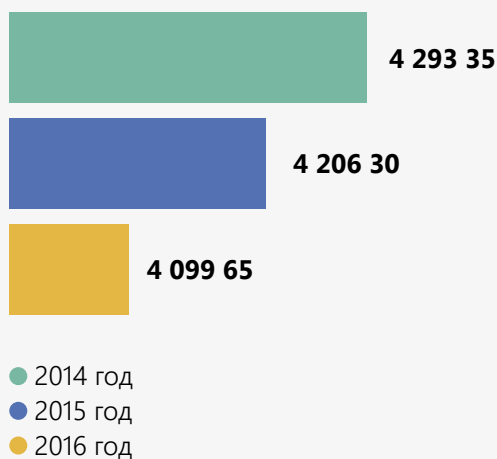
6. «Высокая компетентность» - адекватное понимание ситуации каждым человеком, постановка и выполнение целей, задач, норм в определенной профессиональной области; способность индивида содержательно реализовать жизненную стратегию, желание к непрерывному выявлению своих неограниченных возможностей для личностного роста; аксиологическая способность личности адекватно оценивать жизненные ситуации с точки зрения собственных и общезначимых ценностей [2].

1.2 ЧИСЛЕННОСТЬ МОЛОДЕЖИ В ВОЗРАСТЕ ОТ 14 ДО 29 ЛЕТ

В соответствии с данными Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, численность молодежи в возрасте от 14 до 29 лет, по состоянию на начало 2016 года составила 4 099 653 человека (рис.1.1).

В структуре современного казахстанского общества молодежь составляет 23,2% (рис.1.2)

Рисунок 1.1
Численность молодежи Республики Казахстан
(2013-2016 гг, человек)

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Соотношение удельного веса по основным возрастным когортам на начало 2016 года: 14-18 лет—27,1%; 19-23 года—33,2%; 24-29 лет—39,7%.

В структуре молодежи наиболее многочисленной является старшая возрастная когорта 24-29 лет.

Удельный вес молодежи среди городского населения по состоянию на начало 2016 года преобладает над сельским и составляет 56,6% против 43,4% (рис.1.4)

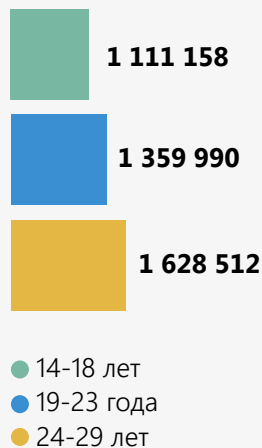
Стремление молодежи к жизни в городах выражается в численном преобладании ее в городском населении нежели в сельском. Данное обстоятельство связано, в первую очередь, с образовательными и трудовыми целями молодежи.

На начало 2016 года численность молодежи в процентном соотношении от общей численности населения страны составляет 23,2%. Динамический ряд

Рисунок 1.2
Численность молодежи от общей численности населения страны (человек)
на начало 2016 года

Рисунок 1.3
Численный состав молодежи
по основным возрастным группам

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.4
Удельный вес молодежи среди городского и сельского населения на начало 2016 года

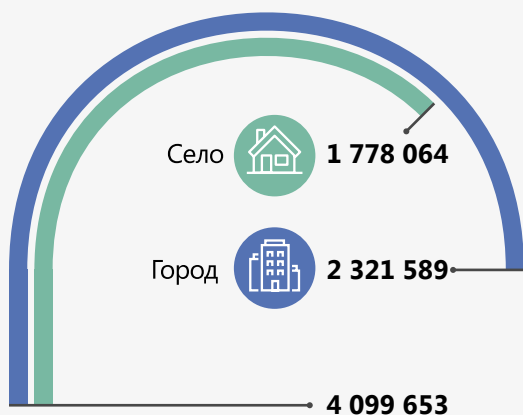
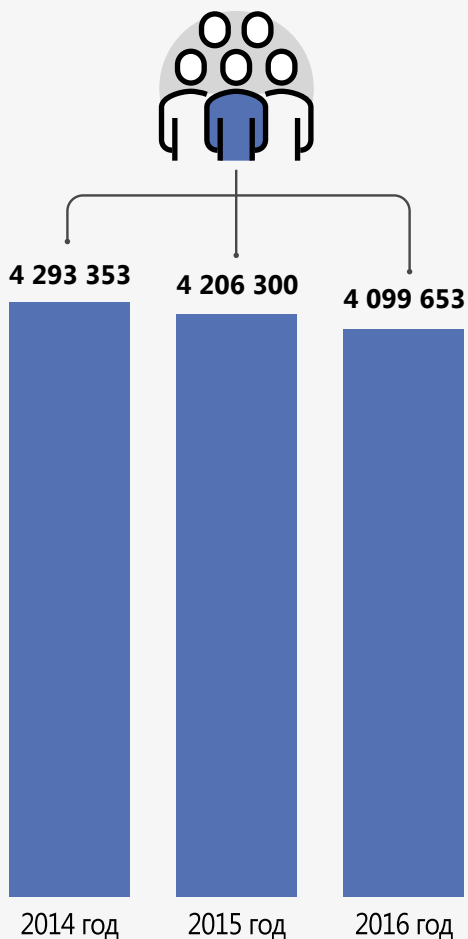

Таблица 1.1 Численность молодежи в разрезе регионов на начало 2016 года, чел.

№	Регион	Молодежь (%)
1	Акмолинская	162 724
2	Актюбинская	205 985
3	Алматинская	432 483
4	Атырауская	140 870
5	Восточно-Казахстанская	292 107
6	Жамбылская	253 615
7	Западно-Казахстанская	145 879
8	Карагандинская	304 269
9	Костанайская	194 537
10	Кызылординская	185 686
11	Мангистауская	150 565
12	Павлодарская	157 751
13	Северо-Казахстанская	112 390
14	Южно-Казахстанская	715 512
15	г. Астана	199 294
16	г. Алматы	445 986

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.5
Численность молодежи 2014-2016 гг

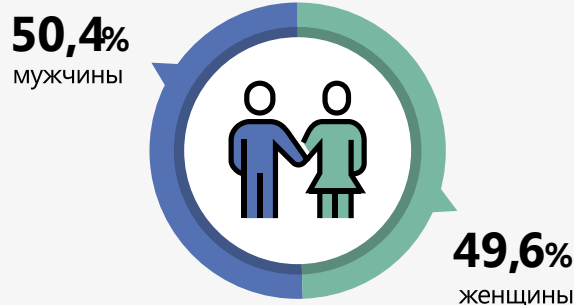
2014-2016 гг. представлен на рисунке 1.5.

По состоянию на начало 2016 года наибольшая численность молодежи (как и в предыдущие годы) представлена в Южно-Казахстанской (715 512 чел.) и Алматинской (432 483) областях. Наименьшая численность молодежи в Северо-Казахстанской области 112 390 человек (таблица 1.1).

1.3 ПОЛОВОЗРАСТНАЯ СТРУКТУРА МОЛОДЕЖИ

Гендерный портрет молодежи, согласно данным Комитета по статистике, представлен рав-

Рисунок 1.6
Гендерный состав молодежи Республики Казахстан на начало 2016 г., %

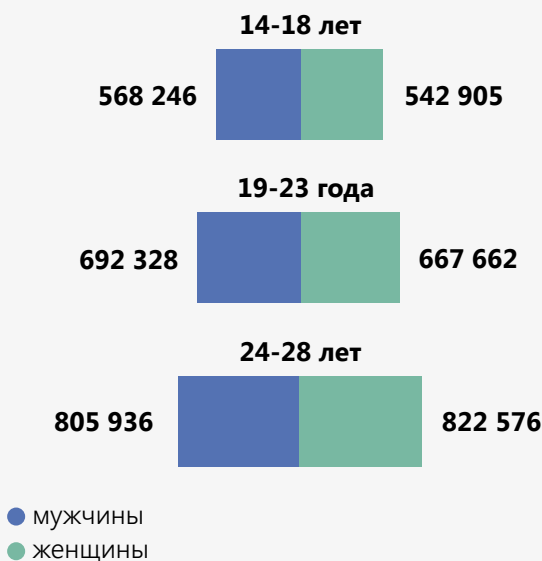

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.7

Половозрастная структура молодежи (человек), на начало 2016 года

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

номерно, практически равными долями мужчин и женщин, с небольшим преобладанием молодых мужчин — 50,4% и 49,6% соответственно, что в абсолютных показателях составляет: 2 066 510 мужчин и 2 033 143 женщин (рис.1.6).

Наибольшее число женщин и мужчин зафиксировано в старшей возрастной группе — 24-28 лет, 19,66% и 20,06% соответственно (рис.1.7)

Соотношение численности женщин и мужчин по основным возрастным когортам молодежи представлено следующим образом (рис.1.8):

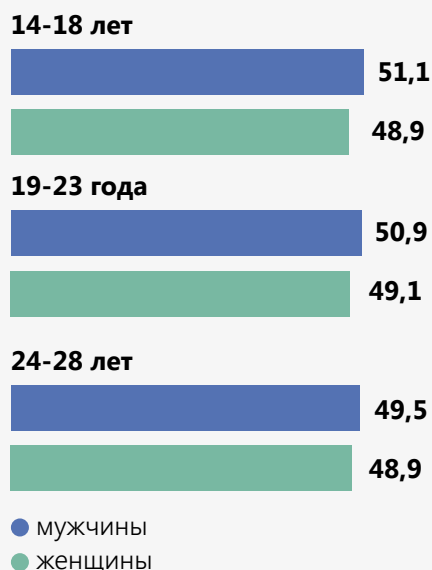
- 14-18 лет: 51,1% юношей и 48,9 девушек (разница составляет 2,2%);
- 19-23 года — количество молодых мужчин 50,9% и девушек 49,1 (разница составляет 1,8%);
- 24-28 лет: 50,5 % мужчин и 49,5% женщин (разница составляет 1%).

Как видим, общее количество молодых мужчин незначительно преобладает над общим количеством молодых женщин, за исключением возрастной группы 24-28 лет. Однако при корреляции возраста с местом проживания мы наблюдаем следующую картину: в категориях 19-23 лет и 24-28 лет среди городского населения несколько преобладают девушки (рис.1.9, 1.10).

В сельской же местности мы наблюдаем обратную ситуацию: преобладание количества молодых мужчин над девушками. В возрастной когорте 19-23 лет количество мужчин выше на 5% чем женщин, в группе 24-28 года разница составляет 6,4% в сторону мужчин.

Рисунок 1.8

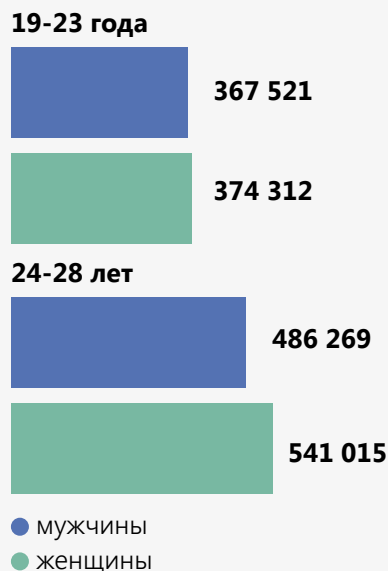
Соотношение численности женщин и мужчин по основным возрастным когортам молодежи на начало 2016 г., %

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.9

Соотношение численности мужчин и женщин в возрастных когортах 19-23, 24-28 лет (город)

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

С чем это связано? Данный дисбаланс обусловлен тем, что в сельской местности значительно больше девушек, чем юношей после завершения учебы в об-

Таблица 1.2. Численность обучавшихся по видам образовательных организаций на начало 2015/2016 учеб. года

Виды образовательных организаций	Численность обучавшихся, тыс. человек		Распределение по полу, в процентах	
	женщины	мужчины	женщины	мужчины
Всего	1 895,2	1 897,3	50,0	50,0
Общеобразовательные школы	1 378,9	1 420,7	49,3	50,7
Техническое и профессиональное образование	238,2	260,8	47,7	52,3
Высшие учебные заведения	256,8	202,6	55,9	44,1
Магистратура	18,3	11,6	61,2	38,8
Докторантура	1,4	0,9	60,9	39,1
Резидентура	1,6	0,7	69,6	30,4

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

щеобразовательных школах, устремляются в города, с целью продолжения образования в ВУЗах.

Таким образом, если в образовательных школах еще сохраняется гендерный паритет, то в ВУЗах Казахстана на начало 2015/2016 учеб.года среди студентов наблюдается значительное преобладание девушек в сравнении с юношами. Удельный вес среди студенчества девушек выше, чем юношей на 11,8%.

Дисбаланс в численности юношей и девушек среди сельской молодежи представлен ниже (рис.1.10).

1.4 БРАК, РАЗВОД, РОЖДАЕМОСТЬ, СМЕРТНОСТЬ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

РОЖДАЕМОСТЬ

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан на конец 2015 года наблюдается снижение рождаемости среди молодежи по сравнению с 2014 годом (на 9942 детей). Необходимо отметить, что 2015 год прервал положительную динамику рождаемости среди молодежи (рис.1.11).

С чем это связано? 2015 год характеризуется снижением рождаемости, поскольку в репродуктивный возраст вступает молодежь, рожденная в начале 1990-х годов, когда наблюдался резкий спад рождаемости. Спад рождаемости в 2015 году — своего рода «демографическое эхо» спада рождаемости в начале 1990-х годов.

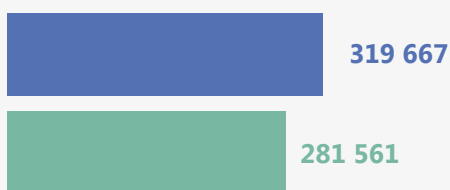
Снижение рождаемости произошло во всех возрастных когортах. Кроме этого снижение рождаемо-

Рисунок 1.10
Соотношение численности мужчин и женщин в возрастных когортах 19-23, 24-28 лет (село)

19-23 года

24-28 лет

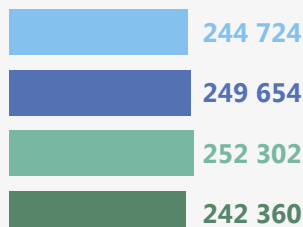

● мужчины
● женщины

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.11

Данные о рождаемости среди молодежи за 2013-2015 гг, детей

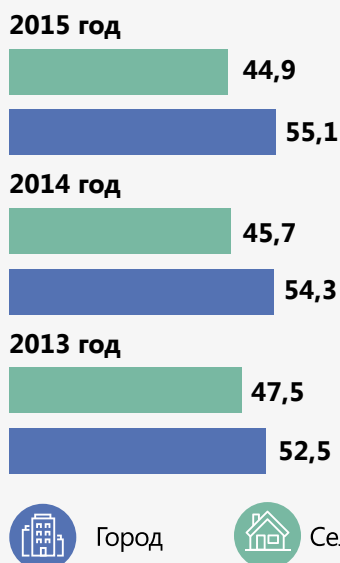

● 2012 год
● 2013 год
● 2014 год
● 2015 год

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

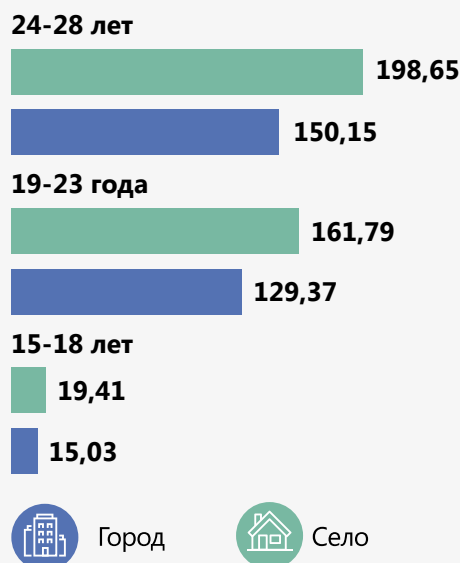

Рисунок 1.12
Удельный вес родившихся
в разрезе село/город, %

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.13
Возрастные коэффициенты рождаемости
в разрезе город/село, ‰

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Таблица 1.3
Данные о рождаемости среди молодежи за
2013-2015 гг., детей

Возраст матери	2013 год	2014 год	2015 год
Младше 20 лет	20747	20343	17348
20-24 года	124737	122623	116222
25-28 лет	104170	109336	108790
Всего	249654	252302	242360

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

сти отмечено и в сельской местности, где показатель рождаемости выше, чем в городе (рис.1.12).

Основное число детей, рожденных молодежью в Казахстане, приходится на возрастную группу 20-24 года (116 222 детей или 48%).

Рождаемость в сельской местности выше, чем в городской по всем возрастным когортам.

Наиболее высокий коэффициент рождаемости среди молодежи в Южно-Казахстанской, Мангистауской, Жамбылской, Атырауской и Кызылординской областях.

Наименьший коэффициент рождаемости среди молодежи зарегистрирован в городе Алматы и Костанайской области.

Региональная специфика выглядит следующим образом: наивысший коэффициент рождаемости в возрастной группе 15-18 лет наблюдается в Ман-

гистауской области (27,32‰); в возрастной когорте от 19 до 23 лет самый высокий коэффициент рождаемости приходится на Южно-Казахстанскую область и составляет 213,1‰; от 24-28 лет также на Южно-Казахстанскую область и составляет 233,53‰ (рис.1.14).

БРАЧНОСТЬ

Возраст 20-24 года считается основным, когда молодые люди вступают в брак. В Казахстане в 2015 году среди молодежи было заключено 213101 браков, для сравнения в 2014 году было заключено 231191 брак, в 2013 году 248374 брак. Как видно из анализа статистических данных количество заключаемых браков уменьшается в среднем на 17-18 тысяч (рис.1.15).

Состоящая в браке молодежь относится в основном к возрастным группам 20-24 года и 25-28 лет.

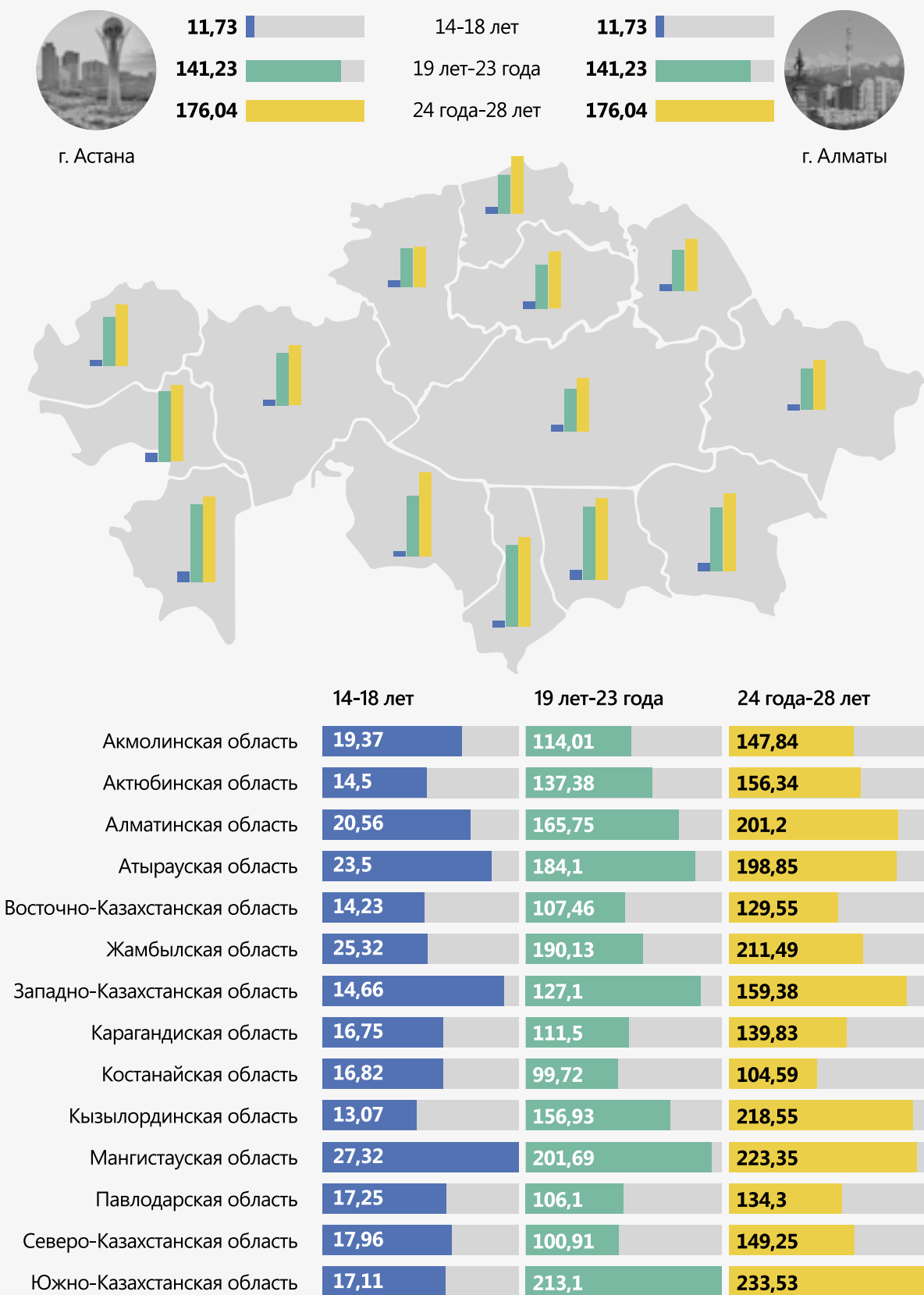
Особенности возрастных групп молодежи (рис.1.16, 1.17):

- в возрастных группах 20-24 года и 25-29 лет высокая доля молодежи ранее не вступавших в брак;
- возрастная группа 25-28 лет характеризуется высокой долей разведенных и молодых вдовцов, по сравнению с другими возрастными группами.

Семья выступает важнейшим социальным институтом, который ответственен за рождение и воспитание будущего поколения. Именно в семье ребенок проходит процесс первичной социализации, усваивает ценности и нормы поведения.

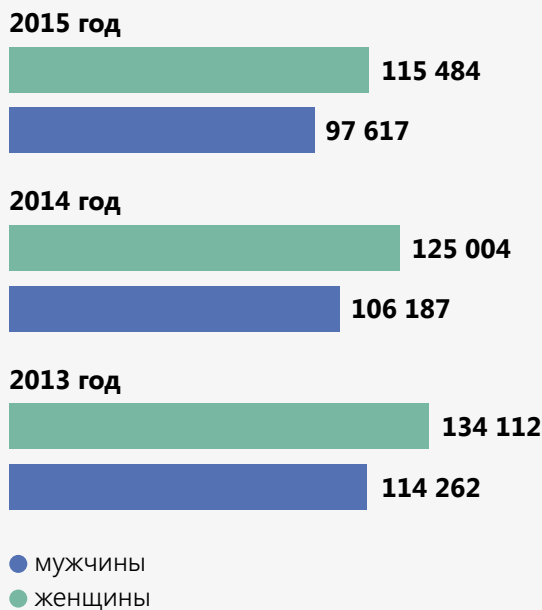
Рисунок 1.14
Кoeffициенты рождаемости по возрастным группам в разрезе регионов, %

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.15
Количество браков среди молодежи
в 2013-2015 гг., чел.

Для молодежи Казахстана именно семейное счастье выступает наиболее важной жизненной ценностью (рис.1.18)

При этом семейные ценности и ценность здоровья одинаково важны для молодежи разных этнических групп (рис.1.19)

Рисунок 1.18
Степень важности основных жизненных ценностей молодежи, %

Жизненные ценности	%
Семейное счастье	74,1
Здоровье	56,7
Материальная обеспеченность, богатство	36,0
Верные друзья	29,8
Карьера	18,6
Интересная работа	14,2
Независимость, личная свобода	13,3
Творчество, возможность реализовать свои таланты	6,5
Возможность приносить пользу другим людям	4,8
Настоящая любовь	3,6
Слава, всеобщее признание	3,0
Власть, возможность руководить	2,4
Затрудняюсь ответить	0,7

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Ценностные ориентации молодежи несколько варьируются в зависимости от возрастной группы, к которой они принадлежат. Так, с увеличением возраста молодых повышается (возрастная когорта от 24 до 29 лет) значимость такой ценности как «материальная обеспеченность, богатство». Для младшей возрастной

Рисунок 1.16 Браки по возрасту и брачное состояние молодежи в 2015г., чел (Мужчины)

Возраст	Вступившие в брак (по брачному состоянию), из них:	Прежде не вступавшие в брак	Вдовы	Разведенные	Не указавшие состояние в браке
<18	75	75	0	0	0
18-19	2696	2662	2	8	24
20-24	47820	47103	59	628	30
25-28	47026	43973	93	2931	29
Всего	97617	93813	154	3567	83

Рисунок 1.17 Браки по возрасту и брачное состояние молодежи в 2015г., чел (Женщины)

Возраст	Вступившие в брак (по брачному состоянию), из них:	Прежде не вступавшие в брак	Вдовы	Разведенные	Не указавшие состояние в браке
<18	1247	1241	0	0	6
18-19	16442	16234	9	30	169
20-24	68491	66836	94	1516	45
25-28	29304	25757	142	3383	22
Всего	115484	110068	245	4929	242

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.19 Основные жизненные ценности молодежи в разрезе этнических групп, %

Жизненные ценности	Казахи	Русские	Другой национальности
Семейное счастье	72,7	78,3	75,5
Материальная обеспеченность, богатство	33,1	41,4	46,2
Верные друзья	30,4	29,7	25,5
Независимость, личная свобода	14,2	9,7	14,1
Здоровье	56,4	57,9	56,5
Карьера	17,7	20,9	20,1
Слава, всеобщее признание	3,6	1,7	1,1
Власть, возможность руководить	2,9	1,2	0,5
Творчество, возможность реализовать свои таланты	6,2	7,0	7,6
Интересная работа	12,6	15,5	23,4
Возможность приносить пользу другим людям	4,9	3,0	8,2
Настоящая любовь	3,0	4,7	4,9
Затрудняюсь ответить	0,8	-	0,5

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 1.20 Основные жизненные ценности молодежи в разрезе возрастных групп, %

Жизненные ценности	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Семейное счастье	71,1	71,7	78,0
Материальная обеспеченность, богатство	28,2	37,2	40,6
Верные друзья	37,5	28,8	25,2
Независимость, личная свобода	15,7	13,6	11,4
Здоровье	56,2	53,0	59,8
Карьера	19,0	18,8	18,0
Слава, всеобщее признание	2,8	4,3	2,2
Власть, возможность руководить	2,1	2,8	2,2
Творчество, возможность реализовать свои таланты	9,2	6,7	4,5
Интересная работа	13,0	14,7	14,5
Возможность приносить пользу другим людям	5,1	5,1	4,4
Настоящая любовь	3,3	4,7	2,8
Затрудняюсь ответить	0,4	1,1	0,4

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 1.21

Ответы респондентов на вопрос: «В ближайшие три года, Вы бы хотели уделять больше внимания?» (в %)

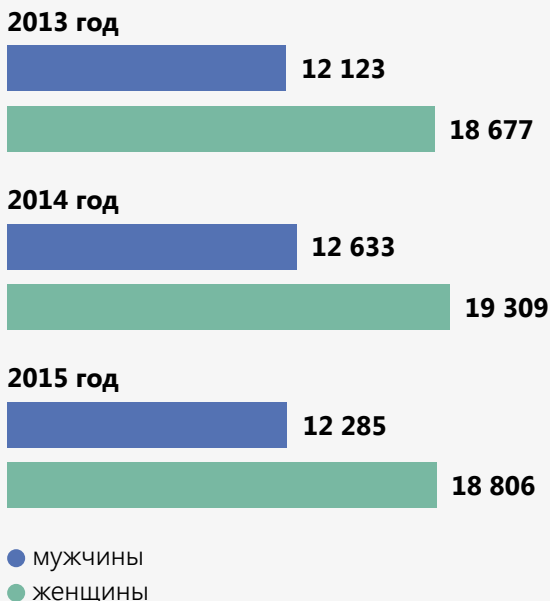

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 1.22

Данные по разводам среди молодежи
за 2013-2015г.г., чел.

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

группы (от 14 до 18 лет) большую ценность представляют «верные друзья», «независимость», «творчество, возможность самореализации» (рис.1.20).

Анализ результатов социологического исследования, проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь» среди основных молодежных групп показал, что большая часть молодежи в ближайшей перспективе планирует уделять больше внимания образованию и развитию карьеры (34,5% и 29% соответственно). 23,7% опрошенной молодежи отмечали, что в ближайшие три года хотят больше внимания уделить семейной жизни (рис.1.21).

В целом, данные социологических исследований показывают, что для молодежи Казахстана превалирующее значение имеют семейные ценности, с другой стороны, значимая часть молодежи понимает важность образования и самореализации.

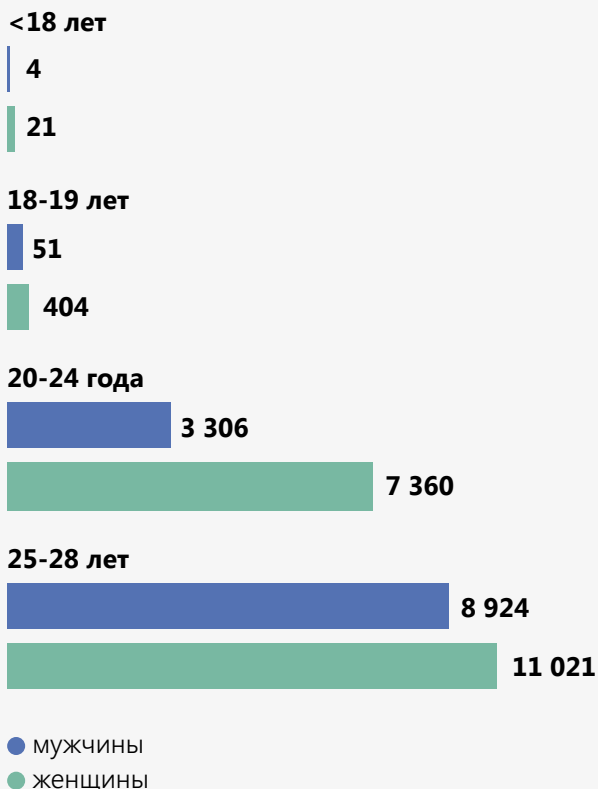
РАЗВОДИМОСТЬ

Уровень разводов среди молодежи в стране продолжает оставаться на высоком уровне. Наибольшее количество разводов зарегистрировано среди молодежи старшей возрастной группы (25-29 лет) (рис.1.22).

Общие показатели разводимости в Казахстане составляют: по одному разводу на четыре зарегистрированных брака. В целом среди молодежи от 18 до 28 лет наблюдается снижение количества разводов, по сравнению с прошлым годом на 851 случай (рис.1.23).

Рисунок 1.23

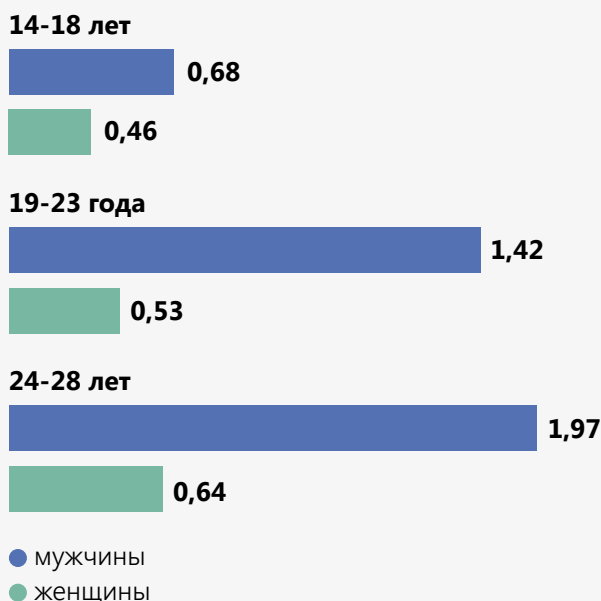
Разводы по возрасту бывших супругов
в 2015г., чел

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.24

Возрастные коэффициенты смертности
молодежи по полу за 2015 год, ‰

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В качестве основных причин развода выступают: бесплодие, бытовое насилие, бытовые конфликты, материальное неблагополучие, отсутствие семейных ценностей, различного рода зависимости, алкоголь, наркомания, интернет-зависимость, а также отсутствие глубоких отношений, поверхностное общение и недостаток взаимопонимания.

СМЕРТНОСТЬ

Для определения смертности среди молодежи в возрасте 14-28 лет был использован возрастной коэффициент смертности, который представляет собой отношение общего числа умерших (14-28 лет) за год к численности населения, выраженное в промилле, т.е. на 1000 человек.

В 2015 году наивысший коэффициент смертности среди мужчин и женщин пришелся на возрастную группу 24-28 лет, составив 1,97 и 0,64‰ соответственно; наименьший — на возрастную группу 14-18 лет и составил соответственно 0,68 и 0,46‰. (рис.1.25)

Смертность среди мужчин выше, чем среди женщин. За последние три года наблюдается тенденция

колебания смертности, уменьшение смертности в 2014 году сменяется ее увеличением в 2015 году. Наиболее уязвимая возрастная группа среди мужчин и женщин 24-28 лет (рис.1.24).

За последние три года смертность в возрастной группе 14-18 лет снизилась на 0,16‰ в 2014 году и увеличилась на 1,03‰ в 2015; 19-23 года - снизилась на 0,18‰ в 2014 и увеличилась на 0,02‰ в 2015; 24-28 лет — снизилась на 1,29‰ в 2014 и увеличилась на 0,94‰ в 2015 году (рис. 1.25).

Наиболее высокая смертность среди мужчин и женщин наблюдается в Северо-Казахстанской области, самая низкая смертность характерна для мужчин и женщин, проживающих в г. Астане и г. Алматы (рис.1.26, 1.27).

1.5 ВНЕШНЯЯ И ВНУТРЕННЯЯ МИГРАЦИЯ МОЛОДЕЖИ

В современном обществе миграционные процессы стали достаточно распространенным и значимым с социально-экономической точки зрения явлением.

Казахстан не стал исключением и также вовлечен в общемировые миграционные тенденции. Миграция играет все более заметную роль в преодолении демографического дефицита и нехватки рабочей силы в одних государствах, решении проблем занятости и снижения бедности населения в других государствах.

Согласно данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, в 2015 году в возрастной группе 14-28 лет, эмигрировало из Казахстана 7256 человек, в том числе 3209 мужчин, 4047 женщин; прибыло в страну 5819 человек, из них 2713 мужчин, 3106 женщин. Сальдо составило (-1437) (рис.1.28).

Миграционные настроения молодежи

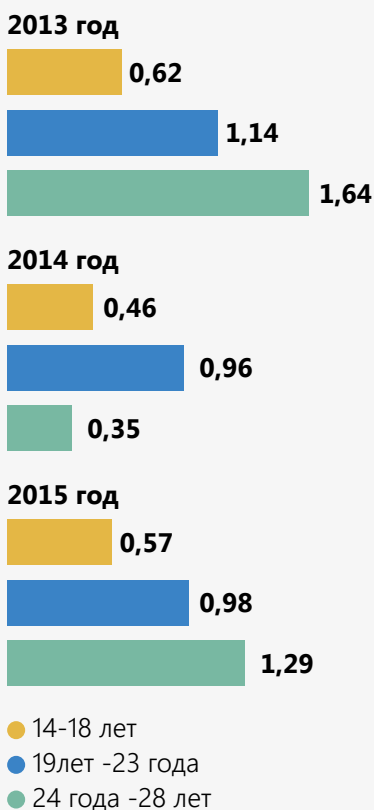
Молодежь можно разделить на 4 группы по отношению к миграции: внутренние мигранты, внешние мигранты в ближнее зарубежье, внешние мигранты в дальнее зарубежье, не желающие никуда уезжать.

Согласно данным социологического исследования, проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь», 60,7% молодых респондентов не имеют намерений уезжать в другое место. 15,5% опрошенных заявили о желании переехать в другой регион Казахстана. 11,2% молодежи имеют намерение уехать в другую страну. Распределение ответов всех респондентов по республике представлено в диаграмме на рисунке 1.29.

Основными причинами миграции молодежи выступают: отсутствие перспектив (29,9%), личные мотивы (26,7%), трудоустройство (21,3%), желание по-

Рисунок 1.25

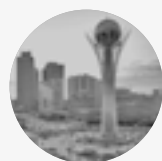
Возрастные коэффициенты смертности молодежи за 2013-2015 гг., ‰

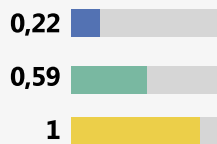
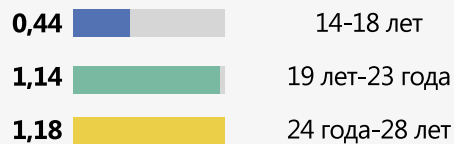
ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

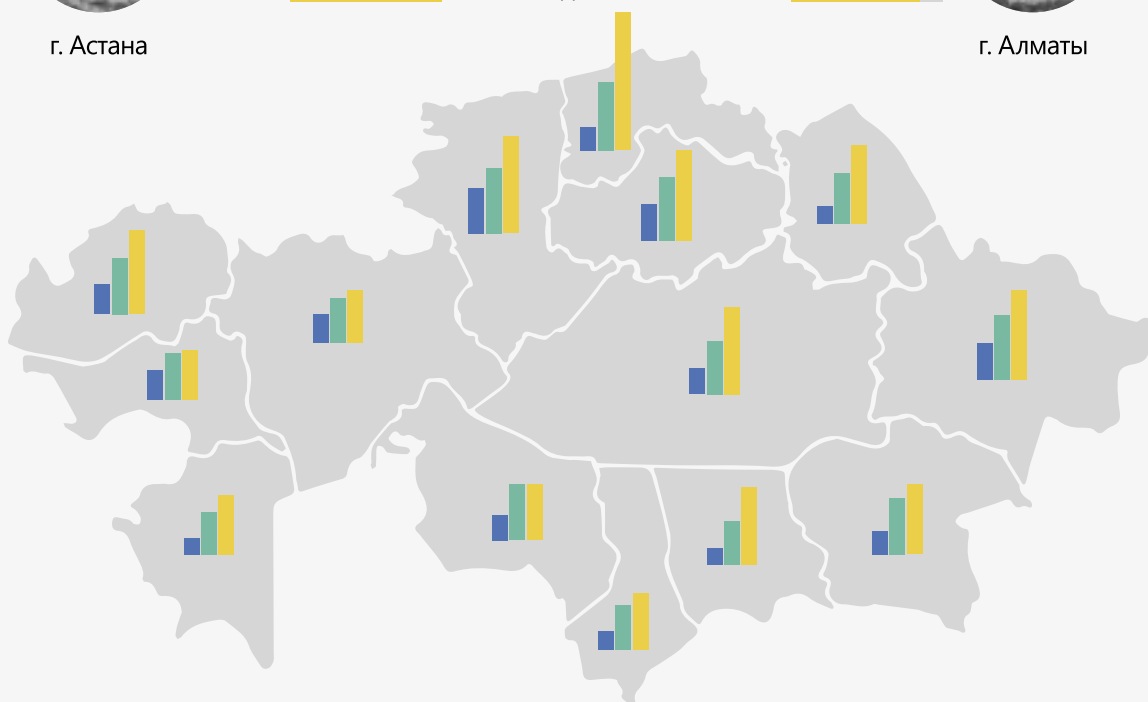
Рисунок 1.26
Показатели смертности среди молодежи по регионам за 2015 г.
(умершие на 1000 чел. соответственно возрастной группе, ‰)

г. Астана

г. Алматы

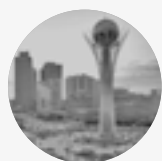
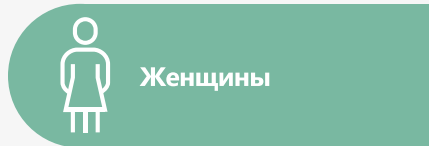

	14-18 лет	19 лет-23 года	24 года-28 лет
Акмолинская область	1,07	1,86	2,63
Актюбинская область	0,83	1,29	1,53
Алматинская область	0,69	1,64	2,04
Атырауская область	0,86	1,36	1,44
Восточно-Казахстанская область	1,06	1,88	2,61
Жамбылская область	0,49	1,26	2,26
Западно-Казахстанская область	0,87	1,64	2,44
Карагандиская область	0,75	1,55	2,55
Костанайская область	1,32	1,9	2,82
Кызылординская область	0,73	1,62	1,62
Мангистауская область	0,49	1,24	1,75
Павлодарская область	0,52	1,47	2,28
Северо-Казахстанская область	0,69	1,99	4,02
Южно-Казахстанская область	0,53	1,29	1,64

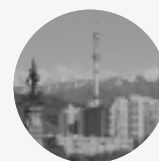
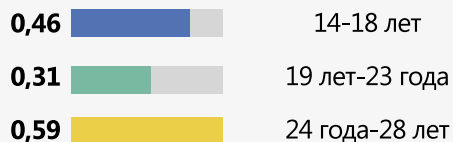
ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

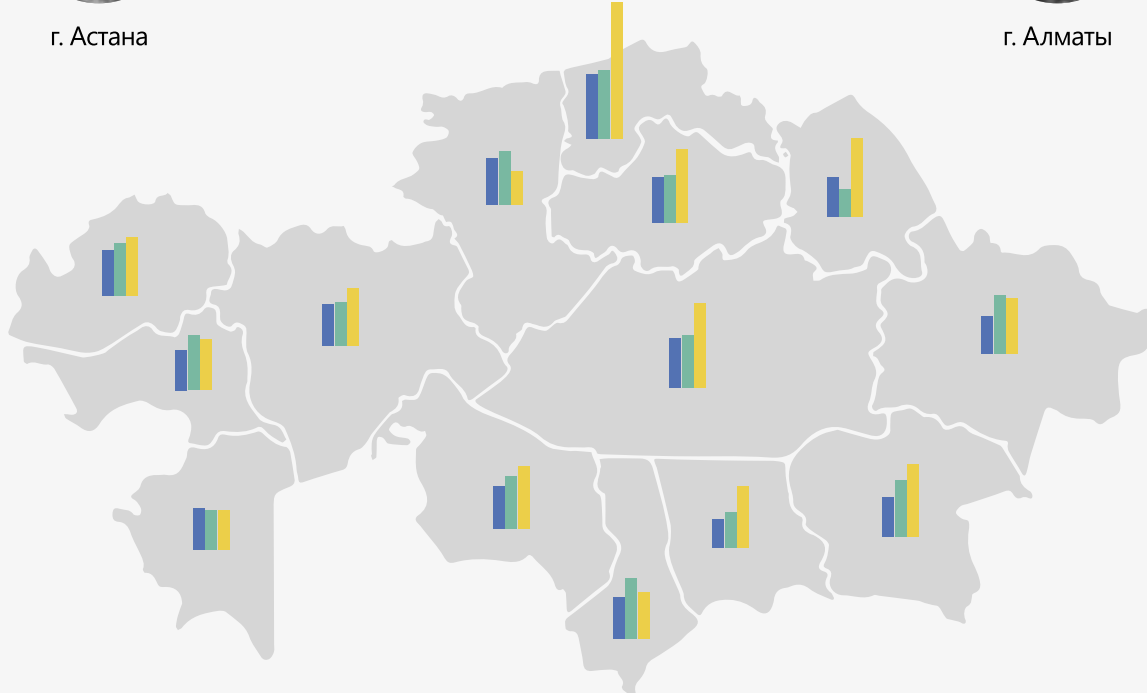
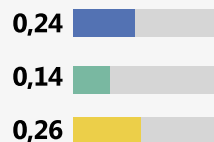
Рисунок 1.27
Показатели смертности среди молодежи по регионам за 2015 г.
(умершие на 1000 чел. соответственно возрастной группе, ‰)

г. Астана

г. Алматы

	14-18 лет	19 лет-23 года	24 года-28 лет
Акмолинская область	0,52	0,55	0,84
Актюбинская область	0,48	0,5	0,66
Алматинская область	0,45	0,65	0,83
Атырауская область	0,46	0,63	0,58
Восточно-Казахстанская область	0,43	0,67	0,64
Жамбылская область	0,33	0,41	0,71
Западно-Казахстанская область	0,52	0,6	0,67
Карагандиская область	0,57	0,6	0,97
Костанайская область	0,53	0,61	0,38
Кызылординская область	0,49	0,6	0,72
Мангистауская область	0,47	0,45	0,45
Павлодарская область	0,45	0,31	0,9
Северо-Казахстанская область	0,74	0,79	1,56
Южно-Казахстанская область	0,47	0,69	0,53

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 1.28

Внешняя миграция молодежи
по возрастным группам и по полу, чел.

Мужчины	Иммигранты	Эмигранты
14-28	428	709
19-23	1016	1091
24-28	1269	1409

Женщины	Иммигранты	Эмигранты
14-28	412	774
19-23	1276	1365
24-28	1418	1908

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

лучить образование в другом городе/стране (18,2%)
(рис. 1.30)

Региональная специфика отношения к миграции
выглядит следующим образом:

Чаще всего о стремлении уехать в другую страну
говорили жители Карагандинской (25,2%), Северо-Ка-

Рисунок 1.29

Ответы респондентов на вопрос: «Есть ли у Вас
намерение уехать из того места, в котором Вы
сейчас проживаете?» (в %)

**У меня нет намерений уезжать
в другое место**

**Есть желание переехать в другой
регион Казахстана**

**Есть желание уехать
в другую страну**

**Есть желание переехать в другое
место в рамках той же области,
в которой проживают в Казахстане**

Затрудняюсь ответить

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 1.30

Ответы респондентов на вопрос: «Почему Вы
планируете переехать?» (в %)

**Не вижу перспектив для себя
и/или своих детей**

Личные мотивы

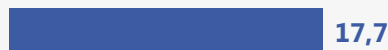
**Не могу найти здесь работу, нашел(-а)
работу в другом городе**

**Хочу получить образование в другом
городе/стране**

Плохая экология

**Мой населенный пункт отдален от
районного/областного центра**

**Не вижу перспектив для людей своей
этнической группы (национальности)**

**В моем населенном пункте не хватает
школ/больниц/дорог/детских садов и др.**

Хочу вернуться на историческую родину

**В моем населенном пункте высокая
преступность**

**Другая причина (национализм, коррупция,
хочу самосовершенствоваться и др.)**

Затрудняюсь ответить

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 1.31.

Ответы респондентов на вопрос: «Есть ли у Вас намерение уехать из того места, в котором Вы сейчас проживаете?» (в разрезе области, в %)

	Есть желание переехать в другой населенный пункт в той же области	Есть желание переехать в другой регион Казахстана	Есть желание уехать в другую страну	У меня нет намерений уезжать	Затрудняюсь ответить
Акмолинская	21,8	7,7	1,3	64,1	5,1
Актюбинская	6,9	15,7	20,6	56,9	-
Алматинская	6,5	6,0	6,5	80,0	0,9
Атырауская	38,2	19,1	8,8	30,9	2,9
Восточно-Казахстанская	6,9	15,2	14,5	53,1	10,3
Жамбылская	3,3	16,5	9,1	70,2	0,8
Западно-Казахстанская	19,4	12,5	12,5	55,6	-
Карагандинская	13,2	19,2	25,2	36,4	6,0
Костанайская	14,7	8,4	13,7	63,2	-
Кызылординская	12,4	29,2	4,5	44,9	9,0
Мангистауская	11,0	17,8	11,0	56,2	4,1
Павлодарская	10,1	11,4	10,1	62,0	6,3
Северо-Казахстанская	-	28,6	23,2	44,6	3,6
Южно-Казахстанская	6,7	23,2	8,8	61,0	0,3
Астана	2,9	12,5	8,7	71,2	4,8
Алматы	6,6	8,5	8,1	74,9	1,9

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

захстанской (23,2%), Актюбинской (20,6%) областей.

Чаще всего о желании переехать в другой регион Казахстана говорили молодые респонденты Кызылординской (29,2%), Северо-Казахстанской (28,6%) и Южно-Казахстанской (23,2%) областей (рис.1.31)

Как видим, показатели довольно высоки, что свидетельствует о наличии в данных регионах определенных проблем, которые негативным образом влияют на настроение молодежи.

Миграционные настроения молодежи в зависимости от национальной принадлежности характеризуются следующим образом: большая часть молодых респондентов вне зависимости от национальности отмечала об отсутствии намерений уезжать в другое место.

Среди тех, кто хотел бы уехать в другую страну преобладает молодежь русской национальности (22,9%) и представители другой национальности (19,6%) (рис.1.32)

Большая часть молодежи, а именно 57,5% говорила о своем намерении остаться в стране, 26,4% молодых респондентов хотели бы поехать в другую страну на время, но жить в своей стране, 11,9% заявили о своем стремлении уехать на постоянное место жительства в другую страну (рис.1.33)

Доля молодежи в общей структуре населения составляет 23,2%. То есть, практически каждый четвертый житель страны относится к возрастной группе — 14-28 лет (включительно).

В 2015 году динамика рождаемости по сравнению с предыдущим годом была отрицательной.

2015 год характеризуется снижением рождаемости, поскольку в репродуктивный возраст вступает молодежь, рожденная в начале 1990-х годов, когда наблюдался резкий спад рождаемости. Спад рождаемости в 2015 году — своего рода «демографическое эхо» спада рождаемости в начале 1990-х годов.

Самая представительная в количественном плане группа в структуре молодежи — 24-28 лет.

Наиболее высокие показатели рождаемости отмечаются также в данной возрастной группе. Семья, семейные ценности выступают для молодежи в качестве наиболее важных и базовых.

Удельный вес сельской молодежи ниже доли городского населения.

Наибольший процент браков, как и разводов приходится на старшую возрастную группу молодежи.

Результаты социологических исследований позволили определить специфику и основные причины миграционных настроений молодежи.

Рисунок 1.32

Ответы респондентов на вопрос: «Есть ли у Вас намерение уехать из того места, в котором Вы сейчас проживаете?» (в разрезе этнических групп, в %)

	Казахи	Русские	Другой национальности
Есть желание переехать в другое место в рамках той же области, в которой проживают в Казахстане	10,0	9,7	7,1
Есть желание переехать в другой регион Казахстана	17,3	9,2	15,2
Есть желание уехать в другую страну	6,7	22,9	19,6
У меня нет намерений уезжать в другое место	63,0	54,1	56,5
Затрудняюсь ответить	3,0	4,0	1,6

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 1.33

Ответы респондентов на вопрос: «Если бы у Вас была возможность уехать в другую страну или остаться жить в своей стране, что бы Вы выбрали?» (в %)

Я остался бы в своей стране

Я поехал бы в другую страну на время, но хотел бы жить в своей стране

Я поехал бы уехать на постоянное место жительства в другую страну

Затрудняюсь ответить

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

4. Гражданский кодекс Республики Казахстан от 27 декабря 1994г.
5. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/gordost-predubejdeniya-suprugov-nazvani-odnimi-prichin-275954/

Миграционные процессы у молодежи характеризуются отрицательным сальдо. При этом большая часть молодежи отмечает свое желание остаться в стране.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Программная статья Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева «Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда».
2. А.М.Канагатова «Вестник КАЗНУ», 2011.
3. Женщины и мужчины Казахстана: 2011-2015. Стат. сб. — Астана, 2016. — С.54 [135 с.].

Законодательство Республики Казахстан, регулирующее правовой статус молодежи

ГЛАВА 2

2.1 АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ПО ВОПРОСАМ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ МОЛОДЕЖИ И ОСНОВАМ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

Молодежная политика в Казахстане осуществляется на основе Закона Республики Казахстан № 285-V «О государственной молодежной политике», который был принят 9 февраля 2015 года; Концепции государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее», утвержденной правительством 27 февраля 2013 года и др.[1].

Целью Закона Республики Казахстан «О государственной молодежной политике» является создание условий для полноценного духовного, культурного, образовательного, профессионального и физического развития молодежи, участия в процессе принятия решений, успешной социализации и направления ее потенциала на дальнейшее развитие страны.

Отличительной особенностью данного Закона от предыдущего Закона «О государственной молодежной политике» от 2004 года является правовое закрепление статуса молодежных организаций как неправительственных организаций ст. 28 п.1, в соответствии с Законом Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года «О государственной молодежной политике».

Для эффективной реализации молодежной политики Закон обеспечивает постоянное многоцелевое присутствие государства в интересах молодежи, определяет содержание и координацию деятельности общественно-политических институтов, задействованных в работе с молодежью, устанавливает общие принципы регулирования сферы молодежной политики и предполагает ее регулирование другими законами и подзаконными актами.

Согласно статье 20 «Республиканский и региональный форумы молодежи», республиканский форум определен как механизм формирования и реализации государственной молодежной политики. Республиканский форум молодежи обеспечивает формирование общенационального уровня взаимодействия между государственными органами и молодежью, диалог и взаимодействие государственных органов с молодежью и молодежными организациями по обсуждению вопросов реализации государственной молодежной политики.

Республиканский форум предоставляет молодежи, молодежным организациям возможность участия в принятии решений по вопросам реализации государственной молодежной политики; обеспечивает обсуждение вопросов реализации

государственной молодежной политики и выработку рекомендаций по ее совершенствованию.

Региональный форум молодежи проводится в целях формирования регионального уровня взаимодействия между местными исполнительными органами и молодежью.

Решения, принимаемые на региональном форуме, носят рекомендательный характер, направляются в местный исполнительный орган, и на рассмотрение в республиканский форум молодежи. Решения Республиканского форума согласно п.12 заключительного положения 4 «Порядок проведения республиканского форума молодежи», утвержденного приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 апреля 2015 года № 233 [2], также носят рекомендательный характер.

Согласно статье 21 «Консультативно-совещательные органы в сфере государственной молодежной политики», Совет по молодежной политике при Президенте Республики Казахстан является консультативно-совещательным органом, полномочия, организация и порядок деятельности которого определяются Президентом Республики Казахстан.

Консультативно-совещательные органы ориентированы на возможность представительства молодежи в обсуждении и решении вопросов, затрагивающих их права и интересы, инициирование рекомендаций и предложений, изучения состояния реализации государственной молодежной политики в области защиты прав и свобод молодых граждан в возрасте 14-29 лет. На местном уровне были созданы Советы по делам молодежи при акимах всех уровней. Рабочими органами Советов определены Управления по вопросам молодежной политики регионов, В Восточно-Казахстанской и Кызылординской областях Управления внутренней политики[3].

Основная сфера деятельности Консультативно-совещательных органов ориентирована на проведение информационно-пропагандистской и разъяснительной работы среди молодежных организаций и молодежных объединений, создание различных диалоговых площадок при Советах, как например, «Общественная молодежная палата» (опыт г. Алматы), поддержку и развитие молодежного предпринимательства, развитие студенческих строительных отрядов и программ поддержки «Жасыл ел», проекты «С дипломом в село», «Занятость 2020»; для сельских молодежных организаций проводятся семинары по развитию и повышению уровня деятельности в реализации социальных услуг в сфере молодежной политики, а также для руководителей дворовых клубов [4].

Молодежные организации имеют институциональное оформление, в рамках государственной политики.

Согласно статье 23 «Молодежные ресурсные центры», являются юридическими лицами, которые проходят государственную регистрацию в органах юстиции, имеют свои расчетные счета, что законодательно закрепляет статус и возможность функционировать как полноправного субъекта политико-правовых и экономических отношений [5]. Молодежные ресурсные центры учреждаются местными исполнительными органами с целью оказания услуг и предоставления ресурсов для молодежи и молодежных организаций.

Молодежные ресурсные центры осуществляют информационно-методическое, консультационное сопровождение и поддержку инициатив молодежи, мониторинг и анализ ситуации в молодежной среде. Создание, обеспечение и координация деятельности молодежных ресурсных центров относится к компетенции местных исполнительных органов. Основной целью деятельности молодежных ресурсных центров является оказание услуг для поддержки и развития молодежи и молодежных организаций. Здесь молодые люди получают информацию по трудоустройству, образованию, профессиональной подготовке, досугу, туризму и спорту. Кроме того, в центрах оказывают психологические образовательные услуги и занимаются организацией досуга молодежи.

Согласно статье 24 «Научно-исследовательский центр «Молодежь», создан в целях научного и методического обеспечения реализации государственной молодежной политики, проводит научные исследования по проблемам молодежи, делает социологические замеры по актуальным вопросам государственной политики, осуществляет фундаментальные и прикладные исследования по ключевым направлениям реализации государственной политики в соответствии с возрастными группами.

Финансирование деятельности НИЦ «Молодежь» осуществляется за счет бюджетных средств. Создание независимого центра по изучению актуальных проблем молодежи Казахстана позволяет глубже осознать и понять проблемы молодежи, аккумулировать их интересы и выработать действенные меры по их решению, создать эффективные механизмы реализации и идентификации интересов молодежи по возрасту, так как интересы молодежи 14 лет и молодежи 20 и 28 лет мало где пересекаются, разнятся интересы молодежи села и города, студенческой и рабочей молодежи и др.

Таким образом, в нормативной правовой базе молодежной политики слабо определен механизм

участия молодежи, молодежных организаций в саморепрезентации и лоббировании своих интересов в органах государственной власти, в особенности на уровне региональных и местных органов власти и наделяния их правом законодательной инициативы. На наш взгляд, необходимо создание условий и стимулов для самостоятельного решения молодежью своих собственных проблем. Также, в реализации молодежной политики наблюдается слабое межведомственное взаимодействие, непрозрачность деятельности государственных органов в сфере государственной молодежной политики.

2.2 ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РАЗВИТЫХ СТРАН

Ориентиром в сфере молодежной политики служит опыт стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), это объединение, в которое входят 35 наиболее развитых в политическом и экономическом отношении государств, в том числе, большинство стран—членов ЕС (рис. 2.1).

Согласно стандартам ОЭСР для повышения конкурентоспособности человеческого капитала ежегодные государственные расходы на образование должны составлять 5-6% от ВВП.

В развитых странах Запаदा реализуются две основные стратегии молодежной политики. Первая предусматривает государственную помощь отдельным, наименее социально защищенным и «неблагополучным» категориям молодежи при жесткой регламентации расходования средств и категорий, нуждающихся в помощи.

Вторая исходит из ответственности государства за интеграцию всей молодежи и предусматривает разработку социальных программ, доступных для всех молодых людей. В любом случае участие (в том числе финансовое) в реализации стратегических целей принимает как государство, так и различные структуры гражданского общества.

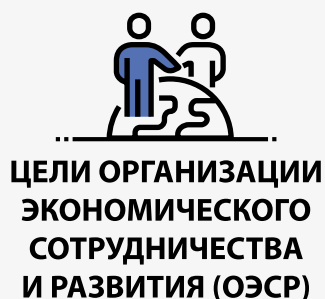
Наработан и ряд успешных практик. Так, реализацию японской молодежной политики характеризуют совместные взаимовыгодные действия государственных органов и общественных институтов, а также четкое распределение их ответственности. В этой стране пристальное внимание уделяется влиянию интернет-ресурсов и иных средств массовой информации на молодежное сознание. Проводится политика по ограничению доступа молодежи к небезопасным и нежелательным интернет-сайтам.

В азиатских странах особое внимание уделяется образованию и трудоустройству молодежи.

Рисунок 2.1

Организация экономического сотрудничества и развития

- содействие прочному экономическому и социальному развитию как участвующих, так и не участвующих в Организации стран
- стимулирование усилий в области оказания помощи развивающимся государствам
- содействие развитию мирового экономического обмена на многосторонней недискриминационной основе
- разработка эффективных методов координации их торговой и общеэкономической политики

Государственная молодежная политика Китайской Народной Республики, к примеру, осуществляется в полном соответствии с решениями Коммунистической партии Китая, которая уделяет внимание всем сферам жизни молодежи.

В Германии существует свыше 90 надрегиональных молодежных союзов, в которых организовано около четверти всей молодежи.

В США внедрены механизмы государственно-частного партнерства, к участию в реализации молодежных программ привлекаются благотворительные частные организации и коммерческий сектор. В американских учреждениях образования развиты органы самоуправления, которые помогают подросткам приобрести необходимые социальные, культурные, коммуникативные, управленческие навыки.

Во многих странах эффективно действуют специальные молодежные центры и службы на основе государственного обеспечения.

Например, в крупных городах Турции работают информационные и культурные молодежные центры, в Германии — консультативные бюро молодежной информации. Данные центры объединены в сети, имеют стандартный базовый пакет услуг, систему обмена информацией и ее обновления. В Испании, Португалии, скандинавских странах также внедрена разветвленная общественно-государственная система служб социальной помощи молодежи.

Несмотря на схожесть форм и методов реализации европейских концепций молодежной политики, можно условно выделить две ее приоритетные стратегии развития. Первая основана на ведущей роли государства в сфере молодежной политики (Франция, Германия).

Вторая — на паритете государства и структур гражданского общества в сфере молодежной политики (Великобритания, Швеция).

Таким образом, в качестве главной задачи современной государственной молодежной политики выступает выравнивание социального статуса различных групп молодежи.

Анализ мирового опыта молодежной политики показывает, что наибольшего эффективного результата при реализации молодежной политики добились Германия и Япония.

Молодежная политика Германии считается одной из лучших в Европе по решению проблем занятости молодежи. Сегодня в стране самый низкий уровень безработицы среди молодежи (7,7 %), по сравнению с другими странами Евросоюза (22,2 %), самые высокие показатели — в Испании (53,2 %) и в Греции (52,4 %) [6].

Молодежная политика Германии основывается, во-первых, на особой роли государства, и во-вторых, на передаче функций ведомств общественным организациям (при этом роль Федерального центра снижена).

Правовой основой молодежной политики Германии является Конституция, Гражданский Кодекс, Уголовный Кодекс, Федеральный закон «О социальной помощи молодежи и детям», также законы, непосредственно касающиеся проблем детей и молодых людей и федеральный план [7].

Целью Федерального закона «О социальной помощи молодежи и детям» является оказание помощи молодому человеку в процессе интеграции в общество. Молодому человеку помощь оказывается в следующих направлениях: содействие в индивидуальном и социальном развитии, консультирование и содействие родителям в процессе воспитания детей, обеспечение безопасности молодежи, создание благоприятных условий для молодежи, детям и семьям для жизнедеятельности [8]. Закон о молодежи Германии имеет социальный характер и направлен на интегрирование молодежи в общество.

Отличительной чертой молодежной политики Германии является:

- наличие слаженного механизма социального вовлечения молодых людей не только в общественные процессы, но и в предпринимательскую деятельность;
- молодежная политика осуществляется на трех уровнях: национальный уровень федерации, региональный уровень федеральных земель и местный уровень муниципальных коммун или сельских округов. На федеральном уровне принимаются законы и отчеты о положении детей и молодежи. Земли (региональный уровень) содействуют организации помощи молодежи через консультирование и организацию повышения квалификации.

Основная характеристика молодежной политики Германии:

наличие специального органа – Федерального министерства по делам семьи, пожилых людей, женщин и молодежи

высокий процент участия молодых людей (около 70%) в деятельности в более чем 90 общенациональных молодежных союзов

учет возрастных особенностей молодежи
В Германии молодежь делят на непосредственно молодежь от 14 до 18 лет и молодых взрослых от 18 до 27 лет

Города и районы (местный уровень) отвечают, планируют и содействуют помощи молодежи (рис.2.2).

Работа с молодежью ведется в следующих направлениях:

- первая форма—это мобильная работа, которая включает в себя уличную работу, индивидуальную помощь, групповую и общественную работу с молодежью;
- вторая форма—это референтные группы, они, в основном, проводят анализ потребностей молодежи и вносят коррективы в местные законодательные акты;
- третья форма - «послы» от муниципалитетов/районов—могут быть назначены в качестве представителей [9].

Надо отметить, государственные органы и добровольные организации оказания помощи молодежи функционируют на местном уровне, при этом приоритет отдается негосударственным структурам по работе с детьми и молодежью. Государственные средства для услуг помощи детям и молодежи оплачиваются на 84% муниципалитетами (города, общины и районы) [11].

Итак, молодежная политика Германии, основанная на социально-государственном партнерстве, с привлечением общественных организаций и активном участии федеральных органов в решении задач, стоящих перед молодежью, показала свою эффективность. Немецкое правительство, с одной стороны, использует молодежные организации как основной инструмент участия молодежи в политике, с другой стороны, для решения соци-

Рисунок 2.2 Структура ведомства по делам молодежи на местном уровне в Германии [10].

альных проблем молодежи и вовлечения молодых людей в общественную и политическую жизнь общества.

Япония

Молодежная политика Японии считается эффективной, так как сегодня в стране наблюдается самый низкий уровень преступности среди молодежи (9,9%). При этом по каждому из тяжких преступлений (убийства, грабежи, изнасилования, нападения) показатель Японии самый низкий среди всех стран-членов Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) [12].

Япония представляет собой азиатскую страну, где, во-первых, на систему воспитания молодежи повлияли вековые национальные традиции общества, такие как почитание старших, семьи, общины, чувство привязанности к определенной социальной группе, самоотречение во благо коллектива, во-вторых, на формирование правовой системы молодежной политики повлияла англо-американская модель.

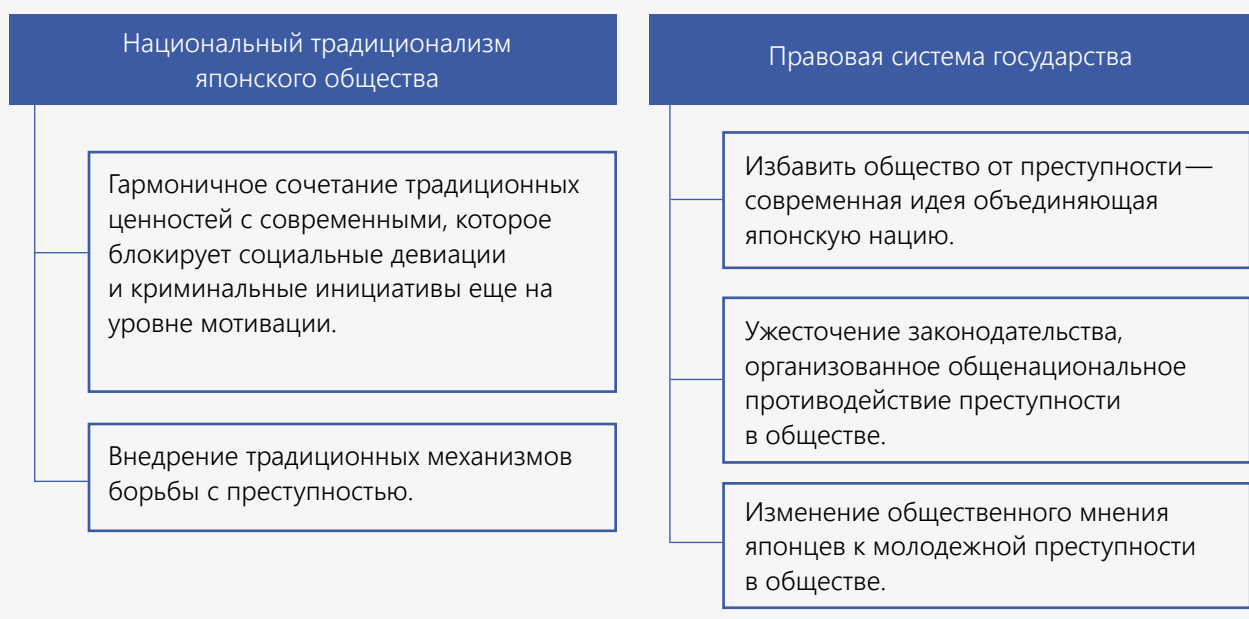
Законодательной основой молодежной политики Японии является Конституция, Акт «О содействии развитию и поддержке детей и молодежи» (2010 г.), Национальная политика развития молодежи (2008 г.), Белая книга о молодежи (2013 г.) и др. В Акте «О содействии развитию и поддержке детей и молодежи» особое внимание уделяется социализации и интеграции молодого человека в общество, идеям здорового образа жизни, проблемам рождаемости, предотвращению преступности среди молодежи и среди несовершеннолетних и под-

держке социальной независимости молодежи [13].

Основная характеристика японской модели: молодежную политику координирует государственная структура, которой является Министерство образования, культуры, спорта, науки и технологий. Также функционируют Комитет содействия развитию молодежи на базе кабинета министров, на общенациональном уровне Национальный совет молодежных организаций, а на национальном, региональном и местном уровнях Национальная ассамблея развития молодежи. Деятельность молодежных организаций строго регламентирована и сегментирована по секторам. Например, Молодежная экологическая лига Японии является одной из крупнейших общенациональных сетей молодежных групп, занимающихся природоохранной деятельностью. Молодежная сеть АСЕАН в Японии также состоит из молодежных и студенческих организаций, представляющих молодежь из различных стран АСЕАН [14].

Следует также отметить, законодательную и концептуальную основу молодежной политики в Японии хоть и разрабатывает центральное правительство, само государство при этом, фактически, делегирует властные полномочия региональным и местным органам молодежного управления, предоставляя максимально возможную степень участия молодежи в политике через институты гражданского общества. Правда, между государственным управлением и институтами гражданского общества детально разграничиваются функциональные обязанности и степень ответственности за реализацию молодежной политики.

Рисунок 2.3 Пути противодействия преступности среди молодежи в Японии [16].

Одним из важнейших направлений молодежной политики Японии является усиление роли школьного образования в сдерживании девиантного поведения подростков путем укрепления взаимодействия между школой, семьей и жителями районов, предоставляя школе право быть ведущим субъектом этой взаимосвязи [15] (рис.2.3).

Япония представляет собой яркий пример смешанной правовой системы, которая в своей основе опирается на англо-американское общее право и нормы обычного права японского общества. Используя достижения западной цивилизации, Япония не отказывалась от традиционной системы ценностей (социально-групповая ориентация, коллективизм, «семейные» методы управления компанией), т.е. для решения более широких проблем молодежи использовали все средства, имеющиеся в распоряжении государства и общества [17]. При девиантном поведении несовершеннолетних правовая система прибегает к мерам предупреждающего и реабилитационного характера.

Основные различия между Германией и Японией в сфере молодежи заключаются в следующем: законодательство молодежной политики Японии направлено на адаптацию молодых людей к жизни в окружающем сообществе и государстве. При этом общество пытается защитить свои традиции и жизненный уклад, а молодое поколение от разрушительного влияния глобализационных и инновационных процессов [18]. В то время как молодежная политика Германии основана на принципе непосредственного, прямого участия молодых людей в формировании и реализации молодежной политики. Такой подход был разработан и рекомендован «Европейской хартией об участии молодого поколения в жизни муниципальных и региональных образований», где предусматривались различные рекомендательные формы институты для участия молодежи в жизни своих обществ и регионов [19].

2.3 АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОСОЗНАНИЯ И ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА МОЛОДЕЖИ

Проблема формирования правовой культуры и правового сознания молодежи в Казахстане обусловлена многими причинами: уровнем нарушений закона молодежью, правовой безответственностью населения и должностных лиц, незащищенностью гражданских прав молодежи, недоверием к правоприменительной практике, правой безграмотностью и т.д.

Сегодня для казахстанского общества проблема молодежной преступности является актуальной. Рост криминальных проявлений в молодежной среде отмечается в подавляющем большинстве регионов. Ежегодно ими совершается до 46-54 тыс. преступлений [20].

Анализ статистических данных Комитета по правовой статистике и специальным учетам Республики Казахстан о состоянии преступности за 9 месяцев 2016 г. в сравнении с аналогичным периодом 2015 г. свидетельствует о повышении преступности на 5,4% (с 37 478 до 39 611) по стране. По степени тяжести выглядит следующим образом: небольшой тяжести — 8,6%, средней тяжести — 11,2%, тяжкие — 12,7% и особо тяжкие — 4,8% (таблица 2.1).

При этом сохраняется положительная динамика роста всех видов преступлений.

Статистика свидетельствует, что в 2015 году из более 104 тыс. человек совершивших преступление 87 тыс. или 83% являются безработными. При этом 42 тыс. или каждый второй относится к категории молодежи. Как отмечают представители правоохранительных органов, рост преступности среди молодежи связан, прежде всего, с отсутствием занятости.

Рост уровня преступности среди несовершеннолетних характерен для одних регионов в большей степени, а для других в меньшей степени. Наибольший рост преступности в 1 полугодии 2016 года составил — 1549 лиц, что на 13,6% больше, чем в аналогичный период (1363 чел. за 6 мес. 2015 г.). Рост фиксируется в Алматинской области (на 87,4%), г. Астана (81,8%), Атырауской (81,3%) и Павлодарской областях (63,3%). Доля несовершеннолетних, состоящих в списках учета ОВД, выросла на 3,1% (9572 в 2015 г. и 9866 в 2016 г.), количество безнадзорных и беспризорных соответственно на 5,8% (2200 в 2015 г. и 2327 в 2016 г.) (рис.2.5).

Правоохранительными органами отмечается, что наблюдаемый рост преступности среди молодежи характерен, прежде всего, для следующих регионов:

- в Алматинской области (87,4%), г. Астана (81,8%) и Атырауской области (81,3%) значительно выросло количество правонарушений, совершенные несовершеннолетними;
- в Северо-Казахстанской (833,3%), Южно-Казахстанской областях (76,6%) и г. Алматы (29,5%) выросло количество несовершеннолетних, состоящих на проф. учете в органах внутренних дел;
- в Карагандинской (67,5%), Атырауской (59,4%), Павлодарской (18,7%) областях увеличилось количество несовершеннолетних, состоящих в списках учета ОВД;
- в Атырауской (419,4%), Западно-Казахстанской (136,4%) и Павлодарской (30,3%) областях зафиксиро-

Таблица 2.1 Количество и динамика зарегистрированных преступлений по степени тяжести, совершенных молодежью за 9 месяцев 2015-2016 гг.

Виды преступлений	9 месяцев 2015 г.	9 месяцев 2016 г.	Динамика, %
Всего преступлений	37478	39611	5,4
небольшой тяжести	6260	6795	8,6
средней тяжести	19737	21942	11,2
тяжкие	4865	5482	12,7
особо тяжкие	420	440	4,8

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ровано наибольшее число безнадзорных и беспризорных.

Как показывают результаты социологических исследований, наибольшее количество преступлений совершаются молодыми людьми, с наименьшим

уровнем доходов. Уровень правовой культуры повышается у работающей молодежи, в то время как низкая правовая культура более характерна для безработной молодежи.

Анализ преступлений, совершенных молодежью за последние 5 лет показывает их рост более чем на 10% (2010г. — 46918, 2011 г. — 46057, 2012 г. — 54522, 2013г. — 54042, 2014 г. — 53961, 2015 г. — 51856) (рис.2.6).

В заключении можно сказать, что в настоящее время наблюдается медленный темп формирования правосознания и правовой культуры молодежи. Разные стартовые условия и социально-экономические возможности становления играют большую роль в формировании правосознания и правовой культуры казахстанской молодежи.

Законодательство, регулирующее сферу молодежной политики, за годы независимости нашего государства концептуально пересматривалось, совершенствовалось и дополнялось.

Подводя итоги развития государственной молодежной политики Республики Казахстан в 2015 году, можно констатировать позитивные тенденции. В частности, отличительной особенностью принятого в 2015 году Закона от предыдущего Закона «О государственной молодежной политике» 2004 года является правовое закрепление статуса молодежных организаций как неправительственных организаций (ст. 28 п.1), в соответствии с Законом Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года «О государственной молодежной политике», молодежных ресурсных центров как юридических лиц, осуществляющих информационно- методическое, консультационное сопровождение и поддержку инициатив молодежи, мониторинг и анализ ситуации в молодежной среде, прописаны основные направления деятельности социальных служб для молодежи.

В Закон «О государственной молодежной политике» внесены новые понятия, такие как республиканский и региональный форумы.

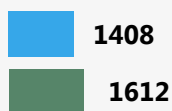
Рисунок 2.4

Динамика преступности за 1 полугодие 2015 и 2016 гг. по отдельным видам правонарушений

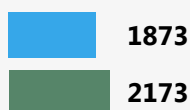
кражи выросли на 22,32%

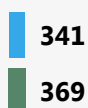
мошенничество выросло на 14,49%

грабежи выросли на 16,02%

разбои выросли на 8,2%

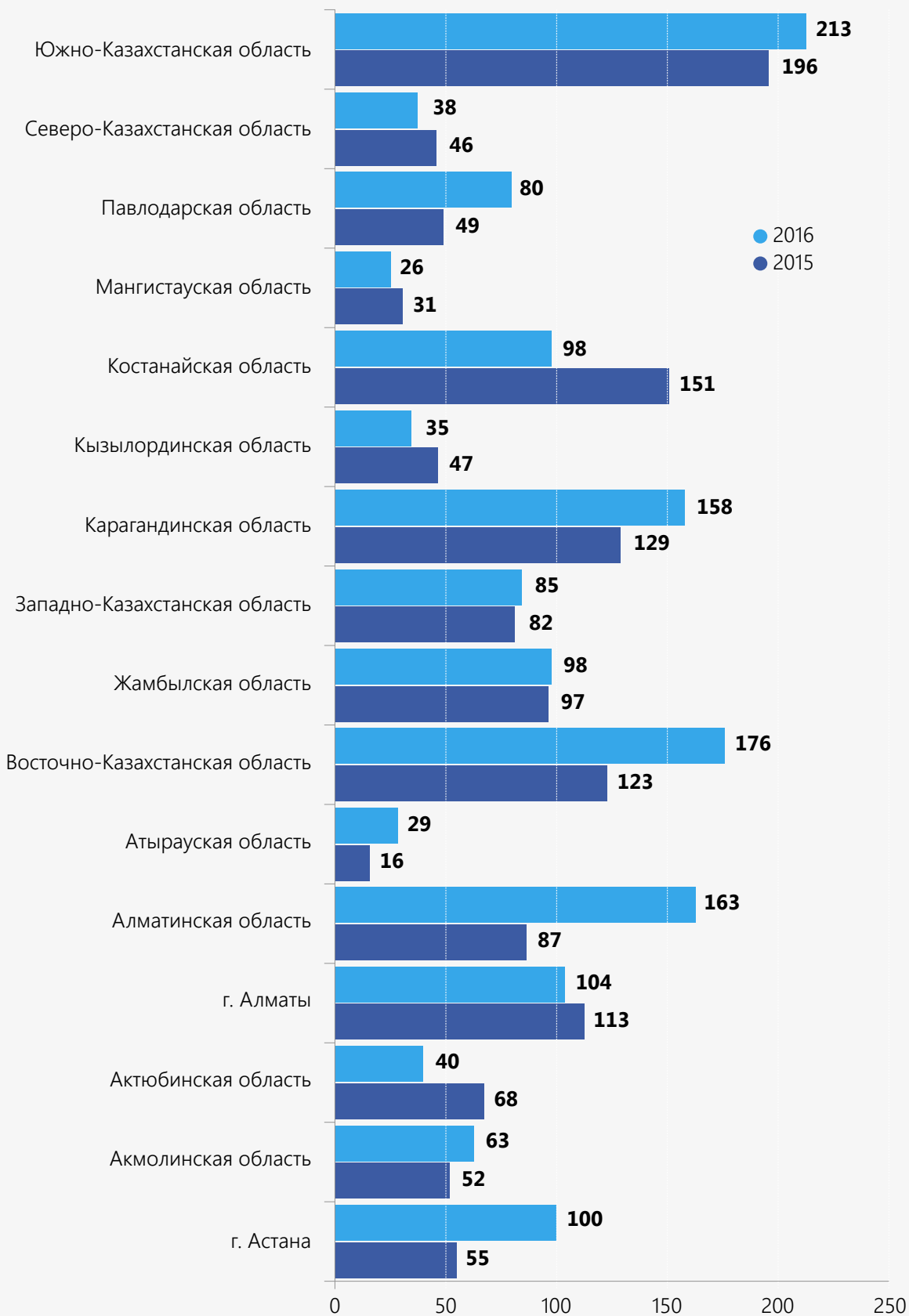

● 6 месяцев 2015
● 6 месяцев 2016

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 2.5 Сведения о регистрации уголовных правонарушений, совершенных несовершеннолетними, в разрезе регионов

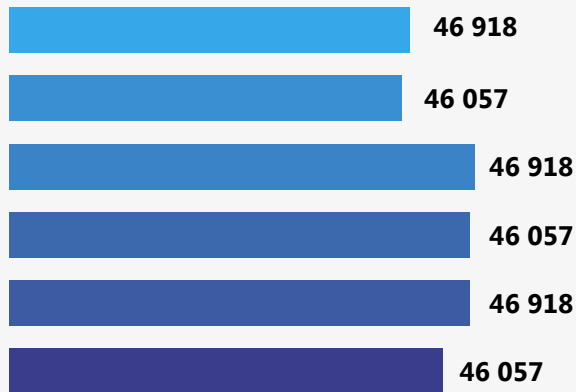

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 2.6 Динамика уровня преступности
2010-2015 гг, %

Анализ преступлений, совершенных
молодежью за последние 5 лет показывает
их рост на 10%

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ
И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Как показывает анализ опыта зарубежных стран, ориентиром в сфере молодежной политики служит опыт стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). Молодежная политика Германии признана одной из лучших в Европе по решению проблем занятости молодежи. Молодежная политика Германии, основана на социально-государственном партнерстве, с привлечением общественных организаций и активном участии региональных и местных органов в решении задач, стоящих перед молодежью. Немецкое правительство, с одной стороны, используют молодежные организации как основной инструмент участия молодежи в политике, с другой стороны, для решения социальных проблем молодежи и вовлечение молодых людей в общественную и политическую жизнь общества.

Молодежная политика Японии активно использует систему общественных регуляторов и традиции японского общества, а при девиантном поведении молодежи правовая система прибегает к мерам предупреждающего и реабилитационного характера в отношении несовершеннолетних.

Зарубежный опыт молодежной политики в развитых странах характеризуют разная степень сочетания роли государства и институтов гражданского общества (НПО, объединения), внедрения новаций и позитивных с точки зрения развития традиций, при активном участии самой молодежи, молодежных

объединений в определении и реализации данной политики.

В отличие от Германии, Японии, других развитых стран, в Казахстане, как и в других странах СНГ гражданское общество — в процессе становления. Зарубежный опыт молодежной политики для Казахстана представляет интерес, однако, имеются ограничители, обусловленные не столь развитыми институтами гражданского общества.

Результаты социологических исследований проведенных научно-исследовательским центром «Молодежь», показали, что обнаруживается хоть не сильная, но достаточно выраженная, значимая корреляционная зависимость между уровнем правовой культуры и наличием опыта нарушения гражданских прав.

Существует угроза распространения в молодежной среде мнений о нарушении прав человека. Данная негативная ситуация может иметь двоякое воздействие: во-первых, это представление о правовой реальности приводит к тому, что молодежь оправдывает себя, совершая правонарушения, что реально тормозит формирование правовой культуры и правосознания, во-вторых, при наличии фундаментальной системы законов в нашем государстве практически несформированы механизмы самозащиты и не созданы условия, гарантирующие реализацию прав молодыми гражданами страны.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Закон Республики Казахстан «О государственной молодежной политике» от 9 февраля 2015 года; Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее» от 27 февраля 2013года.
2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 апреля 2015 года № 233 Об утверждении порядка проведения республиканского форума молодежи // <http://online.zakon.kz>; Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 апреля 2015 года №244 Об утверждении типовых правил о региональном форуме молодежи // <http://online.zakon.kz>.
3. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 апреля 2015 года № 231 Об утверждении типового положения о советах по делам молодежи при акиматах // <http://online.zakon.kz>.
4. Консультативно-совещательные органы / / <http://youthpolicycenter.kz/ru/institucionalnaya>

- podсистема/konsultativno- soveschatelnye-organy.html
5. Об утверждении типового положения о молодежных ресурсных центрах // <http://adilet.zan.kz>
 6. Уровень безработицы молодежи в Германии самый низкий в ЕС // <http://euroua.com/europe/eu/4537-uroven-bezrobotitsy-molodezhi-v-germanii-samyj-nizkij-v-es>
 7. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 года // <http://lawers-ssu.narod.ru/subjects/constzs/germany.htm>
 8. Параграф 1KJHG // www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=4478
 9. Молодежная политика и участие молодежи в Европе // http://www.earlyyouth.eu/sites/default/files/documents/youth_policy_and_participation_epyru_rus-1.pdf
 10. Помощь детям и молодежи в Германии // http://www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=5002
 11. Источники финансирования // http://www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=5002
 12. Насколько «безопасна» Япония в сравнении с другими странами? // <http://www.nippon.com/ru/features/h00068/>
 13. Part 2 Administrative Policies on Youths Chapter 1 Comprehensive and Systematic Promotion of Policies for Youth Development // www8.cao.go.jp/youth/English/whitepaper/2009/pdf/s2-1.pdf
 14. Japan // <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/japan/>
 15. Латыпов С.Р. Государственная политика Японии в сфере борьбы с девиантным поведением молодежи (1990 — 2008 гг.) // diss.seluk.ru/av-politologiya/748442-1-gosudarstvennaya-politika-yaponii-sfere-borbi-deviantnim-povedeniem-molodezhi-1990-2008-gg.php
 16. Морозов Н. А. Преступность в современной Японии: проблемы криминологической и уголовно-правовой политики // <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1649466>
 17. Джон Ч.С., Шень Д.Ш., Морозов Н. Особенности преступности, уголовной политики, правосознания и правовой культуры в странах АТР (сравнительное исследование) // http://law.vl.ru/analit/show_atr.php?id=701&pub_name=%CE%D1%CE%C1%C5%CD%CD%CE%D1%D2%C8+%CF%D0%C5%D1%D2%D3%CF%CD%CE%D1%D2%C8%2C+%D3%C3%CE%CB
 18. Четыре модели государственной молодежной политики - опыт сравнительного анализа // <http://e-conference.ru/modules.php?name=News&file=print&sid=4314>
 19. Европейская Хартия об участии молодежи в общественной жизни на местном и региональном уровне принята Конгрессом местных и региональных властей Европы (10-я Сессия - 21 Мая 2003 г. - Приложение к Рекомендации 128) // molodchiny.ru/assets/files/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%2013.pdf
 20. Результаты социологического исследования НИЦ «Молодежь»

Государственная
молодежная
политика в годы
обретения
Независимости
Республики
Казахстан

ГЛАВА 3

3.1 ПРОБЛЕМЫ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ В АСПЕКТАХ ПРОЦЕССА ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Глобальные проблемы затрагивают жизненно важные интересы всего человечества и требуют для своего решения согласованных действий. Продвижение мирового сообщества тесно связано с молодежью, являющейся его важнейшим стратегическим и инновационным ресурсом, без максимизации использования которого невозможно обеспечить конкурентоспособность каждой страны и ее безопасность. Молодежь — это источник устойчивого будущего. Распространенная характеристика ее как основного потенциала развития общества и государства далеко недостаточна. Молодые люди являются не только лидерами завтрашнего, но и сегодняшнего дня.

Для успешного становления молодежи важен комплексный подход, реализация которого возможна на основе учета многоуровневого характера молодежной политики: международного, регионального и национального. Практика показывает, что необходимы все уровни реализации молодежной политики. Сохраняя общие параметры, присущие молодежной политике, каждый уровень ее осуществления имеет свою специфику и особенности. Основным звеном функционирования международного уровня является Организация Объединенных Наций, система ее центральных органов и специализированных учреждений.

Анализ деятельности данной организации показывает, что развитие молодежи является основой укрепления мира и стабильности. Поэтому усилия ООН сосредоточены на повышении внимания к подрастающему поколению посредством активизации своих структур, всемерной поддержки регионального и национального уровней осуществления молодежной политики. Особо в системе ООН выделяются организации, непосредственно работающие с молодежью. Заметное место среди них занимают ЮНЕСКО и ЮНИСЕФ.

В 1995 году ООН приняла Всемирную программу действий, касающуюся молодежи, до 2000 года и на последующий период. Она представляет собой международную стратегию решения молодежных проблем глобального характера. В Программе определены десять приоритетных направлений деятельности: образование, занятость, ликвидация голода и нищеты, здравоохранение, охрана окружающей среды, борьба со злоупотреблением наркотических средств и преступностью среди несовершеннолетних, организация досуга, защита прав девушек и молодых женщин, а также полноправное и эффективное участие молодежи в жизни общества и в процессе принятия решений.

По решению Генеральной Ассамблеи ООН 2010 год прошел под знаком Международного года молодежи. Ежегодно молодые люди, желающие внести практический вклад в достижение Целей развития тысячелетия, собираются на Молодежную Ассамблею. Они знакомятся с программами, направленными на решение мировых и региональных проблем, с представителями международных сообществ, а также обретают знания и умения, чтобы быть лидерами у себя на родине. Возможность участия в решении глобальных проблем предоставляет молодежи и Модель ООН — международное студенческое движение. В его рамках проводятся конференции в различных странах, на которых обсуждаются вопросы, стоящие на повестке дня реальной ООН.

Целесообразно объединение усилий в отношении молодежи на уровне групп государств. Укреплению регионального среза молодежной политики способствуют региональные комиссии ООН, работа которых ближе к конкретным группам государств и к отдельным странам.

Интересна практика Содружества Независимых Государств. Она свидетельствует о том, что процессы развития молодежи и государств не могут не быть взаимосвязанными.

В декабре 2010 года решением Совета глав государств СНГ утверждена Стратегия международного молодежного сотрудничества региона на период до 2020 года. Большими возможностями обладает Межпарламентская ассамблея СНГ. В ноябре 2012 года ее постановлением принят модельный закон «О государственной молодежной политике».

В 2014 году председательствующей в Совете по делам молодежи являлась Республика Беларусь. Придавая значение гражданско-патриотическому воспитанию, был реализован ряд патриотических проектов: международный форум «Дружба без границ», международный фестиваль молодежных инициатив «Открытый проект — молодежное сотрудничество» «Дни молодежи Содружества». 2015 год Указом Президента Республики в Беларуси был объявлен Годом молодежи. Стартом этого события стал Республиканский молодежный форум, состоявшийся в начале года [1].

Большое внимание в странах Содружества придается формированию законодательной базы государственной молодежной политики. Распоряжением Правительства от 29 ноября 2014 года утверждены Основы государственной молодежной политики Российской Федерации на период до 2025 года. Документ разработан с учетом положений Стратегии государственной национальной политики РФ на период до 2025 года в части реализации задач в сфере гражданского, патриотического и духовно-нравственного воспитания детей и молодежи. Он определяет систему принципов, приоритетных задач и механизмов, обе-

спечивающих реализацию государственной молодежной политики.

В нем содержится целый комплекс механизмов: правовые, организационные, информационные, научно-аналитические и социальные. Главным результатом реализации государственной молодежной политики должно стать улучшение социально-экономического положения молодежи РФ и увеличение степени ее вовлеченности в социально-экономическую жизнь страны [2].

В Узбекистане 20 ноября 1991 года принят Закон «Об основах государственной молодежной политики в Республике Узбекистан», а 6 февраля 2014 года — Постановление Президента Республики Узбекистан «О дополнительных мерах, направленных на осуществление в Республике Узбекистан государственной молодежной политики». В сентябре 2016 года вступил в силу новый Закон «О государственной молодежной политике». В нем обозначены основные принципы и направления государственной молодежной политики, полномочия органов и учреждений, осуществляющих и участвующих в ее реализации. Отдельная глава посвящена правовой и социальной защите молодежи. В ней, в частности, говорится, что молодым гражданам, испытывающим затруднения в поиске работы и не способным на равных условиях конкурировать на рынке труда, помощь в трудоустройстве обеспечивается путем создания дополнительных рабочих мест и специализированных предприятий, организации специальных программ обучения, а также резервирования предприятиями, учреждениями, организациями минимального количества рабочих мест для трудоустройства молодежи, нуждающейся в социальной защите. Имеется специальная статья о государственной поддержке одаренной и талантливой молодежи [3].

Отличается постоянством практика встреч молодежи приграничных территорий. 3-4 октября 2016 года в г. Астане в Библиотеке Первого Президента Республики Казахстан в рамках XIII Форума межрегионального сотрудничества Казахстана и России прошла международная научно-практическая конференция

«Особенности формирования и реализации молодежной политики». Ее организатором выступили Министерство образования и науки Республики Казахстан совместно с Евразийским национальным университетом им. Л. Н. Гумилева и научно-исследовательским центром «Молодежь». В работе конференции приняла участие многочисленная делегация Российской Федерации. Казахстанские и российские ученые, представители общественных организаций обеих стран обсудили актуальные вопросы развития молодежи. Впервые диалоговая площадка для молодежи была включена в программу X форума приграничного сотрудничества Казахстана и России, состоя-

вшегося в ноябре 2013 года в Екатеринбурге. Темой для обсуждения молодых людей являлось «Лидерство и инновации в XXI веке: взгляд в будущее».

Представляет интерес ставший традиционным Международный молодежный этнокультурный форум приграничного сотрудничества «Бірлік. Единство. KZ». В апреле 2016 года состоялся VI подобный форум. Посвященный 25- летию Независимости Республики Казахстан, он прошел под девизом «Межэтническая дипломатия в XXI веке: новые вызовы, новые тенденции» [4].

Представляется актуальным развитие межрегионального (или надрегионального) уровня молодежной политики. Их элементы наблюдаются в работе различных международных объединений государств. Так, с 2007 года проводится сбор молодежных патристических и военно-спортивных объединений государств-членов Организации договора о коллективной безопасности. В 2007 году в Екатеринбурге состоялась учредительная конференция Молодежного совета Шанхайской организации сотрудничества. Создан молодежный совет под эгидой СВМДА. В 2009 году такой сбор состоялся в Казахстане. Зарождается сотрудничество молодежи в рамках Евразийского экономического союза. В июле 2015 года в Москве состоялся I Форум молодых лидеров этого союза.

В феврале 2015 года ООН провела Всемирный молодежный форум под названием «Молодежь 2015: построим будущее, которого мы хотим». Данный форум, инициированный в 2012 году, стал своеобразной диалоговой площадкой между молодежью и государствами-членами ООН по ряду важных вопросов, входящих в спектр их интересов. Основные участники форума — представители Национальных советов по делам молодежи, региональных молодежных организаций, правительств государств-членов, а также основных агентств и программ ООН, принимающих активное участие в вопросах молодежной политики. Республика Казахстан была представлена на форуме делегатом от Казахстанской Национальной Федерации Клубов и Ассоциаций ЮНЕСКО. Наряду с обсуждением Повестки дня ООН в области устойчивого развития, другими вопросами форума стали важность гендерного равенства и особых нужд молодежи Африки, а также 20-ая годовщина Всемирной программы действий в интересах молодежи [5].

Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун, подчел, что половина населения мира — это молодые люди в возрасте до 25 лет, отметил их повсеместный вклад в развитие международного сообщества. Генеральный секретарь обозначил и проблемы, с которыми сталкиваются молодые люди. Это проблемы не только в сфере образования, здравоохранения и трудоустройства. Молодежь хочет участвовать в формировании политики, мечтает о полном равенстве

между женщинами и мужчинами, а также о построении демократического общества, в котором могут осуществляться свободы и возможности. Молодежь должна принять участие в спасении планеты, которая страдает от изменения климата, и в защите людей, страдающих от насилия в таких местах, как Сирия, и голода в странах, подобных Южному Судану. Пан Ги Мун призвал молодежь объединить усилия на пути обеспечения достойной жизни для всех [6].

Одним из главных глобальных вызовов в мире продолжает оставаться растущая безработица, особенно среди молодежи. В экспертной среде появилось мнение о «потерянном поколении». Большое число молодежи имеет нестабильную работу, низкую заработную плату, плохие условия труда и отсутствие социальной защиты. В большей степени это затрагивает женщин. Велико число работающих детей. С ростом социального неравенства и низким социально-экономическим статусом, молодежь более уязвима на рынке труда. Люди, вступая во взрослую жизнь, не только не имеют возможности получить достойное образование, но и образовать крепкую семью. Как следствие такой неустойчивости — рост преступности и числа наркоманов. Сложившуюся ситуацию ряд экспертов назвал «экономической бомбой замедленного действия» [7]. Проблемы молодежи усугубляют ее большие миграционные перемещения, особенно в Европу. Все это создает условия для политической нестабильности.

Улучшение положения молодежи требует значительных и постоянных инвестиций в ее образование и профессиональную подготовку с целью подготовки к трудовой жизни и созданию перспективы занятости.

Многоуровневая система осуществления молодежной политики дает возможность международным организациям и государствам глобализирующегося мира расширять взаимодействие юношей и девушек, усиливать их межэтническое общение, сочетать новейшие тенденции в молодежной работе с собственным опытом и национальными особенностями, успешнее развивать формы молодежной политики, выходящие за пределы одного государства. В свою очередь, активизация молодежного сотрудничества является хорошим подспорьем для укрепления взаимодействия государств, международных структур, их организационного совершенствования и повышения эффективности деятельности.

Для функционирования многоуровневой системы реализации молодежной политики исключительно важна роль государств, т.е. национального уровня молодежной политики. Данный вывод можно аргументировать тем положением, что реализация мероприятий в рамках международного и регионального уровней структурами национального уровня во многом осуществима благодаря интеграции государств

в мировое сообщество, расширению ими международного сотрудничества с учетом значимости молодого поколения в жизни общества. Это актуализирует деятельность различных международных организаций, специальных структур, осуществляющих «связку» как внутренних компонентов молодежной сферы, так и уровней молодежной политики в целом. Поэтому представляется целесообразным во все принципиальные для государств международные акты включать молодежные сюжеты. Необходимо, чтобы политическая элита, занимаясь молодежью, понимала, что она работает на перспективу, и активно использовала глобальные идеи применительно к особенностям своих стран.

3.2 РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ В УКРЕПЛЕНИИ НЕЗАВИСИМОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Анализ становления государственной молодежной политики в Казахстане свидетельствует, что весь 25-летний период Независимости характеризуется постоянным поиском наиболее приемлемых форм и методов работы среди молодежи с учетом национальных интересов, особенностей развития молодого государства и одновременно особенностей осуществления молодежной политики в мировом сообществе, его регионах, прежде всего на постсоветском пространстве. Первый закон о государственной молодежной политике в Казахстане принимается в 1991 году, незадолго до распада СССР.

Сопровождающие становление казахстанского государства реформы отводят молодежи особую роль, которая из всех групп населения, прежде всего, восприимчива к переменам, ко всему новому, склонна брать на себя инициативу в развитии страны. К тому же значительная часть молодых казахстанцев — ровесники Независимости. Большинство респондентов социологического исследования «Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики», проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь», убеждены, что реформы в Казахстане проводят для развития молодежи страны [8].

Молодежи принадлежит незаменимое место и в решении такой задачи, как пополнение и улучшение человеческого капитала. Повышение его качества на основе стандартов стран ОЭСР вошло важнейшим положением в План нации «100 конкретных шагов» по реализации пяти институциональных реформ Главы государства Н.А. Назарбаева. Молодежь — это и источник кадров, способных найти ответы на внутренние, внешние и глобальные вызовы, решать возникающие

тактические и стратегические задачи, направленные на повышение конкурентоспособности страны.

Активному развитию молодежной политики в стране способствуют постоянное внимание и разносторонняя деятельность по поддержке молодого поколения со стороны Президента Республики Казахстан — Лидера нации Н.А.Назарбаева, высокая оценка его роли в жизни общества. Усилия Главы государства направлены на то, чтобы молодежь играла роль авангарда, передовой силы казахстанского общества. Это видно уже из первого Послания Президента, других его обращений.

В Послании «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» молодежь определена в качестве двигателя нового политического курса государства [9]. Призывая в январе 2014 года всех казахстанцев активно участвовать в работе по достижению главной цели Стратегии-2050, Президент отдельно обратился к молодежи: «Эта Стратегия — для вас. Вам участвовать в ее реализации и вам пожинать плоды ее успеха. Включайтесь в работу, каждый на своем рабочем месте. Не будьте равнодушными. Создавайте судьбу страны вместе со всем народом!» [10].

В Послании «Нұрлы жол — путь в будущее» Н.А.Назарбаев вновь подчеркнул, что «молодежь — опора нашего будущего. Государство открыло перед новым поколением все двери и все пути! «Нұрлы жол» - вот, где можно приложить усилия, развернуться нашей креативной молодежи!». В этом Послании доверие и толерантность казахстанцев друг к другу названы ключами к будущему Казахстана. Президент отметил, что «мы должны сами беречь наше единство и межэтническое согласие». Особый акцент сделан на молодежь: «Наша молодежь растет в новой, независимой стране. Нынешнее поколение не видело межэтнических войн и конфликтов, разрухи 90-х годов. И многие воспринимают стабильность и комфортную жизнь в Казахстане как нечто положенное от рождения» [11]. В целях дальнейшего сохранения стабильности необходимо целенаправленно развивать работу по воспитанию в людях, особенно молодых, понимания непреходящей ценности идей единства и межэтнического согласия.

В Посланиях Президента, в лекциях перед студенчеством ведущих вузов страны вопросы развития молодого поколения во многом просматриваются через совершенствование образования. В Послании «Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы, развитие», произнесенном 30 ноября 2015 года, этот вопрос сфокусирован на максимальном развитии системы подготовки технических кадров. Именно техническое и профессиональное образование должно, подчеркнул Н.А.Назарбаев, стать одним из основных направлений инвестиционной полити-

ки. В Послании высвечена неразрывная связь между получением технического образования и освоением рабочих специальностей. Причем здесь заложен не только фундамент профессионального роста, но и большой воспитательный потенциал для молодого человека. Впервые в таком стратегическом документе для развития страны, как Послание народу, Президент, призывая молодежь овладевать рабочими специальностями, в качестве примера приводит собственный жизненный опыт, свою рабочую закалку как непреходящую ценность для становления человека. Исключительно важно, что Президент славит человека труда. Важно, что, провозглашая новый виток развития человеческого капитала, Президент подводит под него крепкую базу. В Послании дано поручение Правительству республики разработать новый проект «Бесплатное профессионально-техническое образование для всех», старт которому будет дан с 2017 года [12].

Неоценимое значение для воспитания молодежи имеет принятый на XXIV сессии Ассамблеи народа Казахстана 2016 года общенациональный Патриотический акт «Мәңгілік Ел». «Это емкая и уникальная генетическая программа идентичности и единства казахстанцев, - отметил Н.А.Назарбаев. - Акт должен передавать базовый формат наших духовных ценностей и стремлений из поколения в поколение. В нем связаны воедино вопросы экономики и политики, морали и веры, нашего видения Казахстана в глобальном мире». В Акте обозначены семь незыблемых основ Мәңгілік Ел. Это Независимость и Астана; Общенациональное единство, мир и согласие; Светское Государство и Высокая Духовность; устойчивый Экономический Рост на Основе Инноваций; Общество Всеобщего Труда; Общность Истории, Культуры и Языка; Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем [13].

Такой подход требует постоянного совершенствования государственной молодежной политики. Принципиальные положения, определяющие сущность государственной молодежной политики на современном этапе, были высказаны Н.А.Назарбаевым на первом съезде молодежного крыла «Жас Отан» партии «Нур Отан». Он отметил, что, с одной стороны, нужно воздерживаться от чрезмерной опеки молодежи и благотворительности, которые подрывают стимул к самостоятельной активности, ведут к иждивенчеству. С другой стороны, государственная молодежная политика должна давать молодым людям весомый шанс стать полноправными гражданами страны. Это получение хорошего профессионального образования, наличие стабильной работы с достойным уровнем оплаты и собственного жилья для создания семьи, ведение здорового образа жизни. Президент подчеркнул, что достижение четырех базовых эле-

ментов является важнейшей целью стратегии роста конкурентоспособности нации и текущей политики Правительства [14].

Главной ее целью, как сформулировано в Законе Республики Казахстан «О государственной молодежной политике», подписанном Н. А. Назарбаевым в феврале 2015 года, является «создание условий для полноценного духовного, культурного, образовательного, профессионального и физического развития молодежи, участия в процессе принятия решений, успешной социализации и направления ее потенциала на дальнейшее развитие страны» [15]. В задачи государственной молодежной политики входит защита прав и законных интересов молодежи, вовлечение ее в социально-экономическую и общественно-политическую жизнь страны, воспитание гражданственности и укрепление чувства казахстанского патриотизма.

Среди принципов, на которых основывается государственная молодежная политика, приоритетными являются культурные, нравственные и духовные ценности, гражданственность, ответственность, трудолюбие, межконфессиональное согласие и межэтническая толерантность, преемственность поколений, приоритет семейного воспитания. В числе принципов отмечены также участие самой молодежи в формировании и реализации государственной молодежной политики, научный, комплексный и последовательный подход в ее осуществлении [16].

Как показывают результаты эмпирического социологического исследования общественно-политической ситуации среди молодежи Республика Казахстан, проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь» в 3 квартале 2016 года, 96,7 % молодых людей гордятся тем, что являются гражданами Казахстана (77% - в полной мере, 19,7% - скорее да) (рис.3.1).

Рисунок 3.1

Гордитесь ли Вы, что являетесь гражданами Республики Казахстан?

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Молодежи присущ и высокий уровень патриотизма. Большинство молодежи удовлетворено своей жизнью (полностью удовлетворены — 37,4% и скорее удовлетворены — 46,8%). Об этом свидетельствуют результаты социологического исследования общественно-политической ситуации в среде молодежи Республики Казахстан, проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь» в третьем квартале 2016 года [17].

Большинство опрошенной молодежи ответили, что Казахстан развивается в правильном и скорее в правильном направлении — 85,8%, а 80,2 % респондентов считают благополучной и скорее благополучной политическую ситуацию в стране [17].

Именно патриотичную молодежь призвана, в первую очередь, воспитывать государственная молодежная политика, а во вторую — создавать условия для развития молодежи. Такое мнение высказали, соответственно, 37,5% и 34,8% респондентов в ходе социологического опроса «Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики», проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь» в 2016 году. При этом почти 64% молодых людей считают, что их благосостояние в большей степени зависит от них самих, их активности и способностей [18].

Это чувство востребованности и соучастия в развитии страны важно развивать и укреплять, учитывая, что среди молодежи присутствует определенный уровень неудовлетворенности тем, как молодое поколение может влиять на политику и участвовать в реализации власти. Каждый третий из опрошенной молодежи считает влияние слабым или отрицает какое-либо влияние молодежи на формирование политики в Казахстане. Не все молодые люди уверены, что они достаточно уважаемы в обществе. Как показывают результаты опроса, чем младше возраст опрошиваемых, тем выше уверенность в том, что казахстанская молодежь имеет возможность участвовать и влиять на формирование политики Казахстана. Так, 23,8% опрошенных в возрасте от 14 до 18 лет ответили, что влияние молодежи на политику очень большое, тогда как среди опрошенных в возрасте от 24 до 29 лет этот же показатель составляет 19% [19].

Таким образом, политика государства по отношению к молодежи направлена на ее активное вовлечение в развитие страны, укрепление независимости и конкурентоспособности Казахстана.

3.3 ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Современный этап осуществления молодежной политики характеризуется реализацией Концепции государственной молодежной политики «Казахстан 2020: путь в будущее», принятой в 2013 году, и Закона Республики Казахстан «О государственной молодежной политике», подписанного Президентом Республики Казахстан в феврале 2015 года. В документе в качестве основных направлений определены обеспечение доступного и качественного образования, развитие научно-технического потенциала; сохранение и укрепление здоровья, формирование здорового образа жизни; создание условий для трудоустройства, занятости и развития предпринимательства среди молодежи; развитие системы доступного жилья для молодых семей; повышение уровня правовой культуры, воспитание нетерпимости к проявлениям коррупции; формирование экологической культуры, содействие развитию талантливой молодежи и обеспечение условий для культурного досуга и отдыха [20]. В октябре 2015 года в Службе центральных коммуникаций при Президенте Республики Казахстан подведены итоги первого этапа реализации Концепции. Обозначено улучшение молодежной политики, отмечено, что в ходе второго этапа особое внимание будет уделено патриотическому воспитанию молодежи [21].

Продолжается поиск в управленческой сфере молодежной политики. Эта сфера находилась в ведении различных министерств. Более стабильное положение она заняла в Министерстве образования и науки. В 2012 году в структуре Министерства образования и науки создается Комитет по молодежной политике, позже преобразованный в Департамент молодежной политики. Указом Президента Республики Казахстан от 13 сентября 2016 года сфера молодежной политики передана вновь образованному Министерству по делам религий и гражданского общества.

Управленческая сфера молодежной политики представлена также созданным в 2008 году Советом по молодежной политике при Президенте Республики Казахстан, задачами которого обозначены координация молодежной политики, анализ ситуации в молодежной среде и выработка практических рекомендаций для Главы государства. С 2012 года впервые его заседания стали проходить с выездом в регионы. 4 февраля 2013 года в целях усиления взаимодействия государственных органов и объединений молодежи образован Координационный совет по развитию молодежных организаций. Укрепляется управленческая вертикаль в регионах. Областные советы и советы го-

родов Астаны и Алматы по поручению Президента возглавили сами акимы. Советы на местах, как и республиканский совет, практикуют выездные заседания.

Целый ряд положений, улучшающих молодежную сферу, в том числе в области управления ею, были высказаны Президентом в речи на II съезде молодежного крыла «Жас Отан» партии «Нур Отан», состоявшемся 16 ноября 2012 года. Это внесение индикаторов по работе с молодежью в стратегические планы всех министерств и акиматов и укрепление взаимодействия в этой работе с молодежными организациями; введение представителей объединений молодежи в советы по работе с НПО и создание фонда молодежных инициатив; доведение управленческой вертикали молодежной политики до каждого города и аула и усиление роли комитетов по делам молодежи в крупных производственных коллективах и национальных компаниях; расширение поддержки молодежного предпринимательства, создание единого веб-портала «Молодежная биржа труда», ежегодное выделение молодым семьям квартир в рамках программы «Доступное жилье-2020», обеспечение молодежи временным жильем (строительство студенческих и молодежных общежитий) и др. [22].

В фарватере реализации требования Президента об усилении влияния на каждого молодого человека создаются центры обслуживания молодежи, центры развития молодежных инициатив и обслуживания предпринимателей. Особо необходимо отметить Молодежные ресурсные центры, которых в 2015 году насчитывалось 213 (в 2014 году — 198).

Согласно результатам социологического исследования, проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь», в 3 квартале 2016 года, в первую очередь от них молодые люди ждут содействия в трудоустройстве и занятости (49%), в получении доступного жилья (43,9%), высшего образования — 27,8%, развитии предпринимательской деятельности — 25,9%. Успешнее деятельность Молодежных ресурсных центров в сферах информационной работы по государственным социальным программам для молодежи и развитию досуга и культурной жизни молодежи (таб.3.1).

Стремлением дойти до каждого молодого человека обозначена миссия низовых комитетов по делам молодежи. Современный период отмечен более активным образованием управленческих структур в учебных и производственных коллективах, особенно в крупных национальных компаниях. Это АО «НК «КазМунайГаз», АО «НК «Қазақстан Темір Жолы», АО «НАК «Казатомпром», АО «Казактелеком», АО «KEGOC», АО «Казпочта» и др. Комитеты создаются в целях реализации и координации молодежной политики, направленной на создание социально-

Таблица 3.1 Молодежь рассчитывает на следующее содействие Молодежных ресурсных центров (в %)

	%
Содействие в трудоустройстве и занятости молодежи	49,0
Содействие участию в программе получения доступного жилья	43,9
Содействие в получении высшего образования	27,8
Содействие развитию предпринимательской деятельности среди молодежи	25,9
Содействие развитию культурных, досуговых мероприятий	17,5
Содействие в получении технического и профессионального образования	13,4
Помощь юриста, правозащитника	12,7
Помощь психолога, социального работника	10,7
Другое (компьютеры с шрифтом Брайля для слепых, содействие в занятии спортом, помощь многодетным семьям и т.д.)	0,6
Затрудняюсь ответить	12,6

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

экономических, правовых, организационных условий и гарантий для духовного, культурного, образовательного, профессионального становления и физического развития молодежи, раскрытия её творческого потенциала, укрепления связей и сотрудничества с молодежными организациями. При участии комитетов в компаниях ведется работа с кадровым резервом, проводятся слеты, форумы молодежи и другие ме-

роприятия, развивается наставничество, проводятся конкурсы «Лучший по профессии», рационализаторства и изобретательства. Большое значение придается патриотическому воспитанию молодежи. Участвует молодежь в различных благотворительных акциях, шефствует над воспитанниками детских домов. Компании сотрудничают с учебными заведениями, поддерживают дуальное обучение. Студентам вузов предоставляется возможность прохождения на предприятиях производственной и преддипломной практик. Организуется обучение и повышение квалификации работников. Компании проявляют заботу о социальной и финансовой поддержке молодых работников и их семей. Особое внимание придается жилищному вопросу.

Для решения молодежных проблем необходимо взаимодействие заинтересованных общественных институтов, включая молодежные организации. Молодежное крыло стабильно функционирует в партии «Нур Отан». Полезно организующее начало Ассамблеи народа Казахстана. Создаются объединения молодых людей в этнокультурных центрах. В регионах действуют координационные советы таких объединений. В апреле 2014 года при АНК образовано Республиканское молодежное объединение «Жарасым». Следует отметить структуры, создаваемые в процессе развития международного сотрудничества молодежи. Это происходит как в рамках реализации двухсторонних соглашений Республики Казахстан в молодежной сфере, так и в деятельности международных объединений, членом которых является Казахстан.

Уровень информированности о работе различных структур в сфере молодежной политики среди молодежи — разный (рис.3.2).

Согласно результатам социологического исследования, о Департаменте молодежной политики Министерства образования и науки Республики Казахстан слышали 43,4 % опрошенных молодых людей,

Рисунок 3.2
Уровень информированности молодежи о работе различных структур в сфере молодежной политики (%)

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

о Совете по молодежной политике при Президенте Республики Казахстан — 38,1%, об Управлениях по вопросам молодежной политики/внутренней политики области/города — 34,9%, о Научно-исследовательском центре «Молодежь» — 33,9%.

Из государственных программ молодежи более известна «Дорожная карта занятости — 2020». На заседании Межведомственной комиссии по реализации этой программы, состоявшемся в августе 2016 года, было предложено внедрить массовое обучение компьютерной грамотности, основам предпринимательства, английскому языку без обязательств по дальнейшему трудоустройству для безработной молодежи с целью повышения ее привлекательности среди работодателей. Предложено также расширить возможности молодежной практики, которая будет засчитываться в трудовой стаж, для выпускников ву-

выпускники попадают в поле зрения центров занятости и других социальных служб [24].

Наиболее значительный потенциал влияния на молодежь имеют две республиканские организации. Это Жас Отан (74,2% опрошенных знают о деятельности организации) и Республиканский штаб «Жасыл ел» (информированность среди молодежи 49,4%). Если говорить о политических партиях, которые интересуются проблемами молодежи, то, согласно результатам опроса, партия «Нур Отан» занимает лидирующие позиции с большим отрывом от других партий (66,2%) [25].

В апреле 2016 года на заседании экспертной группы «Поддержка молодежи» социального совета фракции партии «Нур Отан» Мажилиса Парламента Республики Казахстан были обсуждены актуальные вопросы реализации государственных программ в сфере молодежной политики в контексте Плана нации «100 конкретных шагов». По информации Департамента молодежной политики Министерство образования и науки Республики Казахстан в 2016 году из бюджета выделено 71,4 млн тенге на реализацию 10 социальных проектов в молодежной сфере на конкурсной основе. Департаментом также проводится работа по привлечению средств из других источ-

Таблица 3.2 Знание молодых респондентов о молодежных проектах, которые реализуются в Казахстане для развития и поддержки молодежи (в %)

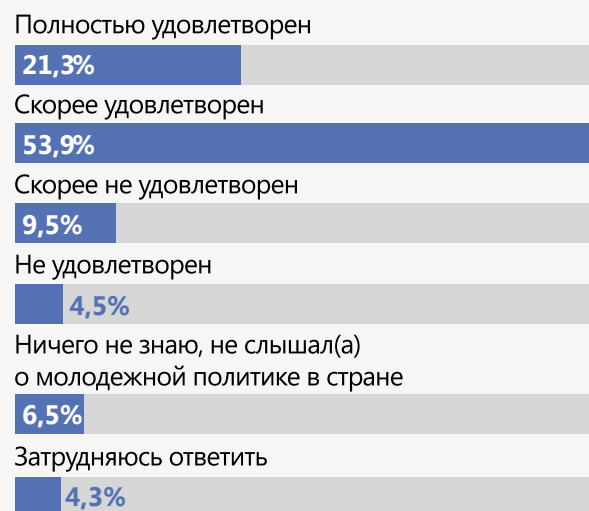
Проекты и программы	%
Жасыл ел	78,1
Проект «С дипломом — в село!»	72,0
Проект «Мәңгілік ел жастары — индустрияға»	33,5
Школа молодого предпринимателя «Даму-комек»	28,1
Молодежный кадровый резерв	18,0
Программа «SAGE Kazakhstan» для обучения старшекласников предпринимательству	11,2

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

зов и колледжей, испытывающих проблемы с местом первого трудоустройства. Однако, как показало социологическое исследование, доля молодых людей, которые ничего не знают о молодежной практике, составила 47% [23]. Из проектов, привлекающих молодежь, чаще в социологических опросах называются проекты «Жасыл ел» и «С дипломом — в село!» (таблица 3.2).

В октябре 2016 года партия «Нур Отан», министерство здравоохранения и социального развития и министерство образования и науки подписали Меморандум о взаимопонимании и сотрудничестве в области оказания помощи в трудоустройстве молодым людям, которые после окончания школы не стали продолжать обучение. По подсчетам «Нур Отан, явившейся инициатором данного документа, в 2016 году не у дел осталось около 10 тысяч человек. При этом не всегда все

**Рисунок 3.3
Степень удовлетворенности молодежи реализацией государственной молодежной политики в Казахстане (в %)**

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

ников для финансирования проектов молодежных неправительственных организаций. Имеется также система «грантов оператора», т.е. государственного органа, курирующего какую-либо сферу. В данном случае речь идет о грантах Министерства культуры и спорта Республики Казахстан для молодежных организаций. Было предложено обсудить в экспертной группе вопрос о передаче в молодежный сектор до 10% средств грантового фонда ведомства [26]. В 2015 году для взаимодействия с молодежными организациями из республиканского бюджета выделено 1094,07 млн тенге, из местного — 4256,1 млн тенге [27].

Как показали результаты социологического исследования «Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики», проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь» в 2016 году, большинство опрошенной молодежи (75,2%) удовлетворены ее реализацией в Казахстане (рис.3.3).

Среди значимых государственных мер по поддержке молодежи респонденты обратили внимание (по итогам социологического исследования, проведенного во втором квартале 2016 года) на обеспечение доступным и качественным образованием (55,6%) и создание условий для трудоустройства молодежи (50,5%). 40,5% опрошенных отметили развитие системы доступного жилья (рис. 3.4).

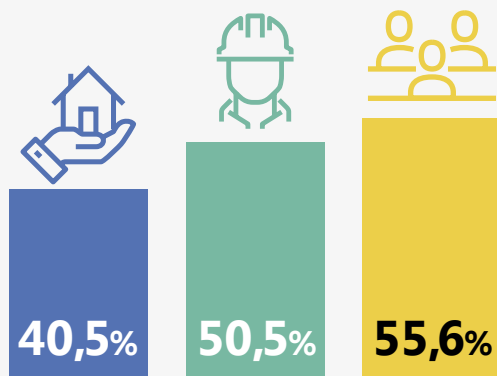
Как свидетельствуют данные Национального доклада «Молодежь Казахстана — 2014», вопросы образования и трудоустройства также были у молодежи

на первом месте, соответственно, 61,4 и 51,1%. Третье место заняли вопросы формирования здорового образа жизни и совершенствования медицинского обслуживания (44,7%), вопросы жилья — 42,1% [28].

Однако данные социологического исследования «Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики» показало увеличение беспокойства молодежи по поводу трудоустройства (69,2%) и менее значительное — в отношении образования (20, 3%). Интерес к обеспечению жильем остался примерно на прежнем уровне — 41,8% (табл. 3.3).

Социологические опросы показывают, что молодежь ждет от государственной молодежной политики больше практической помощи и индивидуального подхода, бизнес-проектов и точечных проектов. Кроме учебных заведений, должны быть охвачены и неформальные, сетевые сообщества, все категории молодежи. Один из путей улучшения ситуации — увеличение количества комитетов по делам молодежи и молодежных ресурсных центров, активизация их деятельности. Требуется укрепление молодежных организаций. Возможно, следует поставить вопрос о создании Национального совета молодежных и детских общественных объединений, об оказании им государственной поддержки. Актуальной проблемой, накладываемой урбанизацией, остается работа с молодежью в крупных городах. Серьезного внимания заслуживает молодежь, живущая в малых городах. Следует активно использовать программы, связанные

Рисунок 3.4
Государственные меры по поддержке молодежи

- Доступное жилье
- Трудоустройство
- Обеспечение доступным и качественным образованием

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Таблица 3.3. Первоочередные направления деятельности государства в развитии и поддержке молодежи (в %)

	%
Трудоустройство молодежи	69,2
Обеспечение жильем	41,8
Качественное и доступное образование	20,3
Профилактика борьбы с наркоманией, алкоголизмом	9,3
Патриотическое воспитание молодежи	8,7
Преступность среди молодежи	7,9
Формирование здорового образа жизни среди молодежи	7,5
Организация досуга среди молодежи	5,9
Другое	0,4
Затрудняюсь ответить	4,3

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

СУММА НЕ РАВНА 100%, Т.К. РЕСПОНДЕНТАМ ПРЕДЛАГАЛОСЬ ОТМЕТИТЬ НЕСКОЛЬКО ВАРИАНТОВ ОТВЕТОВ

с развитием городов, особенно малых.

Кадры для работы с молодежью должны подбираться не только с учетом возраста, но и по деловым качествам. Подготовка, переподготовка и повышение их квалификации должны проводиться на постоянной и профессиональной основе. Речь идет не только о работниках целевых подразделений, но и о сотрудниках тех министерств и ведомств, которые частично, в контексте своих основных обязанностей, причастны к реализации молодежной политики, а также о работниках всей управленческой вертикали молодежной сферы и молодежных лидерах. В этих целях возможно использование Академии государственного управления при Президенте Республики Казахстан, а также создание кафедр «Организация работы с молодежью» в ведущих вузах страны.

Целесообразно, учитывая мировую практику, чтобы управленческий орган занимался и экспертизой всех принимаемых документов, в том числе государственных программ, международных актов, в которых речь идет о молодежи, независимо от объема и значения вопросов. А главное, чтобы с этим экспертным заключением считались при принятии документа, находили приемлемые решения и действия. Тогда в каждом документе будет обеспечена молодежная строка, работающая как на развитие подрастающего поколения, так и казахстанского государства в целом.

Ориентиром в сфере молодежной политики служит опыт стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), которое включает 35 наиболее развитых в политическом и экономическом отношении государств, в том числе, большинство стран — членов Европейского Союза.

Для успешного становления молодежи важен комплексный подход, реализация которого возможна на основе учета многоуровневого характера молодежной политики: международного, регионального и национального.

Целесообразно объединение усилий в отношении молодежи на уровне групп государств. Укреплению регионального среза молодежной политики способствуют региональные комиссии ООН, работа которых ближе к конкретным группам государств и к отдельным странам.

Представляется актуальным развитие межрегионального (или надрегионального) уровня молодежной политики. Имеется опыт подобного рода в рамках ОДКБ, ШОС, СВМДА, Евразийского экономического союза.

Улучшение положения молодежи требует значительных и постоянных инвестиций в ее образование и профессиональную подготовку с целью подготовки к трудовой жизни и созданию перспектив занятости.

Активному развитию молодежной политики в стране способствуют постоянное внимание и разносторонняя деятельность по поддержке молодого поколения со стороны главы государства — Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева.

Данные социологических опросов показывают, что в иерархии проблем, среди молодежи наиболее острые, значимые — беспокойство молодежи по поводу трудоустройства (69,2%), жилищная проблема — 41,8% и на третьем месте, качественное и доступное образование — 20,3% респондентов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. 2015 год в Беларуси — Год молодежи: молодежная политика в Республике Беларусь. <http://www.gosatomnadzor.gov.by/index.php/ru/2-uncategorised/230-2015-god-v-belarusi-god-molodezhi-molodezhnaya-politika-v-respublike-belarus>; 2015 год в Беларуси — Год молодежи: молодежная политика в Республике Беларусь. Государственная молодежная политика. <https://gigabaza.ru/doc/1666644.html>.
2. Основы государственной молодежной политики РФ до 2025 года. mosmethod.ru/metodicheskoe-prostranstvo/sredne-professionalnoe-obrazovanie/normativnyedocumentu/osnovy-gosudarstvennoj-molodezhnoj-politiki-rf-do-2025-goda.
3. Приоритеты государственной молодежной политики. http://uzbekistonovozi.uz/ru/articles/index.php?ELEMENT_ID=16841; О государственной молодежной политике. Закон Республики Узбекистан от 14 сентября 2016 года № ЗРУ-406. http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=88888.
4. Казахстанская правда, 12 ноября 2013 и 23 апреля 2016.
5. Казахстан принял участие во Всемирном молодежном форуме ООН 2015. — <http://www.unesco.kz/new/ru/culture/news/2922>.
6. Пан Ги Мун призвал молодежь решать задачу обеспечения достойной жизни для всех. — <http://xn--m1aba.xn--p1ai/ru/news/20140603/03698.html>.
7. Осанов С. Безработная молодежь: бомба замедленного действия // Казахстанская правда, 20 января 2015.
8. Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.28.

9. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана «Казахстан — 2030». Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев (Алматы, 10 октября 1997 года) // Избранные речи. Том Ш. 1995-1998 гг. –Астана: ИД «Сарыарка», 2009. — С.247,403.
10. Казахстанская правда, 18 января 2014.
11. Казахстанская правда, 12 ноября 2014.
12. Казахстанская правда, 1 декабря 2015.
13. Казахстанская правда, 27 апреля 2016.
14. Казахстанская правда, 15 мая 2008.
15. Закон Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года № 285-V «О государственной молодежной политике»
16. Казахстанская правда, 11 февраля 2015.
17. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.53,55.
18. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде». 3 квартал 2016 года. — Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.11,15.
19. Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. — С. 27,14.
20. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.52.
21. Казахстанская правда, 11 февраля 2015.
22. Пархоменко М. Все для молодых // Казахстанская правда, 24 октября 2015.
23. Казахстанская правда, 17 ноября 2012.
24. Шварц А. Чтобы программа работала эффективнее // Казахстанская правда, 6 августа 2016; Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. — С.37. 2016.
25. Сыздыкова Л. Дать молодежи работу // Казахстанская правда, 8 октября 2016.
26. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.56-57.
27. Нурберген А. Молодежный вопрос // Казахстанская правда, 19 апреля 2016. 2015.
28. Пархоменко М. Все для молодых // Казахстанская правда, 24 октября
29. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.40; Национальный доклад «Молодежь Казахстана — 2014 г. ». С.112.

Здоровье и досуг молодого поколения

ГЛАВА 4

4.1 СОЦИАЛЬНО-ЗНАЧИМЫЕ БОЛЕЗНИ МОЛОДЕЖИ

Здоровье молодежи является приоритетной ценностью на государственном уровне. И прежде всего, государство стремится охранить молодежь от социально-значимых заболеваний, таких как туберкулез, СПИД, наркомания, инфекции, передаваемые половым путем и др. Заболевания данной группы представляют значительную угрозу здоровью населения, наносят колоссальный ущерб для общества, связанный с потерей временной и стойкой трудоспособности, необходимостью огромных затрат на профилактику, лечение и реабилитацию, преждевременной смертностью, преступностью. Молодежь является наиболее уязвимой группой населения, которая быстро вовлекается в эпидемический процесс. Причинами роста социально значимых заболеваний среди молодежи выступают социальная дезадаптация, низкий уровень гигиенических знаний, средовые условия и раннее начало половой жизни.

По данным Министерства здравоохранения и социального развития Республики Казахстан за

первые 6 месяцев 2016 года абсолютное число молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящих на учете в противотуберкулезных диспансерах, достигло 4817 человек (рис. 4.1).

Наиболее многочисленной выступает трудоспособная часть молодежи, имеющая достаточно большое количество контактов, удельный вес возрастной категории от 25 до 29 лет составил 40,4% от общего числа активных больных туберкулезом, состоящих на учете в противотуберкулезных диспансерах.

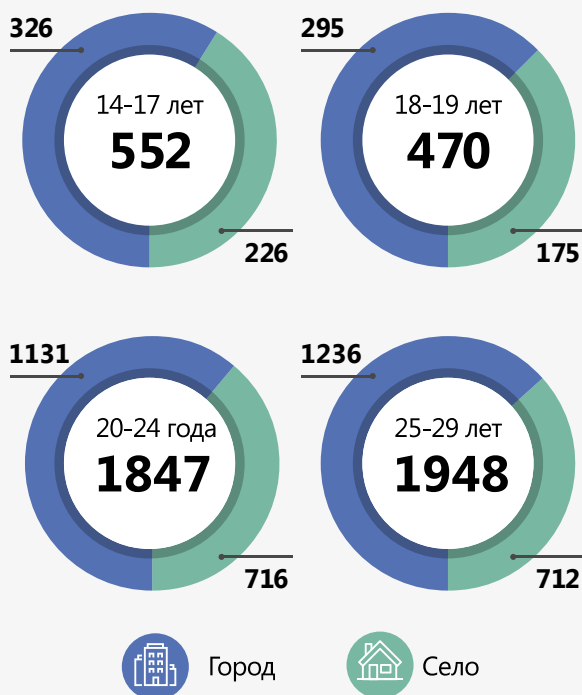
Сравнительный анализ распространения туберкулеза среди городской и сельской молодежи показал сохранение тенденции превалирование первого над вторым — 2988 случаев в абсолютных единицах (62,03%) против 1829 случаев (37,97%) (рис. 4.2).

За первое полугодие 2016 года отмечается динамика снижения числа заболеваний туберкулезом у городской и сельской молодежи в возрасте 21-28 лет. В то же время среди городской и сельской молодежи в возрасте 14-19 лет наблюдается рост числа заболеваний в сравнении с предыдущим отчетным периодом (рис. 4.3).

Анализ распространения туберкулезной инфекции (в региональном разрезе) за 6 месяцев 2016 года зафиксировал наиболее высокий уровень заболеваемости молодежи в возрасте 14-28 лет в Южно-Казахстанской, Атырауской, Алматинской, Кызылординской областях (рис. 4.4).

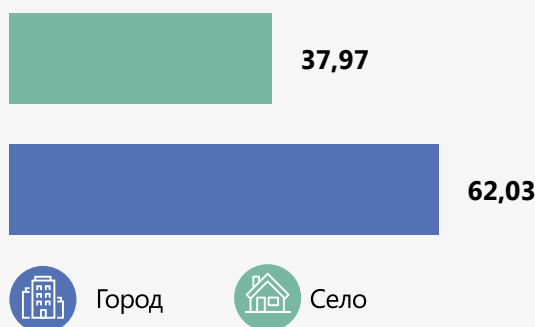
В Казахстане онкологические заболевания занимают второе место в структуре смертности. По данным Казахского научно-исследовательского института

Рисунок 4.1 Сравнительный анализ численности молодежи в возрасте 14-29 лет, состоящих на учете в противотуберкулезных диспансерах (абсолютное число) в разрезе город/село

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

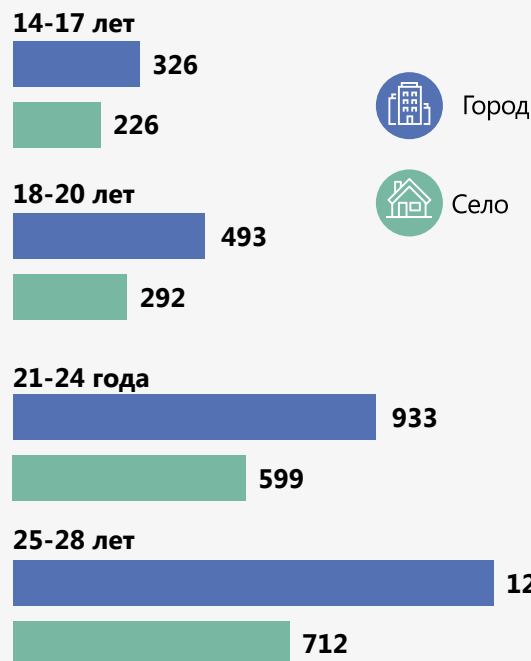
Рисунок 4.2 Сравнительный анализ распространения туберкулеза среди городской и сельской молодежи

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 4.3
Сравнительный анализ численности молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящей на учете в противотуберкулезных диспансерах (абсолютное число) в разрезе город/село

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 4.4
Удельный вес молодежи, в % от общего числа больных туберкулезом

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

онкологии и радиологии (КазНИИОиР), в 2015 году в республике заболеваемость злокачественными новообразованиями составила 207,8 на 100 тысяч населения, смертность от злокачественных новообразований составила 89,9 на 100 тысяч населения [1].

Общее зарегистрированных онкобольных среди молодежи 15-29 лет составило 874 человека.

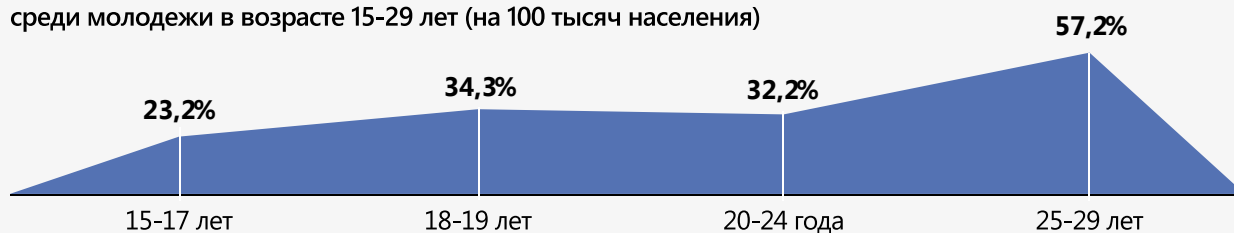
Анализ уровня онкологических заболеваний среди молодежи на конец 2015 года показал наиболее высо-

кие его значения в возрастной группе 25-29 лет—57,2 случаев на 100 тысяч населения (рис. 4.5).

Уровень заболеваемости злокачественными новообразованиями (онкопатология) среди молодежи в возрасте 14-28 лет за 2015 год в сравнении с предыдущим годом увеличился в 2 раза (рис. 4.5).

Наибольшее количество случаев онкологических заболеваний среди молодежи старшей возраст-

Рисунок 4.5
Уровень заболеваемости злокачественными новообразованиями (онкопатология) среди молодежи в возрасте 15-29 лет (на 100 тысяч населения)

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

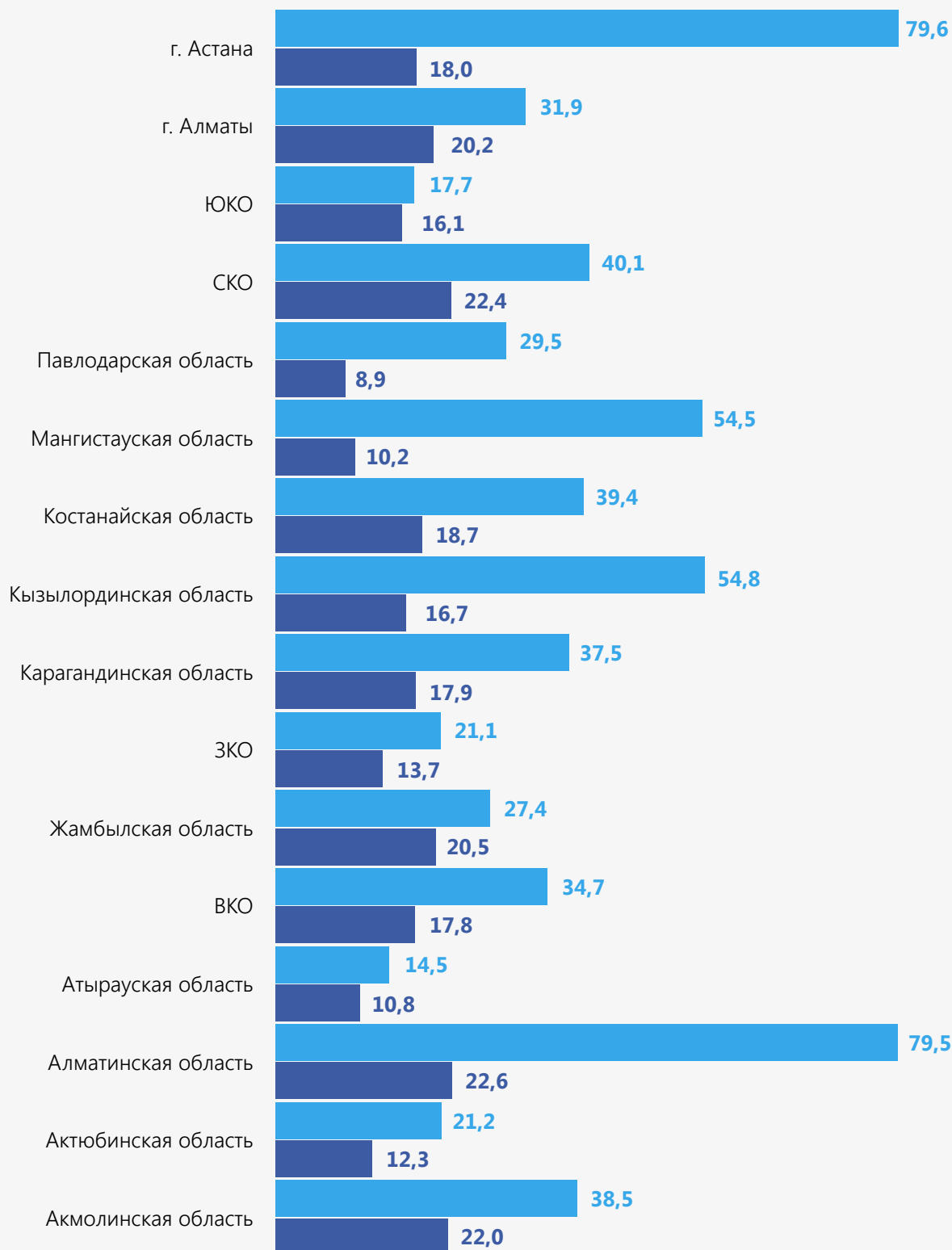

ной группы 25-29 лет по итогам 2015 года зарегистрировано в г. Астана, Алматинской, Кызылординской, Мангистауской областях (рис.4.6).

Дети и подростки — это одна из наиболее уязви-

мых категорий населения, учитывая их возрастные, поведенческие особенности, желание и риск испытать на себе воздействие психотропных, наркотических средств, употребление алкоголя и т.п.

Рисунок 4.6 Сравнительный анализ уровня онкопатологии среди молодежи 25-29 лет в зависимости от региона проживания (на 100 тысяч населения)

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Общее количество молодых граждан 15-29 лет, состоящих на учете органов здравоохранения (наркодиспансеры) как алко- и наркозависимые, по итогам 2015 года составило 8 916 человек, из них 7 979 юношей и 937 девушек (рис. 4.7).

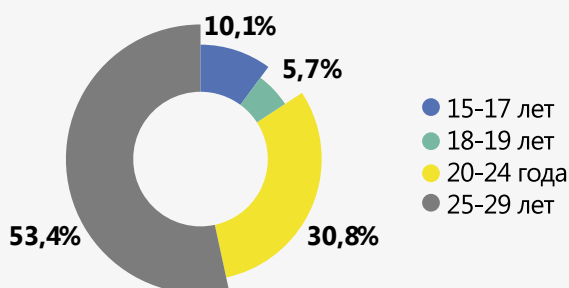
При анализе численности молодежи, состоящей на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления психоактивных веществ, отмечено, что основная категория такой молодежи — лица в возрасте 25-29 лет (64,8% от общего числа молодых людей в возрасте 15-29 лет, состоящих на учете). Доля лиц остальных возрастных когорт представлена на рисунке 4.8.

Наблюдается тенденция — к снижению роста заболеваемости среди молодежи в возрасте 15-29 лет психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления психоактивных веществ в сравнении с прошлыми годами (рис. 4.9). Как и в прошлом году, молодежь в возрасте 25-29 лет представляет собой самую многочисленную подгруппу по числу заболеваний среди молодежи в целом. При этом тенденция снижения роста заболеваемости касается как всей молодежи в целом, так и каждой из ее подгрупп. Вместе с тем, несмотря на благоприятную тенденцию снижения роста данного заболевания, нельзя забывать о том, что именно молодежь является наиболее выраженной группой риска по употреблению психоактивных веществ.

Численность молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящей на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления алкоголя в сравнении с прошлыми годами существенно снизилась с 30 013 случаев в 2014 году, 22 689 случаев в 2015 году, до 16 423 случаев. При этом, тенденция снижения имеет место во всех возрастных подгруппах (рис. 4.10). В сравнении с прошлым годом, имеет место общая тенденция увеличения числа заболеваний СПИДом, как в большинстве регионов, так и в городах Астана и Алматы (рис. 4.11.). Снижение распространения ВИЧ-инфекции наблюдается только

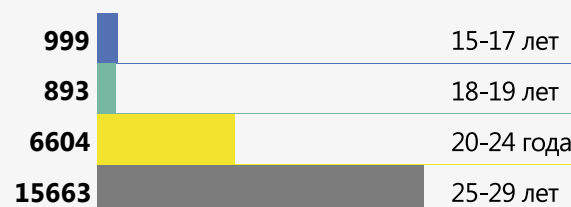
пу по числу заболеваний среди молодежи в целом. При этом тенденция снижения роста заболеваемости касается как всей молодежи в целом, так и каждой из ее подгрупп. Вместе с тем, несмотря на благоприятную тенденцию снижения роста данного заболевания, нельзя забывать о том, что именно молодежь является наиболее выраженной группой риска по употреблению психоактивных веществ.

Рисунок 4.7
Численность молодежи, состоящей на учетах органов здравоохранения (наркодиспансеры) как алко- и наркозависимые, в %

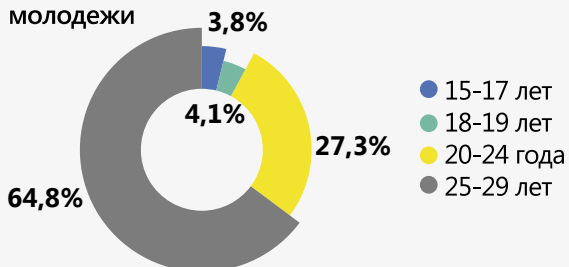
ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 4.9
Численность молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящих на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления психоактивных веществ, 2015 год

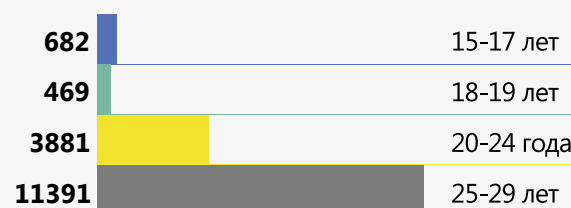
ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 4.8
Доля лиц, состоящих на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления психоактивных веществ в основных возрастных группах молодежи

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 4.10
Численность молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящих на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления алкоголя, 2015 год

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

в Костанайской области (с 25,0% до 18,3%).

В профилактике и лечении социально-значимых заболеваний молодежи велика роль молодежных

центров здоровья (МЦЗ). Их общее количество возросло на 14 в сравнении с прошлым годом (с 77 до 91), но при этом в Алматинской области и вовсе отсутству-

Рисунок 4.11
Численность молодежи в возрасте 15-29 лет в %, состоящей на учете в центрах СПИД в 2016 году в разрезе регионов

ет МЦЗ, а в Восточно-Казахстанской области закрылись 2 МЦЗ, по одной МЦЗ закрылись в Карагандинской области и в городе Алматы. По данным МЗСР Республики Казахстан количество МЦЗ увеличилось в Жамбылской на 11, где на сегодняшний день наибольшее количество МЦЗ по республике, в Кызылор-

динской на 5 и в Актюбинской на 2 МЦЗ. (рис. 4.12.).

В МЦЗ молодежь может получить комплексную (психологическую, юридическую и медицинскую) консультативную помощь, а также социальное сопровождение и помощь по защите своих прав. К работе в МЦЗ подключены подростки-волонтеры, что имеет большое воспитательное, профилактическое и просветительское значение. Наряду с МЦЗ молодежь может получить консультативную помощь психолога и гинеколога по телефону 150 («Горячая линия»).

Рисунок 4.12 — Количество МЦЗ в регионах

4	4	Акмолинская область
7	9	Актюбинская область
0	0	Алматинская область
7	7	Атырауская область
7	5	Восточно-Казахстанская область
3	14	Жамбылская область
3	3	Западно-Казахстанская область
9	8	Карагандинская область
3	8	Кызылординская область
2	2	Костанайская область
7	7	Мангистауская область
1	1	Павлодарская область
1	1	Северо-Казахстанская область
2	2	Южно-Казахстанская область
12	12	г. Астана
9	8	г. Алматы
77	91	Всего

● 2015

● I полугодие 2016

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И
СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

4.2 ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ И СПОРТИВНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНАЯ РАБОТА СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

Сфера физической культуры и спорта выступает в качестве одной из перспективных площадок, способствующих прочной социальной консолидации общества, независимо от возраста и социального статуса, формированию нации единого будущего. В современном мире спорт и здоровый образ жизни наряду с экономическим развитием находятся в числе ключевых показателей качества жизни граждан, рассматриваются и являются важным аспектом социальной занятости населения.

В конечном итоге, спорт становится символом общенационального единства, солидарности и выступает в качестве одного из важнейших аспектов формирования основ нового казахстанского патриотизма, чувства гордости и солидарности со своей страной.

Занятия физической культурой и спортом являются одним из наиболее доступных и эффективных механизмов оздоровления населения, его самореализации и развития, средством борьбы против асоциальных явлений [2].

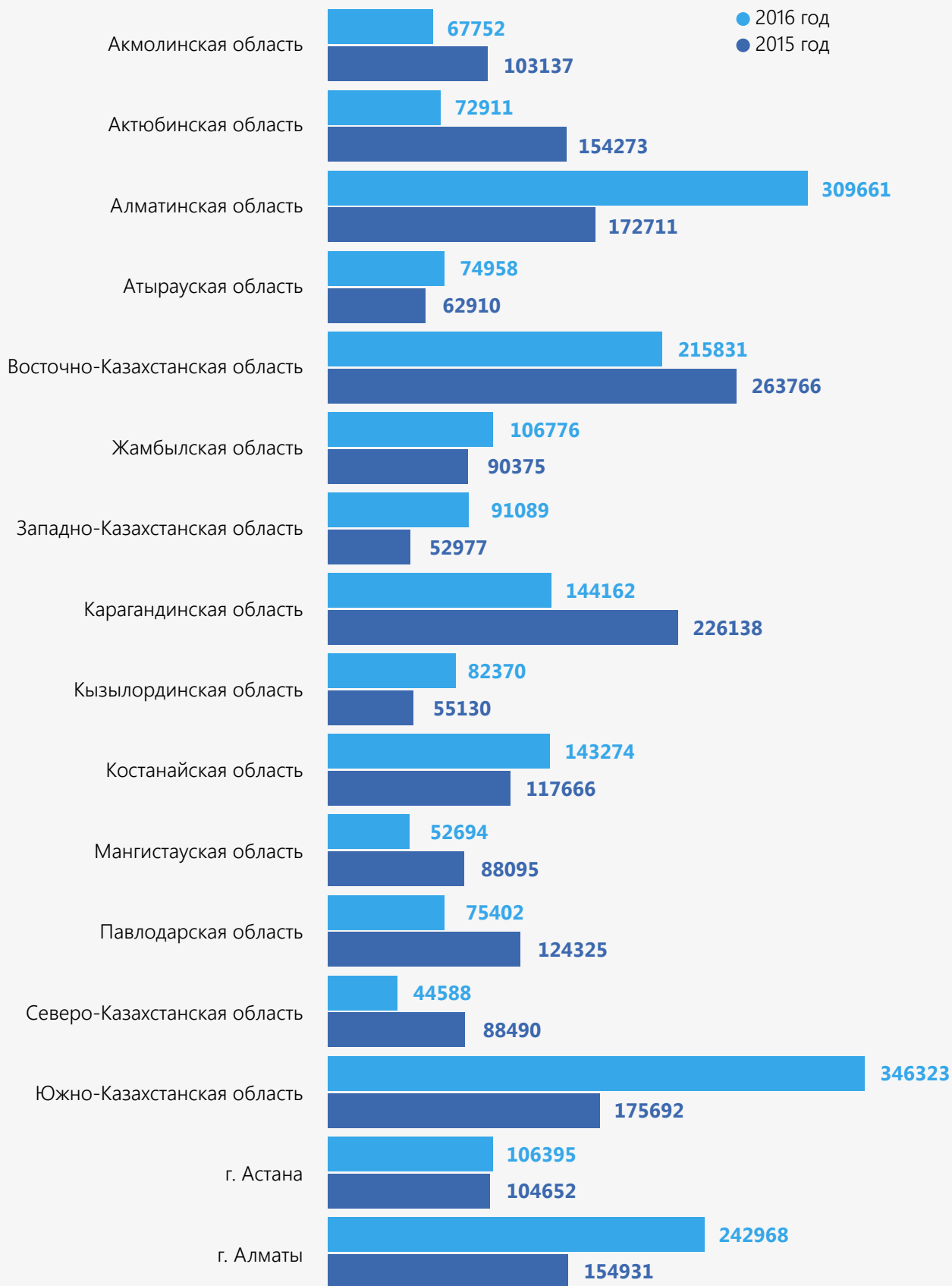
Анализ статистических данных показал, что в ряде большинстве регионов наблюдается снижение числа молодежи, занимающейся спортом. Так, отрицательные изменения зафиксированы в Карагандинской (с 226 138 чел. до 144 162), ВКО (с 263 766 чел. до 215 831), Актюбинской (с 154 273 чел. до 72 911), Павлодарской (с 124 325 чел. до 75 402), Акмолинской (с 103 137 чел. до 67 752), СКО (с 88 490 чел. до 44 588), и Мангистауской областях (с 88 095 чел. до 52 694).

Значительное увеличение количество молодых людей занимающиеся спортом отмечается в Южно-Казахстанской области (было 175 692 чел., стало 346 323), Алматинской области (было 172 711 чел., стало 309 661) и в городе Алматы (было 154 931 чел., стало 242 968) (рис. 4.13.).

Также в сравнении с прошлым годом увеличилось количество молодежи, практикующей национальные виды спорта (с 265786 чел. до 278235) (рис. 4.15).

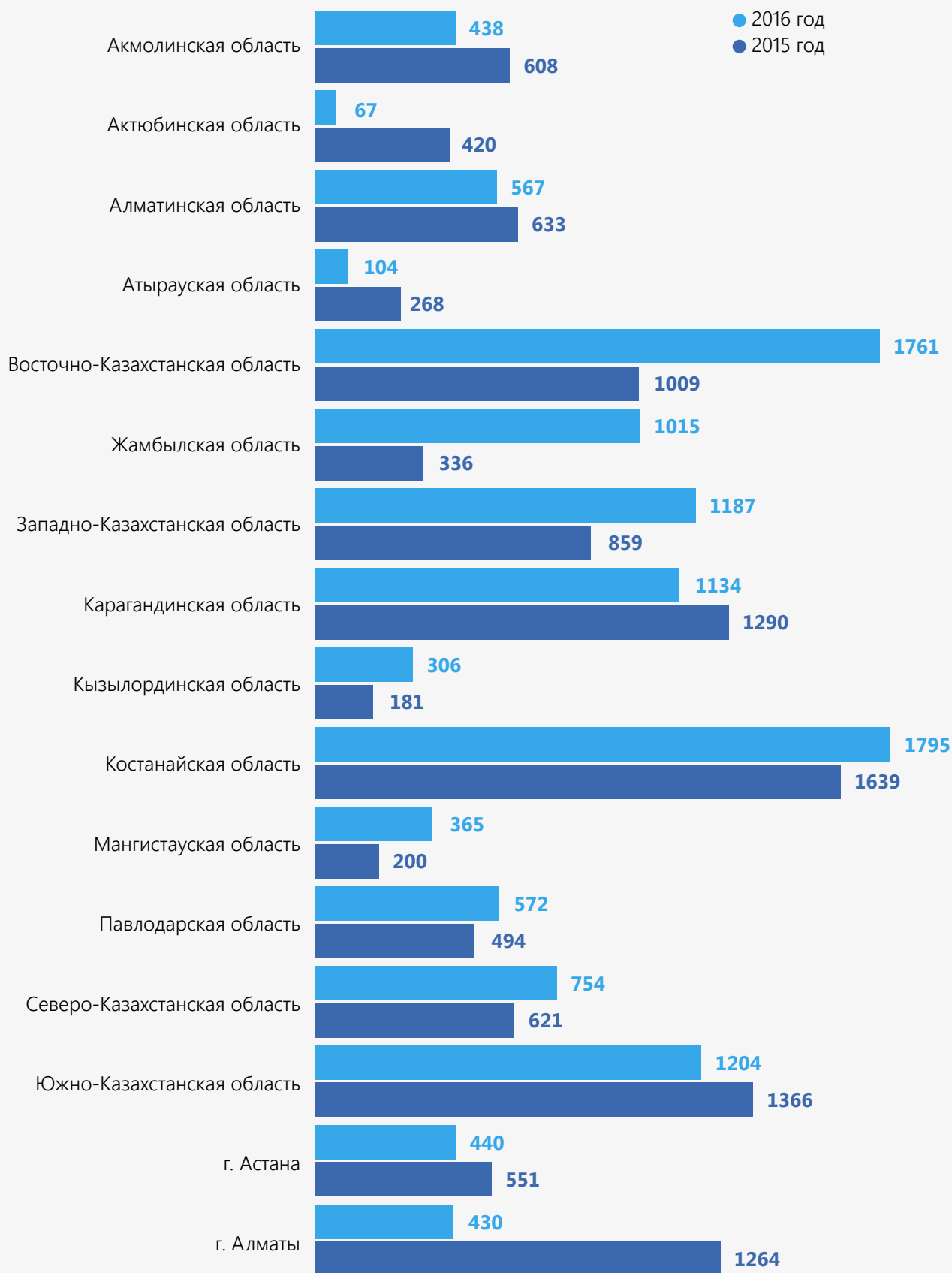
Рисунок 4.13 — Доля молодежи, занимающейся физической культурой и спортом в разрезе регионов (2015-2016 гг.)

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ И СПОРТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

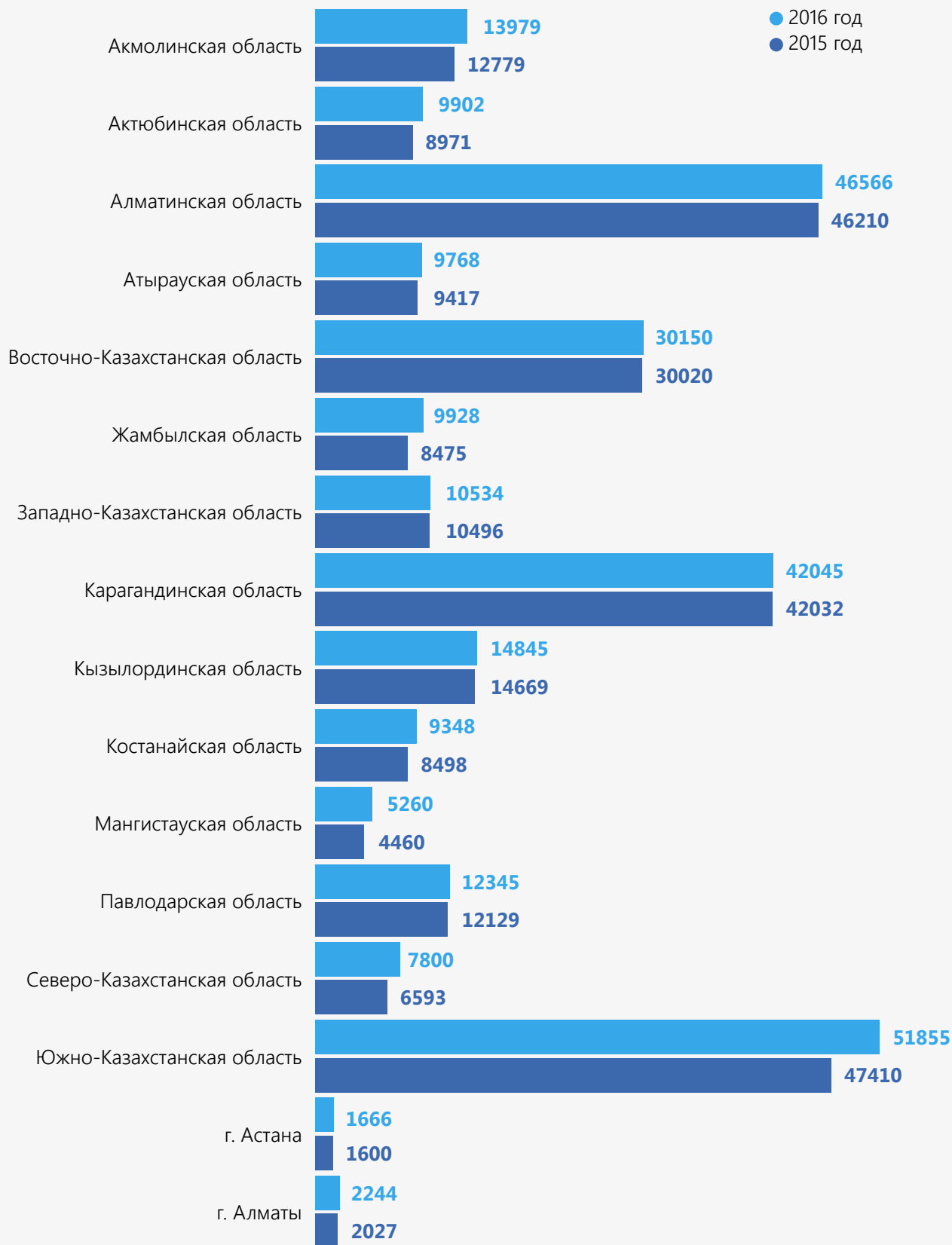
Рисунок 4.14 — Количество молодежи с ограниченными физическими возможностями систематически занимающейся физической культурой и спортом в разрезе регионов

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ И СПОРТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 4.15 — Количество молодежи из числа практикующей национальные виды спорта в разрезе регионов

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ И СПОРТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

4.3 ДОСУГ МОЛОДЕЖИ

Досуг, являясь структурным элементом свободного времени, выступает полем для самореализации и самоидентификации, развития духовных и физических качеств, исходя из социокультурных потребностей личности.

Современная молодежь, становление которой пришлось на время социально-экономических перемен в стране, деидеологизации, зачастую была предоставлена сама себе в вопросах организации и проведения своего досуга. Представившиеся возможности являются обширными, и включают в себя новые способы общения, рекреации, развлечений. Следствием рыночной экономики явилась также коммерциализация культурно-досуговых центров, которые зачастую строят свою работу не исходя из интересов молодых людей, а опираясь только на экономические показатели эффективности деятельности. Дополнительной проблемой является их недоступность для большей части молодежи.

Отдельно стоит отметить, что следствием избыточного свободного времени, которое в силу тех или иных причин не может быть должным образом организовано, является несформированность в молодежной среде запросов, потребностей в культурном проведении досуга, в его активных формах.

Важность формирования культуры проведения досуга молодежи, регулирования ее свободного времяпрепровождения обосновывается и тем, что проведение досугового времени также напрямую

отражается на уровне развития молодежи, самореализации ее творческого потенциала.

Проблема организации досуга актуализируется в связи с тем, что казахстанская молодежь в свое свободное время предпочитает формы досуга, которые принято называть простыми или традиционными формами проведения свободного времени: смотрят телевизор (97,4%), встречаются с друзьями (96,5%), слушают музыку (94,9%), общаются в интернете (83,5%), посещают интернет-сайты (82,9%) [3]. То есть речь идет о домашних видах досуга.

Большая часть молодежи предпочитает использовать интернет для общения в социальных сетях.

Намного реже молодежь читает книги (60,7%), посещает музеи, театры и выставки (25,3%), музыкальные концерты, фестивали (34,5%) (рис. 4.16).

Необходимо отметить, что именно активное социальное и культурное участие вне дома, выступает признаком полноценности досуга.

Большая часть молодежи проводит свое ежедневное свободное время используя традиционные (неактивные) формы досуга.

Более активные формы досуга, которые предполагают интеллектуальное и культурное развитие (посещение театров, выставок, музыкальных концертов, музеев) используется молодежью либо 1 раз в месяц, либо несколько раз в год.

При этом обвинять молодежь в том, что отдых дома является самым распространенным видом проведения досуга нельзя. Поскольку данный факт имеет прямую корреляцию и обусловленность тем, что до-

Рисунок 4.16 — Формы досуга

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

машинные формы проведения свободного времени не требуют дополнительных финансовых затрат.

В таблице, представленной на рисунке 4.17 представлены основные виды досуговой деятельности молодежи и практически половина опрошенных молодых респондентов отмечают, что ежедневно общаются в интернете (социальные сети, форумы) — 59,5% и посещают интернет-сайты (44,9%).

Интернет создал новые условия и возможности для общения. Новые интернет-технологии способны

разбивать языковые барьеры, что также значительно упрощает процесс общения во всем мире. Социальные сети — это самое популярное средство коммуникации, которое в будущем имеет возможность обогатить общение в реальном режиме времени.

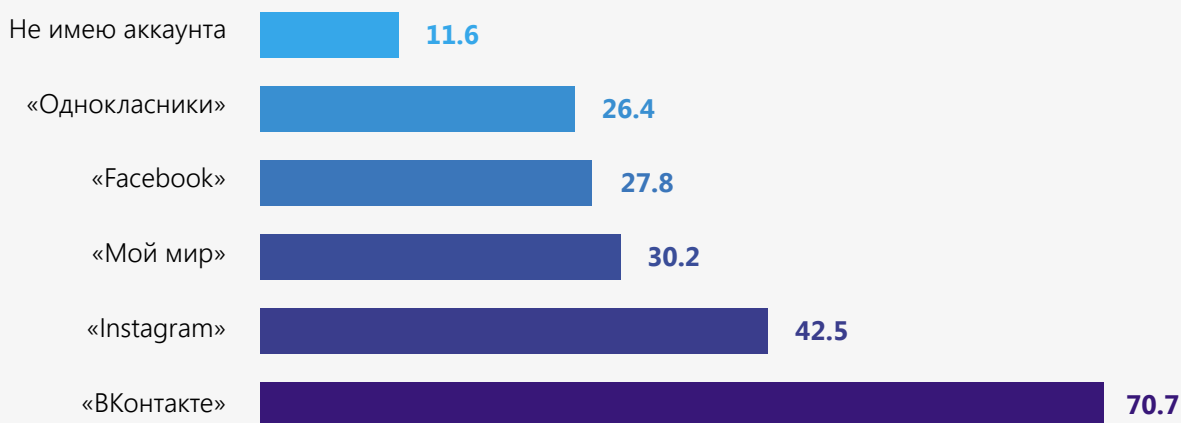
Постоянное «присутствие» в социальных сетях и на форумах относят к отрицательным факторам влияния интернета на социализацию молодежи. Такое явление как интернет-зависимость весьма опасна для молодежи.

Рисунок 4.17 — Проведение досуга молодыми людьми

	Практически ежедневно	Не менее одного раза в неделю	Не менее одного раза в месяц	Несколько раз в год и реже	Никогда	Затрудняюсь ответить
Встречаетесь с друзьями	48,5	34,0	14,0	2,9	0,5	0,3
Смотрите телевизор	63,4	28,7	5,3	1,1	1,2	0,5
Слушаете музыку	60,6	26,3	8,0	2,4	1,7	1,1
Посещаете музыкальные концерты, фестивали	5,2	8,5	20,8	32,9	31,5	1,2
Занимаетесь спортом, физ. культурой, фитнесом	19,2	32,5	16,4	11,3	19,5	1,2
Читаете газеты	9,4	28,6	21,5	14,8	25,1	0,7
Читаете книги	13,2	25,2	22,3	17,3	20,4	1,7
Посещаете интернет-сайты (кроме социальных сетей)	44,9	27,3	10,7	3,9	12,2	1,1
Общаетесь в Интернете (социальные сети, форумы)	59,5	18,0	6,0	3,8	11,6	1,3
Играете в компьютерные игры	16,3	17,9	13,3	13,5	37,8	1,3
Ходите в театры, в музеи, на выставки	1,8	8,4	15,1	32,5	41,2	1,2
Посещаете бары, рестораны, кафе, клубы, дискотеки	3,0	14,0	33,7	30,3	18,2	9,0
Занимаетесь шопингом	3,5	15,8	38,9	21,0	19,2	1,8

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 4.18 Рейтинг социальных сетей среди молодежи

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

По степени популярности среди молодёжи первое место занимают такие социальные сети, как «ВКонтакте» (70,7%), «Instagram» (42,5%), «Мой мир» (30,2%), «Facebook» (27,8%), «Одноклассники» (26,4%).

У 11,6% респондентов не имеются страницы, аккаунты в социальных сетях (рис 4.18).

Превалирование пассивных форм досуга у молодёжи не имеют корреляции с количеством культурно-досуговых учреждений.

Данные в разрезе областей и городов Астаны

и Алматы о количестве культурно-досуговых учреждений (в том числе для молодёжи) представлены в таблице 4.1.

Несмотря на значительное количество культурно-досуговых учреждений, их качеством удовлетворены лишь половина опрошенных молодых людей Казахстана (54,6%, из них 14,1% — полностью, 40,5% — частично). Не удовлетворены — 22,4% (скорее не удовлетворены — 17,2%, полностью — 5,2) [3].

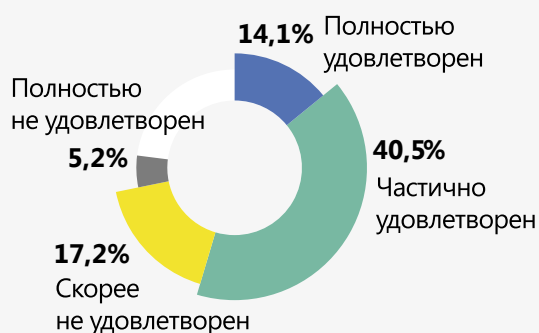
Таким образом, несмотря на позитивные тен-

Таблица 4.1. — Количество культурно-досуговых учреждений (в том числе для молодёжи) (по состоянию на первое полугодие 2016 года)

Область	Общее количество культурно-досуговых учреждений	ДК и клубы	Библиотека	Музей	Театр	Филармония	Другие
Акмолинская обл.	666	271	379	11	2	1	1
Актюбинская обл.	475	203	239	20	-	-	3
Алматинская обл.	292	-	-	-	-	-	-
Атырауская обл.	281	-	21	11	24	-	1
Восточно-Казахстанская обл.	639	305	322	10	2	-	-
Жамбылская обл.	499	199	287	7	2	1	3
Западно-Казахстанская обл.	695	275	396	17	2	-	5
Карагандинская обл.	267	-	-	-	-	-	-
Кызылординская обл.	394	172	209	11	1	1	-
Костанайская обл.	701	295	387	10	4	1	4
Мангистауская обл.	118	-	-	-	-	-	-
Павлодарская обл.	530	235	280	13	2	-	-
Северо-Казахстанская обл.	589	240	317	12	3	1	16
Южно-Казахстанская обл.	730	254	423	25	8	1	19
г. Астана	63	-	-	-	-	-	-
г. Алматы	457	-	30	16	15	-	396

ИСТОЧНИК: МЕСТНЫЕ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЕ ОРГАНЫ ВЛАСТИ

Рисунок 4.19
Уровень удовлетворенности молодежи качеством культурно-досуговых учреждений

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

денции в сфере досуга молодёжи, проявляющиеся в росте возможностей для самореализации и многообразия видов досуговой деятельности, в целом, молодёжная социокультурная ситуация характеризуется потерей приоритетов творческого развития и в целом саморазвития и смещением акцентов на развлечения. Позиции культурных ценностей среди современной казахстанской молодёжи являются низкими, доминирует пассивность, а также потребительство.

Все эти факторы свидетельствуют о назревшей необходимости организации свободного времени молодёжи, первоочередной целью которой должно стать формирование культуры ее досуга. Новые принципы и методы работы с молодёжью должны учитывать потребности, запросы самой молодёжи (личностно-значимые), и в то же время способствовать формированию более высокого уровня культуры досуга (социально-ориентированная деятельность).

При этом, как отмечают исследователи, задача организации досуга является первостепенной с точки зрения профилактики девиантного поведения молодежи.

Важной задачей в этом контексте является создание равных возможностей для проведения досуга всем категориям молодежи. Коммерциализация сферы досуга отчасти повлияла на углубление разрыва между разными категориями молодежи страны.

Таким образом, очевидно, что в сфере молодежного досуга необходимы преобразования, направленные на обновление и усовершенствование системы регулирования свободного времени и досуга молодежи. Также важно сделать акцент на привлекательности досуговых учреждений, а также мероприятий для молодежи.

На этапе стимулирования у молодежи установок на участие в социально-культурном творчестве и вовлечения ее в социально значимые виды досуговой деятельности, позитивную роль могла бы сыграть социальная реклама. Поскольку просмотр телевидения является наиболее распространенной формой проведения досуга казахстанской молодежи на сегодняшний день.

Тогда как на третьем этапе важным является развитие инфраструктуры, то есть через создание условий для проведения досуга молодежи, ее творческой самореализации, посредством развития культурной среды, расширения сети культурных учреждений, уве-

личения их доступности, повышения качества и эффективности их работы.

Молодежь является наиболее уязвимой группой населения, которая быстро вовлекается в эпидемический процесс. Причинами роста социально значимых заболеваний среди молодежи выступают социальная дезадаптация, низкий уровень гигиенических знаний, средовые условия.

Уровень заболеваемости злокачественными новообразованиями (онкопатология) среди молодежи в возрасте 14-28 лет за 2015 год в сравнении с предыдущим годом увеличился в 2 раза.

Обозначилась тенденция к снижению заболеваемости среди молодежи в возрасте 15-29 лет психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления психоактивных веществ в сравнении с прошлыми годами. Численность молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящей на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления алкоголя в сравнении с прошлыми годами существенно снизилась с 30 013 случаев в 2014 году, 22 689 случаев в 2015 году, до 16 423 случаев. Причем, тенденция снижения имеет место во всех возрастных подгруппах.

Анализ статистических данных показал, что ряде в регионах наблюдается снижение числа молодежи, занимающейся спортом.

Отрицательная динамика отмечена в Карагандинской, Восточно-Казахстанской, Актюбинской, Павлодарской, Акмолинской, Северо-Казахстанской, и Мангистауской областях. Значительное увеличение количества молодых людей, занимающихся спортом, отмечается в Южно-Казахстанской области, Алматинской области и в г. Алматы.

Проблема организации досуга актуализируется в связи с тем, что казахстанская молодежь в свое свободное время предпочитает формы досуга, которые принято называть простыми или традиционными формами проведения свободного времени: смотрят телевизор (97,4%), встречаются с друзьями (96,5%), слушают музыку (94,9%), общаются в интернете (83,5%), посещают интернет-сайты (82,9%).

При этом, превалирование пассивных форм досуга у молодежи не имеют корреляции с количеством культурно-досуговых учреждений.

Несмотря на позитивные тенденции в сфере досуга молодежи, проявляющиеся в росте возможностей для самореализации и многообразия видов досуговой деятельности, в целом, молодежная социокультурная ситуация характеризуется потерей приоритетов творческого развития и в целом саморазвития и смещением акцентов на развлечения.

Рисунок 4.20. Формирование культуры досуга молодежи

стимулирование у молодежи установок на участие в социально-культурном творчестве

вовлечение молодежи в социально-значимые виды досуга

материально-техническое, организационно-методическое и кадровое обеспечение досуга молодежи

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. В Казахстане онкологические заболевания занимают второе место по смертности // <http://www.zakon.kz/4773129-v-kazakhstan-onkologicheskie.html>
2. Концепция развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года — см.: Указ Президента Республики Казахстан от 11 января 2016 г. №168 «Об утверждении Концепции развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года» // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000168>
3. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 3 квартал 2016 года научно-исследовательский центр «Молодежь».
4. Суртаев В.Я. Молодежный досуг как социально-педагогическое явление: Автореф. дис. д-ра пед. наук. — СПб.: СПбГАК, 1995. — 33 с.
5. Суртаев В.Я. Социология молодежного досуга / В.Я. Суртаев. — СПб: Ростов н/Д.: Изд-во «Гефест», 1998. — 224 с.
6. Суртаев В.Я. Молодежная культура. — СПб.: Питер, 1999. — 216 с.

Образование и наука в жизни молодежи

ГЛАВА 5

5.1 РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА МОЛОДЕЖИ НА ОБРАЗОВАНИЕ: ДОСТУПНОСТЬ, КАЧЕСТВО, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

В Глобальном индексе конкурентоспособности 2015 - 2016 года Всемирного экономического форума Казахстан занимает 42 позицию среди 140 стран мира. Из 12 индикаторов образования и науки прогресс достигнут по 8, в том числе по качеству системы образования и научно-исследовательских организаций, доступу школ к интернету, доступности исследовательских и образовательных услуг.

Прогресс страны в достижении целей развития тысячелетия отмечает ЮНЕСКО. Казахстан входит в десятку стран-лидеров по индексу развития образования.

Образование — один из трех основных субъективных факторов рейтинга человеческого развития Программы развития организации объединенных наций. В 2015 году Казахстан вошел в группу стран с высоким уровнем развития, заняв 56-е место среди 188 экономик мира.

В век информации и стремительно развивающегося научно-технического прогресса образование является одним из наиболее важных социальных институтов. Грамотно организованная, отвечающая всем актуальным вызовам, предусматривающая весь комплекс социальных, экономических и политичес-

ких запросов, система образования создает предпосылки для гармоничного развития общества. Система образования — основополагающий ресурс, каркас, на основе которого строится нация.

Развитие системы образования в Казахстане осуществляется согласно «Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2016 - 2019 годы», утвержденной Указом Президента Республики Казахстан №205 от 1 марта 2016 г. [1].

Среднее образование

За годы независимости система среднего образования в Республике Казахстан в свете новейших требований эпохи подверглась значительной модернизации. Для того, чтобы отвечать современным критериям успешности, гражданин должен обладать рядом необходимых навыков и компетенций. В их числе — финансовая и юридическая грамотность, инициативность, умение работать в команде. Одним из наиболее актуальных навыков для начала XXI века является грамотность в сфере информационных технологий, умение ориентироваться во все более увеличивающихся объемах информационных потоков, адаптироваться к постоянно появляющимся технологическим новшествам.

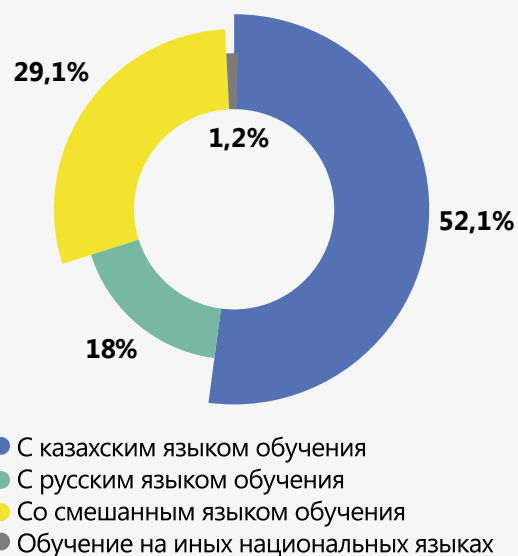
Согласно данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, на начало 2015-2016 учебного года в ре-

Рисунок 5.1
Распространенность
типов дневных общеобразовательных школ
на 2015-2016 учебный год, %

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 5.2
Распределение количества школ по языку
обучения на 2015-2016 учебный год, %

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

спублике функционировало 7511 школ, из которых 7160—дневные общеобразовательные школы. Из них городских школ 1665 (23,3%), сельских—5495 (76,7%).

Количество начальных школ в республике составило 839 (12 %), основных школ 1062 (15 %), средних школ 5259 (73 %) [2]. В диаграмме 1 представлены данные по распространенности типов дневных общеобразовательных школ в Казахстане на 2015-2016 учебный год.

В 2015-2016 учебном году общее количество учащихся средних школ составило 2799,5 тыс. человек, что на 114,4 тысяч больше аналогичного показателя за предыдущий учебный год (2685,1 тыс. человек). Несмотря на количественное преобладание в стране сельских школ, в них учится лишь 47% учеников (1317,9 тысяч человек). На городские школы, соответственно, приходится 53% учеников (1481,6 тысяч человек).

В 52,1% средних школ ведется обучение на казахском языке, 18% - на русском языке, 29,1% школ характеризуется смешанным языком обучения. В 43 школах (0,8%) ведется обучение на иных национальных языках (таджикский, узбекский и др.) [2].

Проведенный анализ позволяет увидеть динамику изменения соотношения учащихся по языку обучения за последние десять лет. Если в 2006-2007 учебном году доля учащихся на государственном языке составляла 57,9%, то в 2015-2016 учебном году это показатель был равен 65,3%, т.е. вырос на 7,4%. Доля обуча-

Таблица 5.1
Валовый коэффициент охвата средним образованием, %

	2000 год	2006 год	2015 год
Республика Казахстан	91,35	102,30	103,78
в том числе:			
женщин	92,55	103,26	105,66
мужчин	90,18	101,41	101,98

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ющихся на русском языке, наоборот, сократилась на 7,3% (с 38,3% до 31%). Количество обучающихся на национальных языках за последние 10 лет осталось на прежнем уровне (3,8% в 2006-2007 учебном году и 3,7% в 2015-2016 г.).

Таким образом, данные показывают, что за последние десять лет укрепляются позиции государственного языка, все большее количество учащихся школ выбирают обучение на казахском языке.

По информации Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, одним из показателей, характеризующих доступность образования в стране, является валовый коэффициент охвата средним образованием, который определяется как отношение численности учащихся, независимо от возраста, обучающихся на пер-

Рисунок 5.3
Распределение количества учащихся по языку обучения в динамике

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 5.4
Контингент центров адаптации несовершеннолетних, 2015, %

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

вой ступени основного среднего и общего среднего образования и в организациях технического и профессионального образования, к общей численности населения в возрасте 11-17 лет. Если проанализировать величину данного коэффициента в динамике за последние 15 лет, то мы видим, что данная величина постоянно растет.

Согласно 30 статье Конституции Республики Казахстан, гражданам гарантируется бесплатное среднее образование в государственных учебных заведениях. Среднее образование является обязательным.

По состоянию на конец 2015-2016 учебного года в республике было выявлено 547 детей школьного возраста (0,1% от общего количества обучающихся), без уважительной причины не посещающих школу 10 и более дней с начала учебного года. В результате проведенных мероприятий было возвращено в школу 366 ребенка, из них продолжают не посещать школу 181 (26 детей из малообеспеченных и 104 неблагополучных семей, под следствием - 0, в розыске— 59, не желают учиться—62, миграция - 56), в том числе 131 ребенок повторно не посещал школу без уважительной причины 10 и более дней [3].

Одним из основных индикаторов качества образования являются показатели ЕНТ. Единое национальное тестирование— одна из форм итоговой аттестации обучающихся в организациях общего среднего образования, совмещенная со вступительными экзаменами в организации среднего профессионального и высшего образования. В Казахстане ЕНТ сдают выпускниками средних школ, начиная с 2003года.

В 2016 году в едином национальном тестировании приняли участие 84079 человек, в том числе с казахским языком обучения— 61739 человек (73,4%), с русским языком обучения— 22340 человек (26,6%). Минимальный порог не прошли 14252 выпускника (16,95%), из них 10267 - с казахским языком обучения и 3985 - с русским. Свыше 100 баллов по пяти предметам набрали 16565 выпускников (19,7%) [7].

Дополнительное образование— процесс воспитания и обучения, осуществляемый с целью удовлетворения всесторонних потребностей обучающихся и воспитанников [8, с. 252].

По данным Министерства образования и науки Республики Казахстан, в 2015-2016 учебном году в Казахстане действуют 860 организаций дополнительного образования. В 2015 году охват дополнительным образованием, то есть организациями дополнительного образования и кружками при школах, составляет 1700573 ребенка (61,9% от количества всех детей), что на 109849 детей больше по сравнению с 2014 годом. В общеобразовательных школах расширяется сеть спортивных секций по различным видам спорта. На 2015 -2016 учебный год функционируют свыше 35 тысячи спортивных секций.

Таблица 5.2

Показатели ЕНТ за последние 5 лет

ГОД	СРЕДНИЙ БАЛЛ ЕНТ
2012	70,9
2013	74,5
2014	76,9
2015	79,4
2016	81,2

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Социальная поддержка детей

По данным Комитета по охране прав детей Министерства образования и науки Республики Казахстан за 9 месяцев 2016 года, в Казахстане действуют 20 центров адаптации несовершеннолетних, из них 13 - в областных центрах, 5— в городах Астана, Алматы, Семей, Жезказган, Темиртау и 2 - в районных центрах (Зырянского района и города Ридер Восточно-Казахстанской области).

За указанный период в центры адаптации несовершеннолетних были помещены 5107 несовершеннолетних, в том числе 776 - оставшихся без попечения родителей, 4137 - безнадзорных и беспризорных, 108 - направляемые в специальные организации образования для детей с девиантным поведением, 86— несовершеннолетних, находящихся в тяжелой жизненной ситуации (рис.5.4)

Из числа поступивших несовершеннолетних: устроено 4998 ребенка, из них переданы в семьи— 4218 несовершеннолетних, направлены в организации для детей-сирот и детей оставшихся без попечения родителей— 508, под опеку и попечительство— 86, на патронат— 23, направлены в спецшколу— 97, переданы в центры адаптации несовершеннолетних других областей— 34, направлены в организации по типу центры адаптации несовершеннолетних других стран— 9, переданы в гостевую семью— 23.

Во всех 20-ти центрах адаптации несовершеннолетних действуют службы поддержки семьи, деятельность которых направлена на оказание консультационной, психологической, справочно-информационной, социально-правовой помощи воспитанникам центров.

Мониторинг деятельности служб поддержки семьи показывает, что ими за 9 месяцев 2016 была оказана помощь, в оформлении документов 215 родителям и 418 несовершеннолетним, в трудоустройстве - 2 родителям, 4 несовершеннолетним, в устройстве в специальные учреждения образования - 11 родителям и 73 несовершеннолетним, даны консультации 1843 родителям и 1542 детям. Осуществлены выезды в 298 семей, в 97 учебных заведения и 58

организаций для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. Переданы 1303 (2015 году - 813) детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в семьи казахстанских граждан под опеку и попечительство-330 (в 2015 году - 381), на патронатное воспитание-192 (в 2015 году - 177), усыновление-172 (в 2015 году - 255), в кровную семью возвращены— 609 [3].

За 9 месяцев 2016 года закрыты 4 учреждений для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей: Детский дом «Үміт», (Карагандинская область), Кокпектинский детский дом им. Раева, «Детский дом №3 г. Семей»(Восточно-Казахстанская область), Ақмолинский детский дом. Реорганизованы в центры адаптации несовершеннолетних 2 учреждения для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей: приюты «Достық», «Светоч» (Восточно-Казахстанская область)[3].

В Казахстане одним из приоритетных направлений развития системы образования является поддержка одаренных детей. Если в 2013 году количество школ для одаренных детей в Казахстане составляло 99, в 2014 году - 104, то на 2016 г. в стране насчитывается 124 специализированные организации образования для одаренных детей, составляющие сеть школ «Дарын» [4].

В рамках реализации Государственной программы развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы осуществляется инклюзивное образование детей с ограниченными возможностями, в соответствии с принципами «включенного образования» дети обеспечиваются безбарьерной зоной обучения и специальной педагогической поддержкой [5, с. 57]. По данным Министерства образования и науки Республики Казахстан число детей с ограниченными возможностями в развитии в 2015 году составило 141952 (2014 г. - 138 513 чел).

В 2016 году в Республике Казахстан для детей с ограниченными возможностями функционируют 100 специальных школ, 38 специальных детских садов, 55 психолого-медико-педагогических консультаций, 142 кабинета психолого-педагогической коррекции, 13 реабилитационных центров, 734 логопедических пункта [6; 5, с. 58].

Техническое и профессиональное образование

Важную роль в удовлетворении потребностей рынка труда и перспектив развития экономики страны играет система технического и профессионального образования. На начало 2015-2016 учебного года в Республике Казахстан функционировало 807 организаций технического и профессионального образования. В сравнении с предыдущим годом их количество увеличилось на 13 единиц или на 1,6 %.

В 807 организациях технического и профессионального образования Казахстана насчитывается 777 дневных отделений, 17 — вечерних, 399 — заочных. 638 организаций технического и профессионального образования (79,1 %) находятся в городах, 169 (20,9 %) — в сельской местности. В структуре технического и профессионального образования Казахстана 799 единицы (99 %) представлены колледжами, 4 (0,5 %) — училищами, 4 (0,5 %) — высшими техническими школами.

На начало 2015-2016 учебного года общая численность обучающихся в системе технического и профессионального образования составила 498965 человек, из них 238,2 тыс. человек или 47,7% - женщины [10].

На начало 2015-2016 учебного года численность учащихся в организациях технического и профессионального образования, находящихся в городах, составила 450301 человек (90,2 %), в селах — 48664 человека (9,8 %).

В организациях технического и профессионального образования на дневной форме обучения в 2015-2016 учебном году обучалось 422395 человек (84,6 %), на вечерней форме - 3233 человека (0,6 %), на заочной - 73337 человек (14,8 %).

В 2015-2016 учебном году обучение в организациях технического и профессионального образования велось по 183 специальностям и 463 квалификациям. 55,4% обучающихся или 294,3 тыс. человек обучалось по техническим, технологическим, сельскохозяйственным специальностям.

В 2016 году число выпускников организаций технического и профессионального образования составило 165946 человек, из них по дневной форме — 129729 человек. Из окончивших дневную форму обучения 93,2 тыс. человек (71,8%) трудоустроены и 14,1 тыс. человек (8,5%) продолжили обучение в высших учебных заведениях и колледжах.

В 2015-2016 учебном году в организациях технического и профессионального образования республики было занято 37489 преподавателей и 5623 мастера производственного обучения, удельный вес женщин среди преподавателей составляет 73,4%, среди мастеров производственного обучения - 45,0% [9].

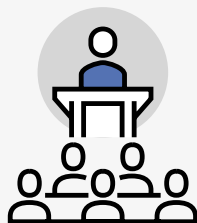
Высшее образование

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан в 2015 году в Казахстане образовательную деятельность в сфере высшего и послевузовского образования осуществляли 127 высших учебных заведений.

В 2015 году в Республике Казахстан функционировало 83 университета, 21 академия, 19 институтов и приравненных к ним организаций образования, 2 национальных исследовательских университета.

Рисунок 5.5
Распределение студентов по типам высших учебных заведений (2015-2016 учебный год), %

Университеты

81,4%

Академии

5,9%

Институты и приравненные к ним организации

7,7%

Национальные вузы

4,9%

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

На начало 2015-2016 учебного года 374181 человек (81,4 %) обучалось в университетах, 27154 человека (5,9 %) — в академиях, 35417 человек (7,7 %) — в институтах и организациях, приравненных к ним, 22617 человек (4,9 %) в национальных вузах.

Контингент обучающихся по программам бакалавриата составил 459 369 чел., в рамках магистратуры — 29 882 чел, докторантуры PhD — 2 288 чел. При этом 7,4% бакалавров, 22,4% магистрантов и 25,6% докторантов обучаются за счет средств государственного заказа, остальные студенты обучаются на платной основе.

Из общей численности студентов 78% (358233 человека) обучалось по дневной форме обучения, 30214 человека (6,6 %) — на вечернем отделении, 70922 (15,4 %) — на заочном отделении.

Из всего контингента обучающихся в высших учебных заведениях, находящихся в государственной собственности, обучалось 216879 человек (47,2 %), в частных ВУЗах — 236700 (51,5 %), в ВУЗах, находящихся в иностранной собственности, - 5790 человек (1,5 %).

Распределение численности студентов за указанный период по языкам обучения показывает, что 287 899 человек (62,7 %) обучалось на государственном языке, 157 357 человек (34,2 %) — на русском, 13 932 (3 %) — на английском, 60 (0,01 %) — на китайском, 36

(0,007 %) — на немецком, 85 (0,083 %) - на арабском [10].

Обучение казахстанских студентов преимущественно платное (68,9%), в 2015-2016 учебном году по данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан 28% студентов (128536 человек) получили бесплатное образование за счет государственных образовательных грантов.

Таблица 5.5
Распределение численности студентов по формам обучения (2015-2016 уч. год)

Распределение численности студентов по формам обучения

За счет государственных образовательных грантов	128 536	28,0%
За счет государственного образовательного заказа	9242	2%
Обучающихся на платной основе	316 338	68,0%

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Распределение студенческой молодежи, получающей высшее образование по странам прибытия, выглядит следующим образом: 448540 обучающихся (97,6 %) представлены гражданами Казахстана, 6865 человек (1,5 %) — гражданами стран СНГ, 3964 человека (0,9 %) прибыли на обучение из стран дальнего зарубежья.

Анализ характеристики студентов, проходящих обучение в ВУЗах по квоте, показал, что среди обучающихся численность лиц, приравненных по льготам и гарантиям к участникам войны и инвалидам войны, составляла 5 человек, численность инвалидов I и II групп старше 18 лет — 622, численность инвалидов с детства и детей-инвалидов до 18 лет — 380, численность студентов - сирот и оставшихся без попечения родителей — 2259, численность студентов из числа аульной (сельской) молодежи — 59989, численность студентов казахской национальности, не являющихся гражданами Республики Казахстан — 2587 человек.

Численность профессорско-преподавательского состава высших учебных заведений Казахстана составила 40 844 человек, что больше чем в 2014 году на 524 человека. Остепененность ППС вузов составляет 50,4 %.[11].

Казахстанские вузы принимают активное участие в мировых рейтингах. Оценка лучших университетов мира в рейтинге QS производится на основе шести критериев:

1. Академическая репутация 40%;
2. Репутация среди работодателей 10%;

3. Соотношение преподавательского состава к числу студентов 20%;

4. Индекс цитируемости 20%;

5. Доля иностранных студентов 5%;

6. Доля иностранных преподавателей 5%;

Так, в рейтинге QS WUR в 2016 году было отмечено 8 казахстанских вузов.

В «Топ-300» лучших вузов рейтинга вошел: КазНУ им. аль-Фараби занял 236 место, поднявшись на 39 позиций в сравнении с показателями 2015 года, в «Топ-400» вошел ЕНУ им. Л.Н. Гумилева — 345 место, поднявшись на 26 позиций. В «Топ 411-420» вошел КазНИТУ им. К.Сатпаева, улучшив показатели на 74%.

В «Топ 501-550» — КазНПУ им. Абая, поднявшись на 100 позиций, в «Топ 601-650» — ЮКГУ им. М. Ауэзова, в «Топ 651-700» вошел КБТУ, в «Топ 701+» вошли КарГУ им. Букетова, КазУМОиМЯ им. Абылай хана.

имени С. Д. Асфендиярова - 3110, Павлодарский государственный университет имени С.Торайгырова – 3822 и Карагандинский государственный технический университет - 4706.

Послевузовское образование

В 2015-2016 учебном году в Республике Казахстан, по данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, объем государственного заказа на подготовку кадров послевузовского образования составил: магистратура - 7 241 место, докторантура PhD - 623 места [11].

Общая численность обучающихся по программе магистратуры составила 29882 человека. Из них контингент обучающихся по научно-педагогическому направлению - 21615 человек (72,3%), по профильному - 8 267 человек (27,7%).

Таблица 5.4

Представленность казахстанских вузов в системе QS World University Ranking

Место на 2016 год	Место на 2015 год	Название вуза
236	275	Казахский национальный университет имени Аль-Фараби
345	371	Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева
411-420	551-600	Казахский национальный исследовательский университет имени К. И. Сатпаева
501-550	601-650	Казахский национальный педагогический университет имени Абая
601-650	701+	Южно-Казахстанский государственный университет имени М. Ауэзова
651-700	701+	Казахстанско-Британский технический университет
701+	701+	Карагандинский государственный университет имени Е.А. Букетова
701+	701+	Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана
-	701+	Казахский агротехнический университет имени С. Сейфуллина

ИСТОЧНИК: [HTTP://WWW.TOPUNIVERSITIES.COM/](http://www.topuniversities.com/)

В 5000 лучших вузов мира входит пять казахстанских ВУЗов: Казахский национальный университет имени аль-Фараби занял 2011 место, Казахский национальный технический исследовательский университет имени К. И.Сатпаева - 2253, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева - 2721, Казахский национальный медицинский университет

Таблица 5.5

Распределение численности студентов магистратуры по направлениям подготовки (2015-2016 уч. год)

Формы обучения/отделения	Человек	Доля (%)
Научное и педагогическое направление	21 615	72,3%
Профильное направление	8 267	27,7%
Итого	29882	100%

Соотношение доли магистрантов, обучающихся по государственному заказу и на коммерческой основе составляет 48,1% и 50,4.

В Казахстане реализуется модель докторантуры, направленная на подготовку качественно нового формата молодого ученого, свободно ориентирующегося в мировом научном пространстве.

Молодежь (граждане в возрасте до 29 лет включительно) составила 84,7% обучающихся в магистратуре (25309 человек), 50,1% обучающихся в докторантуре (1135 человек), 93,2% слушателей резидентуры (2168 человек).

Наиболее представленными по численности обучающихся в магистратуре являются такие специальности как: социальные науки, экономика и бизнес — 24,6%, технические науки и технологии — 24,1%, образование — 16,2%, право - 10,5%.

Общая численность обучающихся в докторантуре составила 2288 человек, из них 1394 человека или 60,9% - женщины.

Выпуск докторантов в 2015 году составил 533 человека, из них с защитой диссертации — 175 человек или 32,8%. Наиболее представленными по численности обучающихся в докторантуре являются специальности: технические науки и технологии — 26,4%,

социальные науки, экономика и бизнес — 15,1%, естественные науки — 9,7% [12].

Академическая мобильность

Кардинальные изменения, происходящие в современном мире, образуют интеграционные процессы, которые активно влияют на систему высшего образования. Формируется открытое мировое пространство, выражающееся в гармонизации образовательных стандартов в разных странах мира. В настоящее время одной из задач казахстанской высшей школы является задача ее модернизации, способствующая повышению доступности, качества и эффективности образования. Достижению этих целей во многом способствует развитие академической мобильности. Программа исходящей мобильности обучающихся за счет средств госбюджета впервые была запущена в 2011 году.

В 2015 г. на реализацию академической мобильности в 48 вузах Казахстана из бюджетных средств было выделено 725789,160 тыс. тенге.

Таблица 5.7

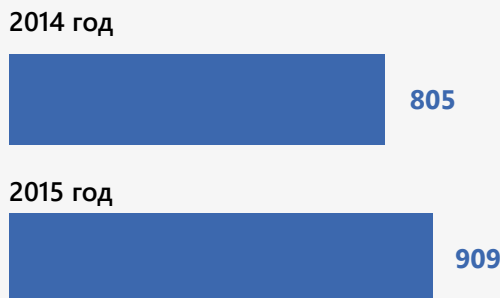
Динамика финансирования программы академической мобильности за счет государственного бюджета (тыс. тенге)

	2014	2015
Объем бюджетных средств	629748,0	725789,2

В 2015 году в вузах США, Европы и Юго-Восточной Азии прошли обучение в рамках программы акаде-

мической мобильности 909 человек (на 11,4% больше, чем в предыдущем году). Сроки обучения составляли не менее одного семестра. Из них в странах Европы обучение прошли 840 человек (92,4%), США — 50 (5,5%), странах Юго-Восточной Азии — 19 (2,1%).

Рисунок 5.7 - Динамика мобильности обучающихся за счет средств госбюджета 2012-2015 гг., чел.

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Использование инноваций в образовательной среде

В качестве одного из основных факторов развития современного общества является инновация, то есть внедрение в различные сферы жизни инновационных технологий. Развитие инновационного кластера сегодня в условиях мировой экономики становится основой для повышения конкурентоспособности страны, базой для вхождения Казахстана в число 50 развитых стран мира.

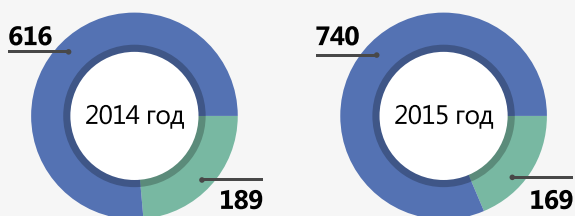
Наиболее активными в плане введения в производственный процесс инноваций на 2015 год являются такие регионы Казахстана как Костанайская область, г. Астана, Восточно-Казахстанская и Кызылординская области.

Базой для реализации национальной инновационной политики Казахстана и для развития инновационной экономики является формирование инновационной системы образования, которая должна обеспечить качественную подготовку новой генерации квалифицированных специалистов, восприимчивых к инновациям, готовых создавать и реализовывать инновационные проекты.

Одной из инноваций в системе образования Республики Казахстан является переход к 12-летнему школьному образованию. Целями перехода являются: обучение детей с 6-летнего возраста, сокращение количества общеобразовательных программ в вузах, приведение вузовской программы обучения в соот-

Рисунок 5.6

Количество студентов участвовавших в программе мобильности за счет средств госбюджета, 2014-2015 гг., чел.

● Бакалавриат
● Магистратура

ИСТОЧНИК: ЦЕНТР БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА И АКАДЕМИЧЕСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ МИНИСТЕРСТВА ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ветствие с международными стандартами.

Согласно Декларации Совета Европы (1992 г.) в мировом образовательном пространстве 12-летнее среднее образование реализуется в 136 странах, в том числе в таких развитых странах как США, Япония, Германия, Франция и т.д. Из стран СНГ выбрали 12-летний срок обучения Беларусь, Украина, Узбекистан и страны Балтии [13].

С целью перехода с 1 сентября 2016 года на 12-летнее обучение для 1-х классов во всех школах страны разработаны 24 учебные программы начальной школы, 84 учебные программы основной и старшей школы, подготовлено 22 методических пособия и 31 рекомендация для учителей общеобразовательных школ [14].

Как показывают результаты социологического исследования «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», проведенного во 2 квартале 2016 года научно-исследовательским центром «Молодежь», переход на 12-летнее образование поддерживает 21% опрошенной молодежи. Суммарный показатель поддержки составляет 37,1%. Не поддерживают переход на 12-летнее образование 58,6% от основной категории молодежи и 65% от категории NEET (молодежь, не работающая и не учащаяся).

Своевременной инновацией в системе образования Казахстана является введение полиязычного образования. Актуальность данного новшества определяется всеобщей мировой тенденцией к интеграции в экономической, культурной и политической сферах. Полиязычное образование направлено на подготовку высококвалифицированных, конкурентоспособных специалистов различных специальностей, обладающих языковой компетенцией на основе параллельного овладения казахским, русским и английским языками, мобильных в международном образовательном пространстве и на рынке труда, способных к межкультурной коммуникации.

С 2016-2017 учебного года начался поэтапный переход на обновленное содержание образования, который планируется завершить к 2019 году. Начиная с 2019 года в основной школе предусмотрено изучение истории Казахстана на казахском языке, Всемирной истории на русском языке, независимо от языка обучения в школе. В старшем звене (10,11, 12 классах) с 2019 года предполагается преподавание на английском языке 4 предметов - химии, физики, информатики и биологии. Во всех школах, помимо казахского языка, «История Казахстана» в старших классах будет преподаваться на казахском языке.

Планируется, что к концу 2016 году специальные курсы повышения квалификации пройдут более 90 тысяч учителей, из которых 67 тысяч - по обновленному содержанию образования. Четырехмесячные языковые курсы английского языка в 2016 году долж-

ны закончить более 600 учителей по таким школьным предметам как биология, химия, физика и информатика.

Успешным примером практической реализации казахстанской модели полиязычного образования являются Назарбаев Интеллектуальные школы и Назарбаев Университет, преподавание в котором ведется на английском языке. Обучение в этих передовых образовательных центрах открывает для казахстанской молодежи дополнительные перспективы интеллектуального и профессионального роста.

В 2015 году осуществлен первый выпуск 594 молодых высококвалифицированных специалистов (446 бакалавров и 148 магистров).

В рамках социологического исследования «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», проведенного во 2 квартале 2016 года научно-исследовательским центром «Молодежь» было определено отношение молодежи Республики Казахстан к введению полиязычия. По поводу преподавания школьных предметов на трех языках мнения молодежи разделились. Половина опрошенных основной категории молодежи (49,1%) поддерживает данное нововведение, среди опрошенных категории NEET поддержку проявили 52,3% опрошенных. Данные показывают, что половина современной казахстанской молодежи поддерживает реформу по введению принципа полиязычия в систему образования, однако должно настораживать, что приблизительно таким же числом молодежи эта реформа в данный момент не принимается.

В республике Казахстан действует сеть «Назарбаев Интеллектуальные школы», уникальная площадка для введения инноваций, своеобразный локомотив всей казахстанской системы образования. «Назарбаев Интеллектуальные школы» (НИШ) представляют собой экспериментальные площадки для апробации и последующего внедрения признанных международных образовательных программ.

На базе НИШ осуществляются исследование, анализ, апробация, внедрение и реализация современных моделей образовательных программ. На конец 2015 года в 20 Интеллектуальных школах обучалось 13448 учащихся. Из них 818 человек – учащиеся 1-6 классов и 12630 – учащиеся 7-12 классов. Количество обучающихся в НИШ в 2015-2016 учебном году было на 2002 ученика больше, чем в предыдущем. Из двадцати школ 10 осуществляют деятельность по физико-математическому направлению, 9 — по химико-биологическому направлению, одна - школа Международного Бакалавриата [15].

Таким образом, мы видим, что за годы функционирования НИШ увеличивается количество обучающихся и расширяется число регионов, в которых действуют подобные школы.

В связи с принятием Государственной программы развития образования с 2011–2012 учебного года, в Казахстане была введена внешняя оценка учебных достижений (ВОУД) — один из видов мониторинга качества обучения, независимого от организаций управления образованием.

В 2015 году ВОУД проводился с 9 по 14 ноября в 5 потоках на базе 46 вузов. Из числа 55093 заявленных в процедуре приняли участие 49654 студента. Из них на очной форме обучения обучался 46631 человек, на заочной — 3023 человека. В 2015 году общий средний балл ВОУД по республике составил 79 из 200 возможных баллов (в 2014 г. — 81 балл); с казахским языком обучения 78, с русским — 80,8 [16].

Для обеспечения эффективности системы оценки качества высшего образования в Казахстане в 2015 году продолжилась работа по внедрению национальной модели аккредитации вузов. Казахстан стал правительственным членом Европейского реестра обеспечения качества образования. В Национальный реестр аккредитационных органов входят 10 аккредитационных агентств, в том числе 2 из Казахстана и 8 зарубежных (3 — из Германии, 1 — из Австрии, 3 — из США, 1 — из Великобритании).

В Национальный реестр 1 входят 10 аккредитационных агентств: 2 казахстанских (НКАОКО, НААР) и 8 зарубежных агентств из Европы и США (ACQUIN, ASIIN, FIBAA, AQ Austria, ABET, ACBSP, MSA-CESS, IMAREST).

Национальную институциональную аккредитацию в Казахстане проводят два агентства Независимое агентство аккредитации и рейтинга (НААР) и Независимое казахстанское агентство по обеспечению качества в образовании (НКАОКО).

По данным Центра Болонского процесса и академической мобильности Министерства образования и науки Республики Казахстан в 2015 году институциональную аккредитацию в национальных аккредитационных агентствах прошли 72 вуза, что составляет 64,2% от общего количества вузов из них: национальных вузов-8 (88%); государственных вузов-29 (93,5%); акционированных-14 (93,3%); международный-1 (100%); частные-20 (36,3%).

В НКАОКО институциональную аккредитацию прошли 46 казахстанских вузов из них: национальных-4; государственных-16; акционированных-10; частных-15; международных-1; в НААР 26 вузов из них: национальных-4; государственных-13; акционированных-4; частных-5.

Согласно новой Государственной программе развития образования и науки на 2016-2019 годы, в Казахстане в 2015 году продолжилось развитие исследовательских университетов. Идея создания исследовательских университетов в Казахстане является логическим продолжением курса Главы государства по формированию инновационной экономики. Ее

воплощение в жизнь будет способствовать освобождению страны от экспортно-сырьевой зависимости и обеспечению высокой динамики роста в перерабатывающих, интеллектуально ориентированных и наукоемких отраслях. Первым примером исследовательского университета в Казахстане является «Назарбаев Университет». Это вуз международного уровня, созданный по инициативе Президента с целью интеграции образования, науки и производства, создания эффективной академической среды и условий для вхождения отечественных научных структур в мировое научное пространство [17].

В соответствии с Постановлением Правительства Республики Казахстан №1330 от 19 декабря 2014 года «О вопросах создания некоммерческого акционерного общества «Казахский национальный исследовательский технический университет имени К.И. Сатпаева» приказом Министра образования и науки №6 от 12 января 2015 года утвержден План мероприятий по созданию НАО «КазННТУ». В новой организационной структуре сосредоточены десятки учебных и исследовательских институтов, более 1000 ученых - академиков, докторов и кандидатов наук. Круг решаемых ими актуальных научно-технических проблем включает производство наноструктурных материалов со специальными физико-механическими свойствами; внедрение в производство инновационной технологии добычи и переработки руд цветных металлов; разработку принципиально новой технологии увеличения нефтеотдачи пластов и многое другое. Президент Казахстана поставил задачу создать на базе нового университета крупнейший научно-исследовательский центр, подчеркнув, что в нынешних условиях экономика страны нуждается в высококвалифицированных кадрах, особенно инженерно-технического профиля

Положительным фактом выступает рост количества школ для одаренных детей, на 2016 год функционируют 122 школы, составляющие сеть школ «Дарын».

Значительная работа с несовершеннолетними детьми-сиротами и детьми, оставшимися без попечения родителей, проведена Комитетом по охране прав детей Министерства образования и науки Республики Казахстан. Сеть организаций образования для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, за 9 месяцев 2016 года сократилась на 4 учреждения. За 9 месяцев 2016 года в семьи было устроено на 38% больше детей — сирот, чем за весь 2015 год.

Доступность образования в Республике Казахстан гарантирована для всех слоев населения, в том числе для детей с ограниченными возможностями. Это выражается в функционировании 100 специальных школ, 38 специальных детских садов, 55 психоло-

го-медико-педагогических консультаций, 142 кабинетов психолого-педагогической коррекции, 13 реабилитационных центров, 734 логопедических пунктов для детей с ограниченными возможностями.

Средние показатели ЕНТ за последние 5 лет неуклонно растут: с 70,9 баллов в 2012 году до 81,2 баллов в 2016 году.

В 2015 году наблюдается рост числа организаций дополнительного образования на 20% по сравнению с 2013 годом (с 680 до 860).

В 2016-2017 учебном году в стране начался поэтапный переход на обновленное содержание образования, связанные с инновациями в системе образования Республики Казахстан (переходом на 12-летнее школьное образование, введение полиязычного образования).

Система технического и профессионального образования в Казахстане демонстрирует устойчивое развитие, что выражается в увеличении количества организаций технического и профессионального образования в сравнении с предыдущим годом на 12 единиц или на 1,5 %.

Высшую школу Казахстана представляют 125 вузов.

Динамика контингента студентов вузов характеризуется снижением, что объясняется рядом объективных обстоятельств: демографической ситуацией, сокращением числа высших учебных заведений, сокращением количества участников ЕНТ и др.

Анализ статистической информации позволяет сделать вывод о том, что за 10 лет в Казахстане наблюдается сокращение доли обучающихся на русском языке в средних учебных заведениях на 7,3%. В свою очередь доля обучающихся на казахском языке стабильно увеличивается (на 7,4%). Данная тенденция характерна для всех уровней образования и связана с разными обстоятельствами: увеличением доли населения казахской национальности в общей структуре населения, внедрением программ по развитию полиязычного образования.

Казахстанская система обеспечения качества формального образования является одним из приоритетов в реформировании всех ступеней образования Казахстана. Так, в системе высшего образования преобладает дневная форма обучения (78%). Что в свою очередь актуализирует вопрос неформального образования, развития навыков получения образования на протяжении всей жизни и поднимает вопрос о необходимости внесения дополнений в казахстанское образовательное законодательство, в сферу регулирования неформального образования, как составной части единой системы образования на протяжении всей жизни.

Соотношение количества грантов магистратуры к грантам бакалавриата соответствует мировой структуре вузовского контингента (1:5).

Рисунок 5.8
Отношение молодежи Республики Казахстан к введению полиязычия в школе, %

ИСТОЧНИК: РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Внедрена национальная модель аккредитации вузов. В 2015 году институциональную аккредитацию в казахстанских аккредитационных агентствах прошли 72 высших учебных заведений

В системе послевузовского образования преобладает численность обучающихся по программе магистратуры, 72,3% из них обучаются по научно-профильному направлению. Одинакова популярность специальностей для обучающихся в магистратуре и в докторантуре: наиболее популярными являются: социальные науки, экномики и бизнес, технология и технические науки, образование.

Казахстанские высшие учебные заведения представлены в мировых рейтингах. Высокое место казахстанских вузов в глобальном рейтинге — это вклад и в формирование соответствующего имиджа страны, и в улучшение ее позиций по ряду других важных показателей (индексу развития человеческого потенциала, конкурентоспособности страны и др.). В 5000 лучших вузов мира входит пять казахстанских вузов.

В республике активно реализуются программы академической мобильности обучающихся, основная цель которых заключается в: возможности получения дополнительного профессионального опыта в период прохождения стажировок, знакомство с учебными программами зарубежных университетов, заключении новых договоров с зарубежными вузами по реализации совместных образовательных программ.

Приоритетом высшего и послевузовского образования Казахстана обозначено триединство образования, науки и производства. Создан исследовательский вуз - Казахский национальный исследовательский технический университет имени К.И. Сатпаева. Здесь сформирован пул ведущих ученых страны, выполняющих фундаментальные и прикладные научно-образовательные исследования.

Флагманом глобального образования и научных открытий стала автономная организация образования «Назарбаев Университет». В инженерных школах вуза успешно функционируют инновационные образовательные и научные проекты. В 2015 году Университет перешел знаковый рубеж. Осуществлен первый выпуск 594 молодых высококвалифицированных специалистов (446 бакалавров и 148 магистров).

5.2 МОЛОДЕЖЬ В НАУКЕ: ПЕРСПЕКТИВЫ И ИНИЦИАТИВЫ

За последние несколько лет в науке Казахстана произошли существенные изменения. Современное состояние института науки характеризуется переходом к новой модели управления наукой и внедрением новых механизмов финансирования науки в соответствии с Законом Республики Казахстан «О науке» от 18 февраля 2011 года № 407-IV.

До 2014 года в Казахстане постепенно проходил процесс стабилизации ситуации с кадровым потенциалом сферы науки, и наметилась тенденция к постоянному росту количества научных сотрудников. С 2012 года по 2014 год доля научных сотрудников увеличилась в 1,2 раза. На 2015 г. количество научных работников в республике было равно 24735 человек.

За последнее время наблюдается увеличение притока молодежи в науку. По данным Комитета статистики Министерства национальной экономики Республики Казахстан в 2015 году количество работников, выполнявших научные исследования в возрасте до 35 лет увеличилось в 1,2 раза по сравнению с 2012 годом (в 2012 году - 7762 человек, в 2015 году - 9 008 человек). Значительными стимулами для ученых стали Государственная премия в области науки и техники, 6 именных премий Министерства образования и науки Республики Казахстан, государственные научные

стипендии (50 для молодых и 25 для выдающихся ученых). За последние годы увеличился объем финансирования научных исследований. Если в 2011 году на развитие науки государством было выделено 26,8 млрд. тенге, то в 2012 году этот показатель был равен 46,3 млрд. тенге. В последующие два года объем финансирования научных исследований в Казахстане сохраняется с тенденцией к увеличению.

Согласно данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, в 2015 году внутренние затраты на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы по сравнению с прошлым годом увеличились на 4,5% и составили 69302,9 млн. тенге. Доля затрат на прикладные исследования в общем объеме внутренних затрат составила 53,3%, фундаментальные исследования — 22,9% и опытно-конструкторские разработки — 23,8%.

Анализ деятельности научных организаций Казахстана показал, что приоритетным направлением научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ являются исследования в области инженерных разработок и технологий, удельный вес которых в общей сумме внутренних затрат на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы составил 42,7%. Затраты на исследования в области естественных наук занимают 36,6%, исследования в области сельскохозяйственных наук — 11,0%, медицинских наук — 3,9%, гуманитарных наук — 4,6%, социальных наук — 1,2%.

Численность работников, выполняющих научные исследования и разработки, на конец 2015 года в возрасте до 25 лет составила 2 636 человек, в возрасте от 25 до 34 лет — 6372 человека. Из них специалисты-исследователи в возрасте до 25 лет составили 1486 человек, от 25 до 34 лет — 4 928 человек. 428 человек в возрасте до 25 лет имеют ученую или академическую степень, в возрасте от 25 до 34 лет — 2882 человека [19].

Сегодня для молодых ученых Казахстана обеспечен доступ к мировым информационным ресурсам, подписаны лицензии и соглашения с крупнейшими зарубежными компаниями и издательствами (Thomson Reuters, Springer, Elsevier).

Отмечается значительный рост публикационной активности казахстанских ученых в международных рейтинговых изданиях. В 2015 году количество публикаций в ведущих рейтинговых журналах мира составило 1995, из них только в Scopus (Elsevier) — 976, Web of Core Collection (Thomson Reuters) — 327 и одновременно в обеих базах — 692.

Развивается научно-техническое сотрудничество на двусторонней основе - заключено свыше 30 межгосударственных соглашений в области науки и техники с Великобританией, США, КНР, Кореей, Японией,

Египтом, Германией, Италией, Францией, Польшей, Россией, Украиной и др.

На сегодняшний день организаторы научной работы часто сталкиваются с такими проблемами, как отсутствие преемственности в научных школах, низкая инициативность молодежи, отсутствие мотивации к ведению научных изысканий. Значительное количество современных молодых людей обладают инертностью, они не склонны к проявлению инициативы. Более того, научная карьера часто ассоциируется у молодых людей с низким уровнем жизни, слабым социальным обеспечением, в общем, «неуспехом», в противовес, к примеру, работе в крупной иностранной компании [20].

Для стимулирования молодежи к научной деятельности необходимо использовать моральные, материальные и организационные формы. Из моральных методов стимулирования применяются благодарности в приказах по университету, сертификаты, грамоты, рекомендации при поступлении в докторантуру. К применяемым материальным видам стимулирования относятся именные стипендии, премии, надбавки, командировки на иногородние мероприятия и за рубеж, включение в проект «Кадровый резерв университета». В качестве организационных форм поощрения используются такие, как включение наиболее активных студентов и молодых ученых в состав оргкомитетов конференций и конкурсов, назначение их старостами потоков, заместителями заведующих кафедрами и т.д. Целенаправленное стимулирование субъектов НИР

способствует творческому подходу и их карьерному росту [21].

С целью мотивирования молодежи к раскрытию своих интеллектуальных способностей в сфере науки при высших учебных заведениях Казахстана действуют «Советы молодых ученых», являющиеся общественным органом при руководстве научных организаций и высших учебных заведений, в рамках которых осуществляется привлечение молодых ученых к решению вопросов развития науки и техники. Данные организации содействуют профессиональному росту научной молодежи, активному участию молодых ученых в фундаментальных и прикладных исследованиях и объединению усилий молодых ученых для решения актуальных научных проблем и приоритетных научных задач [22].

За последнее время наблюдается увеличение притока молодежи в науку. Увеличился объем финансирования научных исследований. В 2015 году внутренние затраты на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы по сравнению с прошлым годом увеличились на 4,5% и составили 69302,9 млн.тенге.

Анализ деятельности научных организаций Казахстана показал, что приоритетным направлением научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ являются исследования в области инженерных разработок и технологий, удельный вес которых в общей сумме внутренних затрат на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы составил 42,7%.

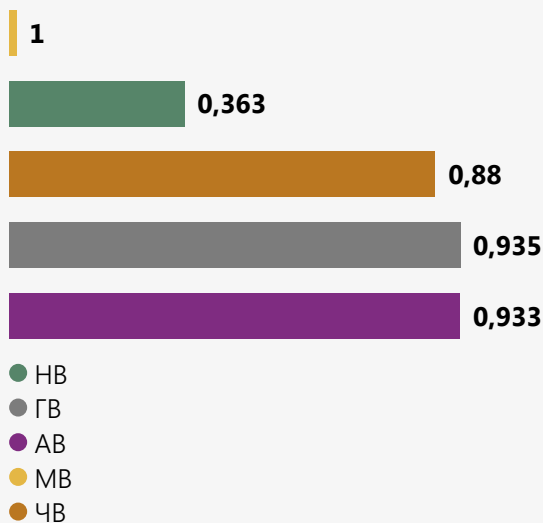
Отмечается значительный рост публикационной активности казахстанских ученых в международных рейтинговых изданиях. В 2015 году количество публикаций в ведущих рейтинговых журналах мира составило 1995, из них только в Scopus (Elsevier) — 976, Web of Core Collection (Thomson Reuters) — 327 и одновременно в обеих базах — 692.

Развивается научно-техническое сотрудничество на двусторонней основе — заключено свыше 30 межгосударственных соглашений в области науки и техники с Великобританией, США, КНР, Кореей, Японией, Египтом, Германией, Италией, Францией, Польшей, Россией, Украиной и др.

5.3 МЕЖДУНАРОДНАЯ СТИПЕНДИАЛЬНАЯ ПРОГРАММА «БОЛАШАК» - ВОЗМОЖНОСТЬ ДЛЯ РАСКРЫТИЯ ПОТЕНЦИАЛА МОЛОДЕЖИ

Существенным вкладом в развитие человеческого капитала страны стала реализация международной стипендии Президента Республики Казахстан «Болашак», дающей возможность одаренным молодым

Рисунок 5.9
Институциональная аккредитация
в разрезе вузов

ИСТОЧНИК: АО «ЦЕНТР МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОГРАММ»

Таблица 5.7 Категории обучающихся в НИШ в 2015 году, чел.

Категории обучающихся	Количество учащихся, чел.
Дети из неполных семей	2103
Дети из многодетных семей	1501
Родители-пенсионеры	238
Оба родителя безработные	1166
Родители-инвалиды	244
Дети под опекой	34
Дети-инвалиды	33
Дети из сельской местности	1285
Дети из малых городов, районных центров	1650

ИСТОЧНИК: ГОДОВОЙ ОТЧЕТ АВТОНОМНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ «НАЗАРБАЕВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ШКОЛЫ» - 2015[16].

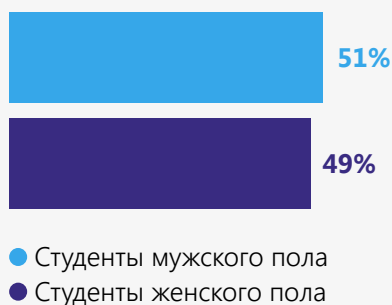
казахстанцам получить образование в лучших университетах мира.

С 2015 года доступ к программам зарубежной магистратуры и докторантуры получили претенденты с казахстанской степенью магистра и доктора. В учебный процесс отечественных вузов, ориентированных на подготовку кадров для индустриализации страны, интегрирована новая программа подготовки докторантов — Split PhD. Запущен процесс локализации языковой подготовки в Казахстане, с 2015 года обучение языку ведется по модели «6+6», 6 месяцев — в стране, 6 месяцев — за рубежом.

За годы реализации международная стипендия «Болашак» была присуждена 11126 казахстанцам для обучения в 200 лучших вузах 33 стран мира [23].

По состоянию на 1 июня 2016 года обучение в рамках программы «Болашак» проходит 948 стипендиатов в возрасте от 18-29 лет, из них 483 представителя мужского пола и 465 - женского. Стипендиаты обучаются в высших учебных заведениях 24 стран мира, среди которых: Великобритания, США, Канада, ФРГ, Франция, Швейцария, Российская Федерация, Южная Корея, Япония и др.

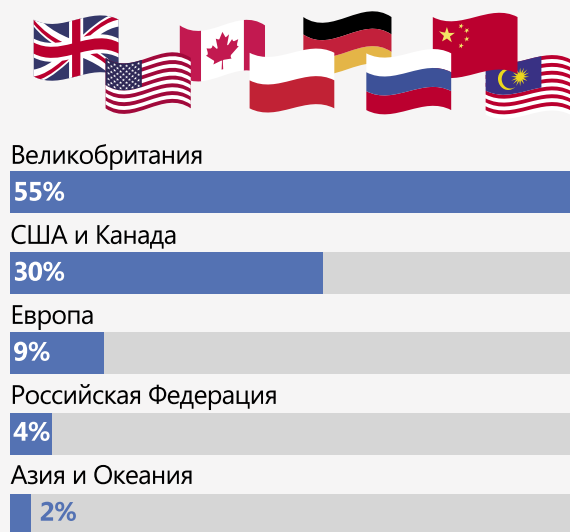
Рисунок 5.10
Распределение стипендиатов программы «Болашак» по полу, %

ИСТОЧНИК: АО «ЦЕНТР МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОГРАММ»

На 2016 год наибольшее число стипендиатов программы «Болашак» обучается в вузах Великобритании — 55%, США и Канады — 30%, странах континентальной Европы — 9%, Азии и Океании — 2%, Российской Федерации — 4%.

Рисунок 5.11
Распределение стипендиатов программы «Болашак» по странам обучения, 2016 год, %

ИСТОЧНИК: АО «ЦЕНТР МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОГРАММ»

По состоянию на 1 июня 2016 года языковую подготовку проходят 233 человека в возрасте от 18-29 лет, что составляет 25% от всех обучающихся стипендиатов на языковых курсах.

Всего на обучении находится 1516 стипендиатов, из них 948 — в возрасте от 18 до 29 лет, что составляет 62,5% от всех претендентов.

Среди претендентов в возрасте от 18 до 29 лет наиболее популярными специальностями являются: «Информационные технологии и системы», «Государственная политика; Политология», «Нефтегазовое дело», «Экономика. Финансы. Бухгалтерский

учет и аудит; Оценка», «Архитектура. Строительство. Градостроительство», «Энергетика», «Общественное здравоохранение», «Журналистика. Связи с общественностью», «Право», «Международные отношения», «Управление в сфере образования».

За годы реализации международная стипендия «Болашак» была присуждена 11 126 казахстанцам для обучения в 200 лучших вузах 33 стран мира.

С 2015 года доступ к программам зарубежной магистратуры и докторантуры получили претенденты с казахстанской степенью магистра и доктора.

В учебный процесс отечественных вузов, ориентированных на подготовку кадров для индустриализации страны, интегрирована новая программа подготовки докторантов - SplitPhD.

По состоянию на 1 июня 2016 года обучение в рамках программы «Болашак» проходит 948 стипендиатов в возрасте от 18-29 лет.

На 2016 год наибольшее число стипендиатов программы «Болашак» обучается в вузах Великобритании — 55%, США и Канады — 30%, странах континентальной Европы — 9%, Азии и Океании — 2%, Российской Федерации — 4%.

Система «Болашак» продолжает развиваться. Вместе с тем, с каждым годом условия для поступления становятся все более серьезными, что необходимо для обеспечения конкурентоспособности молодых специалистов. Особое внимание уделяется подготовке специалистов по наиболее актуальным и востребованным сферам профессиональной деятельности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Указ Президента Республики Казахстан №205 от 1 марта 2016 г. «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016—2019 годы». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://control.edu.gov.kz/sites/default/files/gpron_ukaz_ot_1.03.2016_no2015_1.pdf(27.08.2016)
2. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «Общеобразовательные школы в Республике Казахстан на начало 2015/16 учебного года (По административным данным Министерство образования и науки Республики Казахстан)». Серия 23 «Социальная сфера». [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://stat.gov.kz/faces/>

- wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.).
3. Основные итоги в сфере охраны прав детей за 2015 год и приоритеты деятельности на 2016 год. Отчет Комитета по охране прав детей. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.bala-kkk.kz/sites/default/files/upload/files/%20%D0%B7%D0%B0%202015%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB.pdf> (19.09.2016г.)
4. Сеть организаций образования для одаренных детей. Официальный сайт РНПЦ «Дарын». [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://daryn.kz/blogs/fromorg/4/11> (17.09.2016г.)
5. Национальный доклад «Молодежь Казахстана 2015». Астана: НИЦ «Молодежь». - 2015. — 141 с.
6. Республиканское августовское педагогическое совещание работников образования Республики Казахстан. Панельная сессия «Тенденции и перспективы развития специального и инклюзивного образования в условиях обновления содержания». [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://edu.gov.kz/ru/news/respublikanskoe-avgustovskoe-pedagogicheskoe-soveshchanie-rabotnikov-obrazovaniya-respubliki> (16.09.2016г.)
7. Информация об итогах проведения ЕНТ 2016 года. Официальный сайт Министерство образования и науки Республики Казахстан Республики Казахстан. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://edu.gov.kz/ru/news/informaciya-ob-itogah-provedeniya-ent-2016-goda> (16.09.2016г.)
8. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2016-2017 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. Астана: НАО имени И. Алтынсарина. - 2016. - 277с.
9. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «Техническое и профессиональное образование в Республике Казахстан на начало 2015/16 учебного года». Серия 23. «Социальная сфера». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.)
10. Бюллетень Комитета по статистике Ми-

- нистерства национальной экономики Республики Казахстан «Высшие учебные заведения Республики Казахстан на начало 2015/16 учебного года». Серия 23. «Социальная сфера». [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.)
11. Стратегический план Министерства образования и науки Республики Казахстан на 2014-2018годы.
 12. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «О послевузовском образовании в Республике Казахстан на начало 2015/16 учебного года». Серия 13. «Социальная сфера». [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.)
 13. Ерболат Досаев рассказал на брифинге ЦК Координации Планации «100 конкретных шагов». Официальный интернет-ресурс Министерства национальной экономики Республики Казахстан. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://economy.gov.kz/ru/news/detail.php?ELEMENT_ID=69434 (19.09.2016г.)
 14. Концепция 12-летнего среднего образования Республики Казахстан. Проект. Астана: НАО имени И. Алтынсарина. - 2010. - 24с.
 15. Годовой отчет автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы» - 2015. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://nis.edu.kz/ru/about/reports/?id=4865> (10.09.2016г.)
 16. Об итогах ВОУД 2015 года в вузах республики. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://control.edu.gov.kz/ru/ob-itogah-voud-2015-goda-v-vuzah-respubliki> (19.09.2016г.)
 17. Бекишев К. Инновации в системе образования Республики Казахстан // Естественнонаучное образование: вызовы и перспективы. Под общей ред. академика В.В. Лунина и проф. Н.Е. Кузьменко. М.: Издательство Московского университета, 2013. - с.36-53.
 18. Нурмагамбетов А.А. Опыт казахстанских вузов в области реализации международной кредитной мобильности // «Международная кредитная мобильность: управление, финансирование, признание результатов и обеспечение качества» г. Алматы, 14-15 апреля 2016г.
 19. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «Научно-техническая деятельность в Республике Казахстан» за 2015 год. Серия 17. «Наука и инновации». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersScience?_afLoop=344568548_5792725#%40%3F_afLoop%3D3445685485792725%26_adf.ctrl-state%3D1atw93q72d_30 (19.09.2016 г.)
 20. Мартюшев Н.В. Научная работа студентов и молодых ученых в институте физики высоких технологий ТПУ. Перспективы, проблемы, пути решения /Н.В. Мартюшев //Фундаментальные исследования. — № 9 (часть 1). — С.103.
 21. Бекбусинова Г.К., Айбасова А.М. Роль научной молодежи в развитии инновационной науки республики Казахстан. Вестник Актюбинского университета им. С.Баишева, 2014г.
 22. Жансаутова К.С., Тажибаева Г.Д. Молодежь и наука: отношения и социальные ожидания // Евразийский Национальный ун-т им. Л.Н. Гумилева. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://repository.enu.kz/bitstream/handle/data/10726/molodezh-i-nauka.pdf?sequence=1> (19.09.2016)
 23. История программы Болашак // Оф. сайт АО «Центр международных программ» Министерство образования и науки Республики Казахстан Республики Казахстан. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://bolashak.gov.kz/ru/o-stipendii/istoriya-razvitiya.html> (19.09.2016)

Социально- экономическое положение молодежи

ГЛАВА 6

6.1 УЧАСТИЕ МОЛОДЕЖИ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ СТРАНЫ

Социально-экономическое развитие является основой функционирования любого государства. Под социально-экономическим развитием государства подразумевают увеличение нравственного, интеллектуального, генетического, экологического и демографического потенциала страны. Одним из важнейших факторов функционирования и развития современного общества является молодежь, которая, составляя примерно пятую часть населения страны, играет большую роль в социальных переменах и в реализации курса реформ.

Рисунок 6.1— Занятая молодежь в возрасте 15-28 лет по видам экономической деятельности, 2 квартал 2016 г. (тыс.человек)

Занято в экономике, всего	2178,4
Сельское, лесное и рыбное хозяйство	337,1
Промышленность	245,0
Горнодобывающая промышленность и раз- работка карьеров	58,1
Обрабатывающая промышленность	136,6
Электроснабжение, подача газа, пара и воз- душное кондиционирование	36,3
Водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов	14,0
Строительство	198,4
Оптовая и розничная торговля; реМини- стерство образования и науки Республики Казахстант автомобилей и мотоциклов	347,6
Транспорт и складирование	136,2
Услуги по проживанию и питанию	47,7
Информация и связь	58,4
Финансовая и страховая деятельность	70,5
Операции с недвижимым имуществом	26,3
Профессиональная, научная и техническая деятельность	76,0
Деятельность в области административного и вспомогательного обслуживания	65,7
Государственное управление и оборона; обязательное социальное обеспечение	147,5
Образование	231,6
Здравоохранение и социальные услуги	89,1
Искусство, развлечения и отдых	45,6
Предоставление прочих видов услуг	56,0
Деятельность домашних хозяйств, нанимаю- щих домашнюю прислугу и производящих то- вары и услуги для собственного потребления	-
Деятельность экстерриториальных организа- ций и органов	-

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 6.2— Участие молодежи в государственном управлении, посредством осуществления трудовой деятельности в государственных органах, структурах, исполнении должностных полномочий

Регион	Госслужа- щие до 29 лет	до 29 лет (%)
г. Астана	284	34,8
г. Алматы	446	32,4
Акмолинская	745	23,6
Актюбинская	732	29,4
Алматинская	1034	25,9
Атырауская	367	23,8
Восточно-Казахстанская	919	23
Жамбылская	526	20,5
Западно-Казахстанская	627	26,4
Карагандинская	859	25,5
Костанайская	831	24
Кызылординская	329	16,7
Мангистауская	353	31,3
Павлодарская	677	24
Северо-Казахстанская	680	25,5
Южно-Казахстанская	1139	25,7
Итого	10548	25

ИСТОЧНИК: АГЕНТСТВО РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ПО ДЕЛАМ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ

На сегодняшний день, согласно статистическим данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, сферы деятельности, где молодежь представлена в наибольшей степени это оптовая и розничная торговля, ремонт автомобилей и мотоциклов (16%), сельское, лесное и рыбное хозяйство (15,5%), промышленность (11,2%), а также сфера образования (10,6%) (рис.6.1).

Что касается участия молодежи в государственном управлении, посредством осуществления трудовой деятельности в государственных органах, структурах, исполнении должностных полномочий, то оно находится на невысоком уровне. Особенно актуален этот вопрос в таких областях как Костанайская (24%), Павлодарская (24%), Атырауская (23,8%), Акмолинская (23,6%), Восточно-Казахстанская (23%), Кызылординская (16,7%) (рис. 6.2).

Согласно данным Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы и противодействию коррупции на 1 января 2016 года в корпусе «А» (Политические государственные служащие) представлено всего 2 человека из числа молодежи. Основная часть молодежи, работающая на государ-

Рисунок 6.3 — Динамика представленности молодежи в сфере государственной службы

	2013	2014	2015	2016
Корпус А	90	2	4	2
Корпус В	21 856	22 304	22 937	10546

ИСТОЧНИК: АГЕНТСТВО РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ПО ДЕЛАМ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ

ственной службе, представлена в корпусе «Б» (Административные государственные служащие) — 10 546 человек (рис. 6.3).

При этом если рассматривать данные в динамике, видно, что доля молодежи в числе государственных служащих сократилась более чем в два раза.

Причиной выступают процессы формирования новой модели государственной службы и общее сокращение численности политических служащих, о чем было декларировано в Стратегии развития Республики Казахстан «Казахстан — 2050».

Тем не менее, несмотря на уменьшение доли мо-

лодежи, работающей на государственной службе, значимость этой сферы занятости для молодежи, ее привлекательность по-прежнему является высокой.

Большая роль для включения молодежи в социально-экономическое развитие страны отводится реализации проектов, ориентированных на молодежь. В их числе «Жасыл ел», проект «С дипломом — в село!», «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», а также «Молодежный кадровый резерв» (рис. 6.5).

Наиболее известен среди казахстанской молодежи проект «Жасыл ел», в рамках которой, прежде всего, преследуется цель патриотического воспитания молодого поколения, привитие бережного отношения к природе. За годы реализации проекта «Жасыл ел» трудовое воспитание получило 241034 молодых людей. Молодежные бригады работают не только в городах, но и очищают леса после пожаров [1] (рис.6.6).

В рамках второго по известности среди молодежи проекта «С дипломом в село!» с начала проекта 46 тысяч человек переехали жить и работать в сельскую местность. Все они получили подъемные посо-

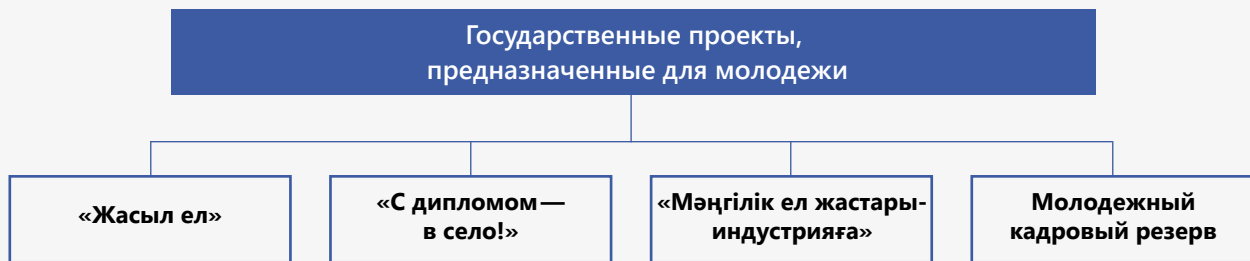
Рисунок 6.4 — Участие молодежи в государственном управлении, посредством осуществления трудовой деятельности в государственных органах, структурах, исполнении должностных полномочий

	Политические	Корпус «А»	Корпус «Б»	Корпус «Б» (доля)	Акимы областей, столицы и города республиканского значения, их первые заместители и заместители	Акимы городов являющихся административными центрами областей	Акимы городов областного значения	Заместитель акимов районов, районов в городе и городов областного значения (Е-1)	Акимы городов районного значения, сел, поселков, сельских округов (Е-Р-1)	Заместитель акима (Е-Г-1)
г. Астана	0	1	283	35,33	0	0	1	1	0	0
г. Алматы	0	0	446	32,84	0	0	0	0	0	0
Акмолинская обл.	0	0	745	23,79	0	0	0	2	9	5
Актюбинская обл.	0	0	732	29,68	0	0	0	0	6	3
Алматинская обл.	0	0	1034	26,13	0	0	0	0	9	13
Атырауская обл.	0	1	366	24	0	0	1	0	4	3
Восточно-Казахстанская обл.	0	0	919	23,11	0	0	0	1	6	3
Жамбылская обл.	0	0	526	20,68	0	0	0	0	1	2
Западно-Казахстанская обл.	0	0	627	26,69	0	0	0	0	5	1
Карагандинская обл.	0	0	859	25,76	0	0	0	2	5	2
Костанайская обл.	0	0	831	24,21	0	0	0	1	9	2
Кызылординская обл.	0	0	329	16,89	0	0	0	0	1	0
Мангистауская обл.	0	0	353	31,8	0	0	0	1	2	1
Павлодарская обл.	0	0	677	24,23	0	0	0	0	6	2
Северо-Казахстанская обл.	0	0	680	0	0	0	0	10	1	
Южно-Казахстанская обл.	0	0	1139	25,86	0	0	0	4	3	8
Итого	0	2	10546	25,25	0	0	2	12	76	46

ИСТОЧНИК: АГЕНТСТВО РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ПО ДЕЛАМ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ

Рисунок 6.5 — Государственные проекты и программы, предназначенные для молодежи

бия на общую сумму свыше 9-ти млрд. тенге, почти половине выданы кредиты на приобретение жилья. В 2016 году в проекте приняли участие еще почти 6 тысяч специалистов. Реализация проекта позволила достичь определенных положительных результатов, свидетельствующих о значительном росте кадрового притока в сельскую местность по сравнению с предыдущими годами. Приток специалистов социальной сферы и АПК наблюдается во всех областях. Но наибольшее количество прибывших специалистов в Алматинской области — 5 002, ЮКО — 4 723 и ЗКО — 4 080 человек. Проект стартовал в 2009 году по поручению Главы государства.

Два других проекта, нацеленные на помощь молодым специалистам в сфере занятости «Мәңгілік ел

жастары—индустрияға» и «Молодежный кадровый резерв» не так широко известны молодым казахстанцам. Так, информированы о них чуть более трети от

Рисунок 6.7 — Проект «С дипломом в село!»

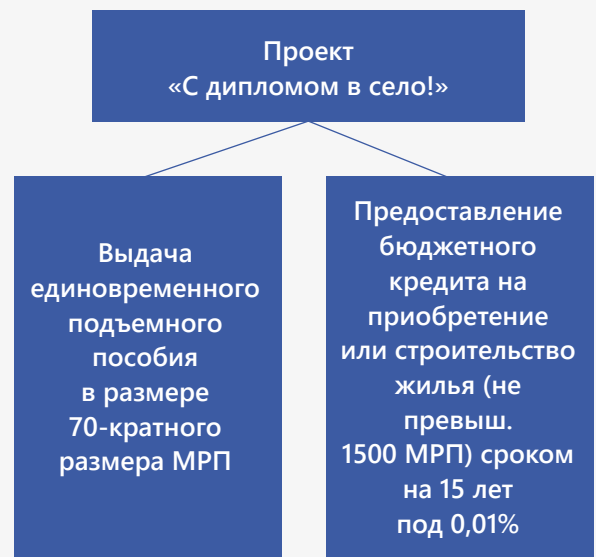

Рисунок 6.6

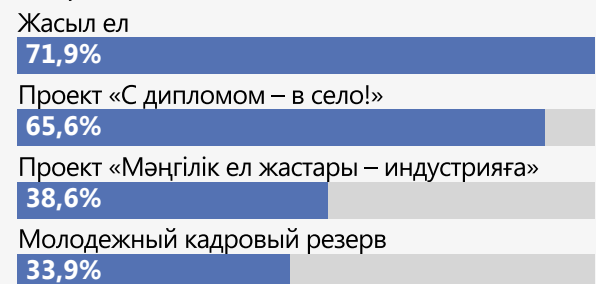
Численность бойцов молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел» в разрезе регионов на 2016 год (за счет государственного бюджета)

Область/Казахстан	Численность (чел)
Акмолинская	605
Актюбинская	2199
Алматинская	2263
г. Астана	1120
г. Алматы	1276
Атырауская	600
Восточно-Казахстанская	1 600
Жамбылская	573
Западно-Казахстанская	1225
Карагандинская	905
Костанайская	308
Кызылординская	1000
Мангистауская	1200
Павлодарская	1350
Северо-Казахстанская	434
Южно-Казахстанская	1350
ИТОГО	18008

ИСТОЧНИК: ЖАСЫЛ ЕЛ

Рисунок 6.8

Информированность молодежи о молодежных проектах ориентированных на молодых специалистов и их занятость, в %

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

общего числа молодых граждан страны (рис. 6.8) [2].

Социальный проект «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», реализация которого началась в 2014 году входит в число приоритетных задач, поставленных Главой государства Нурсултаном Назарбаевым в Стратегии «Қазақстан-2050», и обусловлен необходимостью подготовки квалифицированных кадров.

Количество вузов-участников проекта в 2015 году по сравнению с 2014 годом увеличилось с 7 до 19 и перечень специальностей — с 19 до 61. Контингент студентов в 2015 году составил 5 000 человек (рис.6.10). Самый высокий показатель обладателей грантов «Мәңгілік ел жастары — индустрияға» от общего числа поступивших пришелся на Южно-Казахстанскую и Кызылординскую области (80%). Первый выпуск ожидается в 2018 году.

Что касается целей проекта «Молодежный кадровый резерв», то ее создание также обусловлено поручением Президента «сформировать новую генерацию современных и эффективных управленцев для системы государственного управления, бизнеса и сферы общественной деятельности» из числа молодежи, которую он обозначил в 2008 году на I Съезде МК «Жас Отан» партии «Нур Отан».

За 7 лет на участие в проекте «Молодежный кадровый резерв» подали заявки свыше 13 000 молодых людей.

Так за все время реализации проекта 404 человека прошли открытый конкурсный отбор, тестирование, обучающие модули, оценку профессиональных компетенций, стажировки в различных организациях.

После прохождения стажировок в государственных органах и национальных компаниях более 40%

Рисунок 6.9— Социальный проект «Мәңгілік ел жастары — индустрияға»

Цель — обучение и последующее трудоустройство молодежи из трудоизбыточных регионов (Алматинской, Южно-Казахстанской, Жамбылской, Кызылординской и Мангистауской областей) в трудодефицитные восточный, северный и западный регионы страны.

Участникам проекта предоставляется бесплатное проживание в общежитии, питание и стипендия

Рисунок 6.10— Проект «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», 2015 год [3]

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 6.11— Проект «Молодежный кадровый резерв»

Проект «Молодежный кадровый резерв»

Цель - формированию пула современных и эффективных управленцев, мотивированных на карьерный рост, обладающих высоким уровнем развития профессиональных навыков и управленческих компетенций

Задачи:

- выявление, отбор, подготовка и обучение управленческих кадров;
- создание необходимых условий для профессионального роста молодых казахстанцев к получению новых знаний и к самосовершенствованию;
- формирование эффективной системы подготовки кадрового резерва, основанной на передовых обучающих технологиях

резервистов сменили места работы. Более половины из них перешли с районного в областной, с городско-го/областного на республиканский уровни.

По итогам реализации проекта в 2016 году в «Молодежный кадровый резерв» также были включены 16 конкурсантов (рис. 6.12).

Особое место молодежь занимает в системе социально-экономического развития, участвуя в производственных процессах, в сфере функционирования крупного бизнеса Республики Казахстан.

Так, в систему АО «НАК «Казатомпром» ежегодно трудоустраиваются молодые специалисты. Предприятия, входящие в систему АО «НАК «Казатомпром», на постоянной основе реализуют специальные программы по поддержке молодых специалистов, предусматривающие оплату работодателем проезда молодого специалиста до места работы, закрепление наставника из числа опытных работников предприятия, выплату единовременного пособия, льготные условия для получения ссуды на жилье и многое другое.

Кроме того, студентам высших учебных заведений предоставляется возможность прохождения на предприятиях производственной и преддипломной практики.

Наиболее широкая представленность молодежи обеспечена в рамках профсоюзного движения. Так, Федерация профсоюзов Республики Казахстан объе-

диняет 2 млн. 200 тыс. человек, из них молодежь до 29 лет — 545 058 человек, что составляет 25 % от общего числа членов профсоюзов. С 2010 года в Федерации профсоюзов Республики Казахстан работает Комиссия по делам молодежи. Созданы молодежные комиссии при профсоюзных органах все уровней. Генеральным Советом утверждены «Основы молодежной политики Федерации профсоюзов». Главным образом, молодежная политика концентрируется на систематизации профсоюзной работы с молодежью, конкретизации долгосрочных позиций во взаимодействии с государственными и общественными организациями по защите законных прав молодежи, пополнении рядов профсоюзов и подготовке лидеров профсоюзного движения из числа молодежи.

На сегодняшний день наблюдается рост численности молодежи в профсоюзах железнодорожников, работников здравоохранения, образования и науки, культуры, нефтегазового комплекса и других отраслях. Основой для реального улучшения профсоюзной работы с молодежью стало обучение и совершенствование подготовки профсоюзного актива. В этой связи, профсоюзной молодежи представилась возможность получить знания и практические навыки по наиболее актуальным направлениям профсоюзной работы, в том числе по правовым вопросам, коллективным переговорам, коллективным действиям, органайзингу, молодежной и гендерной политике и т.д.

В качестве передового опыта молодежных структур можно привести пример молодежного крыла профсоюзных организаций «Келешек» Костанайской, Мангистауской, Атырауской областей. За время работы молодые проактивисты провели ряд мероприятий, способствующих формированию положительного имиджа профсоюзов. Молодежный актив взял на себя большую часть информационно-пропагандистской, организационно-методической работы. Кроме того, ФПРК содействует формированию имиджа профсоюзов в молодежной среде и организации различных интересных для молодежи мероприятий (конференции, форумы, семинары-тренинги, благотворительные акции, круглые столы), информационной работы (освещение в СМИ, публикации о работе с молодежью в газете «Қазақстан кәсіподағы»).

Большое значение участию молодежи в деятельности компании уделяет национальная корпорация «Казахстан Темир Жолы». Отталкиваясь от собственной программы молодежной политики, в компании реализованы ряд конкретных шагов. В частности, за период 2012–2015 годов удельный вес работников Компании, относящихся к возрастной категории 30–35 лет, увеличился до 13%. На сегодняшний день в Компании и ее дочерних организациях работает 52 тысяч молодых работников, что составляет 36% от численности всего персонала. Из них 25,7% (13 387 чел.) за-

Рисунок 6.12 — Итоги реализации проекта Молодежный кадровый резерв

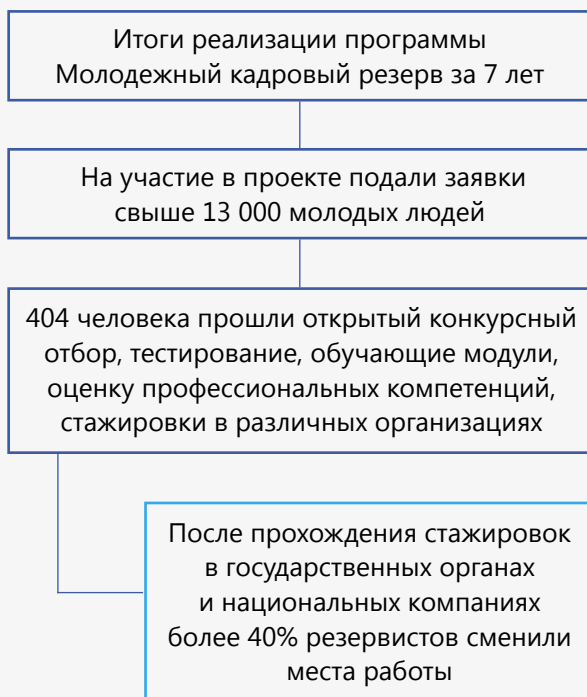
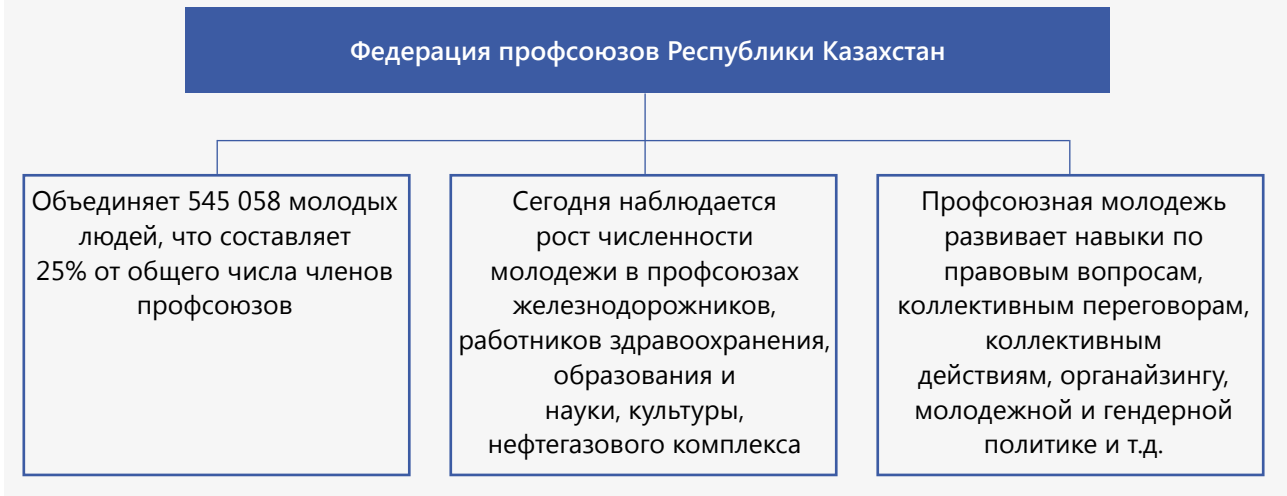

Рисунок 6.13 — Фактор участия молодежи в профсоюзном движении

нимают должности руководителей и специалистов. Доля молодежи среди рабочих составляет 74,3% (38 655 чел.). В 2016 году в рамках реализации молодежной Программы организации прошел ряд значимых молодежных мероприятий, охватывающих молодых железнодорожников в регионах страны. Кроме того, компания уделяет огромное значение социальному обеспечению работников и молодежи.

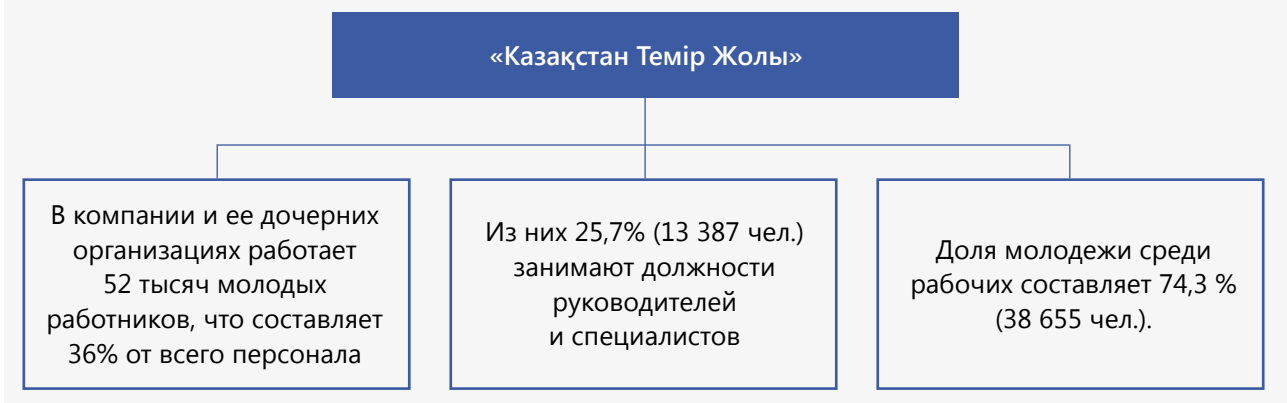
Тем не менее, несмотря на реализуемые меры, роль молодежи в социально-экономическом развитии страны на сегодняшний день не является высокой. Согласно статистическим данным большая ее часть занята в сферах деятельности, предполагающих неквалифицированный труд. В первую очередь речь идет о сфере торговли и сельского хозяйства. Таким образом, показатели молодежного рынка труда свидетельствуют о недостаточной конкурентоспособности молодых людей страны, многие из которых имеют высшее образование.

6.2 ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДА И ЗАНЯТОСТИ МОЛОДЕЖИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В рамках Стратегии «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» реализация приоритетов молодежной политики является одной из ключевых целей. Глава государства Н.А. Назарбаев отметил эффективность политики долгосрочных вложений в развитие человеческого потенциала, которая позволила сформировать нынешнее талантливое поколение молодежи.

Тем не менее, сегодня страна ставит перед собой новые масштабные задачи по социальной модернизации, форсированной инновационной индустриализации и экономической интеграции. Закрепив достижения 20 лет независимости, Казахстан намерен в третьем десятилетии XXI века уверенно продвигаться к цели — войти в число 30-ти развитых стран мира.

Рисунок 6.14 — Фактор участия молодежи в производственных процессах

В этих условиях огромная надежда и ответственность возлагаются на молодежь, которой предстоит продолжить эстафету созидательных дел старшего поколения, поднять планку национальной конкурентоспособности еще выше, обеспечить Казахстану в XXI веке процветание и мировое признание.

С первых дней независимости в Казахстане реализуются различные программы, нацеленные на обеспечение социальных прав молодежи в области образования, труда и занятости, охраны здоровья, развития творческого потенциала, создание условий для успешной социализации молодежи и формирование ценностей патриотизма.

Анализ текущей ситуации в сфере занятости молодежи Казахстана.

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан во II квартале 2016 года экономически активное население среди молодежи составило 2 274,0 тысяч человек, в том числе, занятое население 2 178,4 тысяч человек.

Уровень молодежной безработицы по стране составил 4,2%, что ниже показателя за аналогичный период 2015 года на 0,3% (в аналогичном периоде 2015 г. — 4,5%). В количественном значении численность безработной молодежи во втором квартале 2016 года составила 95,6 тыс. человек.

Жизненный успех и карьерный рост, несомненно, являются одними из важнейших потребностей молодежи. По результатам социологического исследования, проведенного НИЦ «Молодежь» были определены факторы необходимые, по мнению молодежи для достижения успеха и карьерного роста. Данные факторы, из числа предложенных опрошенными можно разделить на две группы. В первую группу входят интернальные факторы, т.е. зависящие от самого человека: хорошее образование (60,6%), высокая квалификация, профессиональная подготовка (48,3%), знание языков (31,8%), юридическая грамотность (19,8%) и т.д.

Во вторую группу отнесены экстернальные факторы, зависящие от внешних обстоятельств: связи и знакомства (22,2%), богатые родители (18,4%), везение (10,9%), привлекательная внешность (6,5%) и пр.

Примечательно, что чаще всего молодыми людьми выбирались варианты ответа из первой группы, следовательно, респонденты осознают, что для жизненного и карьерного успеха необходим собственный труд и усилия, а не иждивенческий настрой (рис. 6.15).

Препятствия трудоустройству молодежи преимущественно создают отсутствие опыта работы (47,7%), низкая заработная плата (37,4%), отсутствие рабочих мест в районе проживания (30,3%), взяточничество,

Рисунок 6.15 Таблица Распределение ответов на вопрос: Что необходимо для достижения успеха и карьерного роста? (в %)

	%
Иметь хорошее образование	60,6
Иметь высокую квалификацию, профессиональную подготовку	48,3
Знать казахский, русский и иностранный язык	31,8
Иметь нужные связи и знакомства	22,2
Быть юридически грамотным человеком	19,8
Иметь богатых родителей	18,4
Иметь талант, исключительные способности	15,2
Просто быть везучим человеком	10,9
Иметь привлекательную внешность	6,5
Знать казахский язык	5,5
Знать казахский и русский язык	5,4
Нужно удачно жениться / выйти замуж	4,8
Иметь физическую силу, спортивную	4,4
Другое	0,1
Быть целеустремленным	0,1
Стабильная работа	0,1
Затрудняюсь ответить	1,9

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

коррупционированность работодателей (24%), несоответствие полученного образования и функциональных требований вакантного места (21,9%), низкая конкурентоспособность молодежи на рынке труда (21,4%) (рис. 6.16).

Таким образом, имеет место быть рассогласованность запросов молодежи, полученного ими образования и реальной ситуации на рынке труда.

Молодежь придает особое значение жизненному успеху и карьерному росту. Для их достижения большинство опрошенных считает важным приложить собственные усилия (получение хорошего образования, высокой квалификации, профессиональной подготовки, знание языков, юридическая грамотность и т.д.). Но имеются и те, кто рассчитывают лишь на внешние обстоятельства (связи и знакомства, богатых родителей, везение, привлекательную внешность и пр.).

Качеством полученного образования удовлетворены более половины опрошенных, в большей степени — дошкольным и общим средним, чем техническим, профессиональным и высшим, так как в процессе трудоустройства молодежи возникают

Рисунок 6.16 Распределение ответов на вопрос: **Что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем населенном пункте? (в %)**

	%
Отсутствие опыта работы	47,7
Низкая заработная плата	37,4
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	30,3
Взяточничество, коррумпированность работодателей	24,0
Несоответствие полученного образования и функциональных требований вакантного места	21,9
Низкая конкурентоспособность молодых специалистов на рынке труда	21,4
Высокие амбиции молодых специалистов	7,0
Никаких препятствий нет	6,4
Дискриминация по этническому (национальному) признаку	5,3
Состояние здоровья	5,3
Наличие малолетнего ребенка	5,1
Дискриминация по принадлежности к женскому или мужскому полу	3,8
Другое	0,0
Затрудняюсь ответить	3,0
Быть целеустремленным	0,1
Стабильная работа	0,1
Затрудняюсь ответить	1,9

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

препятствия в виде несоответствия полученного профессионального образования и требований рынка, когда в районе проживания не имеется необходимых рабочих мест.

Также препятствием для трудоустройства являются нереализуемо высокие требования молодых людей к заработной плате. Отсутствие опыта приводит к низкой конкурентоспособности молодежи на рынке труда. Все описанное провоцирует взяточничество и коррумпированность работодателей.

Принимаемые меры по снижению уровня безработицы среди молодежи

Государственная молодежная политика в сфере труда и занятости осуществляется посредством реализации программ трудоустройства молодежи, развития общественных работ и обучения молодежи на курсах профессиональной подготовки и повышения квалификации.

В целях наиболее эффективного решения задач занятости молодежи используются целевые подходы, распределяющие принимаемые меры по таким компонентам как обеспечение занятости (Дорож-

ная карта занятости—2020, Жасыл ел), обеспечение трудоустройства (С дипломом в село!, «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», Дорожная карта бизнеса—2020), стимулирование получения образования (Бесплатное профессиональное образование для всех с 2017 года, Стипендиальная программа «Болашак», гранты и квоты для сельской молодежи).

Дорожная карта занятости — 2020

Одной из основных мер в отношении молодежной безработицы является реализация Дорожной карты занятости — 2020, утвержденной постановлением Правительства Республики Казахстан от 31 марта 2015 года №162, целевым индикатором которой является удержание безработицы молодежи к 2020 году на уровне, не превышающем 4,6%.

Реализация Программы «Дорожная карта занятости — 2020» предусматривает направления для создания условий по увеличению занятости среди молодежи Казахстана.

Мерами государственной поддержки в данном направлении являются направление на бесплатные курсы профессиональной подготовки, переподготовки и повышения квалификации, предоставление субсидий на проезд до места обучения и проживание. Также поиск подходящих вакансий и содействие трудоустройству, субсидирование социальных рабочих мест и оплата труда участникам молодежной практики.

При переселении участнику гарантируется субсидирование переезда, предоставление служебного

Рисунок 6.17 **Дорожная карта занятости — 2020**

Приоритетное право на участие в Дорожной карте занятости — 2020

- Молодежь в возрасте до двадцати девяти лет, включая выпускников и учащихся 9, 11 классов общеобразовательных школ, организаций технического и профессионального, послесреднего, высшего и послевузовского образования в течение трех лет после завершения обучения.
- Воспитанники детских домов, дети-сироты и дети, оставшиеся без попечения родителей, в возрасте от восемнадцати до двадцати девяти лет.

Рисунок 6.18 Направления программы «Дорожная карта занятости — 2020»

<p>Обеспечение занятости населения</p>	<p>Поддержка, создание или расширение собственного дела</p>	<p>Распределение ответственности между государством, работодателями, учебными заведениями</p>
<ul style="list-style-type: none"> • путем реализации инфраструктурных проектов в городах и сельских населенных пунктах с высоким и средним потенциалом социально-экономического развития • оперативно создавать рабочие места и контролировать уровень безработицы 	<ul style="list-style-type: none"> • обучение основам предпринимательства 	<ul style="list-style-type: none"> • обучение и переселение под потребность конкретного работодателя с гарантией дальнейшего трудоустройства участников программы

Рисунок 6.19 Финансовое сопровождение «Дорожная карта бизнеса — 2020»

<p>Дорожная карта бизнеса – 2020</p>	<ul style="list-style-type: none"> • субсидирование процентной ставки по кредитам БВУ составило 7628 проекта на общую сумму кредитов 1471,73 млрд. тенге, выплачено 127,64 млрд. тенге субсидий, из них доля молодых предпринимателей составляет 10 % т.е. 694 проекта (за первое полугодие 2016 года просубсидировано 850 проектов на сумму кредитов 86,51 млрд.тенге, выплачено 13,96 млрд. тенге);
	<ul style="list-style-type: none"> • предоставлено гарантий по кредитам банков по 2009 проектам на общую сумму 74,2 млрд. тенге, сумма гарантий составляет 31,5 млрд. тенге, из них доля молодых предпринимателей составляет 11 % т.е. 230 проектов (за первое полугодие 2016 года предоставлено гарантий по кредитам банков по 363 проектам на общую сумму 8,8 млрд. тенге, сумма гарантий составляет 3,6 млрд. тенге);
	<ul style="list-style-type: none"> • выдано 1 031 грантов на сумму 2 616 млн. тенге, из них доля молодых предпринимателей составляет 21%, т.е. 216 проектов (за первое полугодие 2016 года выдано 154 гранта на сумму 288,5 млн. тенге);
	<ul style="list-style-type: none"> • выдано 1034 микрокредита на сумму 3,05 млрд. тенге, из них доля молодых предпринимателей составляет 16%, т. е 165 проектов (за первое полугодие 2016 года выдано 185 на сумму 607 млн. тенге).

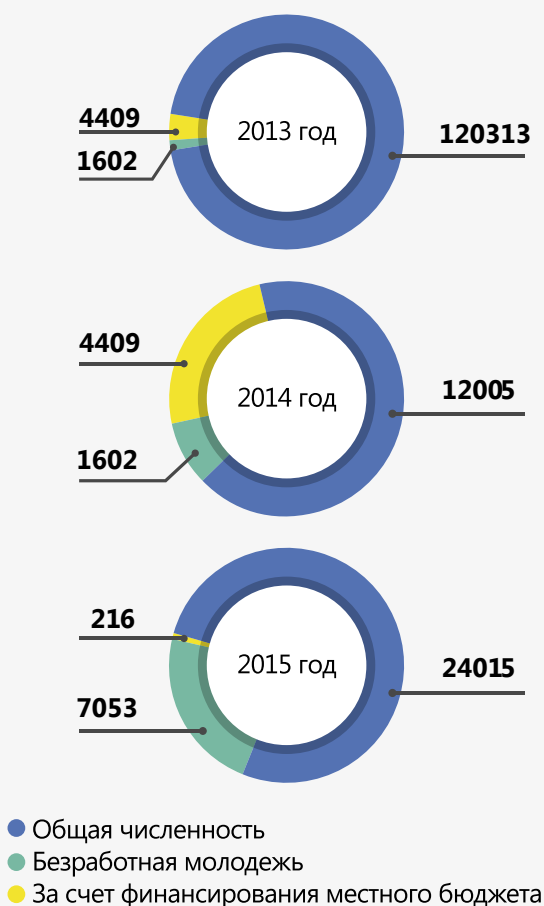
жилья, профобучение на новом месте жительства с целью последующего трудоустройства.

По данным Министерства здравоохранения и социального развития Республики Казахстан на 1 июня

2016 года в рамках реализации Дорожной карты занятости — 2020 более 26 тысяч молодых людей получили государственную поддержку (в том числе 173 человека прошли обучение основам предпри-

Рисунок 6.20

Динамика трудоустроенной молодежи в рамках проекта «Жасыл ел» (2005–2016 гг.)

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО СТАТИСТИКЕ МИНИСТЕРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

нимательства, 201 молодой человек получил микрокредиты, 49 человек открыли собственное дело, 1727 человек охвачено профессиональным обучением).

За период с 1 января по 1 июня т.г. на молодежную практику было направлено 6 867 человек, из них на постоянную работу трудоустроено 1 929 молодых людей.

Справочно: В Программе «Дорожная карта занятости 2020» за 2009–2014 годы приняло участие более 235 тысяч молодых людей. В 2015 году в рамках Программы более 59 тысяч молодых людей получили государственную поддержку. На 1 января 2016 года в рамках Программы 63 367 молодых людей получили государственную поддержку, в том числе сельская молодежь — 29 632 человек).

Министерство образования и науки Республики Казахстан администрирует финансирование обучения лиц, принятых на профессиональную подготовку. Контингент обучающихся в рамках Дорожной карты

занятости — 2020 в 2015–2016 учебном году составил 210 человек. Всего с начала реализации Дорожной карты занятости — 2020 на профессиональное обучение направлено 63,7 тысяч молодых людей. После завершения обучения 27,4 тысячи участников (43%) по стране были трудоустроены на постоянные рабочие места.

Дорожная карта бизнеса — 2020

В рамках реализации Программы «Дорожная карта бизнеса — 2020» осуществляется развитие и поддержка предпринимательской деятельности в Республике Казахстан, в том числе поддержка молодых предпринимателей.

С момента реализации Единой программы по состоянию на 1 июля 2016 года оказана следующая финансовая поддержка (рис. 6.19).

«Жасыл ел»

По инициативе Главы государства в 2005 году в Республике Казахстан был широко развернут проект «Жасыл ел».

Сегодня «Жасыл ел» — это один из прорывных социальных проектов. За 10 лет привлечено более 200 тысяч бойцов. Их силами посажены миллионы деревьев и обработано более 100 тысяч гектаров земли.

Так, по итогам социологического опроса, проведенного ТОО «Научно-исследовательский центр «Молодежь», 12,8% опрошенных указали, что принимали личное участие в реализации проекта, 11,6% отметили данный проект, как один из лучших (второе место в рейтинге популярности молодежных инициатив и организаций, после МК «Жас Отан»).

Анализ статистической информации показал, что с 2013 года по 2015 годы отмечается увеличение количества безработной молодежи, трудоустроенной на работы по озеленению, санитарной очистке и благоустройству населенных пунктов в молодежных трудовых отрядах «Жасыл ел» (рис. 6.20).

Участие в реализации программы «Жасыл ел» решает не только социальную проблему безработной молодежи, но и является для них идеологическим посылом, которым наполнена деятельность данного движения, и для молодого человека в сложной жизненной ситуации статус участника молодежного трудового движения более привлекателен. Подробная информация о работе «Жасыл ел» представлена в рисунке 6.21.

«С дипломом в село!»

В целом, за период реализации Проекта в сельскую местность привлечено 42 787 специалистов, которые получили подъемное пособие на общую сумму 7 939,9 млн. тенге и 17 197 специалистам выданы бюджетные кредиты на приобретение жилья на сумму 37 389,0 млн. тенге.

В 2016 году в рамках Проекта из республиканского бюджета предусмотрено 8 669,6 млн. тенге на выдачу бюджетного кредита на приобретение или строительство жилья 2 725 специалистам.

По состоянию на 1 июля 2016 года 1 334 специалистам выдано бюджетного кредита на общую сумму 4 075,0 млн. тенге на приобретение жилья.

«Молодежная практика»

С начала реализации «Молодежной практики» на социальные рабочие места трудоустроено 86,8 тыс. человек, молодежь из них составляет — 31,6 тыс. людей.

В 2015 году по проекту «Молодежная практика» было трудоустроено 10 267 человек, по состоянию на 1 июля 2016 года приняли участие 8 558 молодых людей, на постоянную работу трудоустроено 24 18 человек.

В целом в 2016 году запланировано участие 11 262 человек. Заключены договора с 3 851 предприятиями и организациями для принятия участников проекта Молодежная практика.

Предлагаемые решения для повышения уровня занятости молодежи Казахстана

В целях дальнейшего повышения уровня занятости молодежи Казахстана предлагается в рамках действующих программ расширить сферы деятельности посредством внедрения новых направлений и подходов.

«Жасыл ел»

Одним из новых направлений в деятельности молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел» планирование, создание и реализация крупных долгосрочных

Рисунок 6.21

За 10 лет реализации инициативы «Жасыл ел»

Период	Посажено 44,235 миллионов саженцев по всей стране	Выполнено работы на общей площади более 134 288 га
2005 год	5 000 000	8 000 га
2006 год	11 000 000	19 000 га
2007 год	9 000 000	11 929 га
2008 год	9 800 000	12 200 га
2009 год	2 043 000	12 500 га
2010 год	4 700 000	12 700 га
2011 год	993 639	12 900 га
2012 год	1 010 000	12 100 га
2013 год	464 600	10 000 га
2014 год	105 412	7 612 га
2015 год	69 663	16 347 га

ИСТОЧНИК: «ЖАСЫЛ ЕЛ»

экологических проектов, которые в дальнейшем будут ориентированы на бизнес.

Развитие молодежного предпринимательства будет способствовать повышению трудоустройства среди молодежи, подготовке квалифицированных кадров и переходу деятельности «Жасыл ел» на новый уровень.

В перспективе развития данного направления можно отметить готовность молодежного движения взять на себя выполнение государственного заказа по оказанию социальной услуги — организации общественных работ для безработных до 29 лет. Это решило бы вопросы сезонности в работе организации, улучшило моральное самочувствие безработной молодежи, позволило вовлечь их в воспитательный процесс.

Сегодня существует практика привлечения бойцов не только при сотрудничестве с вузами, но и через центры занятости, через средства массовой информации.

Таким образом, проанализировав вопрос занятости безработной молодежи, участвующей в проекте «Жасыл ел», предлагается в целях широкого охвата безработной молодежи и бесперебойной работы штабов «Жасыл ел» рассмотреть вопрос круглогодичного финансирования деятельности молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел» на примере Актюбинской области.

Переход к данной системе позволит:

- реализовывать деятельность организации в течение всего года, не ограничиваясь сезонными сроками;

- на долгосрочной основе планировать деятельность организации;

- реализовывать трудоустройство не только в летний период, но и так же вести всесезонные работы;

- расширить виды выполняемых работ с учетом времени года: снегоуборочные работы, предотвращение весенних паводков и другие работы, повышающие экологическую и социальную обстановку в регионах;

- повысит заинтересованность работодателей в круглогодичных работах.

Такой подход повысит уровень занятости, усилит социальный эффект среди молодежи, а также расширит функционирование и деятельность молодежных трудовых отрядов в целом.

«С дипломом в село!»

Согласно ежегодно предоставляемым бюджетным заявкам администраторов бюджетных программ областей потребность в бюджетных кредитах для оказания мер социальной поддержки специалистам социальной сферы и агропромышленного комплекса значительно превышает фак-

тически выделенную сумму из республиканского бюджета.

Вследствие ежегодного недофинансирования потребности по предоставлению бюджетных кредитов, прибывающие специалисты годами стоят в очереди и не могут получить социальную поддержку. Это создает социальную напряженность среди определенного контингента. Решение данной проблемы возможно только при максимальном покрытии потребности в бюджетных кредитах.

В этой связи, сформированного республиканского бюджета на 2017-2019 годы Министерством национальной экономики Республики Казахстан прорабатывается вопрос максимального выделения средств для реализации мер социальной поддержки специалистам в виде бюджетного кредита.

«Дорожная карта бизнеса — 2020»

В целях развития массового предпринимательства прорабатываются вопросы совершенствования господдержки микрокредитования населения, в том числе ориентированной, в первую очередь, для молодежи.

Предлагается через инфраструктуру банков второго уровня и микрофинансовых организаций сделать микрокредитование доступным для населения крупных городов, определить единых операторов по его реализации в сельской местности и в городах, установить единый размер микрокредитования до 16 млн. тенге, реализовать программу гарантирования микрокредитов при отсутствии необходимого залогообеспечения.

6.3 СОЦИАЛЬНО-ОБЕСПЕЧИТЕЛЬНЫЕ ГАРАНТИИ МОЛОДЕЖИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Одной из наиболее актуальных проблем молодых людей является наличие собственного жилья. Собственное жилье — это основа крепкой семьи, успешной трудовой карьеры, душевного комфорта и само-

реализации человека. Государство будет оказывать поддержку молодым людям в приобретении жилья, опираясь на уровень развития и возможности национальной экономики. Наиболее востребованным видом помощи является помощь в приобретении жилья. Покупка собственного жилья — один из самых главных вопросов в жизни каждого человека. Своя квартира — это не просто залог стабильности и спокойствия, это, прежде всего, фундамент для создания семьи или увеличения количества ее членов.

Одной из наиболее распространенных проблем среди молодежи является жилищный вопрос. Наиболее часто с этой проблемой сталкиваются молодые семьи.

В соответствии с казахстанским законодательством существуют такие формы поддержки государством молодой семьи в решении жилищной проблемы как жилье по государственной программе, арендное жилье.

Жилье для молодых семей — это новое направление жилищного строительства, выработанное в рамках реализации поручения Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева, данного 27 января 2012 года в Послании народу Казахстана «Социально-экономическая модернизация — главный вектор развития Казахстана» [4].

Программа развития регионов до 2020 года:

Жилищные проблемы, как и любой другой вопрос, имеющий социальную значимость, находятся на постоянном контроле Главы государства. В разное время государством принимались меры по развитию жилого фонда и обеспечению граждан жильем.

На данный момент Жилстройсбербанк (далее — ЖССБК) работает по программе развития регионов до 2020 года. Это уникальная программа, направленная на обеспечение новым, доступным и комфортным жильем казахстанцев, в том числе молодых семей.

Также есть специальная программа для молодых семей, которые только начинают формировать свой семейный очаг. Данная программа помогает выбрать

Рисунок 6.22 Программы для улучшения жилищных условий молодых семей

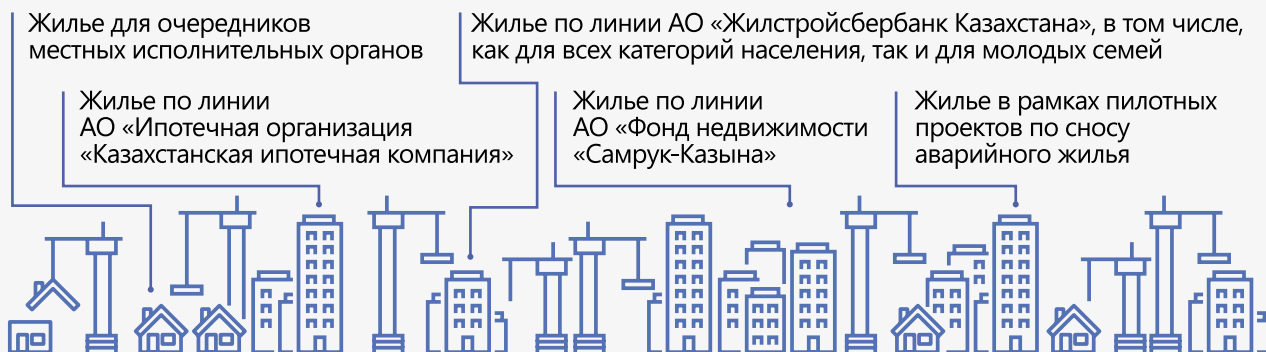

Рисунок 6.23

Основные направления строительства доступного жилья в рамках программы «Развитие регионов-2020»

Строительство доступного жилья в рамках Программы ведется по следующим направлениям:

молодоженам удобный вариант аренды жилья с последующим выкупом, а банк предоставляет льготные условия для накопления и получения жилищного кредита.

Участником программы могут стать граждане, у которых (или членов их семьи) нет жилья на праве собственности или арендного жилья на территории Республики Казахстан.

АО «Ипотечная организация «Казахстанская ипотечная компания» предоставляет арендное жилье с правом выкупа или без такового. Претендовать на жилье по линии Казахстанской ипотечной компании (далее — КИК) могут многодетные семьи, неполные семьи, семьи, имеющие или воспитывающие детей-инвалидов, дети-сироты, дети, оставшиеся без попечения родителей, оралманы, а также государственные служащие, военнослужащие, сотрудники специальных государственных органов, работники бюджетных организаций. Кроме того, возможность получить жилье имеют работники государственных юридических лиц, с которыми Казахстанская ипотечная компания заключила соглашения или меморандумы. За весь период реализации «Программы развития регионов до 2020 года» АО «ИО «Казахстанская ипотечная компания» планирует предоставить 1 483 тысяч кв. метров арендного жилья (порядка 29 тысяч квартир). На платежеспособных претендентов на жилье, относящихся к среднему классу, рассчитана программа от АО «Фонда недвижимости «Самрук-Казына».

Жилье по линии АО «Фонд недвижимости «Самрук-Казына» могут приобрести все граждане Казахстана, но приоритет при приеме заявок — лицам, не имеющим жилья или нуждающимся в улучшении жилищных условий.

Более популярным по сравнению с другими способами получения собственных квартир в рамках

Программы является приобретение жилья по линии АО «ЖССБК». Получить жилье могут все граждане Казахстана при соблюдении условий банка (накопление половины стоимости квартиры в течение трех и более лет при условии регулярного пополнения счета). Кроме того, банк предоставляет квартиры для молодых семей, совокупный ежемесячный доход которых не превышает 230 тысяч тенге. В сложившейся экономической ситуации в работе АО «ЖССБК» есть один огромный плюс — полная независимость от доллара. Единственная валюта, которой оперирует банк — тенге, следовательно, стоимость жилья не подвергается переоценке в зависимости от курса доллара.

По линии АО «ЖССБК» реализуется подпрограмма «Жилье для молодых семей», предназначенная для семей, когда возраст каждого из супругов не превышает 29 лет. Если семья не полная, то ограничение по возрасту относится только к одному родителю, который воспитывает ребенка (детей), и также составляет 29 лет. При этом, жилплощадь предоставляется в кредит на льготных условиях с учетом количества членов семьи: на каждого человека выделяется не менее, чем от 15 до 18 кв. м. Если в семье проживают 3 человека, то площадь квартиры не должна быть менее 45 кв.м. [5].

Для участия в направлении «Молодая семья» у супругов и членов семьи не должно быть собственной недвижимости в том населенном пункте, где предполагается получение квартиры.

Подводя итоги, можно сказать, что самая успешная из всех программ, направленных на обеспечение жильем молодых семей, населения Казахстана, является «Программа развития регионов до 2020 года». За время реализации значительная часть молодых семей обеспечены жильем. «Программа развития регионов до 2020 года» была и остается тем самым абсолютно

Рисунок 6.24
Программа «Молодая семья» 2016 года по регионам Казахстана

Регионы	Кол-во домов	Кол-во квартир	Площадь, тыс. кв.м
Акмолинская	1	75	5
Алматинская	2	100	7
Атырауская	1	45	3
Восточно-Казахстанская	4	345	20
Западно-Казахстанская	2	180	11
Карагандинская	3	228	10
Кызылординская	3	180	12
Павлодарская	1	64	5
Северо-Казахстанская	1	75	4
Южно-Казахстанская	2	216	11
Астана	3	382	25
Алматы	15	594	34
Всего	38	2484	146

реальным шансом для каждого казахстанца получить собственную крышу над головой [6].

Государство предоставляет иные виды возможности обеспечения жильем для молодых семей. А также в рамках программ «Дорожная карта занятости 2020» можно приобрести служебное жилье.

Повышение мобильности трудовых ресурсов в рамках потребности работодателя осуществляется за счет содействия добровольному переселению граждан Республики Казахстан и обеспечения условий для адаптации молодежи.

Лица, имеющие право на участие и предоставление им государственной поддержки, определяются

Правилами содействия повышению мобильности лиц, участвующих в активных мерах содействия занятости, и оказания им мер государственной поддержки.

В соответствии с разработанными критериями, местные исполнительные органы по согласованию с центральным уполномоченным органом по вопросам регионального развития определяют перечень населенных пунктов с низким и высоким потенциалом социально-экономического развития и направляют его оператору Программы.

Дополнительные условия реализации компонента «Повышение мобильности трудовых ресурсов» в пилотном режиме

В Восточно-Казахстанской, Северо-Казахстанской, Кызылординской и Павлодарской областях, а также в регионах, определенных решением межведомственной комиссии строительство, приобретение, достройка и заселение служебных жилищ осуществляется с участием работодателей.

В результате реализации Программы до 2020 года активными мерами содействия занятости будут охвачены до полутора миллионов человек, в том числе не менее 800 тысяч сельских жителей [7].

6.4 СОЦИАЛЬНОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ МОЛОДОЙ СЕМЬИ

Конституция Республики Казахстан провозгласила Казахстан социальным государством, политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека. В связи с этой политикой охраняются труд и здоровье граждан (в т. ч. инвалидов и пожилых

Рисунок 6.25
Государственная поддержка участников Программы

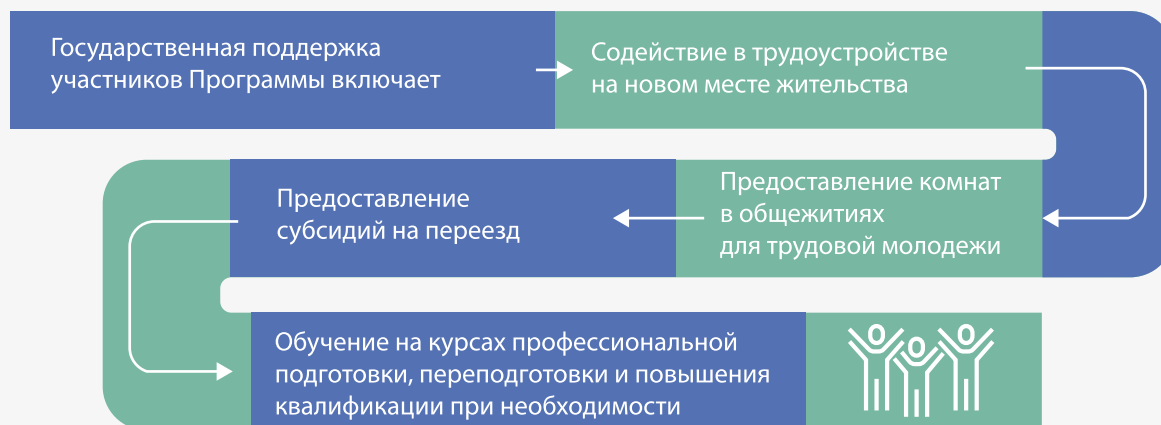
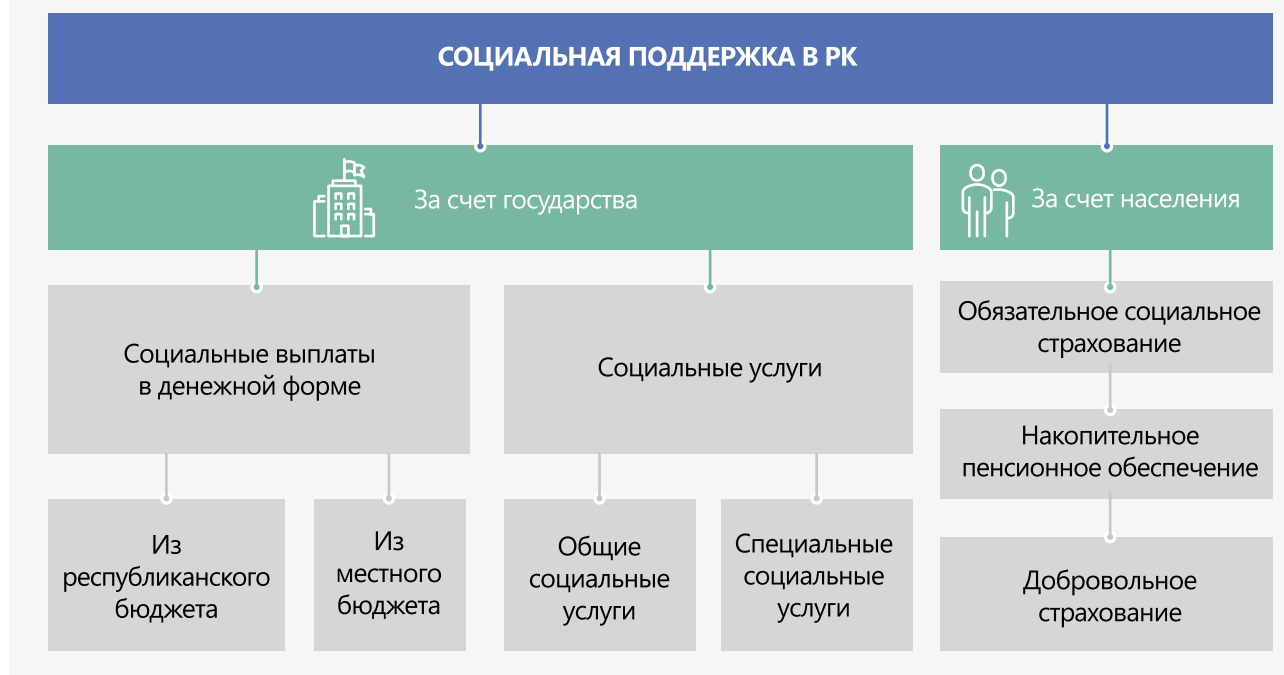

Рисунок 6.26
Социальная поддержка в РК

граждан), осуществляется государственная поддержка семьи, материнства, развивается система социальных служб и предоставляются иные гарантии социальной защиты.

Приобретение доступного жилья — это только одно из направлений деятельности государства. Помимо этого, существуют и иные меры поддержки (рис. 6.27).

Одно из направлений социальной политики государства — поддержка молодых семей в связи с рождением ребенка. Социальная поддержка включает единовременное пособие при рождении ребенка, ежемесячные пособия на ребенка, бесплатное питание для детей до двух лет в малообеспеченных семьях, трудовые, налоговые, жилищные, медицинские и др. льготы родителям и детям.

Согласно Закону Республики Казахстан «О государственных пособиях семьям, имеющим детей», и ст. 66 Закона «О труде», в Казахстане на 2016 год предусмотрены единовременное пособие по рождению ребенка и ежемесячное пособие по уходу за ребенком до 1 года.

Если мать (или отец, при отсутствии матери) новорожденного не работает, то выделяется государственное пособие по беременности и родам.

При рождении ребенка, мать или отец ребенка, независимо от того работают они или нет, могут обра-

Рисунок 6.27
Меры социальной поддержки

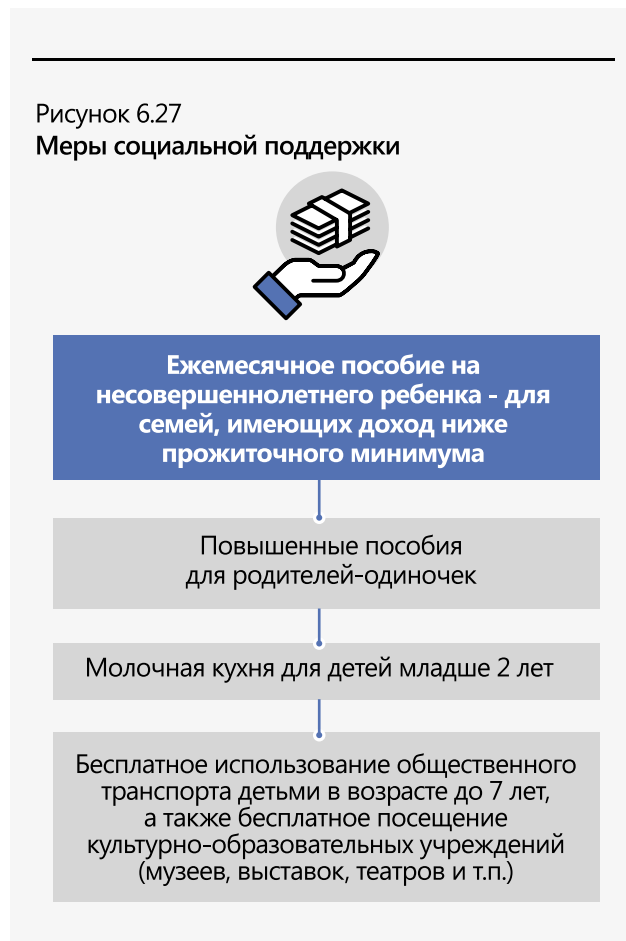

Рисунок 6.28
Социальная поддержка молодых семей в связи с рождением детей.

Социальная поддержка молодых семей в связи с рождением детей

Гарантированы денежные выплаты на детей в связи с их рождением и воспитанием (система государственных пособий семьям, воспитывающим детей).

Одновременное пособие на период отпуска по уходу за ребенком до достижения им возраста одного года. Ежемесячное пособие на ребенка.

Трудовые, налоговые, жилищные, медицинские и другие льготы родителям и детям.

Обеспечение бесплатным питанием детей до двух лет жизни в малообеспеченных семьях в соответствии с возрастными физиологическими нормами.

таться с соответствующими документами за назначением «Единовременного государственного пособия» на рождение ребенка за счет средств государственного бюджета.

Если мать (отец) родившегося ребенка не работает, в Республике Казахстан выделены ежемесячные денежные начисления за счет средств государственного бюджета. Деньги начисляются после рождения ребенка, на основании свидетельства о рождении ребенка.

Согласно статье 4 Закона «О государственных пособиях семьям, имеющим детей» семьи, имеющие рожденных, усыновленных (удочеренных), а также взятых под опеку (попечительство) детей, имеют право на получение:

- пособия при рождении (если ребенок новорожденный);
- пособия по уходу в случаях, когда:
- лицо, осуществляющее уход за ребенком, не является участником системы обязательного социального страхования;
- лицо, осуществляющее уход за ребенком, родившимся до 1 января 2008 года, является участником системы обязательного социального страхования;
- пособия на детей в случаях, когда среднедушевой доход семьи ниже стоимости продовольственной корзины;
- пособия, воспитывающему ребенка-инвалида.

Государственное пособие семьям, имеющим детей, назначается и выплачивается на основании Закона Республики Казахстан «О государственных пособиях семьям, имеющим детей» от 28 июня 2005 года № 63-III. Пособие на детей до 18 лет назначается в случаях, когда среднедушевой доход семьи ниже стоимости продовольственной корзины. Стоимость продовольственной корзины составляет 60 % от величины прожиточного минимума, который на 1 квартал 2016 года в Казахстане составил 21364 тенге. На 1 квартал 2016 года размер продовольственной корзины в Казахстане составляет 12 818 тенге. Размер пособия составляет 1,05 месячных расчетных показателя или 2 227 тенге на каждого ребенка.

Проект развития молодежного корпуса

Проект развития молодежного корпуса (далее — Проект) реализуется Министерством образования и науки Республики Казахстан в рамках Соглашения о гранте № TF014174 между Республикой Казахстан и Международным Банком Реконструкции и Развития (далее — Всемирный банк) от 10 сентября 2015 года, ратифицированного Законом Республики Казахстан от 18 февраля 2016 года № 454-V ЗРК.

Цель Проекта заключается в стимулировании вовлеченности молодежи в жизнь сообщества и развитии жизненно важных навыков посредством реализации программы обучения общественно-полезной деятельности на благо сообщества, в особенности среди социально уязвимых групп молодежи.

Мероприятия Проекта организованы в рамках трех компонентов:

— поддержка обучения навыкам общественно-полезной деятельности на благо сообщества и развития жизненно важных навыков;

— поддержка развития институциональных механизмов Министерство образования и науки Республики Казахстан для реализации молодежной политики;

— управление, мониторинг и оценка проекта.

Ожидается, что Проект принесет существенную пользу в развитии молодежной политики Казахстана,

главным образом за счет позитивного развития молодежи: вовлечение молодых людей в жизнь сообщества, поощрение инициативности, обучение навыкам общественно-полезной деятельности.

Данный Проект также способствует реализации Стратегического плана развития до 2020 года, разработанного Правительством Республики Казахстан (далее — ПРК), а также различных направлений молодежной политики, проводимые ПРК, в частности Концепции государственной молодежной политики — 2020. По итогам Проекта полученные результаты послужат основой для выработки дальнейшей

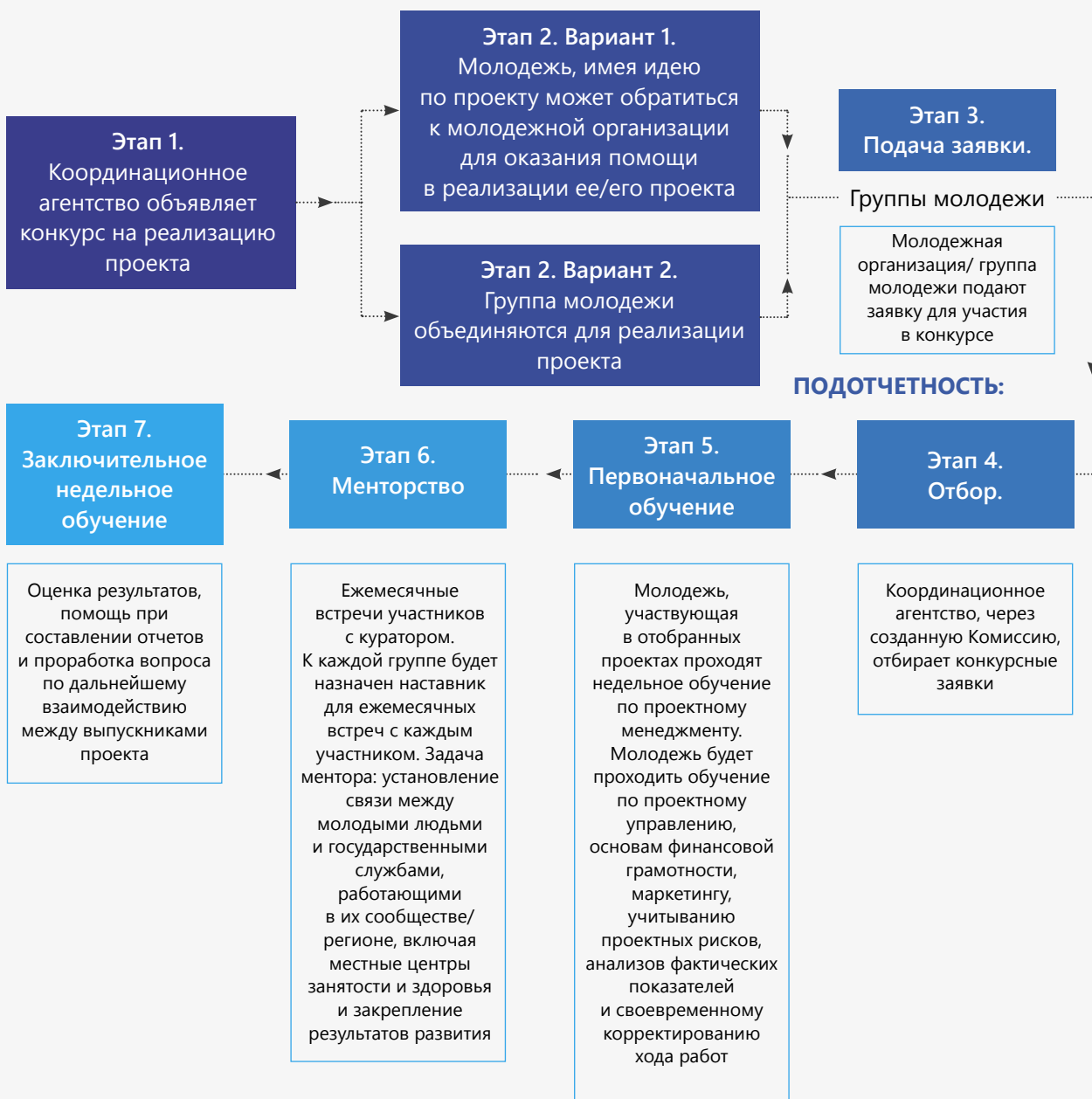
политики и разработки молодежных программ.

Для достижения намеченных ожиданий, в рамках первого компонента предусмотрены следующие направления деятельности:

- гранты и социальные стипендии в рамках под-проектов по обучению навыкам общественно-полезной деятельности на благо сообщества (не менее 8500 молодых людей и 100 молодежных организаций);
- развитие жизненно важных навыков и обучение по вопросам управления проектами (менторство и недельные курсы обучения для

Рисунок 6.29. — Схема реализации Компонента 1 Проекта

Механизм реализации компонента 1

бенефициаров);

- работа с уязвимыми группами молодежи (не менее 60% молодых бенефициаров уязвимые молодые люди);
- координация, информационное взаимодействие и подотчетность.

В рамках второго компонента будут: проведены исследования по изучению механизмов работы с молодежью категории NEET; внесен вклад в развитие волонтерства среди молодежи, в том числе разработана стратегия по развитию волонтерства в Казахстане, а также профинансированы мероприятия, направленные на развитие потенциала специалистов в сфере работы с молодежью.

Для реализации третьего компонента создана Группа по управлению проектом (ГУП), задачи которого заключаются в управлении фидуциарными аспектами Проекта, обеспечении мониторинга и оценки консультантов Проекта, ведении процесса отбора Координационного агентства, который планируется завершить до конца 2016 года.

Устойчивость Проекта будет обеспечена посредством стимулирования и поддержки участия молодежи во всех этапах реализации Проекта. Концепция «для молодежи, с помощью молодежи» играет крайне важную роль в обеспечении устойчивости Проекта, поскольку ожидается, что молодые люди продолжать реализовывать собственные инициативы, запущенные в рамках Проекта.

Сегодня, согласно статистическим данным, основными сферами, в которых занята и наиболее представлена молодежь Казахстана, это оптовая и розничная торговля, ремонт автомобилей и мотоциклов (16%), сельское, лесное и рыбное хозяйство (15,5%), промышленность (11,2%), а также сфера образования (10,6%).

Уровень молодежной безработицы по стране составил 4,2%, что ниже показателя за аналогичный период 2015 года на 0,3% (в аналогичном периоде 2015 г. — 4,5%). В количественном значении численность безработной молодежи во втором квартале 2016 года составила 95,6 тыс. человек.

Молодежь (граждане Республики Казахстан до 29 лет), крайне мало представлена в госуправлении. В Казахстане 91 330 госслужащих, молодежь в составе госслужащих — 10 548 сотрудников, что составляет 11,5%. При этом, из 10 548 молодых сотрудников госуправления лишь 2 человека представлены в корпусе «А» (Политические государственные служащие), остальные 10 546 человек представлены в корпусе «Б» (Административные государственные служащие). С 2013 года по 2016 год доля молодежи в числе государственных служащих сократилась более чем в два

раза с 21 946 человек — до 10 546 человек.

Молодежь активно участвует в реализации проектов «Жасыл ел», «С дипломом — в село!», «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», «Молодежный кадровый резерв», направленных на рост занятости, социализацию, профессиональный рост, участие в социально-экономическом развитии страны.

Одной из наиболее распространенных проблем среди молодежи является жилищный вопрос. Наиболее часто с этой проблемой сталкиваются молодые семьи. Наиболее востребованным видом государственной поддержки молодежи является помощь в приобретении жилья.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Программа «Жасыл ел» реализуется в полном объеме - глава Комитета лесного и охотничьего хозяйства МСХ Республики Казахстан Е.Нысанбаев / http://www.kazinform.kz/kz/programma-zhasyl-el-realizuetsya-v-polnom-ob-eme-glava-komiteta-lesnogo-i-ohotnich-ego-hozyaystva-msh-rk-e-nysanbaev_a2306740
2. Молодежный кадровый резерв / <http://rezerv.kz/ru/about/info/>
3. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан, 2015 год
4. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002012/links>
5. http://egov.kz/wps/portal/Content?contentPath=/egovcontent/house/buy_sell_rent/article/molodaya_semya&lang=ru
6. <http://otyrar.kz/2014/10/kak-poluchit-zhile-po-programme-molodaya-semya/>
7. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000316>.

Молодежь в общественно- политических процессах

ГЛАВА 7

7.1 УЧАСТИЕ МОЛОДЕЖИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СТРАНОЙ И В ПОЛИТИЧЕСКОЙ И ГРАЖДАНСКОЙ ЖИЗНИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Насколько политизированной является сегодняшняя молодежь в Казахстане, каков уровень ее политического участия? Этот вопрос является дискуссионным. В экспертной среде представлены разные, порой полярные точки зрения по этому вопросу. Прежде всего, необходимо отметить, что казахстанская молодежь неоднородна, и разнится не только в силу тех или иных социально-демографических характеристик, но и в силу своего отношения к политике страны и оценке своего участия в ней. Так, одну, доминирующую ее часть, отличает конформистское отношение к жизни, низкий уровень интереса к политике, вследствие убежденности в том, что на сегодняшний день молодежь не может оказать на нее значимого влияния. Меньшую часть отличает сознательное отношение к политике, стремление оказывать на происходящие в стране события посильное влияние. Эта группа представлена преимущественно городской молодежью, и использует в качестве своего инструмента влияния современные информационные технологии, социальные сети, что в целом соответствует современным мировым трендам. Тем не менее, можно предположить, что их мобилизационный потенциал не так высок на сегодняшний день.

Участие молодежи в политической жизни общества выступает своего рода показателем того, насколько политическая система открыта для выражения индивидом своих интересов в политике, демонстрирует, насколько эта сфера жизни способна служить интересам рядового гражданина, обычного человека.

Как отмечают исследователи, чем меньше человек интересуется политикой, и ощущает свою способность повлиять на ее развитие, тем менее сформированы, неустойчивы его политические взгляды, что, по сути, может привести к отчуждению от реальной социально-политической жизни страны. В свою очередь отчуждение напрямую влияет на то, что молодые люди, не чувствуя себя полезными, важными для социума, в котором живут и самореализуются, легко могут быть вовлечены в деятельность вне- или антисистемных организаций. На сегодняшний день, как фиксируют исследования, проведенные в Казахстане, молодежь страны остро чувствует свою потребность делать что-то важное, стоящее для своей страны [1].

Сегодня, в век информационных технологий, формы политического и гражданского участия молодежи претерпели значительные изменения. Массовость участия уже не является единственным фактором, демонстрирующим развитость политических и гражданских инициатив молодежи. На первый план наряду с традиционными формами участия выходит такое поведение, как участие в различных неформальных движениях, развитие разного рода субкультур, которые в той или иной степени характеризуются политизацией. Речь, также, безусловно, идет об активистах, которые благодаря современным средствам коммуникации, обладают значительным мобилизационным потенциалом и могут оказывать заметное влияние на жизнь страны.

На уровень участия молодежи в политической жизни общества оказывает влияние, в первую очередь, политическая культура, характеризующая молодежь. В свою очередь политическая культура формируется в результате познания объективных политических процессов и соответствующих выводов из них. Казахстан в период взросления нынеш-

Рисунок 7.1 — Уровни участия в политической жизни общества

Гражданское участие	Политическое участие
<p>Реально совершаемые в политике действия индивида, его практическая включенность в политическую жизнь (активистская деятельность, направленная на поддержку кандидатов и партий в избирательных кампаниях; посещение митингов и участие в демонстрациях; участие в деятельности партий и групп интересов).</p>	<p>Сознательный интерес к политическим процессам, событиям, потребность постоянного обновления политических знаний, самостоятельность политического анализа и принятие индивидуального решения, в чувстве ответственности за судьбы своей страны. Важнейшими формами гражданского участия выступают разнообразные гражданские инициативы.</p>

него поколения молодежи проходил сложный этап социально-экономической трансформации, что, безусловно, отразилось на взглядах нынешней молодежи, ее установках. В этом ключе, политическая культура современной молодежи Казахстана является весьма противоречивой. Еще одним фактором, который обязательно надо учитывать, что сама молодежь в стране неоднородна, и сильно различается по своим установкам в разрезе возраста, типа поселения (сельская и городская молодежь, молодежь, приехавшая в город на заработки), и занятости (работающая молодежь, самозанятая молодежь, студенческая молодежь). Это напрямую отражается на том, что отдельные группы молодежи отличаются друг от друга уровнем интереса к политике, степенью участия в политической жизни, различными установками о роли государства в решении их жизненных проблем.

Одними из главных показателей сознательной, заинтересованной позиции молодых граждан, их рационально-критического восприятия общества и государства, политического и гражданского участия выступают наличие интереса к политике, реализуемой в стране, информированность о реализуемых государственных программах. Активной, не умозрительной формой политического участия является стремление оказывать влияние на выработку и реализацию решений в отношении собственных и общественных интересов посредством участия в деятельности тех или иных общественных структур. На сегодняшний

день, кроме традиционных форм политического участия распространены такие формы участия, имеющие значимый мобилизационный потенциал, как деятельность в информационном пространстве, деятельность блогеров.

Уровень интереса молодежи к политике

В отношении интереса современной казахстанской молодежи к реализуемой в стране политике показательны данные социологического исследования «Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики», проведенного НИЦ «Молодежь» в 2016 году (рис. 7.2).

Основными источниками получения информации о политике и событиях в мире служат телевидение (89,2%), Интернет (60,5%), семейные обсуждения (33,1%), а также беседы с родственниками и друзьями (16%). Социальные сети в качестве источника политической информации использует лишь незначительная часть молодежи, порядка 10% респондентов. Интернет, радио и социальные сети как средства получения политической информации более популярны среди городской молодежи, тогда как телевидение и ежедневные газеты больше привлекательны для сельских молодых людей (рис. 7.3) [1].

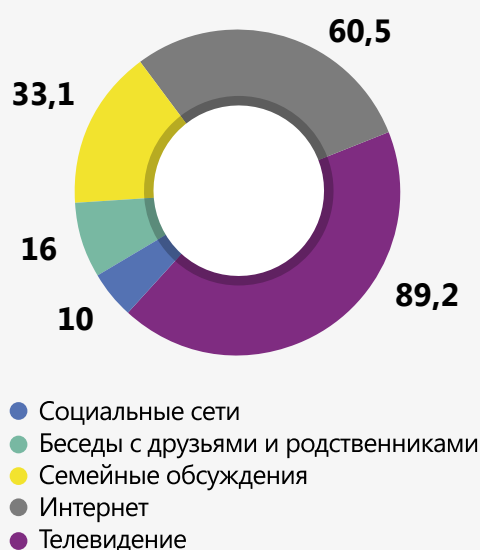
О деятельности молодежных ресурсных центров, которые создаются местными исполнительными органами с целью оказания информационно-консультационных услуг для поддержки и развития молодежи

Рисунок 7.2
Интересуетесь ли Вы политической жизнью в нашей стране? (%)

ИСТОЧНИК: РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОВЕДЕННОГО НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»

Рисунок 7.3
Источники получения информации о политике и событиях в мире

ИСТОЧНИК: РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОВЕДЕННОГО НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»

Рисунок 7.4 — Вам известно о работе молодежных ресурсных центров Вашей области/города? (в %)

	%
Да, знаю, обращался в Молодежный ресурсный центр	5,1
Да, знаю о работе Молодежного ресурсного центра, но никогда не обращался	13,0
Что-то слышал, читал (-а)	13,7
Ничего не знаю о работе Молодежного ресурсного центра	57,7
Затрудняюсь ответить	10,6

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

и молодежных организаций казахстанская молодежь осведомлена не очень хорошо. Так, о работе молодежных ресурсных центров в той или иной степени осведомлены 31,8% опрошенных молодых людей. Более половины ничего не знают о работе данной организации (57,7%) (рис.7.4).

Что касается того, какую помощь хотела бы получить современная казахстанская молодежь от молодежных ресурсных центров, то самым востребованным видом помощи является содействие в трудоустройстве и занятости молодежи (49%), участие в программе получения доступного жилья (43,9%), в получении высшего образования (27,8%), развитию предпринимательской деятельности (25,9%) и т.д. (рис. 7.5).

Таким образом, большая часть молодежи Казахстана на сегодняшний день проявляет невысокий уровень интереса к политической жизни страны. Можно предположить, что те 10% молодых людей, которые используют социальные сети в качестве основного источника политической информации и являются тем активным сегментом молодежи, которые пытаются оказывать влияние на политическую жизнь страны

Рисунок 7.6 Согласны ли Вы со следующими высказываниями или нет?

	Практически ежедневно	Не менее одного раза в неделю	Не менее одного раза в месяц	Несколько раз в год и реже	Никогда	Затрудняюсь ответить
Занимаетесь волонтерской работой (помощь людям, животным, защита окружающей среды и т.п.)	6,6	8,7	9,2	19,0	55,6	1,1
Участвуете в деятельности общественного объединения, движения	2,4	6,6	6,0	11,2	73,1	1,0
Участвуете в деятельности политической партии	1,2	4,9	4,6	8,6	79,9	1,0
Ходите в церковь, выполняете религиозные обряды	1,3	8,5	12,6	22,6	53,5	1,7

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 7.5 — Какую помощь или услуги Вы хотели бы получать от молодежных ресурсных центров? (в %) [3].

	%
Содействие в трудоустройстве и занятости молодежи	49,0
Содействие участию в программе получения доступного жилья	43,9
Содействие в получении высшего образования	27,8
Содействие развитию предпринимательской деятельности среди молодежи	25,9
Содействие развитию культурных, досуговых мероприятий	17,5
Содействие в получении технического и профессионального образования	13,4
Помощь юриста, правозащитника	12,7
Помощь психолога, социального работника	10,7
Другое (компьютеры с шрифтом Брайля для слепых, содействие в занятии спортом, помощь многодетным семьям и т.д.)	0,6
Затрудняюсь ответить	12,6

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

посредством новых информационных технологий. То есть, используя иные, не традиционные формы политического участия, они, тем не менее, могут быть отнесены к числу активных участников современного политического процесса страны.

При этом, учитывая, что вопросы трудоустройства и жилищные вопросы являются первостепенными для молодежи страны, очевидно, что молодежь Казахстана отличается рациональным отношением к реализуемой в стране политике, интересуясь в первую очередь программами и политикой, которая напрямую затрагивает их интересы.

Рисунок 7.7 Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, какую роль играет молодежь в политической жизни Казахстана?» (в %) [3].

	%
Принимает активное участие в голосовании на выборах	48,4
Участвует в государственных молодежных объединениях и организациях	22,3
Влияет на политику через различные общественные организации и политические партии	21,7
Работает в органах государственной власти и местного самоуправления	15,7
Оказывает влияние на проведение государственной молодежной политики	15,5
Участвует в митингах, акциях протеста	13,2
Участвует в столкновениях и беспорядках со своими сверстниками	4,6
Не оказывает влияния на политическую жизнь страны	15,8
Затрудняюсь ответить	8,7

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

СУММА НЕ РАВНА 100%, Т.К. РЕСПОНДЕНТАМ ПРЕДЛАГАЛОСЬ
ОТМЕТИТЬ НЕСКОЛЬКО ВАРИАНТОВ ОТВЕТОВ

Уровень политического и гражданского участия казахстанской молодежи

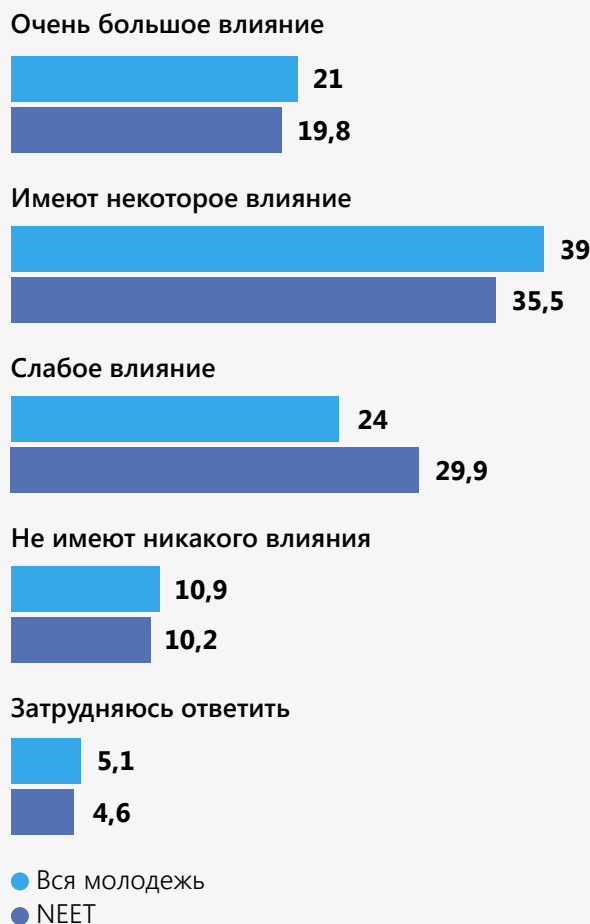
Для определения наиболее распространенных форм политического и гражданского участия молодежи рассмотрим результаты социологического исследования, проведенного в 3 квартале 2016 года среди молодежи Казахстана. Согласно полученным данным, доминирующая часть молодежи Казахстана не состоит в политических партиях или общественных объединениях. Лишь 15,3% из числа казахстанской молодежи на системной основе занимаются волонтерской деятельностью.

На вопрос о том, какую роль казахстанская молодежь играет в политической жизни страны, 48,4% респондентов или каждый второй из числа молодежи отметили, что их участие в политической жизни страны заключается в участии в голосовании на выборах. В других формах политического участия, по мнению опрошенных, молодежь не играет значимой роли.

По данным опроса, проведенного по инициативе фонда Эберта в Казахстане в 2015 году, значимость участия в политике и гражданских инициативах для молодежи на сегодняшний день не является приоритетной, а скорее наоборот. Так, доля респондентов, из числа молодежи, которые считают, что заниматься политикой и участвовать в гражданских инициативах «не так важно» составляет 45,9%, еще 35,5% считают, что это «совсем неважно».

Исследование, проведенное в 2016 году, также фиксирует наличие среди молодежи значимо-

Рисунок 7.8 Распределение ответов на вопрос: Как Вы оцениваете возможность участвовать и влиять на формирование политики в Казахстане? (в %)

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

го уровня неудовлетворенности тем, как молодое поколение может влиять на политику и участвовать в реализации власти. Лишь 21% опрошенных из числа молодежи оценивают возможности молодых людей влиять на формирование политики в Казахстане как высокие. 39% оценивают эти возможности как ограниченные. Каждый третий из опрошенной молодежи считают влияние слабым или отрицают какое-либо влияние молодежи на формирование политике в Казахстане [3].

Что касается политических установок, взглядов молодого поколения, то они характеризуются противоречивостью. Так, молодых людей, ориентированных на собственные силы и семью — 35,8%. Тогда как тех, кто отличается патерналистскими установками, ожиданием помощи от государства — 46,4%. «Нейтральные» — во взглядах которых есть представления

«правых», но в то же время они полностью не отказались и от советских ценностей—в общей структуре молодежи составляют 17,8% респондентов. Соответственно, большую часть казахстанской молодежи все еще отличает запрос на высокий уровень поддержки государства в решении личных проблем.

Таким образом, казахстанская молодежь значительно разнится в вопросах гражданского и политического участия, а также установок о том, какой должна быть роль государства в решении проблем населения.

Большую ее часть характеризует слабый интерес к политике и политическому развитию страны, низкая вовлеченность в формы политического участия. Подобное поведение в какой то степени можно объяснить тем, что молодежь по определению на первое место в списке приоритетных для себя задач ставит решение проблем, связанных с трудоустройством, получением образования, жилищные вопросы. Таким образом, отчасти низкий интерес молодежи к политике обусловлен остротой вопросов обеспечения первостепенных потребностей. Другими причинами ее низкого участия являются неверие в эффективность традиционных механизмов политического участия в Казахстане, в свои способности оказывать влияние на происходящие в стране события. То есть, можно сказать, что большую часть молодежи страны характеризует определенная степень политического отчуждения.

При этом на сегодняшний день, уровень желания молодежи Казахстана участвовать в политической жизни страны больше имеющегося на сегодняшний день уровня реального участия молодежи в политике и гражданских инициативах. Этот факт имеет важное значение, поскольку отсутствие у молодежи чувства сопричастности, полезности своему государству, при имеющемся высоком запросе чревато множественными негативными последствиями, в числе которых возможное вовлечение молодежи в деятельность деструктивных организаций, а также ухудшение ее психологического состояния, социального самочувствия. Как отмечают исследователи, активность молодежи, ее гражданская и жизненная позиция желание участвовать в принятии государственных решений—это залог национальной безопасности [4].

Дополнительной проблемой в этом контексте является недостаток каналов для политической коммуникации и участия, когда молодежь не понимает на что и как она может повлиять. Отсутствие представления о реальных механизмах и каналах включения в процесс влияния на решение социальных проблем создает ощущение своей невовлеченности, незначимости для большей части молодежи страны.

Отдельно стоит выделить ту часть молодежи, которая транслирует и таким образом реализует свои

политические взгляды посредством современных информационных технологий. Речь в этом контексте больше идет о городской молодежи, которая имеет больше возможностей для самореализации. Влияние на ее большую включенность в политическую жизнь страны оказывает качество и доступность интернета в городах Казахстана, которая значительно выше, чем в сельских районах. То есть, для этой группы молодежи современные средства коммуникации выступают тем инструментом, посредством которых они уже оказывают заметное влияние на политическую жизнь страны. Тем не менее, учитывая, что социальные сети не являются источником информации для 90% молодых граждан страны, можно предположить, что мобилизационный потенциал этой группы молодежи не является на сегодняшний день высоким.

В этом контексте речь идет о необходимости создания инфраструктуры для социального и политического участия молодежи. Этот вопрос является одним из приоритетных, который должен быть решен на уровне центральной власти. Речь идет о повышении качества деятельности местных молодежных центров, уровня их финансирования, и, самое главное—обеспечения прозрачности и эффективности их деятельности.

Необходимо вовлекать молодежь в процесс обсуждения сложных вопросов общественного развития посредством публичных институтов, при этом делать это не только на центральном, но и на местных уровнях. Как пример можно указать проведение международных образовательных форумов, одним из направлений деятельности которых, может стать выявление и поддержка молодых талантов. Подобные форумы могут выступить площадкой для развития политической активности молодежи, а также влиять на решение региональных проблем посредством институтов гражданского общества. В этом вопросе важно оставить в прошлом формальный поход и проводить форумы на высоком уровне, что напрямую отразится на вере молодежи страны в собственные силы, в то, что они могут быть услышаны и полезны для своей страны.

Большой проблемой является низкая информированность казахстанской молодежи о возможных путях политического и гражданского участия. Поэтому важным является распространение информации среди молодежи о правах и обязанностях, а также о возможных путях их непосредственного влияния на политическую жизнь в стране. Таким образом, гражданское воспитание, воспитание социально-политической активности в целом имеет важное значение. В этом контексте интересен опыт Великобритании, где с 2002 года как часть школьных образовательных программ проводятся курсы воспитания граждан.

7.2 УРОВЕНЬ ПРОТЕСТНОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ

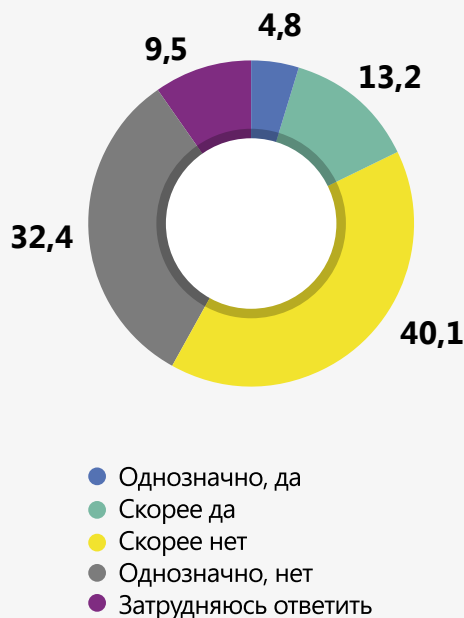
По мнению исследователей, основными индикаторами протестной активности выступают: осознанность протестных действий; частота участия в акциях; масштаб проводимых акций; привлечение к протестной деятельности других; недовольство органами государственной власти, уровень политико-правовой культуры [5].

По результатам исследования, проведенного в 2016 году НИЦ «Молодежь» по проблеме «Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики», уровень протестного потенциала среди молодежи низкий. Так, большинство опрошенных, а именно 72,5%, считают, что по месту их проживания, вероятности возникновения акции протеста нет или скорее нет. 32,4% полностью уверены, что по месту их проживания, вероятности возникновения акции протеста нет. 13,2% опрошенных не уверены в своих оценках, но предполагают, что протесты скорее будут. Всего лишь 4,8% считают, что массовые протесты вероятны (рис. 7.9).

Что касается, регионального среза, то высоко оценивают вероятность протестных акций в своем населенном пункте жители Кызылординской (суммарный показатель ответов «однозначно, да» и «скорее да» - 50,6%) Жамбылской (43,8%) Карагандинской (28,4%), Атырауской (27,9%) областей, города Алматы (26,0%) (рис. 7.10).

Рисунок 7.9

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в том месте (населенном пункте), где Вы живете?» (в %)

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 7.10 — Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в том месте (населенном пункте), где Вы живете?» (в разрезе области, в %)

	Однозначно, да	Скорее Да	Скорее нет	Однозначно, нет	Затрудняюсь ответить
Акмолинская	1,3	12,8	46,2	15,4	24,4
Актюбинская	6,9	18,6	47,1	16,7	10,8
Алматинская	0,5	13,5	50,7	28,4	7,0
Атырауская	4,4	23,5	36,8	20,6	14,7
Восточно-Казахстанская	4,1	8,3	32,4	32,5	22,8
Жамбылская	18,2	25,6	26,4	27,3	2,5
Западно-Казахстанская	1,4	8,3	34,7	44,4	11,1
Карагандинская	7,9	20,5	44,4	23,2	4,0
Костанайская	2,1	7,4	34,7	51,6	4,2
Кызылординская	18,0	32,6	29,2	12,4	7,9
Мангистауская	2,7	9,6	31,5	47,9	8,2
Павлодарская	1,3	2,5	48,1	43,0	5,1
Северо-Казахстанская	-	-	35,7	51,8	12,5
Южно-Казахстанская	0,6	4,4	41,3	53,4	0,3
Астана	4,8	8,7	47,1	19,2	20,2
Алматы	6,6	19,4	39,3	17,1	17,5

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Безусловно, по результатам лишь социологических исследований нельзя делать выводы о высоком или низком протестном потенциале. Как известно, протесты возникают вследствие действий объективных и субъективных факторов. Это и уровень доверия к органам государственной власти и социальное самочувствие молодежи в данных регионах, формы участия и степень активности общественно-политических движений. В этой связи, необходима эффективная система мер по снижению деструктивной протестной активности не только в вышеуказанных областях, но и в стране.

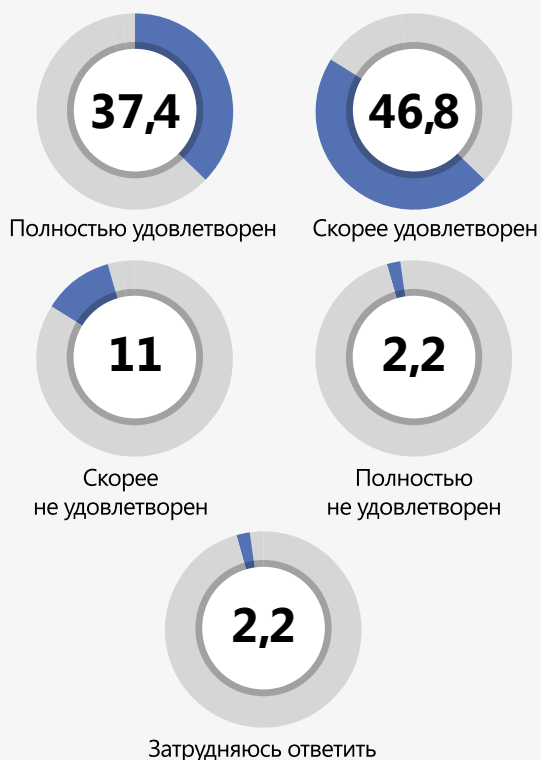
Важным фактором протестного потенциала молодежи выступает уровень удовлетворенности жизнью. Как показывают данные опроса НИЦ «Молодежь» «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» за 3 квартал 2016 года, большинство респондентов удовлетворены своей жизнью: полностью удовлетворены — 37,4%, скорее удовлетворены — 46,8%. 13,8% опрошенной молодежи не удовлетворены жизнью (рис. 7.11).

Необходимо изучить показатели, характеризующие основные причины, которые могут вынудить молодежь пойти на публичную протестную акцию.

Причины политического протеста зависят от многих факторов: особенностей политического процесса в мире и стране, традиции и культуры граждан, развития гражданского общества. Вместе с тем, вероятность обращения к протесту повышается вместе с уровнем обеспокоенности молодежи социальными проблемами. Главным поводом для недовольства казахстанской молодежи являются именно социально-экономические проблемы: рост цен на продукты питания, ГСМ, лекарства (12,9%), сокращение или увольнение с работы (12,2%), задержки по выплате заработной платы, пенсий, стипендий (9,7%), повышение тарифов на коммунальные услуги (7,5%) и т.д. (рис. 7.12).

Также, стоит обратить внимание на тот факт, что для 8,4% респондентов основанием для протеста может стать неудовлетворенность действиями властей. Это позволяет сделать вывод о необходимости повышения политического доверия путем эффективных действий власти в социально-экономической сфере,

Рисунок 7.11
Распределение ответов на вопрос: Скажите, пожалуйста, Вы удовлетворены или не удовлетворены жизнью, которую Вы ведете? (%)

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 7.12 Распределение ответов на вопрос: Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию? (в %)

Проблема	%
Рост цен на продукты питания, ГСМ, лекарства	12,9
Сокращение или увольнение с работы	12,2
Задержка по выплате заработной платы, пенсий, стипендий, пособий	9,7
Неудовлетворенность действиями властей	8,4
Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги	7,5
Проблемы с жильем	7,3
Необоснованные штрафы	7,2
Несправедливые судебные решения	6,7
Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений	5,9
Ухудшение экологической ситуации	5,8
Повышение выплат по кредитам или ипотеке	5,3
Проблемы в школе, ВУЗе, колледже	5,1
Несогласие с принимаемыми реформами	4,5
Низкое качество услуг в образовании	2,8
Нарушение прав на этнической почве	1,9
Другое, в том числе: терроризм, девальвация, земельная реформа, кумовство во всех сферах.	0,6
Ничто не может вынудить меня открыто протестовать	46,5
Затрудняюсь ответить	10,1

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ (ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 7.13 Распределение ответов на вопрос: **Что Вы готовы предпринять в защиту своих интересов? (в %)**

	%
Обращусь в суд	20,2
Обращусь в приемную партии «НурОтан»	12,0
Обращусь в газету, телевидение, радио	9,9
Приду на прием к представителям государственной власти	8,1
Буду участвовать в мирной демонстрации	7,6
Приму участие в митинге протеста	3,7
Не выйду на работу, на учебу	3,6
Объявлю голодовку	2,4
Буду участвовать в перекрытии дорог, автотрасс	1,4
Буду распространять листовки и прокламации	1,4
Обращусь в любую политическую партию, кроме «Нур Отан»	1,3
Другое	0,2
Ничего не буду предпринимать	39,7
Затрудняюсь ответить	12,5

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

активизации демократических институтов, создания новых механизмов участия молодежи в политическом процессе.

На вопрос «Что Вы готовы предпринять в защиту своих интересов?» 20,2% молодежи ответили, что обратятся в суд, 12% — в партию «Нур Отан», 9,9% — в газету, на телевидение, радио (рис. 7.13).

Данные результаты свидетельствуют, что казахстанская молодежь, прежде всего, ориентирована на конструктивные методы защиты своих интересов, и готова следовать законам, установленным нормам, что снижает вероятность возникновения протестов. Однако, лишь 8,1% молодежи при защите своих интересов обратятся к представителям государственной власти. Молодые люди в сложившейся ситуации больше доверяют средствам массовой информации, чем органам государственной власти. К тому же, суммарный показатель ответов: «Приму участие в митинге протеста», «Не выйду на работу, на учебу», «Объявлю голодовку», «Буду участвовать в перекрытии дорог, автотрасс», «Буду распространять листовки и прокламации» составляет 12,5%. Также нельзя игнорировать 39,7% молодежи, которые «Ничего не будут предпринимать» и тем более 12,5%, которые затруднились ответить.

Таким образом, основываясь на результатах социологических исследований можно сделать вывод о том, что протестный потенциал молодежи не представ-

Рисунок 7.14 Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?

	%
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам	9,9
Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы	31,2
Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	38,5
Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы	4,6
Я неверующий, но уважаю верующих	7,5
Я равнодушен к религии	3,9
Я противник религии, атеист	1,1
Затрудняюсь ответить	3,5

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

ляет собой реальную угрозу дестабилизации политической системы. К тому же, социальные протесты являются стимулятором социально-политических изменений, способом выявления назревших противоречий и проблем в обществе. Протесты дают сигнал о неблагополучии в обществе, вскрывая причины неудовлетворенности молодежи. Поэтому сегодня вопрос скорее стоит о формировании культуры протестного поведения молодежи, дальнейшем развитии законных механизмов выражения их интересов. Это будет препятствовать протестам, которые могут принять деструктивные формы, а их урегулирование — сопровождаться потрясениями для общества.

В этой связи местным исполнительным органам необходимо выработать комплекс мер по:

- формированию политико-правовой культуры молодежи, выстраиванию диалога между молодежью и органами государственной власти, выявлению проблем радикализации молодежи;
- обеспечению прав молодежи;
- осуществлению программ социализации молодежи;
- развитию легитимных структур и механизмов выражения интересов молодежи.

7.3 МОЛОДЕЖЬ И РЕЛИГИЯ

Интерес к религии в Казахстане приобрел массовый характер. Значительно выросло число участников богослужений, различных религиозных празднеств и церемоний, причем среди них много и нерелигиозных людей. Пробуждение религиозного сознания в Казахстане проходит с возрождением «национального духа». Изменившаяся за относительно короткий

Рисунок 7.15
Какой религии Вы придерживаетесь?

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

срок религиозная ситуация в Казахстане ставит ряд вопросов, которые нуждаются в рассмотрении и получении ответа на них.

Оценка религиозной ситуации среди молодежи

Количество религиозных людей среди молодежи, особенно казахской национальности, растет. Согласно результатам социологического исследования, проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь» за 3 квартал 2016 года, 79,6% молодежи придерживаются религиозных взглядов. Среди них доля активно исповедующих религию — 9,9% (рис. 7.14).

Вполне ожидаемо, что подавляющее большинство молодежи причисляет себя к последователям самых влиятельных в Казахстане традиционных мировых религий: ислама (80%) и православия (16,9%) (рис. 7.15).

Религиозность молодого поколения имеет национальные особенности. По данным социологического исследования, проведенного научно-исследовательским центром «Молодежь», молодежь казахской национальности чаще отмечает свое отношение к религии как «верующий и совершаю религиозные обряды» (18,1%), по сравнению с молодежью русской национальности (6,6%) и молодежью другой национальности (17,3%).

При этом религиозность, по мнению молодежи, чаще способствует укреплению и стабильности казахстанского общества. Так, более половины опрошенной молодежи (56,1%) отмечают положительную роль религии в укреплении стабильности общества. При

этом 27,3% считают, что религия скорее отрицательно влияет на процессы в обществе (рис. 7.16).

Говоря о важности религии для молодежи важно понять, что именно молодежь ищет в религии. По данным социологического исследования, проведенного НИЦ «Молодежь», практически треть опрошенных ищут в религии «надежду, веру в будущее» (28,5%), четверть респондентов «смысл и понимание в жизни» (25,6%), каждый пятый опрошенный молодой человек «опору в сложный период жизни» (22%) и «дисциплину и порядок» (21,6%) (рис. 7.17).

Как видно из данных, представленных в таблице (рис. 7.18), наибольшую обеспокоенность у молодежи вызывает вопрос «религиозного радикализма и экстремизма».

Проблемы терроризма, экстремизма и противодействия этим явлениям в современном мире стали одними из важнейших — как для отдельных государств, так и для мирового сообщества в целом. Это объясняется масштабами и характером террористических акций в последнее время, свидетельствующими о том, что они, изменив свою сущность, из частного человеческого и частнонационального превратились в общепланетарное явление.

На фоне возрождения традиционного ислама в Казахстане стала наблюдаться и другая тенденция, которая может дестабилизировать социально-политическую обстановку, распространение радикальных и фундаменталистских течений ислама, принявших на сегодня форму религиозного экстремизма. Это явление окутало сеть своего течения весь Ближний Восток, постепенно перекинулось в Закавказье и активно проникает в страны Центральной Азии.

Ряд событий в Алматы, Актобе, Атырау, Таразе резко актуализировали проблемы терроризма и экстремизма в Казахстане. Асоциальные действия экстремистов, реальные вооруженные столкновения с правоохранительными органами наглядно обозначили новую стадию деятельности деструктивных сил в стране.

Главной задачей светского государства является продуманная государственная политика в сфере борьбы с религиозным экстремизмом. Религиозный экстремизм, являясь сложной социально-правовой, политической и этнопсихологической проблемой, многоаспектен и амбивалентен. Это опасный для общества феномен, проявляющийся в виде религиозных предпочтений и привилегий, религиозной вражды и ненависти, политизации религии и еще множества других негативных явлений.

За 25-летний период независимости страна прошла сложный путь от советской республики с плановой экономикой до стабильного государства с рыночными отношениями. Данный путь был не прост, государство выстраивало сразу и экономические,

Рисунок 7.16

Как Вы считаете, способствует ли религия укреплению и стабильности казахстанского общества? (%)

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 7.17

По Вашему мнению, что молодой человек ищет в религии?

Надежду, веру в...

Смысл и понимание...

Опору в сложный...

Дисциплину и...

Возможность...

З/о

Духовного...

Коллектив...

Материальный...

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

Рисунок 7.18

По Вашему мнению, что из перечисленного ниже в большей степени угрожает безопасности нашей страны?

Угроза	Процент (%)
Религиозный радикализм и экстремизм	51,2
Информационные провокации, неконтролируемый интернет	32,3
Массовая безработица и обнищание населения	27,3
Опасность потерять независимость	12,5
Утрата национальной самобытности и традиций	12,0
Затрудняюсь ответить	11,6
Экологические катастрофы, заражение воды, воздуха	11,3
Рост протестных настроений в обществе, социальной напряженности	9,4
Межэтническая напряженность, конфликты	7,9
Сепаратизм, призывы к отделению территорий	7,1
Массовые эпидемии, болезни	6,5
Подавление демократических прав и свобод	5,8
Сбои в поставках тепла и энергии	3,1
Коррупция	0,2
Рост цен на продукты питания	0,1

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ
(ПО ДАННЫМ НИЦ «МОЛОДЕЖЬ»)

и политические, и межкультурные механизмы взаимодействия как внешней, так и внутренней политики.

Основной вывод экспертов заключается в том, что в основе социальных недовольств, конфликтов и т.п. находится нестабильная общественно-политическая и экономическая ситуация в регионе, стране. При этом в определенных регионах нестабильность усугублена распространением религиозного экстремизма среди населения.

Согласно данным Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан, за 6 месяцев 2016 года было зарегистрировано 315 случаев преступлений, содержащих признаки терроризма и экстремизма, по которым были осуждены 61 человек (по приговорам, вступившим в законную силу).

Динамика преступлений, содержащих признаки терроризма и экстремизма в 2015 году демонстрирует рост по сравнению с 2014 на 165 случаев, что составляет 225%. За 6 месяцев 2016 года зарегистрировано 315 случаев, связанных с терроризмом и экстремизмом, что уже больше годового итога за 2015 год на 18 случаев.

По какой причине молодежь поддерживает экстремистские идеи? Согласно результатам исследования Центра против национального терроризма

Таблица Статистические сведения о количестве зарегистрированных преступлений, содержащих признаки терроризма и экстремизма, а также о количестве лиц, осужденных (по приговорам, вступившим в законную силу) за совершение преступлений указанной категории за 1998-2015 годы и 6 месяцев 2016 года

Годы	Всего зарегистрировано преступлений	Всего осуждено лиц
1998	9	7
1999	18	5
2000	14	21
2001	17	7
2002	13	2
2003	17	3
2004	115	24
2005	65	29
2006	56	24
2007	59	35
2008	60	83
2009	49	41
2010	45	44
2011	89	46
2012	132	128
2013	108	83
2014	132	58
2015	297	83
2016	315	61

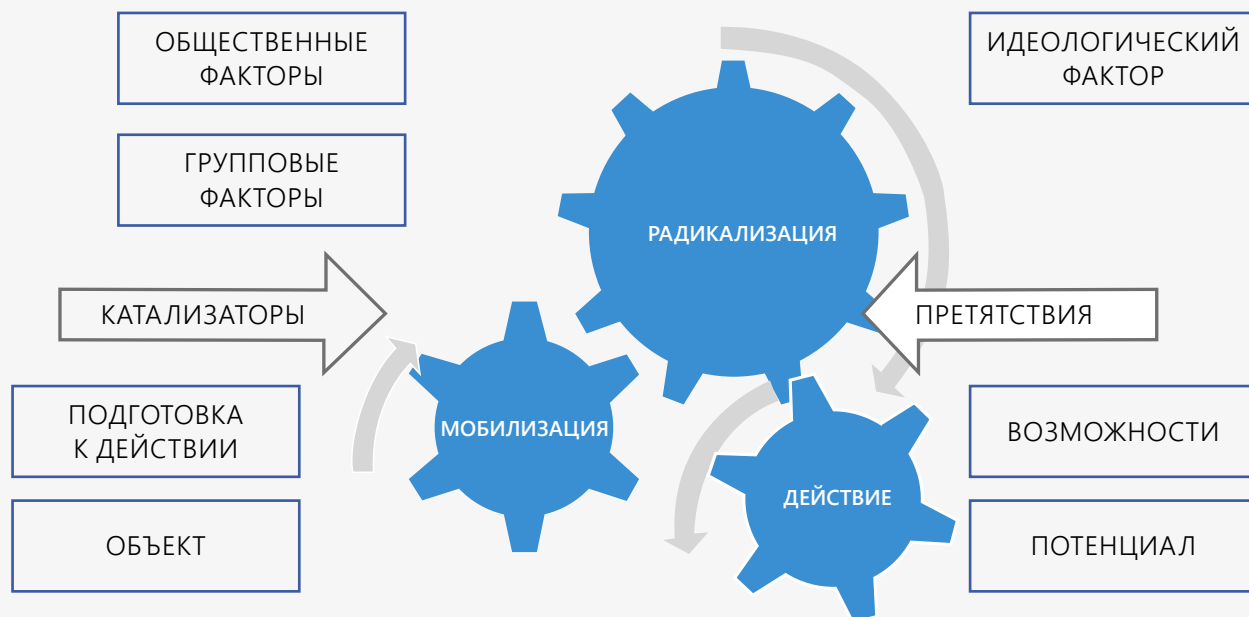
ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

(США), радикализацию и мобилизацию населения трудно объяснить одним фактором. Причинами радикализации личности может быть каждая из следующих факторов: личные, общественные, групповые, социально-политические и идеологические. Наличие необходимых объектов потенциальных радикальных сил и их готовность к конкретным действиям, приводят к их мобилизации. Таким образом, они идут на совершение противоправных действий (рис. 7.20).

До 2000-х годов корни религиозного радикализма находились за пределами Казахстана. Позже в 2003-2004 годах религиозный радикализм начал распространяться среди граждан страны. В 2008-2009 годах была опубликована первая информация о предотвращении национальными структурами безопасности страны террористических актов [6]. А в 2011 году на западе, в центральном регионе и на юге страны произошли теракты, организаторами которых, как выяснилось позже, стала местная молодежь, поддерживающая идеи религиозного экстремизма. Взрыв произошедший 31 октября 2011 года возле Атырауского областного акимата и стрельба 12 ноября 2011 года в Таразе были направлены против государственных органов Казахстана[7]. 17 мая 2011 года 25-летний Р.Махатов произвел самоподрыв перед зданием Департамента Комитета Национальной Безопасности Актобинской области[8].

После этих событий в стране стали открыто говорить о проблеме религиозного экстремизма и терроризма. Как утверждают американские ученые, в Казахстане по сравнению с другими Центральноазиатскими странами, самый молодой возраст джихадистов[9]. По данным Е.Карина, в группе Мейрамбека

Рисунок 7.19 Механизм радикализации

ИСТОЧНИК: ЦЕНТР ПРОТИВ ТЕРРОРА, США

Макулбека «Казахский исламский джихад», созданной в 2004 году в Атырау была молодежь в возрасте 21-25, средний возраст участников — 25 лет, самому молодому было 18 лет, а старшему — 43 года. Представители данной группы ушли на Афганистано-Пакистанскую границу с целью совершения террористических актов [10].

В Атырауской области в возрасте от 13 до 30 лет — 90% приверженцы религии ислам, из них 70% относятся к салафитскому течению, т.е. находятся под влиянием чуждого для ханафитского мазхабатечения, соответствующего формированию традиций казахской национальности [11].

Согласно данным Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан за 6 месяцев 2016 года количество правонарушений, связанных с экстремизмом и терроризмом, находящиеся в производстве, составляет 372. В диаграмме на рисунке 7.20 представлены данные по регионам республики за 6 месяцев 2016 года.

Силловые структуры республики составили «социальный портрет религиозного экстремиста». Генеральная прокуратура Республики Казахстан охарактеризовала стандартный образ террориста в стране: «Молодой человек 28 лет, имеющий среднее образование, безработный, не имеет специального религиозного образования, женат, имеет несколько детей». К указанным характеристикам, социолог С.Бейсембаев, добавил, что большинство террористов являются «внутренними мигрантами», т.е. выросшими в сельской местности, но вцелях заработка переехавшие в большие города. Участвовавшие в интервью из 14 преступников только один оралман из Туркменистана, остальные относятся к казахской национальности [12].

Если посмотреть на социальные характеристики террористов, можно выявить причины попадания в радикальные группы. По данным С.Бейсембаева, большинство из них выходцы из малообеспеченных семей, при этом, их родители не имеют религиозного образования [13]. А по мнению другого эксперта Е.Карина, религиозные экстремисты не получали религиозного образования в медресе, выросли в неполных семьях, зачастую не имеющих средств на обучение в высших учебных заведениях, что в последствии вынуждает их присоединяться к радикальным группам [14]. При этом 70-95% оказавшихся на пути религиозного экстремизма официально нигде не работают. Среди них многие торгуют на базарах и занимаются другими видами деятельности, которые не приносят стабильный заработок. Однако, среди религиозных экстремистов встречаются и хорошо интегрированные в общество молодые люди.

В Казахстане большинство террористических актов, совершенных религиозными экстремистами

были направлены против государственных органов и силовых структур. За этим всем стоит недовольство молодежи социально-экономическим состоянием современного общества. Социально-экономические изменения за последние годы в стране, в том числе девальвация национальной валюты и уменьшение дохода в некоторых группах населения усиливают угрозу распространения религиозного экстремизма. Кроме этого на процесс распространения религиозного экстремизма оказывают влияние увеличение безработицы, отсутствие социального лифта, подорожание продуктов питания, оплаты за коммунальные услуги, увеличение внутренней миграции, отсутствие должного уровня жизни. Также осложняют ситуацию высокая степень коррумпированности и низкое качество государственных услуг для граждан.

Рисунок 7.20

Количество правонарушений, связанных с экстремизмом и терроризмом, находящиеся в производстве за 6 месяцев 2016 года (регионы)

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Для молодежи Казахстана основными источниками получения информации о политике и событиях в мире служат телевидение (89,2%), Интернет (60,5%), семейные обсуждения (33,1%), а также общение с родственниками и друзьями (16%). Социальные сети в качестве источника политической информации использует незначительная часть молодежи, порядка 10% респондентов. Интернет, радио и социальные сети как средства получения политической информации более популярны среди городской молодежи, тогда как телевидение и ежедневные газеты больше привлекательны для сельских молодых людей.

Социологические замеры (НИЦ «Молодежь», 3-й кв. 2016 года) показывают, что молодежь Казахстана от Молодежных ресурсных центров хотела бы получить помощь в содействии, в первую очередь, в трудоустройстве и занятости (49%), в программе получения доступного жилья (43,9%), получении высшего образования (27,8%), развития предпринимательской деятельности (25,9%).

Вопросы трудоустройства и жилищные вопросы являются первостепенными для молодежи страны. Очевидно, что молодежь Казахстана отличается рациональным отношением к реализуемой в стране политике, интересуясь в первую очередь программами и политикой, которая напрямую затрагивает их интересы.

Важным фактором протестного потенциала молодежи выступает уровень удовлетворенности жизнью. Как показывают данные опроса НИЦ «Молодежь» «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» за 3 квартал 2016 года, большинство респондентов удовлетворены своей жизнью: полностью удовлетворены — 37,4%, скорее удовлетворены — 46,8%, 13,8% опрошенной молодежи не удовлетворены жизнью.

Главным поводом для недовольства казахстанской молодежи являются социально-экономические проблемы: рост цен на продукты питания, ГСМ, лекарства (12,9%), сокращение или увольнение с работы (12,2%), задержки по выплате заработной платы, пенсий, стипендий (9,7%), повышение тарифов на коммунальные услуги (7,5%) и т. д.

Количество религиозных людей среди молодежи, особенно казахской национальности, растет. 79,6% опрошенной молодежи придерживаются религиозных взглядов

Религиозность, по мнению молодежи, чаще способствует укреплению и стабильности казахстанского общества. Так, более половины опрошенной молодежи (56,1%) отмечают положительную роль религии в укреплении стабильности общества.

По данным социологического исследования, практически треть опрошенных ищут в религии «надеж-

ду, веру в будущее» (28,5%), четверть респондентов «смысл и понимание в жизни» (25,6%), каждый пятый опрошенный молодой человек «опору в сложный период жизни» (22%) и «дисциплину и порядок» (21,6%)

Ряд событий в Алматы, Актобе, Атырау, Таразе резко актуализировали проблемы терроризма и экстремизма в Казахстане. Асоциальные действия экстремистов, реальные вооруженные столкновения с правоохранительными органами наглядно обозначили новую стадию деятельности деструктивных сил в стране.

Более 50% опрошенной молодежи считают, что религиозный радикализм и экстремизм являются главными угрозами безопасности страны.

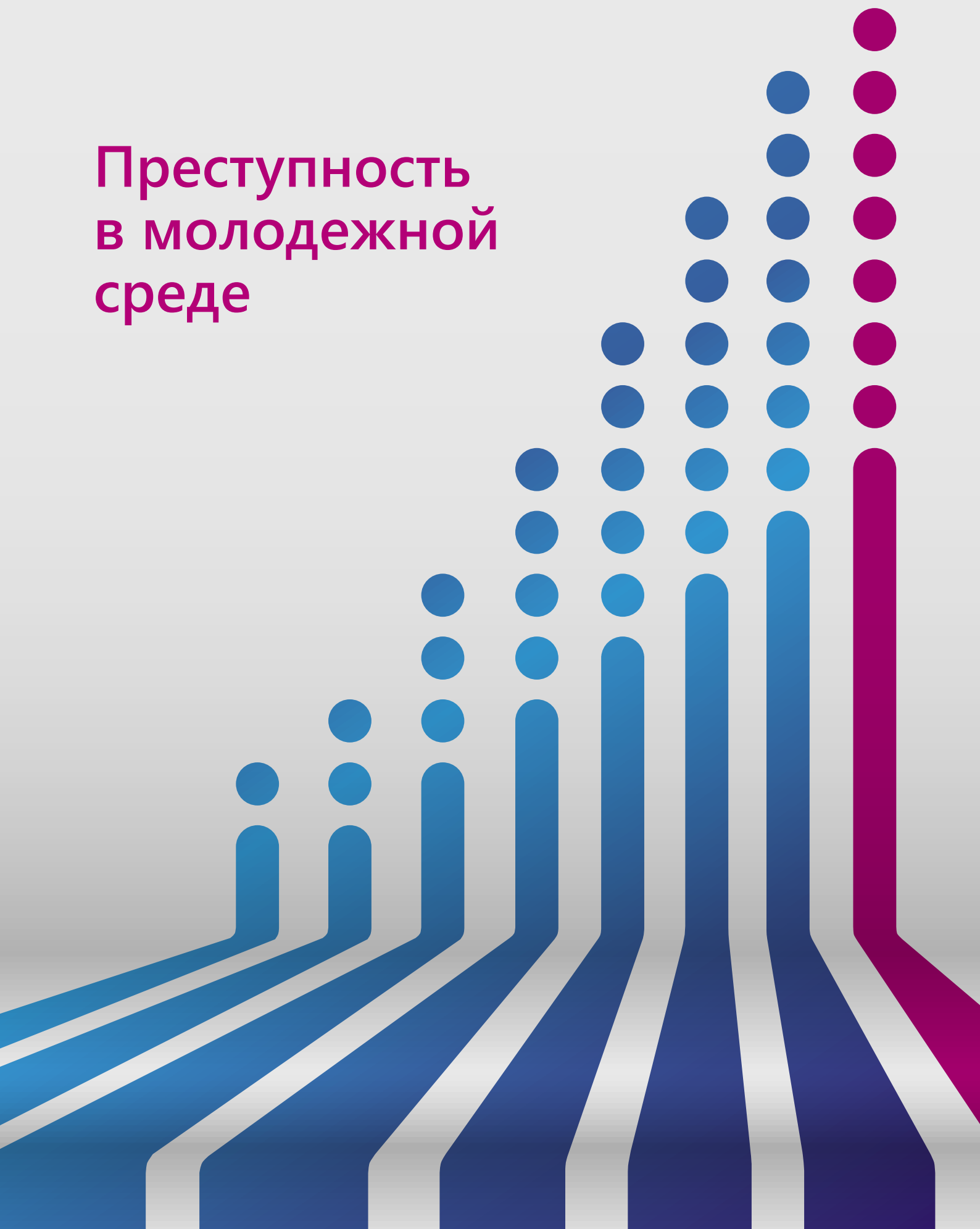
СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики / А.Т. Даутов, Р.Р. Аюпова, Т.В. Башарина — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — 204 с.; Молодежь Центральной Азии. Казахстан. На основе социологического опроса. Под науч. руководством проф. Клауса Хурельмана. Алматы, 2015. — 440 с.
2. Молодежь Центральной Азии. Казахстан. На основе социологического опроса. Под науч. руководством проф. Клауса Хурельмана. Алматы, 2015. С. 143.
3. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 3 квартал 2016 года научно-исследовательский центр «Молодежь».
4. Научно-исследовательский центр «Молодежь» «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 2 квартал 2016 года Астана, 2016г.
5. Беликова Е.А. Политическое участие молодежи: анализ проблем политической активности / <http://elibrary.ru/item.asp?id=21642615>
6. Beissembayev, Serik. 2016. Religious Extremism in Kazakhstan: From Criminal Networks to Jihad. The Central Asia Fellowship Papers. No. 15. <https://tengrinews.kz/events/atyirauzdaniya-oblastnogo-akimata-progremelovzryiva-200394/> <http://rus.azattyq.org/a/terrorism-map-in-kazakhstan/24747077.html> <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13043-how-real-is-the-jihadi-threat-to-kazakhstan?.html>
7. Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. — Astana, 2016. — 154 p. <http://iwep.kz/en/kommentariyeksperta/2013-09-01/the-problem-of-terrorism->

- for-kazakhstan-between-the-scylla-and-charybdis 12. http://www.ofstrategy.kz/images/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F_%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC_%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B3_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA.pdf 13. Ibid
8. Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. — Astana, 2016. — 154 p.
 9. Karl-Dieter Opp Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis. New York: Routledge, 2009, 448 pp.
 10. Jenkins J.S., Klandermans B. The Politics of Protest. Comparative Perspectives on State and Social Movements. Univ. Of Minnesota Press: UCL Press. 1995. P.6.
 11. Гапп Т. Почему люди бунтуют. — СПб.: Питер, 2005. — С.10-11 [461 с.].
 12. Гаранин О.Ю. Протестная активность молодежи в условиях политической модернизации современной России: Автореф. дисс. к. полит. н. — Волгоград, 2009.
 13. «Религиозная ситуация в Казахстане и процессы активизации религиозного сознания молодежи». Аналитический отчет. — Алматы, 2014.

Преступность в молодежной среде

8.1 ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ И ПРАВОНАРУШЕНИЙ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ: ПРИЧИНЫ И ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Преступность среди молодежи всегда вызывает тревогу. Подростковый возраст известен как возраст увеличения протеста против существующих в обществе взрослых людей моральных норм и принципов. Неудачная социализация во многом определяет рост правонарушений в молодежной среде.

Уголовная статистика использует свою возрастную градацию для учета возрастных категорий молодежи. Так, молодежь подразделяется на «подростков» или «несовершеннолетних» - 14-18 лет, «молодежь» - 19-24 года и «молодые взрослые» - 25-29 лет.

Переходя к генезису подростково-молодежной преступности, заметим, прежде всего, что она подчиняется общим закономерностям. Нет каких-то особых, специфических «причин» преступности подростков и молодежи. Но социально-экономическое неравенство, неравенство возможностей, доступных людям, принадлежащим к различным группам (стратам), своеобразно проявляется применительно к подросткам и молодежи.

Во-первых, во всех обществах понятия «старший» и «младший» означают не только возрастные, но и статусные различия. Понятие «старшинства» имеет не только описательное, но и ценностное, социально-статусное значение, обозначая некоторое неравенство или, по меньшей мере, асимметрию прав и обязанностей. Во всех языках понятие «младший» указывает не только на возраст, но и на зависимый, подчиненный статус» [1]. Отсюда не только повышенная девиантность, но и повышенная виктимность (способность стать жертвой).

Так, только по официальным статистическим данным за 2015 год в отношении несовершеннолетних совершено два раза больше преступлений, чем в 2011 году, из них более половины преступлений, предусмотренных статьями 120-124 Уголовного Кодекса Республики Казахстан (изнасилование, насильственные действия сексуального характера, половое сношение и иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим шестнадцатилетнего возраста,

понуждение к половому сношению, мужеложеству, лесбиянству или иным действиям сексуального характера, развращение малолетних).

По данным Генеральной Прокуратуры Республики Казахстан, если в 2010 году жертвой насильников стал 1 491 подросток, то в 2015—уже 1 943. Только за 6 месяцев 2016 г. количество таких уголовных правонарушений увеличилось на 30% по сравнению с предыдущим годом. В 2015 г. возбуждено 133 уголовных дела за насильственные действия сексуального характера, половое сношение и иные действия сексуального характера с лицами не достигшими шестнадцатилетнего возраста—465, развращение несовершеннолетних—101. Так только в Южно-Казахстанской области на учёте по беременности состояло 467 несовершеннолетних беременных, а за четыре месяца 2016 г. в ЮКО забеременели 93 девочки- подростка.

В целом по республике были выявлены 1 360 несовершеннолетних, потерпевших от преступных на них посягательств, из них 670 подростков погибли, тяжкий вред здоровью причинен 626 несовершеннолетним. В большинстве случаев преступления в отношении несовершеннолетних совершаются их же сверстниками и скрываются взрослыми, к которым подростки обращаются за помощью. При этом настораживает, что не все преступления удается раскрыть.

Во-вторых, противоречия между наличными (и постоянно растущими) потребностями людей и неравными возможностями их удовлетворения приобретают особенно острый характер применительно к подросткам и молодежи. Бурное развитие их физических, интеллектуальных, эмоциональных сил, желание самоутвердиться в мире взрослых вступает в противоречие с недостаточной социальной зрелостью, отсутствием профессионального и жизненного опыта, невысокой квалификацией (или отсутствием таковой), а, следовательно, и невысоким (неопределенным, маргинальным) статусом. Многочисленными социологическими исследованиями выявлена неудовлетворенность подростков и молодежи условиями обучения и труда, жилищными условиями, возможностями проявить себя в творческой деятельности. Эта неудовлетворенность объясняется объективными обстоятельствами, а не «капризами» или завышенными амбициями молодых.

Рисунок 8.1 Динамика молодежной преступности за 2015г. и 9 месяцев 2016 г.

Виды преступлений	9 месяцев 2015 г.	9 месяцев 2016г.
Всего преступлений	37478	39611
из них	небольшой тяжести	6260
	средней тяжести	19737
	Тяжкие	4865
	особо тяжкие	420
		6795
		21942
		5482
		440

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 8.2 Структура молодежной преступности за 2010-2016гг.

Виды преступлений		2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	9 месяцев 2016 г.
Всего преступлений		46 918	46 057	54 522	54 042	53 961	51856	39611
Уголовные правонарушения против личности		3 890	3 619	4 336	4 487	4 191	3 825	2705
из них	убийство (ст.99)	764	653	722	629	482	349	281
	умышленное причинение тяжкого вреда здоровью (ст.106)	797	832	864	867	775	887	662
	изнасилование (ст. 120)	969	991	1 339	1 421	1 242	939	554
Уголовные правонарушения против собственности		31 202	33 648	37 448	35 540	35 860	31 241	26083
из них	Кража (ст.188)	19 230	21 625	23 941	22 488	22 965	18 946	16515
	мошенничество (ст.190)	2 317	2 167	2 844	2 999	4 071	2 995	2435
	Грабеж (ст. 191)	5 634	6 268	6 502	6 152	4 958	3 893	3095
	Разбой (ст. 192)	1 364	1 420	1 209	1 010	743	590	474
Уголовные правонарушения против общественной безопасности и общественного порядка		5 791	5 566	7 913	9 804	9 437	7 265	4349
хулиганство (ст. 293)		5 407	5 198	7 276	9 351	8 980	6 931	3955

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В-третьих, применительно к подросткам остро стоит проблема «канализирования» энергии, социальной активности в общественно одобряемом или хотя бы допустимом направлении, ибо молодость особенно нуждается в социальном признании, самоутверждении, опять же при недостаточных возможностях. Неудовлетворенная потребность в самоутверждении приводит к попыткам реализовать себя не только в творчестве (что достаточно сложно), но и в негативных формах активности («комплекс Герострата») — насилии, преступлениях (что «проще») или же приводит к ретритизму — «уходу» — в алкоголь, наркотики, из жизни.

Статистика преступлений ведется от количества уголовных и административных дел, которые были заведены в Казахстане за предыдущий год. Всего за 9 месяцев 2016 года на молодых людей в возрасте от 14 до 29 лет было заведено 39611 дел.

Динамика молодежной преступности иллюстрирует ее структурный анализ за 9 месяцев 2015 год и 9 месяцев 2016 года (рис.8.1.).

Анализ преступлений, совершенных молодежью показывает рост уровня молодежной преступности за 9 месяцев 2016 года на 5,4% по сравнению с аналогичным периодом 2015 года. Среди преступлений, совершенных молодежью преобладают имущественные виды преступлений. Так, из 39611 преступлений совершенных молодежью за 9 месяцев 2016 года, преступления корыстно-насильственной направленности составляют более 70% (26 083), это кражи (16515), грабежи (3095), мошенничество (2435) и разбой (474).

Подробный качественный анализ зарегистрированных правонарушений по оконченным уголовным делам за 9 месяцев 2016 года позволяет выявить региональные особенности молодежной преступности (рис. 8.3).

В целях адресного воздействия на состояние молодежной и подростковой преступности, формирования их законопослушного поведения на республиканском уровне с участием представителей заинтересованных государственных органов, партии «Нур Отан», НПО и общественности проводятся оперативно-профилактические мероприятия («Подросток» и «Каникулы», «Дети в ночном городе») и акции («Подросток-Закон-Безопасность», «Занятость» и «Я и мой полицейский»). Только за 9 месяцев т.г. проведено более 7 тыс. таких мероприятий. Одновременно, по инициативе Министерства внутренних дел Республики Казахстан ежегодно в режиме реального времени проводятся Интернет-конференции, где пользователи могут задавать актуальные для них вопросы.

Доля несовершеннолетних преступников в Казахстане равна 6% от общей численности преступной молодежи. Доля 14-16-летних среди всех лиц, совершивших правонарушения — 2,7% (за 9 месяцев 2016 года). Их криминальная активность, разумеется, ниже, чем 18-21-летних (соответственно 2372 и 6975).

Будучи непонятыми взрослыми, молодые люди объединяются в группы, образуют молодежную субкультуру со своими ценностями, нормами, интересами, языком (сленгом), символами, которая далеко не всегда отличается законопослушностью. Социаль-

Рисунок.8.3 Региональные особенности молодежной преступности за 9 месяцев 2016 г.

Область	Совершенные несовершеннолетними	Повторные нарушения	Совершенные в состоянии алкогольного и наркотического возбуждения
Акмолинская	98	1560	1060
Актюбинская	74	1833	1095
Алматинская	266	3567	1397
Атырауская	76	1173	315
Западно-Казахстанская	109	1671	1219
Жамбылская	150	789	651
Карагандинская	216	1949	648
Костанайская	154	3697	1581
Кызылординская	66	888	414
Мангистауская	41	414	378
Южно-Казахстанская	314	1644	869
Павлодарская	106	2421	987
Северо-Казахстанская	61	2393	956
Восточно-Казахстанская	243	6591	1781
г.Астана	132	664	370
г.Алматы	155	2083	551

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

но-психологические факторы формирования субкультурных сообществ — потребность людей в объединении, психологической защите, потребность быть «понятым», самоутвердиться среди себе подобных.

Субкультурные сообщества тем более сплочены и отличны от доминирующей культуры, чем более жестко и категорически ею отвергаются.

Особо стоит отметить рост правонарушений в сос-

Рисунок 8.4 Численность молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящих на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления психоактивных веществ, в разрезе регионов, 2015 год

Область	Возраст									
	Психоактивные вещества					Алкоголь				
	15-17	18-19	20-24	25-29	Всего	15-17	18-19	20-24	25-29	Всего
Акмолинская	85	42	221	785	1133	61	20	134	685	900
Актюбинская	114	69	496	1166	1845	105	52	299	767	1223
Алматинская	26	26	78	350	480	16	9	38	278	341
Атырауская	16	18	115	315	464	0	10	18	156	184
ЗКО	25	34	149	339	547	11	12	54	237	314
Жамбылская	25	38	240	542	845	15	17	54	291	377
Карагандинская	16	43	354	1285	1698	10	18	241	991	1260
Костанайская	37	70	351	777	1235	29	21	151	447	648
Кызылординская	4	8	121	419	552	4	8	104	363	479
Мангистауская	3	36	226	240	505	0	5	16	57	78
ЮКО	44	34	527	1196	1801	41	7	385	963	1396
Павлодарская	25	74	753	1665	2517	16	27	193	763	999
СКО	32	37	162	417	648	22	15	77	308	422
ВКО	262	243	1553	3008	5066	105	178	1243	2484	4010
г.Астана	59	76	413	1049	1597	39	39	161	706	945
г.Алматы	226	45	845	2110	3226	208	31	713	1895	2847
Республика Казахстан	999	893	6604	15663	24159	682	469	3881	11391	16423

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 8.5 Количество человек, состоящих на учете с диагнозом «алкоголизм» («Д» учет) по состоянию на конец 2015 г. (только среди районов с высоким показателем неблагополучных семей)

Регион	Количество
Восточно-Казахстанская	31 741
Павлодарская	18 660
Карагандинская	21 083
Костанайская	11 910
Акмолинская	14 471

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

тоянии алкогольного и наркотического возбуждения, прежде всего, среди военнослужащих (на 40%). Исследования, проведенные среди казахстанских старшеклассников, показывают, что 70% опрошенных когда-либо употребляли спиртные напитки, причем первое знакомство с ними произошло в 11-13 лет.

Согласно п. 1 ст. 6 Закона Республики Казахстан «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности», в систему профилактики правонарушений, безнадзорности и беспризорности среди несовершеннолетних входят органы внутренних дел, образования, комиссии по делам несовершеннолетних и защите их прав и иные государственные органы в пределах своей компетенции.

Согласно статистике в общей массе граждан, совершивших преступления, лица мужского пола составляют примерно 85%, девушки — около 15%. В последние годы наблюдается расширение круга и количества преступлений, которые совершают девочки-подростки и девушки.

Более 30% молодых людей, совершивших преступления, нигде не учились и не работали. В ряду основных причин, повлиявших на увеличение количества преступлений, совершенных молодежью, следует выделить внутреннюю миграцию, когда из-за наплыва подростков из депрессивных районов, прежде всего, села, в крупные промышленные центры Казахстана совершается 80% из общего количества преступлений, совершенных в молодежной среде.

Многочисленные социологические исследования показывают, что проблема молодежной преступности — результат дисфункции института семьи. Так кросскультурное исследование американских психологов и социологов подтвердило гипотезы о том, что «падение института семьи напрямую связано с серьёзной угрозой благополучию детей и молодежи». Результаты опросов, полученных в четырех странах Европейского Союза подтверждают то, что молодые люди, выходцы из благополучных семей, ведут более здоровый образ жизни[2].

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, в регионах, где доля неблагополучных семей ниже, доля разводов также низкая. В ЮКО доля неблагополучных семей — 0,1%, доля разводов составляет 11% (соотношение браков к разводам — 9:1), в Кызылординской, Мангистауской, Атырауской, Жамбылской областях доля разводов не превышает 18,5%, что значительно ниже среднереспубликанской доли (26,5%). Противоположная картина в регионах с высокой долей неблагополучных семей: в Костанайской (47,9%), Карагандинской (35,7%), Павлодарской (41%), СКО (40,2%) областях, доля разводов сравнительно высока, соотношение браков к разводам составляет 2:1, 3:1. Неудивительно, что эти данные коррелируются с данными о несовершеннолетних и неблагополучных семьях, состоящих на учете в правоохранительных органах (рис.8.6).

Одна из основных причин семейного неблагополучия — семейный алкоголизм.

Официальной опубликованной статистики о масштабах семейного алкоголизма в Казахстане не ведется, однако специалисты оперируют данными, которые показывают картину распространенности этого «социального порока» среди населения, опираясь на сведения по количеству людей состоящих на учете с диагнозом «алкоголизм».

По результатам факторного анализа, можно обозначить главные признаки семейного неблагополучия: алкоголизм (наркомания) родителей, материально-бытовые проблемы, конфликты в семье, безразличное отношение родителей к делам и проблемам ребенка, родители мало проводят времени с ребенком, к ребенку применялось насилие, неполные семьи (в основном, отсутствие отца), асоциальное, криминальное окружение подростка и семьи. Отслеживая изменение ситуации по данным показателям, можно выявить тенденции подростковой и молодежной девиации.

Отсюда очевидно, что для профилактики различных форм подростковой и молодежной девиации центральной задачей является выявление особенностей социализации современной молодежи; социально-психологических механизмов, способов и институтов социализации молодежи на разных этапах взросления. При этом подобного рода исследование должно выявить «узкие места» процесса социализации, где с наибольшей вероятностью могут возникнуть нарушения и отклонения в социальном развитии детей и подростков.

Рисунок 8.7
Признаки семейного неблагополучия

Рисунок 8.8 Сведения о неблагополучных семьях, состоящих на учете в ОВД за 6 месяцев 2015-2016 годов

Область	Количество неблагополучных семей		
	Всего на учете ОВД		+- в %
	2015	2016	
г.Астана	281	283	0,7
Акмолинская	1497	1589	6,1
Актюбинская	487	503	3,3
г.Алматы	915	917	0,2
Алматинская	982	1064	8,4
Атырауская	227	234	3,1
Восточно-Казахстанская	1135	937	-17,4
Жамбылская	720	696	-3,3
Западно-Казахстанская	218	234	7,3
Карагандинская	1986	1874	-5,6
Костанайская	1186	1439	21,3
Кызылординская	26	186	-29,5
Мангистауская	234	229	-2,1
Павлодарская	727	646	-41,1
Северо-Казахстанская	684	367	-46,5
Южно-Казахстанская	1064	1223	14,9
МВД г.Байконур	1	1	0,0
Республика Казахстан	12608	12422	-1,45

ИСТОЧНИК: МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 8.10 Сведения о количестве попыток суицида по возрасту за 9 месяцев 2016 г.

Область/Республики Казах- стан	муж.			жен.			Всего
	15-17 лет	18-24 лет	25-29 лет	15-17 лет	18-24 лет	25-29 лет	
Республика Казахстан	40	397	454	198	584	418	2091
Акмолинская	2	45	32	15	45	32	129
Актюбинская	7	21	23	19	51	23	118
Алматинская		13	15	14	34	11	88
Атырауская	2	3	8	13	10	5	112
ЗКО	2	9	9	11	18	3	36
Жамбылская	3	11	8	16	42	15	75
Карагандинская	5	71	103	36	84	63	112
Костанайская	4	49	61	10	50	31	106
Кызылординская	2	8	19	16	28	23	73
Мангистауская	3	16	22	29	46	28	92
ЮКО	8	14	9	27	36	22	182
Павлодарская	7	41	52	16	35	29	98
СКО	3	56	41	19	50	21	96
ВКО	10	105	116	24	121	68	310
г. Астана	1	32	24	29	100	58	282
г. Алматы	4	42	36	24	62	35	174
Всего			891			1200	

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

8.2 СУИЦИД СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

Социально-экономические преобразования в Казахстане затронули все сферы общественной жизни. Наряду с позитивными изменениями, стимулирующими развитие многих сфер жизнедеятельности человека, в обществе усилились такие негативные тенденции, как имущественное неравенство, резкое снижение востребованности духовных ценностей, усиление социальной и психологической дезориентации и дезадаптации, безработица, сложная кризисная обстановка, нарастание процессов деформации семьи. Все это болезненно отражается на социально-психологическом здоровье казахстанцев.

Согласно статистическим данным Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан, общий коэффициент совершенных суицидов в 2015 году по сравнению с предыдущим годом вырос на 26,3%. Если в 2014 году было зарегистрировано 2 957 случаев самоубийств, то в 2015 году данный показатель увеличился до 3735 случаев. За 9 месяцев 2016 года зарегистрировано 3112 случая суицида.

Приводимые цифры свидетельствуют о том, что проблема суицида чрезвычайно актуальна и требует активного вмешательства государства в ее решение.

Среди молодежи Казахстана в возрасте 15-29 лет за 9 месяцев 2016 года было совершено 2091 суицидальных попыток и 769 совершенных суицидов.

В региональном разрезе молодежь Восточно-Казахстанской (310), Южно-Казахстанской (182) областей и г. Астана (281) совершает сравнительно больше суицидальных попыток, чем молодежь в других регионах республики.

Необходимо отметить, что молодые мужчины (891) склонны к совершению попыток самоубийств реже, чем молодые девушки (1200).

Однако анализ статистики по возрастному ряду демонстрирует тенденцию, совершения попыток самоубийств в большей степени представителями мужской половины в возрасте 25-29 лет и девушек в возрасте 18-24 лет (рис.8.10).

За 9 месяцев 2016 года самый высокий уровень суицидов наблюдается в Восточно-Казахстанской (397), Алматинской (335), Южно-Казахстанской (293) областях (рис.8.11).

По сравнению с тенденцией по суицидальным попыткам, статистика по количеству совершенных самоубийств по признаку пола выявляет другую картину. Если попытки самоубийств молодые женщины совершают чаще, то по количеству совершенных суицидов мужчины доминируют в абсолютном большинстве более чем в 3 раза.

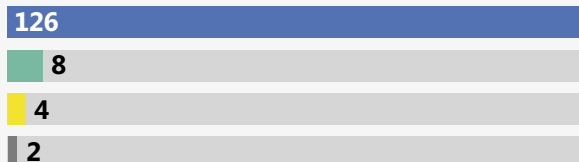
Самоубийства подростков встречаются существенно чаще, чем у детей, причем лишь немногие из них достигают своей цели. Частота законченных суицидов подростков не превышает 1% от всех суицидальных действий. Суицидальное поведение в этом возрасте

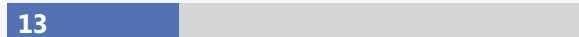
Рисунок 8.14
Способы совершения суицидов
среди несовершеннолетних (до 18 лет)

- Повешание
- Падение с высоты
- Отравление лекарственными препаратами
- Другое

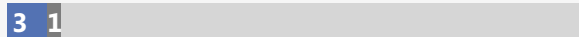
По Республике

Акмолинская область

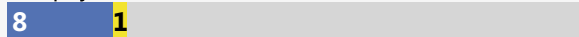
Актюбинская область

Алматинская область

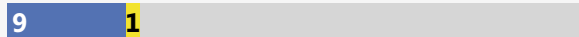
Атырауская область

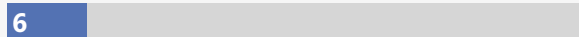
Восточно-Казахстанская область

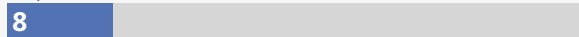
Жамбылская область

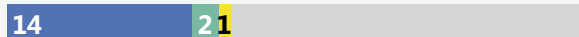
Западно-Казахстанская область

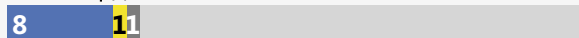
Карагандинская область

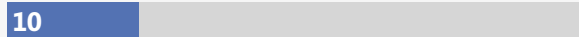
Костанайская область

Кызылординская область

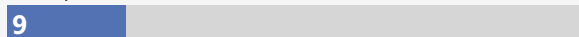
Мангистауская область

Павлодарская область

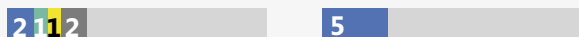
Северо-Казахстанская область

Южно-Казахстанская область

г. Астана

г. Алматы

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 8.15 Факторы предшествующие
суицидам среди несовершеннолетних
(до 18 лет)

По Республике 66 73

Акмолинская 4 6 1 1

Актюбинская 2 2

Алматинская 5 11 1 3

Атырауская 1 8

3-Казахстанская 3 4 1

Жамбылская 9 1 1

Карагандинская 4 4

Костанайская 4 7 1 1 3

Кызылординская 4 4 1 1

Мангистауская 1 9

Ю-Казахстанская 13 31 1

Павлодарская 3 1 1

С-Казахстанская 5 4

В-Казахстанская 6 13 1 1 1

г.Астана 2 2

г.Алматы 4 1

- Одиночество
- Конфликтные отношения с родственниками
- Неустановлены
- Неблагоприятные жилищные условия
- Конфликтные отношения с родителями
- Другое

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Рисунок 8.11 Сведения о совершенных суицидах на территории Республики Казахстан

Область/Республики Казахстан	Зарегистрировано суицидов		9 месяцев 2016 г.
	2014 г.	2015 г.	
Республика Казахстан	2 957	3 735	3112
Акмолинская	162	306	205
Актюбинская	118	109	103
Алматинская	298	368	335
Атырауская	59	84	78
З-Казахстанская	114	169	143
Жамбылская	84	103	125
Карагандинская	178	333	266
Костанайская	368	365	273
Кызылординская	169	141	136
Мангистауская	95	106	74
Ю-Казахстанская	158	245	293
Павлодарская	238	241	176
С-Казахстанская	227	268	173
В-Казахстанская	561	595	397
г.Астана	4	62	106
г.Алматы	75	217	208

ИСТОЧНИК: КОМИТЕТ ПО ПРАВОВОЙ СТАТИСТИКЕ И СПЕЦИАЛЬНЫМ УЧЕТАМ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

чаще имеет демонстративный характер, в том числе — шантажа. Зачастую лишь у 10 % подростков имеется истинное желание покончить с собой (покушение на самоубийство), в 90% - это крик о помощи. В группе подростков возрастает роль психических расстройств, например депрессии. К признакам депрессии присоединяются чувство скуки и усталости, фиксация внимания на мелочах, склонность к бунту и непослушание, злоупотребление алкоголем и наркотиками.

Изучая способы совершения суицида, можем заметить, что абсолютное большинство несовершеннолетних граждан прибегают к повешению. Таковых в Казахстане в 2015 году было 181 случай из 201 или 90%. Региональный анализ показывает преобладание данного способа в совершении суицидальных актов в Южно-Казахстанской (42), Алматинской (21), Восточно-Казахстанской (19) областях (рис.8.14).

По данным Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан, в большинстве случаев факторы, предшествующие суицидам среди несовершеннолетних являются не установленными. Среди известных случаев причинами самоубийств среди подростков являются конфликтные отношения с родителями и родственниками, а также психологические факторы (чувство одиночества, отверженности и т.д.) (рис.8.15).

Министерством здравоохранения и социального развития Республики Казахстан была утверждена Дорожная карта по превенции суицида и продвижению психического здоровья на 2014-2018 годы, однако в ней нет механизма по профилактике самоубийств. В начале 2016 года Министерство образования и науки Республики Казахстан и общественный фонд «Үлес-2020» разработали альтернативную программу по профилактике подростковых суицидов. Новая программа по профилактике суицидов в возрастной группе до 20 лет будет направлена на формирование у молодежи позитивного мышления. Предлагается на примере успешных взрослых людей повышать ценностные ориентиры у детей. Насколько эти меры окажутся действенными — вопрос открытый.

Исходя из вышесказанного, можно нарисовать общий портрет суицида. Как считает большинство ученых, суицидальное поведение — это результат социально-психологической дезадаптации личности, происходящей либо вследствие неблагоприятного стечения обстоятельств, либо при субъективной интерпретации индивидом жизненных проблем как неразрешимых (то есть суицид

— это реакция на выпадение человека из общества и невозможность решить свои проблемы). И здесь актуальна работа по профилактике дальнейших попыток свести счеты с жизнью.

Анализ преступлений, совершенных молодежью показывает рост уровня молодежной преступности за 9 месяцев 2016 года на 5,4% по сравнению с аналогичным периодом 2015 года. Среди преступлений, совершенных молодежью преобладают имущественные виды преступлений. Так, из 39611 преступлений совершенных молодежью за 9 месяцев 2016 года, преступления корыстно-насильственной направленности составляют более 70% (26 083), это кражи (16515), грабежи (3095), мошенничество (2435) и разбой (474). Тем не менее анализ статистических данных о молодежной преступности позволяет сделать вывод о снижении общего числа преступлений, совершенных молодежью в период с 2010 по 2015 годы.

Доля несовершеннолетних преступников в Казахстане равна 6% от общей численности преступной молодежи. Доля 14-16-летних среди всех лиц, совершивших правонарушения — 2,7% (за 9 месяцев 2016 года).

Согласно статистике в общей массе несовершеннолетних, совершивших преступления, лица мужского пола составляют примерно 85%, девушки — около 15%. В последние годы наблюдается расширение круга и количества преступлений, которые совершают девочки-подростки и девушки.

Согласно статистическим данным Генеральной

прокуратуры Республики Казахстан за 9 месяцев 2016 года было зарегистрировано 3112 случая суицида.

Среди молодежи в возрасте 15-29 лет было зарегистрировано 2091 суицидальные попытки и 769 совершенных суицида.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Кон И.С. Ребенок и общество: (историко-этнографическая перспектива). М: Наука, 1988. С.85.
2. Мудрик А.В. // Психология общения. Энцикл. словарь // http://communication_psychology.academic.ru/506/МУДРИК_Анатолий_Виктор_ович
3. Houseknecht, S. and Sastry, J. (August, 1996). Family «decline» and child well-being: A comparative Assessment. *Journal of Marriage and the Family*. Vol. 58, pp.726-739.
4. Данные Комитета по правовой статистике Генеральной прокуратуры Республики Казахстан.
5. Данные МВД Республики Казахстан.
6. Karin, Erlan. *The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group*. — Astana, 2016. — 154p.
7. А.Т.Даутов, Р.Р.Аюпова, О.В. Николаева. Қазақстандық құндылықтарды зерттеу. — Астана: «Жастар» ҒЗО, 2016.
8. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», 2 квартал 2016 года. Аналитический отчет. - НИЦ «Молодежь», Астана, 2016.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Таким образом, по итогам детального анализа данных социологических исследований, данных официальной государственной статистики, информационно-аналитических материалов министерств и ведомств, молодежных общественных объединений Республики Казахстан, крупных предприятий и национальных компаний, контент-анализа средств массовой информации и сведения из интернет-ресурсов были изучены актуальные вопросы в области молодежной политики.

По итогам анализа положения молодежи в сферах образования и науки, занятости и предпринимательства, права, здоровья и досуга, религиозной ситуации, участия в общественно-политических процессах можно сделать следующие выводы:

1. Доля молодежи в общей структуре населения составляет 23,2%. Самая представительная в количественном плане группа в структуре молодежи — 24-28 лет. 2015 год характеризуется снижением рождаемости, поскольку в репродуктивный возраст вступает молодежь, рожденная в начале 1990-х годов, когда наблюдался резкий спад рождаемости. Удельный вес сельской молодежи ниже доли городского населения.

2. Подводя итоги развития государственной молодежной политики Республики Казахстан в 2015 году, можно констатировать позитивные тенденции. В частности, в принятом от 9 февраля 2015 года Законе «О государственной молодежной политике» прописаны правовое закрепление статуса молодежных организаций как неправительственных организаций (ст. 28 п.1), молодежных ресурсных центров как юридических лиц, осуществляющих информационно-методическое, консультационное сопровождение и поддержку инициатив молодежи, мониторинг и анализ ситуации в молодежной среде, основные направления деятельности социальных служб для молодежи; внесены новые понятия, такие как республиканский и региональный форумы.

3. Ориентиром в сфере молодежной политики служит опыт стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), которое включает 35 наиболее развитых в политическом и экономическом отношении государств, в том числе, большинство стран — членов Европейского Союза. Для успешного становления молодежи важен комплексный подход, реализация которого возможна на основе учета многоуровневого характера молодежной политики: международного, регионального и национального. Целесообразно объединение усилий в отношении молодежи на уровне групп государств. Активному развитию молодежной политики в стране способствуют постоянное внимание и разносторонняя деятельность по поддержке молодого поколения со сто-

роны главы государства — Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева.

4. Здоровье молодежи является приоритетной ценностью на государственном уровне. И прежде всего, государство стремится охранить молодежь от социально — значимых заболеваний, таких как туберкулез, СПИД, наркомания, инфекции, передаваемые половым путем и др. Заболевания данной группы представляют значительную угрозу здоровью населения, наносят колоссальный ущерб для общества, связанный с потерей временной и стойкой трудоспособности, необходимостью огромных затрат на профилактику, лечение и реабилитацию, преждевременной смертностью, преступностью. Молодежь является наиболее уязвимой группой населения, которая быстро вовлекается в эпидемический процесс.

Уровень заболеваемости злокачественными новообразованиями (онкопатология) среди молодежи в возрасте 14-28 лет за 2015 год в сравнении с предыдущим годом увеличился в 2 раза. За первое полугодие 2016 года отмечается динамика снижения числа заболеваний туберкулезом у городской и сельской молодежи в возрасте 21-28 лет. В сравнении с прошлым годом, имеет место общая тенденция увеличения числа заболеваний СПИДом во всех регионах за исключением Костанайской области.

Численность молодежи в возрасте 15-29 лет, состоящей на учете с психическими расстройствами и расстройствами поведения в результате употребления алкоголя в сравнении с прошлыми годами существенно снизилась.

Анализ статистических данных показал, что в большинстве регионов наблюдается снижение числа молодежи, занимающейся спортом.

Несмотря на позитивные тенденции в сфере досуга молодежи, проявляющиеся в росте возможностей для самореализации и многообразия видов досуговой деятельности, в целом, молодежная социокультурная ситуация характеризуется потерей приоритетов творческого развития и в целом саморазвития и смещением акцентов на развлечения.

5. За последние десять лет в Казахстане доля обучающихся в средних учебных заведениях на государственном языке увеличилась на 7,4 %. Доступность образования в Республике Казахстан гарантирована для всех слоев населения, в том числе для детей с ограниченными возможностями. Сеть организаций образования для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, с каждым годом сокращается. За 2015 год в Казахстане были закрыты 2 приюта для несовершеннолетних, 4 детских дома, 1 школа, 2 дома ребенка, открыто 12 детских дома семейного типа.

Средние показатели ЕНТ за последние 5 лет выросли с 70,9 баллов в 2012 году до 81,2 баллов в 2016 году.

Количество организаций дополнительного образования выросло с 680 в 2013 году до 860 в 2015 году.

Количество организаций технического и профессионального образования в Казахстане в сравнении с предыдущим годом увеличилось на 12 единиц или на 1,5 %.

Высшую школу Казахстана представляют 127 ВУЗов.

Распределение численности студентов ВУЗов по языкам обучения показывает, что 62,7 % обучаются на государственном языке, 34,2 % — на русском, 3 % — на английском, остальные — на китайском, немецком, арабском.

Казахстанская система обеспечения качества формального образования является одним из приоритетов в реформировании всех ступеней образования Казахстана. Так, в системе высшего образования преобладает дневная форма обучения (78%). Что в свою очередь актуализирует вопрос неформального образования, развития навыков получения образования на протяжении всей жизни и поднимает вопрос о необходимости внесения дополнений в казахстанское образовательное законодательство, в сферу регулирования неформального образования, как составной части единой системы образования на протяжении всей жизни.

Соотношение количества грантов магистратуры к грантам бакалавриата соответствует мировой структуре ВУЗовского контингента (1:5).

Внедрена национальная модель аккредитации ВУЗов. В 2015 году институциональную аккредитацию в казахстанских аккредитационных агентствах прошли 72 высших учебных заведений

В системе послевузовского образования преобладает численность обучающихся по программе магистратуры, 72,3% из них обучаются по научно-профильному направлению. Одинакова популярность специальностей для обучающихся в магистратуре и в докторантуре: наиболее популярными являются: социальные науки, экономика и бизнес, технология и технические науки, образование.

Казахстанские высшие учебные заведения представлены в мировых рейтингах. Высокое место казахстанских вузов в глобальном рейтинге — это вклад и в формирование соответствующего имиджа страны, и в улучшение ее позиций по ряду других важных показателей (индексу развития человеческого потенциала, конкурентоспособности страны и др.). В 5000 лучших ВУЗов мира входит пять казахстанских ВУЗов.

В республике активно реализуются программы академической мобильности обучающихся, основная цель которых заключается в: возможности получения дополнительного профессионального опыта в период прохождения стажировок, знакомство

с учебными программами зарубежных университетов, заключении новых договоров с зарубежными вузами по реализации совместных образовательных программ.

Приоритетом высшего и послевузовского образования Казахстана обозначено триединство образования, науки и производства. Создан исследовательский ВУЗ - Казахский национальный исследовательский технический университет имени К.И. Сатпаева. Здесь сформирован пул ведущих ученых страны, выполняющих фундаментальные и прикладные научно-образовательные исследования.

Анализ деятельности научных организаций Казахстана показал, что приоритетным направлением научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ являются исследования в области инженерных разработок и технологий, удельный вес которых в общей сумме внутренних затрат на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы составил 42,7%.

Отмечается значительный рост публикационной активности казахстанских ученых в международных рейтинговых изданиях.

За годы реализации международная стипендия «Болашак» была присуждена 11 126 казахстанцам для обучения в 200 лучших вузах 33 стран мира.

В учебный процесс отечественных вузов, ориентированных на подготовку кадров для индустриализации страны, интегрирована новая программа подготовки докторантов - SplitPhD.

6. Уровень молодежной безработицы по стране составил 4,2%, что ниже показателя за аналогичный период 2015 года на 0,3%. В количественном значении численность безработной молодежи во втором квартале 2016 года составила 95,6 тыс. человек. Вопросы трудоустройства и жилищные вопросы являются первостепенными для молодежи страны. Очевидно, что молодежь Казахстана отличается рациональным отношением к реализуемой в стране политике, интересуюсь в первую очередь программами и политикой, которая напрямую затрагивает их интересы

7. Молодежь крайне мало представлена в органах государственного управления. Доля молодежи в составе государственных служащих составляет 11,5%. При этом, из 10 548 молодых сотрудников органов государственного управления лишь 2 человека представлены в корпусе «А». С 2013 года по 2016 год доля молодежи в числе государственных служащих сократилась более чем в два раза с 21 946 человек — до 10 546 человек.

Молодежь активно участвует в реализации проектов «Жасыл ел», «С дипломом — в село!», «Мәңгілік ел жастары — индустрияға», «Молодежный кадровый резерв», направленных на рост занятости, социализации

зацию, профессиональный рост, участие в социально-экономическом развитии страны.

Важным фактором протестного потенциала молодежи выступает уровень удовлетворенности жизнью. Большинство опрошенной молодежи отметили удовлетворенность своей жизнью. Основываясь на результатах социологических исследований можно сделать вывод о том, что протестный потенциал молодежи не представляет собой реальную угрозу дестабилизации политической системы. Тем не менее, актуализируется вопрос формирования культуры протестного поведения молодежи, дальнейшем развитии законных механизмов выражения их интересов. Это будет препятствовать протестам, которые могут принять деструктивные формы, а их урегулирование — сопровождаться потрясениями для общества.

Главным поводом для недовольства казахстанской молодежи являются социально-экономические проблемы: рост цен на продукты питания, ГСМ, лекарства (12,9%), сокращение или увольнение с работы (12,2%), задержки по выплате заработной платы, пенсий, стипендий (9,7%), повышение тарифов на коммунальные услуги (7,5%) и т. д.

Количество религиозных людей среди молодежи, особенно казахской национальности, растет. 79,6% опрошенной молодежи придерживаются религиозных взглядов. Более 50% опрошенной молодежи считают, что религиозный радикализм и экстремизм являются главными угрозами безопасности страны.

8. Вопросы преступности являются важными для любого государства. В целом за 9 месяцев 2016 года наблюдается рост уровня молодежной преступности, по сравнению в аналогичным периодом 2015 года. Среди преступлений, совершенных молодежью преобладают имущественные виды преступлений. Доля несовершеннолетних преступников в Казахстане равна 6% от общей численности преступной молодежи. Тем не менее за период 2010-2015 гг. Наблюдается тенденция снижения преступности в молодежной среде. Согласно статистическим данным Генеральной прокуратуры Республики Казахстан за 9 месяцев 2016 года среди молодежи в возрасте 15-29 лет было зарегистрировано 2091 суицидальные попытки и 769 совершенных суицида. Приводимые цифры свидетельствуют о том, что проблема суицида чрезвычайно актуальна и требует активного вмешательства государства в ее решение.

Таким образом, по итогам анализа положения молодежи в сферах образования и науки, занятости и предпринимательства, права, здоровья и досуга, религиозной ситуации, участия в общественно-политических процессах можно сделать вывод, что на сегодняшний день, несмотря на наличие ряда проблем в данных сферах, наблюдаются позитивные сдвиги по сравнению с предыдущими периодами, о чем

свидетельствуют не только данные государственных институтов, но и данные международных организаций и сравнительные показатели по международным рейтингам.

РЕКОМЕНДАЦИИ

На основании выводов были сформулированы следующие рекомендации:

Центральным государственным органам:

- Разработать комплекс мер по созданию условий и стимулов для решения молодежью своих собственных проблем и определить механизм участия молодежи, молодежных организаций в саморепрезентации и лоббировании своих интересов в органах государственной власти, в особенности на местном уровне и наделения их правом законодательной инициативы;

- Рассмотреть возможности создания в Казахстане альтернативных социальных структур по решению проблем молодежи, которые смогут работать совместно с государственными органами. Как показывает зарубежный опыт, такими структурами являются добровольные молодежные организации;

- При формировании и реализации эффективной молодежной политики акцент надо перенести на уровень местного самоуправления. Молодежь необходимо рассматривать как целевую группу при формировании политики местного самоуправления, которая нуждается в особой поддержке местных исполнительных органов власти. Также разработать проекты, содействующие активному вовлечению молодежи в формирование и реализацию молодежной политики на местах;

- Необходимо создать условия молодежным организациям (финансовые, организационные и т.д.), регулировать их деятельность не административными методами, а путем переключения их внимания на социальные проекты, поиск решения социальных проблем молодежи;

- Необходимо выработать комплекс мер по формированию политико-правовой культуры молодежи, выстраиванию диалога между молодежью и органами государственной власти, выявлению проблем радикализма молодежи, осуществлению программ социализации молодежи, развитию легитимных структур и механизмов выражения интересов молодежи.

Агентству Республики Казахстан по государственной службе и противодействию коррупции:

- продолжить работу по увеличению представленности молодежи в органах государственной службы.

Министерству национальной экономики Республики Казахстан

- Продолжить работу по улучшению бизнес среды, создавая условия для развития молодежного предпринимательства;

- Разработать и внедрить систему социального вовлечения молодежи в предпринимательскую деятельность на региональном и местном уровнях.

Министерству по делам религии и гражданского общества:

- Продолжить работу по укреплению статуса молодежных организаций. Поставить вопрос о создании Национального совета молодежных и детских общественных объединений, об оказании им государственной поддержки

- Продолжать адресную работу с целевыми группами молодежи;

- Проработать механизм стимулирования вовлеченности молодежи в жизнь сообщества и развитии жизненно важных навыков, в особенности среди социально уязвимых групп молодежи, особенно молодежи категории NEET;

- Активизировать работу консультативно-свещательных органов — Советов по делам молодежи при акиматах всех уровней;

- Усилить, с участием Молодежных ресурсных центров, информационное продвижение данных молодежных структур, имеющих ключевое значение в реализации молодежной политики. Необходимо широкое информационное сопровождение о деятельности этих структур со стороны государственных и негосударственных (посредством грантов, госзаказов) СМИ;

- Повышать грамотность населения, особенно молодежи о роли и истории религий. Но при этом четко разграничивать светский характер государства Республики Казахстан, закрепленный в Конституции Республики Казахстан. Привлекать к беседам, лекциям ученых-религиоведов, популярных среди молодежи деятелей культуры, использовать интернет технологии, СМИ в плане освещения адекватной религиозной ситуации в стране и в мире;

- С целью улучшения и стабилизации ситуации с распространением экстремизма и религиозного терроризма в стране предлагается реализация как превентивных, упреждающих мер, так и обязательных формализованных процедур: введение обязательных, не факультативных занятий по истории религий, как в школах, так и в учреждениях профессионального и технического образования, высших учебных заведениях; организация работы информационно-пропагандистских групп из числа волонтеров-молодежи; использование различных интересных для молодежи форматов: публичные, гостевые лекции, социальные ролики на телевидении, повышение религиозной

и светской грамотности через качественное преподавание религиозных дисциплин. (Совместно с Министерством образования и науки Республики Казахстан).

**Министерству здравоохранения
и социального развития Республики Казахстан:**

- Продолжить системную работу по популяризации среди молодежи всех возрастов здорового образа жизни, используя различные формы и средства пропаганды;
- Усилить адресность программ содействия занятости молодежи, расширить охват молодежи этими программами;
- Применить и расширить опыт Фонда Первого Президента Казахстана — передвижных медицинских амбулаторий с целью раннего выявления, диагностики онкологических заболеваний в отдаленных районах Казахстана;
- Обратит внимание на то, что в профилактике и лечении социально-значимых заболеваний молодежи велика роль молодежных центров здоровья.

**Министерству культуры и спорта
Республики Казахстан:**

- Проработать механизм выдачи грантов, кредитов неправительственным организациям, бизнесу на создание культурно-досуговых центров (спортивных, культурных и т.д.) при условии их доступности для большей части молодежи в рамках социально-ориентированных проектов;
- Организовать работу по противодействию распространения экстремизма и религиозного терроризма через усвоение национальных казахских ценностей;
- Организовать работу по информированию молодежи об образовательном, культурологическом и морально-нравственном потенциале института религии в современном мире;
- Усиление работы СМИ, в частности, активное использование социальной рекламы, раскрывающей потенциальные угрозы, таящиеся в распространении экстремистских и террористических взглядов; деятельность традиционных и нетрадиционных религиозных течений; работу государственных структур по противодействию распространения экстремизма и религиозного терроризма.

**Министерству образования
и науки Республики Казахстан**

- Создать концептуальную и законодательную основу для национальной модели многоуровневого

непрерывного образования, с включением неформального образования, образования взрослых (в течение жизни);

- Организовать проведение разъяснительной работы среди школьников, студентов и родителей по введению реформы полиязычия и перехода к 12-летнему школьному образованию со стороны государственных органов и неправительственного сектора;
- Продолжить работу по организации технического и профессионального образования, содействовать налаживанию связи их с предприятиями, содействовать прохождению молодежной практики (предприятия в составе Национальных компаний, частные крупные и средние предприятия);
- Проводить профориентационную работу в школах о техническом и профессиональном образовании, поднять имидж технических специальностей;
- Проводить мониторинг востребованности специальностей и выпускников в разрезе вузов и специализации;
- Продолжить содействие в финансировании программ академической мобильности и привлечение зарубежных ученых, увеличить стажировку отечественных преподавателей в зарубежных вузах;
- Продолжить работу по внедрению принципов инклюзивного образования, путем разработки механизмов по увеличению квоты для студентов с особыми потребностями; расширение материальной базы вузов для данной категории студентов; изменение политики и учебных программ вузов с учетом нужд студентов с особыми потребностями;
- Продолжить работу по реформированию на уровне вузов: усовершенствование системы менеджмента качества, мониторинга данных по трудоустройству в вузах, проведение регулярного мониторинга рынка труда, учет положительного опыта зарубежных стран.
- Содействовать работе по укреплению ведущих позиций университетов в образовании Казахстана, расширению присутствия вузов республики в мировом образовательном пространстве; поддержке и развитию интеграции системы высшего образования Казахстана в мировое образовательное пространство; расширению мобильности студентов, преподавателей, научных работников.

Местным исполнительным органам:

- Усилить эффективность работы советов по молодежной политике всех уровней, увеличить в них представительство молодых людей, соблюдая представленность разных категорий молодежи, организовать

целенаправленную работу по решению важнейших вопросов молодых людей (обеспечение жильем, проблемы трудоустройства, поддержка молодых семей и др.);

- Внедрять новые формы работы с различными категориями молодежи, учитывая нужды и потребности молодых людей;

- Проводить учебные семинары для преподавателей школ, учреждений профессионального и технического образования, высших учебных заведений по освоению методики организации и проведения разъяснительных бесед с молодежью по вопросам экстремизма и религиозного терроризма и проблемам вовлечения молодежи в деструктивные религиозные организации;

- Инициировать меры по обеспечению доступности для молодежи занятий физической культурой и спортом на спортивных объектах и сооружениях;

- Оказывать содействие развитию национальных видов спорта в сельской местности, развивать массовые виды спорта среди молодежи

Национальным компаниям

и крупным промышленным предприятиям:

- Повышать эффективность работы комитетов/советов по делам молодежи на предприятиях для решения вопросов работающей молодежи;

Молодежным организациям:

- Проводить систематическую работу по решению конкретных проблем различных групп молодежи;

- Продолжить работу по проведению мероприятий по организации досуга разных групп молодежи, включая мероприятия по пропаганде здорового образа жизни, спортивные соревнования, кружки по интересам (музыкальные, танцевальные, литературные, языковые и проч.), направленные на интеграцию молодых людей в общество, психологическую и социальную поддержку нуждающихся в ней. Проведение мероприятий по пропаганде семейного образа жизни, усилению института семьи и традиционного брака;

- Проводить диалоговые площадки, дискуссионные клубы по различным проблемам в школах, учреждениях профессионального и технического образования и высших учебных заведениях.

Қазақстан Республикасы Білім
және ғылым министрлігі

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті

«Жастар» ғылыми-зерттеу
орталығы

«YOUTH OF KAZAKHSTAN – 2016» NATIONAL REPORT

ASTANA — 2016

CONTENT

INTRODUCTION	252
Chapter 1. The demographic profile of the youth of the Republic of Kazakhstan	254
1.1. Features of the youth as a social group.....	255
1.2. The number of young people aged 14 to 29 years old	256
1.3. Gender and age structure of youth	257
1.4. Marriage, divorce, fertility and mortality among young people	259
1.5. External and internal migration of young people	269
Chapter 2. The Republic of Kazakhstan law regulating the legal status of youth	271
2.1. Analysis of law of the Republic of Kazakhstan on legal status of youth and youth policy fundamentals	272
2.2. Foreign experience and laws of developed countries	273
2.3. Current issues in the formation of legal awareness and legal culture of youth	276
Chapter 3. State youth policy during the years of Kazakhstan’s independence	281
3.1. Issues of youth policy in terms of globalization	282
3.2. Role and importance of youth policy in strengthening independence of the Republic of Kazakhstan	284
3.3. Features of formation and implementation of youth policy in Kazakhstan today.....	286
Chapter 4. Health and leisure of young generation	292
4.1. Socially significant diseases of youth	293
4.2. Healthy lifestyle, sports and recreation work among youth	298
4.3. Leisure of the youth	298
Chapter 5. Education and science in the young people’s life	306
5.1. Enforcement of the young people’s right for education: accessibility, quality, use of innovations in the educational environment.....	307
5.2. Youth in science: prospects and initiatives	316
5.3. International scholarship «Bolashak» program - an opportunity to elicit young people’s potential	317
Chapter 6. Social and economic situation of youth	321
6.1. Youth participation in the social and economic development of the country	322
6.2. Regulatory aspects of labor and youth employment in the Republic of Kazakhstan	326
6.3. Social and security guarantees of youth of the Republic of Kazakhstan	332
6.4. Social well-being of young family	334
Chapter 7. Young people in social and political processes	339
7.1. Young people’s involvement in public administration system and political and civil life of Kazakhstan.....	340
7.2. The level of young people’s protest activity	344
7.3. Youth and religion	346
Chapter 8. Youth crime	353
8.1. General description of youth crime and delinquency: causes and crime prevention	354
8.2. Youth suicide.....	357
CONCLUSION	362
RECOMMENDATIONS	364

INTRODUCTION

Youth is a prime factor of change in society. This is the power that defines the political, economic and social structure of a society as well as acts as a factor in the development of spiritual culture of modern society. The level of young people education, their value systems, patterns of behavior, social activities, the extent of its integration into the social processes determines the future of independent Kazakhstan.

The young generation, living in the current conditions has increased in a behavior stereo rapture challenging environment, rapid and complex socio-economic and social transformation. Therefore, today, the issues of how modern and young people are represented by and what is their potential are of great value.

The topicality of the «Youth of Kazakhstan—2016» national report is due to the changes in economy, social sphere of the country and the youth field that have occurred since the previous report.

The novelty of the report is determined by objective factors, that are the new realities in the development of the country, designated by the new trends in the youth field and, therefore, a reflection of the new reality on the basis of a wide range of sources analysis introduced.

The year of 2015 is the year of a new Law «On state youth policy» adoption, as well as the year of the second stage of the Concept of State Youth Policy of the Republic of Kazakhstan until 2020 under «Kazakhstan—2020: The path to the Future» beginning. An annual national report is the result of the previous step, on the one hand, and a new degree, «dawn of a new day» coordinates system for further development, on the other hand.

Its main objective is an unbiased estimate of the youth standing from the standpoint of the state, society and young people interests as a socio-demographic group, identification of the main trends in the youth field and determination of optimal solutions to long-term tasks of the state youth policy.

«Youth of Kazakhstan—2016» National Report was created on request of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan in accordance with Article 6 of the Law «On the Republic Kazakhstan youth policy» and is the fourth such report.

The report consists of 8 chapters, which deal with the socio-demographic characteristics of young people in the Republic of Kazakhstan, including the dynamics of population and age structure, as well as examine trends in mortality and fertility among young people. It is known that the most important elements of human potential are the education and science, so the author attention is focused on the analysis of different youth groups education, and determining the level of quality education access and the degree of young people involvement in science.

A separate chapter is devoted to the state youth policy of the Republic of Kazakhstan, peculiarities of its formation and implementation. This chapter identifies the main problems of youth policy in globalization process aspects. Particular attention is paid to the analysis of youth participation in social and economic development of the country and in the decision-making process, their position in the labor market, the scale of youth employment and unemployment and employment of graduates.

The chapter devoted to the health and leisure of the young generation deals with the features of a healthy lifestyle of young people, socially significant diseases affecting the health of young people. The chapter devoted to youth participation in political processes, also considers political activity, civil position of youth, conditions created for the manifestation of its civic engagement, level of protest activity, participation in public life and decision-making. In addition, the role of religion in the lives of young people is of particular interest.

Another aspect of the relationship of young people and the community is a deviant (deviant from social norms) behavior. The report analyzes the main trends developing in youth crime, the young generation coverage with antisocial manifestations.

It should be noted that the available information does not always allow to solve the problem of the comparative and in particular, inter-regional analysis in full. There is also a discrepancy between the age groups in the various sectors of statistics, making it difficult to make comparisons on selected indexes. For these reasons, the report chapters have varying degrees of detail. In general, a comprehensive analysis conducted have revealed positive and negative aspects of youth development, its potential opportunities and their contribution to the country development, helped to work out some practical recommendations for improving the state youth policy, to take the necessary measures for the timely resolution of any topical issues and to identify priority areas of work with young people.

During the report preparation such resources as scientific researches, the official state statistics data, information and analytical materials of the ministries and departments, youth public associations of the Republic of Kazakhstan, large companies and national companies, content analysis of the media and the information from the Internet resources available to the public have been used.

The national report is provided with materials in the form of info-graphics, illustrating the quantitative and qualitative characteristics of youth field; and figures and tables provide reliable statistical and other data.

The report summarizes the data of large-scale sociological survey made by the Scientific Research Center

«Youth», which was carried out on request of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan in 2016, and 2000 respondents took part in each of them.

«Youth of Kazakhstan—2016» National report can be used in the work of ministries, departments, state agencies working with youth of national and regional levels, educational institutions, community organizations, youth resource centers, media and other interest groups in matters of youth policy of institutions and persons.

The demographic profile of the youth of the Republic of Kazakhstan

CHAPTER 1

1.1. FEATURES OF THE YOUTH AS A SOCIAL GROUP

Youth is a socio-demographic group, allocated on the basis of the aggregate of age characteristics, characteristics of the social situation and the socio-psychological characteristics. According to the Law of RoK «On state youth policy» as of July 7, 2004, the youth is defined as «the citizens of the Republic of Kazakhstan at the age of fourteen to twenty-nine». According to the statistical data the youth is presented in the following three sub-groups: 14-18 years old - the youngest, 19-23 years old — the average and 24-28 years old (inclusive) — the older age cohorts.

Young people as a social group involve such features as: provisions transition, a high level of social mobility, the development of new social roles (student, citizen, family man), associated with a status change, an actively searching for a place in life and the formation of the norms and values system.

From the perspective of the leading activities, the youth period coincides with the completion of the studies (learning activities) and the entry into working life (work activity).

Psychologically, youth is a time of gaining identity, person approval as an individual, unique person; the process of finding its particular way of achieving success and happiness.

Legally, the youth is a time of civil majority occurrence. In the Republic of Kazakhstan in accordance with paragraph 1.2 of Article 17 of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan dated December 27, 1994 the ability of citizens to create civic duties and perform them (civil capacity) acquiring by himself and exercising his civil rights, arises in full with the coming majority, i.e. upon reaching eighteen years. An adult person receives full legal capacity, i.e. the opportunity to exercise rights of a citizen (electoral rights, the right of entry into a legal marriage, and so on). At the same time a young man assumes certain duties (law compliance, paying taxes, taking care of disabled family members, defense of fatherland and etc.).

In modern society the problem of self-determination and self-affirmation of an adult's personality is an urgent and a priority of the state.

We can say that at the moment there is a process of the formation of an entirely new layer of young people with the new guidelines, value system for obtaining success, rational economic behavior.

Young people significance is extremely important to society, it is the most important human capital and an innovative and strategic resource of any society. Youth is the subject of history in which society reproduces itself in each next stage of its development, it should not be relegated to a marginal role. Since the beginning of the socio-economic transformation the youth of Kazakhstan

faced new problems solution of which requires personal understanding of the world and every young man's following to them.

The main priorities of the youth policy are vividly reflected in the «Kazakhstan — 2050» Strategy, initiated by the President of Kazakhstan N.A. Nazarbayev, «Social modernization of Kazakhstan: Twenty Steps to the Universal Society of Labor» Program article and other strategic documents. The youth as a basic resource of modernizing Kazakhstan are put great hopes and responsibility on [1].

Young people today largely determines the political, economic and social structure of society. The level of labor culture is an important characteristic of the individual and the basis of its willingness to work. The need of a society with a high culture of the individual labor is dictated by the requirements of scientific, technological and social progress, determining the necessary level of young people in an independent working life. These requirements include the complication of social production, changes in the content, nature and conditions of work, the occurrence of new requirements for the production direct participants, to their general educational, professional and cultural level and etc.

Youth work culture is based on youth activities and through the assimilation and maintenance of labor standards, samples and conduct standards, labor traditions. A person learns and masters the requirements of his status and role behavior while working. Labor is the sphere of enculturation and personal socialization, where a person not only joins the cultural values and becomes aware of them, but also develops his own values and ideals, directed to the future. This creates objective prerequisites for the development of his own spiritual potential and allows a young man to join in the social division of labor and relations, to interact with all social institutions without contradictions and (internal and external) conflicts.

Kazakhstan youth have important tasks dictated by social and economic processes, taking place in society, on the one hand, and the influence of globalization, on the other [2].

1. «High-quality education» is a national project of the Kazakhstan society. Education is the highest value, the priority of the young generation world-view mindset, as well as a motivational and cultural component of society, human capital, the way of financial and mental block overriding.
2. «Creative and mobile individuals». A successful, dynamic, innovative economy of Kazakhstan will be created on the basis of creative education, mobile individuals capable to generate and implement new competency based ideas, able to find and make unconventional decisions, having the desire for creative self-realization of internal

human resources, the embodiment of their life activity.

3. «Competitive and professional individuals» is a strategic task of the state. This trend involves new formation training, aimed at achieving success. In conditions of market relations it should be a professional in a certain field, highly competitive person, clearly defining the purpose of the activity, able to predict variations, choose the most rational and morally defensible way of contributing to the development of professional and life career.
4. «High information culture» is the modern level of mastery of new information technology, skill to organize, analyze and process the huge data base, available to man of the XXI century, the use of the data in the moral and ethical aspect for personal and professional growth.
5. «Clear life strategy» is a holistic and multidimensional formation of necessary components in building of individual worldview points, including: life basic points targeting, presence of specific value systems, willingness to overcome life's conflicts and difficulties, the desire to learn lessons from temporary failures, to show initiatives and assess

the results adequately and etc.

6. «High competence» is an adequate understanding of the situation by each person, setting and implementation of objectives, goals and standards in a particular professional field; the individual's ability to implement a life strategy, the desire for continuous detection of unlimited possibilities for personal growth; axiological ability of the person to adequately assess the situations of life from the perspective of his own and general values.

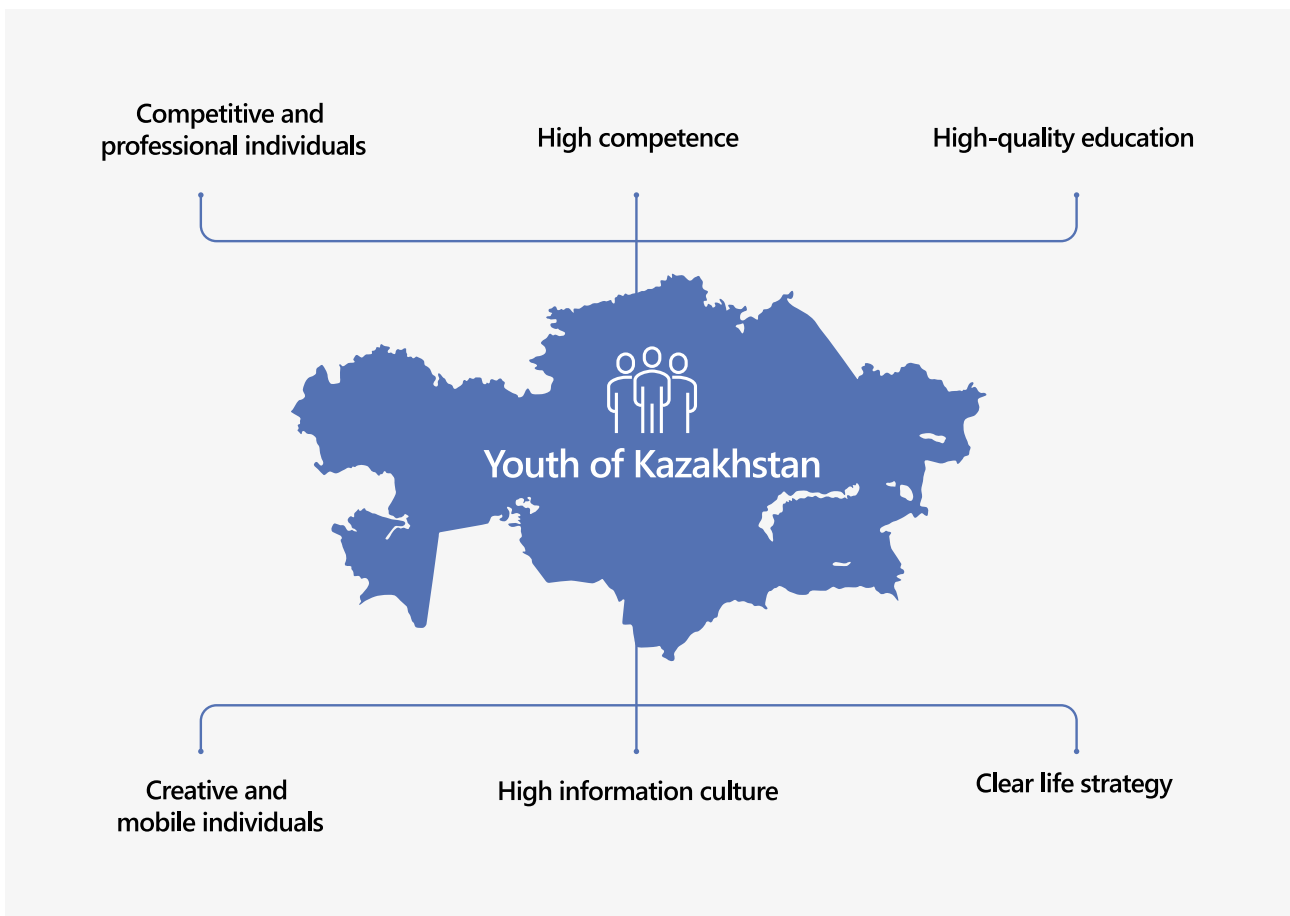
1.2. THE NUMBER OF YOUNG PEOPLE AGED 14 TO 29 YEARS OLD

According to the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan, the number of young people aged 14 to 29 years old amounted to 4 099 653 people as of the beginning of 2016 (Figure 1).

In the structure of modern Kazakhstan society young people amounts to 23.2% (Figure 1.2)

A specific weight ratio for the main age cohorts as of the beginning of 2016: 14-18 years old - 27.1%; 19-23 years old - 33.2%; 24-29 years old - 39.7%.

The most numerous cohort in the youth structure is the older age cohort, that is young people of 24-29 years old.

The specific weight ratio among urban population as of the beginning of 2016 dominates the rural one and amounts to 56.6% versus 43.4% (Figure 1.4)

The desire of young people to urban life is expressed in a numerical predominance of their population in urban places than in rural one. This fact is due to, primarily, youth educational and employment objectives.

At the beginning of 2016 the number of young people as a percentage of the total population of the country amounted to 23.2%. The dynamic range of 2014-2016 is shown in Figure 1.5

The largest number of young people (as in previous years) is presented in South Kazakhstan (715,512 people) and Almaty regions (432 483) as of the beginning of 2016. The smallest number of young people is in the North-Kazakhstan region, that amounts to 112 390 people (Table 1).

1.3. GENDER AND AGE STRUCTURE OF YOUTH

Gender portrait of young people, according to the Statistics Committee, presented uniformly, almost by equal shares of men and women, with a slight predominance of young men - 50.4% and 49.6%, respectively, which in absolute terms is as follows: 2 066 510 of men and 2 033 143 of women (Figure 1.6).

The largest number of men and women is recorded in the older age group - 24-28 years old young people, 19.66% and 20.06%, respectively (Figure 1.7)

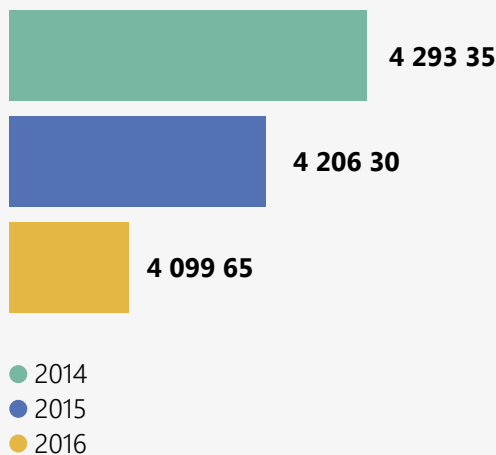
Women and men population ratio for the main age cohorts of young people is as follows (ris.1.8):

- 14-18 years old: 51.1% of young men and 48.9 % of young women (2.2 % of difference);
- 19-23 years old: 50.9% of young men and 49.1 % of young women, (1.8 % of difference);
- 24-28 years old: 50.5% of young men and 49.5% of young women (1 % of difference).

As we can see, the total number of young men slightly prevails over the total number of young women, except for the age group of 24-28 years. However, the correlation with the age of the place of residence, we get the following results: young women dominates in the categories of 19-23 years and 24-28 years among the urban population than men (Figure 1.9, 1.10).

And we get the opposite situation in rural areas: the predominance of the number of young men over women. In the age cohort of 19-23 years the number of men is

Figure 1.1
The number of young people of the Republic of Kazakhstan (2013-2016 years, people)

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.2
The number of young people of the total population at the beginning of 2016

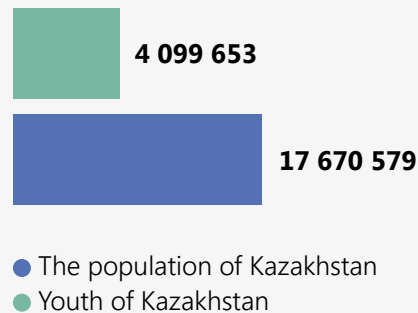
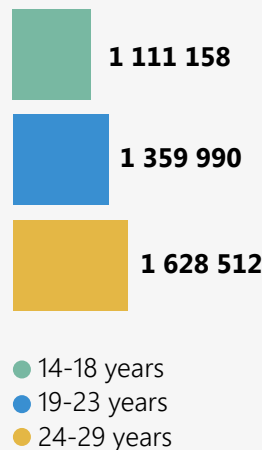

Figure 1.3
The size of the youth by main age groups shown in figure

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.4
The specific weight ratio of young people among the urban and rural population as of the beginning of 2016

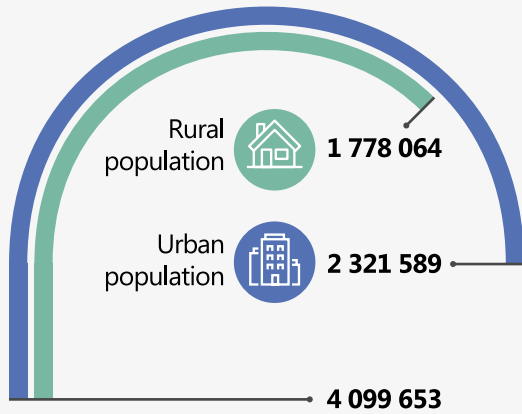

Figure 1.5
The number of young people in 2014-2016

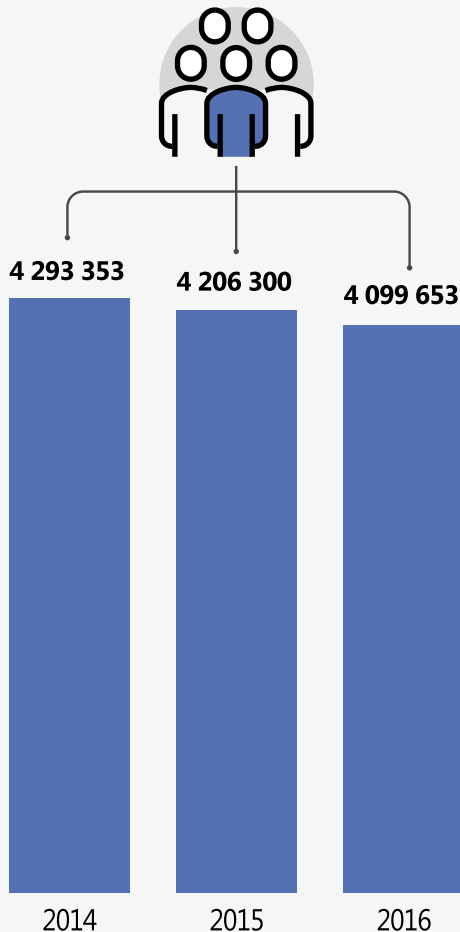

Table 1.1
The number of young people in terms of the regions as of the beginning of 2016, people.

Nº	Region	Young people (%)
1	Akmola	162 724
2	Aktobe	205 985
3	Almaty	432 483
4	Atyrau	140 870
5	East Kazakhstan	292 107
6	Zhambyl	253 615
7	West Kazakhstan	145 879
8	Karaganda	304 269
9	Kostanay	194 537
10	Kyzylorda	185 686
11	Mangistau	150 565
12	Pavlodar	157 751
13	North Kazakhstan	112 390
14	South Kazakhstan	715 512
15	Astana city	199 294
16	Almaty city	445 986

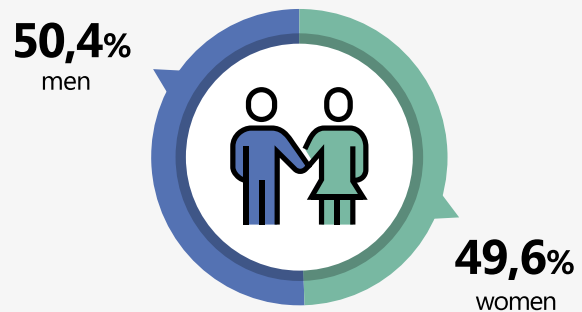
SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

higher by 5% than the number of women, in the age cohort of 24–28 years the difference is 6.4% in favor of men.

What is the reason? This imbalance is due to the fact that in rural areas there are significantly more women than men after completing their studies in secondary schools, who move to the city in order to continue their education at universities.

Thus, there is still a gender parity in secondary schools, and in higher education institutions of Kazakhstan as of the beginning of 2015/2016 academic year in the form of a significant predominance of women compared with

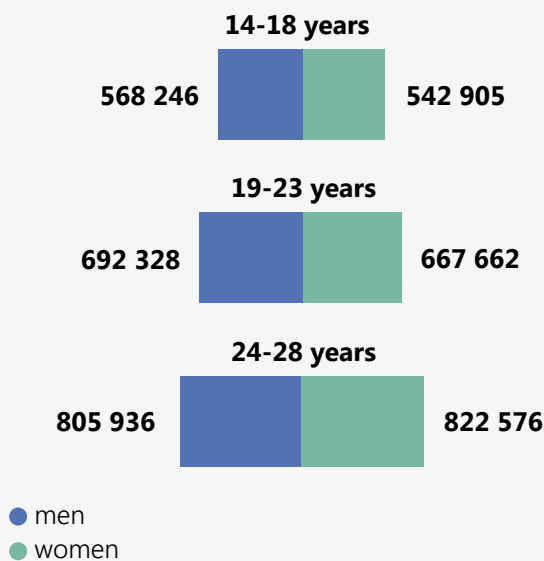
Figure 1.6
Gender composition of the youth people of the Republic of Kazakhstan as of the beginning of 2016, %

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

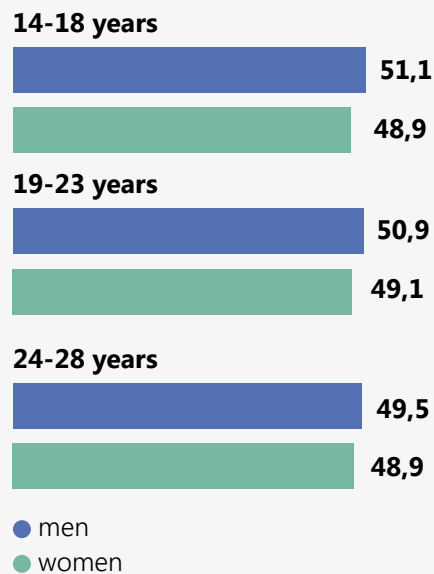

Figure 1.7
Gender and age structure
of youth (people), as of the beginning of 2014

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.8
Women and men population ratio for the main
age cohorts of young people as of the beginning
of 2016, %

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

men. The proportion of young women among students is higher by 11.8% than young men.

The imbalance in the number of young men and young women among the rural youth is presented below (see. Figure 1.10).

1.4 MARRIAGE, DIVORCE, FERTILITY AND MORTALITY AMONG YOUNG PEOPLE

Fertility

According to the Committee on Statistics at the end of 2015 there is a decrease in fertility among young people than in 2014 year (to 9942 children). It should be noted that the year of 2015 has discontinued the positive dynamics of fertility among young people (Figure 1.11).

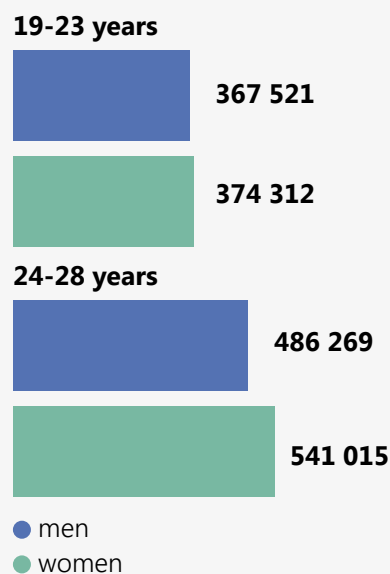
What is the reason? The year of 2015 is characterized by a decrease in the birth rate, because young people enter their reproductive years, born in the early 1990s, when there was a sharp decline in the birth rate. The decline in the birth rate in 2015 is a kind of «demographic echo» of the birth rate decline in the early 1990s.

The decline in fertility has occurred in all age cohorts. In addition, decline in the birth rates has been observed in rural areas, where the birth rate is higher than in urban areas (Figure 1.12).

The largest number of children born to young people in Kazakhstan, is in the age group of 20-24 years (116,222 children, or 48%).

The birth rate in rural areas is higher than in urban areas in all age cohorts.

Figure 1.9
The ratio of men and women
in age cohorts
19-23, 24-28 years of age (city)

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The highest fertility rate among young people is in South Kazakhstan, Mangistau, Zhambyl, Kyzylorda and Atyrau regions.

Table 2. Number of students by types of educational institutions as of the beginning of 2015/2016 academic year

Types of educational institutions	Number of students, thousand people		Gender distribution in percentage	
	women	men	women	men
Total	1 895,2	1 897,3	50,0	50,0
Secondary schools	1 378,9	1 420,7	49,3	50,7
Technical and professional education	238,2	260,8	47,7	52,3
Higher education institutions	256,8	202,6	55,9	44,1
Master studies	18,3	11,6	61,2	38,8
Doctoral studies	1,4	0,9	60,9	39,1
Residency	1,6	0,7	69,6	30,4

SOURCE: WOMEN AND MEN OF KAZAKHSTAN:2011-2015. STATISTIC DATA.—ASTANA, 2016

The lowest fertility rate among young people has been registered in Almaty and Kostanay regions.

Regional specificity is as follows: the highest fertility rate in the age group of 15-18 years is in the Mangistau region (27,32 ‰); the highest fertility rate in the age of 19-23 years is in the South-Kazakhstan region and makes 213,10 ‰; ages 24-28 years is also in the South Kazakhstan region and makes 233,53 ‰ (Figure 1.14).

Marriage

Age of 20-24 years is considered a major, when young people get married. In Kazakhstan in 2015 there was 213 101 marriages concluded among young people, compared to 2014 when it was 231 191, and in 2013 there was 248 374 marriages concluded. As can be seen from

the analysis of statistical data the number of marriages decreased by an average of 17-18 thousand (Figure 1.15).

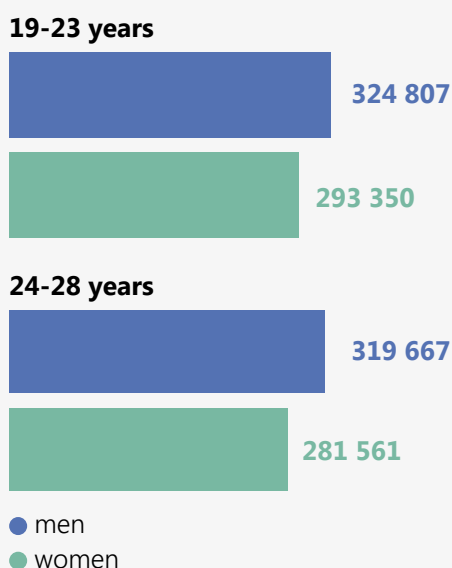
Married young people are mostly ranked in the age group of 20-24 years and 25-28 years.

Features of the youth age group table (Figure 1.16, 1.17):

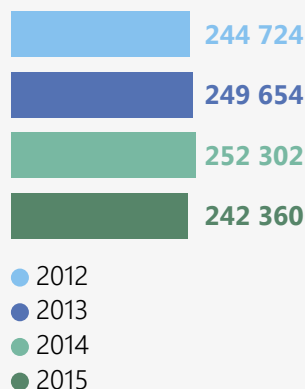
- there is a high proportion of young people never married previously among the age groups of 20-24 years and 25-29 years;
- there is a high proportion of divorced and widowed young individuals among the age groups of 25-28 years, compared with other age groups.

Family plays a role of an important social institution that is responsible for the birth and upbringing of the future generation. It is in the family the child goes through the primary socialization process, assimilates the values and norms of behavior.

Today, domestic harmony acts as the most important life value for the young people of Kazakhstan (Figure 1.18)

Figure 1.10
Rural areas

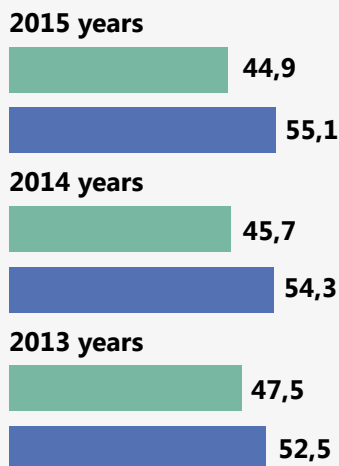
SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.11
The data on fertility among young people for 2013-2015, children

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

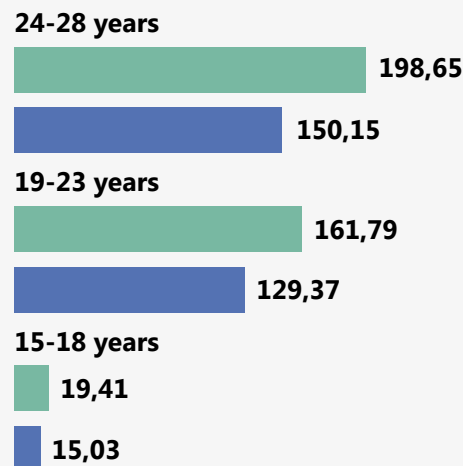

Figure 1.12
The proportion of births in terms
of rural/urban areas, %

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY
OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.13
Age-related birth rates in terms
of urban/rural areas, ‰

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY
OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Data on birth rates among young people for 2013-2015, children

Maternal age	2013	2014	2015
Younger than 20 years	20747	20343	17348
20-24 years old	124737	122623	116222
25-28 years old	104170	109336	108790
Total	249654	252302	242360

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL
ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Provided that, family values and the health values are equally important for the young people of different ethnic groups (Figure 1.19)

Valuable orientations of youth vary somehow depending on the age group they belong to. So, getting older (age cohort 24 to 29 years), such values as «material security, wealth» getting important to young people. For the younger age group (from 14 to 18 years old) such values as «true friends», «independence», «creativity, the ability to self-realization» are of great value (Figure 1.20).

Analysis of the sociological survey results conducted by SRC «Youth» among the main youth groups has showed that the majority of young people in the near future plans to focus more on education and career development (34.5% and 29%, respectively). 23.7% of young people surveyed has indicated that they want to pay more attention to family life over the next three years (Figure 1.21).

In general, the sociological survey results show that family values prevail for the youth of Kazakhstan, on the other hand, and the significant part of the young people surveyed understand the importance of education and self-realization.

Divorce

The divorce rate among young people in the country continues to remain at a high level. The largest number of registered divorces are among young people of the older age group (25-29 years old) (Figure 1.22).

Common indexes of divorce in Kazakhstan are: one divorce for four registered marriages. In general, there is a decrease in the number of divorces among young people aged from 18 to 28 years old, compared with the previous year to 851 cases (Figure 1.23).

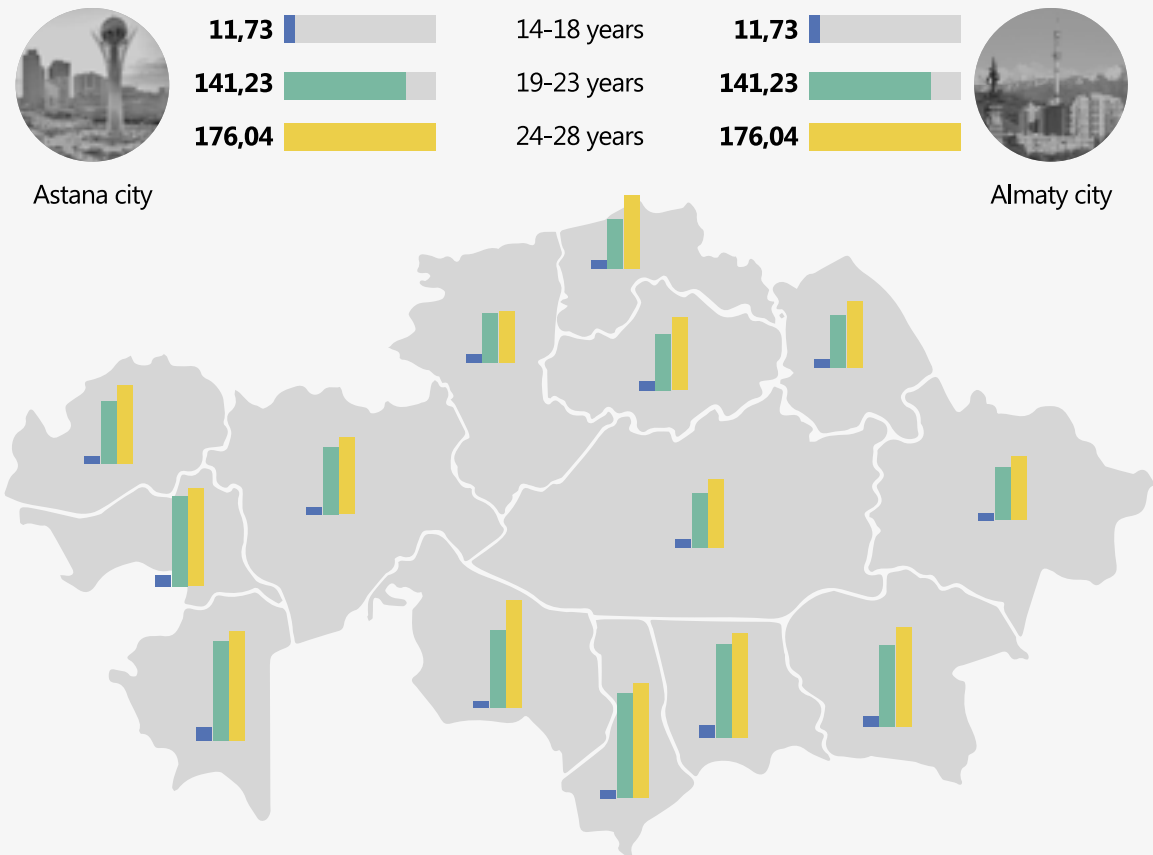
The main reasons for divorce are: infertility, domestic violence, domestic conflict, material deprivation, lack of family values, different kinds of addiction, alcohol addiction, drug addiction, Internet addiction, and a lack of deep relationships, superficial communication and a lack of understanding. [1]

Mortality

To determine the mortality rate among young people aged 14-28 years the age-related mortality rate was used, which is the ratio of the total number of deaths (14-28 years) for the year to the population, expressed in per mille, i.e., per 1000 people.

Figure 1.14
Fertility rates by age groups in terms of the regions, ‰

11,73
141,23
176,04

Astana city

14-18 years **11,73**
19-23 years **141,23**
24-28 years **176,04**

11,73
141,23
176,04

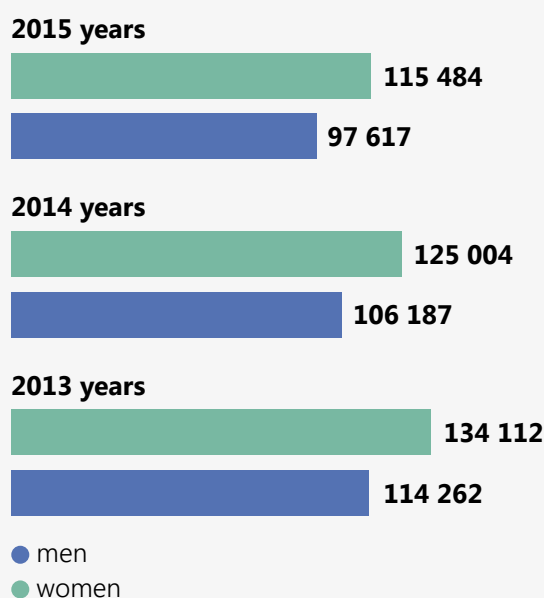
Almaty city

	14-18 years	19-23 years	24-28 years
Akmola region	19,37	114,01	147,84
Aktobe region	14,5	137,38	156,34
Almaty region	20,56	165,75	201,2
Atyrau region	23,5	184,1	198,85
East Kazakhstan region	14,23	107,46	129,55
Zhambyl region	25,32	190,13	211,49
West Kazakhstan region	14,66	127,1	159,38
Karaganda region	16,75	111,5	139,83
Kostanay region	16,82	99,72	104,59
Kyzylorda region	13,07	156,93	218,55
Mangistau region	27,32	201,69	223,35
Pavlodar region	17,25	106,1	134,3
North Kazakhstan region	17,96	100,91	149,25
South Kazakhstan region	17,11	213,1	233,53

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS

Figure 1.15
Number of marriages among young people in
2013-2015, people

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

In 2015, the highest death rate among men and women was accounted for by in the age group of 24-28 years, reaching 1.97 and 0.64 ‰ respectively; the lowest rate was accounted for by in the age group of 14-18 years and amounted to 0.68 and 0,46 ‰ respectively (Figure 1.25).

Figure 1.18
Level of importance of basic life values of young
people, %

Life values	%
Domestic harmony	74,1
Health	56,7
Material security, wealth	36,0
Faithful friends	29,8
Career	18,6
Interesting job	14,2
Independence, personal freedom	13,3
Creativity, the ability to self-realization	6,5
The ability to benefit others	4,8
True love	3,6
Glory, general acceptance	3,0
Power, the ability to manage	2,4
Do not know	0,7

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE
(ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

The mortality rate among men is higher than among women. Over the past three years there the mortality fluctuations have been observed, the mortality reduction in 2014 is replaced by its increase in 2015. The most vulnerable age group for men and women is 24-28 years (Figure 1.24).

Over the past three years, mortality in the age group of 14-18 years decreased by 0.16 ‰ in 2014 and increased by 1.03 ‰ in 2015; in the age group of 19-23 years - de-

Figure 1.16
Marriages by age and marital status of young people in 2015, people (men)

Age	Married (by marital status), including:	Never married previously	Widowed	Divorced	Not Specified marital status
<18	75	75	0	0	0
18-19	2696	2662	2	8	24
20-24	47820	47103	59	628	30
25-28	47026	43973	93	2931	29
Total	97617	93813	154	3567	83

Figure 1.17
Marriages by age and marital status of young people in 2015, people (women)

Age	Married (by marital status), including:	Never married previously	Widowed	Divorced	Not Specified marital status
<18	1247	1241	0	0	6
18-19	16442	16234	9	30	169
20-24	68491	66836	94	1516	45
25-28	29304	25757	142	3383	22
Total	115484	110068	245	4929	242

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.19 The basic life values of young people in the terms of ethnic groups,%

Life values	Kazakh people	Russian people	Other nationalities
Domestic harmony	72,7	78,3	75,5
Material security, wealth	33,1	41,4	46,2
Faithful friends	30,4	29,7	25,5
Independence, personal freedom	14,2	9,7	14,1
Health	56,4	57,9	56,5
Career	17,7	20,9	20,1
Glory, general acceptance	3,6	1,7	1,1
Power, the ability to manage	2,9	1,2	0,5
Creativity, the ability to self-realization	6,2	7,0	7,6
Interesting job	12,6	15,5	23,4
The ability to benefit others	4,9	3,0	8,2
True love	3,0	4,7	4,9
Do not know	0,8	-	0,5

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

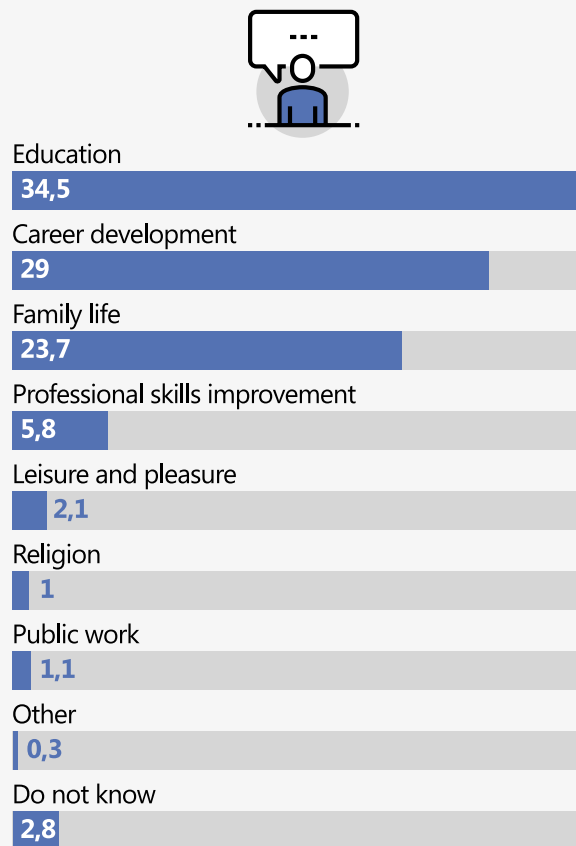
Figure 1.20 The basic life values of young people in the terms of age groups,%

Life values	14-18 years old	19-23 years old	24-29 years old
Domestic harmony	71,1	71,7	78,0
Material security, wealth	28,2	37,2	40,6
Faithful friends	37,5	28,8	25,2
Independence, personal freedom	15,7	13,6	11,4
Health	56,2	53,0	59,8
Career	19,0	18,8	18,0
Glory, general acceptance	2,8	4,3	2,2
Power, the ability to manage	2,1	2,8	2,2
Creativity, the ability to self-realization	9,2	6,7	4,5
Interesting job	13,0	14,7	14,5
The ability to benefit others	5,1	5,1	4,4
True love	3,3	4,7	2,8
Do not know	0,4	1,1	0,4

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

creased by 0.18 ‰ in 2014 and increased by 0.02 ‰ in 2015; in the age group of 24–28 years - decreased by 1.29 ‰ in 2014 and increased by 0.94 ‰ in 2015 (Figure 1.25).

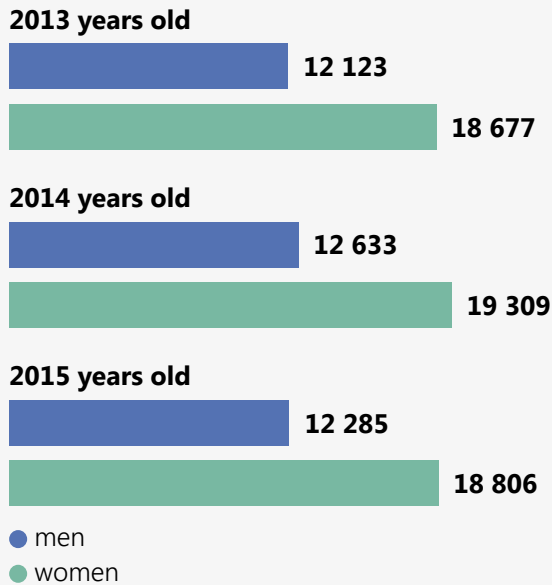
The mortality rate among men is higher than among women. Over the past three years there the mortality fluctuations have been observed, the mortality reduc-

 Figure 1.21
The respondents' answers to the question: "What would you like to pay more attention to in the next three years?" (%)

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

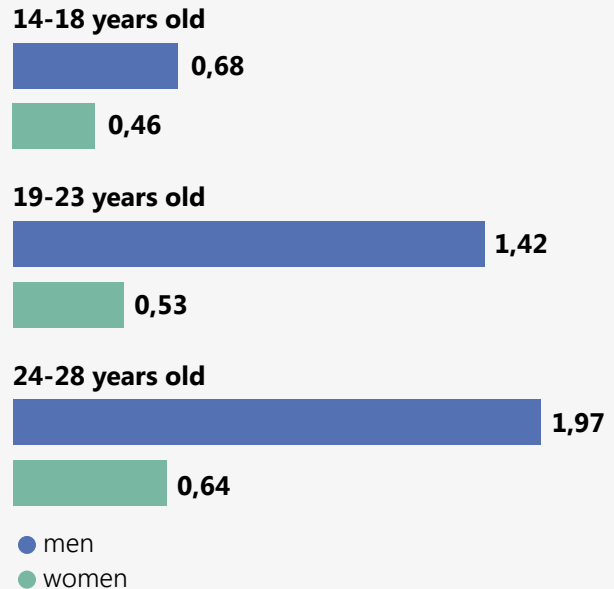

Figure 1.22
The data on divorces among young people for 2013-2015, people.

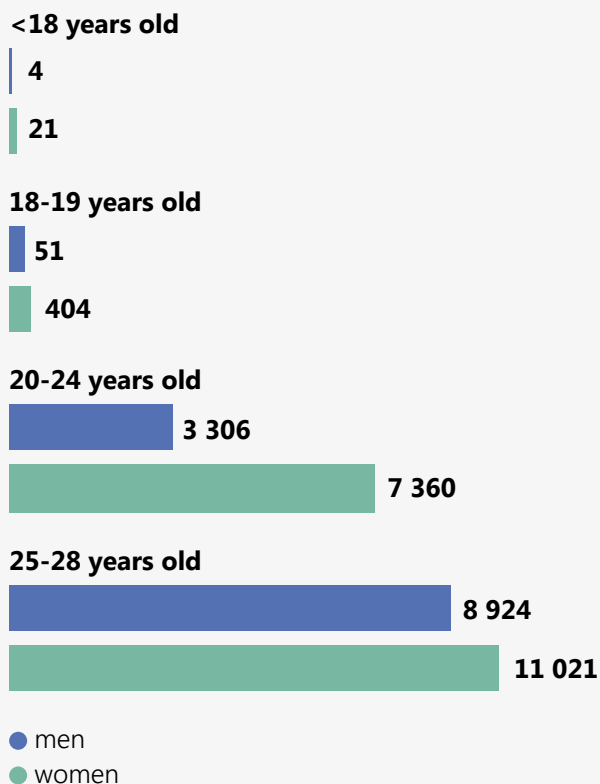
SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.24
Age-related mortality rates of young people by gender for 2015 ‰

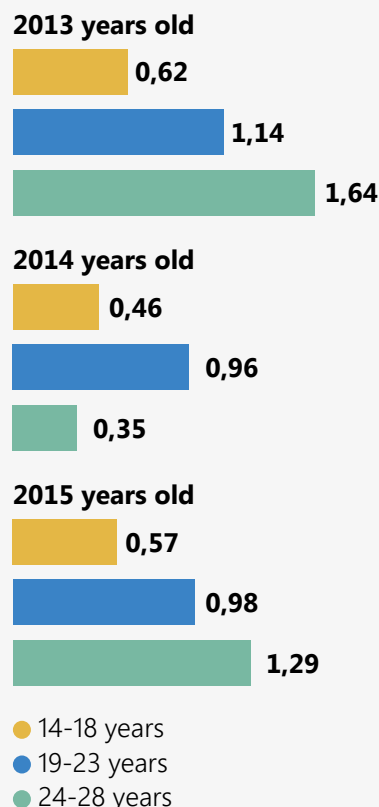
SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.23
Divorces by age of former spouses in 2015, people

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

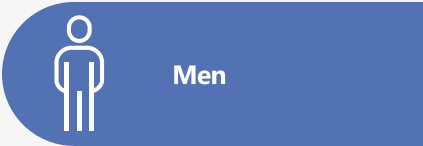
Figure 1.25
Age-related death rates among young people for 2013-2015, ‰

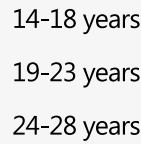
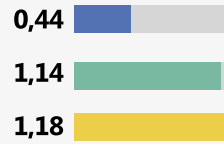
SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

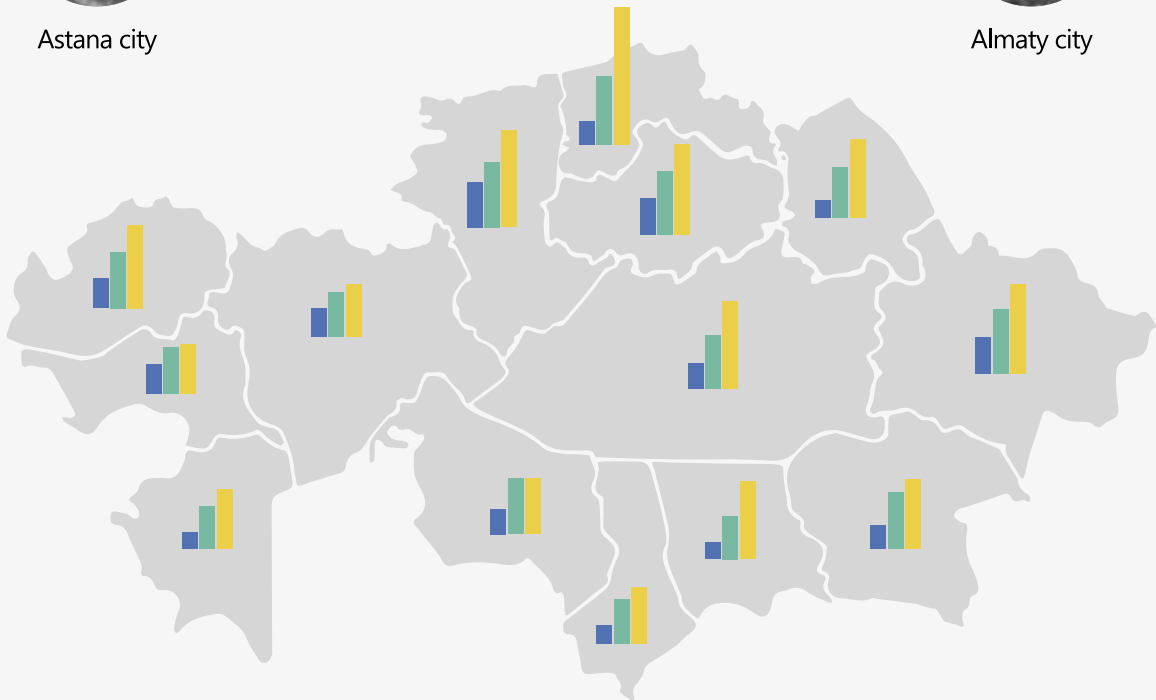
Figure 1.26
Indicators of mortality among young people in terms of the regions for 2015 (deaths per 1000 people in acc. to the age group, ‰)

Astana city

Almaty city

	14-18 years	19-23 years	24-28 years
Akmola region	1,07	1,86	2,63
Aktobe region	0,83	1,29	1,53
Almaty region	0,69	1,64	2,04
Atyrau region	0,86	1,36	1,44
East Kazakhstan region	1,06	1,88	2,61
Zhambyl region	0,49	1,26	2,26
West Kazakhstan region	0,87	1,64	2,44
Karaganda region	0,75	1,55	2,55
Kostanay region	1,32	1,9	2,82
Kyzylorda region	0,73	1,62	1,62
Mangistau region	0,49	1,24	1,75
Pavlodar region	0,52	1,47	2,28
North Kazakhstan region	0,69	1,99	4,02
South Kazakhstan region	0,53	1,29	1,64

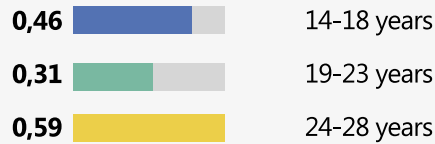
SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

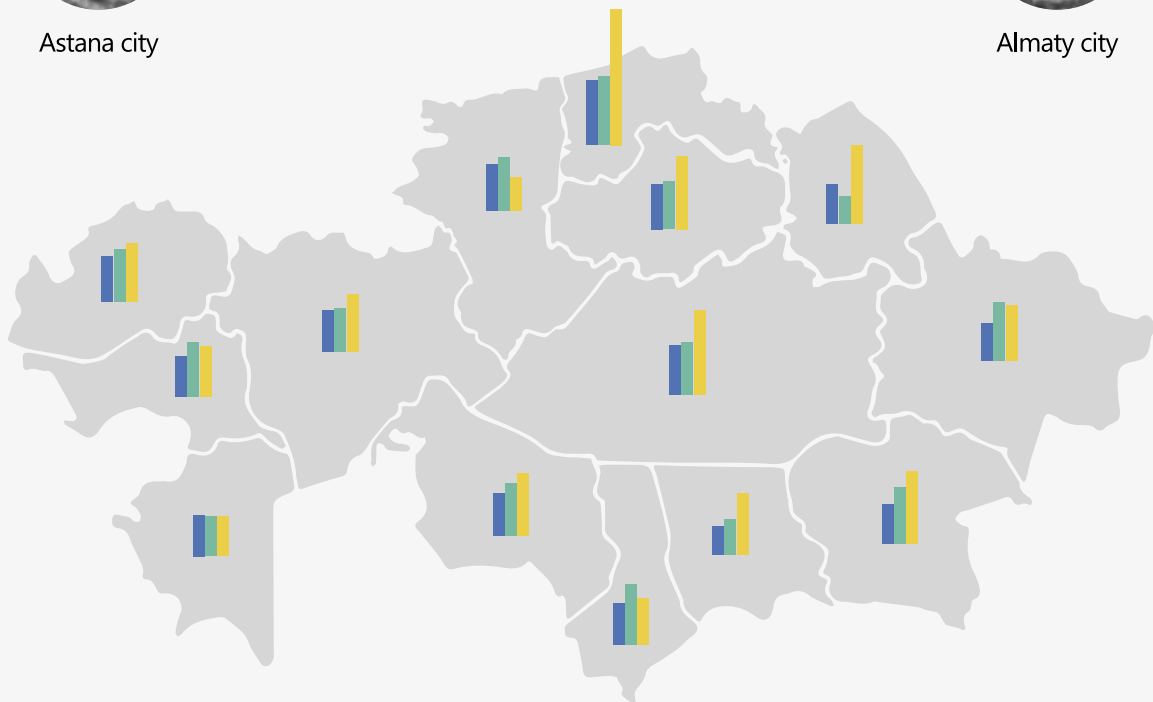
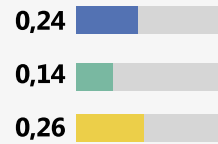
Figure 1.27
Indicators of mortality among young people in terms of the regions for 2015 (deaths per 1000 people in acc. to the age group, ‰)

Astana city

Almaty city

	14-18 years	19-23 years	24-28 years
Akmola region	0,52	0,55	0,84
Aktobe region	0,48	0,5	0,66
Almaty region	0,45	0,65	0,83
Atyrau region	0,46	0,63	0,58
West Kazakhstan region	0,43	0,67	0,64
Zhambyl region	0,33	0,41	0,71
West Kazakhstan region	0,52	0,6	0,67
Karaganda region	0,57	0,6	0,97
Kostanay region	0,53	0,61	0,38
Kyzylorda region	0,49	0,6	0,72
Mangistau region	0,47	0,45	0,45
Pavlodar region	0,45	0,31	0,9
North Kazakhstan region	0,74	0,79	1,56
South Kazakhstan region	0,47	0,69	0,53

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 1.28
External migration of young people by age group
and sex, people.

Men	Immigrants	Emigrants
14-28	428	709
19-23	1016	1091
24-28	1269	1409

Women	Immigrants	Emigrants
14-28	412	774
19-23	1276	1365
24-28	1418	1908

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY
OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

tion in 2014 is replaced by its increase in 2015. The most vulnerable age group for men and women is 24-28 years (Figure 1.24).

Over the past three years, mortality in the age group of 14-18 years decreased by 0.16 ‰ in 2014 and increased by 1.03 ‰ in 2015; in the age group of 19-23 years - de-

Figure 1.29

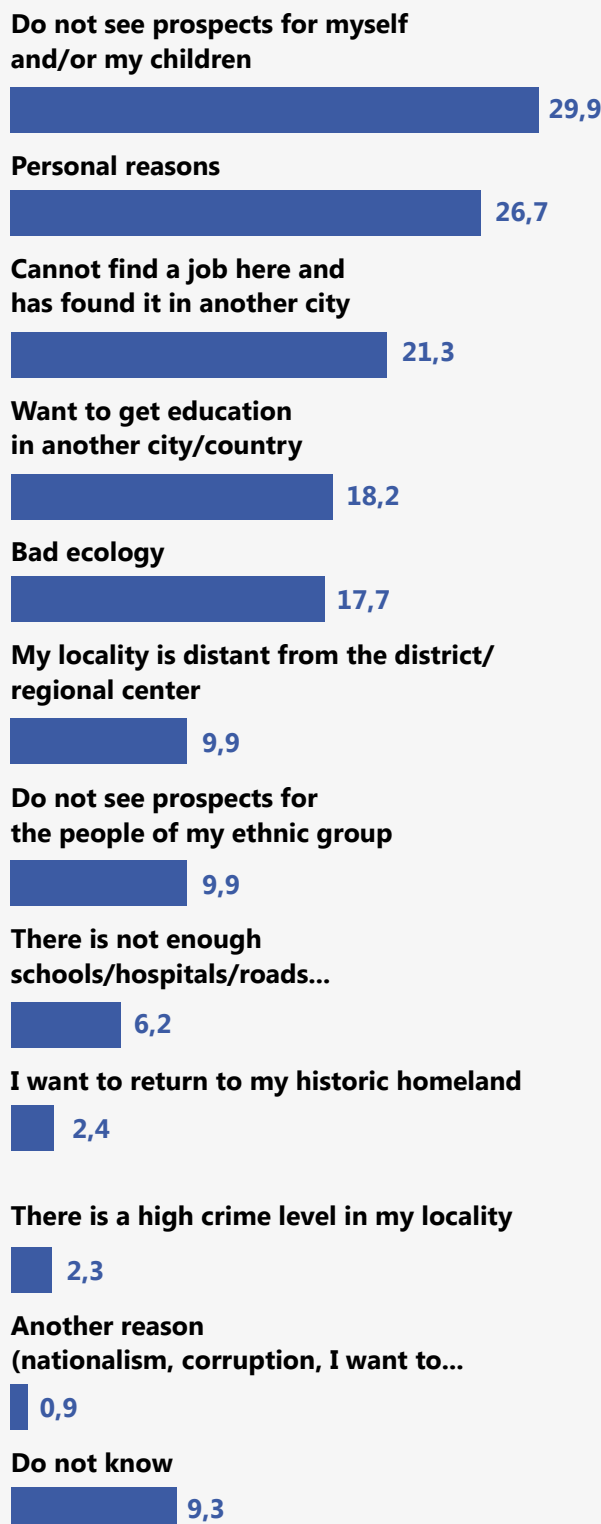
The respondents' answers to the question: «Do you intend to move from the place you are living now?» (%)

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE
(ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

Figure 1.30

The respondents' answers to the question: «Why do you intend to move to another place?» (%)

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE
(ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

Figure 1.31.

The respondents' answers to the question: «Do you have the intention to go to another place from the place where you are living now?» (in terms of the regions, %)

	Desire to move to another locality of the same region	Desire to move to another region of Kazakhstan	Desire to move to another country	No intention to go anywhere	Do not know
Akmola	21,8	7,7	1,3	64,1	5,1
Aktobe	6,9	15,7	20,6	56,9	-
Almaty	6,5	6,0	6,5	80,0	0,9
Atyrau	38,2	19,1	8,8	30,9	2,9
East-Kazakhstan	6,9	15,2	14,5	53,1	10,3
Zhambyl	3,3	16,5	9,1	70,2	0,8
West-Kazakhstan	19,4	12,5	12,5	55,6	-
Karaganda	13,2	19,2	25,2	36,4	6,0
Kostanay	14,7	8,4	13,7	63,2	-
Kyzylorda	12,4	29,2	4,5	44,9	9,0
Mangistau	11,0	17,8	11,0	56,2	4,1
Pavlodar	10,1	11,4	10,1	62,0	6,3
North-Kazakhstan	-	28,6	23,2	44,6	3,6
South-Kazakhstan	6,7	23,2	8,8	61,0	0,3
Astana city	2,9	12,5	8,7	71,2	4,8
Almaty city	6,6	8,5	8,1	74,9	1,9

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

creased by 0.18 ‰ in 2014 and increased by 0.02 ‰ in 2015; in the age group of 24-28 years - decreased by 1.29 ‰ in 2014 and increased by 0.94 ‰ in 2015 (Figure 1.25).

The highest death rate among men and women has been observed in the North Kazakhstan region, the lowest mortality rate is typical for men and women living in the city of Astana and Almaty (Figure 1.26, 1.27).

1.5 EXTERNAL AND INTERNAL MIGRATION OF YOUNG PEOPLE

Migration processes have become quite common and significant from the point of view of socio-economic phenomenon in modern society.

Kazakhstan is no exception and is also involved in global migration trends. Migration is playing an increasingly prominent role in overcoming the demographic deficit and labor shortages in some countries, the solution of the problems related to employment and poverty reduction of the population in other states.

According to the Committee on Statistics 7 256 people, including 3 209 men and 4 047 women emigrated from Kazakhstan in 2015; and 5 819 people, including 2 713 men and 3 106 women came to Kazakhstan. The balance was (-1437) (Figure 1.28)

Youth Migration intent

Young people can be divided into 4 groups in relation to migration: internal migrants, external migrants to the near abroad, external migrants to the CIS countries, who do not want to go anywhere.

According to the sociological survey conducted by the SRC «Youth», 60.7% of young respondents do not intend to go to another place. 15.5% of respondents expressed the desire to move to another region of Kazakhstan. 11.2% of young people intend to go to another country. Distribution of answers of all respondents over the republic is represented in the diagram in Figure 1.29.

The main reasons for youth migration are: the lack of prospects (29.9%), personal reasons (26.7%), employment (21.3%), the desire to get an education in another city/country (18.2%) (Figure 1.30).

Regional specifics related to migration intent looks as follows:

More often a desire to go to another country has been expressed by the residents of Karaganda (25.2%), North Kazakhstan (23.2%), Aktobe (20.6%) regions.

More often a desire to move to another region of Kazakhstan has been expressed by the young respondents of Kyzylorda (29.2%), North Kazakhstan (28.6%) and South Kazakhstan (23.2%) regions (Figure 1.31).

As we can see, the indicators are quite high, that is

Figure 1.32

The respondents' answers to the question: «Do you have any intention to leave the place you are living now?» (In terms of ethnic groups, %)

	Kazakh people	Russian people	Other nationalities
Desire to move to another locality of the same region they are living in Kazakhstan	10,0	9,7	7,1
Desire to move to another region of Kazakhstan	17,3	9,2	15,2
Desire to move to another country	6,7	22,9	19,6
No intention to go anywhere	63,0	54,1	56,5
Do not know	3,0	4,0	1,6

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

Figure 1.33

The respondents' answers to the question: «What would you choose if you had the opportunity to go to another country or to stay and live in your own country?» (%)

I would stay in my own country

I would like to go to another country for a while, but to live in my own country

I would like to leave the country for a permanent residence in another country

Do not know

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE
(ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

illustrative of the presence of certain issues that negatively affect the intent of young people in these regions.

Youth Migration intent depending on national identity are characterized as follows: the majority of young respondents, regardless of their national identity, noted the absence of intent to go to another place.

Most of the young people, namely 57.5% expressed their desire to remain in the country, 26.4% of young respondents would like to go to another country for a while, but to live in the country, 11.9% of respondents expressed their desire to leave the country for a permanent residence in another country (Figure 1.33).

The proportion of youth in the general structure of the population is 23.2%. That is, almost every fourth resident

of the country belongs to the age group of 14-28 years old people (inclusive).

The birth rate dynamics in 2015 was negative in comparison with the previous year.

The year of 2015 is characterized by a decrease in the birth rate, because young people enter their reproductive years, born in the early 1990s, when there was a sharp decline in the birth rate. The decline in the birth rate in 2015 is a kind of «demographic echo» of the birth rate decline in the early 1990s.

The most representative group in terms of quantity in the youth structure is 24-28 years.

The highest birth rates are shown in this age group. Family, family values are of great importance and basic values for young people.

Specific weight ratio of rural young people is below the percentage of the urban population.

The highest percentage of marriages, and divorces occur at older age group of young people.

The sociological survey results allowed to determine the specificity and the main reasons for the youth migration intent.

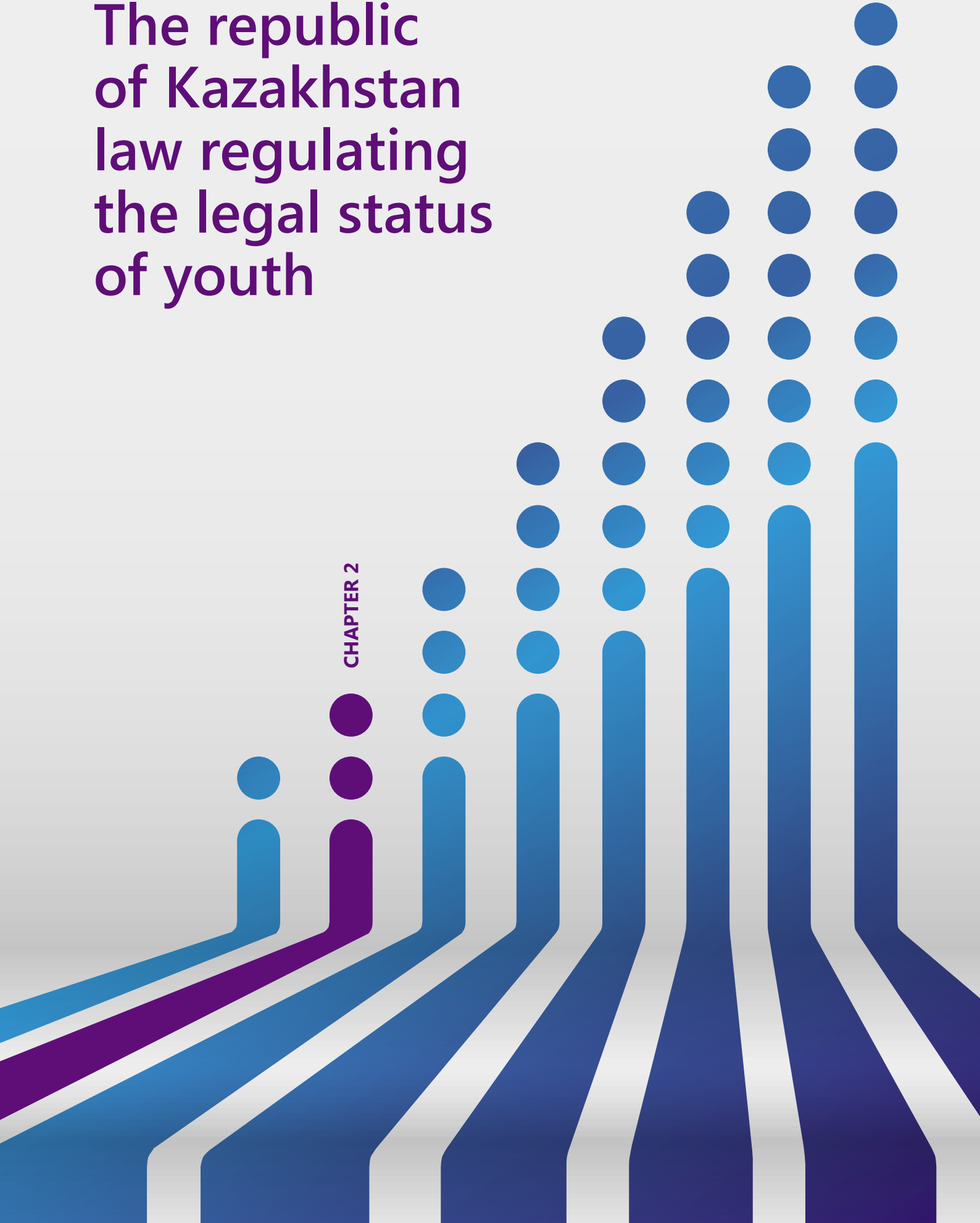
Youth migration processes are characterized by a negative balance. In addition to the above, a large part of the youth expresses their desire to remain in the country.

REFERENCES

1. Программная статья Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева «Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда».
2. А.М.Канагатова «Вестник КАЗНУ»,2011.
3. Закон Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года № 285-V ЗРК «О государственной молодежной политике»
4. Гражданский кодекс Республики Казахстан от 27 декабря1994г.
5. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/gordost-predubejdeniya-suprugov-nazvaniy-odnimi-prichin-275954/

The republic of Kazakhstan law regulating the legal status of youth

CHAPTER 2

2.1. ANALYSIS OF LAW OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN ON LEGAL STATUS OF YOUTH AND YOUTH POLICY FUNDAMENTALS

Youth policy in Kazakhstan is based on the Law of the Republic of Kazakhstan No. 285-V On state youth policy adopted on 9 February 2015; the Concept of State Youth Policy in Kazakhstan until 2020 - Kazakhstan 2020: The Path to the Future, approved by the Government on 27 February 2013, and other documents. [1].

The purpose of the Law of the Republic of Kazakhstan «On state youth policy» is to create conditions for the full spiritual, cultural, educational, professional and physical development of young people, their participation in decision-making, successful socialization and direction of its potential for further development of the country.

A distinctive feature of this Law from the previous Law On state youth policy as at 2004 is a legal confirmation of status of youth organizations such as non-governmental organizations Article 28 p. 1 in accordance with Law of the Republic of Kazakhstan dated 9 February 2015 On state youth policy.

The efficient implementation of youth policy is sustained by the Law providing a permanent multi-purpose presence of the state serving the interests of youth, determining the content and coordination of social and political institutions involved in work with youth, establishing general principles of youth policy sphere regulation and assuming its regulation by other laws and regulations.

According to article 20 National and regional youth forums, the republican forum is defined as a mechanism of formation and implementation of the state youth policy. National youth forum provides formation of a national-level interaction between public authorities and young people, dialogue and interaction of state bodies with the youth and youth organizations to discuss issues of the state youth policy implementation.

The National forum provides young people and youth organizations the opportunity to participate in decision-making on implementation of state youth policy; it ensures the discussion of the state youth policy implementation and make recommendations for its improvement.

Regional Youth Forum is held to create regional cooperation between local executive bodies and youth.

The decisions made at the regional forum are advisory in nature, and sent to the local executive body, as well as to the National youth forum for consideration. Decisions of the National forum in accordance with p. 12 of the final provision 4 Procedure of the National

youth forum approved by Decree of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated 23 April 2015 No. 233 [2], and are advisory in nature, but the Rules lack the information on which authorized body shall receive the decisions and recommendations.

According to Article 21 Advisory and consultative bodies on the state youth policy, the Youth Policy Council under the President of the Republic of Kazakhstan is a consultative and advisory body, the authority, organization and operation of which are determined by the President of the Republic of Kazakhstan and operate in akimats of different levels.

Advisory and consultative bodies are focused on the possibility of representation of young people in the discussion and resolution of issues affecting their rights and interests, initiating recommendations and proposals, examining the status of the state youth policy implementation in terms of protection of rights and freedoms of young people aged 14–29 years. Councils for youth affairs have been established at the local level under the akims on all levels. The working bodies of the Councils have determined the Offices for youth policy of the regions, in East-Kazakhstan and Kyzylorda regions—the internal policy offices [3].

The Advisory and consultative bodies are primarily focusing on awareness-raising and outreach to youth organizations and youth associations, the creation of various platforms for dialogue with the Council, such as «Youth Public Chamber» (practice of Almaty city), and support for youth entrepreneurship, the development of student construction teams and support programs Zhasyl El, projects «With diploma to the village», «Employment 2020»; seminars held for rural youth organizations to promote and increase the activity in implementation of social services in the sphere of youth policy, as well as for leaders of yard clubs [4].

Youth organizations are institutionalized within the framework of government policy.

According to Article 23 of the Youth Resource Centres, the latter are legal entities that are subject to state registration in justice authorities, have their payment accounts, which legally enshrines the status and function as a full-fledged subject of political, legal and economic relations [3]. Youth Resource Centres are established by local agencies to provide services and resources for youth and youth organizations.

Youth Resource Centres provide information and methodical, consulting support for youth initiatives, monitoring and analysis of the situation among the youth. Creation, maintenance and coordination of Resource centres is within the competence of local executive bodies. The main purpose of the Resource

centres is to provide services for support and development of young people and youth organizations. Young people obtain information on employment, education, training, leisure, tourism and sport. In addition, the centres provide psychological and educational services and engaged in organization of leisure for youth.

Perhaps, based on the results of examination by leading lawyers, amendments shall be introduced to the Civil Code of the Republic of Kazakhstan, defining the status, rights and fundamentals of activities of the Youth Resource Centres (YRC).

According to Article 24 of Research and Development Centre «Youth», RDC Youth was created for the purpose of scientific and methodological support to implement the state youth policy, conduct research on youth, conduct sociological measurements on key public policy issues, and carry out fundamental and applied research on key directions of state policy in accordance with the age groups.

RDC Youth shall be financed by budgetary funds. Establishment of an independent centre for study of actual problems of Kazakhstan's youth increases awareness and understanding of youth problems, to accumulate their interests and work out effective measures to solve them, to create efficient mechanisms to implement and identify interests of young people by age, as the interests of 14 year old and 20—28 year old few are not likely to overlap, interests of young people from village differ from interest of young people from cities, including students, young workers, and others.

Thus, the legal framework of youth policy has poorly defined mechanism for the participation of youth and youth organizations for self-representation and lobbying their interests in government, especially at the level of regional and local authorities and giving them right of legislative initiative. In our opinion, it is necessary to create conditions and incentives for autonomous decision-making by youth in response to their own problems. Also, implementation of youth policy has a weak interagency cooperation, non-transparency of the state bodies' activities in the sphere of state youth policy.

2.2. FOREIGN EXPERIENCE AND LAWS OF DEVELOPED COUNTRIES

The benchmark in the sphere of youth policy is the experience of countries of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), an association, which includes the 35 politically and economically developed states, most of them are- EU member states (Figure 2.1).

According to OECD standards for improving the competitiveness of human capital the annual government spending on education shall be 5-6% of GDP.

Western developed countries implement two main strategies of youth policy. The first provides for a separate state aid for the least socially protected and «disadvantaged» youth categories with strict regulation of spending and categories in need of assistance.

The second is based on the State's responsibility for integration of all young people and calls for the development of social programs available to all young people. In any case, participation (including financial) in implementation of strategic objectives takes both the state and the various structures of civil society.

Gained a number of successful practices. Thus, implementation of Japanese youth policy is characterized by joint and mutually beneficial actions of state bodies and public institutions, as well as clear allocation of their responsibilities. This country focuses on the influence of Internet resources and other mass media on youth consciousness. A policy is held to limit youth access to unsafe and undesirable Internet websites.

In Asian countries, special attention is paid to education and youth employment. The state youth policy of the People's Republic of China (PRC), for example, is carried out in full compliance with the decisions of the Communist Party of China, which focuses on all areas of youth life.

In Germany, there are more than 90 supra-regional youth organizations including around a quarter of all young people in the country.

The United States introduced the mechanisms of public and private partnerships, private charitable organisations and commercial sector are involved to participate in implementation of youth programs. The American educational institutions have autonomous bodies to help young people acquire the necessary social, cultural, communication and management skills.

Many countries have effectively functioning special youth centres and services that are based on public security.

For example, in major cities of Turkey operate information and cultural youth centres, in Germany - youth advisory bureaus. These centres are combined in a network and have a standard basic package of services, the information exchange system and its update. In Spain, Portugal and Scandinavian countries also implemented a ramified social and state system of social assistance service for youth.

Despite the similarity of forms and implementation methods of the European concept of youth policy, two of its priority development strategies can be distinguished.

Figure 2.1
Organisation for Economic Cooperation and Development

The first is based on the state leading role in the sphere of youth policy (France, Germany).

The second shall be in the parity of the state and civil society in the sphere of youth policy (UK, Sweden).

Thus, the main task of modern state youth policy is the alignment of social status of various youth groups.

Analysis of international experience of youth policy shows that the most efficient result in implementation of youth policy has been achieved by Germany and Japan.

Youth policy in Germany is considered to be one of the best in Europe to address youth employment issues. Today the country has the lowest youth unemployment rate (7.7 percent) compared to other EU

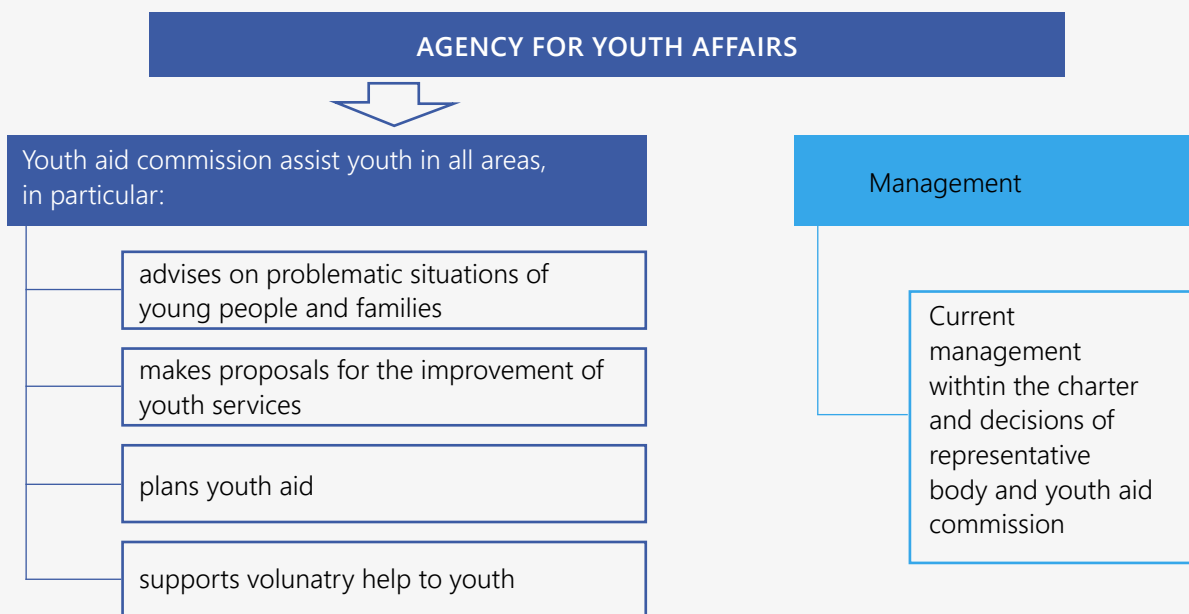
countries (22.2 percent), the highest rate - in Spain (53.2 percent) and Greece (52.4 percent) [6].

Youth policy in Germany is primarily based on special role of the state, and secondly, the transfer of departments' functions to public organisations (in this case the role of the Federal Centre is reduced).

Youth policy in Germany is legally based on Constitution, Civil Code, Criminal Code, Federal Law On social assistance for children and young people, and laws related specifically to the problems of children and young people and the federal plan [7].

The purpose of the Federal Law On social assistance for children and young people is to help young people to integrate to society. The young person is helped as follows: assistance in individual and social

Figure 2.2
Structure of local agencies for youth affairs in Germany [10].

The main characteristics of youth policy in Germany:

presence of a special body - the Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth

high percentage of participation of young people (about 70%) in the activities of more than 90 national youth associations

age-peculiarity of youth
In Germany, the youth is divided into young people between 14 and 18 years old and young adults from 18 to 27 years

development, consulting and assistance to parents in the upbringing of children, ensure safety of young people, create favorable life conditions for young people, children and families. [8] The Law on Youth in Germany has a social character and is aimed at integration of young people in society.

A distinctive feature of youth policy in Germany is:

- availability of a coherent mechanism for social inclusion of young people not only in social processes, but also in businesses;
- youth policy is implemented at three levels: national level of federation, regional level of federal state and local level of municipalities or rural districts. The laws and reports on situation of children and young people are adopted on the federal level. Federal states (regional level) promote youth assistance organizations through consulting and training. Cities and regions (local level) contribute, plan and promote youth services (Figure 2.2).

Youth work is conducted in the following areas:

- first form - a mobile work, which includes street work, individual assistance, group and community work with youth;
- second form - a reference group, they mainly carry out the analysis of youth needs and make adjustments to the local legislation;
- third form - ambassadors of the municipalities/districts - can be designated as representatives [9].

It should be noted that public authorities and voluntary organisations providing support and assistance to young people also provide assistance to local youth, with priority given to non-state actors to work with children and young people. 84% of public funds for care services for children and young people

are paid by the municipalities (cities, communities and regions) [11].

Thus, Germany's youth policy, based on the social and private partnership, with the involvement of civil society organizations and active participation of federal authorities in addressing the challenges faced by young people, has proven its effectiveness. The German government, on the one hand, uses youth organisations as a key tool of youth participation in politics, on the other hand, to solve social problems of young people and involving young people in social and political life of society.

Japan

Youth policy in Japan is considered to be efficient, since today the country sees the lowest crime rate among young people (9.9%). At the same time on each of the serious crimes (murder, robbery, rape, assault) Japan's indicators are the lowest among all the member countries of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) [12].

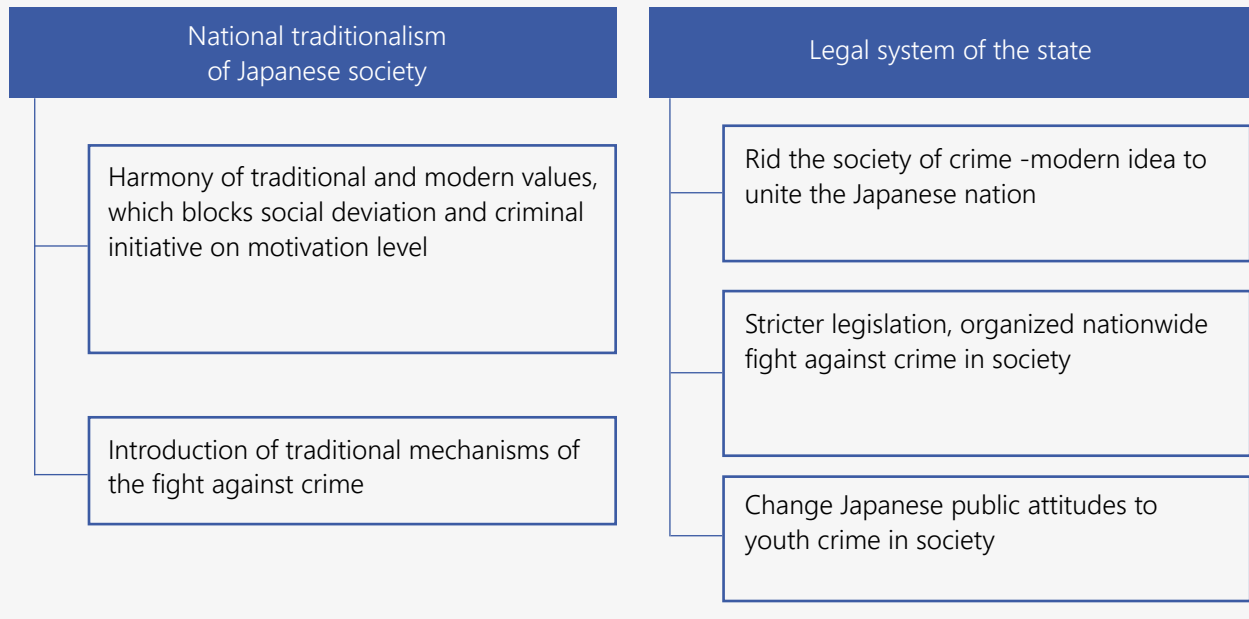
Japan is an Asian country, where, first, the education of young people affected by the age-old national traditions of the society system, such as respect for elders, family, community, a sense of attachment to a particular social group, self-denial for the good of the team, and secondly, the formation of the legal youth policy system was influenced by Anglo-American model.

The youth policy of Japan is legally based on the Constitution, the Act On promotion and support for children and youth (2010), the National Youth Development Policy (2008), White Paper on Youth (2013), and other documents. The Act On promoting the development and support of children and youth, «emphasizes socialization and integration into society of the young people, the ideas of a healthy lifestyle, birth problems, youth and juvenile crime prevention and support of youth social independence. [13]

The main characteristic of Japanese model: youth policy is coordinated by state structure represented by the Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. There is also Youth Development Assistance Committee on the basis of the Cabinet, at the national level - the National Council of Youth Organizations, and on the national, regional and local levels - the National Assembly of Youth Development. The activities of youth organizations is strictly regulated and segmented by sectors. For example, the Youth Environmental League of Japan is one of the largest nationwide networks of youth groups engaged in environmental activities. ASEAN Youth Network in Japan also consists of youth and student organizations representing young people from the ASEAN countries [14].

Figure 2.3
Ways of combating crime among young people in Japan. [16]

It should also be noted, although the legal and conceptual framework of youth policy in Japan is developed by the central government, the state itself is actually delegating authority to regional and local youth management, providing the highest possible level of youth participation in politics through civil society institutions. However, functional responsibilities and degree of responsibility for the implementation of youth policy between public administration and civil society institutions are differentiated.

One of the most important areas of Japan's youth policy is to strengthen the role of the school education in repressing deviant behavior among adolescents by strengthening cooperation between the school, family and residents of areas, giving the school the right to be the leading subject of this relationship [15] (Figure 2.3).

Japan is a prime example of a mixed legal system based on the Anglo-American common law and customary norms of Japanese society. Using the achievements of Western civilization, Japan did not refuse from traditional system of values (social group-orientation, teamwork, «family» company management methods), i.e. to address broader issues of youth, have used all the means available to the state and society. [17] In the case of deviant behavior of minors the legal system resorts to measures of preventive and rehabilitative nature.

The main differences between Germany and Japan in the sphere of youth are as follows: Japan's youth

policy legislation is aimed at adaptation of young people for life in surrounding community and the state. However, the society is trying to protect their traditions and way of life, and the younger generation from the devastating impact of globalization and innovation processes [18]. While Germany's youth policy is based on the principle of direct involvement of young people in formation and implementation of youth policy. This approach has been developed and recommended by the European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life, which provides a variety of recommendation forms and institutions for youth participation in the life of their societies and regions. [19]

2.3. CURRENT ISSUES IN THE FORMATION OF LEGAL AWARENESS AND LEGAL CULTURE OF YOUTH

The issue in formation of legal culture and legal consciousness of youth in Kazakhstan depends on many factors: level of law violations among young people, legal irresponsibility of the population and officials, vulnerability of civil rights of young people, distrust of law enforcement, legal ignorance etc.

Today, youth crime is Kazakhstan's social problem. The growth of criminal manifestations in youth is celebrated in most regions. Every year youth commit up to 46-54 thousand of crime [20].

Table 2.1
Number and dynamics of recorded crimes in severity committed by young people during 9 months of 2015-2016

	During 9 months 2015	During 9 months 2016	Dynamics, %
Total registered crimes	37478	39611	5,4
Minor gravity	6260	6795	8,6
Moderate gravity	19737	21942	11,2
Grave	4865	5482	12,7
Particularly severe crime	420	440	4,8

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The statistical data analysis by the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan on the crime state for 9 months 2016 compared to the same period in 2015 indicates an increase in crime by 5.7% (from 37 478 to 39 611) in the country. The degree of gravity as follows: minor gravity—8,6%, moderate—11,2%, heavy—12,7% and very serious—4,8% (Table 2.1).

This preserves the dynamics of growth of serious and moderate crimes, while the indicators of severely serious and minor violations decrease. As can be seen from the table below, for the first 3.5 months of 2014 compared to the same period of 2013, the number of minor violations increased by 19%.

Operational precautions to prevent crime among young people, carried out by the Ministry of Internal Affairs in cooperation with other concerned ministries and departments helped to reduce crimes, such as rape 19.7%, 18.2% hooliganism, murder 6.01%, most serious crimes 3 38%.

Statistics show that in 2015 out of more than 104 thousand people committed a crime 87 thousand or 83% are unemployed. However, 42 thousand or every second relates to youth category. As representatives of law enforcement bodies note, the increase in crime among youth is associated primarily with the lack of employment.

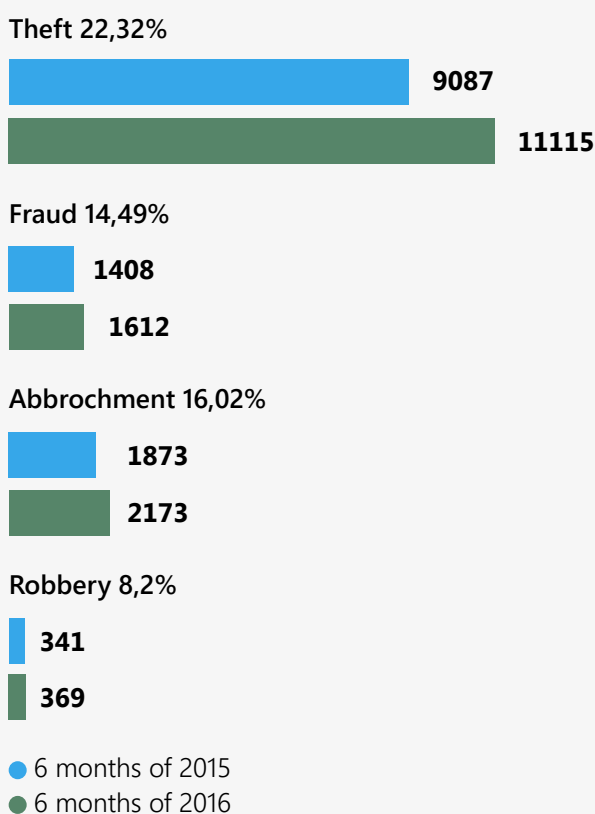
Growth in juvenile delinquency is typical for some regions to a greater extent, for others less. The greatest increase in crime in the 1st half of 2016 amounted to 1549 persons, which is 13.6% more than in the same period (1363 persons for 6 months in 2015). The growth recorded in Almaty region (87.4%), Astana (81.8%), Atyrau (81.3%) and Pavlodar regions (63.3%). Juveniles registered in DIA referred to growth of 3.1% (9572 in 2015 and 9866 in 2016), the number of neglected and homeless respectively by 5.8% (2200 in 2015 and 2327 in 2016). (Figure 2.5).

According to results of sociological research, the largest number of crimes committed by young people with the lowest incomes. The level of legal culture of young workers have increased, while the low legal culture is typical for unemployed young people.

Analysis of crimes committed by young people in the last 5 years shows their growth by 10% (2010 - 46918, 2011 - 46057, 2012 - 54522, 2013 - 54042, 2014 - 53961, 2015 - 51856) (Figure 2.6).

In conclusion one can say there is currently a slow formation of legal awareness and legal culture of youth. Different starting conditions and socio-economic op-

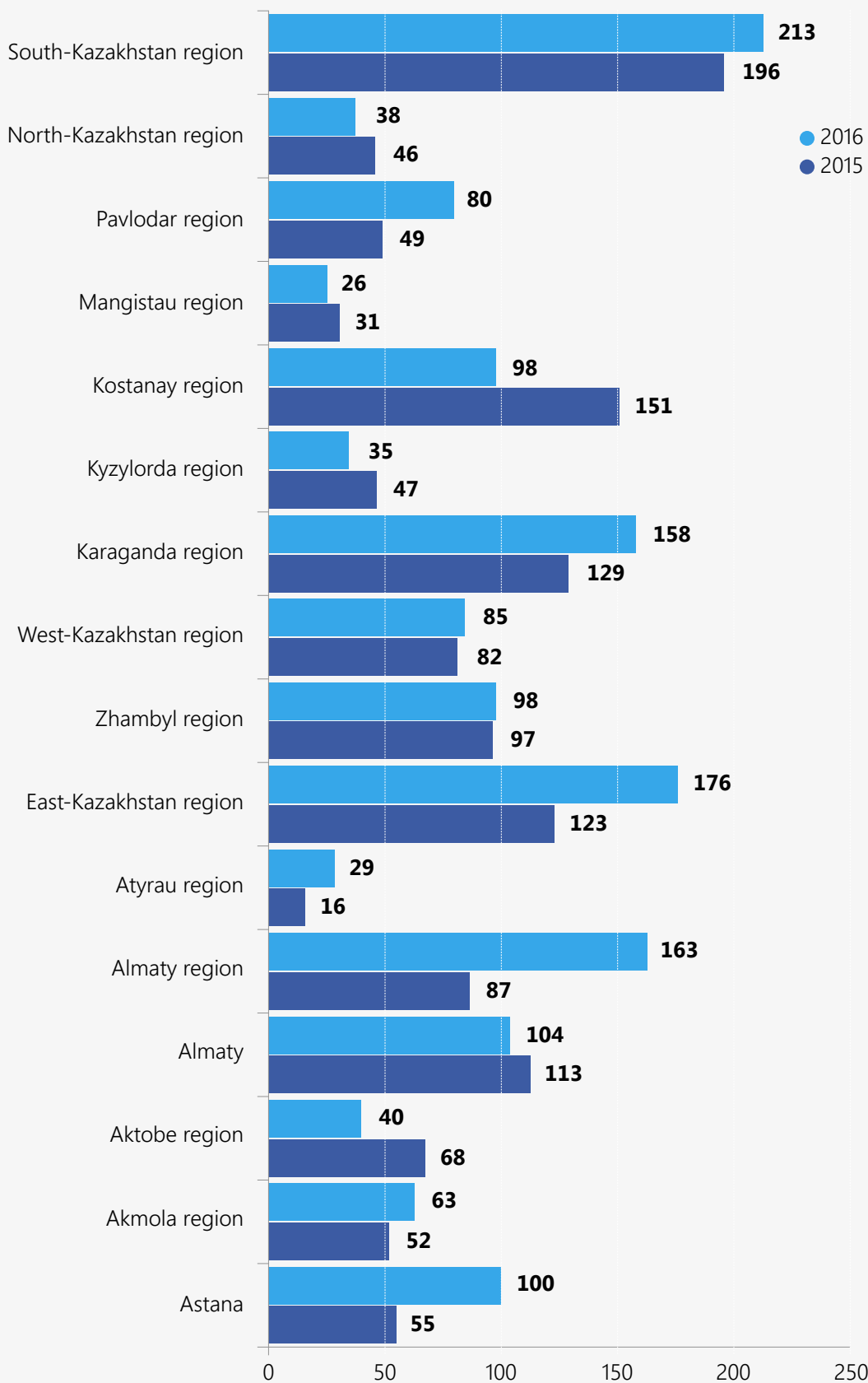
Figure 2.4
Dynamics of crime in the first six months of 2015 and 2016 for certain types of offenses

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 2.5
Information on registration of criminal offenses committed by juveniles, by region

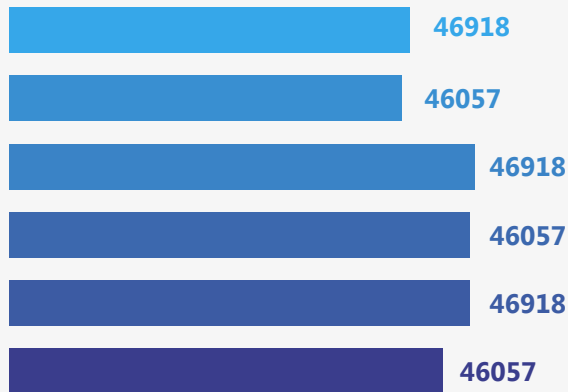
SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 2.6

Dynamics of crime rate in 2010-2015, %

Analysis of crimes committed by young people in the last 5 years shows their growth by 10%

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

opportunities for this formation play an important role in shaping legal awareness and legal culture of youth in Kazakhstan.

Legislation regulating the sphere of youth policy has been conceptually revised, improved and supplemented for the years of our state independence.

Summing up the development of the state youth policy of Kazakhstan in 2015, we observe the positive trends. In particular, the feature of adopted in 2015 Law from the previous Law On state youth policy in 2004 is a legal consolidation of status of youth organizations such as non-governmental organisations (Article 28, item 1), in accordance with Law of the Republic of Kazakhstan dated 9 February 2015 On state youth policy, youth resource centres as legal entities carrying out informational and methodical, consulting support, and support for youth initiatives, monitoring and analysis of youth environment, stipulated the main activities of social services for youth.

New concepts, such as national and regional forums were introduced in the Law On state youth policy.

According to analysis of foreign countries' experience, a benchmark in the sphere of youth policy is the experience of members of Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). Youth policy in Germany is recognized as one of the best in Europe to address youth employment issues. Youth policy in Germany is based on the socio-public partnership involving civil society organisations and active participation of regional and local

authorities in addressing the challenges faced by young people. The German government, on the one hand, uses youth organisations as a key tool of youth participation in politics, on the other hand, to solve social problems of young people and involving young people in social and political life of society.

Youth policy in Japan is actively using social control system and traditions of Japanese society, and in case of deviant behavior of young people resorting to the legal warning measures and rehabilitation of juveniles.

Foreign experience of youth policy in the developed countries is characterized by varying degrees of combinations government role and civil society institutions (NGOs, associations), introduction of innovations and positive in terms of tradition, including active participation of young people, youth organizations in this policy determination and implementation.

Unlike Germany, Japan and other developed countries, civil society of Kazakhstan, as other CIS countries, is in the process of making. Foreign experience of youth policy in Kazakhstan is of interest, however, there are constraints due to less developed civil society institutions.

The results of sociological research, conducted by Research Centre «Youth» showed detected at least moderate but expressed significant correlation between the level of legal culture and experience in civil rights violations.

There is a threat in information spread among young people about the human rights violations. This negative situation may have a double effect: firstly, this idea of legal reality leads to the fact that young people justify themselves by committing crimes that actually inhibits the formation of legal culture and legal awareness, and secondly, having the fundamental system of laws in our country there is a lack of self-defense mechanisms and conditions to ensure implementation of rights of young citizens.

REFERENCES:

1. Закон Республики Казахстан «О государственной молодежной политике» от 9 февраля 2015 года; Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казakhstan 2020: путь в будущее» от 27 февраля 2013года.
2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 апреля 2015 года № 233Об утверждении порядка проведения республиканского форума молодежи // <http://online.zakon.kz>; Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 апреля 2015 года №244 Об утверждении типовых правил о региональном форуме молодежи // <http://online.zakon.kz>.

3. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 апреля 2015 года № 231 Об утверждении типового положения о советах по делам молодежи при акиматах» // <http://online.zakon.kz>.
4. Консультативно совещательные органы // <http://youthpolicycenter.kz/ru/institucionalnaya-podsistema/konsultativno-soveschatelnye-organy.html>
5. Об утверждении типового положения о молодежных ресурсных центрах // <http://adilet.zan.kz>
6. Уровень безработицы молодежи в Германии самый низкий в ЕС // <http://euroua.com/europe/eu/4537-uroven-bezrobotitsy-molodezhi-v-germanii-samyj-nizkij-v-es>
7. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 года // <http://lawers.ssu.narod.ru/subjects/constzs/germany.htm>
8. Параграф 1KJHG // www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=4478
9. Молодежная политика и участие молодежи в Европе // http://www.earyouth.eu/sites/default/files/documents/youth_policy_and_participation_epyru_rus-1.pdf
10. Помощь детям и молодежи в Германии // http://www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=4478
11. Источники финансирования // http://www.kinder-jugendhilfe.info/ru_kjhg/cgi-bin/showcontent.asp?ThemaID=5002
12. Насколько «безопасна» Япония в сравнении с другими странами? // <http://www.nippon.com/ru/features/h00068/>
13. Part 2 Administrative Policies on Youths Chapter 1 Comprehensive and Systematic Promotion of Policies for Youth Development // www8.cao.go.jp/youth/English/whitepaper/2009/pdf/s2-1.pdf
14. Japan // <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/japan/>
15. Латыпов С.Р. Государственная политика Японии в сфере борьбы с девиантным поведением молодежи (1990 — 2008 гг.) // <http://diss.seluk.ru/av-politologiya/748442-1-gosudarstvennaya-politika-yaponii-sfere-borbi-deviantnim-povedeniem-molodezhi-1990-2008-gg.php>
16. Морозов Н. А. Преступность в современной Японии: проблемы криминологической и уголовно-правовой политики // <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1649466>
17. Джон Ч.С., Шень Д.Ш., Морозов Н. Особенности преступности, уголовной политики, правосознания и правовой культуры в странах АТР (сравнительное исследование) // <http://law.vl.ru>.
18. Четыре модели государственной молодежной политики - опыт сравнительного анализа // <http://e-conference.ru/modules.php?name=News&file=print&sid=4314>
19. Европейская Хартия об участии молодежи в общественной жизни на местном и региональном уровне принята Конгрессом местных и региональных властей Европы (10-я Сессия - 21 Мая 2003 г. - Приложение к Рекомендации 128) // <http://molodchiny.ru/assets/files/docs/2013.pdf>
20. Результаты социологического исследования НИЦ «Молодежь»

State youth policy during the years of Kazakhstan's independence

CHAPTER 3

3.1. ISSUES OF YOUTH POLICY IN TERMS OF GLOBALIZATION

Global issues affect vital interests of the entire humanity and require concerted action for its decision-making. Promotion of international community is closely related to youth, which is its most important strategic and innovative resource, without the use maximization of which it is impossible to ensure competitiveness and security of each country. Youth is a source of a sustainable future. A common characteristic of it as the main development of society and state is far enough. Young people are not only the leaders of tomorrow, but of today.

Successful formation of young people requires integrated approach, the implementation of which is possible by taking into account multi-level nature of youth policy: international, regional and national. Practice shows that it is necessary to implement youth policy at all levels. Keeping the general parameters inherent in the youth policy, each level of implementation has its own specifics and peculiarities. The main element of international level is the United Nations (UN) system of its central bodies and specialized agencies.

Analysis of organization shows the development of young people to be the foundation of peace and stability. Therefore, the UN's efforts are focused on increasing attention to the younger generation through activation of its structures, global support of regional and national levels of the youth policy implementation. The UN emphasizes organisations working directly with young people. UNESCO and UNICEF take prominent position.

In 1995, the UN adopted the World Programme of Action related to youth until 2000 and for further period. It is an international strategy to address youth problems of a global nature. The Programme determines ten priority areas: education, employment, hunger and poverty, health, environment, the fight against drug abuse and juvenile delinquency, leisure, protection of rights of girls and young women, and full and efficient participation of youth in public life and decision-making.

According to decision of the UN General Assembly the year 2010 was marked as International Youth Year. Every year, young people who want to make a practical contribution to achievement of the Millennium Development Goals, are gathering in the Youth Assembly. They get acquainted with the programs aimed at addressing global and regional issues, with representatives of the international community, as well as gain knowledge and skills to become leaders in their home countries. The opportunity to participate in solving global problems provides youth the UN Model - the international student movement. In the framework of it the conference held in various countries to discuss issues on the real agenda of the United Nations.

It is advisable to bring together youth groups at the level of states. Strengthening regional youth policy contribute to the UN regional commissions, whose work is closer to specific groups of countries and individual countries.

The practice of Commonwealth of Independent States is of interest as well. It shows that the processes of youth development and states cannot be interconnected.

In December 2010, the decision of Council of CIS Heads has approved the strategy of international youth cooperation in the region for the period until 2020. More opportunities have CIS Interparliamentary Assembly. In November 2012 it adopted the decision of the model law On state youth policy.

In 2014, the Republic of Belarus took the Presidency of the Council of Youth. Attaching importance of civil-patriotic education, a number of patriotic projects has been implemented: the international forum «Friendship without Borders», an international festival of youth initiatives «Open project – youth cooperation», «Commonwealth Youth Days». The year 2015 was announced as the Year of Youth by the Decree of Belarus President. The start of this event was the National Youth Forum, which took place in the beginning of 2015 [1].

The Commonwealth countries pay much attention to formation of legal framework of the state youth policy. As per Decree of the Government on 29 November 2014 the Fundamentals of State Youth Policy of the Russian Federation for the period until 2025 has been approved. The document was developed taking into account the provisions of Strategy of the state national policy of Russian Federation for the period until 2025 with regard to implementation of tasks in the sphere of civil, patriotic, spiritual and moral education of children and youth. It defines a framework of principles, priorities and mechanisms for implementation of state youth policy.

It contains complete set of mechanisms: legal, organizational, informational, analytical and social. The main result of the state youth policy implementation shall be the improvement of socio-economic situation of Russian youth and increase its degree of involvement in socio-economic life of the country [2].

On 20 November 1991, Uzbekistan adopted the Law On state youth policy in the Republic of Uzbekistan, and on 6 February 2014 - Decree of the President of the Republic of Uzbekistan On additional measures for implementation of the state youth policy in the Republic of Uzbekistan. In September 2016 a new law On state youth policy came into force. It outlined the key principles and directions of the state youth policy, the powers of authorities and institutions engaged and involved in its implementation. A separate chapter is devoted to legal and social protection of young people. It says particularly that the young citizens who are experiencing difficulties

in finding a job and are not able to compete in the labor market on equal terms, are provided with employment assistance through creation of additional jobs and specialized enterprises, the organization of special education programs, as well as enterprise backup, institutions and organizations with the minimum number of jobs for young people who are in need of social protection. There is a special article on the state support of gifted and talented young people [3].

Meeting the youth of border areas is conducted on the constant basis. On 3-4 October 2016 Astana held international scientific-practical conference «Features of formation and implementation of youth policy» in the framework of the XIII Forum of interregional cooperation of Kazakhstan and Russia. The event was held in the Library of the First President of the Republic of Kazakhstan and was organized by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan jointly with Gumiyov Eurasian National University and RDC «Youth». The conference was attended by a large delegation of the Russian Federation. Kazakh and Russian scientists, representatives of public organizations of the two countries have discussed topical issues of youth development. The dialogue platform for young people has been included for the first time in the program of X Forum of cross-border cooperation between Kazakhstan and Russia, held in November 2013 in Yekaterinburg. The main discussion for young people was «Leadership and innovation in XXI century: a vision for the future».

Traditional international youth ethnocultural forum of frontier cooperation «Birlik. Unity.KZ is of a great interest. In April 2016 held the VI Forum dedicated to 25th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan, under the slogan «Interethnic diplomacy in XXI century: new challenges, new trends». [4]

The development of inter-regional (or supra-regional) level youth policy is relevant. These elements are seen in the work of various international associations of states. Thus, since 2007 held gathering of youth patriotic and military-sports associations of the Member States of the Collective Security Treaty. In 2007 Yekaterinburg hosted the founding conference of the Youth Council of Shanghai Cooperation Organization. Established Youth Council under the auspices of the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (CICA). In 2009 gathering was held in Kazakhstan. Youth cooperation within the Eurasian Economic Union is starting. In July 2015 Moscow hosted the I Forum of young leaders of this union.

In February 2015, the UN held the World Youth Forum «Young People 2015: the future we want». The forum, initiated in 2012, has become a kind of a dialogue platform between the youth and the UN Member States on several important issues within the range of their interests. The main participants of the forum were representatives of

national youth councils, regional youth organizations, governments of Member States, as well as the main UN agencies and programs actively involved in matters of youth policy. The Republic of Kazakhstan was represented at the forum by the delegate of the Kazakhstan National Federation of UNESCO Clubs and Associations. Along with the discussion of the UN agenda in the field of sustainable development and other issues of the forum, the importance was gained by gender equality and special needs of Africa's youth as well as the 20th anniversary of the World Programme of Action for Youth [5].

UN Secretary General Ban Ki-moon noted that half of the world's population are young people under the age of 25 years, and mentioned their widespread contribution to the development of international community. The Secretary General has designated the problems faced by young people. They lie not only in the sphere of education, health and employment. Young people want to participate in policy making, dreaming of full equality between women and men and building of a democratic society in which freedom and opportunities can be realized. Young people shall take part in saving the planet, which is suffering from climate change, and in protection of people affected by violence in places such as Syria, and famine in countries such as South Sudan. Ban Ki-moon called on young people to join efforts towards ensuring a decent life for all [6].

One of the major global challenges continues to be a growing unemployment, especially among young people. «Lost generation» opinion has appeared in expert circles. A large number of young people has become unstable due to low wages, poor working conditions and lack of social protection. To a large extent it affects women. There is a great number of working children. With the growth of social inequality and low socio-economic status, young people become more vulnerable in the labor market. People entering into adulthood, not only have the opportunity to receive a decent education, but also to create a strong family. As a consequence of this disorder there is an increase in crime and number of drug addicts. A number of experts called the current situation «economic time bomb». [7] Youth problems are compounded by its large migratory movements, particularly in Europe. All this creates conditions for political instability.

Improving the situation of young people requires significant and sustained investment in its education and training in preparation for working life and the creation of employment prospects.

Multilevel system of youth policy allows international organizations and states of globalizing world to expand cooperation between young men and women, to strengthen their inter-ethnic communication, combining the latest trends in youth work with their own experience and national characteristics to successfully develop the

form of youth policy that go beyond a single state. In turn, activation of youth cooperation is a good tool to strengthen cooperation between states, international organizations, enhance their organizational improvement and performance improvement.

Operation of multi-level youth policy implementation makes role of states, i.e., national-level youth policies particularly important. This conclusion can be sustained by the position that implementation of measures in the framework of international and regional agencies at the national level is largely feasible due to the integration of countries into the global community, the expansion of international cooperation, taking into account the importance of the young generation in society. It updates the activities of various international organisations, specialized agencies engaged in «a bunch» both the internal components of the youth sphere and the levels of youth policy as a whole. Therefore, it is appropriate for all fundamental international instruments of states to include youth subjects. It is necessary that the political elite, engaging youth's issues, understand that it works for the future, and actively uses the global ideas in relation to peculiarities of their countries.

3.2. ROLE AND IMPORTANCE OF YOUTH POLICY IN STRENGTHENING INDEPENDENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Analysis of state youth policy formation in the Republic of Kazakhstan indicates that the entire 25 years of Independence period is characterized by a constant search for the most appropriate forms and methods of work among young people, taking into account national interests, specifics of young state development and at the same time the features of youth policy in global community, its regions, primarily in the former Soviet territory. The first law on state youth policy in Kazakhstan was adopted in 1991 shortly before the collapse of the USSR.

Accompanying the formation of Kazakh state reforms assign a special role to youth, which from all groups of the population, is sensitive to changes, everything new, and tends to take the initiative in development of the country. In addition, a significant portion of young Kazakhs are coevals of the Independence. Most of the respondents of a sociological study «The condition of state youth policy: needs and social practices» conducted by RDC «Youth» convinced that the reforms are carried out in Kazakhstan for the development of the country's youth [8].

Youth possesses irreplaceable role in solving this problem, such as the completion and improvement of human capital. Improving its quality based on OECD standards has become the most important position in the national plan «100 concrete steps» to implement five institutional

reforms of the Head of State Nursultan Nazarbayev. Youth is this source of personnel capable to find the answers to all internal, external and global challenges, address emerging tactical and strategic objectives aimed at enhancing the country's competitiveness.

Active development of youth policy in the country is contributed by constant attention and multifaceted activities to support younger generation by the President of the Republic of Kazakhstan - Leader of the Nation Nursultan Nazarbayev, his role is highly evaluated in society. The efforts of the Head of State is focused on the fact that young people played the role of the avant-garde, progressive force of Kazakhstan's society. This is evident from the first Presidential Address and his other addresses.

In «Strategy «Kazakhstan-2050»: a new policy of established state» youth identified as the engine of the state new policy. [9] Calling in January 2014 all Kazakhstani people to actively participate in achievement of the main goal of the Strategy-2050, the President appealed to the youth, «This strategy is for you. You will participate in its implementation and you will reap the fruits of its success. Participate in the work, each at a workplace. Do not be indifferent. Create the fate of the country, along with all the people!» [10].

The Address «Nurly Zhol - Path to the Future» Nazarbayev reiterated that «young people are our future support. The government has opened up for a new generation all the doors and all the ways! «Nurly Zhol» is where creative young people can make the effort!». This Address states trust and tolerance of Kazakhstani people to each other are called keys to the future of Kazakhstan. The President noted that «we have to do to protect our unity and inter-ethnic harmony». Particular emphasis is placed on young people: «Our young people grow in new independent country. The present generation has not seen ethnic wars and conflicts, chaos of 90-s. And many perceive stability and comfortable life in Kazakhstan as something naturally posited». [11] In order to further preserve the stability it is necessary to develop a focused work in education for people, especially young people, understanding the enduring value of the idea of unity and inter-ethnic harmony.

The President's Addresses, lectures for the young generation of the country's leading universities the youth development is largely viewed through the improvement of education. In the Address «Kazakhstan in new global reality: growth, reform and development» presented on 30 November 2015, this issue focuses on maximizing the development of technical training system. Nursultan Nazarbayev emphasized that technical and vocational education shall become one of the main directions of investment policy. The Address highlights the inextricable link between the receipt of technical education and the development of working specialties. And here not only laid the foundation for professional growth, but also

a great educational potential for a young person. For the first time in such a strategic document as the Address to People, the President urging young people to acquire the working specialties, based on his own example, his work hardening as a permanent feature of human evolution. It is crucial that President praises the working man. It is important that, in proclaiming a new round of development of human capital, the President brings a strong base under it. The Address orders Government of the Republic instructed to develop a new project «Free vocational education for all», which will be started in 2017 [12].

Invaluable for the education of youth is adopted in the XXIV session of the Assembly of People of Kazakhstan 2016 the nationwide Patriot Act «Mangilik El». «This capacious program and unique genetic identity and unity of Kazakhstan», - said Nursultan Nazarbayev. — the Act must reveal the basic format of our spiritual values and aspirations of generations. It tied together questions of economics and politics, morality and faith, our vision of Kazakhstan in the global world». The Act consists of seven unshakable foundations Mangilik El: Independence and Astana; National unity, peace and harmony; Secular state and High spirituality; sustainable Economic growth through Innovation; Society of Universal Labour; Common history, Culture and Language; National security and global participation of Kazakhstan in solving global and regional problems [13].

This approach requires continuous improvement of state youth policy. The principal provisions defining the essence of state youth policy at present stage, were made by Nursultan Nazarbayev at the first congress of the youth branch «Zhas Otan» of Nur Otan party. He noted that, on the one hand, the need to refrain from the excessive care and youth charity that undermine the incentive for independent activity lead parasitic attitude. On the other hand, the state youth policy shall give young people a significant chance to become full-fledged citizens of the country. It includes obtaining good vocational education, a stable job with decent salary and their own homes to create a family, maintaining a healthy lifestyle. The President stressed that the achievement of four basic elements of competitiveness is the most important goal of the national growth strategy and current policy of the Government. [14]

Its main purpose, as set forth in the Law On state youth policy, Nursultan Nazarbayev signed in February 2015, «is to create conditions for complete spiritual, cultural, educational, professional and physical development of young people, participation in decision-making, successful socialization and direction of its potential for further development of the country» [15]. The state youth policy objectives is to protect the legitimate rights and interests of youth, its involvement in socio-economic and socio-political life of the country, citizenship upbringing

and strengthening the sense of Kazakh patriotism.

Among the principles upon which the state youth policy is based, the priority are the cultural, moral and spiritual values, citizenship, responsibility, diligence, religious harmony and inter-ethnic tolerance, the continuity of generations, the priority of family upbringing. Highlighted principles also include participation of young people in shaping and implementation of state youth policy, applying scientific, comprehensive and consistent approach in its implementation [16].

According to the results of empirical sociological survey of socio-political situation of the RK youth conducted by RDC «Youth» in the 3rd quarter of 2016, 96.7% of young people are proud that they are citizens of Kazakhstan (77% - in full, 19.7% - rather yes) (Figure 3.1).

High level of patriotism is inherent for youth. Most young people are satisfied with their lives (completely satisfied - 37.4% and rather satisfied - 46.8%). This is evidenced by the results of sociological survey of socio-political situation of the RK youth carried out by RDC «Youth» in the third quarter of 2016 [17].

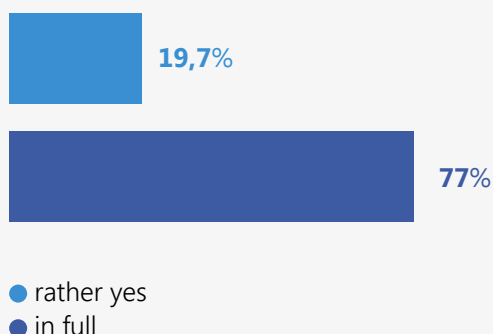
The majority of young people surveyed said that Kazakhstan is developing in the right, and rather in the right direction - 85.8% and 80.2% of respondents believe the political situation in the country is prosperous and more prosperous [17].

First and foremost the patriotic youth has to be educated by the state youth policy, and, secondly, to create conditions for the development of young people. Such opinion was expressed, respectively, by 37.5% and 34.8% of respondents in the opinion poll «The condition of state youth policy: needs and social practices» conducted by RDC «Youth» in 2016. Moreover, almost 64% of young people believe that their welfare is largely dependent on themselves, their activities and abilities [18].

This sense of demand and participation in country development is important to be developed and strengthened, given that there is a certain level of dissatisfaction among young people how the younger generation can influence policy and participate in power implementation. One-third of the youth surveyed said the impact is weak and denies any influence on youth policy in Kazakhstan. Not all young people are confident that they are sufficiently respected in the community. As shown by the survey results, the younger the age of respondents, the greater the confidence that Kazakhstan's young people have opportunity to participate and influence on the policy of Kazakhstan. Thus, 23.8% of respondents aged 14 to 18 answered that the youth influences policy in a large way, whereas among respondents aged 24 to 29 years, the same figure is 19% [19].

Thus, the state policy in relation to young people is aimed at its active involvement in country development, strengthening the independence and competitiveness of Kazakhstan.

Figure 3.1
**Are you proud to be a citizen
of the Republic of Kazakhstan?**

RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUTH
(AS PER RDC «YOUTH» DATA)

3.3. FEATURES OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF YOUTH POLICY IN KAZAKHSTAN TODAY

The current stage of youth policy implementation is characterized by implementation of the Concept of state youth policy «Kazakhstan 2020: The Path to the Future», adopted in 2013, and the Law On state youth policy signed by the President of the Republic of Kazakhstan in February 2015. The document identifies the main areas: accessible and quality education, the development of scientific and technical potential; preservation and strengthening of health, promotion of healthy lifestyles; creation of employment conditions, employment and development of entrepreneurship among young people; the development of affordable housing system for young families; raising the level of legal culture, education of tolerance in the prevention of corruption; formation of ecological culture, promotion of talented young people providing conditions for cultural activities and recreation. [20]. In October 2015 the Service for central communications under the President of the Republic of Kazakhstan has been summarized the first phase of Concept implementation. Determined the improvement of youth policy, and noted that the second phase will focus on patriotic education of youth [21].

There is an ongoing search in the administrative sphere of youth policy. This sphere was under the jurisdiction of various ministries. It has taken more stable position in the Ministry of Education and Science. In 2012, the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan created the Youth Policy Committee, later transformed into the Department of Youth Policy. Decree

of the President of the Republic of Kazakhstan dated 13 September 2016 the sphere of youth policy was transferred to the newly formed Ministry of Religious Affairs and civil society.

Administrative sphere of youth policy is also presented by Council for Youth Policy established in 2008 under the President of the Republic of Kazakhstan, the objectives of which includes youth policy coordination, analysis of youth situation and development of practical recommendations to the Head of State. Since 2012, its first meetings were held with by visiting regions. On 4 February 2013 Coordinating Council for the development of youth organizations was established to strengthen cooperation between the state bodies and youth associations. The managerial hierarchy in the regions is being strengthened. Regional councils and city councils in Astana and Almaty were headed by the mayors themselves on behalf of the President. The local councils, as well as the Republican Council practice field sessions.

A number of provisions that will improve youth sphere including governance, was expressed by the President in his speech at the II Congress of «Zhas Otan» of Nur Otan party on 16 November 2012. This introduction of indicators on youth work in the strategic plans of all ministries and akimats and strengthening of cooperation in work with youth organizations; involving representatives of youth associations in councils for work with NGOs and creation of a fund youth initiatives; bringing management vertical youth policy to every city and village, and strengthening the role of youth committees in large production teams and national companies; increased support for youth entrepreneurship, creation of a single [22] web portal «Youth labor exchange», annual allocation of apartments for young families in the framework of regional development programs, providing young people with temporary housing (construction of student and youth hostels) etc.

In the wake of implementation of the President's requirements to strengthen the impact on each young person, the youth service centres, centres for the development of youth initiatives and service businesses are being established. It is especially necessary to note Youth Resource Centres (YRC), which in 2015 amounted to 213 (in 2014 - 198).

According to RDC «Youth» survey conducted in 3rd quarter 2016, young people are primarily expecting the employment assistance and employment (49%), obtaining affordable housing (43.9%), higher education - 27.8%, business development - 25.9%. YRC activity is more successful in the areas of outreach on government social programs for young people and the development of leisure and cultural life of youth (Figure 3.1).

The desire to reach every young person is the basis for mission of lower-level committees on youth affairs. The modern period is marked by formation of more active

Figure 3.1

The youth expects the following assistance from Youth Resource Centres (in %)

	%
Assistance in youth employment	49,0
Promote participation in program to obtain affordable housing	43,9
Assistance in obtaining higher education	27,8
Promoting entrepreneurship among young people	25,9
Promotion of cultural and leisure activities	17,5
Assistance in preparation of technical and vocational education	13,4
Assistance of lawyer, human rights activist	12,7
Psychologist, social worker	10,7
Other (computers with Braille letters for blind people, assistance in sports, assistance for large families, etc.)	0,6
Hard to answer	12,6

RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUTH (AS PER RDC «YOUTH» DATA)

management structures in education and production teams, especially in the large national companies. These are JSC NC KazMunayGas, JSC NC Kazakhstan Temir Zholy, JSC NAC Kazatomprom, JSC Kazakhtelecom, JSC KEGOC, JSC Kazpost and others. The committees are created to implement and coordinate youth policies aimed at creating socio-economic, legal, organizational conditions and guarantees for spiritual, cultural, educational, professional and physical development of youth, the disclosure of its creative potential, to strengthen communication and cooperation with youth organisations. Together with committees the company is working with personnel reserve, held rallies, youth forums and other activities, developing mentoring contests «Best in Profession», innovation and invention. Great importance is attached to patriotic education of youth. Youth participates in various charity events, patrons the children's homes. The company collaborating with educational institutions, support dual training. University students provide opportunity to pass on the enterprises of industrial and pre-diploma practice. Training and skills development are being organized. Companies are showing concern for social and financial support for young workers and their families. Particular attention is given to the housing question.

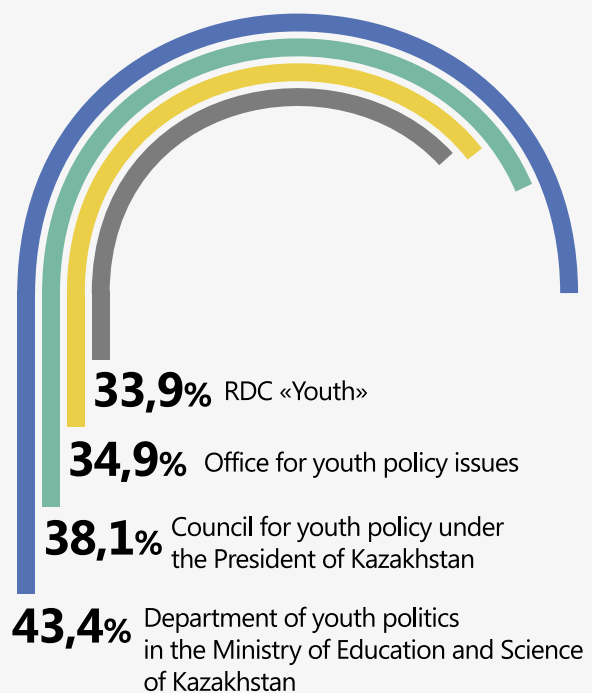
Youth problems address requires cooperation of interested public institutions, including youth organizations. The youth branch is stably functioning within the Nur Otan party. Organizing principle of the Assembly of People of Kazakhstan is useful. It creates association of young people in ethno-cultural centres. The regions have coordination councils of such associations. The republican youth association «Zharasym» was established in April 2014 under ANC. The structure created in the process of development of international youth cooperation should be noted. This occurs both within the framework of bilateral agreements of Kazakhstan in the youth sphere, and in the activities of international organizations, where Kazakhstan is a member.

Awareness of different structures in the sphere of youth policy among young people is different (Figure 3.2).

According to the results of sociological survey the Department of Youth Policy of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan is known to 43.4% of young people, the Council for Youth Policy under the President of the Republic of Kazakhstan is known

Figure 3.2

The level of youth awareness about the work of various agencies in the sphere of youth policy (%)

RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUTH (AS PER RDC «YOUTH» DATA)

to 38.1%, the Office for youth policy/domestic policy of region/city - 34.9%, the RDC «Youth» - 33.9%.

Among the state programs the youth is more familiarized with the «Roadmap of Employment—2020». At a meeting of Interdepartmental Commission on implementation of program, held in August 2016, it was proposed to introduce the mass training of computer literacy, basics of entrepreneurship, English language without obligation for further employment for young unemployed people in order to increase its attractiveness to employers. It was also proposed to expand the possibilities of youth practice, which will be counted as work experience for graduates of universities and colleges, with problems in the first place of employment. However, as demonstrated by a case study, the proportion of young people who know nothing about the youth practice was 47% [23]. Of the projects attracting young people, the opinion polls often call projects «Zhasyl El» and «With diploma - to the village!» (Table 3.2).

Table 3.2 Awareness of young respondents of youth projects implemented in Kazakhstan for the development and support of young people (in %)

Projects and programs	%
Zhasyl El	78,1
«With diploma - to the village» project	72,0
«Мәңгілік ел жастары — индустрияға» project	33,5
«Damu-komek» school of young entrepreneurs	28,1
Youth personnel reserve	18,0
«SAGE Kazakhstan» program - entrepreneurship training for high school students	11,2

RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUTH
(AS PER RDC «YOUTH» DATA)

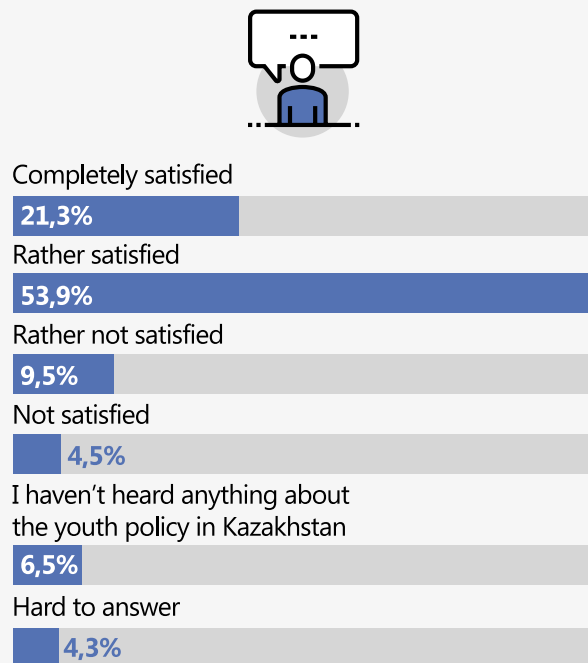
In October 2016 the Nur Otan party, the Ministry of Health and Social Development and the Ministry of Education and Science have signed a Memorandum of Understanding and Cooperation in the field of employment assistance to young people, who did not continue their education after school. According to estimates of Nur Otan, which was the initiator of this document, in 2016 about 10 thousand people were left without work opportunities. It is not always that all graduates come to the attention of employment centres and other social services. [24]

The most significant potential to influence young people have two national organizations. It is «Zhas Otan» (74.2% of respondents are aware of the organization) and the Republican office «Zhasyl El» (awareness among young people 49.4%). Concerning political parties, who are interested in problems of young people, according to

the poll, the Nur Otan party is the leader by a wide margin from other parties (66.2%) [25].

In April 2016 topical issues of state programs implementation in the sphere of youth policy in the context of the national plan «100 concrete steps» were discussed at the meeting of the expert group «Support for Youth» Social Council faction of Nur Otan party of the Majilis of the Parliament of the Republic of Kazakhstan. According to the Youth Policy Department of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan in 2016 the budget allocated 71.4 million tenge for implementation of 10 social projects in the youth sphere on a competitive basis. Department is also working to raise funds from other sources to finance non-governmental youth organizations' projects. There is also the system of «operator's grants», i.e. the state body in charge of any area. In this case we are talking about the grants of the Ministry of Religious Affairs and civil society of the Republic of Kazakhstan for youth organizations. It was suggested in the expert group to discuss the question of the transfer of the youth sector to 10% of the grant agencies funds [26]. In 2015, for interaction with youth organizations from the state budget have been allocated 1.094.07 million tenge, from local—4.256.1 million tenge [27].

Figure 3.3
The degree of youth satisfaction with the implementation of youth policy in Kazakhstan (in %)

RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUTH
(AS PER RDC «YOUTH» DATA)

As shown by the results of sociological survey «The condition of the state youth policy: needs and social practices» conducted by RDC «Youth» in 2016, the majority of young people surveyed (75.2%) are satisfied with its implementation in Kazakhstan (Figure 3.3).

Among the most important government measures to support the young respondents (by the results of sociological survey conducted in the second quarter of 2016) was noticeable the provision of affordable and quality education (55.6%) and creation of conditions for youth employment (50.5%). 40.5% of respondents mentioned the development of affordable housing system (Fig. 3.4).

As per the findings of national report Youth of Kazakhstan - 2014, education and employment issues were also among young people in the first place, respectively, 61.4 and 51.1%. The third place took issues of healthy lifestyles and improvement of health care (44.7%), housing issues - 42.1% [28].

However, the data of sociological survey «Condition of the state youth policy: needs and social practice» has shown an increase in young people worry about the employment (69.2%) and less significant - in relation to education (20, 3%). Interest in provision of housing has remained at the same level - 41.8% (Figure 3.3).

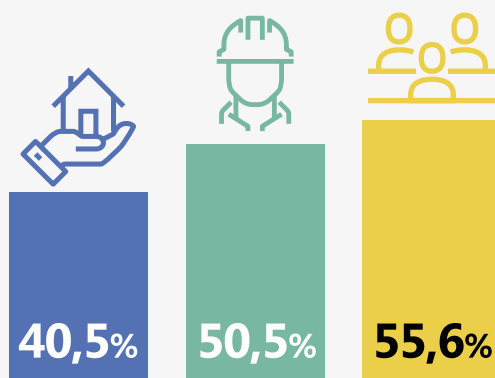
Sociological survey show that young people expects from the state youth policy greater practical assistance and individual approach, business projects and point projects. In addition to schools, informal, online communities, all categories of young people should be covered. One of the ways to improve the situation is to increase the number of youth committees and youth resource centres

and enhance them. It requires strengthening of youth organizations. It may be necessary to raise the question to establish the National Council of Youth and Children's Organizations, to grant them state support. An important problem of superimposed urbanization is work with young people in big cities. Serious attention shall be paid to young people living in small towns. It is necessary to actively use the programs related to urban development, especially small ones.

But the main flaw in state youth policy implementation is the lack of public-advisory bodies, clear mechanism for cooperation and coordination in youth organizations, focus and system-based approach in addressing young people's lives. Therefore, despite the reduction of the administrative apparatus, an independent public body in the youth sphere vesting it with status General Coordinator is required. It is advisable to establish education and youth structures in the Parliament of Kazakhstan.

Personnel for these shall not be selected based on age, rather on business qualities. Training, retraining and skills development should be conducted on a regular and professional basis. It is not just about workers targeted departments, but also the employees of the ministries and agencies that are partly within their basic duties, are involved in implementation of youth policy, as well as the employees of all administrative vertical youth field and youth leaders. For these purposes the Public Administration Academy under the President can be used including the establishment of the department «Organization of work with youth» in the leading universities of the country.

Figure 3.4
Government measures to support youth

- Affordable housing
- Employment
- Access to quality education

RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUTH
(AS PER RDC «YOUTH» DATA)

Figure 3.3. Priority directions of state activities in development and support of young people (in %)

	%
Youth employment	69,2
Housing provision	41,8
High-quality and accessible education	20,3
Prevention of struggle against drug addiction, alcoholism	9,3
Patriotic education of youth	8,7
Crime among youth	7,9
Formation of a healthy lifestyle among young people	7,5
Leisure activities among young people	5,9
Other	0,4
Hard to answer	4,3

RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUTH
(AS PER RDC «YOUTH» DATA)

THE SUM IS NOT EQUAL 100% BECAUSE RESPONDENTS WERE ASKED TO MENTION SEVERAL ANSWERS

It is advisable, given the global practice for the management body to be involved and the expertise of all received documents, including government programs, international acts related to young people, regardless of the scope and significance of issues. And most importantly, that this expert opinion shall be considered in document making, finding appropriate solutions and actions. Then each document will provide for the youth line performing both on the development of younger generation, and Kazakh government as a whole.

The benchmark in the sphere of youth policy is the experience of countries of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), which includes 35 politically and economically developed states, most of these countries are EU members.

Successful formation of young people requires integrated approach, the implementation of which is possible by taking into account multi-level nature of youth policy: international, regional and national.

It is advisable to bring together efforts of all groups of states in relation to youth. Strengthening regional cut of the youth policy will contribute to the UN regional commissions, whose work is closer to specific groups of countries and individual countries.

The development of inter-regional (or supra-regional) level youth policy is relevant. There is similar experience in the framework of the CSTO, SCO, CICA, Eurasian Economic Union.

Improvement of situation of young people requires significant and sustained investment in its education and training in preparation for working life and creation of employment prospects.

The active development of youth policy in the country is contributed by constant attention and versatile activities for the younger generation from the side of the Head of state - President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev.

The abovementioned survey results show that in the hierarchy of problems includes the most acute among young people, important - concern about youth employment (69.2%), housing problems - 41.8% and quality and affordable education - 20.3% respondents.

REFERENCES:

1. 2015 год в Беларуси — Год молодежи: молодежная политика в Республике Беларусь. <http://www.gosatomnadzor.gov.by/index.php/ru/2-uncategorised/230-2015-god-v-belarusi-god-molodezhi-molodezhnaya-politika-v-respublike-belarus>; 2015 год в Беларуси — Год молодежи: молодежная политики в Республике Беларусь. Государственная молодежная политика. <https://gigabaza.ru/doc/1666644.html>.

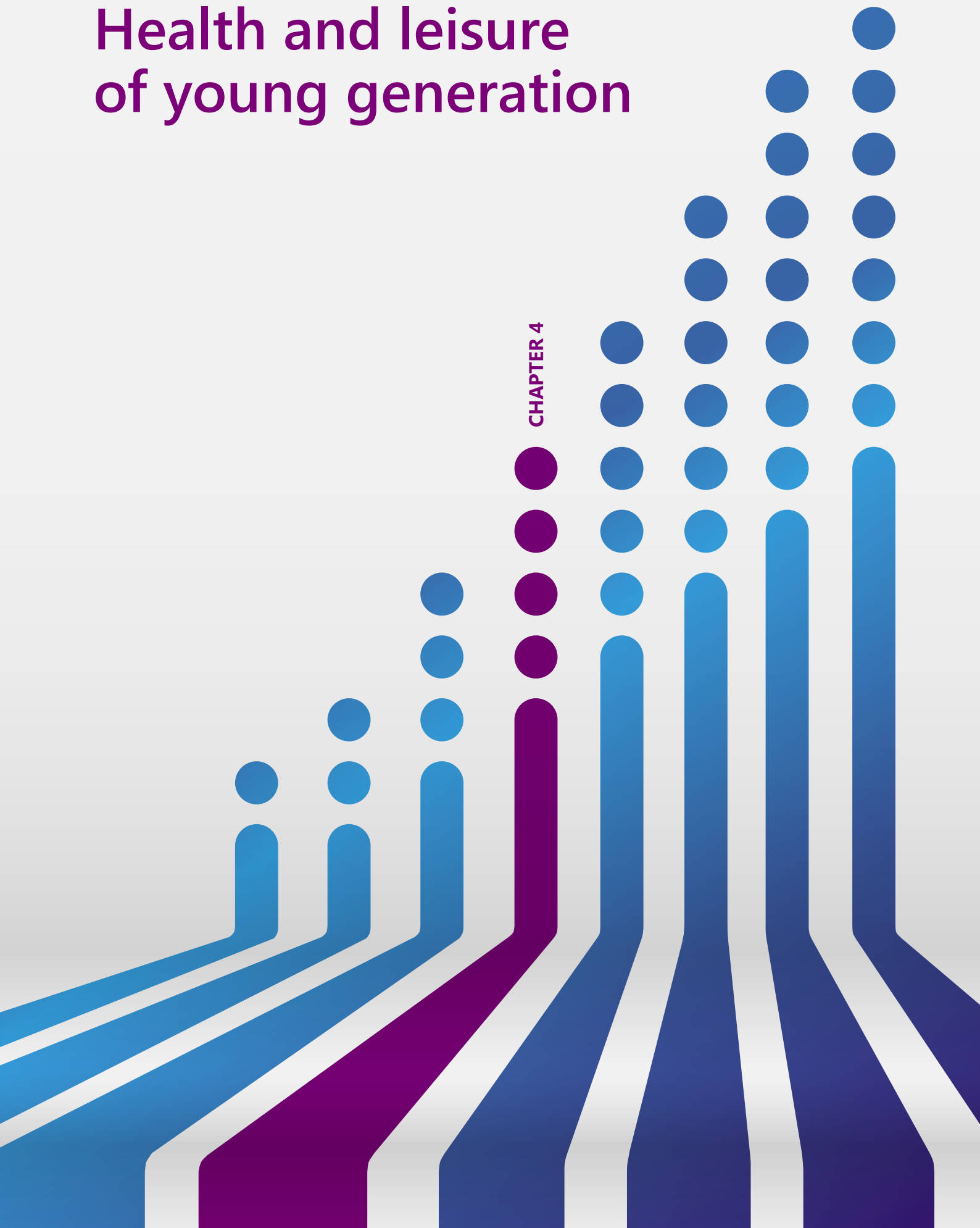
2. Основы государственной молодежной политики РФ до 2025 года. mosmethod.ru/metodicheskoe-prostranstvo/sredne-professionalnoe-obrazovanie/normativnyedocumentu/osnovy-gosudarstvennoj-molodezhnoj-politiki-rf-do-2025-goda.
3. Приоритеты государственной молодежной политики. http://uzbekistonovozi.uz/ru/articles/index.php?ELEMENT_ID=16841; О государственной молодежной политике. Закон Республики Узбекистан от 14 сентября 2016 года № ЗРУ-406. http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=88888.
4. Казахстанская правда, 12 ноября 2013 и 23 апреля 2016.
5. Казахстан принял участие во Всемирном молодежном форуме ООН 2015. — <http://www.unesco.kz/new/ru/culture/news/2922>.
6. Пан Ги Мун призвал молодежь решать задачу обеспечения достойной жизни для всех. — <http://xn--m1aba.xn--p1ai/ru/news/20140603/03698.html>.
7. Осанов С. Безработная молодежь: бомба замедленного действия // Казахстанская правда, 20 января 2015.
8. Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.28.
9. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана «Казахстан — 2030». Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев (Алматы, 10 октября 1997 года) // Избранные речи. Том Ш. 1995-1998 гг. — Астана: ИД «Сарыарка», 2009. — С.247,403.
10. Казахстанская правда, 18 января 2014.
11. Казахстанская правда, 12 ноября 2014.
12. Казахстанская правда, 1 декабря 2015.
13. Казахстанская правда, 27 апреля 2016.
14. Казахстанская правда, 15 мая 2008.
15. Закон Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года № 285-V «О государственной молодежной политике»
16. Казахстанская правда, 11 февраля 2015.
17. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — С.53,55.
18. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде». 3 квартал 2016 года. — Аналитический отчет по результатам социологического исследования. — Астана:

- НИЦ «Молодежь», 2016. — С.11,15.
19. Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. — С. 27,14.
 20. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.52.
 21. Казахстанская правда, 11 февраля 2015.
 22. Пархоменко М. Все для молодых // Казахстанская правда, 24 октября 2015.
 23. Казахстанская правда, 17 ноября 2012.
 24. Шварц А. Чтобы программа работала эффективнее // Казахстанская правда, 6 августа 2016; Даутов А.Т., Аюпова Р.Р., Башарина Т.В. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики. — С.37. 2016.
 25. Сыздыкова Л. Дать молодежи работу // Казахстанская правда, 8 октября
 26. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.56-57.
 27. Нурбергген А. Молодежный вопрос // Казахстанская правда, 19 апреля 2016. 2015.
 28. Пархоменко М. Все для молодых // Казахстанская правда, 24 октября
 29. Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде. 2 квартал 2016 года. — С.40; Национальный доклад «Молодежь Казахстана — 2014». С.

Health and leisure of young generation

CHAPTER 4

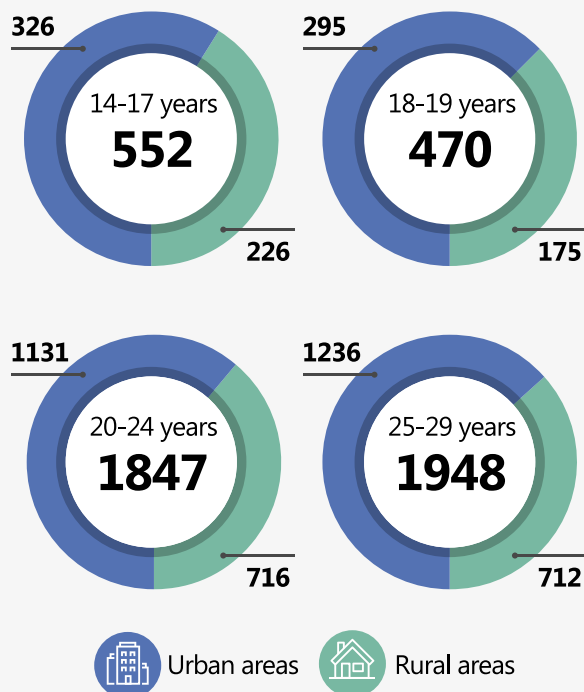

4.1. SOCIALLY SIGNIFICANT DISEASES OF YOUTH

Health of young generation is the priority value at the state level. And above all, the state strive to safeguard young people from socially significant diseases, such as tuberculosis, AIDS, drug addiction, sexually-transmitted diseases and others. Diseases of this group represent a significant threat to human health, causing enormous damage to society associated with the loss of time and steady working capacity, the enormous costs of preventive measures, treatment and rehabilitation, premature mortality and crime. Young people are the most vulnerable group of the population that is quickly drawn into the epidemic process. The reasons for the growth of socially significant diseases among young people are the maladjustment, a low level of hygienic knowledge, environmental conditions and early sexual debut.

According to the Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan, the absolute number of young people aged 15-29 who are registered in TB dispensaries for the first 6 months of 2016 reached 4 817 people (Figure 4.1).

Figure 4.1
Comparative analysis of the number of young people aged 14-29 years who are registered in TB dispensaries (absolute number) in terms of urban/rural areas

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The most vulnerable segment is an employable young people, having a sufficiently large number of contacts. The proportion of the age group from 25 to 29 years amounted to 40.4% of the total number of active TB patients registered in TB dispensaries.

Comparative analysis of the tuberculosis distribution among the urban and rural youth has shown the tendency for the prevalence of the first segment over the second one, that is 2 988 cases in absolute units (62.03%) against 1 829 cases (37.97%) (Figure 4.2).

The first half of 2016 has indicated the dynamics of reducing the number of cases of tuberculosis among urban and rural youth aged 21-28 years. At the same time there is a growth in the number of cases among the urban and rural youth aged 14-19 years compared to the previous reporting period (Figure 4.1).

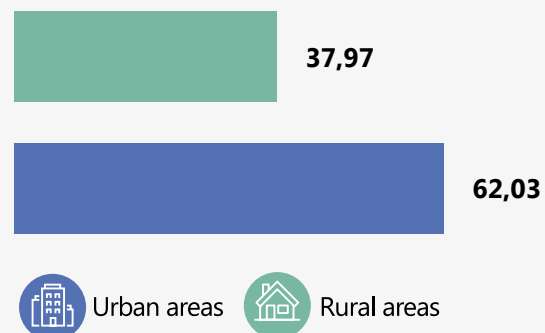
An analysis of the tuberculosis infection distribution (in terms of the regions) for 6 months of 2016 has indicated the highest rate of incidence of young people aged 14-28 years in South Kazakhstan, Atyrau, Almaty, Kyzylorda regions (Figure 4.3).

Oncologic diseases take the second place in the structure of mortality in Kazakhstan. According to the Kazakh Scientific-Research Institute of Oncology and Radiology (KazSRIOR) the incidence of malignant tumors in 2015 totaled to 207.8 cases per 100 thousand people in the country, mortality from malignant tumors equaled to 89.9 cases per 100 thousand people [1].

Total number of registered oncology patients among young people aged 15-29 amounted to 874 people.

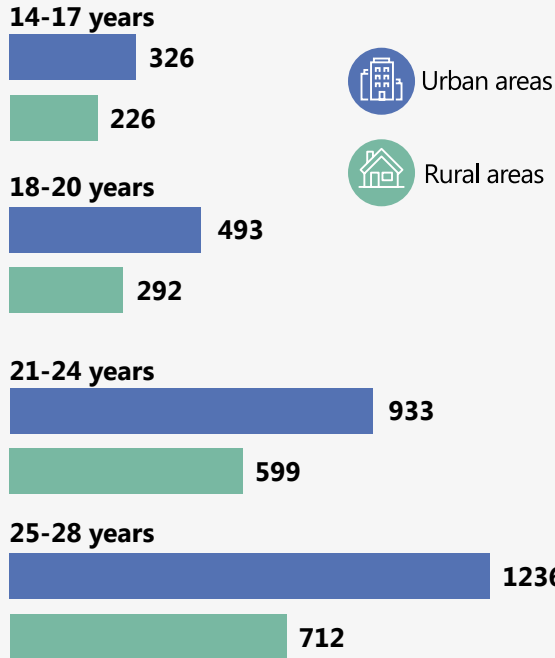
Analysis of oncology patients level among young people has indicated the highest value in the age group of 25-29 years, that is 57.2 cases per 100,000 population as

Figure 4.2
Comparative analysis of the tuberculosis distribution among the urban and rural youth

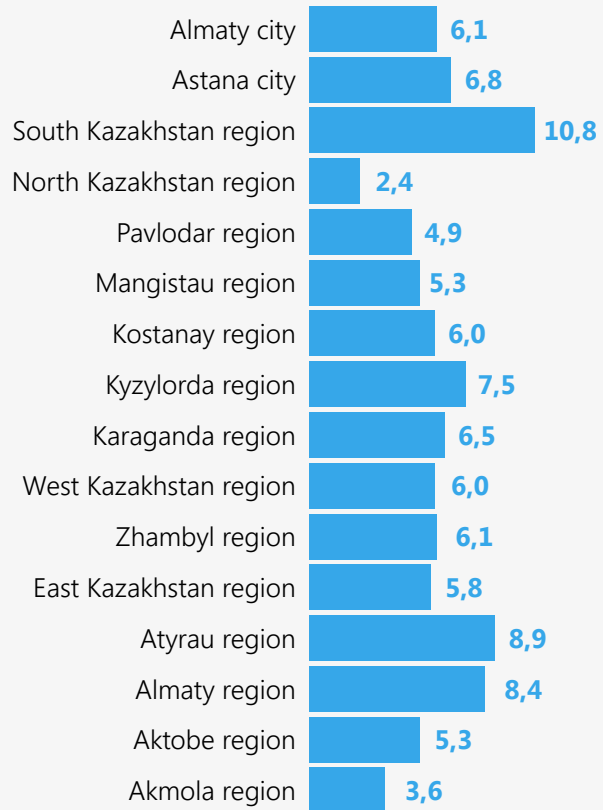
SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 4.3
A comparative analysis of the number of young people aged 15-29 years, comprising at registered in TB dispensaries (Absolute numbers) in the context of town / village

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 4.3
The proportion of young people, in% of total TB patients

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

of the end of 2015 (Figure 4.4).

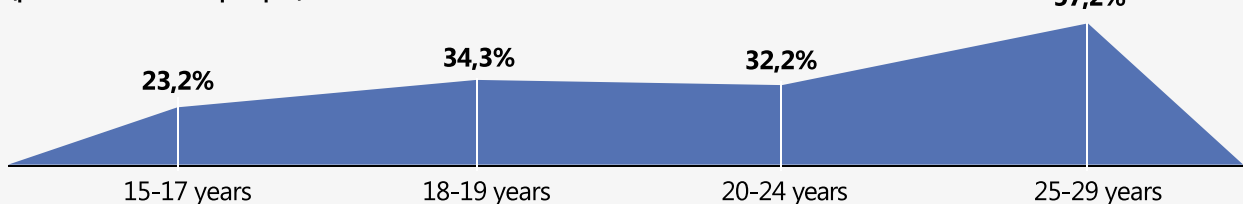
The incidence level of malignant tumors (oncopathology) among young people aged 14-28 years for 2015 has increased twofold compared with the previous year (Figure 4.4)

The largest number of oncological diseases among young people of the senior age group of 25-29 years has been registered in Astana, Almaty, Kyzylorda, Mangystau regions according to the results in 2015 (Figure 4.5).

Children and young people are one of the most vulnerable categories of the population, taking into account their age, behavioral characteristics, the desire and the risk to experience the effects of psychotropic drugs, alcohol and etc.

The total number of 15-29 years old young people, registered in the health authorities (drug clinics) as an alcohol and drug addicts, according to the results in 2015 amounted to 8 916 people, including 7 979 men and 937

Figure 4.5
The incidence level of malignant tumors (oncopathology) among young people aged 15-29 years (per 100 thousand people)

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

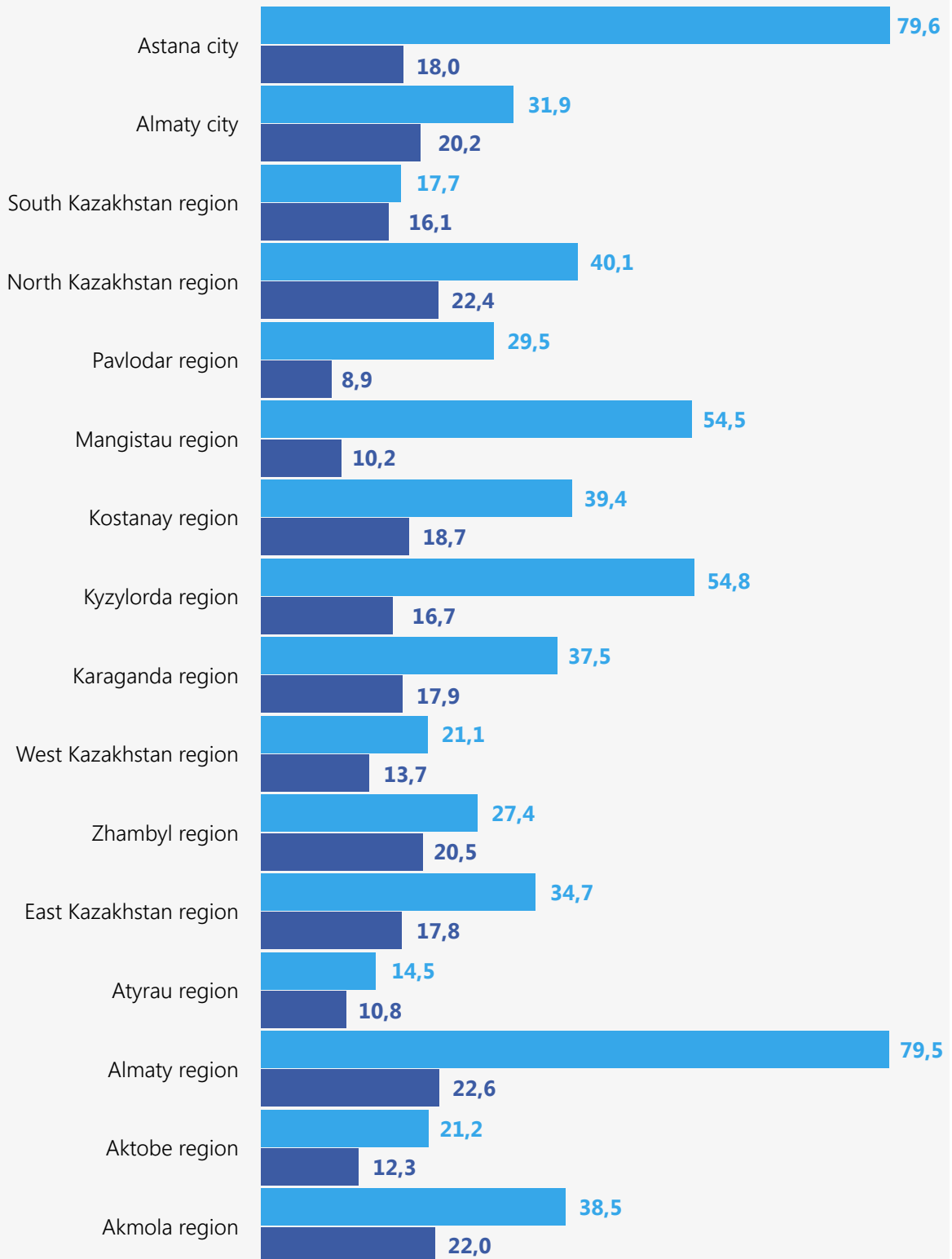

women (Figure 4.6).

An analysis of the number of young people registered with mental and behavioral disorders due to use of psychoactive substances has noted that the main category

of a youth is those aged 25-29 years (64.8% of the total number of young people aged 15-29 years registered in the health authorities). The special weight of other age cohorts is presented in Figure 4.7.

Figure 4.6 The level of malignant tumors (oncopathology) among young people aged 25-29 years depending on the regions (per 100 thousand people)

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

There is a reduction in the growth of morbidity among young people aged 15-29 years with mental and behavioral disorders due to use of psychoactive substances in comparison with previous years (Figure 4.8). Like last year, young people aged 25-29 years are the most numerous subgroup in the number of diseases among young people in general. Provided that, a reduction in the incidence rate applies both to all young people as a whole and each of its subgroups. However, despite the favorable reduction in the growth of this disease, it must not be given up on that the youth is the most represented risk group on the use of psychoactive substances.

The number of young people aged 15-29 years who are registered with mental and behavioral disorders due to alcohol consumption compared with the previous years has significantly decreased from 30 013 cases in 2014, 22 689 cases in 2015 to 16 423 cases. Moreover, the reduction occurs in all age subgroups (Figure 4.9).

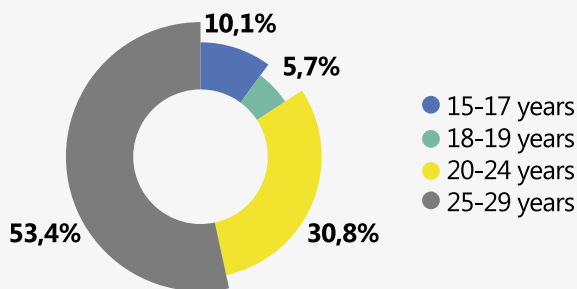
There is a general trend of increasing of the AIDS cases number, as in most regions, and the cities of Astana and

Almaty compared with last year (Figure 4.10). However, a decrease of HIV distribution has been shown only in Kostanay region (from 25 0% to 18.3%).

Youth health centers (YHC) plays an important role in the prevention and treatment of socially significant diseases of young people. Their total number has increased to 14 units compared to the previous year (from 77 to 91), but therefore there is no YHC in the Almaty region; 2 YHS were closed in the East Kazakhstan region, as well as one at a time YHC were closed in the Karaganda region and Almaty city. According to the Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan the number of YHC has increased in Zhambyl region to 11 centers, and it is the region with the largest number of YHC in the whole republic, also the number of such centers has increased to 5 in Kyzylorda and to 2 in Aktobe regions. (Figure 4.11.).

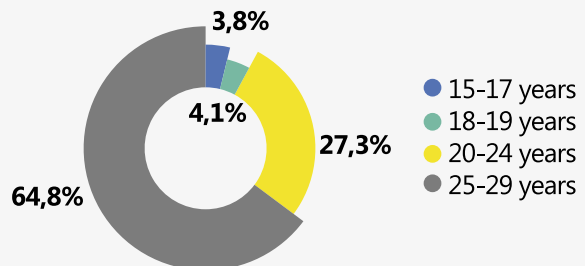
Young people can obtain a comprehensive (psychological, legal and medical) consultative assistance, as well as social support and assistance for the protection of their

Figure 4.7
The number of young people, registered in the health authorities (drug clinics) as an alcohol and drug addicts, in %

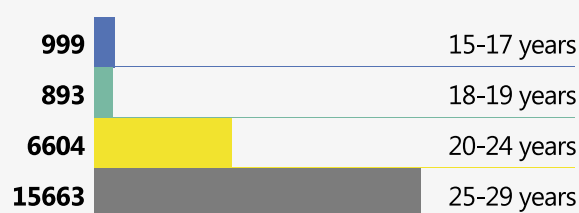
SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 4.8
The special weight of people who are registered with mental and behavioral disorders due to use of psychoactive substances in the main age groups of young people

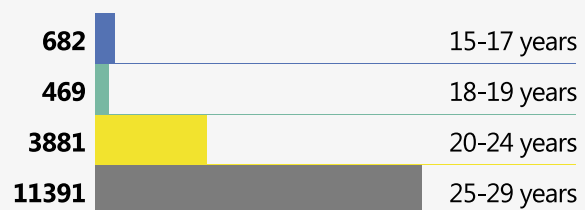
SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 4.9
The number of young people aged 15- 29 years, registered with mental and behavioral disorders due to use of psychoactive substances, year of 2015

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 4.10
The number of young people aged 15-29 years who are registered with mental and behavioral disorders due to alcohol consumption, year of 2015

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

rights in each of YHC. Teenagers volunteers are involved into work in YHC that has great instructional, preventive and educational value. Along with YHC young people can

get consultative assistance of psychologist and gynecologist by phone number 150 («Hotline»).

Figure 4.11

The number of young people aged 15-29 years registered in AIDS centers in the year of 2016 in terms of the regions, in %

4.2. HEALTHY LIFESTYLE, SPORTS AND RECREATION WORK AMONG YOUTH

Field of Physical Culture and Sports serves as one of the promising areas that contribute to strong social cohesion of society, formation of a single nation of the future,

regardless of age and social status. Nowadays sports and a healthy lifestyle along with the economic development are among the key indicators of the quality of citizens life, and are considered an important aspect of social employment.

Eventually sport is becoming a symbol of national unity, solidarity, and stands as one of the most important aspects in developing new Kazakhstani patriotism, pride and solidarity with the country.

Physical culture and sports are one of the most accessible and effective mechanisms for health improvement, self-realization and development, it is a tool in the fight against anti-social phenomena [2].

The statistical data analysis has shown that there is a decrease in the number of young people engaged in sports in most regions. Thus, the negative changes has been recorded in Karaganda (from 226 138 people to 144 162), East Kazakhstan (from 263 766 people to 215 831), Aktobe (from 154 273 people to 72 911), Pavlodar (from 124 325 people to 75 402), Akmola (from 103 137 people to 67 752), North Kazakhstan (from 88 490 people to 44 588), and Mangistau regions (from 88 095 people to 52 694).

A significant increase in the number of young people involved in sports has been indicated in the South Kazakhstan (from 175 692 people to 346 323), Almaty region (from 172 711 to 309 661) and in Almaty city (from 154 931 to 242 968) (Figure 4.12).

Also, in comparison with the last year the number of young people, engaged in national sports has increased (from 265 786 people to 278 235) (Figure 4.14).

4.3. LEISURE OF THE YOUTH

Leisure, as a structural element of free time, performs a field for self-realization and self-identification, the development of spiritual and physical qualities, based on the socio-cultural needs of the individual.

The modern youth, the engagement of which comes at a time of socio-economic change in the country, deideologization was often left to its own in the organization and carrying out of their leisure time. The opportunities are vast, and include new ways of communication, recreation and entertainment. The result of a market economy was a commercialization of cultural and entertainment centers, which often form their work not relying on the interests of young people but relying only on economic performance indicators. An additional problem is the lack of its access to most of the young people.

It should be separately noted that the result of an excess of free time, which is due to various reasons cannot be properly organized, is the youth requests immaturity, their cultural leisure activities needs in its active form.

The importance of creating a leisure culture of youth, adjusting it is substantiated by the fact that the conduct

Figure 4.12. Number of YHC in regions

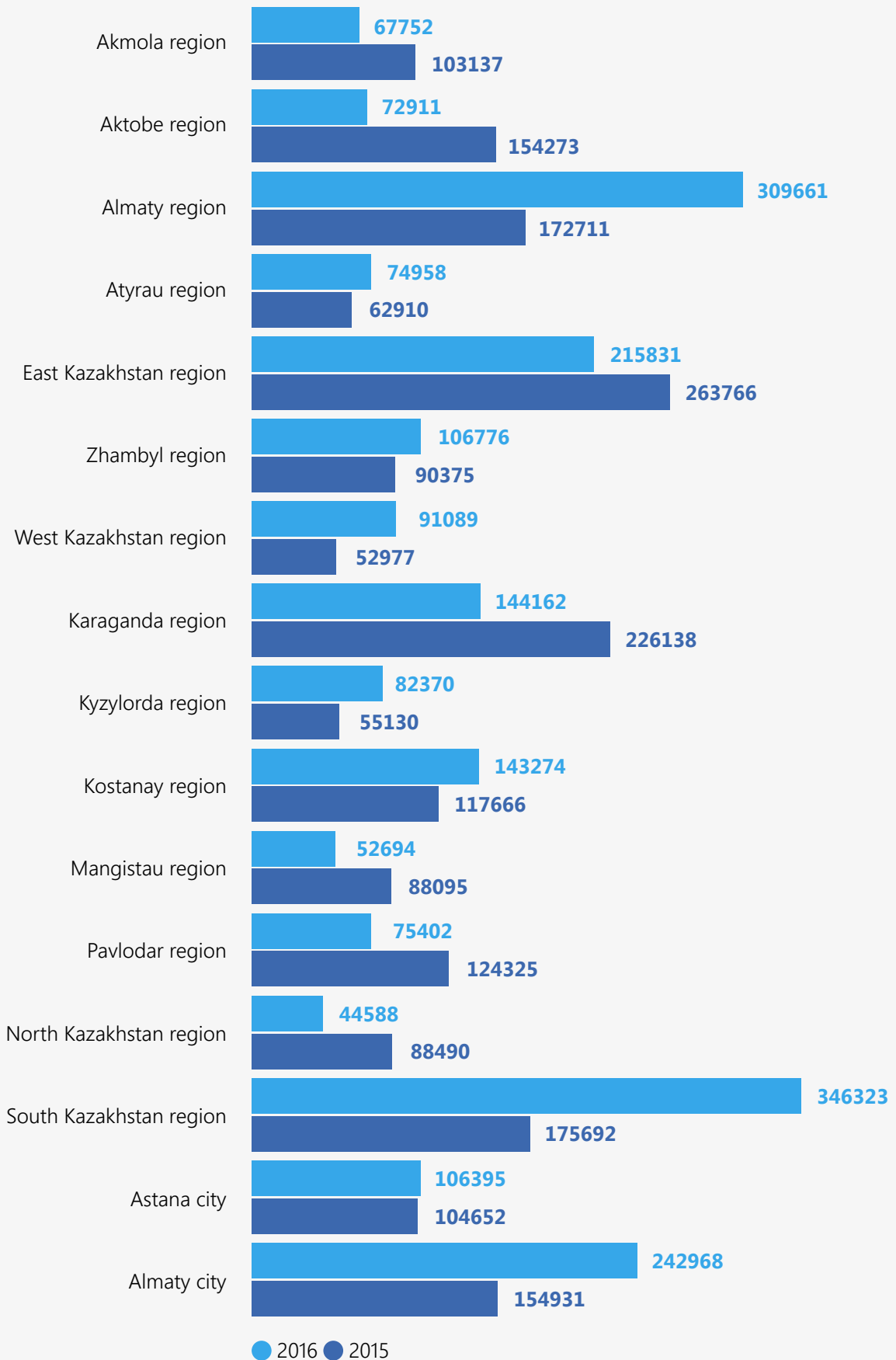
4	4	Akmola region
7	9	Aktobe region
0	0	Almaty region
7	7	Atyrau region
7	5	East Kazakhstan region
3	14	Zhambyl region
3	3	West Kazakhstan region
9	8	Karaganda region
3	8	Kyzylorda region
2	2	Kostanay region
7	7	Mangistau region
1	1	Pavlodar region
1	1	North Kazakhstan region
2	2	South Kazakhstan region
12	12	Astana city
9	8	Almaty city
77	91	Total

● 2015
● I half year of 2016

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

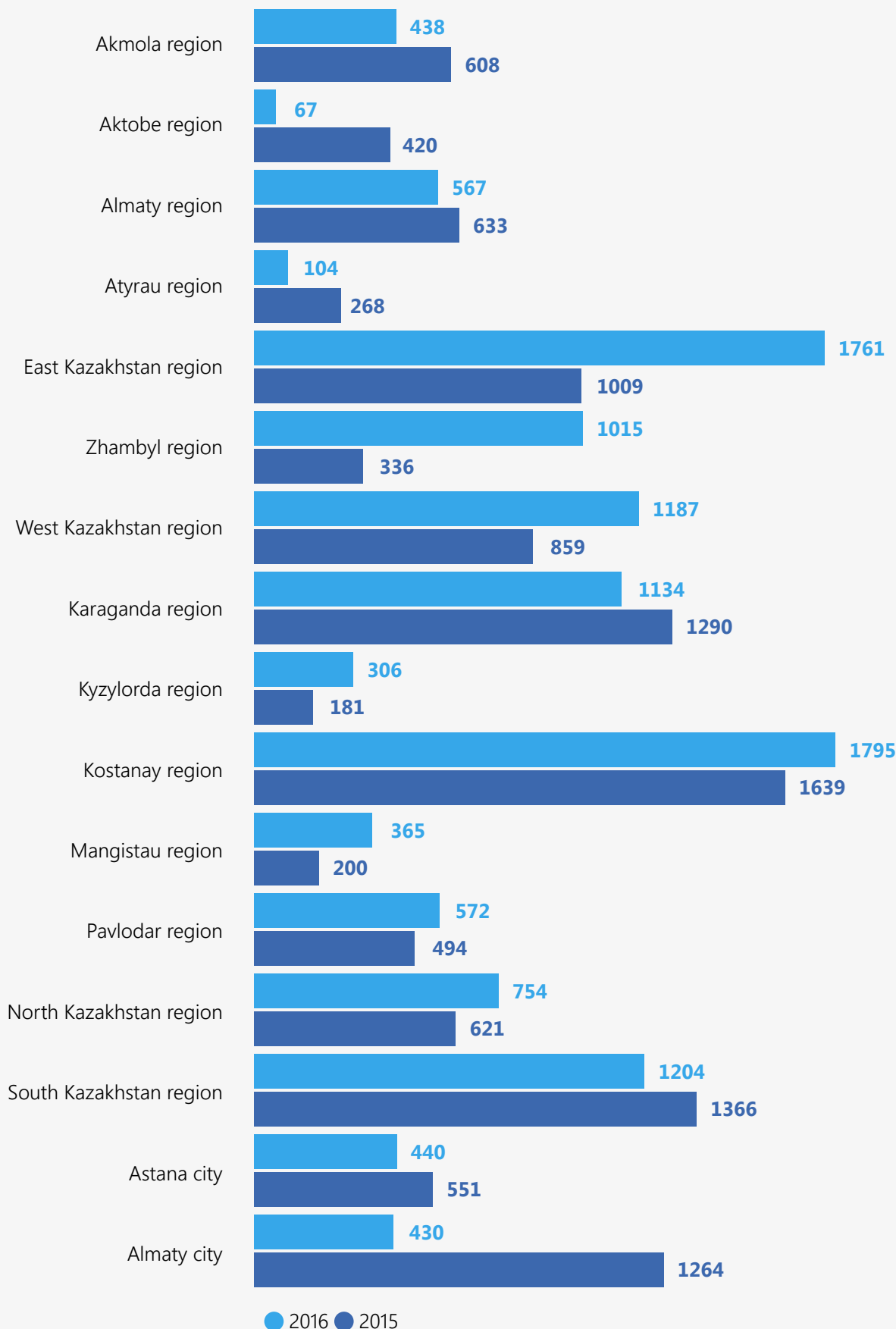

Figure 4.13 The specific weight of youth involved in sports in terms of the regions (2015-2016)

SOURCE: MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

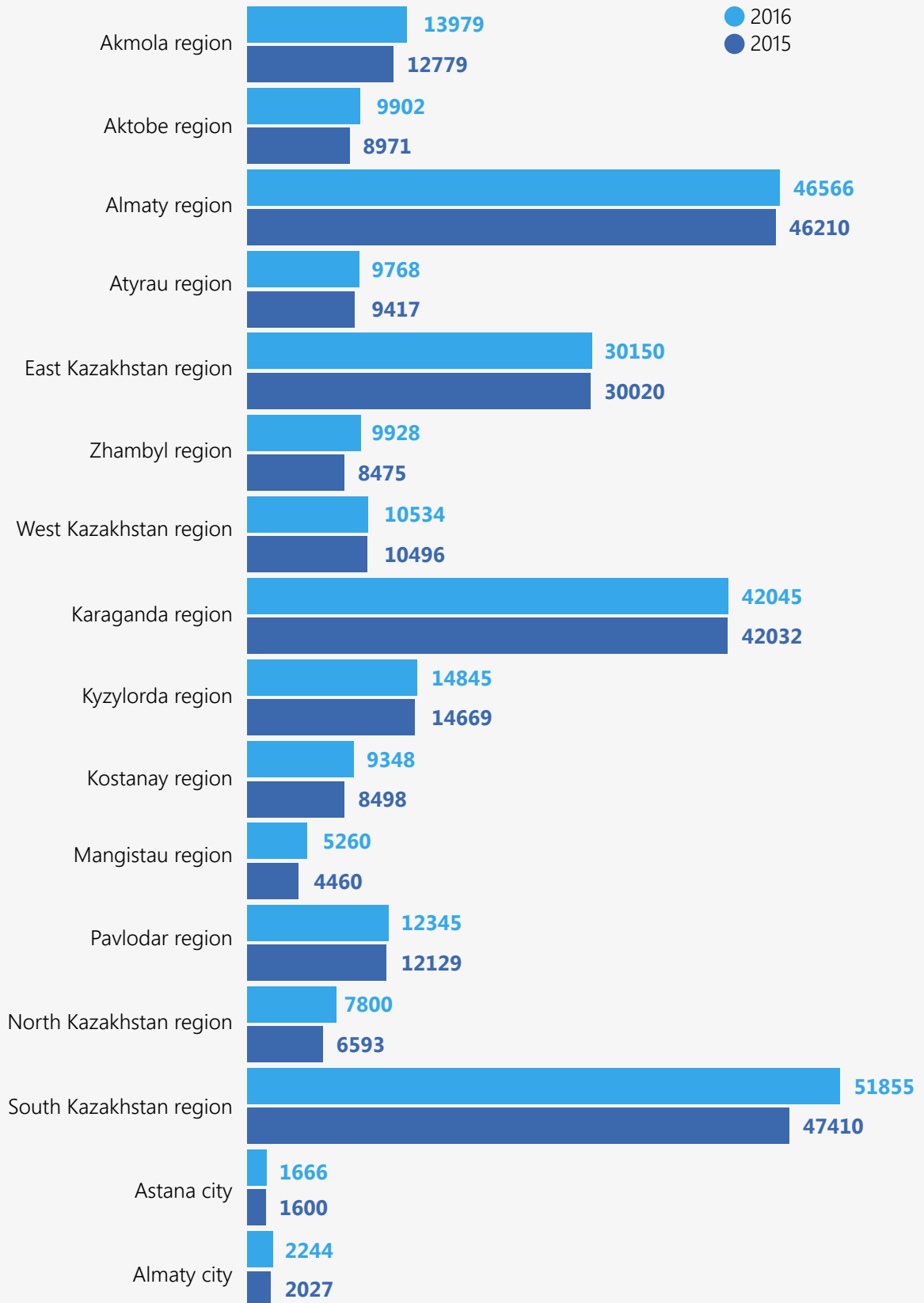
Figure 4.14 Number of physically challenged young people systematically engaged in physical culture and sports in terms of the regions

SOURCE: MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 4.15 The number of young people engaged in national sports in terms of the regions

SOURCE: MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

of leisure time is also a direct impact on young people's development level, self-realization of its creative potential.

The problem of leisure activities is updated due to the fact that the Kazakhstan youth in its free time prefers such leisure activities, which are called simple or traditional forms of spending free time: watching television (97.4%), meeting with friends (96.5%), listening to music (94.9%), chatting on the Internet (83.5%), accessing web-sites (82.9%) [3]. In other words it is referred to home leisure activities.

The majority of young people prefer to use the Internet for social networking.

So, there are much less young people who read books (60.7%), visit museums, theaters and exhibitions (25.3%), attend music concerts, festivals (34.5%) (Figure 4.15).

It should be noted that an active social and cultural participation outside the home is a sign of leisure usefulness.

Most of the young people spend their free time using traditional (inactive) forms of leisure activities daily.

A more active forms of leisure activities that involve intellectual and cultural development (visiting theaters, exhibitions, music concerts, museums) is used by youth only once a month or several times a year.

At the same time we cannot accuse the youth for this. Since this fact has a direct correlation and the conditionality that the domestic form of spending free time do not require additional financial costs.

The Figure 4.16 shows the main types of leisure ac-

tivities of young people and almost half of the young respondents said that they chat daily on the Internet (social networks, forums) - 59.5%, and access Internet sites (44.9%).

The Internet has created new conditions and opportunities for communication. New Internet technologies can break the language barrier, which also greatly simplifies the process of communication in the world. Social network is the most popular means of communication, which has the ability to overtake real-time communication in the future.

A constant access to social networks and forums is referred to the influence of negative factors of the Internet on young people socialization. The phenomenon of Internet addiction is dangerous for young people.

According to the degree of popularity among the youth such social networks as «VKontakte» (70,7%), «Instagram» (42,5%), «Moi mir» (30,2%), «Facebook» (27,8%), Odnoklassniki» (26.4%) are out front.

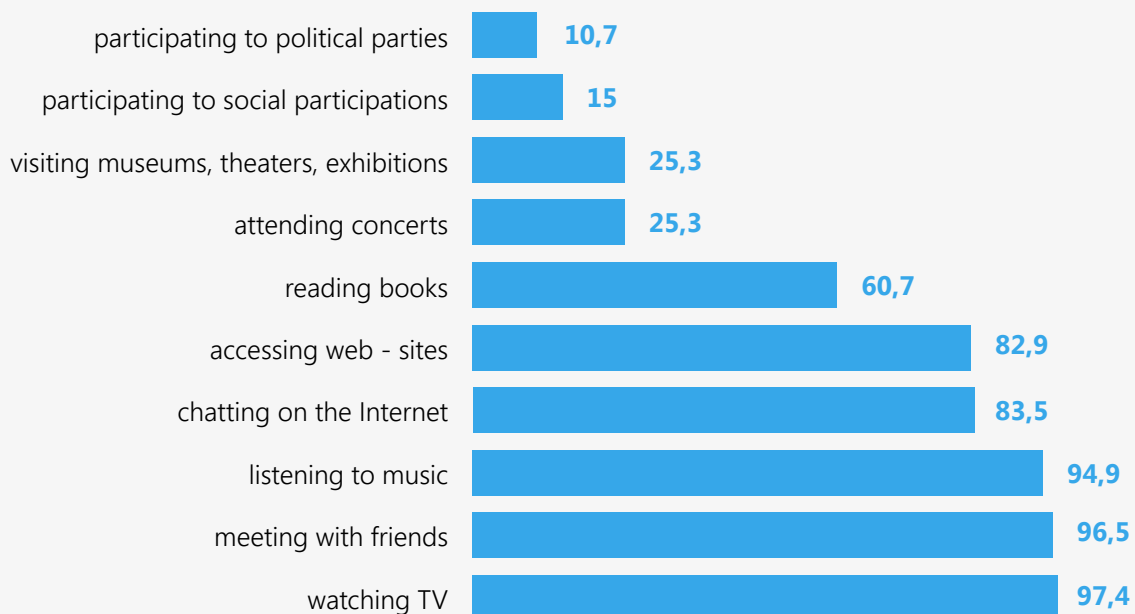
11.6% of respondents do not have accounts on social networks (see Figure 4.17).

The prevalence of passive forms of leisure of young people have no correlation with the number of cultural and leisure centers.

Data on the number of cultural and entertainment centers (including those for young people) in terms of the regions and cities of Astana and Almaty are presented in Table 4.1.

Despite the large number of cultural and entertain-

Figure 4.16
Leisure activity

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

ment centers, only half of the responded young people of Kazakhstan are satisfied with their quality of work (54.6%, 14.1% of which - in full, and 40.5% - in part). 22.4% of respondents are not satisfied (17.2% rather than satisfied and 5.2% are fully not satisfied) [3].

Thus, despite the positive trends in the sphere of youth leisure, produced in the growth of opportunities for self-realization and species diversity of leisure activities, in general, youth socio-cultural situation is characterized

by a loss of creative development priorities and self-development in general and displacement of emphasis on entertainment. Cultural values positions among the modern Kazakhstan youth are low, passivity and consumerism are dominant.

All of these factors indicate the urgent need of youth free time regulation, the primary purpose of which should be the creation of its leisure culture. New principles and methods of work with young people should take into

Figure 4.17

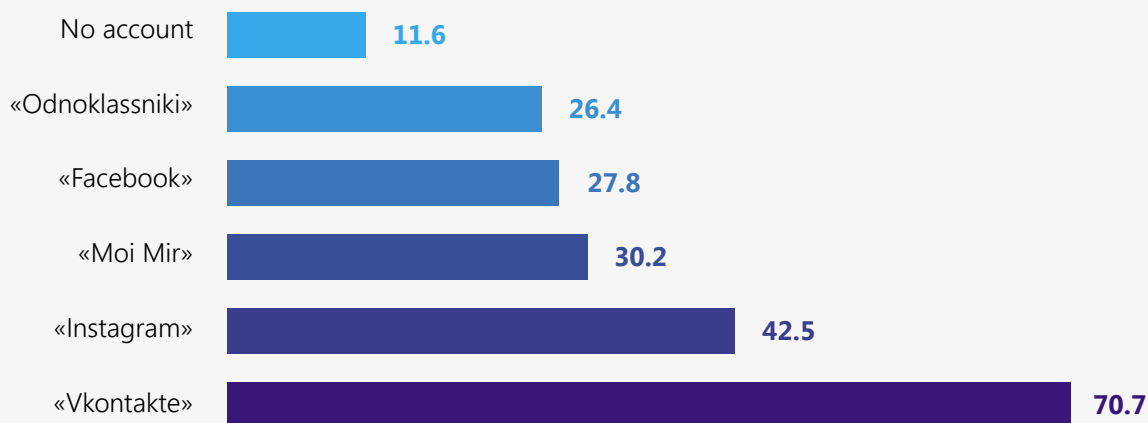
Leisure activities of young people

	Almost every day	At least once a week	At least once a month	Several times a year or less	Never	No answer
Meeting with friends	48,5	34,0	14,0	2,9	0,5	0,3
Watching television		28,7	5,3	1,1	1,2	0,5
Listening to music	60,6	26,3	8,0	2,4	1,7	1,1
Attending music concerts, festivals	5,2	8,5	20,8	32,9	31,5	1,2
Going in for sports, physical activity, fitness	19,2	32,5	16,4	11,3	19,5	1,2
Reading magazines	9,4	28,6	21,5	14,8	25,1	0,7
Reading books	13,2	25,2	22,3	17,3	20,4	1,7
Accessing web-sites (except social networks)	44,9	27,3	10,7	3,9	12,2	1,1
Chatting on the Internet (social networks, forums)	59,5	18,0	6,0	3,8	11,6	1,3
Playing computer games	16,3	17,9	13,3	13,5	37,8	1,3
Visiting theatres, museums, exhibitions	1,8	8,4	15,1	32,5	41,2	1,2
Visiting bars, restaurants, cafes, clubs, discos	3,0	14,0	33,7	30,3	18,2	9,0
Go shopping	3,5	15,8	38,9	21,0	19,2	1,8

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

Figure 4.18

Social networks rating among young people

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

account the needs, requests of the youth (personally-significant), and at the same time to contribute to a higher level of leisure culture (social-oriented activity).

However, the researchers note that the task of organizing leisure activities is paramount in terms of prevention of deviant behavior of youth.

An important task in this context is the creation of equal opportunities for leisure activities for all categories of young people. Commercialization of the sphere of

leisure has influenced by the growing gap between the different categories of the country's youth in part.

Thus, it is clear that transformations aimed at updating and improvement of the regulatory system of free time and leisure-time activities is necessary in the sphere of youth leisure. And it is also important to emphasize the attractiveness of leisure centers and activities for young people.

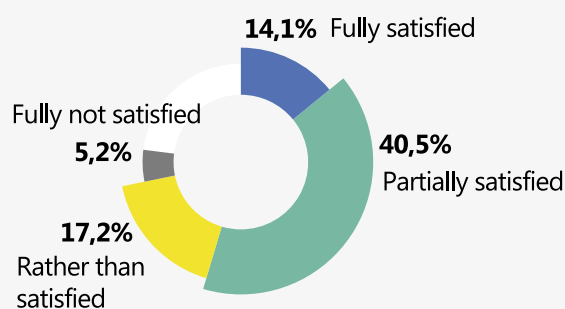
At the stage of encouraging young people to partici-

Table 4.1. The number of cultural and entertainment centers (including those for young people) (as for the first half year of 2016)

Region	The total number of cultural centers	Recreation centers and clubs	Libraries	Museums	Theatres	Philharmonic Halls	Others
Akmola region	666	271	379	11	2	1	1
Aktobe region	475	203	239	20	-	-	3
Almaty region	292	-	-	-	-	-	-
Atyrau region	281	-	21	11	24	-	1
East Kazakhstan region	639	305	322	10	2	-	-
Zhambyl region	499	199	287	7	2	1	3
West Kazakhstan region	695	275	396	17	2	-	5
Karaganda region	267	-	-	-	-	-	-
Kyzylorda region	394	172	209	11	1	1	-
Kostanay region	701	295	387	10	4	1	4
Mangistau region	118	-	-	-	-	-	-
Pavlodar region	530	235	280	13	2	-	-
North Kazakhstan region	589	240	317	12	3	1	16
South Kazakhstan region	730	254	423	25	8	1	19
Astana city	63	-	-	-	-	-	-
Almaty city	457	-	30	16	15	-	396

SOURCE: LOCAL EXECUTIVE AUTHORITIES

Figure 4.19
The level of youth satisfaction with cultural and entertainment centers

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC "YOUTH")

pate in the social and cultural creativity and their involvement to socially significant leisure activities, public service advertising could play a positive role. Since, watching TV is the most common form of leisure of Kazakhstan youth for today.

Whereas the third stage is important with the infrastructure development, that is, through the creation of conditions for leisure activities of young people, their creative self-realization, through the development of cultural environment, expanding the network of cultural institutions and increasing their accessibility, quality and effectiveness of their work.

Young people are the most vulnerable group of the population that is quickly drawn into the epidemic process. The reasons for the growth of socially significant diseases among young people are the maladjustment,

a low level of hygienic knowledge and environmental conditions.

The incidence level of malignant tumors (oncopathology) among young people aged 14-28 years for 2015 has increased twofold compared with the previous year.

There is a reduction in the growth of morbidity among young people aged 15-29 years with mental and behavioral disorders due to use of psychoactive substances in comparison with previous years. The number of young people aged 15-29 years old who are registered with mental and behavioral disorders due to alcohol consumption compared with the previous years has significantly decreased from 30 013 cases in 2014, 22 689 cases in 2015 to 16 423 cases.

The statistical data analysis showed that there is a decrease in the number of young people engaged in sports in most regions. Thus, the negative changes has been recorded in Karaganda, East Kazakhstan, Aktobe, Pavlodar, Akmola, North Kazakhstan, and Mangistau regions. A significant increase in the number of young people involved in sports has been indicated in the South Kazakhstan region, Almaty region and in Almaty city.

The problem of leisure activities is updated due to the fact that the Kazakhstan youth in its free time prefers such leisure activities, which are called simple or traditional forms of spending free time: watching television (97.4%), meeting with friends (96.5%), listening to music

(94.9%), chatting on the Internet (83.5%), accessing web-sites (82.9%).

At the same time, the prevalence of passive forms of leisure of young people have no correlation with the number of cultural and entertainment centers.

Despite the positive trends in the sphere of youth leisure, produced in the growth of opportunities for self-realization and species diversity of leisure activities, in general, youth socio-cultural situation is characterized by a loss of creative development priorities and self-development in general and displacement of emphasis on entertainment.

REFERENCES:

1. В Казахстане онкологические заболевания занимают второе место по смертности // <http://www.zakon.kz/4773129-v-kazakhstan-onkologicheskie.html>
2. Концепция развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года — см.: Указ Президента Республики Казахстан от 11 января 2016 г. №168 «Об утверждении Концепции развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года» // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000168>
3. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 3 квартал 2016 года научно-исследовательский центр «Молодежь».
4. Суртаев В.Я. Молодежный досуг как социально-педагогическое явление: Автореф. дис. д-ра пед. наук. — СПб.: СПбГАК, 1995. — 33с.
5. Суртаев В.Я. Социология молодежного досуга / В.Я. Суртаев. — СПб: Ростов н/Д.: Изд-во «Гефест», 1998. — 224с.
6. Суртаев В.Я. Молодежная культура. — СПб.: Питер, 1999. — 216с.

Figure 4.20

Forming youth leisure culture

Education and science in the young people's life

CHAPTER 5

5.1. ENFORCEMENT OF THE YOUNG PEOPLE'S RIGHT FOR EDUCATION: ACCESSIBILITY, QUALITY, USE OF INNOVATIONS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Kazakhstan occupies 42d place among 140 countries of the world in the Global Competitiveness Index of 2015 - 2016 by the World Economic Forum. The progress in education and science indexes has reached 8 out of 12 indexes, including the quality of education and research organizations, schools, access to internet, access to research and educational services.

UNESCO also indicates the progress in achieving the country's Millennium Development Goals. Kazakhstan is among ten leading countries on the education development indexes.

Education is one of three main factors of subjective ranking of human development by the United Nations. In 2015, Kazakhstan joined the group of countries with high development levels, taking 56th place among 188 world economics.

In the age of information and the rapidly developing science and technology the education is one of the most important social institutions. The properly organized educational system which meets all the current challenges, providing full range of social, economic and political needs, creates conditions for the well-balanced development of society. The education system is a fundamental resource, framework for our

nation upraise.

The education system development in Kazakhstan follows the «State Education and Science Development Program of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019» approved by the Decree No 205 of the Republic of Kazakhstan President as of March 1, 2016 [1].

Secondary education

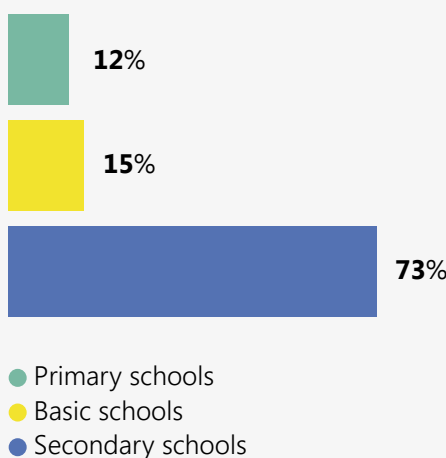
Since the Independence, the secondary education in the Republic of Kazakhstan due to new requirements of our days has undergone significant modernization. To meet the modern success criteria, the citizen must have a number of skills and competencies. Among them are financial and legal literacy, initiative and teamwork skills. The most relevant skills for the early XXI century is information technology expertise, the knowledge of expanding information flows, and ability to adapt to the constantly emerging technological innovations.

According to the Statistics Committee of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan, as of the beginning of the 2015-2016 academic year, the Republic had 7,511 schools, including 7,160 day-time secondary schools. Where 1,665 (23.3%) schools are in the cities, and 5,495 (76.7%) in rural areas.

The number of primary schools in the country amounted to 839 (12%), basic schools - 1,062 (15%), secondary schools - 5,259 (73%) [2]. Figure 5.1 presents data on the prevalence of general education day-time school types in Kazakhstan for 2015-2016 academic year.

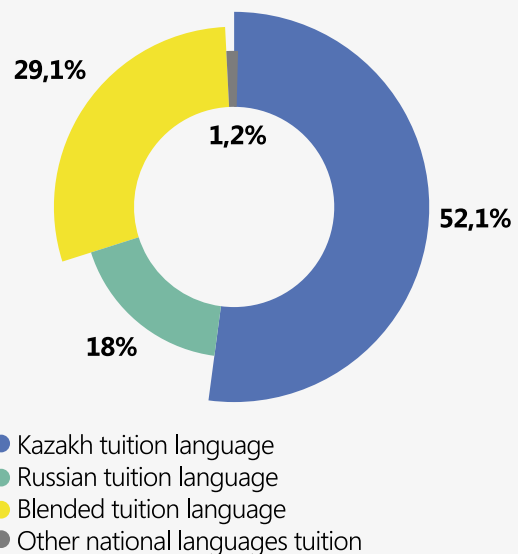
In 2015-2016 academic year, the total number of sec-

Figure 5.1
Prevalence of a general education day-time schools in 2015-2016 academic year,%

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 5.2
The breakdown of the schools number by tuition language in 2015-2016 academic year,%

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ondary school students was 2,799.5 thousand people, which is 114,400 more than in the previous academic year (2,685.1 thousand people). Despite the quantitative predominance of rural schools in the country, they account only 47% of pupils (1,317.9 th. people). The urban schools account for 53% of pupils (1,481,600 people) respectively.

52.1% of secondary schools teach in the Kazakh language, 18% - in Russian, 29.1% of schools are considered to be blending tuition language schools. 43 schools (0.8%) teach in other national languages (Tajik, Uzbek and others.) [2].

The analysis enables to see dynamic pattern in the ratio of students by tuition language over the last ten years. If in 2006-2007 academic year the ratio of pupils taught in the official language was 57.9%, then in 2015-2016 academic year this figure was 65.3%, i.e. increased by 7.4%. The proportion of students taught in Russian is, on the contrary, decreased by 7.3% (from 38.3% to 31%). The number of students taught in the national languages over the past 10 years remained unchanged (3.8% in 2006-2007 academic year and 3.7% in 2015-2016).

Hence, the data show that over the past decade the state language presence is enhancing, a growing number of school students select the Kazakh language education.

According to the Statistics Committee of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan, one of the indicators characterizing the availability of education in the country is the gross secondary education coverage ratio, which is defined as the ratio of the number of students, regardless of age, enrolled in the first stage

Table 5.1

Gross secondary education coverage ratio,%

	2000	2006	2015
The Republic of Kazakhstan	91,35	102,30	103,78
Including:			
Women	92,55	103,26	105,66
Men	90,18	101,41	101,98

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

of basic secondary and general secondary education and technical and vocational education institutions, to the total population aged 11-17. If we analyze the value of this coefficient over the past 15 years, we can see that this value is constantly increasing.

According to article 30 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, citizens are guaranteed by free secondary education in the state educational institutions. Secondary education is compulsory.

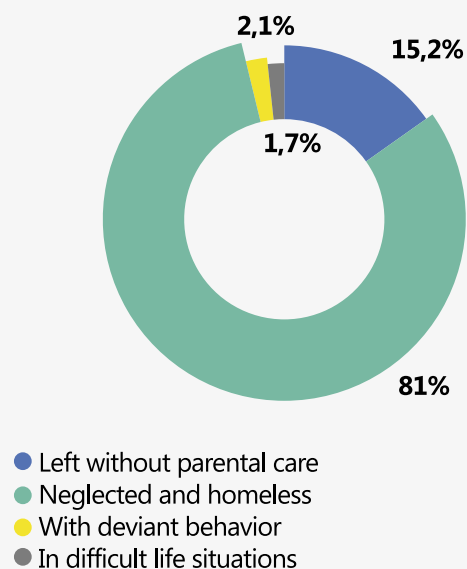
At the end of 2015-2016 school year, 547 school-age children have been identified in the country (0.1% of the total number of students) do not attend school without respectful reasons more than 10 days since the beginning of the school year. As a result of the measures 366 children has been returned to the school, 181 children are still not attending school (26 children from low-income and 104 disadvantaged families, 0 - under investigation, 5

Figure 5.3
Breakdown of students by tuition language over time

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 5.4
A contingent of minors adaptation centers in 2015,%

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

- wanted, 62 children are not willing to learn, 56—migrated), including 131 children did not attend school again without respectful reasons 10 days or more [3].

One of the main education quality indicators is the UNT figures. Unified National Testing is a form of pupils final assessment in the secondary education institutions, combined with the entrance examinations to the organization of vocational and higher education. Kazakhstan conducts the UNT for graduates of secondary schools since 2003.

In 2016, 84,079 people took part in the Unified National Testing, which made 69.4% of the total number of graduates, including those with the Kazakh language tuition - 61,739 people (73.4%), with the Russian language tuition - 22,340 people (26.6%). 14,252 graduates have not passed the minimum threshold (16.95%), of which 10,267 - in the Kazakh tuition language and 3,985 - in the Russian tuition language. 16,565 graduates (19.7%) scored more than 100 in five subjects [7].

On the basis of children additional education the problem of a qualitative elective education provision, economic and social problems of children and families, community health improvement as a whole are being solved. Additional education is a process of education and training which is carried out to meet the comprehensive needs of students and pupils [8, p.252].

According to the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, in the 2015-2016 academic year Kazakhstan accounted for 860 additional education institutions. In 2015, the coverage of additional education, i.e. organizations of additional education and school clubs amounts to 1,700,573 children (61.9% of the total number of children), which is 109,849 children more than in 2014 year. Expansion of the different types sport clubs networks in secondary schools expanding network. In the 2015 -2016 school year there were over 35 thousands sports clubs.

Social support for children

According to the Children rights protection Committee of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 9 months of 2016 there are 20 minors adaptation centers in Kazakhstan, including 13 - in the regional centers, 5 - in the cities of Astana, Almaty, Semey, Zhezkazgan, Temirtau and 2 - in the regional centers (Zyryanovsk district and the Reeder city of the East Kazakhstan region).

During the first 9 months of 2016 minors adaptation centers accommodated 5,107 juveniles, including 776 - deprived of parental care, 4137 - neglected and homeless, 108 - sent to special educational organization for children with deviant behavior, 86 - minors in heavy life situation (Figure 5.4)

Out of 4998 admitted minors: transferred to the family - 4,218 minors, sent to organizations for orphans and

Table 5.2
UNT indicators over the past 5 years

YEAR	AVERAGE UNT SCORE
2012	70,9
2013	74,5
2014	76,9
2015	79,4
2016	81,2

SOURCE: MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

children left without parental care - 508, transferred under one's care - 86, patronage - 23, placed at a special schools - 97, transferred to the minors adaptation center in other regions - 34, placed to the similar organizations in other countries - 9, placed in the guest family - 23.

All 20 minors adaptation centers have the family support services, which are aimed at counseling, psychological, reference and information, social and legal support to centers' students.

Monitoring of family support services shows that for the first 9 months of 2016 they assisted 215 parents and 418 minors in the preparation of documents, 2 parents and 4 minors in search for employment, 11 parents and 73 minors - helped to enroll in special educational organizations, 1843 parents and 1542 children were provided with an advice. Made visits to 298 families, 97 educational institutions and 58 institutions for orphans and children left without parental care. During the first 9 months of 2016 transferred 1,303 (2015 - 813) orphans and children left without parental care to Kazakh citizens families for care and 330 for guardianship (2015 - 381), foster care - 192 (2015 - 177), adoption - 172 (2015 - 255), returned to the blood family - 609 [3].

During the first 9 months of 2016 4 institutions for orphans and children left without parental care have been closed: Children's home «Umit» (Karaganda region), Kokpektinky Orphanage named after Rayev, «Semey Children's Home No 3» (East Kazakhstan region), Akmola orphanage. 2 institutions for orphans and children left without parental care were reorganized to minors adaptation centers: shelters «Dostyk», «Svetoch» (East Kazakhstan region) [3].

In Kazakhstan, one of the education system priorities is to support the development of gifted children. If in 2013 the number of schools for gifted children in Kazakhstan was 99, in 2014 - 104, then in 2016 the country accounted for 124 special education organizations for gifted children, which form the «Daryn» schools network [4].

Within the framework of State Program of Education Development through inclusive practices in accordance with the principles of «inclusive education» the children are provided with a barrier-free area of education and special pedagogical support [5, p.57]. According to the

Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan the number of children with disabilities in 2015 was 141 952 persons (in 2014 - 138 513 persons).

In 2016 the Republic of Kazakhstan accounted for 100 special schools operating for children with disabilities, 38 special kindergartens, 55 psychological, medical and educational guidance centers, 142 psychological and special education offices, 13 rehabilitation centers, 734 logopedic centers [6; 5, p.58].

Technical and vocational education

A system of technical and vocational education plays an important role in meeting labor market needs and perspectives of the national economy development. At the beginning of 2015-2016 academic year the Republic of Kazakhstan had 807 organizations of technical and vocational education. In comparison with the previous year their number increased by 13 units or 1.6%.

807 organizations of technical and vocational education in Kazakhstan account for 777 full-time departments, 17 - evening departments, 399 - correspondence departments. 638 technical and vocational education institutions (79.1%) are located in the cities, 169 (20.9%) - in the countryside. In the structure of technical and vocational education in Kazakhstan 799 units (99%) are presented with colleges, 4 (0.5%) - specialized schools, 4 (0.5%) - higher technical schools.

At the beginning of 2015-2016 academic year, the total number of students in the system of technical and vocational education was 498,965 people, of which 238.2 thousand or 47.7% are women [9].

At the beginning of 2015-2016 school year the number of students taught in city technical and vocational education institutions amounted to 450,301 people (90.2%), the rural ones - 48,664 people (9.8%).

In technical and vocational education institution the day-time education in 2015-2016 academic year involved 422,395 people (84.6%), the evening form - 3,233 people (0.6%), extramural one - 73,337 people (14.8%).

In 2015-2016 academic year, the training in technical and vocational education institutions was conducted on 183 specialties and 463 qualifications. 55.4% of students or 294.3 th. persons were trained in technical, technological, agricultural specialties.

In 2016, the number of technical and vocational education institutions graduates amounted to 165,946 people, including full-time - 129,729 people. Out of graduates full-time education graduates 93.2 thousand people (71.8%) were employed and 14.1 thousand people (8.5%) continued their education at universities and colleges.

In 2015-2016 academic year, the State's technical and vocational education institutions employed 37,489 teachers and 5,623 masters of industrial training, the percentage of women among teachers is 73.4%, among the masters of industrial training - 45.0% [9].

Figure 5.5
Distribution of students by types of higher education institutions (2015-2016 academic year)%

Universities

81,4%

Academies

5,9%

Instituted and organizations equated to them

7,7%

National Universities

4,9%

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Higher education

According to the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan, 127 higher educational institutions has carried out the educational activity in the sphere of higher and postgraduate education in 2015 in Kazakhstan.

In 2015, 83 Universities, 21 Academies, 19 institutes and equated educational institutions, 2 national research universities functioned in the Republic of Kazakhstan.

At the beginning of 2015-2016 academic year, 374 181 people (81.4%) have been studied in universities, 27,154 people (5.9%) - in the academies, 35,417 people (7.7%) - in the institutions and equated organizations, 22 617 people (4.9%) - in the national universities.

The number of Bachelor's program students totaled 459 369 people, Master's program - 29 882 people, doctoral studies - 2 288 people. At the same time, 7.4% of Bachelor's program students, 22.4% of Master's program students and 25.6% of Doctoral studies students are being studied on the state order, and the rest of the students are being studied on a paid basis.

78% (358 233 people) of the total number of students enrolled full-time education, 30 214 people (6.6%) enrolled the evening classes, 70 922 (15.4%) enrolled the distance learning departments.

Telling on the entire cohort of 216 879 students of higher educational institutions owned by the state (47.2%), 236 700 students (51.5%) in private universities, 5 790 students (1, 5 %) in the universities, owned by foreign organizations.

Distribution of the number of students during the reported period for language of study has showed that 287 899 people (62.7%) had been studied in the national language, 157 357 people (34.2%) - in Russian, 13,932 (3%) - in English, 60 (0.01%) - in Chinese, 36 (0.007%) - in German, 85 (0.083%) - in Arabic. [10]

Education of Kazakhstan students is mostly carried out on a paid basis (68%), according to the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan, 28% of students (128 536 people) have got free education at the expense of the state educational grants in the 2015-2016 academic year.

Table 5.3

Distribution of students by forms of education (2015-2016 academic year)

Distribution of students by forms of education		
At the expense of the state educational grants	128 536	28,0%
At the expense of the state educational order	9242	2%
Through the purchase of educational services	316 338	68,0%

SOURCE: COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

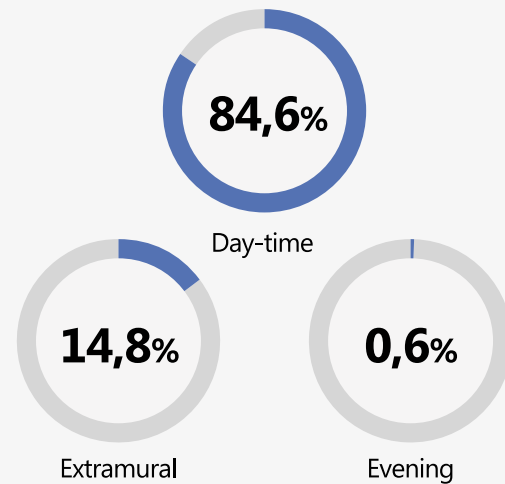
The distribution of students receiving higher education in the country of destination, is as follows: 448 540 students (97.6%) are citizens of Kazakhstan, 6 865 students (1.5%) are citizens of CIS countries, 3 964 students (0.9%) have come from far abroad countries.

An analysis of the characteristics of students studying in universities under the quota, has shown that number of students equated on privileges and guarantees to participants of war and disabled veterans, amounted to 5 people, the number of disabled groups of the I and II category over 18 years—622 people, the number of persons with disabilities childhood and disabled children under 18 years - 380, the number of students-orphan and children without parental support—2 259 people, the number of students out of village (rural) youth—59 989 people, the number of students of the Kazakh nationality who are not citizens of Kazakhstan—2 587 people.

The number of teaching staff of higher educational institutions of Kazakhstan amounted to 40 844 people, which is more than in 2014, 524 people. Academic degree holders rate is 50.4% [11].

Kazakhstan universities are actively involved in the world rankings. Evaluation of the best universities of the world in the QS ranking is based on six criteria:

Figure 5.6
Distribution of students in technical and vocational training institutions by training forms,%

SOURCE: STATISTICS COMMITTEE OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

1. The academic reputation - 40%;
 2. Reputation among employers - 10%;
 3. The ratio of academic staff to the number of students - 20%;
 4. The citation index - 20%;
 5. The proportion of international students - 5%;
 6. The share of foreign teachers - 5%;
- So, in the ranking of QS WUR 8 Kazakhstan universities were noted in 2016.

«Top—300» best universities rating contained: Kazakh National University named after Al-Farabi that took the 236th place, rising to 39 positions compared to 2015, «Top—400» included Eurasian National University named after L.N. Gumilyov—the 345th place, rising to 26 positions. «Top 411-420» included Kazakh National Research Technical University named after K.I. Satpayev, improving performance indicators to 74%.

«Top 501-550» contained Kazakh National Pedagogical University named after Abay, rising to 100 positions, «Top 601-650» contained—SKSU named after M.Auyezov, «Top 651-700» included KBTU, «Top 701+»—Karaganda state university named after Buketov, KazUIR & WL named after Ablay khan.

5000 of the world best universities consists of five Kazakhstan universities, they are: Al-Farabi Kazakh National University having taken the 2011th place, Kazakh National Technical Research University named after K.I. Satpayev—the 2253th place, Eurasian National University named after L.N. Gumilev—the 2721th place, Kazakh

Table 5.4
Representation of Kazakhstani universities in QS
World University Ranking system

Place in 2016	Place in 2015	University name
236	275	Al-Farabi Kazakh National University
345	371	L.N. Gumilyov Eurasian National University
411-420	551-600	K.I. Satpayev KazNTU
501-550	601-650	Abai Kazakh National Pedagogical University
601-650	701+	M.O. Auezov SKSU
651-700	701+	KBTU
701+	701+	Karaganda State University named after Ye.A. Buketov
701+	701+	Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
-	701+	S.Seifullin Kazakh Agro-Technical University

SOURCE: [HTTP://WWW.TOPUNIVERSITIES.COM/](http://www.topuniversities.com/)

National Medical University named after S.D.Asphendiyarov — the 3110th place, Pavlodar State University named after S.Toraigyrov — the 3822th place and Karaganda State Technical University — the 4706th place.

Postgraduate education

According to the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan, the volume of the state order for training postgraduate students composed: Master's program - 7241 places, Doctoral studies - 623 places in the 2015-2016 academic year in the Republic of Kazakhstan [11].

The total number of students on the Master's program was 29 882 people. 21 615 people (72.3%) of them had studied on scientific and pedagogical direction, and 8 267 people (27.7%) on profile direction.

The proportion of undergraduates studying on grants and on a commercial basis is 48.1% (grant) and 50.4% (through the purchase of educational services).

Kazakhstan implements doctoral model, aimed at the preparation of a qualitatively new format of the young scientist, freely orienting in the Scientific world space.

Young people (citizens under 29) has accounted 84.7% of Master's program students (25 309 people), 50.1% of Doctoral studies students (1135 people), 93.2% of resident students (2168 people).

The most represented on the number of students in the Master's degree in such specialties as: social sciences, economics and business - 24.6%, technical sciences and technologies - 24.1%, education - 16.2%, law - 10.5%.

The total number of students in doctoral studies was 2288 people, 1 394 people of whom or 60.9% are women.

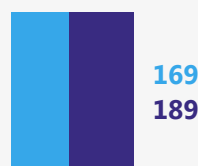
Doctoral study graduates was 533 people in 2015,

Figure 5.7
The number of students participating in the
Mobility program at the expense of the state
budget, 2014-2015., people

Bachelor's program

Master's program

- 2015
- 2016

SOURCE: CENTER FOR THE BOLOGNA PROCESS AND ACADEMIC MOBILITY OF THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

175 people or 32.8% had defended their thesis works. The most represented on the number of students in the doctoral specialization are: technical sciences and technologies - 26.4%, social sciences, economics and business - 15.1%, natural science-9.7% [12].

Academic mobility

Profound changes taking place in today's world form the integration processes that actively influence the higher education system. An open world space is formed, which is expressed in the harmonization of educational standards in different countries. Currently, one of the objectives of Kazakhstan's higher education is a task of modernization, enhancing the accessibility, quality and effectiveness of education. The achievement of these goals is largely due to the development of academic mobility. Outgoing mobility program for students was first launched at the expense of the state budget in 2011.

In 2015, 725 789,160 thousand tenge was allocated on the implementation of the academic mobility in 48 Kazakhstan high educational institutions from the budget.

Table 5.5

Dynamics of academic mobility program funding from the state budget (thousand tenge)

	2014	2015
The amount of budgetary funds	629748,0	725789,2

In 2015, 909 people (11,4% more than in the previous year) have been trained in the US, Europe and Southeast Asia universities within the academic mobility program. Duration of study has been at least one semester. 840 people (92.4%) of them had been trained in the European countries, 50 people (5.5%) in the United States, 19 people (2.1%) in South-East Asia.

The use of innovation in the educational environment

One of the major factors in the development of modern society is innovation, that is, the introduction of innovative technologies into the various aspects of life. The development of innovation cluster today in the world economy becomes the basis for the country's competitiveness improvement, the basis for Kazakhstan to enter the 50 most developed world countries.

As for 2015 the most active regions in terms of innovations introduction to the production process became Kostanay region, Astana, East Kazakhstan and Kyzylorda regions.

The basis for Kazakhstani national innovation policy implementation and for the innovative economy development is the formation of an innovative education system, which should provide high-quality training of new qualified specialists generation, receptive to innovation, ready to create and implement innovative projects.

One of the innovations in the education system of the Republic of Kazakhstan is the transition to 12-year schooling. The transition objectives are: the education of children from 6 years age, reduction in the number of educational programs in universities, bring university training programs in line with international standards.

According to the Declaration of the Council of Europe (1992) in the world educational space, a 12-year secondary education is implemented in 136 countries, including the developed countries such as the US, Japan, Germany, France, etc. Among the CIS countries a 12-year period of study have been chosen by Belarus, Ukraine, Uzbekistan and the Baltic States [13].

For the purpose of transition to the 12-year education from September 1, 2016 for the 1 grade of all the country's schools, 24 curricula of elementary schools, 84 training programs for primary and high school have been developed, 22 methodological manuals and 31 recommendations for teachers of secondary schools have been prepared [14].

According to the results of the «Study of the socio-political situation in the youth environment» sociological research, held in the Q2, 2016 by the Research Center «Youth», the transition to 12-year education was supported by 21% of young people surveyed. Total index of support is 37.1%. 58.6 % out of the basic category of young people and 65% of the NEET category (not working and not studying young people) do not support the transition to 12-year education.

Timely innovation in the education system of Kazakhstan is the introduction of multilingual education. The relevance of this innovation is determined by the general global trend towards integration in the economic, cultural and political spheres. Multilingual education is aimed at training of highly competitive professionals in different specialties, who possess the linguistic competence on the basis of the parallel acquisition of Kazakh, Russian and English languages, mobile in the international educational space and in the labor market, and capable of cross-cultural communication.

The 2016-2017 academic year was the starting point for the staged transition to the updated content of education, which is scheduled for completion by 2019. Since 2019 the basic school provides study of the History of Kazakhstan in the Kazakh language, world history in Russian, regardless of the schooling language. The senior school (10,11,12 classes) since 2019 as proposed will study 4 subjects in English - chemistry, physics, computer science and biology. In all schools, in addition to the Kazakh language, the «History of Kazakhstan» in the senior classes will be taught in the Kazakh language.

It is planned that over 90 th. teachers by the end of 2016 will pass special training courses, including 67 thousand - on the updated education content. Over 600 teacher must pass four-month language course in English in 2016 in such school subjects as biology, chemistry, physics and informatics.

A successful example of practical implementation of Kazakhstan's model of multilingual education are the Nazarbayev Intellectual Schools and Nazarbayev University, where teaching is conducted in English. Education in these advanced educational centers open the Kazakh youth the prospects for additional intellectual and professional growth.

In 2015 it carried out the first 594 number of young highly qualified specialists (446 bachelor's and 148 master's degree).

As part of the sociological survey «Study of the socio-political situation in the youth environment» held in the 2nd quarter of 2016 by SRC «Youth» an attitude of young people of the Republic of Kazakhstan to the introduction of polylinguism was determined. Regarding the teaching of school subjects in three languages, the views of young people were divided. Half of the basic youth category (49.1%) supported this innovation, among the

NEET category respondents 52.3% of respondents supported the innovation. The data show that half of modern Kazakhstan youth supports the reform to introduce polylinguism principle into the education system, but it is cause for concern that approximately the same number of young people do not accept this reform at the moment.

The Republic of Kazakhstan has a «Nazarbayev Intellectual Schools» network, a unique platform for the introduction of innovation, a kind of driving force for Kazakhstan's entire education system. «Nazarbayev Intellectual Schools» (NIS) is an experimental platform for testing and subsequent implementation of internationally recognized educational programs.

The study, analysis, testing, introduction and implementation of the advanced educational programs models are carried out on the basis of NIS. At the end of 2015, 20 Intellectual schools studied 13,448 students. Including 818 people - 1-6 grades pupils, and 12,630 - 7-12 grades pupils. The number of NIS pupils in the 2015-2016 academic year was by 2,002 pupils more than in the previous

year. Out of twenty schools 10 schools operate on the Physics and Mathematics, 9 - on the chemical and biological direction, one school is the IB School [15].

Thus, we see that over the years of the NIS operation the number of pupils increases and the number of regions with such schools are expanding.

In connection with the adoption of the State program of education development since 2011-2012 academic year, the external evaluation of educational achievements (EEEE) has been introduced in Kazakhstan - one of the education quality monitoring method, independent of education management organizations.

In 2015, the EEEA took place from November 9 to 14 in 5 batches on the basis of 46 universities. Out of 55,093 applicants the procedure was attended by 49,654 students. Including educated under a full-time program - 46,631 people, extramural - 3,023 persons. In 2015, the average EEEA score in the republic amounted to 79 out of 200 possible points (in 2014 - 81 points); with the Kazakh language of education - 78, Russian - 80.8 [16].

To ensure the effectiveness of the quality evaluation system of higher education in Kazakhstan in 2015, the work on the implementation of the national model of higher institutions accreditation has continued. Kazakhstan has become a member of the European register government of quality assurance. The National Register of accreditation bodies includes 10 accreditation agencies, including 2 Kazakhstan and 8 abroad agencies (3 — from Germany, 1 - from Austria, 3 - from the USA, 1 - from the UK).

The National Register includes 10 accreditation agencies: 2 Kazakhstan (IQAA, NAARU) and 8 foreign agencies from Europe and the United States (ACQUIN, ASIIN, FIBAA, AQ Austria, ABET, ACBSP, MSA-CESS, IMA REST).

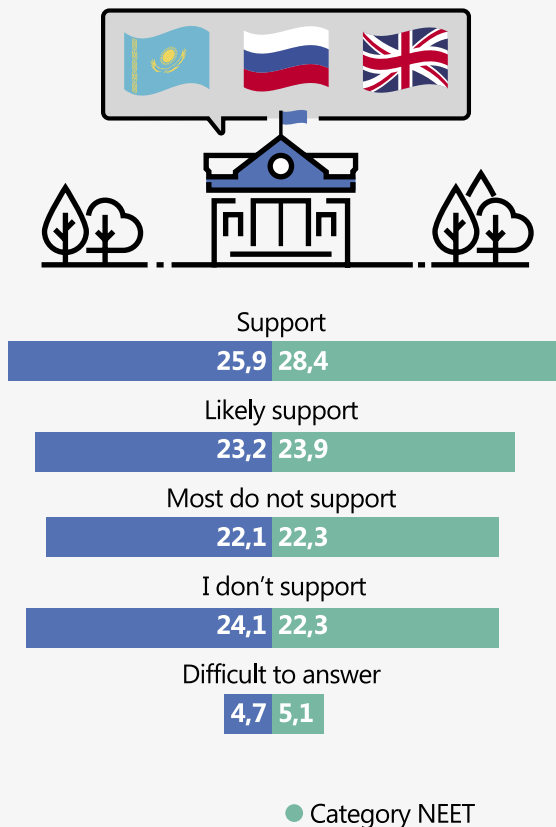
The national institutional accreditation in Kazakhstan is conducted by two independent agencies for accreditation and rating (NAARU) and the Independent Kazakh Agency for Quality Assurance in Education (IQAA).

According to the Center of the Bologna process and academic mobility of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan in 2015, 72 high institutions passed the institutional accreditation in national accreditation agencies, which is 64.2% of the total number of higher educational institutions. Among them 8 national (88%), 29 state (93.5%); 14 secured (93.3%); 1 international (100%); 20 private universities (36.3%).

46 Kazakhstan high educational institutions passed IQAA institutional accreditation, among them: 4 national; 16 state; 10 secured; 15 private; 1 international. 26 high educational institutions passed NAARU, among them: 4 national; 13 state; 4 secured and 5 private.

According to the new state program of education and science development in 2016-2019 years, Kazakhstan has continued the development of research universities in 2015. The idea of establishing research universi-

Figure 5.11
The ratio of the youth of the Republic of Kazakhstan in the introduction in the school polylinguism, %

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ties in Kazakhstan is a logical continuation of the Head of State policy on an innovative economy formation. Its implementation will contribute to the liberation of the country from the export of raw materials dependence and ensure high dynamics of growth in processing, intellectually oriented and knowledge-intensive industries. The first example of a research university in Kazakhstan is «Nazarbayev University». This international institution, created on the initiative of the President for the purpose of education, science and industry integration, effective academic environment and conditions creations for the entry of domestic scientific institutions to the world scientific space [17].

In accordance with the Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan No.1330 dated December 19, 2014 «On the issues of a non-profit «Kazakh National Research Technical University named after K.I. Satpayev» joint-stock company creation» the Action Plan for the creation of the «KazNITU» NAO was approved by the order of the Minister of Education and Science No.6 dated January 12, 2015. The new organizational structure is focused by dozens of educational and research institutions, more than 1 000 scientists and academicians, doctors and candidates of sciences. Urgent scientific and technological issues involve the production of nano-structured materials with special physical and mechanical properties; introduction of innovative technologies of extraction and processing of non-ferrous metals; the development of fundamentally new technology to increase oil recovery and more. President of the Republic of Kazakhstan set a task to create a new university on the basis of the largest research and development center, stressing that in the present circumstances the economy of the country needs highly qualified personnel, particularly engineers and technicians.

One more positive fact is that there is an increase in the number of schools for gifted children, 122 schools of «Daryn» scholl network are being operated in 2016.

The Committee on the Protection of Children's rights of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan has conducted a considerable work with minor children-orphan and children without parental support. The network of educational institutions for orphans and children without parental support, for 9 months of 2016 has decreased by 4 organisations. During the first 9 months of 2016 38% more children-orphan have been adopted to families compared to the year of 2015.

Education availability in the Republic of Kazakhstan is guaranteed for all sections of the population, including children with disabilities. This is reflected in the functioning of 100 special schools, 38 special kindergartens, 55 psychological, medical and pedagogical consultations, 142 offices of psycho-pedagogical correction, 13 rehabil-

itation centers, 734 speech therapy points for for children with disabilities.

The average values of UNT for the last 5 years has been steadily increasing: from 70.9 points in 2012 to 81.2 points in 2016.

In 2015, an increasing number of additional education institutions by 20% compared to 2013 year (from 680 to 860) has been ordered.

In the 2016–2017 academic year, the country began a gradual transition to the updated content of education related to innovation in the education system of the Republic of Kazakhstan (the transition to the 12-year school education, the initiation of multilingual education).

Technical and vocational education system in Kazakhstan demonstrates sustainable development, which is reflected in the increasing number of organizations of technical and vocational education in comparison with the previous year by 12 units or 1.5%.

125 universities represents Kazakhstan Higher School.

Dynamics in the university students number is characterized by a decrease that is explained by a number of objective factors: the demographic situation, reduction in the number of higher educational institutions, reduction in the number of the UNT participants and others.

Analysis of statistical information allows us to conclude that for 10 years, Kazakhstan has seen a decrease in students studying in Russian in secondary schools by 7.3%. In turn, the proportion of students studying in Kazakh language is steadily increasing (7.4%). This trend is typical for all levels of education and is associated with different circumstances: an increase in the proportion of people of Kazakh nationality in the total population, the introduction on the development of multilingual education programs.

Kazakhstan system for ensuring the quality of formal education is a priority in the reform of all levels of education in Kazakhstan. For example, full-time education (78%) prevails in the higher education system. That, in its turn, highlights the issue of non-formal education, skills development of education throughout life and raises the question of gaps in Kazakhstan's educational legislation, in a weak legal regulation of non-formal education as an integral part of a unified system of education throughout life.

The ratio of Master's program grants to Bachelor's program grants corresponds to the world high school contingent structure (1:5).

National model of higher educational institutions accreditation has been introduced. In 2015, the institutional accreditation in the accreditation agencies of Kazakhstan have totaled to 72 institutions of higher education.

The system of postgraduate education is dominated by the number of students on the Master's program, 72.3% of them are trained in scientific core area. Equally popular specialties for students in master and doctorate

program are: social sciences, economics and business, technology and technical sciences, and education.

Kazakhstan higher educational institutions are represented in the world rankings. High place of Kazakhstan universities in global rankings is a contribution to the formation of the corresponding image of the country and the improvement of its position on a number of other important indicators (Human Development Index, the country's competitiveness, etc.). 5000 of the world best universities consists of five Kazakhstan universities.

The academic mobility programs are actively implemented among the students, the main objective of which is: possibility of obtaining additional professional experience during the training period, familiarity with the educational programs of foreign universities, conclusion of new agreements with foreign universities for the implementation of joint educational programs.

The priority of higher and postgraduate education in Kazakhstan is indicated in trinity of education, science and industry. The Kazakh National Research Technical University named after K.I. Satpayev research institution has been established. It has formed a pool of leading scientists of the country, carrying out fundamental and applied scientific and educational research.

The flagship of global education and scientific discoveries become an autonomous organization of education, that is «Nazarbayev University». The engineering universities successfully operate innovative educational and research projects. The University passed a landmark milestone in 2015. The first issue of 594 young highly qualified specialists (446 bachelor's and 148 master's degrees) was carried out.

5.2. YOUTH IN SCIENCE: PROSPECTS AND INITIATIVES

Over the past few years Kazakhstani science has changed significantly. Current state of science institution is characterized by the transition to a new model of science management and the introduction of new science funding mechanisms in accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan «On Science» dated February 18, 2011 No 407-IV.

Until 2014 Kazakhstan was gradually passing the process of scientific human resources situation stabilization, and there is a tendency to constant growth in the number of researchers. From 2012 to 2014 the share of scientific workers increased 1.2 times. In 2015 the number of scientific workers in the country was equal to 24,735 people.

In recent years, there is an increase of the young people influx in science. In 2015, the number of scientists under 35 years increased by 1.2 times compared to the previous year (in 2012 - 7762 people, in 2015 - 9008 peo-

ple). Significant incentives for scientists became the State Prize in Science and Technology, 6 nominal prizes of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, the state scientific grants (50 for young and 25 for outstanding scientists).

In recent years, the funding for research increased. If in 2011 the stated allocated 26.8 million tenge for science development, then in 2012 this indicator was equal to 46.3 billion tenge. In the next two years the volume of research funding in Kazakhstan preserved the tendency to increase.

According to the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan, in 2015, the domestic expenditure on research and development activities increased by 4.5% compared to last year and amounted to 69,302.9 billion. tenge. The share of costs for applied research in the total volume of internal costs amounted to 53.3%, basic research - 22.9% and experimental development - 23.8%.

Analysis of the Kazakhstani scientific organizations performance indicated that a priority of research and development activities is the research in the field of Engineering and Technology, the share of which in total internal costs for research and development activities amounted to 42.7%. The costs for research in the natural sciences account for 36.6%, research in the field of agricultural sciences - 11.0%, Medical Sciences - 3.9%, liberal arts - 4.6%, social sciences - 1.2%.

The number of employees engaged in research and development at the end of 2015 aged up to 25 years was 2,636 people, aged from 25 to 34 years - 6,372 people. Of these, researchers specialists aged up to 25 accounted for 1,486 people, from 25 to 34 years - 4,928 people. 428 people aged up to 25 years have a scientific or academic degree, and 2,882 people aged from 25 to 34 years [19].

Today, young scientists of Kazakhstan have access to global information resources, signed license agreements with major foreign companies and publishers (Thomson Reuters, Springer, Elsevier).

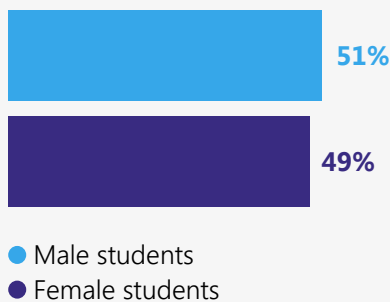
There is a significant increase in publication activity of Kazakhstani scientists in international top-rated publications. In 2015, the number of publications in world top-rating magazines was 1,995, including in Scopus (Elsevier) - 976, Web of Core Collection (Thomson Reuters) - 327 and simultaneously in both databases - 692.

The country promotes scientific and technological cooperation on a bilateral basis - concluded more than 30 international agreements in the field of science and technology with the UK, the USA, China, Korea, Japan, Egypt, Germany, Italy, France, Poland, Russia, Ukraine and others.

To date, the organizers of academic work are often faced with such problems as the lack of continuity in research schools, the low youth initiative, lack of motivation to conduct scientific research. A significant number of today's young people are inactive, they are not inclined

Figure 5.10
Gender distribution of the «Bolashak» scholarship program by sex,%

SOURCE: INTERNATIONAL PROGRAMS CENTER JSC

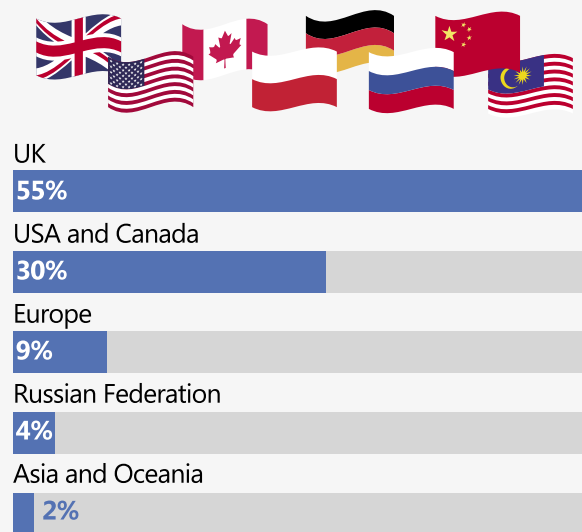
to show initiative. In addition, academic career is often associated in young people with a low standard of living, poor social security, the «failure» in general, as opposed to, for example, work in large foreign companies [20].

To encourage young people to scientific activity it is necessary to use the moral, material, and organizational forms. The moral stimulation techniques are gratitude in the orders of the university, certificates, diplomas, recommendations for admission to doctoral studies. The material encouragements used include scholarships, bonuses, allowances, travel to out of town events, and abroad, inclusion to the «University personnel reserve» project. The organizational form of encouragements used are such as the inclusion of the most active students and young scientists into the organizing committees of conferences and competitions, their appointment as group presidents, deputy heads of departments, etc. Targeted encouragement of the R&D subjects contributes to creativity and career development [21].

In order to motivate young people to disclose their mental abilities in science, the Kazakhstani universities have «Councils of Young Scientists» which are public bodies under the leadership of scientific organizations and higher education institutions, in the framework of which the involvement of young scientists to the matters of science and technology is performed. These organizations contribute to the professional growth of young scientists, the active participation of young scientists in basic and applied research and bring together young scientists to solve urgent scientific challenges and priority scientific problems [22].

In recent years, there is an increase of the young people influx in science. The volume of research funding increases. In 2015, internal costs for research and development activities compared to the previous year increased

Figure 5.11
Distribution of «Bolashak» program scholarship holders by countries of education in 2016,%

SOURCE: INTERNATIONAL PROGRAMS CENTER JSC

by 4.5% and amounted to 69,302.9 million tenge.

Analysis of Kazakhstani scientific organizations activity showed that a priority direction of research and development activities is the research in the field of Engineering and Technology, the share of which in total internal costs for research and development activities amounted to 42.7%.

There is a significant increase in publication activity of Kazakhstani scientists in international top-rated publications. In 2015, the number of publications in world top-rating magazines was 1,995, including in Scopus (Elsevier) - 976, Web of Core Collection (Thomson Reuters) - 327 and simultaneously in both databases - 692.

The country promotes scientific and technological cooperation on a bilateral basis - concluded more than 30 international agreements in the field of science and technology with the UK, the USA, China, Korea, Japan, Egypt, Germany, Italy, France, Poland, Russia, Ukraine and others.

5.3. INTERNATIONAL SCHOLARSHIP «BOLASHAK» PROGRAM - AN OPPORTUNITY TO ELICIT YOUNG PEOPLE'S POTENTIAL

A significant contribution to the development of country's human capital was the implementation of the RoK President's international scholarship «Bolashak», giving the opportunity to the gifted young Kazakhs to study in the world best universities.

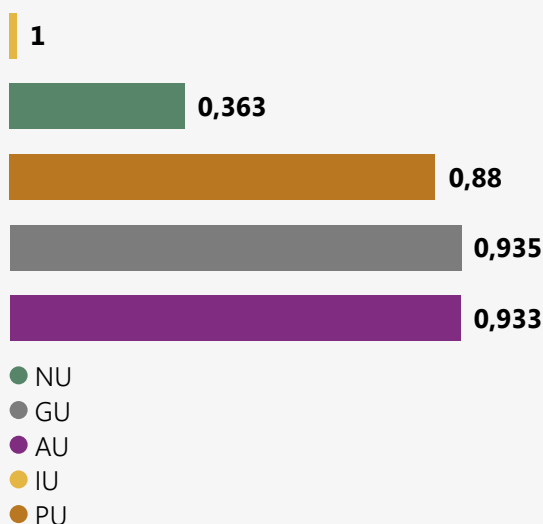
Since 2015 Kazakhstani applicants with a master's and doctor's degrees received access to the foreign master

Table 5.6 Categories enrolled in NIS in 2015, people

Categories of students	The number of students, persons.
Children from single-parent families	2103
Children from large families	1501
Parents, retirees	238
Both parents are unemployed	1166
Parents with disabilities	244
Children in care	34
Disabled children	33
Children from rural areas	1285
Children from small towns, regional centers	1650

SOURCE: ANNUAL REPORT OF THE AUTONOMOUS EDUCATION «NAZARBAYEV INTELLECTUAL SCHOOLS» – 2015 [16].

Figure 5.12
Institutional accreditation
in the context of higher education institutions

SOURCE: JSC «CENTER FOR INTERNATIONAL PROGRAMS»

and doctoral programs. The educational process of national universities, focused on specialists training for the country's industrialization, was integrated with a new doctoral students training program - Split PhD. The language training process localization in Kazakhstan was launched, from 2015 the language training is conducted under the «6 + 6» model, 6 months - in the country, 6 months - abroad.

During the years of existence the «Bolashak» international scholarship was awarded to 11,126 Kazakhstanis to study in the top 200 universities of 33 countries [23].

As of June 1, 2016 948 scholarship holders aged from 18 to 29 years are educated within the frameworks of the «Bolashak» program, including 483 male and 465 - female representatives. Scholarship holders are trained in higher education institutions in 24 countries of the world,

including: UK, USA, Canada, Germany, France, Switzerland, Russian Federation, South Korea, Japan and others.

In 2016 the largest number of «Bolashak» program scholarship holders are trained in the universities of Great Britain - 55%, the United States and Canada - 30%, continental Europe - 9%, Asia and Oceania - 2%, Russia - 4%.

Figure 5.11 - Distribution of «Bolashak» program scholarship holders by countries of education in 2016,%

As of June 1, 2016 233 people aged 18-29 years take language courses, accounting for 25% of all language courses scholarship holders.

In total 1,516 scholarship holders are currently trained, including 948 - aged 18-29 years, accounting for 62.5% of all applicants.

Among the candidates aged between 18 and 29 years the most popular specialties are: «Information technologies and systems», «State policy; Political Science», «Oil and Gas Business», «Economics. Finance. Accounting and auditing; Evaluation», «Architecture. Construction. Urban planning», «Energy», «Public Health», «Journalism. Public Relations», «Law», «International Relations», «Education Management».

During the years of existence the «Bolashak» international scholarship was awarded to 11,126 Kazakhstanis to study in the top 200 universities of 33 countries.

Since 2015 Kazakhstani applicants with a master's and doctor's degrees received access to the foreign master and doctoral programs.

The educational process of national universities, focused on specialists training for the country's industrialization, was integrated with a new doctoral students training program - Split PhD.

As of June 1, 2016 948 scholarship holders aged from 18 to 29 years are educated within the frameworks of the «Bolashak» program.

In 2016 the largest number of «Bolashak» program scholarship holders are trained in the universities of Great Britain - 55%, the United States and Canada - 30%, continental Europe - 9%, Asia and Oceania - 2%, Russia - 4%.

«Bolashak» system continues to evolve. However, the admission conditions annually become more strict, it is necessary to ensure the competitiveness of young specialists. Particular attention is paid to the training of specialists on the most important and demanded areas of professional activity.

References:

1. Указ Президента Республики Казахстан №205 от 1 марта 2016 г. «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016 - 2019 годы». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://control.edu.gov.kz/sites/default/files/gpron_ukaz_ot_1.03.2016_no2015_1.pdf(27.08.2016)
2. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «Общеобразовательные школы в Республике Казахстан на начало 2015/16 учебного года (По административным данным МОН РК)». Серия «Социальная сфера». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.)
3. Основные итоги в сфере охраны прав детей за 2015 год и приоритеты деятельности на 2016 год. Отчет Комитета по охране прав детей. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.balakk.kz/sites/default/files/upload/files/%20%D0%B7%D0%B0%202015%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB.pdf> (19.09.2016г.)
4. Сеть организаций образования для одаренных детей. Официальный сайт РНПЦ «Дарын». [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://daryn.kz/blogs/fromorg/4/11> (17.09.2016г.)
5. Национальный доклад «Молодежь Казахстана 2015». Астана: НИЦ «Молодежь». - 2015. — 141 с.
6. Республиканское августовское педагогическое совещание работников образования Республики Казахстан. Панельная сессия «Тенденции и перспективы развития специального и инклюзивного образования в условиях обновления содержания». [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://edu.gov.kz/ru/news/respublikanskoe-avgustovskoe-pedagogicheskoe-soveshchanie-rabotnikov-obrazovaniya-respubliki> (16.09.2016г.)
7. Информация об итогах проведения ЕНТ 2016 года. Официальный сайт МОН РК. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://edu.gov.kz/ru/news/informaciya-ob-itogah-provedeniya-ent-2016-goda> (16.09.2016г.)
8. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2016-2017 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. Астана: НАО имени И. Алтынсарина. - 2016. - 277с.
9. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «Техническое и профессиональное образование в Республике Казахстан на начало 2015/16 учебного года». Серия 23. «Социальная сфера». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.)
10. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «Высшие учебные заведения Республики Казахстан на начало 2015/16 учебного года». Серия 23. «Социальная сфера». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.)
11. Стратегический план Министерства образования и науки Республики Казахстан на 2014-2018 годы.
12. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «О послевузовском образовании в Республике Казахстан на начало 2015/16 учебного года». Серия 13. «Социальная сфера». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/EducationpublBullS13-2015?_afLoop=3427439798761388#%40%3F_afLoop%3D3427439798761388%26_adf.ctrl-state%3D63qsu1kri_56 (19.09.2016г.)
13. Ерболат Досаев рассказал на брифинге СЦК о реализации Плана нации «100 конкретных шагов». Официальный интернет-ресурс Министерства национальной экономики Республики Казахстан. [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://economy.gov.kz/ru/news/detail.php?ELEMENT_ID=69434 (19.09.2016г.)

14. Концепция 12-летнего среднего образования Республики Казахстан. Проект. Астана: НАО имени И. Алтынсарина. - 2010. - 24с.
15. Годовой отчет автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы» - 2015. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://nis.edu.kz/ru/about/reports/?id=4865> (10.09.2016 г.)
16. Об итогах ВОУД 2015 года в вузах республики. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://control.edu.gov.kz/ru/ob-itogah-voud-2015-goda-v-vuzah-respubliki> (19.09.2016г.)
17. Бекишев К. Инновации в системе образования Республики Казахстан // Естественнонаучное образование: вызовы и перспективы. Под общей ред. академика В.В. Лунина и проф. Н.Е. Кузьменко. М.: Издательство Московского университета, 2013. - с.36-53.
18. Нурмагамбетов А.А. Опыт казахстанских вузов в области реализации международной кредитной мобильности // «Международная кредитная мобильность: управление, финансирование, признание результатов и обеспечение качества» г. Алматы, 14-15 апреля 2016г.
19. Бюллетень Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан «Научно-техническая деятельность в Республике Казахстан» за 2015 год. Серия 17. «Наука и инновации». [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersScience?_afLoop=344568548_5792725#%40%3F_afLoop%3D3445685485792725%26_adf.ctrl-state%3D1atw93q72d_30 (19.09.2016 г.)
20. Мартюшев Н.В. Научная работа студентов и молодых ученых в институте физики высоких технологий ТПУ. Перспективы, проблемы, пути решения /Н.В. Мартюшев //Фундаментальные исследования. –№ 9 (часть 1). —С.103.
21. Бекбусинова Г.К., Айбасова А.М. Роль научной молодежи в развитии инновационной науки республики Казахстан. Вестник Актюбинского университета им. С.Баишева, 2014г.
22. Жансаутова К.С., Тажибаева Г.Д. Молодежь и наука: отношения и социальные ожидания // Евразийский Национальный ун-т им.Л.Н. Гумилева. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://repository.enu.kz/bitstream/handle/data/10726/molodezh-i-nauka.pdf?sequence=1>(19.09.2016)
23. История программы Болашак // Оф. сайт АО «Центр международных программ» МОН РК. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://bolashak.gov.kz/ru/o-stipendii/istoriya-razvitiya.html> (19.09.2016)

Social and economic situation of youth

CHAPTER 6

6.1. YOUTH PARTICIPATION IN THE SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Social and economic development is the basis for the functioning of any country. The social and economic development of the country refers to an increase in moral, intellectual, genetic, ecological and demographic potential of the country. One of the most important factors in the functioning and development of the modern society is youth, which, being near a fifth of the country's population, plays a large role in social change and in the implementation of policy reforms.

Today, according to the statistical data, such activities as the wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles (16%), agriculture, forestry and fishing

Figure 6.1
Employed young people aged 15-28 years according to economic activity types, quarter 2 of 2016 (thousand people)

Employed in the economy, total	2178,4
Agriculture, forestry and fishery	337,1
Industry	245,0
Mining and quarry operation	58,1
Manufacturing industries	136,6
Electricity, gas and steam supply and air conditioning	36,3
Water supply; sewerage system, control over the collection and distribution of waste	14,0
Construction	198,4
Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles	347,6
Transportation and warehousing	136,2
Accommodation and catering services	47,7
Information and communication	58,4
Financial and insurance activities	70,5
Real estate activities	26,3
Professional, scientific and technical activities	76,0
Activities in the field of administrative and support services	65,7
Public administration and defense; compulsory social security	147,5
Education	231,6
Health care and social services	89,1
Arts, entertainment and recreation	45,6
Other activities	56,0
Activities of households that hire domestic workers and produce goods and services for personal consumption	-
Activities of extraterritorial organizations and bodies	-

SOURCE: THE COMMITTEE ON STATISTICS OF THE MINISTRY OF NATIONAL ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 6.2
Youth participation in governance, through the implementation of employment in state bodies, structures, and execution of official powers

Region	State employees up to 29 years old	up to 29 years old (%)
Astana city	284	34,8
Almaty city	446	32,4
Akmola region	745	23,6
Aktobe region	732	29,4
Almaty region	1034	25,9
Atyrau region	367	23,8
East Kazakhstan region	919	23
Zhambyl region	526	20,5
West Kazakhstan region	627	26,4
Karaganda region	859	25,5
Kostanay region	831	24
Kyzylorda region	329	16,7
Mangistau region	353	31,3
Pavlodar region	677	24
North Kazakhstan region	680	25,5
South Kazakhstan region	1139	25,7
Total	10548	25

SOURCE: AGENCY OF RK FOR CIVIL SERVICE AFFAIRS AND ANTI-CORRUPTION

(15.5%), industry (11.2%), as well as the sphere of education (10.6%) are the activities where young people are presented the most (Figure 6.1).

Youth participation in governance, through the implementation of employment in state bodies, structures, execution of official powers, is at a low level. This issue is particularly relevant in such regions as Kostanay (24%), Pavlodar (24%), Atyrau (23.8%), Akmola (23.6%), East Kazakhstan (23%) and Kyzylorda (16.7%) (Figure 6.2).

According to the Agency of the Republic of Kazakhstan for Civil Service Affairs and Anti-Corruption only 2 people from the young generation was represented in the Reserve «A» as of January 1, 2016 (political state employees). The majority of youth working in the public service is provided in the Reserve «B» (administrative state employees), that amounts to 10 546 people (Figure 6.3).

Thus, if considering data in the dynamics it is clear that the proportion of young people among state employees has been reduced for more than twice.

The reason is the processes of formation of new model of public service and the overall reduction in the number of political officers, as was declared in «Kazakhstan—2050» Development Strategy of the Republic of Kazakhstan.

Figure 6.3
The dynamics of the representation
of young people in the civil service

	2013	2014	2015	2016
Reserve A	90	2	4	2
Reserve B	21 856	22 304	22 937	10546

SOURCE: AGENCY OF RK FOR CIVIL SERVICE AFFAIRS
AND ANTI-CORRUPTION

Nevertheless, despite the decrease in the proportion of young people working in the public service, the importance of this sector of employment for young people is still high.

A major role for the inclusion of youth in the socio-economic development of the country is given to projects aimed at young people. Among them are «Zhassyl El», «With diploma - to the village!», «Mangilik el zhastary—industriyaga» and «Youth personnel reserve» (Figure 6.5).

«Zhassyl el» is the most famous project among Kazakhstan youth, which is aimed, above all, at patriotic ed-

ucation of the young generation, careful attitude towards nature. With a help of «Zhassyl el» project 241034 people have got labor education. Youth teams are working not only in cities, but also clean forests after fire [1] (Figure 6.6).

Under the second popular «With diploma - to the village!» project 46 thousand young people moved to live and work in the countryside since the start of the project. All of them have received first settlement allowance totaling more than 9 bln.tenge, almost half of them have got loans for housing. In 2016 the project was attended by nearly 6000 professionals. Implementation of the project has achieved some positive results, indicating a significant increase in the inflow of personnel in rural areas compared with previous years. The influx of professionals of the social sphere and AIC is observed in all regions. But the greatest number of professionals is accounted for by Almaty region - 5002, South Kazakstan region - 4723 and West Kazakhstan region - 4 080 people. The project started in 2009 by the Decree of the Head of the State.

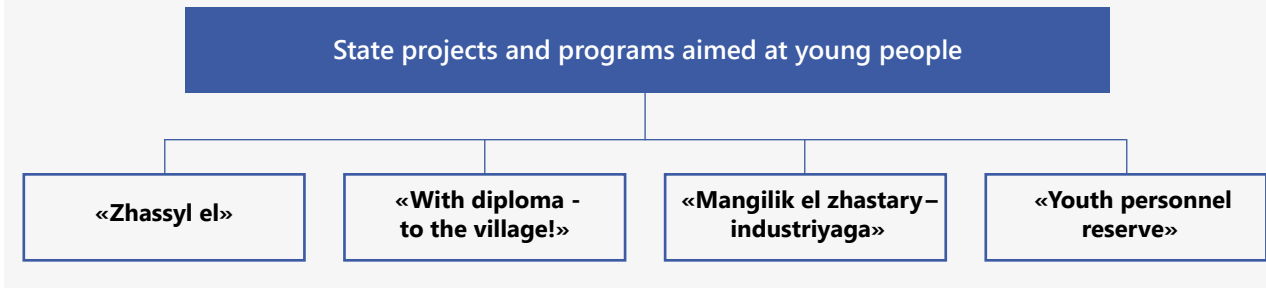
Two other projects «Mangilik el zhastary—industriyaga» and «Youth personnel reserve» aimed at helping young professionals with their employment are not as

Figure 6.4
Youth participation in governance, through the implementation of employment in state bodies, structures,
and execution of official powers

	Political	Reserve «A»	Reserve «B»	Building «D»(share)	Akims of the regions, capital and cities of republican status, their first deputies and deputies	Akims of the cities that are the administrative centers of the regions	Akims of the cities of the regional significance	Deputy akims of the regions, districts in towns and cities of the regional significance (E-1)	Akims of the cities of areal significance, villages and rural districts (E-R-1)	Deputy akims (E-G-1)
Astana city	0	1	283	35,33	0	0	1	1	0	0
Almaty city	0	0	446	32,84	0	0	0	0	0	0
Akmola region	0	0	745	23,79	0	0	0	2	9	5
Aktobe region	0	0	732	29,68	0	0	0	0	6	3
Almaty region	0	0	1034	26,13	0	0	0	0	9	13
Atyrau region	0	1	366	24	0	0	1	0	4	3
East Kazakhstan region	0	0	919	23,11	0	0	0	1	6	3
Zhambyl region	0	0	526	20,68	0	0	0	0	1	2
West Kazakhstan region	0	0	627	26,69	0	0	0	0	5	1
Karaganda region	0	0	859	25,76	0	0	0	2	5	2
Kostanay region	0	0	831	24,21	0	0	0	1	9	2
Kyzylorda region	0	0	329	16,89	0	0	0	0	1	0
Mangistau region	0	0	353	31,8	0	0	0	1	2	1
Pavlodar region	0	0	677	24,23	0	0	0	0	6	2
North Kazakhstan region	0	0	680	0	0	0	0	10	1	
South Kazakhstan region	0	0	1139	25,86	0	0	0	4	3	8
Total	0	2	10546	25,25	0	0	2	12	76	46

SOURCE: AGENCY OF RK FOR CIVIL SERVICE AFFAIRS AND ANTI-CORRUPTION

Figure 6.5 State projects and programs aimed at young people

widely known to young Kazakhstan generation. Thus, a little more than a third of the total number of young citizens are informed about them (Figure 6.8) [2].

«Mangilik el zhastary—industriyaga» social project, which was launched in 2014, is one of the priority tasks set by the Head of the State Nursultan Nazarbayev in «Kazakhstan-2050» Strategy and driven by the need of qualified personnel training.

The number of universities participating in the project has increased from 7 to 19 in 2015 compared to 2014, and the list of specialties too - from 19 to 61. Number of students in 2015 totaled to 5 000 (Figure 6.10). The highest grant holders of «Mangilik el zhastary—industriyaga» have been received by the South Kazakhstan and Kyzylorda regions (80%). The first graduates of the project are expected in 2018.

As far as the objectives of the «Youth personnel reserve» project is concerned, its creation is caused by the request of the President «to form a new generation of

Figure 6.7 «With diploma - to the village!» project

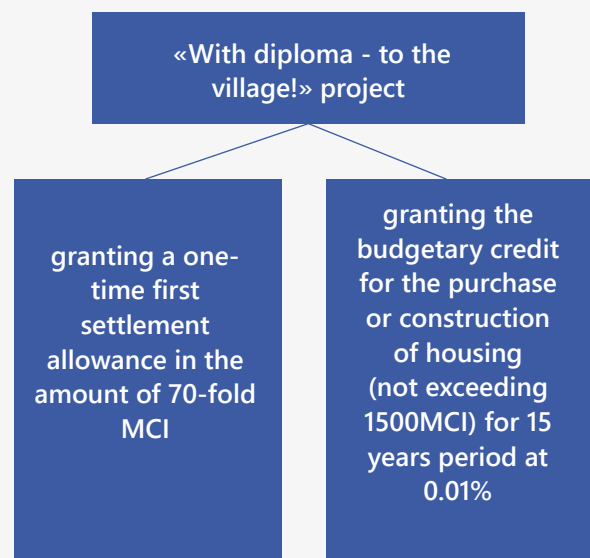
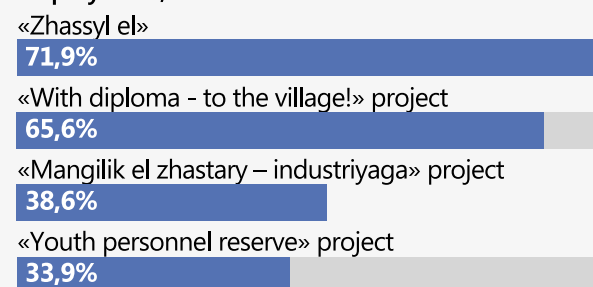

Figure 6.6 The number of «Zhassyl el» members by regions for 2016

Region/Kazakhstan	Number of people
Akmola region	605
Aktobe region	2199
Almaty region	2263
Astana city	1120
Almaty city	1276
Atyrau region	600
East Kazakhstan region	1 600
Zhambyl region	573
West Kazakhstan region	1225
Karaganda region	905
Kostanay region	308
Kyzylorda region	1000
Mangistau region	1200
Pavlodar region	1350
North Kazakhstan region	434
South Kazakhstan region	1350
TOTAL	18008

SOURCE: MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 6.8 Awareness of young people on the youth projects aimed at young professionals and their employment, in %

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

modern and efficient managers for the public administration system, businesses and public activity areas» among young people, which was outlined in 2008 at the I Congress of «Zhas Otan» youth wing of «Nur Otan» Party.

For 7 years of execution of the «Youth personnel reserve» project more than 13 000 young people have been applying in order to take part.

Thus, for all the time of the project implementation 404 people have passed open competitive selection, testing, training modules, assessment of professional competencies, internship in various organizations.

After internships in government agencies and national companies more than 40% of reservists have changed their work places. More than half of them have moved from the district to the regional and from the urban/regional to the national level.

At the end of the «Youth personnel reserve» project in 2016 16 contestants (Figure 6.12) have been also included.

Young people take a special place in the socio-economic development system, participating in manufacturing processes, functioning of large business of the Republic of Kazakhstan.

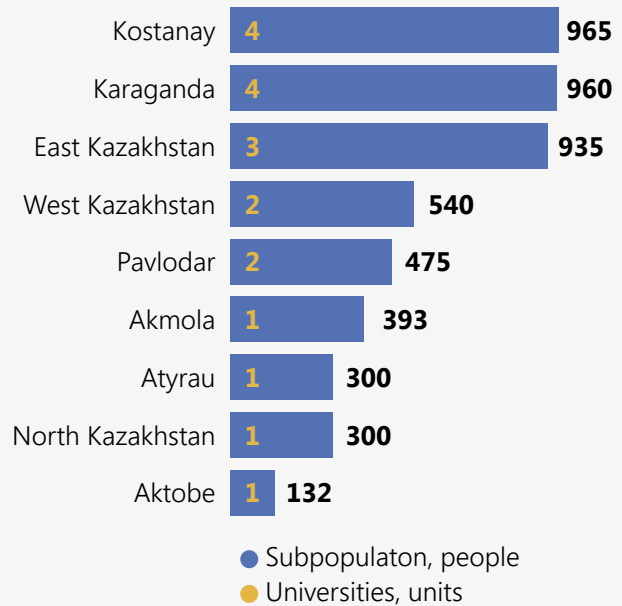
Thus, young professionals are annually employed in «NAC «Kazatomprom» JSC system. Companies included in «NAC «Kazatomprom» JSC system, permanently implement special programs to support young professionals, providing the payment by the employer of the young specialist travel costs to the place of work, providing a mentor from among experienced employees, payment of first settlement allowance, preferential conditions for housing loans and more.

Figure 6.9
«Mangilik el zhastary—industriyaga» social project

The goal is training and subsequent employment of youth from labor-surplus regions (Almaty, South Kazakhstan, Zhambyl, Kyzylorda and Mangystau regions) to the deficient eastern, northern and western regions of the country.

Project participants are provided with free accommodation in a hostel, food and educational scholarship.

Figure 6.10
«Mangilik el zhastary—industriyaga» project, the year of 2015 [3]

SOURCE: MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 6.11
«Youth personnel reserve» project

«Youth personnel reserve» project

The goal is to form a new generation of modern and efficient managers, motivated by career growth with a high level of professional skills and management competencies

- Tasks:
- identification, selection, training and senior executives education;
- creating the necessary conditions for the professional growth of young Kazakhstan people to obtain new knowledge and self-improvement;
- formation of an effective system of personnel reserve training, based on advanced training technology

In addition, university students have the opportunity to pass their manufacturing and pre-diploma practice in the enterprises.

The widest representation of young people is provided by the trade union movement. Thus, Federation of Trade Unions of the Republic of Kazakhstan unites 2 million 200 thousand people, including 545 058 young people under 29 years old, representing 25% of the total number of trade union members. The Youth Commission has been working in the Federation of Trade Unions of Kazakhstan since 2010. Youth commissions at all levels of trade union bodies have been created. The General Council has approved the «Fundamentals of youth policy of Federation of Trade Unions». Mostly, youth policy focuses on systematization of the trade union work with youth, specification of the long-term positions in cooperation with governmental and non-governmental organizations for the protection of the legitimate rights of the youth, recruiting and training of trade union leaders of the movement among young people.

Today there is a growing number of young people in trade unions of railway workers, health, education and science, culture, oil and gas and workers of other industries. The basis for a real improvement of the trade union work with youth training and improving the trade union activists. In this context, trade union youth has got an opportunity to gain the knowledge and practical skills on the most important areas of trade union work, including

legal matters, collective bargaining, collective action, organizing, youth and gender policies and others.

One of the best practice of youth organizations can be referred to youth wing of «Keleshek» trade union organizations of Kostanay, Mangistau and Atyrau regions. During the work young trade union workers have hold a series of activities that contribute to the formation of trade unions positive image. Youth activists have taken over a large part of the outreach efforts, organizational and methodical work. In addition, Federation of Trade Unions of the Republic of Kazakhstan contributes to the formation of trade unions image among young people and the organization of various interesting events for the youth (conferences, forums, seminars, workshops, charity events, round tables), informational work (media coverage, publication of youth work in «Қазақстан кәсіподағы» newspaper).

«Kazakhstan Temir Zholy» National Corporation pays great attention to the youth company participation. Starting from their own youth policy program, the company implemented a number of specific steps. In particular, over the period 2012-2015 the proportion of employees of the Company related to the age group 30-35 years has increased to 13%. For the moment, the Company and its subsidiaries have 52 thousand young workers, that is equal to 36% of the total employees number. 25.7% of them (13 387 people) occupy positions of managers and specialists. The proportion of young people among the workers is 74.3% (38 655 people). In 2016, a number of important youth activities among young railway workers in the country was held as part of the Youth Program of the organization. In addition, the company attaches great importance to social security of workers and youth.

Nevertheless, in spite of the measures implemented, the role of youth in social and economic development of the country is not high today. According to statistical data, a majority of the youth is employed in common labor areas. First of all, it is trade and agriculture sectors. Thus, the youth labor market indicates to a lack of competitiveness of the country's young people, many of whom have higher education.

Figure 6.12 Implementation results of the «Youth personnel reserve» project

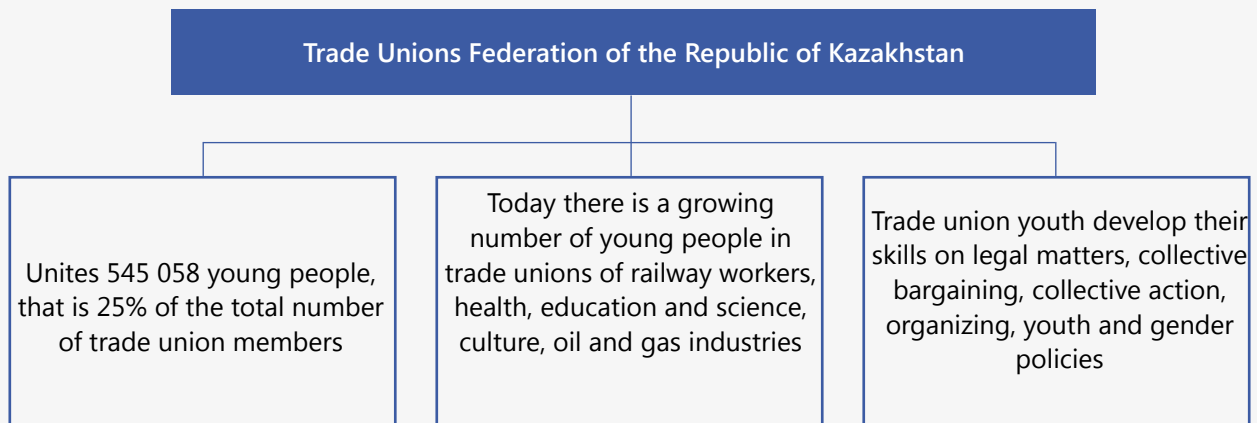
6.2. REGULATORY ASPECTS OF LABOR AND YOUTH EMPLOYMENT IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Under «Kazakhstan-2050: New Policy for the established state» Strategy youth policy priorities realization is one of the key objectives. The Head of the State N.A. Nazarbayev has noted the effectiveness of long-term investment policy for human potential development, which allowed to form the current generation of talented young people.

However, today the country has set itself new ambitious goals for social modernization, industrialization,

Figure 6.13 Youth participation factor in the trade union movement

accelerated innovation and economic integration. Having consolidated the achievements of 20 years of independence, Kazakhstan is going in the third decade of the XXI century, confidently moving towards the goal, that is to become one of the 30 developed countries of the world.

In these circumstances, a great hope and responsibility is entrusted to young people, which will carry creative affairs of the older generation, lift a national competitiveness level higher, ensure prosperity and international recognition of Kazakhstan in the XXI century.

From the first days of independence, the various programs are being implemented in Kazakhstan, aimed at ensuring the social rights in the field of youth education, labor and employment, health, development of creativity, creation of conditions for successful socialization of young people and the formation of patriotic values.

Current employment situation analysis of young people in Kazakhstan

According to the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan

the economically active population of youth equaled to 2 274,0 thousand people, including the employed population of 2 178 400 people in the II quarter of 2016.

The youth unemployment rate in the country amounted to 4.2%, which is lower by 0.3% compared with the same period of 2015 (totaled to 4.5%). In the quantitative value of the number of unemployed youth amounted to 95.6 thousand people in the second quarter of 2016.

Success in life and career, no doubt, is one of the most important needs of the youth. According to a sociological survey conducted among youth by Scientific Research Center «Youth» the factors necessary for success and career growth have been identified. These factors can be divided into two groups. The first group includes internal factors, i.e., factors depending on the person: good education (60.6%), high qualification, training (48.3%), language skills (31.8%), legal literacy (19.8%) and etc.

The second group includes external factors that depend on external circumstances: networking (22.2%), rich parents (18.4%), good luck (10.9%), good appearance (6.5%) and others.

Figure 6.14 Youth participation factor in production processes

It is remarkable that the most of the young people have chosen the factors from the first group, therefore, the respondents are aware that only work and efforts will bring to success in life and career (Figure 6.15).

Young people face a problem of being employed because of the following reasons: lack of experience (47.7%), low wages (37.4%), lack of work places in a resided locality (30.3%), bribery, corruption of employers (24%), mismatch of educational qualifications and functional requirements of a vacant position (21.9%), lack of competitiveness of youth in the labor market (21.4%) (Figure 6.16).

Thus, there is a mismatch of youth requests, educational qualifications and the real situation on the labor market.

Youth pays special importance to success in life and career. To achieve these goals the majority of respondents consider it important to apply own efforts (getting a good education, qualifications, training, language skills, legal literacy, and so on). But there are also those who only rely on external circumstances (networking, rich parents, good fortune, good appearance and so on).

More than half of respondents are satisfied with the quality of the education qualifications, mostly in the pre-school and general secondary education than technical, professional and higher one, as having been employed young people face obstacles in the form of non-compliance of professional education and market requirements, when there is no necessary working places in a locality.

One of the obstacle to be noted is dormant high demands on wages of young people. Lack of experience leads to low competitiveness of youth in the labor market. All described reasons provokes bribery and corruption of employers.

The measures taken to reduce unemployment among young people.

The state youth policy in the field of labor and employment is carried out through the implementation of youth employment programs, development of public works and training of young people in professional development courses and advanced education.

For the purposes of effectively youth unemployment problem solving a targeted approach is used, the measures are taken to distribute components such as the provision of employment (Employment Road Map - 2020, Zhassyl El), provision of job (With diploma to the village, «Mangilik el zhastary—industriyaga», Business Road Map - 2020), encouraging to get education (free vocational development for everyone starting in 2017, «Bolashak» Scholarship program, grants and quotas for rural youth).

Employment Road Map - 2020

One of the main measures against youth unemployment is the implementation of the «Employment Road Map—2020», approved by the Government of the Re-

Figure 6.15 Table Distribution of answers to the question: What is necessary for success and career growth? (in %)

	%
Have a good education	60,6
Have a highly qualified, professional training	48,3
Know Kazakh, Russian and foreign languages	31,8
Have useful networking	22,2
Be a legally competent person	19,8
Have rich parents	18,4
Have a talent, exceptional ability	15,2
Have good luck	10,9
Have an attractive appearance	6,5
Know Kazakh language	5,5
Know Kazakh and Russian language	5,4
Marry successfully	4,8
Have physical strength	4,4
Other reason	0,1
Be purposeful	0,1
Stable work	0,1
No answer	1,9

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE (ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

public of Kazakhstan on March 31, 2015 under No.62, the target indicator of which is to keep the youth unemployment rate up to 2020 at a level not exceeding 4.6%.

Implementation of the «Employment Road Map—2020» program provides directions for conditions creation to increase employment among young people of Kazakhstan.

The State renders support measures in this direction in the form of free training courses, retraining and advanced training, subsidies for travel to the place of training and accommodation, as well as search for suitable vacancies and employment assistance, social jobs subsidy and remuneration of youth practice participants labor.

If asked to relocate, a participant is provided with subsidies for relocation, service housing, vocational training in the new place of residence with the purpose of subsequent employment.

According to the Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan more than 26 thousand young people have received state support (including 173 people have taught the basics of entrepreneurship, 201 young people have received microcredits, 49 people have opened own businesses and 1727 people have got vocational training) as of June 1, 2016 within the framework of the Employment Road Map - 2020.

6867 people have been sent to youth practice during the period from January 1 to June 1 of this year, 1929 of young people have been employed to permanent places

Figure 6.16 Distribution of answers to the question: What prevents young people from being employed in your locality? (in %)

	%
Lack of experience	47,7
Low wages	37,4
Lack of work places in a resided locality	30,3
Bribery, corruption of employers	24,0
Mismatch of educational qualifications and functional requirements of a vacant position	21,9
Lack of competitiveness of youth in the labor market	21,4
High ambitions of young professionals	7,0
No obstacles	6,4
Discrimination based on ethnic (national) basis	5,3
Health status	5,3
Having a minor child	5,1
Discrimination based on sex	3,8
Other reason	0,0
No answer	3,0
To be purposeful	0,1
Stable work	0,1
Hard to answer	1,9

THE RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF YOUNG PEOPLE
(ACCORDING TO SRC «YOUTH»)

of work.

For reference: «Employment Road Map—2020» Program in 2009-2014 was attended by more than 235 thousand young people. In 2015, more than 59 thousand young people received state support under the program. And 63 367 young people received state support in the framework of the Program as of January 1, 2016, including rural youth, amounted to 29 632 people.

The Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan administers funding for training persons accepted for training. The number of students trained under the «Employment Road Map—2020» Program in the 2015-2016 academic year was 210 people. Since the beginning of implementation of the «Employment Road Map—2020» it is aimed to train 63 700 young people. After being trained 27,4 thousand participants (43%) were employed to permanent work places.

Business Road Map—2020

Under «Business Road Map—2020» Program the development and support of entrepreneurship in the Republic of Kazakhstan, including support for young entrepreneurs is carried out.

Since the implementation of the Unified Program as of July , 2016 the following financial support has been provided (Figure 6.19).

«Zhassyl El»

Under the initiative of the Head of the State in 2005 in the Republic of Kazakhstan «Zhassyl El» project has been widely developed.

Today «Zhassyl El» is one of the breakthrough social projects. More than 200 thousand volunteers have been involved for 10 years. They have planted millions of trees and processed more than 100 thousand hectares of land.

Thus, according to the results of a sociological survey conducted by the «Scientific Research Center «Youth» LLP, 12.8% of respondents indicated that they had also been involved in the project itself, 11.6% suggested it was one of the best project (second place in the popularity ranking of youth initiatives and organizations, after «Zhas Otan»).

Analysis of statistical data has showed that from 2013 to 2015 an increase in the number of unemployed youth, employed to landscaping works, sanitation and improvement of human settlements in «Zhassyl El» youth labor groups was marked (Figure 6.20).

Participation in «Zassyl El» Program solves not only social problem of unemployed young people, but is also acts as an ideological message, the current movement is filled with. And one more advantage of this Program is that a status of the youth labor movement participant for young people is more attractive in a difficult life situation.

Detailed information on the planned volunteers number of youth labor groups for in 2016 in terms of the regions is presented in Figure 6.21.

Figure 6.17 Employment Road Map - 2020

Priority right to take part in the
«Employment Road Map—2020»

- Young people under 29 years, including graduate students and secondary schools students of 9, 11 grades, technical and professional organizations, post-secondary, higher and postgraduate education within three years after graduation
- Orphan students, orphans and children without parental support aged eighteen to twenty-nine years.

Figure 6.18 Directions of the «Employment Road Map—2020» program

<p>Provision of population employment</p>	<p>Support, creation or expansion of own business</p>	<p>Division of responsibility between the state, employers, educational institutions and program participants</p>
<ul style="list-style-type: none"> through the implementation of infrastructure projects in cities and rural areas with high and medium potential of social and economical development quickly create work places and control the unemployment level 	<ul style="list-style-type: none"> teaching the basics of entrepreneurship 	<ul style="list-style-type: none"> training and relocation under the requirement of a particular employer with a guarantee of program participants future employment

Figure 6.19 Financial support of «Business Road Map—2020»

<p>«Business Road Map – 2020»</p>	<ul style="list-style-type: none"> interest rate subsidies for loans of STB for 7 628 projects amounted to 1 471, 73 bln. tenge of credit, 127.64 billion tenge of subsidy paid, 10% of which refers to a share of young entrepreneurs, i.e. 694 project (850 projects amounted to 86,51 billion tenge of credits, 13,96 billion tenge for the first half of 2016 paid)
	<ul style="list-style-type: none"> granted guarantees on bank loans for 2009 projects totaling 74.2 billion tenge, the amount of guarantees is 31.5 bln., 11% of which refers to the share of young entrepreneurs, i.e. 230 projects (guarantees provided for bank loans for 363 projects amounted to 8.8 billion tenge, the amount of the guarantees is 3.6 billion tenge for the first half of 2016.);
	<ul style="list-style-type: none"> 1031 grants amounting to 2 616 million. tenge were issued, 21% of which refers to the share of young entrepreneurs, i.e. 216 projects (154 grants in the amount of 288.5 million tenge were issued in the first half of 2016);
	<ul style="list-style-type: none"> 1034 microcredits amounting to 3,05 bln. tenge were issued, 16% of which refers to the share of young entrepreneurs, i.e. 165 projects (185 microcredits in the amount of 607 mln. tenge were issued in the first half of 2016).

«With diploma to the village!»

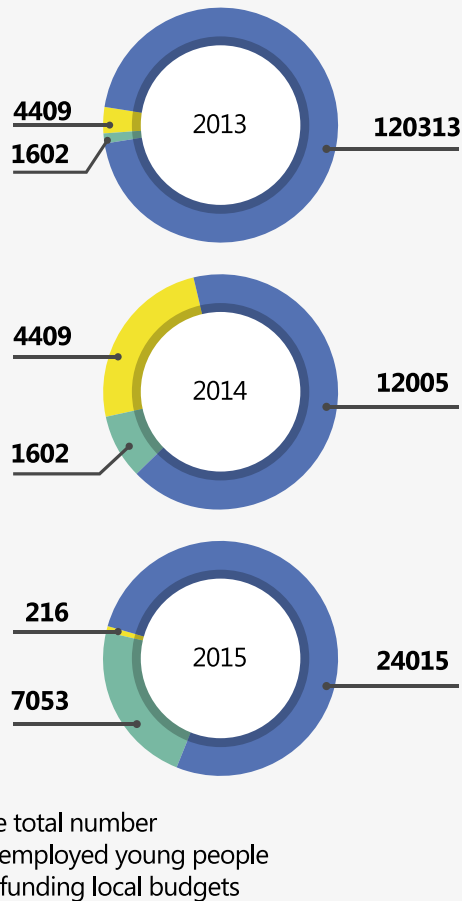
Overall, during the period of the Project 42 787 professionals who received first settlement allowance totaling 7

939,9 million tenge and 17 197 specialists granted budgetary credits for the property purchase in the amount of 37 389,0 mln tenge have been attracted to the rural areas.

The Project provides 8 669.6 million tenge from the

Figure 6.20
Dynamics of employed youth under «Zhassyl El»
project

SOURCE: «ZASSYL EL»

republican budget for granting the budgetary credit for the property purchase or construction for 2 725 professionals in 2016.

As of July 1, 2016 1334 specialists have been issued budget loans totaling 4 075.0 mln. tenge for the property purchase.

«Youth practice»

Since the launch of «Youth practice» Program 86.8 thousand people, 31.6 thousand of them are young people, have been employed to social jobs.

Under the «Youth practice» Program 10 267 people have been employed in 2015; as of July 1, 2016 8 558 young people and 24 18 people have been employed to a permanent job.

In general, it is planned 11 262 people to be attended by in 2016. Contracts with 3 851 enterprises and organizations for the adoption of the «Youth practice» project participants have been concluded.

Suggested solutions to increase employment level of young people in Kazakhstan

It is suggested to expand the scope of activities through the introduction of new directions and approaches to the existing programs in order to increase the level of employment of young people of Kazakhstan.

«Zhassyl El»

One of the new directions in the activities of «Zhassyl El» youth labor groups is planning, development and implementation of major long-term environmental projects, which will hereafter focus on business.

The development of youth entrepreneurship will enhance employment among young people, skills training and «Zhassyl El» activities transition to a new level.

The readiness of the youth movement to assume a state order for provision of social services, that is public works for the unemployed up to 29 years, may be noted with a future consideration of this direction. This would solve the issues of seasonality in the organization work, improve the moral health of unemployed young people and allow them to engage in the educational process.

Today there is a practice of involving volunteers not only with an aid of cooperation with the universities, but also through the employment centers and media.

Thus, analyzing the unemployment issue of young people participating in «Zhassyl El» Project, it is suggested to consider year-round funding of «Zhassyl El» youth labor group's activities as exemplified by Aktobe region in order to involve a broad unemployed youth and smooth operation of «Zhassyl El» labor groups.

The transition to this system will allow:

- to implement the organization's activities throughout the year, not limited by seasonal periods;
- to plan long-term activities of the organization;
- to implement employment not only in summer but year-round;
- to expand the types of works performed according to season: snow job, prevent spring floods and other activities that improve environmental and social conditions in the regions;
- to raise employers' interest in year-round cooperation.

This approach will increase the employment level, strengthen social impact among young people, as well as expand the operations and activities of youth labor groups in whole.

«With diploma - to the village!»

According to the annual budget provided by the regional budget programs administrators a need in budget credits is much higher than the amount actually charged from the republican budget for provision of social support and agro-industrial complex specialists.

As a result of the annual underfunding of the needs for the provision of budget loans, arrived specialists are waiting in line and cannot get social support. This creates social tension among certain contingent. The solution to this problem is possible only with a maximum coverage of budget credits needs.

In this context, the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan works over the issue of maximum funds allocation for the measures implementation of specialists social support in the form of budgetary credit for 2017-2019.

«Business Road Map— 2020»

The issues of perfection of state population microcredit support, including focused one, primarily for young people are being worked over in order to develop a mass enterprise.

It is offered to make microcredits available for the population of major cities, to identify a single operator for its implementation in the countryside and in the cities, to establish a unified microcredit amount up to 16 million tenge, to implement a program guaranteeing microcredit in the absence of the required mortgage security through the STB infrastructure and microfinance institutions.

6.3. SOCIAL AND SECURITY GUARANTEES OF YOUTH OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

One of the most urgent problems of young people is having their own property. Own property is the foundation of a strong family, a successful professional career, peace of mind and personal fulfillment. The state will provide support to young people in house-buying, based on the level of development and the possibility of the

national economy. The most popular type of assistance is a help in house-buying. Buying a property is one of the most important issues in the life of each person. Own house is not only a guarantee of stability and tranquility, it is, above all, the foundation for a family, or the reason to increase the number of the family members.

One of the most common problems among young people is housing question. This problem is often faced to young families.

In accordance with Kazakhstan legislation, there are such forms of state support for young families in resolving housing problems as housing under the state program or rental housing.

Housing for young families is the new housing trend developed under the orders of the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev, issued on January 27, 2012 in his Address to the Nation «Socio-economic modernization is the main direction of development of Kazakhstan». [4]

Regional Development Program until 2020

Housing problems, as well as any other issues having social significance, are constantly monitored by the Head of the State. The State organizations have taken different measures for the development of housing and providing housing for citizens in different times.

At the moment, House Construction Savings Bank (hereinafter - HCSBK) works under «Regional Development Program 2020». This is a unique program aimed at providing Kazakhstan people, including young families, with new, affordable and comfortable housing.

There is also a special program for young families who are just starting their family home. This program helps to choose a convenient option of housing rent with its subsequent purchase, and the bank provides favorable conditions for the accumulation and obtaining a residential loan.

Citizens, who (or their family members) has no housing on the right of ownership or lease of property on the territory of the Republic of Kazakhstan can take part in this Program.

«Kazakhstan Mortgage Company» Mortgage organization» JSC provides rental housing with or without purchase option. The following citizens will be able to apply for housing through Kazakhstan Mortgage Company (hereinafter - KMC): families with many children, single-parent families, families having or upbringing disabled children, orphans, children without parental support, repatriates (oralmans), as well as civil servants, military personnel, employees of special state agencies and workers of budgetary organizations. In addition, the ability to obtain housing is also available for employees of public entities which Kazakhstan Mortgage Company has entered into agreements or memoranda with. Over the entire period of implementation of the «Regional Development

Figure 6.21
10 years of «Zhasyl El» project

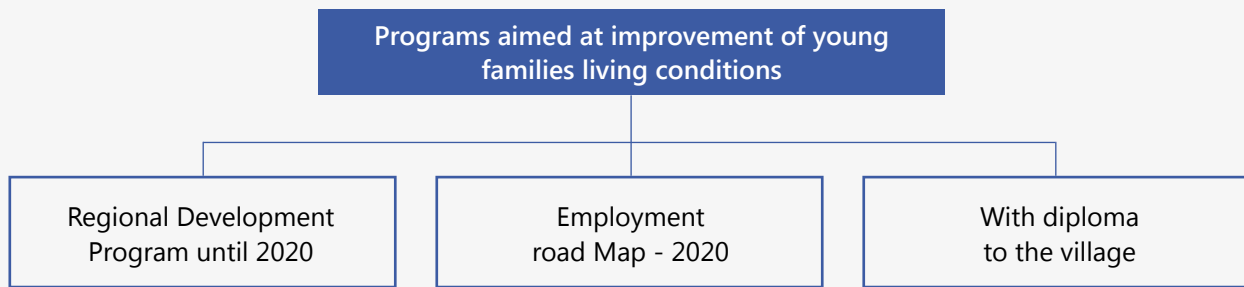
Period	44, 235 million seedlings across the country	Total area of over 134,288 hectares
2005	5 000 000	8 000 hectares
2006	11 000 000	19 000 hectares
2007	9 000 000	11 929 hectares
2008	9 800 000	12 200 hectares
2009	2 043 000	12 500 hectares
2010	4 700 000	12 700 hectares
2011	993 639	12 900 hectares
2012	1 010 000	12 100 hectares
2013	464 600	10 000 hectares
2014	105 412	7 612 hectares
2015	69 663	16 347 hectares

SOURCE ZASSYL EL

Figure 6.22

Programs aimed at improvement of young families living conditions

opment Program until 2020» the «Kazakhstan Mortgage Company» Mortgage organization» JSC plans to provide 1 483 thousand square meters of rental housing (about 29 thousand apartments). And «Samruk-Kazyna» Real Estate Fund» JSC Program is developed for the middle class applicants.

All citizens of Kazakhstan can purchase housing under «Samruk-Kazyna» Real Estate Fund» JSC Program, but the priority is given to the applications with no housing of those who are in need of better housing conditions.

The more popular method of getting housing as compared to others under the Program is house-buying through «HCSBK» JSC. All citizens of Kazakhstan can get housing subject to the conditions of the bank (accumulation of half of the house value for three or more years, subject to regular refill). In addition, the bank provides apartments for young families, the aggregate monthly income of which does not exceed 230 thousand tenge. There is a huge advantage in the current economic situation of «HCSBK» JSC, it is full independence from the dollar. The bank operates only in KZT, thus the cost of

housing is not subject to revaluation depending on the dollar.

There is a subprogram called «Housing for Young Families» realized in «HCSBK» JSC, developed for families, when the age of each of the spouses does not exceed 29 years. If there is only one parent in a family, the age limit applies only to a parent upbringing a child (children), and should not exceed 29 years. Thus, the living space is available on favorable terms of credit, taking into account the number of family members, allocated no less than 15 to 18 square meters per person. If there are 3 members of a family, the apartment area should not be less than 45 sq.m. [5].

In order to participate in the direction of «Young family» spouses and family members should not have own property in the locality where they are planning to purchase housing.

Summarizing, we can say that the most successful programs aimed at providing housing for young families, and population of Kazakhstan is «Regional Development Program until 2020». During the implementation a sig-

Figure 6.23

The main directions of construction of affordable housing under «Regional Development Program 2020»

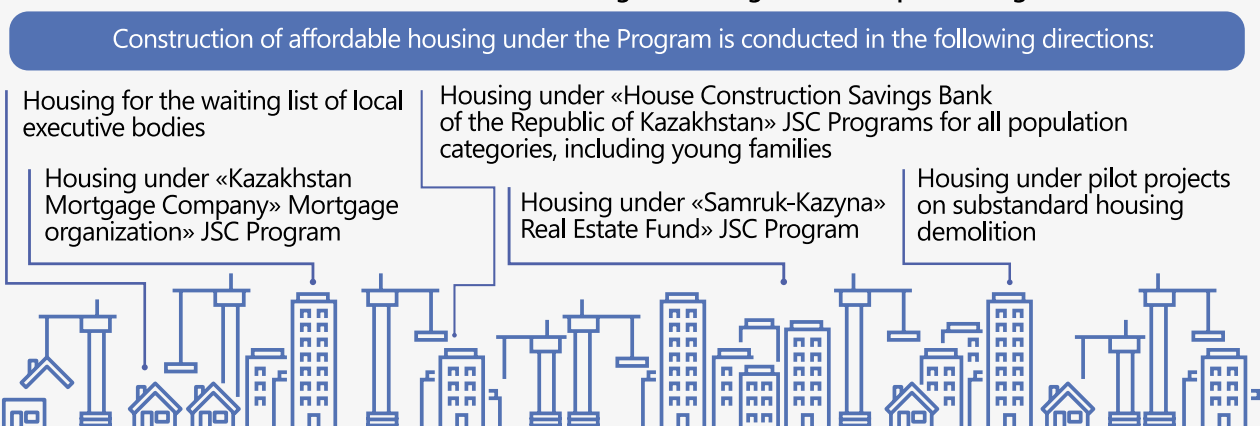

Figure 6.24 «Young family» Program in terms of the regions of Kazakhstan, the year of 2016

Regions	Number of houses	Number of apartments	Area, thousand sq.m.
Akmola region	1	75	5
Almaty region	2	100	7
Atyrau region	1	45	3
East Kazakhstan region	4	345	20
West Kazakhstan region	2	180	11
Karaganda region	3	228	10
Kyzylorda region	3	180	12
Pavlodar region	1	64	5
North Kazakhstan region	1	75	4
South Kazakhstan region	2	216	11
Astana city	3	382	25
Almaty city	15	594	34
Total	38	2484	146

nificant part of young families have been provided with housing. «Regional Development Program until 2020» always has been and remains the most absolutely real chance for every citizen of Kazakhstan to receive their own housing. [6]

The state provides the possibility of other types of housing for young families. Service housing can be purchased also as a part of the «Employment Road Map 2020».

Increasing labor mobility within the employer's needs effected on account of assistance to voluntary resettlement of citizens of the Republic of Kazakhstan and to ensure the adaptation of youth.

Persons entitled to participate in and being provided with governmental support are determined by Rules promoting the mobility of persons involved in active measures to promote employment, provide them with governmental support measures.

In accordance with the established criteria, local executive bodies in coordination with the central authorized body on regional development issues define the list of localities with a low and a high potential for social and economic development and direct it to the operator of the Program.

Additional conditions for implementation of the «Increasing labor mobility» component in a pilot mode.

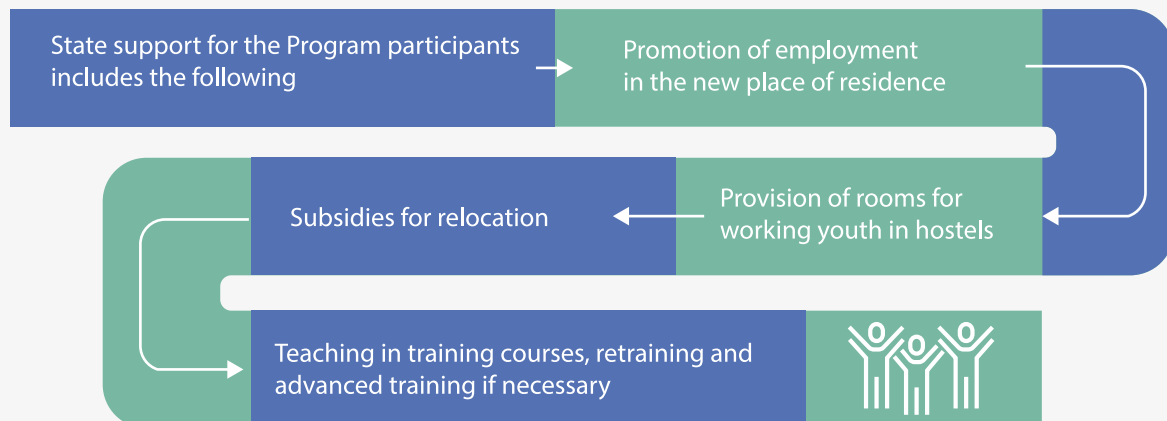
In East Kazakhstan, North Kazakhstan, Kyzylorda and Pavlodar regions, as well as in the regions defined by the decision of the interdepartmental commission the construction, purchase, completion and settlement of service housing is carried out with the participation of employers.

As a result of the Program implementation until 2020, active measures on providing employment will cover up to a half million people, including no less than 800 thousand of rural residents. [7]

6.4. SOCIAL WELL-BEING OF YOUNG FAMILY

The Republic of Kazakhstan Constitution proclaims Kazakhstan as a social state whose policy is aimed at creating conditions for a dignified life and free personal development. In connection with this policy, the labor

**Figure 6.25
Program participants state support**

and health of citizens (including disabled and senior citizens) are being secured, government support of family and motherhood is provided, system of social services is developed and other social security guarantees are made.

Getting affordable housing is just one direction of the state activity. In addition, there are other support measures:

One of the direction of social policy of the state is a support for young families on the birth of a child. Social support includes lump sum allowance at birth, monthly child benefits, free meals for children up to two years in a needy families, labor, tax, housing, medical and other benefits for parents and children.

According to the Law of the Republic of Kazakhstan «On state assistance to families with children», and Article 66 of the Law «On Labor», a lump sum allowance on the birth of a child and a monthly benefit for child care up to 1 year is provided in Kazakhstan for 2016.

If a mother (or a father, while there is no mother) of a newborn child does not work, then the state provides benefits for pregnancy and childbirth.

At birth, a mother or a father of a child, regardless of whether they work or not, can apply to a «Lump sum state allowance» at the birth of a child at the expense of the state budget subject to relevant documents.

If a mother (a father) of a newborn child does not work, there are monthly cash allowance in the Republic of Kazakhstan at the expense of the state budget. The money is charged after the birth of a child, based on the birth certificate.

According to Article 4 of the Law «On state assistance to families with children» families with born, adopted, and taken into custody (custody) children are entitled to receive:

- benefits at birth (for a newborn child);
- care benefits in cases where: a person caring for a child, is not a party to the compulsory social insurance system;
- a person caring for a child, born before January 1, 2008, is a member of the obligatory social insurance system;
- child benefits in cases where an average income of a family is below the food basket cost;
- benefits to a person, caring for a disabled child.

State benefits to families with children, is granted and paid on the basis of the Law of the Republic of Kazakhstan «On state assistance to families with children» dated June 28, 2005 under No.63-III. Benefit for children under 18 is appointed in cases where the average income of a family is below the food basket cost. The cost of the food basket is 60% of minimum subsistence amount, which amounted to 21 364 tenge in the 1st quarter of 2016 in Kazakhstan. In the 1st quarter of 2016 the food basket cost in Kazakhstan was equal to 12 818 tenge. The allowance rate is 1.05 of monthly calculation index, or 2 227 tenge per child.

Youth reserve development project

Youth reserve development project (hereinafter referred to as the Project) is implemented by the Ministry

Figure 6.26
Social support in the Republic of Kazakhstan

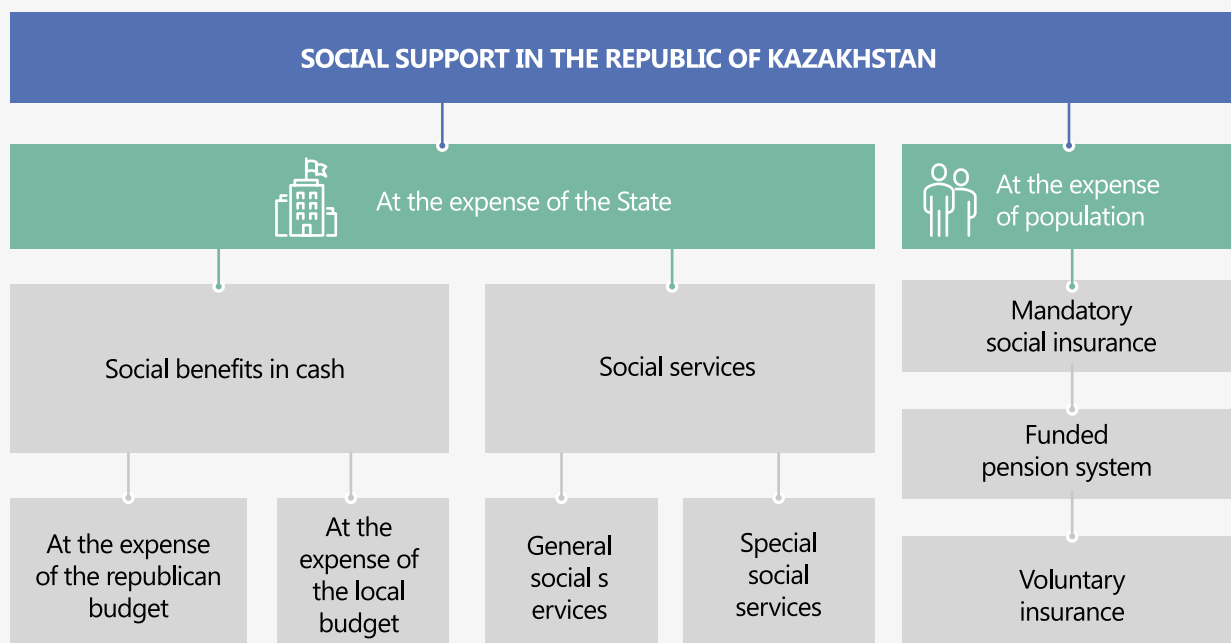
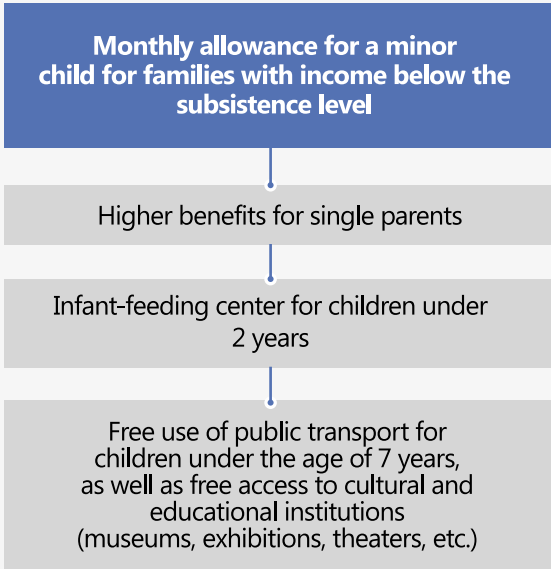

Figure 6.27
Social support measures

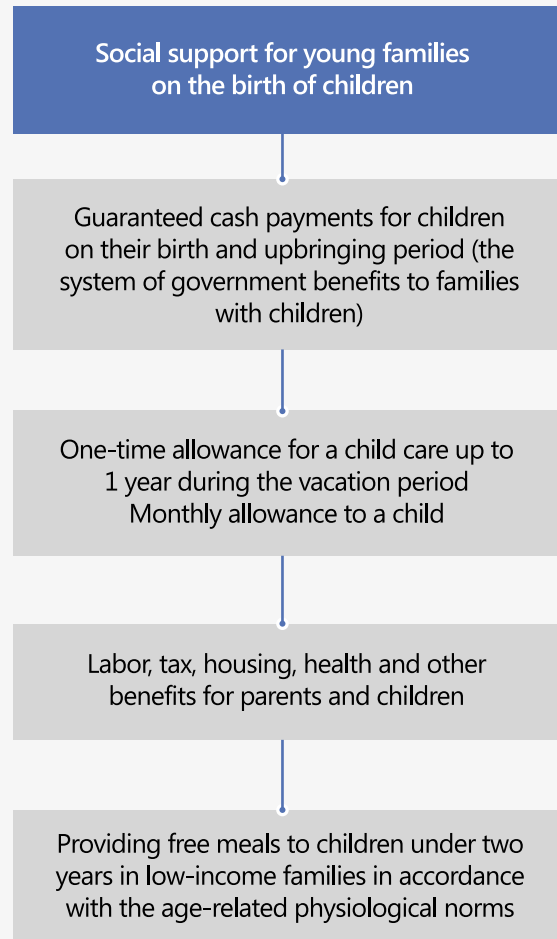

This project also contributes to the implementation of the Strategic Development Plan until 2020, developed by the Government of the Republic of Kazakhstan (hereinafter - GoRK), as well to various areas of youth policy conducted by the GoRK, in particular the Concept of the state youth policy - 2020. As a result of the Project will serve as a basis for the further policy and youth programs development.

To achieve the expectations within the first component context includes the following activities:

- grants and social benefits in the context of sub-skills training for socially useful activity for the benefit of the community (at least 8 500 of young people and 100 youth organizations);
- life skills development and training in project management (mentoring and weekly training to the beneficiaries);

Figure 6.28
Social support for young families on the birth of children

of Education and Science of the Republic of Kazakhstan under the Grant Agreement No.TF014174 between Kazakhstan and the International Bank for Reconstruction and Development (hereinafter referred to as the World Bank), dated 10 September 2015, ratified by the Law of the Republic of Kazakhstan dated 18 February 2016 No.454-V SAM.

The purpose of the project is to encourage young people's involvement in community life and the development of the essential skills through the implementation of training programs for public activities for the benefit of the community, particularly among vulnerable groups of young people.

Project activities are organized in three components:

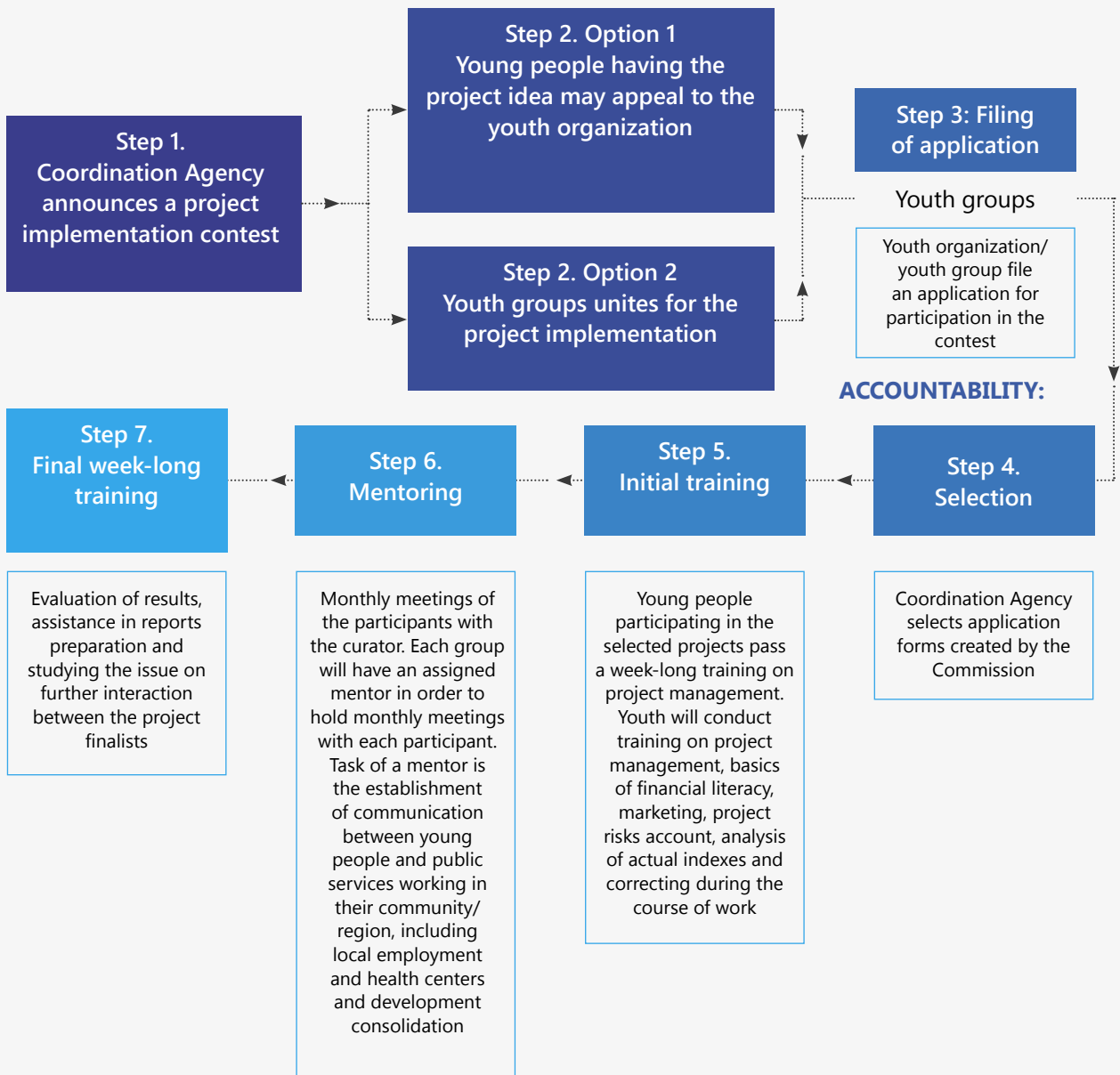
- support of skills training in socially useful activities for the benefit of the community and the development of life skills;
- support of the development of institutional mechanisms for the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan to youth policy implementation;
- project management, monitoring and evaluation.

It is expected the project will bring substantial benefits to the youth policy development in Kazakhstan, mainly due to the positive development of young people through the involvement of young people in community life, encouraging initiative, skills training in socially useful activities.

Figure 6.29. Scheme of the Project's First Component implementation

First component implementation mechanism

- work with vulnerable groups of young people (at least 60% of young beneficiaries are vulnerable young people);
- co-ordination, information exchange and accountability.

The second component will carry out the following activities: conducting a study on the work mechanisms with NEET category young people; contribution to volunteerism among young people, including the development of a strategy for volunteering in Kazakhstan, as well as the funding of activities aimed at capacity professionals potential development in the field of youth outreach.

In order to implement the third component the Project Management Group (PMG) was created, whose task is to manage the fiduciary aspects of the project, ensuring the Project monitoring and consultants evaluation, managed by the Coordinating Agency of the selection process, which is planned to be completed by the end of 2016.

Project sustainability will be ensured by encouraging and supporting the youth participation in all stages of the project implementation. The concept «for youth by youth» plays a vital role in ensuring the project sustainability, since it is expected that young people will continue

implementing their own initiatives launched in the context of the Project.

Today, according to statistic data, such activities as the wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles (16%), agriculture, forestry and fishing (15.5%), industry (11.2%), as well as the sphere of education (10.6%) are the activities where young people are presented the most.

The youth unemployment rate in the country amounted to 4.2%, which is lower by 0.3% compared with the same period of 2015 (totaled to 4.5%). In the quantitative value of the number of unemployed youth amounted to 95.6 thousand people in the second quarter of 2016.

Youth (RK citizens up to 29 years), are very little represented in the state administration. Kazakhstan has 91 330 civil servants, and only 10 548 employees are of younger generation, accounting 11.5%. Provided that, only 2 people from the young generation was represented in the Reserve «A» (political state employees), other 10 546 people are listed in the Reserve «B» (administrative state employees). From 2013 to 2016 the proportion of young people among civil servants has reduced more than doubled, from 21 946 people to 10 546 people* [*Data of the Ministry of Civil Service Affairs of the Republic of Kazakhstan].

Young people are actively involved in the implementation of several projects «Zhassyl El», «With diploma - to the village!», «Mangilik el zhastary—industriyaga» and «Youth personnel reserve» aimed at employment growth, socialization, professional growth, participation in social and economic development of the country .

One of the most common problems among young people is housing question. Most often the problem is faced by young families. The most popular type of state support for young people is a provision of housing.

REFERENCES:

1. Программа «Жасыл Ел» реализуется в полном объеме - глава Комитета лесного и охотничьего хозяйства МСХ РК Е.Нысанбаев / http://www.kazinform.kz/kz/programma-zhasyl-el-realizuetsya-v-polnom-ob-eme-glava-komiteta-lesnogo-i-ohotnich-ego-hozyaystva-msh-rk-e-nysanbaev_a2306740
2. Молодежный кадровый резерв /<http://rezerv.kz/ru/about/info/>
3. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан, 2015год
4. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002012/links>
5. <http://egov.kz/wps/portal/Content?contentPath=/egovcontent/house/>

6. <http://otyrrar.kz/2014/10/kak-poluchit-zhile-programme-molodaya-semya/>
7. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000316>

Young people in social and political processes

CHAPTER 7

7.1. YOUNG PEOPLE'S INVOLVEMENT IN PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AND POLITICAL AND CIVIL LIFE OF KAZAKHSTAN

How politicized are today's young people in Kazakhstan, what is the level of their political participation? This question is debatable. Various experts have various, sometimes even opposite views on this issue. First of all, it should be noted that the Kazakh youth is heterogeneous, not only in terms of certain social and demographic characteristics, but also in terms of their attitude towards the country's policy and assessment of their participation in it. So, the majority of young people have a conformist attitude to life and low interest in politics, because they believe they cannot have a significant influence on it. The rest have a conscious attitude to politics and the desire to have a significant influence on the situation in the country. This group consists mainly of the urban youth and uses modern information technologies and social media as a tool of influence, which is in line with the modern international trends. However, it can be assumed that their mobilization potential is still not so high.

Young people's participation in the country's political life shows the degree of the political system's openness to individual expression of interests in politics and its ability to serve the interests of ordinary citizens.

According to researchers, the less people are interested in politics and feel their ability to influence its development, the less formed and stable their political views are, which, in fact, can lead to alienation from the realities of the country's social and political life. This, in turn, directly leads to a situation when young people are not feeling useful and important to the society in which they live and fulfill themselves and can easily be involved in the activities of non- or anti-system organizations. According to some research conducted in Kazakhstan, today the country's young people desperately feel the need to do something important and worthwhile for the country [1].

Today, in the age of information technology, forms

of young people's political and civic participation have undergone significant changes. Mass participation is not the only factor that shows development of political and civic initiatives of young people. New forms of behavior are emerging, such as participation in various informal movements and development of various subcultures, characterized in varying degrees by politicization, along with the traditional forms of participation. We are talking here about activists, of course, who have a considerable mobilization potential and can have a significant impact on the life of the country thanks to the modern communication means.

The level of young people's participation in the political life depends, first of all, on the political culture that characterizes the youth. The political culture, in its turn, is formed by knowledge of objective political processes and relevant conclusions. The current young generation of Kazakhstan was growing during a difficult stage of social and economic transformation, which, of course, has had an impact on the attitudes and views of today's youth. In this context, the political culture of today's youth in Kazakhstan is quite controversial. Another factor that should definitely be taken into account is that the country's youth is quite heterogeneous in terms of attitudes depending on the age, settlement type (rural and urban youth, those who come to the city to work) and employment (working, self-employed young people and students). This directly leads to the differences between certain groups of young people in the level of interest in politics, the degree of participation in political life, the various attitudes to the role of the state in solving their life problems.

One of the main indicators of conscious and concerned position of young people, their rational and critical perception of society and the state, the political and civic participation, is their interest in politics pursued in the country, awareness of the ongoing government programs. An active, non-speculative form of political participation is the desire to influence the development and implementation of decisions regarding their own and the

Figure 7.1 Levels of participation in the country's political life

Civic participation	Political participation
actions actually taken by an individual in the political environment, his/her practical involvement in the political life (activities aimed at supporting candidates and parties in election campaigns, participation in meetings and demonstrations, participation in the activities of political parties and interest groups)	conscious interest in the political processes, events, need in continuous obtainment of new political knowledge, independence of political analysis and making individual decisions, in the sense of responsibility for their country's fate. The most important forms of civic participation are various civic initiatives

public interests through participation in the activities of various social structures. In addition to traditional forms of political participation, today there are also such forms as activity in the media scene and blogging, which have significant potential for mobilization.

Young people's interest in politics

The modern Kazakh youth's interest in the policies pursued by the country is well shown in the survey called «The status of the state youth policy: the needs and social practices» conducted by «Youth» Research Center in 2016 (figure 7.2).

The main sources of information about politics and world events are television (89.2%), the Internet (60.5%), family discussion (33.1%), as well as conversations with relatives and friends (16%). Social media are used as a source of political information only by a small number of young people, about 10% of the respondents. Internet, radio and social media are more popular as a source of political information among urban youth, while television and daily newspapers are more popular among rural young people (Figure 7.3) [1].

Young people in Kazakhstan are not well aware of the activities of youth resource centers, which are created by local executive authorities to provide information and consulting services aimed at support and development of young people and youth organizations. Thus, only 31.8% of the respondents know about the Youth Resource Centers to various extents. More than a half of the re-

spondents do not know anything about this organization (57.7%) (Figure 7.4).

As for the question about what kind of assistance they would like to receive at the Youth Resource Centers, the majority of young people mentioned help in employment and youth employment (49%), participation in the affordable housing program (43.9%), in higher education (27.8%), business development (25.9%), etc. (Fig.7.5).

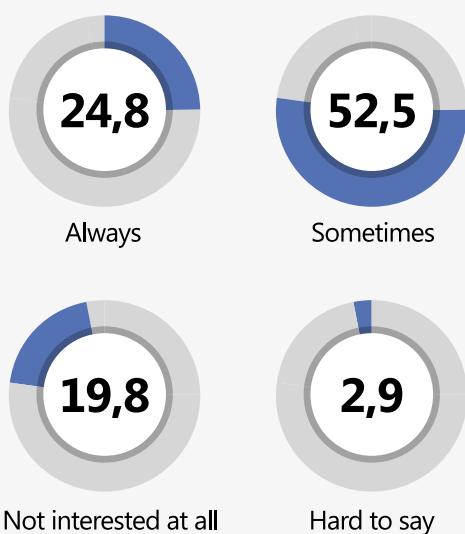
Thus, most of the young people of Kazakhstan show little interest in the country's political life today. It can be assumed that those 10% of young people who use social networks as their primary source of political information are the active segment of young people who are trying to influence the political life of the country through the new information technologies. That is, using other, non-traditional forms of political participation, they, nevertheless, can be considered as active participants in the country's modern political process.

However, taking into account the fact that employment and housing issues are the most important ones for the country's youth, it is clear that Kazakhstan's young people have a rational attitude to the policy implemented in the country, being interested first of all in the programs and policies that directly affect their interests.

The level of political and civic participation of Kazakhstan's young people

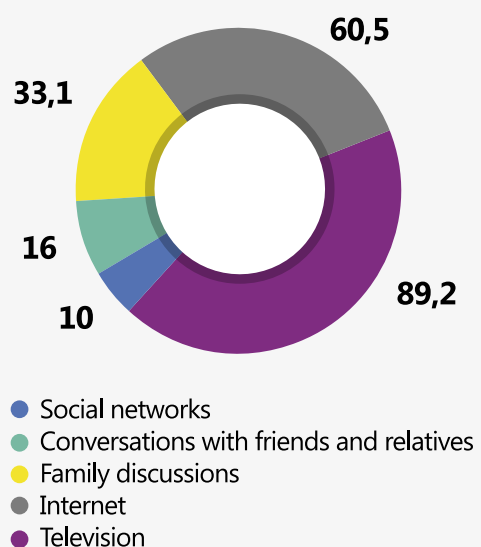
Let's consider the results of a survey, conducted in the 3rd quarter of 2016, to identify the most common

Figure 7.2
Are you interested in the political life of our country? (in %)

SOURCE: SURVEY RESULTS OBTAINED BY "YOUTH" RESEARCH CENTRE

Figure 7.3
Sources of information about politics and world events

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE "YOUTH" RESEARCH CENTRE)

Figure 7.4 Do you know anything about youth resource centres in your region/city? (in %)

	%
Yes, I do, I've been at the Youth Resource Centre	5,1
Yes, I know about the Youth Resource Centre, but I've never been there	13,0
I've heard, read something about it	13,7
I don't know anything about the Youth Resource Centre	57,7
Hard to say	10,6

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

forms of political and civic participation of young people. According to the results, the majority of young Kazakhstani are not members of any political parties or public associations. Only 15.3% of the country's young people are systematically engaged in volunteer activities.

When asked about the role played by the Kazakh youth in the political life of the country, 48.4% of the respondents, or every second person, said that their participation in the country's political life is their participation in the elections. According to the respondents, the youth does not play a significant role in other forms of political participation.

According to a survey conducted at the initiative of the Ebert Foundation in Kazakhstan in 2015, the importance of participation in politics and civil initiatives is not a priority for the youth today, but rather the contrary. Thus, 45.9% of the respondents believe that participation in politics and civil initiatives is «not so important», 35.5% believe that it is «not important at all».

A study conducted in 2016 also identified a significant degree of young people's dissatisfaction with the opportunities for the younger generation to influence the politics and participate in the enforcement of power. Just 21% of the respondents assess their opportunities to influence the policy in Kazakhstan as high. 39% assess these opportunities as limited. Every third respondent consider

Figure 7.5 What kind of assistance or services would you like to receive at the Youth Resource Centres? (in %)[3].

	%
Assistance in employment and youth employment	49,0
Assistance in participation in the affordable housing program	43,9
Assistance in obtainment of higher education	27,8
Assistance in development of business activity among young people	25,9
Assistance in development of cultural and leisure activities	17,5
Assistance in obtainment of vocational education	13,4
Legal assistance	12,7
Assistance of a psychologist, social worker	10,7
Other (computer with Braille letters for the blind, assistance in sports activities, help for families with many children, etc.)	0,6
Hard to say	12,6

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

the impact as weak or deny any influence of young people on the formation of policy in Kazakhstan. [3]

As for political views and attitudes of the younger generation, they are characterized by inconsistency. So, 35.8% of the respondents are focused on their own abilities and family, while 46.4% have different paternalistic attitudes, waiting for help from the government. 17.8% of the respondents have «Neutral» views, which are a mix of «rightist» and the Soviet values. Thus, most of the young people in Kazakhstan still have high demands for government support in dealing with personal problems.

Thus, the Kazakh youth varies significantly in matters of civil and political participation, as well as attitudes towards the role of the government in solving the problems of the population.

Most of them are characterized by weak interest in politics and political development of the country, low

Figure 7.6 Do you agree with the following statements or not?

	Almost every day	At least once a week	At least once a month	Several times a year and less	Never	Hard to say
Engage in volunteer activities (assistance to people, animals, environment protection, etc.)	6,6	8,7	9,2	19,0	55,6	1,1
Take part in the activity of a public association, movement	2,4	6,6	6,0	11,2	73,1	1,0
Take part in the activity of a political party	1,2	4,9	4,6	8,6	79,9	1,0
Attend a church, observe religious ceremonies	1,3	8,5	12,6	22,6	53,5	1,7

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Figure 7.7 What is the role of the youth in the political life of Kazakhstan, in your opinion? (in %) [3].

	%
They take active part in the elections	48,4
They take part in state youth associations and organizations	22,3
They influence the policy through various public organizations and political parties	21,7
They work in government agencies and local governments	15,7
They influence the state youth policy	15,5
They take part in meetings and protest campaigns	13,2
They take part in clashes and disorders with their peers	4,6
They do not influence the political life of the country	15,8
Hard to say	8,7

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

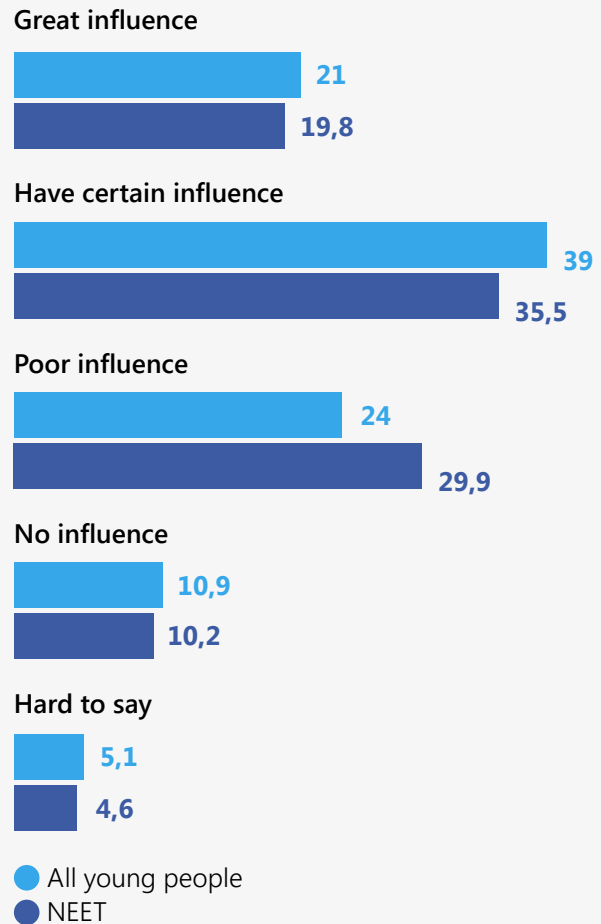
THE TOTAL AMOUNT IS NOT EQUAL TO 100%, BECAUSE THE RESPONDENTS WERE OFFERED TO CHOOSE SEVERAL VARIANTS

involvement in the forms of political participation. Such behavior, to some extent can be explained by the fact that young people consider as a priority solution of problems related to employment, education and housing. Thus, the low interest of young people in politics is partly explained by the acuteness of their vital needs. Other causes of their low participation are lack of confidence in the effectiveness of traditional mechanisms of political participation in Kazakhstan, in their ability to influence the events taking place in the country. That is, we can say that most of the young people in the country are characterized by a certain degree of political alienation.

At the same time, today the degree of the young people's desire to participate in Kazakhstan's political life is greater than their real participation in politics and civil initiatives. This fact is important because young people's lack of a sense of involvement and usefulness to their country, while having high hopes, can lead to multiple negative consequences, including their possible involvement in the activities of destructive organizations, as well as deterioration of their mental state, social well-being. As the researchers note, the youth's activity, their civic and life stance and desire to participate in public decision-making is the key to national security. [4]

An additional problem in this context is the lack of channels for political communication and participation, when young people do not understand what and how they can affect. The lack of understanding of the actual mechanisms and channels for involvement in influencing the process of social problems solving creates the feeling of the young people's insignificance.

Figure 7.8 What is your assessment of the opportunities to take part in and influence the formation of policy in Kazakhstan? (in %)

We should also particularly mention those young people, who translate and, thus, express their political views through modern information technologies. They are mostly urban youth, who have more opportunities for self-realization. Their great involvement in the country's political life is mostly due to the quality and availability of the Internet connection, which is significantly higher in the cities than in rural areas. This means that modern means of communication are used by this group of young people as an instrument of making a noticeable impact on the country's political life. However, taking into account the fact that social networks are not the source of information for 90% of the country's young citizens, it can be assumed that the mobilization potential of this group of young people is not high today.

We are talking here about the need to create an infrastructure for social and political participation of young people. This issue is a priority, which should be resolved at the level of central government. It is about improving

the quality of local youth centers, increasing their funding, and most importantly, ensuring transparency and efficiency of their activity.

It is necessary to involve young people in the process of discussing the complex issues of social development through public institutions, not only at the central but also at the local levels.

As an example, we can mention international educational forums, one of the activities of which may be identifying and supporting young talents. Such forums can provide a platform for development of young people's political activity, as well as influence the process of addressing regional problems through the civil society institutions. In this regard, it is important to give up the formal approach and hold forums at a high level, which will directly affect young people's belief in themselves, that they can be heard and be useful for their country.

One of the great problems is a lack of young people's awareness of the possible ways of political and civic participation. That is why, it is important to spread information on the rights and responsibilities, as well as on the possible ways of their direct influence on the political life in the country. Thus, in general, civic education, development of social and political activity is very important. In this context, the experience of Great Britain can serve as a good example. Since 2002, citizens' education courses have been held there as part of the school educational programs.

7.2. THE LEVEL OF YOUNG PEOPLE'S PROTEST ACTIVITY

According to researchers, the main indicators of protest activity are: awareness of protest actions; frequency of participation in campaigns; the scale of campaigns; involvement of others in protest activities; dissatisfaction with the state authorities, the level of political and legal culture [5].

According to a survey conducted in 2016 by «Youth» RC on «The status of the state youth policy: needs and social practices», the level of young people's protest potential is low. Thus, the majority of the respondents, namely 72.5%, believe that a protest is unlikely, or rather unlikely, to happen at their place of residence. 32.4% are fully confident that protests will not happen at their place of residence. 13.2% of the respondents are not confident in their assessments, but suggest that the protests are likely to happen. Only 4.8% believe that mass protests are likely to happen (fig.7.9).

As for the regions, the likelihood of protests in their settlements is assessed as high by the residents of Kyzylorda (the total figure of answers «definitely yes» and «rather yes» is 50.6%), Zhambyl (43.8%), Karaganda (28.4%), Atyrau (27.9%) regions, Almaty city (26.0%) (fig.7.10).

Of course, the results of a survey cannot serve as a basis for making conclusions about the high or low potential for protest. As it is known, protests arise from objective and subjective factors. These are the level of trust in public authorities and social well-being of young people in these regions, forms of participation and the degree of activity of social and political movements. In this regard, there is a need for an effective system for reducing the destructive protest activity not only in the above mentioned areas, but also in the country.

An important factor of young people's protest potential is the level of their satisfaction with their life. According to the results of the survey «Studying the social and political situation in the youth environment» conducted by the «Youth» Research Center for the 3rd quarter of 2016, the majority of the respondents are satisfied with their life: completely satisfied - 37.4%, more satisfied - 46.8%. 13.8% of the respondents are not satisfied with their life (fig.7.11).

It is necessary to study the indicators characterizing the main reasons that can make young people to go to a public protest campaign.

The causes of political protests depend on many factors: the characteristics of the political process in the world and the country, traditions and culture of citizens, civil society development. At the same time, the probability of participation in a protest increases with the level of young people's concern with social problems. The main reason for young people's dissatisfaction is social and economic challenges such as the rise in prices for food, fuel, medicines (12.9%), redundancy or termination of employment (12.2%), delay in payment of wages, pensions and scholarships (9.7%), increase in tariffs for public utility services (7.5%), etc. (Fig. 7.12).

It should be also mentioned that dissatisfaction with the actions of the authorities may be a ground for a protest for 8.4% of the respondents. This suggests the need to increase political trust through effective government's activity in the social and economic sphere, activation of democratic institutions, creation of new mechanisms for youth participation in the political process.

When asked «What would you do to defend your interests?», 20.2% of young people said they would appeal to the court, 12% would appeal to the Nur Otan party, 9,9% - to newspapers, to television, radio (Fig. 7.13).

These results indicate that the Kazakh youth are primarily focused on constructive methods to protect their interests, and are ready to comply with the laws, established standards, which reduces the likelihood of protests. However, only 8.1% of young people will turn to the government representatives to defend their interests. Young people in this situation have more trust in the media than in public authorities. In addition, the overall percent of the respondents who answered: «I will take part in a protest meeting», «I will not go to work, to classes,» «I will go

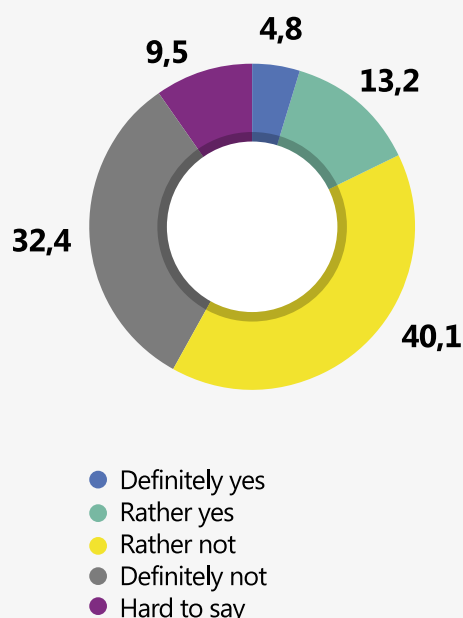
on a hunger strike», «I will participate in the blocking of roads, highways» «I'll spread leaflets and proclamations» was 12.5%. It should also be noted that 39.7% of young people said they «will not do anything» and more than 12.5% found it hard to answer.

Thus, according to the results of surveys, we can conclude that the protest potential of young people is not a real destabilization threat to the political system. In addition, social protests stimulate social and political changes, help to identify urgent problems and contradictions in society. Protests give a signal of trouble in society, revealing the causes of young people's discontent. Therefore, today it is more important to develop a protest behavior culture of young people and legal mechanisms for the expression of their interests. This will prevent the protests, which can take destructive forms, accompanied by shocks to society when trying to settle them.

In this regard, the local executive authorities should develop a set of measures:

- to form political and legal culture of young people, build a dialogue between young people and public authorities, identify the radicalization problems;
- ensure young people's rights;
- implement the youth socialization programs;
- develop legitimate structures and mechanisms for expression of their interests.

Figure 7.9
“How do you think, are protests likely to happen now at your place of residence (settlement)?” (in%)

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE
“YOUTH” RESEARCH CENTRE)

Figure 7.10 Answers to question «How do you think, is the chance of protest actions high now in the place of your residence (settlement)» (by regions, in %)

	Definitely yes	Rather yes	Rather not	Definitely not	Hard to say
Akmola	1,3	12,8	46,2	15,4	24,4
Aktobe	6,9	18,6	47,1	16,7	10,8
Almaty	0,5	13,5	50,7	28,4	7,0
Atyrau	4,4	23,5	36,8	20,6	14,7
East Kazakhstan	4,1	8,3	32,4	32,5	22,8
Zhambyl	18,2	25,6	26,4	27,3	2,5
West Kazakhstan	1,4	8,3	34,7	44,4	11,1
Karaganda	7,9	20,5	44,4	23,2	4,0
Kostanay	2,1	7,4	34,7	51,6	4,2
Kyzylorda	18,0	32,6	29,2	12,4	7,9
Mangistau	2,7	9,6	31,5	47,9	8,2
Pavlodar	1,3	2,5	48,1	43,0	5,1
North Kazakhstan	-	-	35,7	51,8	12,5
South Kazakhstan	0,6	4,4	41,3	53,4	0,3
Astana city	4,8	8,7	47,1	19,2	20,2
Almaty city	6,6	19,4	39,3	17,1	17,5

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

7.3. YOUTH AND RELIGION

Interest in religion in Kazakhstan has acquired a mass character. The number of participants in worships, various religious festivals and ceremonies has significantly increased, many of them being non-religious. The awakening of religious consciousness in Kazakhstan is accompanied with the revival of the «national spirit». The religious situation in Kazakhstan, changed over a relatively short period of time, raises a number of issues that need to be addressed and solved.

Evaluation of the youth religious situation

The number of religious people among the youth, especially Kazakhs, is growing. According to a survey conducted by the «Youth» research center for the 3rd quarter of 2016, 79.6% of young people have religious beliefs. The proportion of those actively practicing religion is 9.9% (fig.7.14).

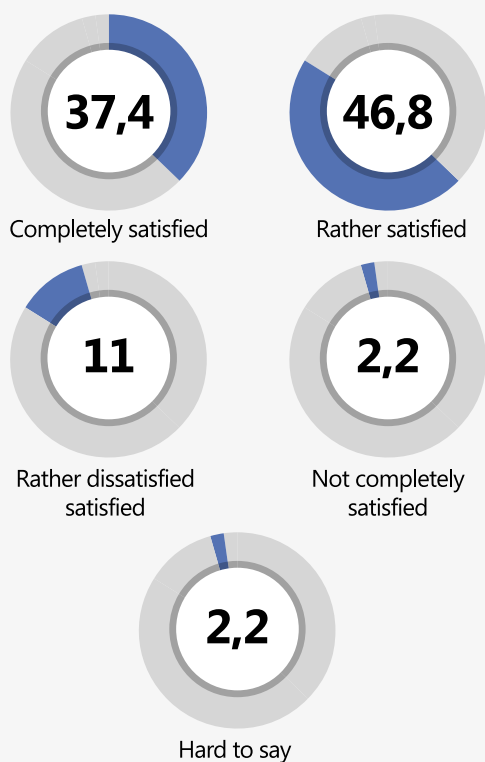
It was quite expected that the vast majority of young people consider themselves followers of the most influential in Kazakhstan and the world’s traditional religions such as Islam (80%) and Orthodox Christianity (16.9%) (fig.7.15)

Religious commitment of the younger generation has national characteristics. According to the survey conducted by the «Youth» research center, Kazakh young people often note their attitude to religion as «a believer and observer of religious ceremonies» (18.1%), compared with young people of Russian nationality (6.6%) and young people of other nationalities (17.3%) (Fig. 7.16).

Young people believe that religious commitment often contributes to the strengthening and stability of Kazakhstan society. Thus, more than a half of the surveyed young people (56.1%) noted the positive role of religion in the strengthening of stability in society. At the same time 27.3% think that religion has a rather negative impact on the processes in society (fig.7.17)

When talking about the importance of religion for young people, it is important to understand what exactly the youth is looking for in religion. According to a survey conducted by the «Youth» Research Center, almost a third of the respondents are looking for «hope, faith in the future» (28.5%), a quarter of the respondents answered «the meaning and understanding of life» (25.6%), every fifth respondent find «support in the difficult period of life» (22%) and «discipline and order» (21.6%) (Fig. 7.18)

Figure 7.11
Answers to the question: Are you satisfied with your life? (in %)

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Figure 7.12 Answers to the question: What kind of problem can make you take part in a public protest campaign? (in %)

Problem	%
Rise in prices for food, fuel, medicines	12,9
Redundancy or termination of employment	12,2
Delay in payment of wages, pensions and scholarships	9,7
Dissatisfaction with the activity of public authorities	8,4
Increase in tariffs for public utility services	7,5
Housing problems	7,3
Unjustified fines	7,2
Unfair court decisions	6,7
Negligence and incompetence of healthcare workers	5,9
Environmental degradation	5,8
Increase in loan and mortgage payments	5,3
Problems at school, university, college	5,1
Disagreement with implemented reforms	4,5
Poor quality of education services	2,8
Infringement of rights on ethnic grounds	1,9
Other, including: terrorism, devaluation, land reform, nepotism in all spheres	0,6
Nothing can make me to protest openly	46,5
Hard to say	10,1

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Figure 7.13 Answers to the question: «What would you do to defend your interests?» (in %)

	%
Appeal to court	20,2
Appeal to the Nur Otan party	12,0
Go to newspapers, to television, radio	9,9
Go to the public authorities	8,1
Take part in a peaceful demonstration	7,6
Take part in a protest meeting	3,7
Will not go to work or classes	3,6
Go on a hunger strike	2,4
Take part in blocking roads, highways	1,4
Spread leaflets	1,4
Go to any political party besides Nur Otan	1,3
Other	0,2
Won't do anything	39,7
Hard to say	12,5

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTER)

At the same time young people expressed their concern with following spheres of social life (Fig. 7.19)

As can be seen from the information presented in the table (fig.7.19), the greatest concern to young people is the issue of «religious radicalism and extremism».

Problems of terrorism, extremism and countering these phenomena in the world today have become one of the most important, both for individual countries and the international community as a whole. This is explained by the scope and nature of terrorist attacks in recent years, showing that with their changing essence, they have evolved from personal and national into a global phenomenon.

Against the backdrop of the traditional Islam's revival in Kazakhstan, another trend is being observed that could destabilize the social and political situation, such as a spread of fundamentalist Islamic movements that have acquired a form of religious extremism today. This phenomenon has spread all over the Middle East, gradually penetrating to the Caucasus and Central Asian countries.

A number of events in Almaty, Aktobe, Atyrau, Taraz sharply actualized the problem of terrorism and extremism in Kazakhstan. Antisocial extremist activities, real clashes with the police clearly marked a new stage of destructive activity in the country.

The main task of a secular state is to develop a well thought-out state policy of fight against religious extremism. Religious extremism, being a complex social and legal, political and ethno-psychological problem, is multi-aspect and ambivalent.

This is a dangerous phenomenon for the society, which is manifested in the form of religious preferences

Figure 7.14 Do you consider yourself a believer?

	%
I am a believer, taking part in the life of a religious community and observing religious principles	9,9
I am a believer, but rarely attend church, only on holidays, sometimes observe religious principles	31,2
I am a believer, but do not take part in the religious life	38,5
I am not a believer, but sometimes go to church and observe religious principles	4,6
I am not a believer, but respect believers	7,5
I am indifferent to religion	3,9
I am against religion, an atheist	1,1
Hard to say	3,5

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTER)

and privileges, religious enmity and hatred, politicization of religion and many other negative phenomena.

Over the 25-year period of independence, the country has passed a difficult way from the Soviet Republic with planned economy to a stable state with market relations. This path has not been easy, the State built economic, political and cross-cultural interaction mechanisms of both domestic and foreign policies at the same time.

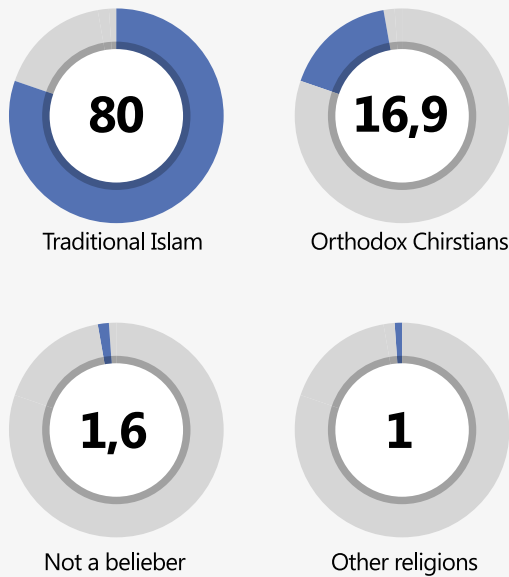
The main conclusion of the experts is that social discontent, conflict, etc., are based on the unstable socio-political and economic situation in the region and the country. At the same time, in certain regions instability is accompanied by the spread of religious extremism among the population.

According to the Committee of Legal Statistics and Special Accounts of the Office of the Prosecutor General of the Republic of Kazakhstan, 315 cases of crimes with the elements of extremism and terrorism were registered over 6 months of 2016, and 61 people were convicted for those crimes (under verdicts that entered into force).

The dynamics of crimes with the elements of terrorism and extremism in 2015 shows an increase over 2014 by 165 cases, which is 225%. 315 cases related to terrorism and extremism were registered over 6 months of 2016, which is more than the annual total in 2015 by 18 cases.

What is the reason behind young people's support of extremist ideas? According to a study of the National Counterterrorism Centre (USA), the radicalization and mobilization of the population is difficult to explain by one factor. The reasons for the radicalization of an individual may be each of the following factors: personal, community, group, social and political and ideological. Availability of necessary objects of potential radical forces and their readiness to specific actions lead to their mobilization. Thus, they decide to commit illegal actions (Fig. 7.14).

Figure 7.15
Which religion do you follow?

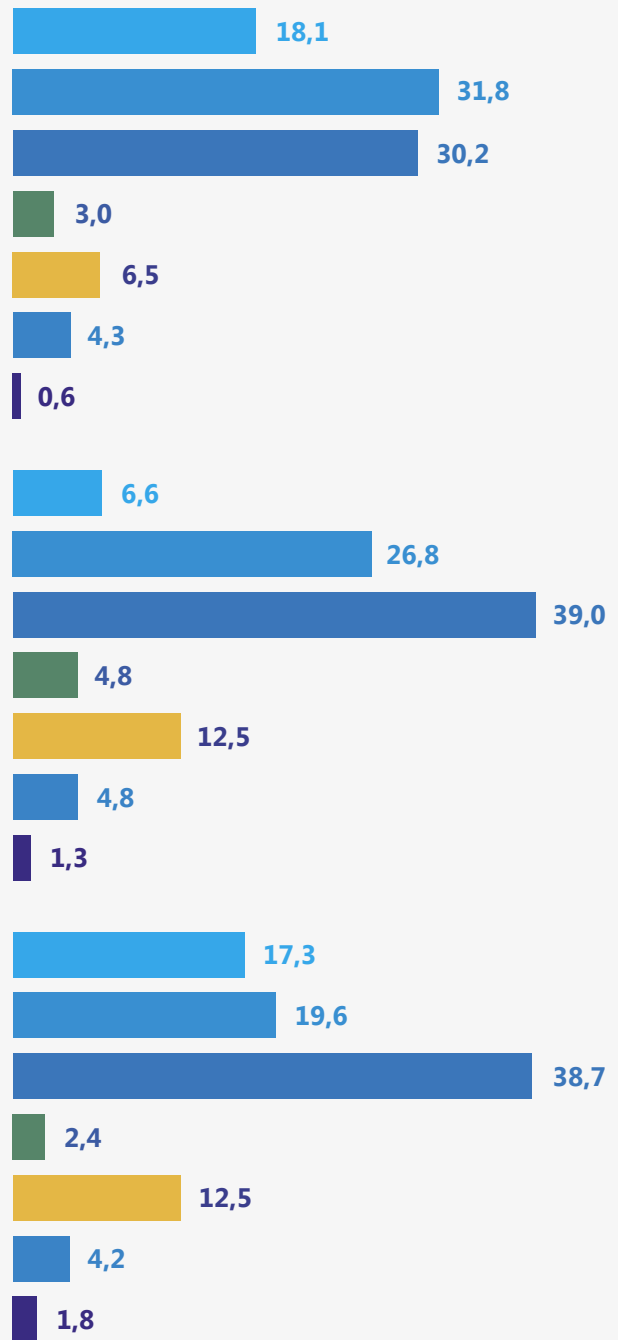
YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Until the 2000s, the roots of religious radicalism were outside Kazakhstan. Later, in 2003-2004, religious radicalism began to spread among the country's citizens. The first information on the prevention of terrorist acts by the country's national security agencies was published in 2008-2009. [6] In 2011, there were several terrorist attacks in the western, central and southern regions of the country, which were organized, as it turned out later, by the local youth supporting the ideas of religious extremism. The explosion that took place on October 31, 2011 near the Atyrau Regional Akimat and shooting on November 12, 2011 in Taraz were against the government agencies of Kazakhstan. [7] On May 17, 2011, a 25-year-old R.Makhatov blew himself up in front of the National Security Committee Department building of Aktobe region [8].

Following these events, people started to talk openly about the problem of religious extremism and terrorism in the country. According to US researchers, Kazakhstan has the youngest jihadists in comparison with other Central Asian countries [9]. According to E.Karin, the group of Meyrambek Makulbekov «Kazakh Islamic Jihad», created in 2004 in Atyrau, included young people aged 21-25, the average age was 25, the youngest member was 18, and the oldest one was 43. Representatives of this group went to the Afghanistan-Pakistan border to commit terrorist acts [10].

In Atyrau region, people aged 13 to 30 (90%) follow Islam, 70% of them belong to the Salafi branch, i.e., are under the influence of a branch that is not typical of the

Figure 7.16 Degree of religious commitment by representatives of various ethnic groups

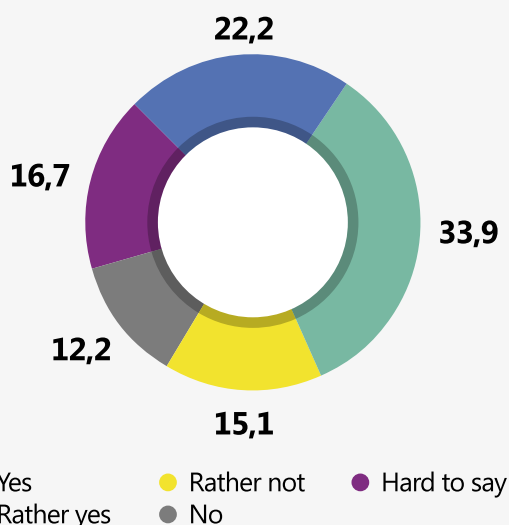

- a believer and observer of religious ceremonies
- a believer but rarely observe religious ceremonies
- a believer but very rarely observe religious ceremonies
- not a believer but sometimes go to a church, a mosque
- not a believer but respect believers

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Figure 7.17
Do you think religion helps in strengthening and ensuring stability of the Kazakhstan's society? (%)

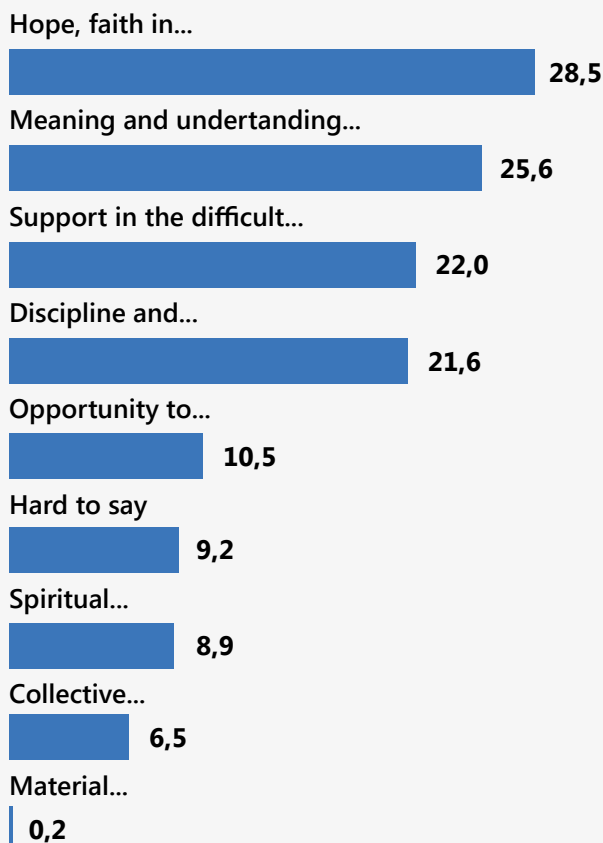
YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Figure 7.19

Religious radicalism and extremism	%
Informational provocations, uncontrolled internet	51,2
Mass unemployment and poorness of population	32,3
Risk of losing independence	27,3
Loss of national identity and traditions	12,5
Hard to say	12,0
Ecological disasters, water and air pollution	11,6
Growing protest moods and tensions	11,3
Interethnic tensions, conflicts	9,4
Separatism, calls for separation of territories	7,9
Mass epidemics, diseases	7,1
Suppression of democratic rights and freedoms	6,5
Heating and electricity supply failures	5,8
Corruption	3,1
Increase in prices for food	0,2
Increase in prices for food	0,1

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Figure 7.18 What do you think a young person is looking for in religion?

YOUNG PEOPLE'S SURVEY RESULTS (ACCORDING TO THE «YOUTH» RESEARCH CENTRE)

Hanafi madhab, corresponding to the formation of the Kazakh ethnic traditions. [11]

According to the Committee on Legal Statistics and Special Accounts of the Prosecutor General's Office of the Republic of Kazakhstan, over 6 months of 2016 the number of offenses related to extremism and terrorism, which are being considered, is 372. The following table presents the data by the regions of the country for 6 months of 2016.

The country's enforcement agencies have developed a «social portrait of a religious extremist». General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan has characterized a typical terrorist in the country as «a young man of 28 with a high school education, unemployed, with no special religious education, married with several children». According to sociologist S.Beissembayev, in addition to the above-mentioned characteristics, the majority of terrorists are «internal migrants», i.e. they grew up in the countryside, but moved to the big cities to find a job. There was only one oralman from Turkmenistan among the 14 interviewed criminals, the rest are of Kazakh ethnicity [12].

If we look at the social characteristics of terrorists, we can identify the causes of falling into radical groups. According to S.Beissembayev, most of them come from low-income families, and their parents have no religious education [13]. According to another expert, E.Karin, religious extremists did not receive religious education in madrassas, grew up in single-parent families, often do not have money to get higher education, which later force

Table «Statistical information on the number of registered crimes with the elements of terrorism and extremism, as well as on the number of persons convicted (for sentences which came centuries force) for crimes in this category over the period of 1998-2015 and 6 months of 2016.

Year	Total number of registered crimes	Total number of convicted persons
1998	9	7
1999	18	5
2000	14	21
2001	17	7
2002	13	2
2003	17	3
2004	115	24
2005	65	29
2006	56	24
2007	59	35
2008	60	83
2009	49	41
2010	45	44
2011	89	46
2012	132	128
2013	108	83
2014	132	58
2015	297	83
2016	315	61

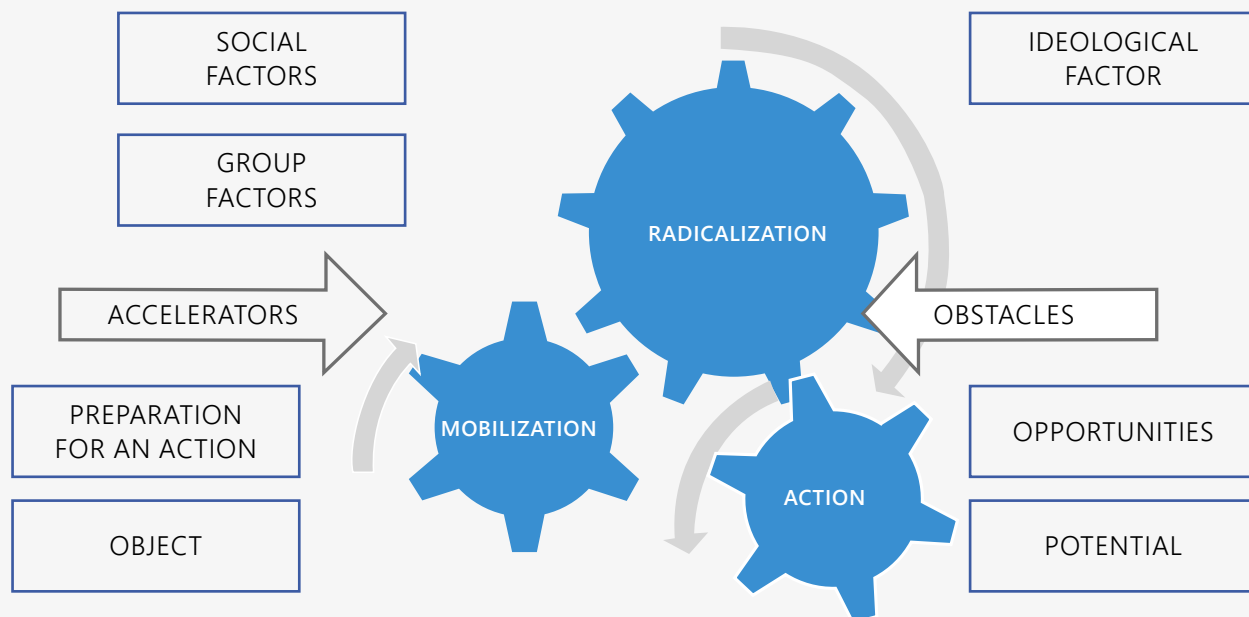
SOURCE: COMMITTEE OF LEGAL STATISTICS AND SPECIAL ACCOUNTS OF THE OFFICE OF THE PROSECUTOR GENERAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

them to join radical groups [14]. 70 - 95% of those engaged in religious extremism have no official jobs. Many of them are just small sellers in markets or are engaged in other activities that do not generate stable earnings. However, there are also well-integrated into society young people among religious extremists.

Most of the terrorist acts committed by religious extremists in Kazakhstan were against the government and law enforcement agencies. The reason behind it is young people's dissatisfaction with the current social and economic situation. The social and economic changes that have taken place in the country in recent years, including the devaluation of the national currency and a decrease in incomes increase the threat of religious extremism in some population groups. Other factors influencing the spread of religious extremism are growing unemployment, lack of a social elevator, rise in prices for food, utility services, increased internal migration, poor living standards. The situation is also complicated by a high degree of corruption and poor quality of public services for citizens.

The main sources of information on policies and world events for young people of Kazakhstan are television (89.2%), the Internet (60.5%), family discussions (33.1%), as well as conversations with friends and relatives (16%). Social networks are used as a source of political information by a small number of young people, about 10% of the respondents. Internet, radio and social networks as a means of obtaining political information are more popular among urban youth,

Figure 7.20 Radicalization method

(SOURCE: NATIONAL COUNTERTERRORISM CENTRE, USA)

while television and daily newspapers are mostly used by rural young people.

Sociological studies («Youth» RC, Q3 2016) show that young people of Kazakhstan would apply to Youth Resource Centres to receive assistance primarily in employment and occupation (49%), in the affordable housing program (43.9%), higher education (27.8%), business development (25.9%).

Employment and housing issues are the most important ones for the country's youth. It is obvious that Kazakhstan's youth is characterized by a rational attitude to the policy implemented in the country, being primarily interested in the programs and policies that directly affect their interests.

An important factor of the protest potential of young people is the level of their satisfaction with life. According to the results of the survey «Study of the social and political situation in the youth environment» conducted by the «Youth» Research Center for the 3rd quarter 2016, the majority of the respondents are satisfied with their life: completely satisfied - 37.4%, rather satisfied - 46.8%, 13.8% - not satisfied.

The main reason for their dissatisfaction are social and economic problems: rise in prices for food, fuel, medicines (12.9%), redundancy or termination of employment (12.2%), delay in payment of wages, pensions, scholarships (9.7%), increase in tariffs for public utility services (7.5%), and etc.

The number of religious people among the youth, especially Kazakhs, is growing. 79.6% of young people surveyed follow religious beliefs.

Young people believe that religious commitment often contributes to the strengthening and stability of Kazakhstan society. Thus, more than a half of the surveyed young people (56.1%) noted the positive role of religion in the strengthening of stability in society.

According to a survey, almost a third of the respondents are looking for «hope, faith in the future» (28.5%), a quarter of the respondents answered «the meaning and understanding of life» (25.6%), every fifth respondent find «support in the difficult period of life» (22%) and «discipline and order» (21.6%) (Fig. 7.18)

A number of events in Almaty, Aktobe, Atyrau, Taraz sharply actualized the problem of terrorism and extremism in Kazakhstan. Antisocial extremist activities, real clashes with the police clearly marked a new stage of destructive activity in the country.

Over 50% of the respondents believe that religious radicalism and extremism are the main threats to the country's security.

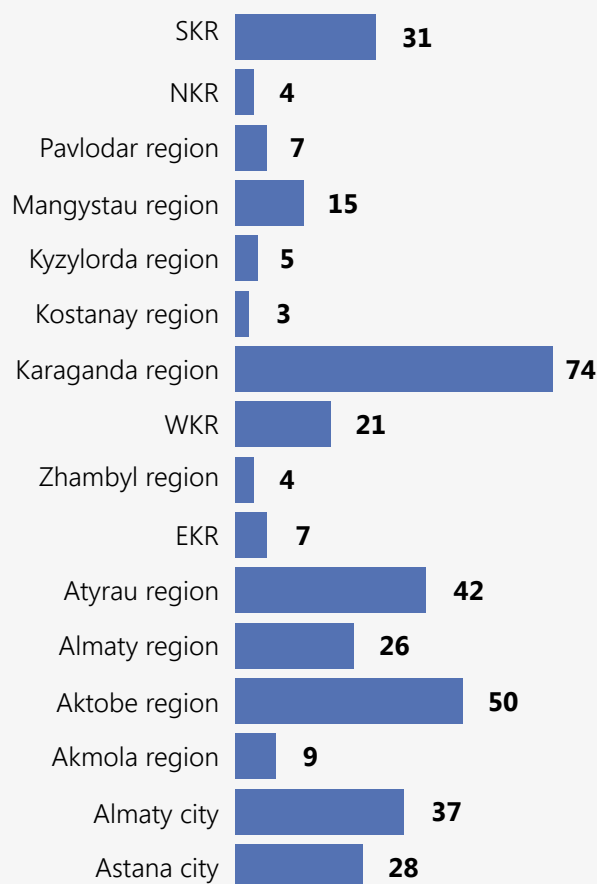
REFERENCES

1. Состояние государственной молодежной политики: потребности и социальные практики /

А.Т.Даутов, Р.Р.Аюпова, Т.В.Башарина — Астана: НИЦ «Молодежь», 2016. — 204 с.; Молодежь Центральной Азии. Казахстан. На основе социологического опроса. Под науч.руководством проф.Клауса Хурельмана. Алматы, 2015. — 440 с.

2. Молодежь Центральной Азии. Казахстан. На основе социологического опроса. Под науч. руководством проф. Клауса Хурельмана. Алматы, 2015. С.143.
3. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 3 квартал 2016 года научно-исследовательский центр «Молодежь».
4. Научно-исследовательский центр «Молодежь» «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» 2 квартал 2016 года Астана, 2016г.
5. Беликова Е.А. Политическое участие молодежи: анализ проблем политической активности

Figure 7.21
Number of offenses related to extremism and terrorism, which are being considered, for 6 months of 2016 (regions)

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL ACCOUNTS OF THE PROSECUTOR GENERAL'S OFFICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

- /http://elibrary.ru/item.asp?id=21642615
6. Beissembayev, Serik. 2016. Religious Extremism in Kazakhstan: From Criminal Networks to Jihad. The Central Asia Fellowship Papers. No.15.
 7. <https://tengrinews.kz/events/atyirau-zdaniya-oblastnogo-akimata-progremelovzryiva-200394/>
 8. <http://rus.azattyq.org/a/terrorism-map-in-kazakhstan/24747077.html>
 9. <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13043-how-real-is-the-jihadi-threat-to-kazakhstan?.html>
 10. Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. — Astana, 2016. — 154p.
 11. <http://iwep.kz/en/kommentariy-eksperta/2013-09-01/the-problem-of-terrorism-for-kazakhstan-between-the-scylla-and-charybdis>
 12. <http://www.ofstrategy.kz>
 13. Ibid
 14. Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. — Astana, 2016. — 154p.
 15. Karl-Dieter Opp Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis. New York: Routledge, 2009, 448 pp.
 16. Jenkins J.S., Klandermans B. The Politics of Protest. Comparative Perspectives on State and Social Movements. Univ. Of Minnesota Press: UCL Press. 1995. P.6.
 17. Гапп Т. Почему люди бунтуют. — СПб.: Питер, 2005. — С.10-11 [461с.].
 18. Гаранин О.Ю. Протестная активность молодежи в условиях политической модернизации современной России: Автореф. дисс. к. полит.н. — Волгоград, 2009.
 19. «Религиозная ситуация в Казахстане и процессы активизации религиозного сознания молодежи». Аналитический отчет. — Алматы, 2014.

Youth crime

8.1 GENERAL DESCRIPTION OF YOUTH CRIME AND DELINQUENCY: CAUSES AND CRIME PREVENTION

Youth crime is always alarming. Adolescence is known as the age of increased protest against the moral norms and principles of the adults. Unsuccessful socialization largely determines the growth of youth delinquency.

Criminal statistics uses its age graduation to account for age groups of young people. The young people accordingly are divided into «teenagers» or «minors» - 14-18 years, «youth» - 19-24, and «young adults» - 25-29.

Turning to the genesis of teenagers and youth crime, we note first of all that it is subject to the general laws. There is no special, specific «causes» of adolescent and youth crime. But socio-economic inequality, capability gap among young people belonging to various groups (strata), is peculiarly manifests itself in relation to adolescents and youth.

Firstly, in all the societies, the concept of «senior» and «junior» means not only the age, but also the status differences. The «seniority» concept has not only descriptive but also axiological, social and status meaning, indicating an inequality or, at least, the asymmetry of rights and obligations. In all languages, the «junior» concept indicates not only on age, but on a dependent, subordinate status «[1]. This causes not only increased deviance, but also increased victimity (the ability to become a victim).

Thus, according to official statistics for 2015 twice as many crimes were committed towards the minors than in 2011, including more than half of the crimes set out in Articles 120-124 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan (rape, sexual assault, sexual intercourse and other sexual acts with a person under sixteen years of age, compulsion to sexual intercourse, sodomy, lesbianism or other sexual actions, corruption of minors).

According to the General Prosecutor office, if in 2010 1,491 teenager were the victims of violent persons, then in 2015 - the figure was already 1,943. Over 6 months of 2016 the number of criminal offenses increased by 30% compared with the previous year. In 2015, 133 sexual assault criminal cases were filed, 465 sexual intercourse and other sexual acts with persons not reached sixteen years of age, 101 corruption of minors. Thus only in the

South-Kazakhstan region 467 pregnant minors were registered in the maternity welfare center, and over four months of 93 teenage girls of the South Kazakhstan region become pregnant.

In total, 1,360 minors - the victims of criminal attacks were identified in the Republic, including 670 teenagers suffered death, 626 minors received a serious bodily harm. In most cases, crimes against minors are committed by their peers and hidden away by adults the young people reached out to. At the same time it is alarming that not all the crimes are revealed.

Secondly, the contradictions between the current (and constantly growing) needs of people and unequal opportunities to meet them are particularly acute with regard to adolescents and youth. The rapid development of their physical, intellectual, emotional strength, the desire to assert themselves in the adult comes into conflict with the insufficient social maturity, lack of professional and life experience, low qualifications (or lack thereof), and, consequently, low (uncertain, marginal) status. Numerous case studies revealed the dissatisfaction of adolescents and youth with the training and labor conditions, living conditions, opportunities to express themselves in creative activities. This dissatisfaction is due to objective circumstances, rather than «whims» or inflated ambitions of the young.

Thirdly, with regard to teenagers the acute problem is the «channeling» of energy, social activity in socially approved, or at least an acceptable direction, since the youth is in particular need of social recognition, self-assertion, but then again with the insufficient capabilities. The unfilled need for self-assertion leads to personal fulfillment attempts not only in the work (which is quite difficult), but in the negative forms of activity («Herostratus complex») - violence, crimes (which is «easier») or leads to retreat - «escape» - into alcohol, drugs, out of life.

Crime statistics is kept according to the number of criminal and administrative cases that have been filed in the previous years in Kazakhstan. Total of 39,611 cases on young people aged between 14 and 29 years were filed over 9 months of 2016.

The dynamics of youth crime shows its structural analysis for 2015 and the first 9 months of 2016 (Figure 8.1.).

Analysis of crimes committed by young people shows a growth in the crime rate over 9 months of 2016 by 5,4%

Figure 8.1 Dynamics in youth crime for 2015 and 9 months of 2016

Types of crimes	9 months of 2015	9 months of 2016
Total crimes	37478	39611
including	minor crime	6260
	crime of average gravity	19737
	grievous crime	4865
	extremely grievous crime	420
		6795
		21942
		5482
		440

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE GENERAL PROSECUTOR OFFICE OF KAZAKHSTAN

Figure 8.2 The structure of youth crime over 2010-2016

Types of crimes		2010	2011	2012	2013	2014	2015	9 months of 2016
Total crime		46 918	46 057	54 522	54 042	53 961	51856	39611
Criminal offenses against the person		3 890	3 619	4 336	4 487	4 191	3 825	2705
Including	Murder (art.99)	764	653	722	629	482	349	281
	Intentional infliction of bodily harm (art. 106)	797	832	864	867	775	887	662
	Rape (art. 120)	969	991	1 339	1 421	1 242	939	554
Criminal offenses against property		31 202	33 648	37 448	35 540	35 860	31 241	26083
Including	Theft (art.188)	19 230	21 625	23 941	22 488	22 965	18 946	16515
	Fraud (art.190)	2 317	2 167	2 844	2 999	4 071	2 995	2435
	Robbery (art.191)	5 634	6 268	6 502	6 152	4 958	3 893	3095
	Robbery with	1 364	1 420	1 209	1 010	743	590	474
Criminal offenses against public safety and public order		5 791	5 566	7 913	9 804	9 437	7 265	4349
Disorderly conduct (art.293)		5 407	5 198	7 276	9 351	8 980	6 931	3955

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

compared with the same period of 2015. Among the crimes committed by young people the property-type crimes are dominant. Thus, out of 36,611 crimes committed by youth over 9 months of 2016, the venal and violent type crimes account more than 70% (26,083), these are theft (16,515), robbery (3,095), fraud (2,435) and robbery with violence (474).

A detailed qualitative analysis of recorded violations on the completed criminal cases over 9 months of 2016 allows to reveal regional characteristics of youth crime (Fig.8.3)

In order to address the impact on the youth and teenager crime state, to form a law-abiding behavior at the national level the public carries out preventive operations («Teenager» and «Holiday», «Children in the night city») and activities («Teenager-law-Security», «Employment» and «me and my police») together with the participation of the interested state bodies representatives such as «Nur Otan» party, NGOs. Over the 9 months of this year about 7 thousand such events have been held. At the same time, on the initiative of the MIA annually in real time mode an Internet conference, where users can ask questions relevant to them is held.

The proportion of juvenile offenders in Kazakhstan is 6% of the total youth crimes. The proportion of 14-16-year-old minors out of total persons committed the crimes is 2.7% (over 9 months of 2016). Their criminal activity, of course, is lower than that of the 18-21 year olds' (2,372 and 6,975 respectively).

Being misunderstood by adults, young people come together in groups to form a youth subculture with its values, norms, interests, language (slang), characters, which is not always characterized by law-abiding. Social and psychological factors of subcultural communities formation - people's need to unite, psychological protec-

tion, the need to be «understood», to assert themselves among their peers.

Subcultural community the more united and distinct from the dominant culture, the more firmly and strongly rejected it.

It is worth noting that the growth of crime in a state of alcohol and drug excitement is first of all among military servers (by 40%). Studies conducted among high school students of Kazakhstan shows that 70% of respondents have ever used alcohol, and the first experience was in the age of 11-13 years.

According to p. 1, Art.6 of the Law of the Republic of Kazakhstan «On juvenile delinquency prevention and child neglect and homelessness prevention» the system of delinquency, child neglect and homelessness prevention among minors included the internal affair bodies, educational bodies, the commission on juvenile affairs and protection of their rights and other state bodies within their competence.

According to statistics, a total weight of male offenders account for about 85%, the girls - about 15%. In recent years, the range and the number of crimes committed by minor and teenager girls is expanding.

More than 30% of youth who have committed crimes, never studied or worked. One of the main reasons that influenced the increase in the number of crimes committed by youth, is internal migration, when, due to an influx of young people from depressed areas, especially villages, in large industrial centers of Kazakhstan they commit 80% of the total number of crimes committed by young people.

Statistics show that in 2015, out of more than 104 thousand persons committed the crime, 87 th., or 83% are unemployed ones. Herewith, 42 th. or every second relates to the youth category. Under these conditions, of a special concern is the fact that the majority of crimes

Figure 8.3
Regional features of youth crime over 9 months of 2016

Region	Committed by minors	Repeated offenses	Committed in a state of alcoholic and narcotic excitation
Akmola region	98	1560	1060
Aktobe region	74	1833	1095
Almaty region	266	3567	1397
Atyrau region	76	1173	315
West-Kazakhstan region	109	1671	1219
Zhambyl region	150	789	651
Karaganda region	216	1949	648
Kostanay region	154	3697	1581
Kyzylorda region	66	888	414
Mangystau region	41	414	378
South Kazakhstan region	314	1644	869
Pavlodar region	106	2421	987
North Kazakhstan region	61	2393	956
East Kazakhstan region	243	6591	1781
Astana	132	664	370
Almaty	155	2083	551

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 8.4
The number of young people aged 15-29 who are registered with mental and behavioral disorders due to use of psychoactive substances, by regions, 2015

Region	Age									
	Psychoactive substances					Psychoactive substances				
	15-17	18-19	20-24	25-29	Total	15-17	18-19	20-24	25-29	Total
Akmola region	85	42	221	785	1133	61	20	134	685	900
Aktobe region	114	69	496	1166	1845	105	52	299	767	1223
Almaty region	26	26	78	350	480	16	9	38	278	341
Atyrau region	16	18	115	315	464	0	10	18	156	184
WKR	25	34	149	339	547	11	12	54	237	314
Zhambyl region	25	38	240	542	845	15	17	54	291	377
Karaganda region	16	43	354	1285	1698	10	18	241	991	1260
Kostanay region	37	70	351	777	1235	29	21	151	447	648
Kyzylorda region	4	8	121	419	552	4	8	104	363	479
Mangystau region	3	36	226	240	505	0	5	16	57	78
SKO	44	34	527	1196	1801	41	7	385	963	1396
Pavlodar region	25	74	753	1665	2517	16	27	193	763	999
NKR	32	37	162	417	648	22	15	77	308	422
EKR	262	243	1553	3008	5066	105	178	1243	2484	4010
Astana city	59	76	413	1049	1597	39	39	161	706	945
Almaty city	226	45	845	2110	3226	208	31	713	1895	2847
The Republic of Kazakhstan	999	893	6604	15663	24159	682	469	3881	11391	16423

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 8.5

Number of people who are registered with a diagnosis of «alcoholism» («D» register) by the end of 2015 (only among the areas with the highest rate of disadvantaged families)

Region	Number
East Kazakhstan region	31 741
Pavlodar region	18 660
Karaganda region	21 083
Kostanay region	11 910
Akmola region	14 471

SOURCE: MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

related to extremism and terrorism, also involve young people: 60% - terrorism, and 71%- arrangement, management over terrorist group and participation in its activities, 90.9% - financing of extremism or terrorist activity.

Many sociological studies show that the problem of youth crime is a result of the family institution dysfunction. Thus the cross-cultural study of American psychologists and sociologists confirmed the hypothesis that «the fall of the family institution is directly related to a serious threat to the well-being of children and youth». Survey results obtained in the four countries of the European Union confirms that the young people who came from wealthy families, lead a healthier lifestyle. [2]

According to the Committee on Statistics, in regions where the proportion of disadvantaged families is low, the proportion of divorces is also low. In the SKO the share of dysfunctional families - 0.1%, the proportion of divorces is 11% (the ratio of marriages to divorces is 9:1), in Kyzylorda, Mangystau, Atyrau, Zhambyl regions the proportion of divorces is not more than 18.5%, which is significantly lower than the average share (26.5%). The opposite pattern is in regions with a high proportion of dysfunctional families: in Kostanay (47.9%), Karaganda (35.7%), Pavlodar (41%), NKO (40.2%) regions, the proportion of divorces is relatively high, the ratio of marriages to divorce is 2:1, 3:1. it is not surprising that these data are correlated with the data on minors and dysfunctional families, who are registered in law bodies (Fig.8.6).

One of the main family problems causes is family alcoholism.

There is no official statistics on the extent of family alcoholism in Kazakhstan, but experts use the data, which show a picture of «social disease» prevalence among the population, based on the information on the number of registered people with a «alcoholism» diagnosis.

According to the results of factor analysis, we can identify the main features of family problems: alcohol addicted (drug addicted) parents, material and everyday problems, family conflicts, indifferent attitude of parents to the affairs and problems of the child, the parents spend

little time with the child, violence towards the child, broken families (basically, the absence of the father), anti-social, criminal adolescent and family environment. When tracking changes in the situation on the given indicators, it is possible to identify trends in teenage and youth deviation.

It is obvious that the prevention of various forms of teenage and youth deviation requires primarily identification of the modern youth socialization peculiarities; social and psychological mechanisms, methods and institutions of young people socialization at different stages of maturation. At the same time this kind of study should identify the «bottlenecks» of the socialization process, where the disorders in the social development of children and adolescents are the most likely to appear.

8.2 YOUTH SUICIDE

The socio-economic transformations in Kazakhstan affected all spheres of social life. Along with the positive changes, stimulating the development of many areas of human life, the society experiences increased negative trends such as income inequality, the sharp decline in demand for spiritual values, the strengthening of social and psychological maladjustment and disorientation, unemployment, difficult criminal situation, the growth of family deformation processes. All this is painfully effects the socio-psychological health of Kazakhstanis.

According to statistics of the Committee on Legal Statistics and Special Records of the Prosecutor General Office of the Republic of Kazakhstan, the total rate of suicides committed in 2015 compared to the previous year increased by 26.3%. If there were 2,957 suicide cases registered in 2014, then in 2015 this figure increased to 3,735 cases. To date, the highest suicide rate is observed in East Kazakhstan (595), Almaty (368), Kostanay (365) regions.

The figures indicate that the problem of suicide is relevant and requires an active intervention by the state for resolution

Among the young people of Kazakhstan at the age of 15-29 years for the first 9 months of 2016 2,091 suicides attempts and 764 suicides were committed. Regionally, the East Kazakhstan (310), South Kazakhstan (182) and Astana (281) youth commit relatively more suicide attempts than young people in other regions of the country.

It should be noted that young men (891) are less likely to commit suicide attempts than young women (1200).

However, statistics analysis by age shows a tendency of more suicide attempts by male aged 25-29 and women aged 18-24 years (Fig.8.10).

During the first 9 months of 2016 the highest number of suicides committed are in East Kazakhstan (397), Almaty (397) and South-Kazakhstan (293) regions (Fig. 8.11).

In comparison with trends in suicide attempts, sta-

Figure 8.6
Signs of family problems

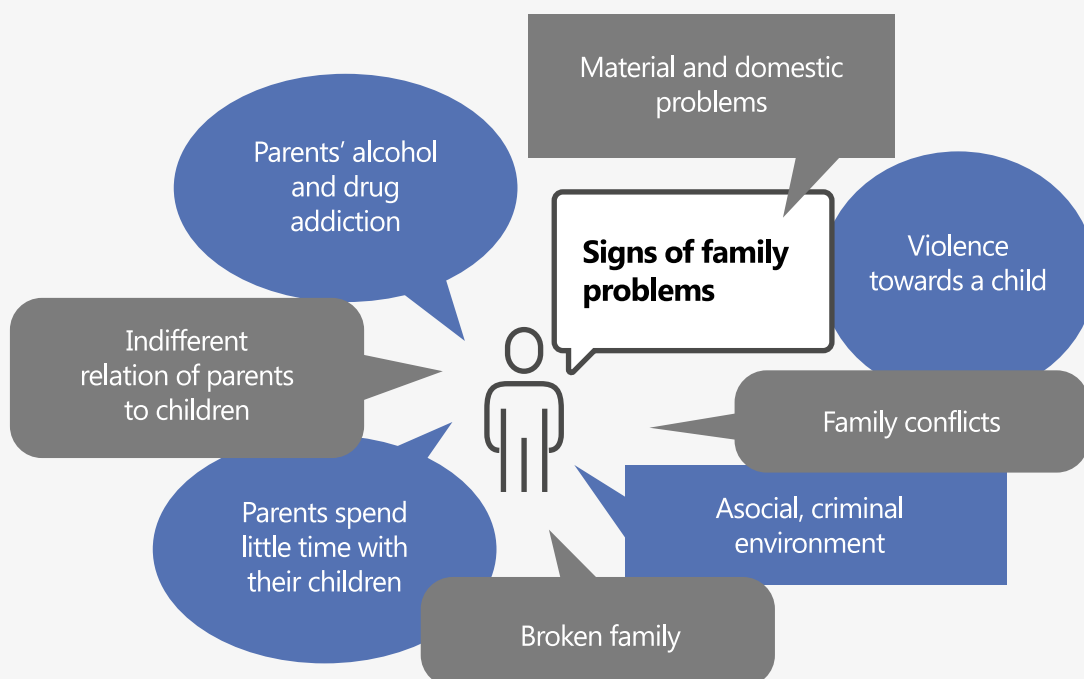

Figure 8.7
Information about dysfunctional families registered in the police department for 6 months of 2015-2016

Region	Number of dysfunctional families		
	Total registered in the police department		+- in %
	2015	2016	
Astana city	281	283	0,7
Akmola region	1497	1589	6,1
Aktobe region	487	503	3,3
Almaty city	915	917	0,2
Almaty region	982	1064	8,4
Atyrau region	227	234	3,1
East Kazakhstan region	1135	937	-17,4
Zhambyl region	720	696	-3,3
West-Kazakhstan region	218	234	7,3
Karaganda region	1986	1874	-5,6
Kostanay region	1186	1439	21,3
Kyzylorda region	26	186	-29,5
Mangystau region	234	229	-2,1
Pavlodar region	727	646	-41,1
North Kazakhstan region	684	367	-46,5
South Kazakhstan region	1064	1223	14,9
Baikonur Ministry of Internal Affairs	1	1	0,0
The Republic of Kazakhstan	12608	12422	-1,45

SOURCE: MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 8.8

Information on the number of suicide attempts by age for 9 months of 2016

Region/RK	Male			Female			Total
	15-17 years	18-24 years	25-29 years	15-17 years	18-24 years	25-29 years	
The Republic of Kazakhstan	40	397	454	198	584	418	2091
Akmola region	2	45	32	15	45	32	129
Aktobe region	7	21	23	19	51	23	118
Almaty region		13	15	14	34	11	88
Atyrau region	2	3	8	13	10	5	112
WKR	2	9	9	11	18	3	36
Zhambyl region	3	11	8	16	42	15	75
Karaganda region	5	71	103	36	84	63	112
Kostanay region	4	49	61	10	50	31	106
Kyzylorda region	2	8	19	16	28	23	73
Mangystau region	3	16	22	29	46	28	92
SKO	8	14	9	27	36	22	182
Pavlodar region	7	41	52	16	35	29	98
NKR	3	56	41	19	50	21	96
EKR	10	105	116	24	121	68	310
Astana city	1	32	24	29	100	58	282
Almaty city	4	42	36	24	62	35	174
Total			891			1200	

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

tistics on the number of suicides committed by gender reveals a different picture. If young women are more likely to commit suicide attempts, then men dominate in the number of suicides committed with a figure 3 times higher.

Adolescents commit suicides significantly more often than children, and very few of them reach their goal. The frequency of completed suicides by teenagers does not exceed 1% of all suicidal acts. Suicidal behavior in this age group often has a demonstrative character, including - squeezing. Often, only 10% of adolescents have a genuine desire to commit suicide (suicide attempt), in 90% - this is a cry for help. The role of mental disorders such as depression increases among teenagers. The signs of depression include sense of boredom and fatigue, fixing attention on the details, a tendency to rebellion and disobedience, alcohol and drug abuse.

When studying the ways of suicide committing, we can notice that the vast majority of minors apply for hanging. In 2015 in Kazakhstan there were 181 such cases out of 201 or 90%. Regional analysis shows the prevalence of this way of suicide acts in South Kazakhstan (42), Almaty (21) East Kazakhstan (19) regions (Fig. 8.14).

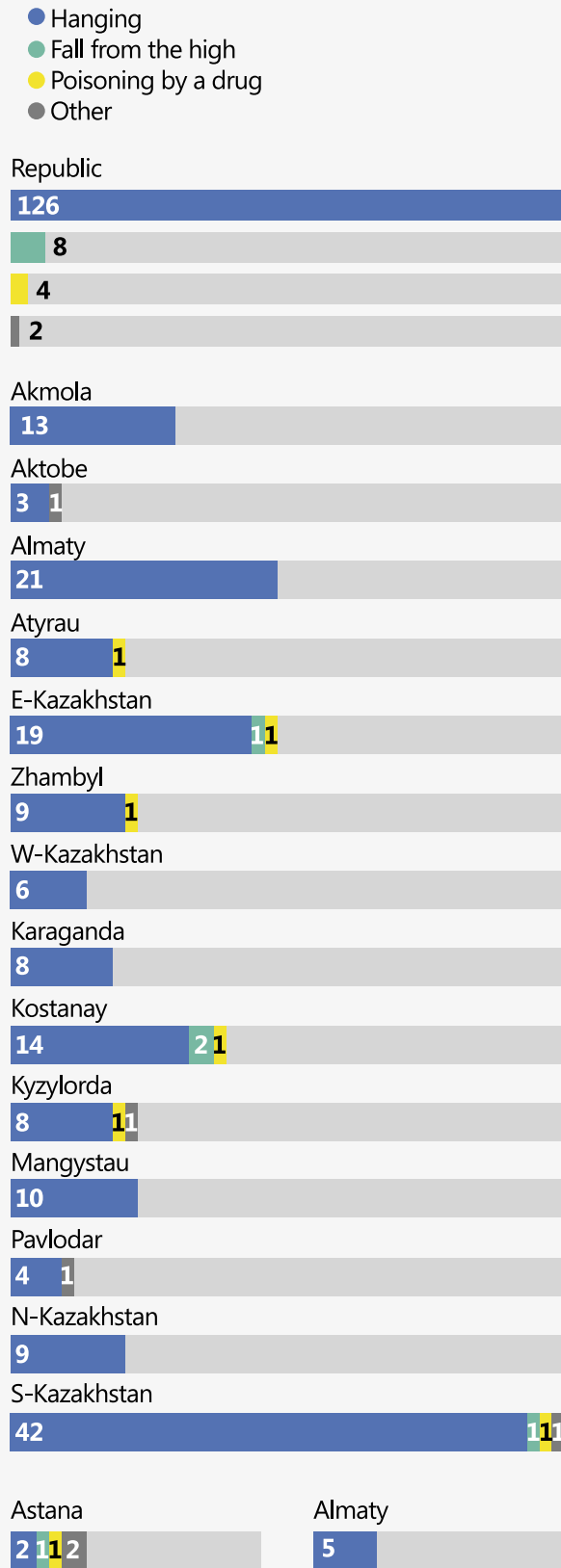
According to the Committee on Legal Statistics and Special Records of the Prosecutor General Office of the Republic of Kazakhstan, in most cases, factors that precede suicides among minors are not installed. The known

causes of suicide among adolescents include conflicting relationships with their parents and relatives, as well as psychological factors (feeling of loneliness, rejection, etc.) (Fig.8.15).

Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan approved the Roadmap for suicide prevention and mental health promotion for 2014-2018, but it has no mechanism to prevent suicide. At the beginning of 2016 the Ministry of Education and Science of Kazakhstan and Public Fund «Uless 2020» developed an alternative program for the prevention of teenage suicide. The new suicides prevention program for the age group up to 20 years will be aimed at the development of positive thinking at young people. It is proposed on an example of successful adults improve value systems in children. The extent of these measures effectiveness is an open question.

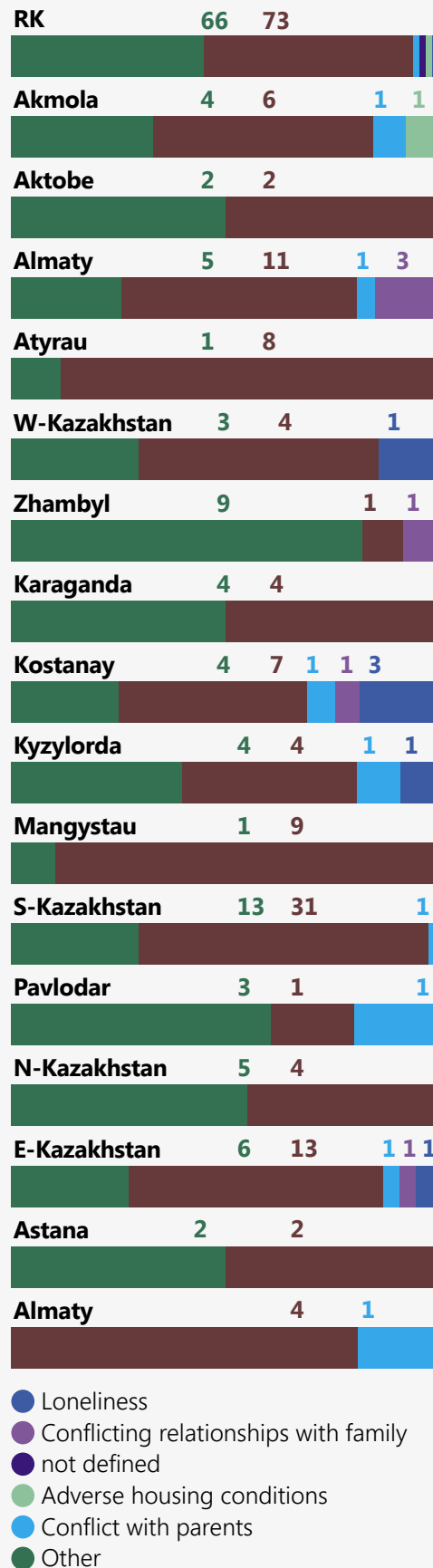
Based on the above, it is possible to represent a general pattern of suicide. According to most scholars, suicidal behavior is the result of social and psychological maladjustment of personality, occurring either as a result of negative circumstances, or due to subjective interpretation of life problems by individual as unresolvable (i.e., suicide - a reaction to the repeat of a person from the society and the inability to solve their problems) . Here the work to prevent further suicide attempts is relevant.

Figure 8.14
The methods of suicide committing among minors (under 18 years)

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 8.15 Factors preceding suicides among minors (under 18 years)

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Figure 8.11 Information on the number of committed suicides in the Republic of Kazakhstan

Region/RK	Registered suicides		9 months of 2016
	2014	2015	
The Republic of Kazakhstan	2 957	3 735	3112
Akmola region	162	306	205
Aktobe region	118	109	103
Almaty region	298	368	335
Atyrau region	59	84	78
WKR	114	169	143
Zhambyl region	84	103	125
Karaganda region	178	333	266
Kostanay region	368	365	273
Kyzylorda region	169	141	136
Mangystau region	95	106	74
SKO	158	245	293
Pavlodar region	238	241	176
NKR	227	268	173
EKR	561	595	397
Astana city	4	62	106
Almaty city	75	217	208

SOURCE: COMMITTEE ON LEGAL STATISTICS AND SPECIAL RECORDS OF THE PROSECUTOR GENERAL OFFICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Analysis of crimes committed by young people shows a decline in the youth crime rate over 9 months of 2016 by 5.4% compared to the same period of 2015. Among the crimes committed by young people the property-type crimes are dominant. Thus, out of 39,611 crimes committed by youth over 9 months of 2016, the venal and violent type crimes account more than 70% (26,083), these are theft (16,515), robbery (3,095), fraud (2,435) and robbery with violence (474). Nevertheless, statistical analysis of youth crime allow to conclude about the reduce the total number of crimes committed by youth in the period from 2010 to 2015.

The proportion of juvenile offenders in Kazakhstan is 6% of the total youth crimes. The proportion of 14-16-year-old minors out of total persons committed the crimes is 2.7% (over 9 months of 2016).

According to statistics, a total weight of male juvenile offenders account for about 85%, the girls - about 9%. In recent years, the range and the number of crimes committed by minor and teenager girls is expanding.

According to statistics of the General Prosecutor Office of the Republic of Kazakhstan, there were 3.112 suicides committed over 9 months.

Among young people aged 15-29 there were 2,091 registered suicide attempts and 764 suicides.

REFERENCES:

1. Кон И.С. Ребенок и общество: (историко-этнографическая перспектива). М: Наука, 1988. С. 85.
2. Мудрик А.В. // Психология общения. Энцикл. словарь // http://communication_psychology.academic.ru/506/МУДРИК_Анатолий_Викторович
3. Houseknecht, S. and Sastry, J. (August, 1996). Family «decline» and child well-being: A comparative Assessment. *Journal of Marriage and the Family*. Vol. 58, pp. 726-739.
4. Данные Комитета по правовой статистике Генеральной прокуратуры Республики Казахстан.
5. Данные МВД Республики Казахстан.
6. Karin, Erlan. *The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group*. — Astana, 2016. — 154 p.
7. А.Т.Даутов, Р.Р.Аюпова, О.В. Николаева. Қазақстандық құндылықтарды зерттеу. — Астана: «Жастар» ФЗО, 2016.
8. «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», 2 квартал 2016 года. Аналитический отчет. - НИЦ «Молодежь», Астана, 2016.

CONCLUSION

Thus, on the basis of a detailed analysis of the sociological research data, data of official government statistics, information and analytical materials of the ministries and departments, youth public associations of the Republic of Kazakhstan, major organizations and national companies, content analysis of the media and information from Internet resources the topical issues in the field of youth policy have been studied.

As a result of the analysis of the youth situation in the fields of education and science, employment and entrepreneurship, law, health and leisure, religious situation, participation in social and political processes, we can conclude as follows:

As a result of the analysis of the youth situation in the fields of education and science, employment and entrepreneurship, law, health and leisure, religious situation, participation in social and political processes, we can conclude as follows:

1. The proportion of youth in the general structure of the population is 23.2%. The most representative group by quantity in the structure of youth is 24-28 years old young people. 2015 is characterized by declining fertility, since the young people of the early 1990s enters the reproductive age, when there was a sharp decline in the birth rate. The proportion of rural young people is below the percentage of the urban population.

2. Summing up the development of the state youth policy of Kazakhstan in 2015, we can say about positive trends. In particular, the Law adopted on February 9, 2015 «On state youth policy» included the legal consolidation of youth organizations' status as non-governmental organizations (Art. 28, p.1), that of the youth resource centers as the legal entities carrying out information and methodical, consulting support and support of youth initiatives, monitoring and analysis of the situation among young people, the main activities of social services for youth; introduced new concepts, such as national and regional forums.

3. The benchmark in the field of youth policy is the experience of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) countries, which includes the 35 most politically and economically developed states, including most of the EU member-countries. For the successful being of young people that integrated approach is important, the implementation of which is possible by taking into account multi-level nature of youth policy: the international, regional and national. It is advisable to bring together the efforts in relation to youth groups at the level of states. The active development of youth policy in the country is due to constant attention and versatile activities to support the younger generation of support from the part of the state's head - President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev.

4. Youth Health is a priority value at the state level. And above all, the state seeks to safeguard young people from socially - significant diseases, such as tuberculosis, AIDS, drug addiction, sexually transmitted infections and others. This group diseases represent a significant threat to human health, causing enormous damage to society associated with the loss of time and steady working capacity, the enormous costs of preventive measures, treatment and rehabilitation, premature mortality and crime. Young people are the most vulnerable population group which is quickly drawn into the epidemic process.

The incidence level of malignant tumors (oncopathology) among young people aged 14-28 years for 2015 has increased twice compared with the previous year. The first half of 2016 has indicated the dynamics in the number of the tuberculosis cases reduction among urban and rural youth aged 21-28 years. Compared with previous year, there is a general increasing trend in the number of AIDS cases in all regions except Kostanay region.

The number of young people aged 15-29 who are registered with mental and behavioral disorders due to alcohol consumption compared to previous years has decreased significantly.

The statistical analysis showed that in most regions, there is a decrease in the number of young people engaged in sports.

Despite the positive trends in the sphere of youth leisure, which is expressed in the growth of opportunities for self-realization and leisure activities types diversity, in general, youth socio-cultural situation is characterized by a loss of creative development priorities and self-development in general and displacement of emphasis on entertainment.

5. Over the past ten years in Kazakhstan, the share of students educated in secondary schools in the state language increased by 7.4%. Access to education in the Republic of Kazakhstan is guaranteed for all the population stratum, including children with disabilities. The network of educational institutions for orphans and children left without parental care is declining every year. During 2015 two shelters for minors, 4 orphanages, 1 school, 2 children's homes were closed and 12 family-type children's homes were opened in Kazakhstan.

Mean UNT score in the last 5 years has been steadily increasing: from 70.9 points in 2012 to 81.2 points in 2016.

Number of additional education institutions increased from 680 in 2013 to 860 in 2015.

The number of technical and vocational education institutions in Kazakhstan in comparison with the previous years increase by 12 units or 1.5%.

Distribution of university students by tuition language shows that 62.7% are taught in the state language, 34.2%

- in Russian, 3% - in English, the rest - in Chinese, German, Arabic.

According to the authoritative international rating of the universities under the QS World University Ranking system, in 2015-2016 academic year, eight Kazakhstani universities joined the list of 800 world's best universities.

In recent years, there is an increase of the young people influx in science. The volume of research funding increases.

Analysis of Kazakhstani scientific organizations activity showed that a priority direction of research and development activities is the research in the field of Engineering and Technology, the share of which in total internal costs for research and development activities amounted to 42.7%.

There is a significant increase in publication activity of Kazakhstani scientists in international top-rated publications.

During the years of existence the «Bolashak» international scholarship was awarded to 11,126 Kazakhstanis to study in the top 200 universities of 33 countries

The educational process of national universities, focused on specialists training for the country's industrialization, was integrated with a new doctoral students training program - Split PhD.

6. The youth unemployment rate in the country amounted to 4.2%, which is lower than the same period in 2015 by 0.3%. In the quantitative value of the number of unemployed youth in the second quarter of 2016 amounted to 95.6 thousand people. The employment and housing issues are paramount for the country's youth. It is obvious that Kazakhstan's youth differs with its rational attitude to the policy implemented in the country, primarily interested in the programs and policies that directly affect their interests

7. Young people are extremely underrepresented in government. The share of young people as part of the civil servants is 11.5%. At the same time, out of 10,548 young employees in the government, only 2 people are represented in the «A» sector. Since 2013 to 2016 the proportion of young people among civil servants was reduced more than twice, from 21,946 people - up to 10,546 people.

Young people are actively involved in the implementation of projects «Zhassyl Yel», «With diploma - to the village», «Mangilik yel zhastary - industriyagha», «Youth personnel reserve» aimed at employment growth, socialization, professional growth, participation in social and economic development of the country .

An important factor in the protest potential of young people is the level of life satisfaction. Most of the young people surveyed indicated satisfaction with their lives. Based on the results of sociological research, we can con-

clude that the protest potential of young people is not a threat of the political system destabilization. However, it actualized the issue of the youth's protest behavior culture formation, the further development of legal mechanisms for the expression of their interests. This will prevent the protests, which can take destructive forms, and their resolution - accompanied by shocks for the society.

The main reason for young people's dissatisfaction is social and economic challenges such as the rise in prices for food, fuel, medicines (12.9%), redundancy or termination of employment (12.2%), delay in payment of wages, pensions and scholarships (9.7%), increase in tariffs for public utility services (7.5%), etc.

The number of religious people among the youth, especially Kazakhs, is growing. 79.6% of young people surveyed have religious beliefs. Over 50% of young people surveyed feel that religious radicalism and extremism are major threats to national security.

8. Crime issues are important for any country. In general, for the first 9 months of 2016 there is a rise in the level of youth crime, comparing with the same period of 2015. Among the crimes committed by young people the property-type crimes are dominant. The proportion of juvenile offenders in Kazakhstan is 6% of the total youth crimes. However for the period 2010-2015 there is a tendency reducing crime among young people. According to statistics from the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan over 9 months of 2016 young people of Kazakhstan at the age of 15-29 years committed 2,091 suicides attempts and 764 suicides. The figures indicate that the problem of suicide is extremely urgent and requires the active intervention of the state in its decision.

As a result of the analysis of the youth situation in the fields of education and science, employment and entrepreneurship, law, health and leisure, religious situation, participation in social and political processes, we can conclude that today, despite a number of problems in these areas, there are positive changes compared with the previous periods, as evidenced not only by state institutions data, but also data of international organizations and the comparative figures from the international ratings.

RECOMMENDATIONS

Based on the findings the following recommendations were formulated:

The central state bodies shall:

Develop a set of measures to create conditions and incentives for youth to address their own problems and to determine the mechanism for young people and youth organizations participation in the self-representation and lobbying their interests in government, especially at the local level and giving them the right of legislative initiative.

- Consider the possibility to establish alternative social structures to address youth problems, which will be able to work in cooperation with the government agencies. According to the foreign experience, such structures are voluntary youth organizations. According to the foreign experience, such structures are voluntary youth organizations.

- In the formation and implementation of effective youth policy the focus should be transferred to the level of local government. Young people should be considered as a target group in the formation of local self-government policy, which needs special support of local executive authorities. Also, to develop projects that promote the active involvement of young people in the design and implementation of youth policy at the local level.

- It is necessary to create conditions for youth organizations (financial, organizational, etc.), to regulate their activity without application the administrative methods, but by switching their attention to social projects, search for solutions to social youth problems.

- It is necessary to develop a complex of measures to design political and legal culture of youth, building a dialogue between young people and public authorities, to identify problems of youth radicalization, to implement socialization of youth programs, to develop the legitimate structures and young people interests expression mechanisms.

Agency of the Republic of Kazakhstan on public service and anti-corruption shall:

- To continue working on youth representation increasing in the civil service bodies.

Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan shall:

- Continue to improve the business environment, creating conditions for the development of youth entrepreneurship;

- Develop and implement a system for young people social inclusion in entrepreneurial activities at the regional and local levels.

Ministry of Religious Affairs and civil society shall:

- Continue efforts to strengthen the status of youth organizations. Raise a question on the establishment of the National Council of Youth and children's organizations, to grant them state support.

- Continue to address the work with the target groups of young people;

- Work out a mechanism to stimulate young people's involvement in community life and the development of essential skills, particularly among vulnerable groups of young people, especially NEET category young people;

- Promote the operation of advisory and consultative bodies - youth councils at all levels local administrations;

- Strengthen, together with the Youth resource centers, the promotion of these youth structures that are crucial in the implementation of youth policy. There is a need in extensive information support about the activities of these structures by state and non-state (through grants, public procurement) channels.

- Improve religious literacy of the population, especially the youth, through the involvement and the revitalization of the spiritual mentors, the use of Internet technologies, the media in terms of adequate religious situation coverage in the country;

In order to improve and stabilize the situation with the spread of extremism and religious terrorism in the country it is proposed to implement preventive, proactive measures and mandatory formalized procedures: the introduction of mandatory, not optional classes on the religions history, both in schools and in professional and technical education institutions, higher education institutions; organize the work of advocacy groups from among the youth volunteers; to use of different formats of interesting to young people: public, guest lectures, public service announcements on television, an increase of religious and secular literacy through quality teaching of religious disciplines. (Jointly with the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan).

Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan shall:

- Continue systematic work to promote healthy lifestyles among young people of all ages using various forms and means of propaganda;

- Strengthen targeted programs to promote youth employment, expand the coverage of these youth programs;

- Apply and enhance the experience of the Foundation of the First President of the Republic of Kazakhstan - mobile medical clinics for early detection, diagnosis of cancer in the remote regions of Kazakhstan;

- Pay attention to the fact that youth health centers play an important role in prevention and treatment of socially significant diseases of young people.

**Ministry of Culture and Sports
of the Republic of Kazakhstan shall:**

- Work out the mechanism for issuing grants, loans to non-governmental organizations, business to create cultural and leisure centers (sports, cultural, etc.), subject to their availability for the majority of youth in socially-oriented projects;
- Organize Work to counter the spread of extremism and terrorism through religious assimilation of the Kazakh national values;
- Organize work to inform young people about the educational, cultural and moral potential of the religion institute in the modern world;
- Strengthen the operation of media, in particular, the active use of social advertising, disclosing potential threats lurking in the spread of terrorist and extremist views; the activities of traditional and non-traditional religious movements; the work of government agencies to combat the spread of religious extremism and terrorism.

**Ministry of Education and Science
of the Republic of Kazakhstan shall:**

- Create conceptual and legal framework for the national multilevel continuous education model, with the inclusion of non-formal education, adult education (over a lifetime);
- Organize explanatory works conducted by the public authorities and non-governmental sector for pupils, students and parents to introduce polylinguism reform and transition to a 12-year school education ;
- To continue working on the organization of technical and vocational education, to promote networking with enterprises, to promote the youth internship (national companies, private large and medium-sized enterprises) Carry out professional work in the technical and vocational training schools, improve the image of technical specialties;
- Monitor the demand for professions and graduates in the context of universities and specializations;
- Continue to promote the funding of academic mobility programs and to attract foreign researchers, to increase training of domestic teachers in foreign universities;
- Continue implementation of the inclusive education principles through the development of mechanisms to increase the quota for students with special needs; expansion of the material base in the higher educational institutions for this category of students; policy and educational programs change in the universities to meet the needs of students with special needs;
- Continue working on at universities reform: improvement of the quality management system, monitoring of data on employment in universities, regular monitoring of the labor market, taking into account the positive experience of foreign countries;

- To continue strengthening the leading position of universities in Kazakhstan education, the expansion of the Kazakhstan universities presence in the educational world system; to support and develop the integration of Kazakhstan higher education into the world educational system; as well as to enhance the mobility of students, teachers and researchers.

Local executive bodies shall:

- Strengthen the efficiency of the Council on youth policy at all levels, increase youth representation therein, respecting the representation of different categories of young people, to organize targeted efforts to address the critical issues of young people (housing, employment issues, support for young families, and others.);
- Introduce new forms of work with different groups of young people, taking into account the demands and the needs of young people;
- Conduct training seminars for teachers of school, vocational and technical education institutions, institutions of higher education to develop the organizing and conducting methodology for explanatory conversations with young people on issues of religious extremism and terrorism and the problems of youth involvement into destructive religious organizations;
- Initiate measures to ensure accessibility of physical culture and sports for youth in sports facilities and structures;
- Assist the development of national sports in rural areas, to develop mass sports among the young

**National companies
and large industrial enterprises shall:**

- Improve the effectiveness of the committees/youth councils in enterprises to address young workers' issues;

Youth organizations shall:

- Carry out systematic work to address the specific problems of different youth groups;
- Continue taking measures aimed at organization of leisure for different youth groups, including the activities promoting a healthy lifestyle, sports competitions, hobby groups (music, dance, literature, language, and so on.) to integrate young people into society, provide psychological and social support to those who need it. Implementation of measures to promote family life, strengthen the institution of the family and traditional marriage;
- Conduct dialogue platforms, discussion clubs on various issues in schools, vocational and technical education and higher education institutions.

Басуға 10.11.2016 ж. қол қойылды.
Пішімі 60×84½. Есепті баспа. Офсеттік қағаз. Көлемі 24,3 б.б.
Тапсырыс №01. Таралымы 50 дана.
«JSD» ЖШС басылып шығарылды.
Қазақстан Республикасы.
00001. Астана қаласы, Б. Момышұлы көш., 18